

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

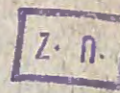
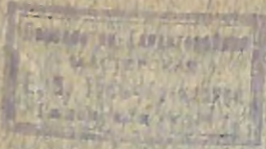
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԾԻԱԿԱՆ
ԱԿՏԱԳՐԱԿԱՆ ԺողովաՅն
Կ. Ե

39/082/
5-43

ВОЗВРАТИТЕ КНИГУ НЕ ПОЗЖЕ

обозначенного здесь срока

14.11.1953

7. 0.

06 APR 2010

ЭМИНСКИЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИКЪ

издаваемый

при Лагаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ V.

Армено-курдскій эпосъ, собр. С. Айкуни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Ե.

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊ

(Բազմաթիւ քրդական երգերով և 13 քրդական տղանակներով՝ ձայնագր. թեւով 2, Կոմիտասի)

ՀԱՒԱՔԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.
1904.

„RECUEIL ETHNOGRAPHIQUE
d'ÉMINE“

publié par l'Institut Lazareff des langues orientales à Moscou, sous la direction du Prof. G. Khalathiantz.

Vol. I. Matériaux ethnographiques, recueillis par A. Mkhithariantz dans le district d'Alexandropol (ancien Chirak), gouvernement d'Erivan.
1-re partie: Littérature populaire arménienne, recueillie d'après la tradition: contes, récits, proverbes, dictons, énigmes, etc.
2-me partie: Croyances et superstitions, mœurs, coutumes et professions. Glossaire du dialecte de Chirak. Moscou—Alexandropol. XII + 338 p. in 8°. Prix 1 r. (2 fr. 50 c.).

Vol. II. Épopées populaires et contes en différents dialectes, recueillis dans l'Arménie de Turquie par S. Haikouni, 1-re partie: Moscou—Vagharchapat. X + 447 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Vol. III. Mots tures empruntés par l'arménien, étudiés et rangés dans l'ordre alphabétique par H. Atcharian. Moscou—Vagharchapat. IV + 381 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.).

En regard de chaque mot ture, imprimé en caractères tures et en caractères arméniens, le glossaire donne la transcription en caractères latins et la traduction française, afin de rendre le travail accessible aux savants européens.

Vol. IV. Contes (48) arméniens populaires en différents dialectes, recueillis par S. Haikouni. Supplément: Deux variantes de traditions héroïques arméniennes de David de Sassoun et de Mher. 2-me partie. Moscou—Vagharchapat. IV + 462 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Vol. V. Épopée arméno-kurde, recueillie par S. Haikouni. Moscou—Vagharchapat. 1904. VIII + 304 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.). Ce tome contient les traditions héroïques des Kurdes, telles qu'elles nous ont été transmises dans les différents dialectes arméniens du vilayet de Van; c'est pour cette raison que nous les avons nommées arméno-kurdes. Outre des éléments purement kurdes ces traditions renferment qu'on rencontre aussi dans les poésies des autres peuples iraniens, et qui rappellent d'une manière curieuse le Châh-Nâmeh de Ferdoucy, et présentent peut-être des variantes de l'épopée perse; tels sont les traditions de Roustem, de son père Zal, des héros Bedjan, Sam etc. En tout, ce tome contient 28 récits, dont 13 renferment des chants kurdes; la musique de ces chants a été placée à la fin du volume, avec les transcriptions arménienne et européenne du texte.

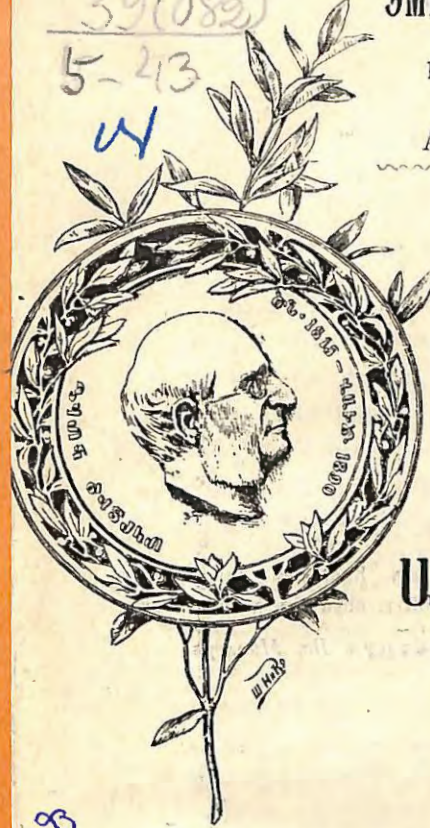
Tous ces ouvrages se vendent à l'Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie).

З. П.

39(082)

5-23

W

ЭМИНСКИЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ V.

Армено - Курдскій эпосъ, собр. С. Айнуни.

№ 9002

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԸ

ԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Ե. (5)

ՀԱՅ-ԺՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊ.

ՀԱՒԱԳԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՍՈՍՈՒՆԱ—ՎԱՆԱՐԵԱՊԱՏ.
1857—1904.

01.06.2013

На основаніи опредѣленія Совѣта Спеціальныхъ Классовъ Лазаревского Института восточныхъ языковъ отъ 22 Декабря 1903 г. печатать дозволяется.

Директоръ Вс. Миллеръ.

1078
39

Обложка и предисловіе настоящей книги напечатаны въ Москвѣ, остальная же часть—стр. 1—304—въ Вагаришанѣ, въ типографіи Эчмιάдинскаго монастыря.

Типографія Х. Бархударянцъ, Москва, Срѣтенка, Мясной пер., д. Бѣльева.

Отъ редакціи.

Настоящая книга, составляющая пятый выпускъ „Эминскаго этнографическаго сборника“ и третью часть изъ собраній С. Айкуни, заключаетъ съ себѣ курдскія эпическія сказанія, передаваемые у армянъ Ванскаго вилайета на различныхъ мѣстныхъ армянскихъ говорахъ, почему и эпосъ этотъ названъ нами армено-курдскимъ. Кромѣ чисто-курдскихъ, въ немъ встрѣчаются и обще-иранскіе эпическіе мотивы, составляющіе любопытные отголоски „Шахъ-Намэ“ Фирдоуси, а, быть-можетъ даже и варианты персидскаго эпоса въ болѣе ранней его формации. Таковы сказанія о *Ростамъ*, объ отцѣ его *Замъ*, о герояхъ *Беджанъ* и *Самъ*; въ нихъ упоминается и о царѣ *Кайкавусъ*, о *Кивъ* (Гивѣ), *Мах-Мариджанъ* (Мениже), *Сіанушъ*, а также о рустемовомъ конѣ *Рахшъ* (вар. Ашхаръ и Ашхаль), о „бѣломъ“, „красномъ“ и „черномъ“ дивахъ и мн. другомъ.—Любопытно замѣтить, что сыномъ Рустема въ предлагаемыхъ разсказахъ является не Сохрабъ, какъ въ „Шахъ-Намэ“, ни же Зурабъ, какъ во многихъ кавказскихъ сказаніяхъ этого рода, а *Мхеръ*,—имя, которое въ одинаковой степени употребительно у курдовъ и у армянъ Ванскаго округа и съ-которымъ послѣдніе связываютъ и другіе эпическіе разсказы; между ними особенно популяренъ эпосъ о „Давидѣ Сасунскомъ и сынѣ его Мхерѣ“, четыре варианта котораго были напечатаны во второмъ и четвертомъ выпускахъ „Эминскаго этнографическаго сборника“. Не лишне также указать, что приведенные въ нашемъ сборникѣ эпизоды изъ персидскаго эпоса иногда наслоены сказочными мотивами, какъ это замѣчается и въ кавказскихъ версіяхъ иранскихъ сказаній*).

*) Ср. Вс. Миллеръ, Экскурсы въ область русск. народн. эпоса. Приложение: отголоски иранскихъ сказаній на Кавказѣ, стр. 37—69, Москва, 1892.

Что касается чисто-курдских сказаний, то содержание их большею частью взято из действительной жизни и потому они заслуживают особенного внимания, как вѣрное изображение быта курдов, их нравовъ, обычаевъ и вѣрованій. Нѣкоторыя изъ этихъ сказаній, какъ видно изъ сравненія, представляютъ варианты изданныхъ Академіей Наукъ, подъ редакціей извѣстнаго ираниста А. Социна, курдскихъ рассказовъ*); таковы *Мамъ и Зинъ*, *Рустемъ* (I и II), *Иосифъ и Зулейха*, *Джанбелли*. Но наша серія, судя по крайней мѣрѣ по этимъ общимъ сюжетамъ и въ особенности по двумъ рассказамъ о Рустемѣ,—и богаче и разнообразнѣе сборника Социна, хотя курдскій эпическій матеріалъ и прошелъ черезъ народную армянскую среду.

Здѣсь же слѣдуетъ замѣтить, что, кромѣ сравнительнаго изученія иранскихъ эпическихъ мотивовъ, настоящий выпускъ представляетъ важность и съ точки зрѣнія армянской діалектологіи, такъ какъ предлагаемые рассказы записаны, какъ было упомянуто, на различныхъ говорахъ Ванскаго нарѣчія.

Всѣхъ рассказовъ въ этомъ выпускѣ 28. Изъ нихъ 13. заключаютъ въ себѣ и *курдскія пѣсни*, иногда довольно пространныя (въ томъ числѣ 5 рассказовъ цѣликомъ приведены по-курдски); къ нимъ приложенъ близкій армянскій переводъ, сдѣланный тѣмъ же неутомимымъ собирателемъ г. Айкуни при помощи знающихъ курдскій языкъ лицъ. Съ цѣлью дать понятіе о курдскихъ напѣвахъ, редакція „Эминскаго этнографическаго сборника“ поручила знатоку народной пѣсни архимандриту Комитасу записать напѣвы прилагаемыхъ здѣсь пѣсенъ: они помѣщены въ концѣ настоящаго изданія съ армянской и европейской транскрипціей текста пѣсенъ.

Г. Х.

21 Февраля 1904 г.
Москва,
Лазаревскій Институтъ
Восточныхъ языковъ.

*) Kurdische Sammlungen, II Abt. Erzählungen und Lieder im Dialekte von Bohtan gesammelt, herausgegeben und übersetzt von A. Socin, S. Petersb., 1890. Ср. рассказы на страницахъ 99, 126, 147, 153, 266 нѣмецкаго перевода.

СОДЕРЖАНІЕ.

Отъ Редакціи „Эминскаго этнографическаго сборника“ I—VIII

АРМЯНО - КУРДСКІЙ ЭПОСЪ.

	Стр.
1. Ростамъ и Заль (на Моккскомъ нарѣчій)	3— 13
2. Ростамъ, Атамбжи и Дюро	14— 24
3. Ростамъ Заль (на говорѣ Артикэ)	25— 39
4. Бѣджанъ	40— 53
5. Самъ (на Моккскомъ нарѣчій)	53— 60
6. Кантили Сіапушъ и Хозбекъ*)	60— 70
7. Лейли Меджлумъ*) (по курдски, перев. на ново-литер. арм. яз.)	71— 75
8. Джанбалъ*) (на Моккскомъ нарѣчій)	76— 95
9. Далу Хамза	96—111
10. Абабалакъ (на Озмійскомъ говорѣ)	111—115
11. Хасамъ-Ага*) (на Моккскомъ нарѣчій)	115—123
12. Война между Хасанъ-Ага Хайдарскимъ и Езидомъ Кокъ-Ага (перев. на ново-литератур. арм. яз.)	123—126
13. Чомаръ-Бекъ (на Моккскомъ нарѣчій)	126—128
14. Мирза-Ага, Тели Ашавъ*)	129—131
15. Куллекъ и Кяро*) (перев. на ново-литер. арм. яз.)	131—147
16. Куллекъ и Кяро*) (на Арчешскомъ говорѣ)	147—167
17. Сіамантъ (на Моккскомъ нарѣчій)	168—177
18. Сіабендо и Хачэ-Зеринъ (на Хлатскомъ говорѣ)	178—187
19. Рошкъ, Апезэти же Апезэтанъ (на Озмійскомъ говорѣ)	187—200
20. Мамъ и Зинъ*) (на Ванскомъ нарѣчій)	201—227
21. Мама-Зинъ (стихотворный перев. на ново-литератур. арм. яз.)	227—264
22. Езидъ дервинъ Авди*) (на смѣшан. Ванскомъ нарѣчій)	264—268
23. Севахачъ*) (курдскій текстъ и подстрочн. перев. на ново-литератур. арм. яз.)	269—273
24. Хамутэ Шанкъ*) (курдскій текстъ и подстрочн. перев. на ново-литер. арм. яз.)	274—279
25. Хамэ Мусэ*) (курдскій текстъ и подстрочн. перев. на ново-литератур. арм. яз.)	280—283
26. Начаръ-оглы (на смѣшан. Ванскомъ нарѣчій)	283—293

ПРИЛОЖЕНІЕ.

27. Гусепъ и Залехъ (на Моккскомъ нарѣчій)	297—303
28. Молла Муси Сайранъ*) (курдск. текстъ и перев. на ново-литер. арм. яз.)	304

) Обозначенные звѣздочкой () эпическіе рассказы содержатъ курдскія пѣсни, напѣвы которыхъ переложены на ноты архимандритомъ Комитасомъ помѣщены въ концѣ настоящаго изданія.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ.

Ներկայ գիրքը, որ «Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» հինգերորդ հատորն է կազմում, իսկ պ. Ս. Հայկունու հաւաքածուններից՝ երրորդ մասը, — պարունակում է իւր մէջ Քրդական վէպեր, որ շրջում են Վասպուրականի հայ ժողովրդի բերանում տեղային այլ և այլ բարբառներով. այս է պատճառը որ ներկայ հատորը մենք հայ-Քրդական վէպ անուանեցինք. Բացի բուն քրդականից՝ նորա մէջ կան և ընդհանուր Իրանական վիպական եղանակներ, որ հետաքրքրական արձագանք են Թիրդուսու «Շահ-Նամէի» և կամ գուցէ վարիանտներ Պարսից վէպի՝ իւր աւելի հնագոյն ձևերով. Այսպէս են՝ օրինակ, վիպական պատմութիւնները Ռոստամի մասին, նորա հօր Զալի, Բէճան և Սամ հերոսների մասին. սոցա մէջ յիշվում են Կայքավուզ թագաւորը, Կիվը (Գիվ), Մահ-Մարիջանը (Մէնիթէ), Սիափուշը, Նոյնպէս և Ռոստամի նժոյգ Ռաշըը (վար. «Աշխար» և «Աշխալ»), «սպիտակ», «կարմիր» և «սև» գէները և այլն. հետաքրքրական է նկատել, որ առաջարկուած վէպերի մէջ Ռոստամի որդին ոչ թէ Զոհրաբ է կոչվում՝ ըստ «Շահ-Նամէի» և կամ Զոհրաբ ըստ Կովկասեան վիպական զրոյցների, — այլ Մհեր, — մի անուն, որ հաւասարապէս գործածական է Վասպուրականի Քուրդ և հայ ժողովրդի մէջ և որի հետ տեղային հայերը կապում են և այլ վէպեր. սոցա մէջ մեծ ժողովրդականութիւն է վայելում «Դաւիթ Սասունցի և Մհեր», որի չորս վարիանտները լոյս տեսան «Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» երկրորդ և չորրորդ հատորներում. Աւելորդ է նոյնպէս գիտել, որ պարսկական վէպի յիշեալ պատմութիւնները մեր ժողովածուի մէջ ևս երբեմն հէքիաթային բնաւորութիւն են կրում, ինչպէս որ այդ նկատվում է և Իրանական վէպերի Կովկասեան ճիւղերի մէջ*):

Ինչ վերաբերում է բուն Քրդական վէպերին՝ պէտք է ասել, որ դոցա բովանդակութիւնը առած է իրական կեանքից. շատերը նո-

*) Համեմ. В. Миллеръ, Эскурсы въ область русскаго народнаго эпоса. Приложение: отголоски иранскихъ сказаний на Кавказѣ, стр. 37—69. Москва, 1892.

VII

ցանից ճշգրութեամբ կատարուած իրողութիւններ են, ուստի և արժանի են առանձին ուշադրութեան՝ ինչպէս ճշգրիտ պատկերներ քրդերի նիստ ու կացի, սովորոյթների և հաւատալիքների. Այս վէպերից մի քանիսը, ինչպէս երևում է համեմատութիւնից, վարիանտներ են՝ տարիներ առաջ յայտնի իրանագէտ Ա. Սոցինի խմբագրութեամբ Գիտութեանց ձեմարանում հրատարակուած՝ քրդական պատմութիւնների*): այսպէս են՝ Մամ ու Զին, Ռոստամ (Ա. և Բ.), Յուսէփ և Զուլէյխա, Զանբելի: Բայց մեր ժողովածուն՝ համեմատութեան առնելով գէթ այս ընդհանուր նիւթերը և մանաւանդ Ռոստամի մասին երկու պատմութիւնները, թէ՛ հարուստ է Սոցինի հրատարակածներից և թէ՛ բազմատեսակ, թէպէտ և քրդական վիպական նիւթերը անցել են հայ ժողովրդական միջավայրից:

Այստեղ իսկ նկատելու է, որ բացի իրանական վէպերի համեմատական ուսումնասիրութիւնից, ներկայ հատորը կարեորութիւն ունի և հայ բարբառագիտութեան տեսակէտից, որովհետև առաջարկուած պատմութիւնները գրի են առնուած, ինչպէս յիշեցինք, Վանի բարբառի այլ և այլ գաւառաբարբառներով:

Ընդամենը այս գիրքը պարունակում է իւր մէջ 28 վէպ կամ պատմութիւն. դոցանից 13-ը ունին և քրդական երգեր՝ երբեմն բաւականին ընդարձակ (դոցա թվում 5 պատմութիւն առաջ են բերուած ամբողջապէս քրդերէն). դոցա կցուած է և բնագրին շատ մօտ հայերէն թարգմանութիւն, որ կատարուած է նոյն անձանց բանահաւաք Ս. Հայկունու աշխատանքով՝ աջակցութեամբ քրդերէնին հմուտ անձինքների. — «Էմինեան Աղգադրական Ժողովածուի» խմբագրութիւնը՝ քրդական երգերի եղանակների մասին որոշ մի գաղափար տալու դիտմամբ, յանձնեց ժողովրդական երգի մասնագէտ Արթ. Ն. Կովիտաս վարդապետին ձայնագրելու այդ եղանակները եւրոպական երաժշտական խաղերով. գործը ղեկավարուած են ներկայ հատորիս վերջը՝ երգերի բնագրի հայ և եւրոպական տառադարձութեամբ:

Գր. Խ.

21 Փետրուարի 1904 թ.

Մոսկուա.

Հաղարեան Ճեմարան

Արեւելեան Լեզուաց:

*) Kurdische Sammlungen, II Abt. Erzählungen und Lieder im Dialekte von Bohtan, gesammelt, herausgegeben und übersetzt von A. Socin, S. Petersburg, 1890. Համեմ. գերմաներէն թարգմանութեան 99, 126, 147, 153, 266 էրեսներում ղեկավարուած պատմութիւնները:

ՆԻՒԹԵՐԻ ՑԱՆԿ.

«Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուն» խմբագրութեան
կողմից I—VIII

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԵՐ

Ե ր և ռ.

1. Ռօստամ ու Զալ (Մոկաց Նորտուգայ բարբառով)	3— 13
2. Ռօստամ և Ատամբէի ու Դիւրօ » »	14— 24
3. Ընօստամի Զալ (Արծկէի լեզուով)	25— 39
4. Բէճան » »	40— 53
5. Սամ (Մոկաց բարբառով)	53— 60
6. Ղանտիլի Սիափուշ և Հեղբէկ* » »	60— 70
7. Լէյլի Մէջլում* (Քրդերէն՝ աշխարհաբանի վերածած)	71— 75
8. Զամբալի* (Մոկաց բարբառով)	76— 95
9. Դալու Համզա » »	96—111
10. Աբաբալաբ (Ոգմեցոց լեզուով)	111—115
11. Հասամ աղա* (Մոկաց բարբառով)	115—123
12. Հայդարցի Ալի աղայի և Եզդի Քօբ աղայի պատերազմը (Թարգմանութիւն գրական լեզուով)	123—126
13. Զումար Բէկ (Մոկաց Նորտուգայ բարբառով)	126—128
14. Միրզա աղէն, Թէլի Աշան* » »	129—131
15. Քուլլըք ու Կեաոօ* (Թարգմ. գրական լեզուով)	131—147
16. Քուլլըք ու Կեարօ* (Արծէշու լեզուով)	147—167
17. Սիյամանտ (Մոկաց Նորտուգայ բարբառով)	168—177
18. Սիյամէնտօ և Խաճէ Զէռին (Խլամայ լեզուով)	178—187
19. Ռօշք, Ապրզէթի ժը Ապրզէթան (Ոգմեցոց »	187—200
20. Մամ ու Զին* (Վանայ Շամշադին դիւղի »	201—227
21. Մամազին (ոտան. Թարգմ. գրական լեզուով)	227—264
22. Եզդի Դերվիշի Ավդի* (Վանայ խառն բարբառով)	264—268
23. Սեաշաջէ* (Քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրա- կան լեզուով)	269—273
24. Համուտէ Շանկէ* (Քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրական լեզուով)	274—279
25. Համէ Մուսէ* (Քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրա- կան լեզուով)	280—283
26. Նաշար Օղլի (Վանայ խառն բարբառով)	283—293

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ.

27. Յուսեփ ու Զալեի (Մոկաց բարբառով)	297—303
28. Մօլլա Մուսի Մայրան* (Քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրական լեզուով)	304

* Աստղանիշ վէպերը ունին քրդական երէկեր, որոնք ձայնագրուած են եւրոպական խաղերով Արժ. Հ. Կոմիտասի աշխատութեամբ և տեղա-
տրուած գրքիս վերջում:

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ

Վ Ե Պ Ե Ր

Типография Эчмиадзинского монастыря.
Вагаршапатъ

Տպարան Մայր Աթոռի Ս. Էջմիածնի.
Վաղարշապատ

1903

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԵՐԵՎԱՆ

1

ՌՕՍՏԱՄ ՈՒ ԶԱԼ

(Մական Նորմալայ Տիմ գիտի բարբառով *)

ալ խեծաւ ուր ձին, դնայ Աաֆկուֆայ սար Գեհիր.
տրուաւ ձիաւորմ' կեօ խեծե, սարիմ պէս Զոջ ի, վի-
քեանց' էդ սարից իջաւ տակ, էկաւ մօ Զալ:

Զալին ասաց.— Դիւ իշ մարդ իս էսա տեղ:

Զալ ուր ակուն չըկարցաւ տսեր' ես Զալն իմ.— Ես մէ Զու-
ղաւայ մարդմմ, ասաց. էկեր իմ, Գեհիր կան կզեամ, բանմ ընկի
եմ ձեռ, տանեմ եմ օղուլ ուշադին, ուտենք:

Էդա ձիաւոր ինչ Զալին դէմ առեց, թողեց, դնաց:

Որ դնաց, Զալ ասաց.— Էսա էրկիր յըմն եմ ձեռն ի. էսա
մարդ էկաւ. առանց տփել, տռանց սպանել եմ ձեռնէն դնաց, պտի
էրթամ իտե. զանեմ, տալանեմ:

Էլան ընկեան իտե, դնաց մէ գեօրգով զարկեց ուր համառով:

Ձիաւոր զըբաւ,— Զայ մարդ, ասաց. քե իշ պտի, տամ քե,
թող գնա քո ճիւղին իշ ձընէ կուզես:

Իլաւ, Զալ զատացաւ, ուր մընէ հեռու գնաց:

Դի մէլ ասաց.— Զայ հայ, ես Զալ ըլեմ, զըբաւ մը չը զարկեմ,
ես էմէլ զըբաւ, էրթամ ինե, մէկ զըբաւ էլ զարկեմ:

Զըբաւ գնաց ինե, մէկ զըբաւ էլ զարկեց ինոր քեամկին.

Զըբաւ էդ ձիաւոր ձիու քեամկի միջէն. Զալին բռնեց, զըբեց
ուր ճաւն տակ:

* Պատմած է ժողովարար Պետրս Վերսեան Խոսրովի քոռն, որ երկու
սարի է Երեւանեան Ծառանգը կապի. իսկ սա սովորած է Զօյօ անուն մէկէն.
որ Եօյնայեւ ժողովարար է: Պետրս գիտէ բազմաթիւ ճեփաքներ եւ քողական
վէպեր: Թէեւ ինչ սարի է երկէն զուտս ելած է. սակայն իւր հայրենի բարբառի
եղ սեղ փոխած է. գուցէ ժողովարարութեան պատճառաւ:

Երկու տիկ էլ առան, էկան վըր աղբրին:

Պէժման յառէջ գնաց, ասաց.— Ադա տիկեր տուէք ընձի, մի մարդ վըր աղբրին քընէր ի, ձե տըսնայ, կը վախենայ:

Էդա գեներ աըսան, կեօ ուրանց աղբրքերաց ջանդակ մըջ դաշտին, ասին.— Ըլի թի չընի մի աղբրքեր էս ի սպանե, էկան ինե-թըխ Պէժման, կռուան: Էդա չորսին էլ սպանեց, թալեց էն տեղ: Չորսն էլ էլան էկան, տըսան ուրանց աղբրքերաց լեւեր կեօ մանչ դաշտին, էդա մէկ մարդ կայնե կեօ դայ:

Դաստ էդա մարդուն արին, խասան յիւար, Պէժման՝ յըմենի մէ տեղ տփեց գետին. էդա չորսն էլ սպանեց:

Խինդն էլ իլան էկան, տըսան ուրանց աղբրքերու լեւեր կեօ նահան էն էն տեղն ի թալի, նահան էն տեղ:

Էն քսանից տըսնըութ սպանեց. մնաց էրկու:

Էն էրկու ջոջեր իտին դումահիք իկան, տըսան տըսնըութ աղբրքեր սպանած ի, կեօ ինոնք էրկսով խասան դըխ Պէժման:

Պէժման մէկ ձեռ թալեց մէկի փողպատ, մէկ ձեռ մէկի փողպատ. ուլըրից. մէկ մէկի կը պիղեն, կը տանէն ասեմ չու Խորի, էն տեղէն կը պիղեն, կը բիրեն կղեան էս տեղ:

Պէժման նեղն ընկեալ, յետեանց գնաց դըխ Ռօստամ, որ Ռօստամ ակխաւ, գիտցաւ կեօ կռիւ ի. իլաւ վեր, էն էրկու գեներ դանեց գետին, սպանեց: Իշկաց տըսնըութ մարդ էլ կեօ սպանած ի, ասաց.— Պէժման, դիւ ձի ընչի չը խանիր վեր:

Ասաց.— Ինոնք ճնճղուկ էն, տփերիմ գետին, պլաւան, ամօթ էր խանի վեր:

Ռօստամ ու Պէժման էլան, գընացին Կաֆկուֆայ սար, տըսան կեօ մէկ տուն մըջ սարին, էդա տան բիւլոր զըւրան. դիււ, բան չը տըսան: Ռօստամ լ'անկում՝ դարկեց սլափին, սլափ փլաւ. ինոնք գնացին մտան մըջ տան, տըսան գեներաց տունն ի:

Դեներ տըսան, ինոնց ֆուղարայ բռնին:

Ինոնք նստան դուան յիտե. գեներ յեղարին լցուան տուն, խաց կերան, գինի խման, քեյֆ ուրախութեն արին:

Ռօստամ ասաց Պէժմանին.— Դնա էդա գեներաց մօտէն գինի, աբաղ բեր, խմենք:

Պէժման որ գնաց, գեներ գինի չտուին, զըւրաւ էկաւ, ասաց.— Չը տուին:

Ասաց. Դնա, դի մէլ ուղի. ասա, եմ աղէն դայ ի, խաց, գինի տուէք, եմ աղէն ուտի, խմի:

Ասին.— Մենք կըլենք, ջաղաց ալուր ինչիս կը մըլի, մենք էլ քիւ աղին տը մըլինք:

Ռօստամի ըռըկվեր իլաւ, գնաց քսան գեներ էլ սպանից, էն քեօր մընակ թողեց:

Պէժման ասաց.— Քեռի, աղջիկ կենայ ընձի, ես անեմ կնիկ:

— Խա, թըղ կենայ, ասաց.

Իլաւ վեր տնէն, էրթան ի կռիւ, դիւս ընկեան. աղջիկ մնաց մըջ տան. մէկ ջոջ քեար Ռօստամ գլորեց, բերեց դէմ դուան զարկեց, դիւս բռնեց, Ռօստամ ու Պէժման թողին գնացին:

Շատ ու քիչ գնացին, գեղիմ բուստ էկան, գեղի եզր դրին:

Պէժման գնաց մըջ գեղին որ խաց, ջիւր բիրէ ուրանց: Դնաց որ, Սալմանի Սնտին կեօ խաւրն ի թալի էն գեղի վրէն, չուրս խոգի օրողիկեր ի, հա խաւրն առնեն, գետն:

Պէժման էկաւ տըսաւ, փոյլոյոց իսկաց գեղական, էն ինոր կը տփի, էն ինոր կը չարչըրի, էն ինոր փողպատ բռնած, էն ինոր թի կը քեչե դիւս. էն ինոր կը ջանջիւի, Զըւրաւ, գնաց մօ Ռօստամ:

Ռօստամ էկաւ մըջ էն գեղին, խաւրեց.— Դիւ իշ մարդ էք:

Ասին.— Մենք Սալման Սնտու մարդքերնինք, էկերինք խաւրն առնինք՝ տաննք Սալման Սնտու:

Ռօստամ էկաւ էրկըսի թի քեչեց, խանեց դիւս, սպանեց. մէկի լեզուն քեչեց, մէկի ձեռ կտրեց, օրողիկեց Սալմանի Սնտու՝ ասաց.— Չուաբ տարէք Սալմանի Սնտուն. իշ կանի, թըղ չխնայէ, թըղ գեայ Ռօստամի կռիւ:

Ինոնք էլան գնացին, ջուաբ տարան Սալմանի Սնտուն:

Էդա գեղական ուրանց ախուն էլան յըմեն իւրոց դուներ չինին, ինոնց գեղ խողին, աներ կուրիսցուցին, արին գետնի գեօն, ասին.— Սալմանի Սնտին մեր գեղ կը տըսնայ, մի սպանի: Ռօստամն ի արե, յինք գիտի, Սալմանի Սնտին:

Սալմանի Սնտին Թիրանցի խիծիւս առեց, էկաւ վըր Ռօստամի կռիւ:

Ռօստամ նստաւ ուր տեղ, Պէժման էլաւ, գնաց կռիւ:

Սալմանի Սնտու խօրոտ աղջիկմ էլ կայ, ուր աղջիկն էլ բիրե կռիւ: Սալմանի Սնտին ուր խեյվաբ (սպիտակ վրան) ջոկ գրեց, աղջկայ խեյվաբ ուր մընէ գատն դրեց:

Մէկ մէկ ա փայլեկներ էկան թըղ Պէժման կռիւ, Պէժման որին իշ կը խաւանի, կը զանի գետին կսպանի, որին իշ խաւանի, կսպանի. որ իշ կգեայ միջսան կսպանի:

Դորիս չորս փայլեկներ էկան դըխ Պէժման կռիւ, բռնին Պէժմանին, տը զանին գետին, սպանին: Հալա Ռօստամ գինք յիւար չտար: Փայլեկներ Պէժմանին դրին գետին, տըսալանին, Սալմանի Սնտու աղջիկ կանչեց.— Էդա մարդ մ'ըսպանէք, ընձի խըմակ օրողիկէք, գեայ, ես սպանեմ:

Տարան, գնացին, տունին աղջկայ ձեռ. աղջիկ տարաւ, գնաց ուր խեյվարի մէջ, որ աղջկանէր. աչք ընկեաւ Պէժման, սիրտ կալաւ ինե, չսպանեց. ձեռ թալին մէ մէկու վզով: Ֆերգըեր ասին.— Պէժման տանի, տալանի:

Ինոնք մընան մըջ էն կուռն, մենք հանք (գնանք) մօ ձին:

Ձին փախին մէջ սալաքնդեր յըմեն քանդեց ձեռքերով. 1 ջալ գնաց, աղսաւ, ասաց.— Ռօստամ նեղ տեղն ի ինկե, ձին օրող-կենք էրթայ:

Իլան ձին փախեց խանին. թամբ գնին վրէն, ինոր գետգ կապին վրէն, ինոր մարդալ կապին վրէն, ինոր խանչալ, սուր կապին վրէն. ինոր քեյպեքան, ինոր կապէն գրին վըր Աշխարի քեամկին, թողին գնաց:

Աշխարի բալաք մըջ մէկ սահարուն գնաց, խառաւ Ռօստամին. խըտ ճամբխին ինչ գնաց, Ռօստամի գետգ քեամկից պատաւ. Աշխարի բալաք բիրան զարկեց, զգետգ վիրուց, առեց. գնաց, խառաւ Ռօստամին:

Ռօստամ յէլաւ, սիրով զարկեց մըջ ձիու յերսին, քեամակ արաց ձին: Ձին մէկ լանկի զարկեց Ռօստամին, լեղու էկաւ խըտ Ռօստամին.— Ձէ, դիւ կիօ կը աղսնաս, գետգ խը ճամբխին պատաւ, եմ բերնով բռնի, բիրի, էկայ:

Էլաւ ուր ձիու իրես սպգեց, էլաւ քիմարմ տունց, իլաւ խեծաւ. ուր գետգ դրեց վըր ուր թիւին, գնաց, կայնաւ մէյսան:

Սալմանու Սնաու մարդքեր մէմէկա էկան ինե, որուն խասնեց, սպանեց, սպանեց էդա Ֆերգըեր, չուժ հոսուն քառսուն խողի սպանեց. որ կը կայնի Ռօստամի գետգի գէմ:

Մէկ Ֆերգըերաց մընէ ջուաք տարաւ Սալմանու Սնաուն. Սալմանի Սնաուն զատամանց նստեր. կիշկէր, Գնաց, ասաց.— Աստուած քիօ տուն աւիրի, դիւ նստերիս գայ, մե յըմեն կտորեց Ռօստամ:

Նոր Սալմանի Սնաուն իկաւ Ռօստամին կուռ:

Էն խեծուկ ուր ձին, էն խեծուկ Աշխարի բալաք:

Չուժ յէվարին կուռան. մէկ մէկու զարկին գետգերով:

Յէվարին էն գնաց ուր չասրին մէջ, էն ուր:

Սռաւտուն էմէլ էկան կայնան, մէմէկու զարկին:

Ձին լեղու էկաւ խետ Ռօստամին.— Ռօստամ, ինչ կանես. դիւ էտա մարդուն ճար չըս տանի, ես ինչ կասեմ, դիւ էն արա:

Ռօստամ Սալմանի Սնաուն ասաց.— Մենք իշնիք վիր, մե սիրտ տանք մէմէկու. քու շտրի անենք (զօտեմարտինք):

1 Առաջի ոտներով:

Սալմանի Սնաուն ասաց.— Ձէ, յէս օր մենք գետգով տը կուռ անենք:

Ինոնք իրեք օր կուռ արին. ինոնք յէմալ դրալ կը դարնեն, գետգեր բրինձակ կը բանէին, խաւք կընցնէր միջէն, թիւքիներ չէր դալէր բրինքերաց կողրանք:

Ամէկ գնաց ուր խեյվար:

Ռօստամ նօթգարի գեղ թալեց. եարեմ ժրաւ:

Մէկէլ օր էլմին գնացին մէյսան, կուռ արին:

Աշխարի բալաք ասաց.— Ձեր քեյպեքանքեր թալէք, մէ մէկէլ փակէք վըր ձիու քեամկին:

Էլան թալին, մէմէկէլ կափաննաւ արին:

Գորիս Աշխար ասաց.— Ձի քեշի մէյսրնից դիւս:

Աշխար քեշեց Սալմանի Սնաուն մէյսրնից դիւս:

Սալմանի Սնաուն ասաց.— Եսա չէլաւ, դիւ ճիլա արիր, էսա լեպով դիւ եմ վիլ տը կտուի՝ մարիֆաք քեօ ձիուն ի, մենք տըջ-նենք վի՝ մեր սիրտ տը զարնինք յիրար, քիւ Աշխար զախմ ի վըր եմ ձին:

Իջան վէր, ինոր սիրտ տունին մէմէկու. քուշգրբի բռնին մըջ մէյսրնին էն ինոր սկզեց, էն ինոր սկզեց. բսկուն արին, իշ գու-թան թալին, խոլան քեակին, բսկուն քեանդեցին:

Սալմանի Սնաուն աղջկայ աչք վըր խօրն ի, վըր Ռօստամին ի: Աղջիկ Պեժմանին ասաց.— Սա մկայ եմ խօր անուն տամ, քեօ քեռուն վիրուցի, տփի գետին:

Պեժման ինչ ասաց.— Ձէ, ես մըկայ կանչեմ եմ քեռուն, եմ քեռին գիտի թի ես մեռուկ իմ. որ յիմնայ թի ես սաղ իմ. քեանի հարաքեար կայ ուրին, ընցկուն քեռուսուն հարաքեար կգեայ:

Կանչեց Պեժման.— Բեռի. ինչ կանես, էսա տփի գետին:

Ռօստամ գիտցաւ օր Պեժման սաղ ի. քեանիմ (որչափ որ) հարաքեար կէր, քեռուսուն Ֆերգ փալլեվանի հարաքեար էկաւ վըր Ռօստամին, Սալմանի Սնաուն ասաց.— Դու կտսիր սպաներ իմ Պէժմանին, դիւ չիս տսիր պուղա եմ արեր, տալեր եմ մօ եմ աղջիկ:

Սալմանի Սնաուն դաւալքեր կտորաւ. Ռօստամ վիրուց վըր ուր գլխուն, տփեց գետին Սալմանի Սնաուն. ինկիլիկ մկրատ թալեց, Սալմանի Սնաուն վիլ կտրեց: Որ Սալմանի Սնաուն վիլ կտրեց, դորիս ընկեաւ էդա Ֆերգըերաց մէջ, որ սպանեց, մէկէլ փախան, գնացին Թիրանցոց մէջ:

Էդա գեղական ինչ տներ հողեր էն, դռներ շիներ էն, պի-րուն թալին. գհողեր տուն յետ, դռներ խանին դիւս:

Ռօստամ գնաց Սալմանի Սնաուն աղջկայ մօտ. Պէժմանին ասաց.— Եսա աղջիկ կենայ ձիկ, անեմ ձի կնիկ:

Դորիս խորգին ասաց.— Շնորհաւոր բնի քե խըմակ:

Ռօստամ յէլաւ, մէկ յօսայ տուեց չինել մըջ էդա գեղին, էդա կնիկ գրեց ինե, ինք, կնիկ մնացին մըջ դայ յօսին:

Ռօստամ էրկու ամիս մնաց մօ կնիկ: Իդա գեղի ռէսին ասաց Ռօստամ.— Կնիկ մնայ դայ, ինչ պինայ, տուէք. ձե ամանաք:

Կնիկ էլաւ էրկու խորգեով, Ռօստամ ուր բազպանդքերաց մէկ տուեց կնկեան, ասաց.— Կնիկ. էսա բազպանդ կենայ մօ քե, թի որ ձի լաճ իլաւ, բազպանդ կապես ձեռ, անուճ դնես Մհեր, ես կեօ գնացի եմ տեղն, եմ աչքը վրը քե ի:

Էլաւ. խեծաւ ուր Աշխար, Պէժան էլ խեռ ընկեաւ. էկան մըջ Իրանցոց, Կաֆկուֆայ սար, գեւրաց տան մօտ. էդա գեւրաց քեօր խանեց, պսակեց վըր Պէժանին. առին գնացին:

Ինոնք կենան դայ, մենք դառնանք վըր Ռօստամի կնկեան: Ինը ամիս, ինը օր կըրքմի կնկեան, Աստուած լաճ մը տուեց:

Բազպանդ կապեց ձեռ, անուճ գրեց Մհեր:

Էդ լաճ որ կըրէր մէկ ամսեկան, մէկ տարեկան կը ջոջնէր. չուր իլաւ էրկու տարեկան, իլաւ տաս տարեկան:

Մըհեր մէջ աղեներաց ճան կը խաղէր, ինչ ըռըկվեր ընէր որ կը դանէր. որին վիդ քեչեր, որին թիվ քեչեր գիւտ:

Էդա գեղի ճօր ժողովրտան մօ մէ մէկ, ասին.— Դիւ հեքիմ իս, գիւ բին էս, մըջ մի մի խաղայ:

Մհեր գնաց մօ մեր, ասաց.— Նաւ եմ խօր սալղ տառ, եմ խօր անուճ ինչ ի, ճօր ձիկ կասեն «բին»:

— Գեօ խէր Ռօստամ ի, գիւ Ռօստամի լաճն իս:

— Որ Ռօստամի լաճն եմ, ես պտի խառնեմ Ռօստամին:

Իլաւ էդայ կնկուղի ձե նժաղուճ քեչեց վըր ուր, գնաց. դաս արաւ ուր խօր խէրանին գեխ:

Գնաց, չխառաւ ուր խօր խէրանին. գնաց մէկ կուռ մէջ ըռաս էկաւ, ճվ գիտի ինչ կուռ էր:

Յիւրիչ ազգ մը էկած էր վըր Ռօստամին կուռ:

Մհեր գնաց, գինք տուեց գեխ էն ազգ, ինչ էկերէր վըր Ռօստամին կուռ. գինք տուեց ինե:

Էն մէկէլ՝ էկաւ կուռ Ռօստամին:

Էլաւ Մհեր գնաց մօ Թաղաւոր, ասաց.— Մէկ ձի տու ընձիկ, խեծնեմ, ես էլ էրթամ կուռ:

— Զիմ տուեր եմ քե, հայտե, գնա, ասաց:

1 Մհեր անուճ ընդհանրապէս թէ հայեր եւ թէ քրդեր կը դնեն երախայոց վերայ:

Զիմ առեց, գնաց, կայնաւ մըջ մէյսընին, կուռ ուզեց:

Թաղաւոր խապար ի, յըմա կուռ արողքեր խապար չեն:

Ռօստամի մարդքեր ասին.— Էն ձիաւոր մըզնէ ընէր, մենք Թաղաւորին մօնացուցինք:

Թաղաւորի մարդքեր ասին.— Թի որ էն ձիաւոր մըզնէ ընէր, մենք Ռօստամի ճուճ յըմեն սպանենք: Զըն գիտի ձիաւոր վիւ մէնէ ի. Թաղաւոր կիմնայ. խեծել չիմնայ:

Իլաւ Ռօստամ, իջաւ, գնաց մէյսան կուռ:

Էն լաճ, Ռօստամ մէմէկու զարկին, չեն գիտի խէր ու լաճ էն: Մհեր գնաց մօ Թաղաւոր, Ռօստամ էկաւ ուր տուճ:

Թաղաւոր ուրախացաւ, ասաց.— Էսա ձիաւոր Ռօստամի ճուճ տը փըճըցուցի, աղէկ Աստուած տուեց ձիկ:

Մնաց մէկէլ օր, էլմէլ էկան կուռ:

Դորիս ձիանքներաց իջան վեք, ինոնց սիրտ տուին մէմէկու, քուչդրի բունին Մհեր ու խէր:

Զուր կէս օրին ինոնք մէմէկու չյաղթին:

Կէս օրին Ռօստամ Աստուծու անուճ տուեց, որ Աստուծու անուճ տուեց, Մհերին օլըրեց, տուեց գետին:

Ռօստամ իլաւ, Ինկիլի գի մկրատ խանեց, ուր լաճու վիդ տը կտուէր, լաճ ասաց.— Ես պտի մարդու ազայ չեմ, որ գիւ ընձի սպանես, եմ խօր ձեռնէն չես պըծնի:

Խարցնեց թի.— Տղա, գիւ վիւր լաճն էս:

Ասաց.— Ես Ռօստամի լաճն եմ:

Ասաց.— Որ գիւ Ռօստամի լաճն էս, բազպանդ շանց տու:

Բազպանդ շանց խուր խօր:

Մէմէկու ճանչցան, ասաց.— Կեախն ի եմ տուճ աւիրի, եմ լաճ սպանիր ի:

Զեռ Թալեց վզնով. տուեց, գնաց մըջ խեծիլա:

Իլաւ Ռօստամ խեծաւ Աշխար, լաճն էլ խեծաւ ուր ձին. քեչեցին, Թառ ու մառ արեցին, գնաց:

Ինոնք էլ զըրան, գնացին ուրանց տուճ:

Գնացին վըր Թաղաւորի դօշուճին յըմեն փախուցին:

Ճանպիլէ.— Զէնոր լեւ խաղիւտ, յըմեն պողպատ էր. գէնու աչքեր մընակ միս էր:

Էն, Ռօստամ կերթէն կուռ. օրալան իրեք խարիր վաթտուն ու վեց դիւ (նետ) կը դանէր Ռօստամին. Ռօստամ պէ հալ կըրնէր, կըրնէր նոժդարի գեղ կը Թալեր ուր բրինքերաց, կը ժրեր:

1. Այս մի ընդհանրապէս նույն է, սակայն Պեհոն միայն այս չափը գիտէ:

Մէկ օր էկաւ, նստաւ Ռօստամ, ուր ջոջեր դանչեց, ասաց.—
Եկէք, իշկացէք, ինոր ջոն յըմեն պողովատ ի, իմ դիւ ասաւ չանի
մըջ ինոր լեւին:

Իլան ուր կարդացողքեր Սողոմոնին իշկացին, տըսան ինոր
ջան յըմեն պողովատ ի, ասին.—Որ դիւ կեհաս կուիւ առաւտուն,
էրկու ճեղղ դիւ շինես, դեհա քեօ անեղան վրէն. կանչես, լեպ տա-
նես անեղան վրէն (հմայութիւն), ասես. «քեօ աչքեր ձի շանց տու,
նոր կուիւ անենք»:

Դնաց կուիւ. կանչեց ձանպիլին.—ձանպիլն, քեօ աչքեր ձի
շանց տուր, նոր ձի դարկի:

Յէլաւ, ուր աչքեր շանց տուեց:

Որ շանց տուեց, Ռօստամ դիւլպէն բռնեց, իշկաց. աչքեր տը-
սաւ. դիւ թալեց դըլս աչքեր, զանեց մըջ աչքերաց:

Պռաց ինե իլաւ, կանչեց.—Նաման. դիւ ընձի սպանիր:

Ասաց.—Ա՛յ քեհա, դիւ օրական իրեք խարիր վաթսուն ու
վեց դիւ ձիկ կը դարկէր, ձընէ ձէն չէր ըլէր. ես մէկ դիւ եմ դարկի:

Ռօստամի մահը.

Ճղալ ուր մէջ դուռման էր Ռօստամին. մէկ օր Ռօստամին
ասաց.—Ա՛խ, Ասործու մէկիկ բարին, մէկ օր խեծէր Աշխալի բա-
լաք, ձի խմակ մեյսան մը տէր գիւմայ, ես տըսնէր. իշ կըլէր, ըլէր:

Ճղալ իշ արեր էր. դեհադտիկ մեյսընի մէջ փուրիւր էր քեհա-
սուն կեազ լէնք, քեհասուն կեազ էրկէն խոր, քեհասուն կեազ
խորանդը, փէտ բրէր, ծածկեր էր, օր Ռօստամ գեայ, ինի ինե:

Ռօստամ ասաց.—Ճղալ, ես քեօ խաղրի խմակ մեյսան մի տամ:

Իլաւ խեծաւ Աշխալ, գնաց մեյսան, մեյսան տուեց, էն դեախ
ինչ մեյսան տուեց, ձին գնաց, խասաւ ինչ խորի բերնին. ձին գիտ-
ցաւ թէ խոր էր, մէ բուհ թալեց դըլս Աշխալ, որ էդա խոր թաւա:
Որ էդա խոր թաւա, Աշխալի ցալ թաւա ոտնին, էկաւ դիւս, գըլ-
խուն ի վեր թաւա, գնաց:

Ռօստամ գիտցաւ թի ձին ուր ցալ թալեց:

Ձին գէդ խոր խըլցուց, գնաց մեյսընի գլուխ, գըլըաւ յետ,
էմէլ էկաւ խորի վրէն, որ թաւա, էսա դեախ չխըցուց, ձիու առջի
ոտքեր ընկեաւ խորի բերնին, յետի ոտքեր ընկեան մըջ խորին: Ձը
խըլցուց, փրթընան, գնացին մըջ խորին:

1. Պետրոս ձանպիլին իր միջանկեալ պատմած է, որ իր զործ ունեցած
է Ռօստամի հետ, սակայն շատ անգամ կը շփոթէր, Դատրի անուն կտար. շատ
անգամ եւ կատէր, «Դատր ու Ռօստամ մէկ է, ժաղ չկայ ինե»:

Դորիս, էնտեղ դիրգեկան (նեա ու աղեղ) կէր մօ Ռօստամ.
դիւ թալեց դըլս Ճղալ, Ճղալ գինք թալեց դէմ, ճնարի ծառին. դիւ
դանեց, ճնարի ծառ ծակեց, զՃղալն էլ ծակեց, ընցաւ. Կաֆկուֆայ
սարն էլ ծակեց, գնաց Թիրանցոց հողի մէջ:

Ռօստամ ու Աշխալի բալաք ընկեան մըջ խորուն, մըջ խորուն
Ճղալ բեւեռքիւր դարկած էր. չքուան էդա բեւեռքերուն:

Եկան պառաւան վըր Ռօստամին, որ խորից խանեն դիւս, ինչ
արին չկըցան խանէն:

Մէր էկաւ վրէն, Ռօստամ մօր ասաց.—Մէրիկ. ձիկ դիւ խա-
նիս, չէ քու մարդ չկունայ խանի. քիւ ծամեր թալ տակ, ես ձի թա-
լիմ քեօ ծամեր, ձի քեչե դիւս:

Մէր ուր ծամեր կախից տակ, Ռօստամ թաւա, մօր ծամեր
բռնեց. մէր ծընայ գլուխ զախմով զանեց, որ քեչեց. Ռօստամ խո-
րու բերնից թաւա կեօ կէս սահաքայ ճանրախ գնաց, ընկեաւ դիւս:

Ռօստամ էն գեախ ուր գեօլանք արաց:

Համ ճնար, համ Ճղալ, համ գնար.—Թէ չինարը, թէ Ճղալը և թէ Ժայռը.

Ձե պու Ռօստամի կոռե Զալ,—Ինչպէս էր. Ռօստամի Զալը

Ամբ կըր սե սաք շեք շաւ սալ.— Կեանք վարեց երէք հարիւր.

վաթսուն և վեց տարի

Հեծ պշուկ ա քրթալ.—Դեռ փոքր է ինչպէս երեսայ

Դայե հըմպես կըր բա մալ:—Մայրը գրկեց, տարաւ տուն:

2

ՌՕՍՏԱՄ

ԵՒ

ԱՏԱՄԲԻ ՈՒ ԴԻԻՐՈ

(Նորոգւոյ բարբառով *)

Ժամանակով Ռոստամէ Զալ կըլի, սարեր կերթայ ավիուե զարկել, նեղիւր անել:

Մէ ժամանակ վրէն կընցնի, նեղութիւնի մէջ կընկնի. կգեայ տունը: Աստուած հրաման կուտայ. երազին մէջ կասի. — Ռոստամ, կեամ մը չինի, զարկ ծով, ձիւմ, դիւս կգեայ:

Աստուած կեցի. կասի. — Երազիմ տիսե. երթամ ծովու կաղը. տիսնամ եմ երազը կը կատարի թի չէ:

Կեցի յեր, կեամ կառնի. կերթայ ծովու կաղը. կեամ կը զարկի ծովու մէջ. զարկելու բաւեան հրեղեն ձիւմ դիւս կգեայ. որ դիւս կուգեայ, ճակատ կը սլազի, խեծնի. կուգեայ տուն:

Էդ ձիւս անուն Ռախի բաւաք կըլի:

Էդ քաղքին մէջ Պամաթ շահ բենքսան (անողորմ, անգութ) կըլի, քեռասուն խառ կնիկ ունի:

Էդա քառասուն խառի պուճուր կնկեան մօտէն մէկ տղայ կըլի, անուն Ասֆանտիյար:

Էդ Պամաթ շահ իւր դիւնի մէջ կասի. — Ով երթայ, Ռոստամի Զալի ձեռներ կապի. նզմեք լիք խող անի. վզից կախի, սար-քօլ, ոտք բերիկ առնի. դայ, իմ թաղաւորութեն տամ ինոր:

Իւր տղէն Ասֆանտիյար որ ջանփուլաւ էր, կասի. — Ես պտի երթամ, պապօ:

Էն ժամանակ Ասֆանտիյար կըլի, կերթայ. կը տիսնայ մէ բանձր

* Պամաթ է, Նորոգւոյ Սիփուս գիւղացի վարդան Մարտիրոսեան, որ երկար տարի վան մնացած է. 2 տարի եւս տեղս կը բնակի. բարբառը աստ խառնած է: Սա լսած է իւր երկրի մէջ նայ ասողներէն. կասէ թէ երգերէն աս լաւ կասեն հայեր եւ երգերով:

1 Մի քանի տեղ Ամրասիյար ասած էր վարդան:

սար. կըլի սարի վրէն կը կայնի. կը տիսնայ մէկ բարակ ծուխ մի կըլի, կէս Ռոստամ: Զալ ընտեղ: Ռոստամի Զալ էն տեղ ին կանի. կը տիսնայ կէս մէ վերու եղ սպանիւր ի, զարկիւր ի սաղ եղը մէկ շիւրի, մէկ ձեռքով բռներ ի վրը կը կախն, կեցի, կուտի. մէկ ձեռքն էլ դրեր ի իրեան:

Ասֆանտիյար կասի. — Ե', էսա ին գօռպայի. ես կասեմ ախ- շարքի մէջ ես գօռպայ եմ. էսայ ընձնից չատ գօռպայ ի:

Ասֆանտիյարի աչք վախեցաւ, աօաց. — Ես ինչիս ինեմ:

Էլաւ մէկ ջաղչի քեար գլորեց պանկեալէր, որ քեարը գեայ. Ռոստամի Զալին փորձի, տիսնայ ճարապար կը խանի. կուլաքով ի թի չէ:

Էդա Ռոստամ կը տեսնի քեար գլորի, կուգեայ, ինք զինք կասի. — Ես օր գետնուն չի, որ գետին կակուղցիր ի, քեարեր պրծնի տարից կուգեայ. կայ-չկայ էդա փայլեմանի բան ի:

Ռոստամ ոտք կը դարկի, քեար կը բռնի, ուր տեղ կը դադրեցուցի:

Էդա Ասֆանտիյար կասի. — Եյ-էյ, էսա չատ գօռպայ փայլե- վան ի. ըստուց ընձի զարար պտի գեայ:

Ուր նետ ու անեղ կը թալի ուր թե, կուգեայ մօ Ռոստամ, բարե կուտան մէմէկու ու կը նստին:

Ռոստամ կը ճանչնայ Պամաթ-շահի լան ի Ասֆանտիյար, կըլի վեր, չատ պատիւ կանի, կոնախլը կանի:

Էդ տեղ Ռոստամ կը խարցու. — Ասֆանտիյար, խէր ըլլի, ընչի էս էկեր մօ ձի:

Ըն տե կասի. — Դտիւ, ընչի էմ, էկեր էմ, էկեր էմ որ քիւ ձեռք կապեմ. քիւ նզմեք լիք խող անեմ քեօ վզէն կախեմ. տանեմ. եր- թամ եմ խօր խամար:

Ռոստամ կասի. — Յրիկի կըրան (մեծ Աստուած) տննալս իմ ձեռքեր կը կապի, Ասֆանտիյար ձեռ կապել չէ, ամա քիւ խաւքի խամար նզմեք լիք խող կախեմ եմ վզից, կընկնեմ քիւ յէռջի:

— Ձէ, կասի. բըլսօ քիւ ձեռներ պտի կապեմ:

Էն ժամանակ խօսքիմ ինորից, խօսքիմ ինորից, խօսք իրարու վրայ չէրթայ. էն տեղ կուլ կանեն:

Մէկ օր կուլ, էրկու օր կուլ, չուր կօթ օր կուլ կանեն:

Ռոստամի Զալ աստըղ ունի. Ռոստամի խէր Զալ ըլլաւ ի, կը տիսնայ Ռոստամի աստը չատ մօղաւիւր ի, կասի. — Եյվալս հեյ վախ, Ռոստամ չատ նեղութիւնի մէջ ի:

Զալ կըլի վեր, կերթայ, կը հաննի Ռոստամին. կը տիսնայ էն- քան ետալու արիւր ի, փոկե մաղի տեսակ ծակծկեր ի, կը դան- չի. — Ռոստամ:

էն էլ կասի.—Ձա՞ն, խէրիկ, մէկ էլ քիւ ձէն ընկաւ եմ ա-
կանջս։

Կասի.—Ռօստամ, դիւ իշխօ ինոր խեա կուլւ կանես, ինոր
ջան սողալաւ։ Պիւրկեման (նետ աղեղ) չբանի։

—Պա, կասի, ինչիս անեմ, խէրիկ։

Կասի.—Գնա՛, դարե կեազի, հաշա փէտ կայ, բե. բալփի մէ
կերպով ինոր աչքեր խանես։

Կերթայ, դարե կեազի կը բերի, կը դնի վըր նետ անեղան,
կասի.—Ասփանտիյար, քիւ աչքեր խան դիւս, մէ խատ քի տիսնամ։

Դիւ ընծի որ բօտ արեր իս, ես կը մեռնեմ, եմ սրտի վրէն չմնայ
մեազ, մէկ խատ քի տիսնամ. ջայնամ թի մեռնիմ։

էն ժամանակ Ասփանտիյարի քեֆ կուզեայ, գլուխ չափարից
կը խանի գլուս։

Որ գլուխ գլուս կը խանի, Ռօստամ դիր կը զարկի։ Որ դիր
կը զարկի, մէկ ծէր կը մտնի մէկ աչք. մէկէլ ծէր մէկ աչք։

էն ժամանակ զուռոց մընէն կերթայ։
Ռօստամ կը դանչի.—Ա՛յ կիսի, սեաս կրի։

Դիւ ընծի կը զարկէր խինգ խարիւր դիր։
Ընծից չէր երթար հաւաւ դր։

էս օր ես քե զարկերէմ մէկ դարե կեազի (երկհաւ փայտ)։
Գեղնից կերթայ խինգ խարիւր հաւաւ կազի։

էն ժամանակ կասի.—Ռօստամ, տխարք աչքի լուսու վրայ ի,
դիւ եմ աչքեր հանըցիր, իշ անեմ էլ ախարի վրէն։

Ռօստամ կասի.—Ասփանտիյար, մը վախենայ, ես քե խամար
տներ կը շնեմ, դնեմ ինե չուր օր մեռնելու։

Ասփանտիյար կասի.—Ընծի խամար մէկ տուն չինի, մէկ սուն
թող ինի։

Ռօստամ կըլի մէկ տուն կը չինի, մէկ սուն կը թողի մէջ. էն
տան ծածքն էլ կը բառնայ էդ սան։

Խէր-Ձալ կասի.—Ռօստամ, դիւ գըտիս Ասփանտիյարի միտք
իշի, քե ստի տանի տակ, սուն փրցուցի. քե զայ անի ուր խեա-
երկու դունէն չինի, մէկ դունէն մտնէք, էն մէկէլ դունով փախնես։

Ռօստամ տուն կը շնի. Ասփանտիյար կը դնի մէջը։
Ասփանտիյար որ կը մտնի մէջը, քամակ կուտայ դուան։

Ռօստամ կը փախնի մօ մէկէլ դուան, դիւս կըլի։
Ասփանտիյար կասի.—Ռօստամ, դիւ տան մէջն էս։

Կասի.—Խա, տան մէջն էմ. քիւ կող նստուկ էմ։
էն գեախ լանկով կը զարկի, սուն յիւջնէն կը փրցուցի։

Ընչի.—Ռօստամն էլ ուր խեա մեռնի։
Ռօստամ կը փախնի. տուն կը տալի վրէն, կը մնայ տակը։

Ասփանտիյար կը մեռնի։
էն գախ խաղար կերթայ Ասփանտիյարի խօր Պամաթ շահին
խամար. Պամաթ շահ կասի.—էյ վախ, ես էմ, էն լաճ, էլ ինչիս անեմ։

Կըլի մէկ էրկու տ օրի միջոց վրէն կընցնի։
էդ Ռօստամին մէկ աղբէր ունէր, անուն ձգալ. ասեմ Ռօստա-

մից մեծ էր. ձեռքէն բանըմ չգեայ, ըսենց սարսախ մարդ. Ռօս-
տամ էրկու չտայ ինոր։

Պամաթ շահ կասի.—ձգալ. քիւ աղբէր քե էրկու չտայ. արե,
քե անեմ մէկ չալուս, մէկ ջոջմ, ես մէկ պին բաւի մը. գնա՛, մէկ
կերպով քիւ աղբէր սպանի։

ձգալ կասի.—Լաւ, կը փչացուցեմ զՌօստամ։
էն գեախ ձգալ կերթայ մօ Ռօստամ, բարե կայ։

Ռօստամ կասի.—ձգալ. Աստուած խէր անի, դիւ ընչի էկար
մօ ձի. քիւ իրեա բարի իրեա չէ էս օր։

ձգալ կը վերաւորուի, կասի.—Դիւ, խալղ ասեն մէկ սոխ
ստըկի. կտըկես, ես քիւ աղբէրն էմ. մէկ բան ասեմ չիս անի։

Կասի.—Դիւ Խարի խամար կանեմ, ձգալ։
ձգալ Պամաթ շահին կիմցուցի։

Պամաթ շահ իշ կանի. կըլի քեառու կաղանց մէկ խօր կը
Պամաթ շահ իշ կանի. կըլի քեառու կաղանց մէկ խօր կը
փոքի, մէջը խրօս կը զարկի, խորի բերնին խրօս մըր իւր թալի։

կը ծածկի։
էն գեախ ձգալ կերթայ մօ Ռօստամ. կասի.—Աղբէր ջան։

բարե քեզ, էմէլ Ռօստամ կասի.—ձգալ, էս օր քիւ իրեա բարի չէ.
էս օր եմ մեռնելու օրն ի։

Կասի.—Ռօստամ, իշ կըլի, ձի խամար մէկ ձի խաղցուցես.
մէյսան մի տառ, էրթաս, դաս, ես տիսնամ։

Կասի.—ձգալ քիւ Խարի խամար կը խաղցուցեմ.
Ռօստամին ձին ինչ ժամանակ ծովուց դիւս բնկաւ. խրիչտակ

նալիւր, Ռօստամին ասիւր ի, իշ գեախ քիւ ձիու նալ. ձիու ոտքե-
լուց ընկաւ, էն օր քիւ մախն ի։

Ռօստամ կըլի, կը խեծնի ձին. էրկու-իրեք գլուխ կերթայ,
Ռօստամ կըլի, կը խեծնի ձին. էրկու-իրեք գլուխ կերթայ,
կուզեայ, կը խաղայ։ Խաղալու բաւան, կուզեայ փուշ փալատի

վրէն, որ խորի բերան սարքած ի։
Կը խախնի խորի բերնի մօտը, ձիու նալը կը թռնի։

Ռօստամ կասի.—էս օր եմ մեռնելու օրն ի, եմ ձիու նալ
ստնէն էլաւ, եմ մախուան սլառնաւն էլ եմ աղբէր էղաւ։

էն ժամանակ կինի խորի մէջ խրօսի վրէն. խրօս քեամկից
կը մտնի, դօժից կուտայ դիւս. էն գախ ձին էլ կինի վրէն. Ռօս-

տամ կը կանչի.—ձգալ, Աստուած քիւ տուն աւըրի, դիւ ընծի տալի
սպանել. սլառնաւն եմ նետ անեղ տու եմ ձեռ. ճեղքներ, խաւքեր

1078
39

Եւ աչքեր չխանեն, մինչև կուգան մեզի խորից կը խանեն, կը տանեն։
Նեա անեղ կտայ Ռօստամին, Ռօստամ զձդալ կը տխնայ.
Կէօ նեա անեղը կը բռնայ, թալի ինե. ձդալ զինք կը փախնի
ննարի ծառի յեղջիւր. էն ժամանակ կը կանչի Աստուած. նեա անեղ
կը քցի, կերթայ ննարին կը դարկի. ննար կը ծակի, կը դարկի ձդալ
կսպանի. կելլայ, կերթայ զնարի մէջ։

Էն դախ Ռօստամ ուր անուն կտայ, կասի.—Աֆարմ ժպօ
Ռօստամէ Զալ. համ ճնար, համ ձդալ, համ զնար, Աֆարմ ժպօ
Ռօստամէ Զալ։

Էն դախ ձդալ էն տեղ կսպանի, Ռօստամ էլ խորի մէջ կը
մեռնի։

Ճուաք գնաց Պամաթ շահի խրմար.—Ռօստամ ընկեալ խորի
մէջ, մեռաւ. ձդալն էլ ուր ձեռով սպանեց։

Էն դախ Պամաթ շահի ցեղի մէջ կըլի ուրախութեն, խաղալ,
էքօ անել—Ռօստամի ցեղի մէջ կըլի սե. սուգ, լալ, գողալ։

Ռօստամի ցեղ մեծ ու պատիկ թրի ու կրակի բերան կուտան.
պիրուն կսպանեն էգ ու որձ. մարդ չմնար։

Կը մնայ ինոր էրկու խարս. էրկու խարսն էլ էրկու խոզեով։

Էգ էրկու խարսներաց մէկն էլ կը փախնի սարի մէջ. մէկն էլ
ուրին կը թալի եօթ ծովու ասեն։

Զալն էլ շատ ծիրացիր-շատ իխտիյարցիր ի, հարաքեաթէ ըն-
դերի, էլ չեն սպանիր. կը թալէն խորի մէջ. դանէ դան խաց ջուր
կը քցեն մօտը։

Էգ խարսներէն մէկ՝ էն ինչ սարի մէջն ի, մէկ զադեմ կը
գնալնի, մանի մէջը. ժամանակմ զադի մէջ կայրի. էն իշ ժամա-
նակ կուգեայ, Աստուած տղեմ կուտայ էդոր։ Էգ տղի անուն ուր
մէջ էլ դրեց Դիւրօ։

Ժամանակմ էգ տեղ մնաց էգ խարս չուր Դիւրօն ջոջացաւ։

Էն իշ ծովու ասեն ի, Աստուած խրամանքով պառկաւ. էն էլ
մի աղայ բիրեց, անուն դրեց Ատամբի։

Էն ինչ սարի մէջն ի, Դիւրօն հապան կառնի. կերթայ, խաց-
քան կը ժողուի. կը բիրէ. գինք, մէր կուտեն։

Էն ինչ ասի մէջ ի, կերթայ ձիւկ կը բռնի, խաւք կը դարկի
կը բիրէ. էն տեղ եօլա կը տանին, կուտեն։

Ատամբին մէկ օր ծովուց դիւս կընկնի-չորան, կերթայ։

Շատ ու քիչ կերթայ, կերթայ կը հասնի ուր պապիէ քաղաք
գիւս կըլի։

Որ կերթայ պապիէ քաղաք գիւս կըլի. խապար կերթայ Պա-
մաթ շահի խամար.—Մէկ զօրայա փալեկան էկեր ի քաղաք, իսկն
Ռօստամի ցեղիցն ի։

Կասի.—Որ սկուն ի, գնացէք, բիրէք տխնամ։

Դնացին բիրին, Պամաթ շահ տխաւ.—Օհօ, տաց. իսկն Ռօս-
տամի ցեղից կըլի, ինոր թիկունքի լնք օխտը թիգ. ինոր ձեռաց
հաստութեն քընց մէկ գերան, ինոր մատներ կեօ եմ արմունկ։

Պամաթ շահ կասի ուր փալեկանքերաց.—Մէ ճառաւար ից-
քեցէք յառէջ. տխնանք, կանայ խանի, թէ չէ։

Փալեկանքեր կընեն յետեւ, էսա տեղ, էնա տեղ չեն զատանայ,
կասի.—Չանըմ, իշ գործ ունիք ընձի խեռ. ընչի էք ընկե իմ յետեւ։

Կասեն.—Գիտես, ընչու ընկերենք քիւ խեռ. նառապար կայ.
քցենք քիւ դէմք, որ խանիր, մեր ցեղիցն էս. որ չխանիր, Ռօստամի
ցեղիցն էս, քե կը տանենք բռնատուն։

Կը բիրեն, լաւ զննիլիքն իսկն, կայիմ կը կապեն, կասեն.
—Դէ, քեալի, կտուի։

Էն էլ թիւքեր չբացուի, դարկի կտուի. ոճ չյաղթէ։

Էնեց ձեռներ կապուկ տանեն քցեն բռնատուն Զալի մօտ.
ուր պապիէ մօտ։

Պասն ի, դռնով տանելու բաւան թքի ինե, կասի.—Ամթ
չէ, զօրայա փալեկան էկեր էս. ես ծերացիր իմ, քի իշ ինե, դիւ
անագին պապակիս փալեկան։

—Այ պապալի, կասի, ընձի լօմա մի դիր, մի մեղադրիր, ընձի
խախտ. եմ գլխիւ դարձ նաղ անեմ, որ դիւ իմանաւ։

Եւ մէր Ռօստամի խարսն էր, Պամաթ շահ որ կուտեց Ռօս-
տամի ցեղ. եւ մէր փալաւ, գնաց ծովու ասեն. էն տեղն իմ ինե.
մարդ չեմ տխն. էս օր քաղքի մէջ դիւս էլայ, եւ ձեռներ կապեցին,
ձգեցին բռնատան մէջ։

Զալ կըլի, Ատամբիու գլխիւ կը պապնի, կասի.—Այ որդի, դիւ
որ կաս, եւ թուսն էս, ես քիւ պապն եմ։

Կմնայ մէ միջոց, էրկու միջոց բռնատան մէջ Զալի մօտ։

Էգ Պամաթ շահին էլ մէ աղջիկ ունի ինչպէս Երեանայ քաղաք.
զատն ի ուր խօր մընէն. նամակ կը գրի ուր խօր խամար.—Պամաթ
շահ, էգ բռնաւորն որ դիւ բռնեցէս. ընձի խամար օրողկէ, գեայ.
եւ ինու էրուն իմեմ եւ աղբօր էրունի տեղ (Ասֆանտիյար էգ աղջ-
կան աղբէրն ի)։

Պամաթ շահ կը խանի բռնատանից, չորս ձի կը լծի.—Տարէք,
քալիմ արէք եւ աղջկան, ինչ կանի, թող անի։

Էն ժամանակ կերթան, կը խաանին գետի մօտ. կը նկատան,
ձիանք կը թուան. Ատամբին կը մնայ սէլի վրայ, արեգեական դէմ
վառուի. իրենք կերթան գետի բերան, կը քընէն։

Թա Ատամբին սէլի վրայ վառուի. տարողներն էլ քնէն. մենք
դառնանք Դիւրօ վէն։

Դիւրօն էլ ինչ ի տրէ, մէկ խառն պալլեմ' շինէ, մէկ արեւն ինոր բերնի լէնքն ի. պալլեմն դնի ուր թեւն, կերթայ. մարդ ըննի, դեօդ ըննի, քալնի, շալի, բիրի զաղի մէջ գինքն ու մէրը կուտեն. էն մէկ օր էդ Դիւրօ աչք կինի մէկ սեռութեն, կերթայ դաւա էդ սեռութեն: Կերթայ, կերթայ, կը մօտանայ, կը տխնայ մէկ սէլ: Կերթայ, կը մօտանայ սէլին, կը տխնայ մէկ փայլեւան դրած կեօ սէլի վրայ, էլ էնհնց զօրպա փայլեւան չկայ: Խրտ մօտանալիւ կը թքի ինն:

Էդ փայլեւան կասի.—Այ փայլեւան. դիւ ընչի կը թքես. ես—Վա՛ւ. եմ գլխին գետաժ գաղ աճեմքն խամար, նորէն թքի: Կասի.—Հալ էսնցն ի, եմ մէր եօթ ծովու մէջն ի. ես Ատամբժին էմ, ծնայ գնացի եմ խօր քաղաքը. ընձի խափրցըն. եմ ձեռներ ծնայ կապըցըն. հիմայ ճամբրի բեր ուր աղջկայ մօտը, ձը մօրթի, եմ էրուն խմը: Էն գետի Դիւրօ կասի.—Վա՛ւ, դիւ սր կաս, մէկ աղբօր աղայ ինք:

Դիւրօն կասի.—Համբերի, իս էրթամ մօ փայլեւանքեր, դեմա՛ Կերթայ չալի դուադ մէկ մէկ նանախ կը դարկի գլխընկրաց մէջ, չորսն էլ կստանի: Առգայ, զննիլ կը կտուի, կառնի Ատամբժուն, դուզ կերթայ մօր մօտ, էն իշ սարի մէջն ի: Էն ժամանակ իշ կտանի մօր մօտ. մէր կըլի, դէմէն կը փախնի: Փախնելիւ բաւան Դիւրօն կասի.—Մէրիկ, ընչի կը փախնէս. դէմէն, եմ խօրողոր տղէն ի:

Էդ գետի մէրն ի, կդեան, շատ մէմէկու կուրախանան:

Առաւօտ Դիւրօն կասի.—Ատամբժին, դիւ նտի դայ, ես էրթամ, մէրդ աւից խանեմ դիւս:

Դիւրօն ի, կերթայ աւի մէջ, Ատամբժուն մէր կը խանի, կը բիրի սարի մէջ մօ իւր մէր, կը մէտեղուին:

Մէ միջոց վրէն կընցնի, կասեն.—Մենք սրտի էրթանք Պամաթ շահի վրէն կուիւ. մեր խօր քօլ խանինք:

Մէրեր կասեն.—Ձեր սրտակն իշքան որ աղբանք-մալ կայ, կեօ մօ Մըսըրայ լալասար ի:

Կըլեն վեր, կը դանչեն Աստուած, որ էրթան Մըսըր, մօ լալասար: Չխօսի մէ տեղ կերթան:

Իշ որ Դիւրօ ձեռնի, մէկ նանախ, ինոր բերնի լէնք մէ արեւն, իշ որ Ատամբժուն ձեռնի. մէկ դալամայ իս ինչպէս արեւ ուր ձեռ փէտ: Կըլեն վեր, կերթան, իշ որ մէկ ծաղկընկրով, խոտով, ջրով, կանաչով տեղ էդ տեղ կը նստեն, կուտեն, կը խմեն: Կը տխնան որ էդա նստած տեղ գեղաց տեղն ի. դեբն էլ իրեք աղբէր էն, նստած տեղն էլ էն պստիկ աղբօրն իս-սրտակ գիւտեն. Կը տխնան քոզ էլաւ խրտ էրկնուց:

Ատամբժին էսաց,—Դիւրօ, մէ սա քոզ թօ բացուը՝ տխնանք իշ ի կուրեայ:

Ատամբժին տխաւ քոզ բացուաւ, սրտակ դէ էկաւ, գալիւ բաւան սկսեց կուիւ անել.—Այ փայլեւան, ասաց. խաւք ուր թեով, օձ ուր սրտով չէր կարայ դեայ, ես կուիւ կուզէմ:

Էն տեղ ընկնցին, կիւլաւ կպան, որ կիւլաւ կըսնելիւ ժամանակ Ատամբժին զգէ խկեց դետին. էն գալս որ կոխեց դետին, զանակ թալեց, դեի վիզ կտուէր. դէ ախ քեաչեց.—Հէյ վախ, ասաց:

Ատամբժին ասաց.—Դէ, էլի վեր, դիւ չամաչեցիր մէ պուս էրունի արով ախ քեաչեցիր. էլի վեր, քեզի աղա արեցիր:

Ատամբժուն դէ ասաց.—Խորհուրդ կայ եմ սրտի մէջ, էն կատարէմ, եմ էրուն քեզ հալալ:

Ասաց.—Դիւ սրտի խորխուրդն իշ ի, ընձի ասա:

Ասաց.—Ես Ռօստամի սրտակ դէն էմ. Պամաթ շահ որ Ռօստամ սպանեց, Ռօստամի քօլն խանէր, թո դիւ ընձի սպանէր:

Որ դէն ըտենց ասաց, Ատամբժին ասաց.—Ես էլ Ռօստամի թուռն էմ:

Էն տե շատ ուրախ էլան:

Էլան վեր, քչեցին, դնացին Շատ-քիչ գնացին, էլմ ջրով, կանանչով, ծաղկով խոտով պատահան:

Ատամբժին ասաց.—Արե՛, նստենք էս տեղ, էսոր տէր կայ, թող դեայ. իմանանք իշ մարդ ի:

Մէկ էլ տխաւ կարմիր դէ էկաւ. գալիւ բաւան.—Այ խողածին. էսա եմ տեղն ի, մէկէր անտէր ի, դիւ իկէր, նստեր իք վրէն:

Էն գալս կարմիր դէի խեռ կիւլաւ կպան. Ատամբժին գկարմիր դէ թալեց դետին. որ կոխեց դետին, դանակ քեաչեց, սրտի սպանէր. կարմիր դէ ախ քեաչեց:

Որ ախ քեաչեց, Ատամբժին ասաց.—Դիւ չամաչեցիր պուս էրունի արով ախ քեաչեցիր. իլի վեր, քն աղա արի:

Ասաց.—Խորխուրդ ունեմ եմ սրտի մէջ, մեղ ունեմ, եմ մեղ կատարէր, դիւ ընձի սպանէր:

Ասաց.—Կարմիր դէ, քիւ մեղ ասա:

—Ես Ռօստամի կարմիր դէն եմ. ես էրթեր, Ռօստամի քօլ Պամաթ շահի մօտէն առնէր, թո ընձի սպանէր:

Դէ, էլի, դնա՛, ասաց, ես Ռօստամի թուռն էմ, մինչև քսան տուր դեաս, դրուն անինք, էրթանք Պամաթ շահի վրէն:

Կարմիր դէ գնաց խրտ ուր հալին, դինք, Դիւրօն ջխօսի էլան, դնացին:

Շատ քիչ գնացին, էլմ ծաղկով, ջրով, խոտով տեղ ըլաւ էկան, դնացին, նստան վրէն:

ձիւնը բերեց տակ, էն գետնի դանակ թալեց, վիզ կտրեց, աղջիկ ուր ծըծվեց շանց կուտայ:

Էն գետնի Ատամբժին կասի.— Բիւ խօր օձիւի մէջ մարդ չկէր, քիւ խօր քաղաք բաւքալս էր, գիւ կուգեաս կռիւ:

Էն ժամանակ ձապ կերթայ Պամաթ շահի խամար. Պամաթ շահ կըլի, կը փախնի. փախնելու բաւքան կերթայ, ծովու դաս կանի: Եր զինք քցի ծովը:

Ատամբժին կընի յետե.— Հա էսա տեղ զանի, սպանի, հա էնա տեղ զանի, սպանի. կերթայ, խաման ծովու բերան. որ կը խամանի ծովու բերան. զուլ (ջրշուն) ծովուց կըլի գիւս. խըտ ընկնիւն գիւս, զՊամաթ շահ կը զլի. զլիւս ժամանակ Ատամբժին թրով կը դարկի, զուլ կսպանի:

Էն գետնի Ատամբժին ուր անուն կուտայ.

Ա. Բարբա, կասի, Ատամբժու խամար:

Ատամբժի զուլ սպանեց Պամաթ շահի խամար:

Պամաթ շահ սպանեց Ատամբժին տեղ:

Ա. Բարբա Ատամբժու խամար:

Էն ժամանակ Ատամբժին դառնայ, կուգեայ մօ գետը, մօ լալէն, մօ Գիւրօն: Կինին քաղքի մէջ, ինչ տար Պամաթ շահի ցեղից մարդ կայ, պիրուն կսպանեն:

Կը դառնան, կերթան, ինոնց մէջէր էն սարից կը բերեն, կուգեան քաղքի մէջ:

Կերթան, ինոնց Պապ-Չալ խորից կը խանեն, կը բերեն:

Էն ժամանակ էն ջուխան էլ կը փայլին:

Օխոր օր, օխոր դէպ խարանիս կանեն:

Գետնից կասի.— Դնացէր գիւ ձեր խոր ջրու վրայ:

Ինոնք խասան ուրանց մնալ, գիւքն էլ ձեր:

3

ԸՌՈՍՍԱՄԻ ԶԱԼ

Քաղքեւեանց Արծկի Աւրեւիկայի գիւղի բարբառով *

Հայ Բրդական վէպ.

Սալսով մէկ փայլեւան կեղի. Սալանայ քաղքին մէջ: Թագաւորին փէյլիվանութեն կենայ, ինչ դատ, ինչ իրաւունք էղի կուտայ էդ փէյլիվանին, էն փէյլիվան չատ դոչալս կեղի: Էդ փէյլիվանին անուն Զալ կեղի, Կաս-Քասն տարի թագաւորի առէջ փէյլիվանութեն կենայ: Ասու խրամաքով էդ փէյլիվանին տղէմ՝ կեղի, էդ տղին անուն կը դնեն Ըօստամ:

Իրեք, չորս տարի արանք կընցնի, էդ տղէն կը մեծանայ, դնայ վարժատուն, էրկու-իրեք տարի ուր խամար կը կարթայ. Աւուր մէկին էդ տղէն վարժատունէն կելի, կուգեայ տուն որ խաց ուտայ, կուգեայ տեսի փողնի մէջ իրեք-չորս տղայ ուր ունեւնին գըլուկ կը խաղան, էդ Ըօստամ կը վերցու, աղէկներու գըլուկ կը թալայ. կը թալայ կուրիսայ: Էդ աղէկներ չգիտեն թէ էդ Ըօստամն ա, բիրտեքիւր կասեն.— Քու մէր . . . դու յորին մեր դուլ թալեցիր, կուրիսեցիր:

Ըօստամ կասայ, տղա, շանորթի, ես Ըօստամն էղիմ, դու իմ ճակտի մէջ ընծի բուժր տաս: Ըօստամ կը վերցնէ էդ բուժր տուող տղէն, կը դանի ունթ, կը տանի պաղչի մէջ ձեռը կը թալէ ծառ, զգնայ ձեռաց, բերայ, տղի մէկ ստ չըրտով կը կասայ էդ

* Ասած է Գաւո մալսի Զաւորիւնեան, յսած է փոքր ժամանակին մի Նայե, սակայն ընդհանրապէս հայեր օրախնեւ մէջ կը պատմեն, որպէս եւ բազմաթիւ երգական վէպեր: Թէեւ երգական վէպ է, բոլոր այնչափ չեն նետիւր, այլ ընդհանրապէս հայեր եւ Բաւրդ Բնիւնեան եւս կը պատմեն:

ծառ, ձեռ կը թալայ մէկէլ ծառն էլ կեռայ, բերայ. էն մէկէլ ոտն էլ չըտող կը կապայ մէկէլ ծառը:

Էդ էրկու ծառներն օր կը թողայ, էդ ծառի գրպին տղէն կը կիսուել օրքալըխէն, կէս կը մնայ էն ծառին, կէս կը մնայ էն ծառին: Ըռօստամ թողայ, կուգեայ տուն, խաց կուտայ:

Էրկու իրեք օր էդ տղի խէր կընկի խարց ու փորձ, վինից կը խարցուցայ, տղի սալ չըն խայ, տղի խէր դալալ կուտայ կանչել, կասայ.—Որն օր իմ տղին սալն տուեց, ինչ օր ուղայ ախշըքի էրես, կուտամ: Ամենքը ուրին ընկեալ պտտեց:

Մարթու մէկ զնաց, տեսաւ որ պաղչիմ մէջ ջանդկիմ կէս մէկ ծառէն կախուկ ա, կէս մէկ ծառէն կախուկ ա, ասաց.—Կեղի-չեղի էդ մարթու տղէն էս ա:

Էլաւ, զնաց էդ տղի խօրն ասաց.—Վալա ֆլան մարթու պաղչի մէջ կէս էն ծառէն, կէս էն ծառէն կախած ա, կօ չի գետեմ. քո տղէն ա, չէ, չէ:

Մարթն էլաւ, առաւ չորս խինգ մարթ որ պտի տեսնի. էկաւ տեսաւ ուր տղէն էր, հուճմարին ասաց.—Նս իմ տղէն էս թաղից կուգեմ, տեսամ որն ա էսքան չարչարանքով իմ տղէն սպաններ:

Էդ տղի ընկերակը դուլ կը խաղէն, լսեցին էդոր ասած խսեն, ասին.—Այո, քո տղէն որն ա էդքան չարչարանքով սպաններ, իլխի եախեմ մի բռններ, հանց Ըռօստամից մարդ չսպանէր:

—Տղա, ասաց. դու տեսար Ըռօստամն ա սպանէր:

—Նս, ասաց, տեսայ: Ասաց,—Իմալ տեսար:

Ասաց.—Մենք զըլուլ կը խաղէնք էստ տեղ, ես, քու տղէն, ուրիշ տղէք. Ըռօստամ վարժատնէն էկաւ, վերցուց մեր զըլուլ թալեց, մեր էլ չի դիտենք թէ Ըռօստամն էր, քո տղէն էնոր քնքրեց, էն ա Ըռօստամ չթողեց օր բերնէն էլէր, ասաց. «ես Ըռօստամն էղիմ, դու մըջ իմ ճակտին ընձի քնքրեց».—Վերցեց, դարկեց ուր ունթ, մենք փախանք:

Էդ մարթ չկանայ Ըռօստամին բան ասա, էլաւ զնաց ուր տուն. էլ աչկեարայ չենեց ուր տղի սպանել, էլաւ, ձեռաց տկով մազպարա շքեց, շաքաթմ՝ էրկու էգմալ էդ մարթը ընկեալ մըջ քաղքին. էնոր դանմիւռ էնեց, էնոր դանմիւռ էնեց.—Թէ էսօր իմ տղէն ա սպաններ վաղը ձեր տղէն կսպանայ, նե սուր կը բանի վրէն, նե թուր, էսմա էղի, մենք չենք կանայ դիմանանք:

—Այա էդոր ճարն ինչ ա, խարցուցին էդ մարթիք:

—Ճարն էն ա, մէկ մազպարա տանք թաքաւորին, եան մեղնից ձեռ քաշայ, եան ընտուց ձեռ քաշայ:

Էլան քոմով, պիլըկով առան էդ մազպարան գեացին, էն թուղթ

տարան տուին թաքաւորին, թաքաւոր թուղթ առաւ, կարթաց, ասաց.—Իմալ կասէք, ձեր ասել ինչ ա:

Մեր ասած էն ա, քու փէյլըլանի մէկ հաղ կեամ թողեր ես. էղե չոր գլուխ ձի, էլ չախուի. մենք չենք կանայ դիմանանք, եան էնոր մօտէն ձեռ կը քաշես, եան մեր մօտէն. մենք կերթանք ուրիշ թաքաւորի խող:

Ասաց.—Էնի մէկ մարթ ա, դու խաղար-խաղար մարթ էք, ես ձեզնից ձեռ չեմ քաշեմ. դու գեացէք, էս էն տղէն կը ճամբխեմ սուրկուն. էդ մարթիք էլան, էկան ուրանց տներ:

Թաքաւոր Զալին դանչեց, ասաց.—Ձալ, էս դիմաք քեզի ամալ. էմ տուեր իմ ձեռ չընէր ես քու տղին սպանեմ, քո տղէն ճամբխայ ուրիշ երկրներ, թո էրթայ ուրին ապրուի, դոր էրթայ քու տղէն կապրուի:

Զալն ասաց.—Թաքաւոր սաղ մնայ, կերթամ, կը ճամբխեմ:

Կուգեայ տուն, ուր կնիկ առն չեղի. կը տեսի ուր տղէն վարժատնէն կուգեայ: Խաց կուտայ, կը պրծնի Կասայ.—Տղա, էլ պտի չմնաս էս քաղքի մէջ, թաքաւոր քե սուրկուն ա արե:

Ափո, ասաց. ես էլ չկայնիմ, զարի կերթամ, զարի էն գալի որ իմ հետ կեցի, իմ աչքեր կը մթնայ, սար իմ աչքին լուս կերեայ:

Էլաւ տղին խաւնիս տուեց, ճամբխու գրեց. տղէն զնաց:

Տղէն քիչ տեղ զնաց, դարձաւ ասաց.—Նս, ես էս դարտակ ու տկուղ դոր կերթամ, իմ խօր էրկու թուր կայ, չուր մկայ տուն խաց կուտէի, մկայ պտի էրթամ գողութենով, մարգասպանութենով պտի ապրուիմ, էրթամ մէկ թուր առնեմ:

Դարձաւ, խօր ասաց.—Ափո, քու էրկու թրէն մէկ տուր ընձի, ես պտի էրթամ շարտութենով ապրիմ, իմ տուն դան չէ:

Որդի, ասաց. դնա, էրկու թրէն որ մեկ խաւնիս, էն տար:

Թուր թալեց էկաւ, խօր ձեռ պաքեց:

—Որդի, ասաց. քե պախեցի, խասուցի, քո բար չկերայ:

—Ափո, ասաց. ընչի ընձի կանիծես, ընձի օրչնայ:

—«Որդի, ասաց. Աստուած քե յիմնաւ էղի, քո թալած թուր կաուր էղի, քո թալած թրի գէմ մարդ չդիմանայ»:

Տղէն էր դանչեց ուր Աստուած, ընկեալ ուր ճամբխու:

—Աստուած, ասաց. դու ընձի ամօթալից չենէս, դուճմրնի յառէջ սխտակ էրես պախեմ:

Տղէն էր, կէս սնարի չափ զնաց, չզնաց, մէրն էկաւ տուն. խարցուց Զալի մօտէն.—Դոր ա Ըռօստամ, յորի չեկեր ա խաց կերեւ ա Խօր սիրտ դժարցաւ, արցունք պրծաւ, զըլըլալէն աչքերուց էկաւ, ասաց.—Քո աչքեր քոնայ. թաքաւոր եմք էնեց, տղէն ճամբխեցինք սուրկուն:

Կնիկ տեսի կը մնայ ճծով, կերթայ դուռն կասայ:

— Դե-ես մայի ճծով, իմալ էնեմ, իմ տղէն տեսի, ընձի կսպանայ:

Ասաց.— Գնա, տեղ թալ, պարկի. քե դիր խիւանդութեն, օր քու տղէն նեկից կուգեայ, կասայ.— Մարէ, քե ինչ էղեր ա, դու ասա. ես խիւանդ էմ, կը մեռնիմ, քոնէ կը խարցուցայ. էրթամ ինչ դեղ բերեմ քե, դու ասա թէ Սե սար կայ, էն տեղ անմախութենի ջուր կայ, խնձոր կայ. ինչ որ Աստուածութեն տեղծեր ա էն տեղ կայ. օ գնաց էն տեղ, մեր եօթ գլխէն դե էն տեղն ա, քու տղէն կսպանայ. մենք կը մնանք էս տեղ, քեյն կենենք: Տղէն էկաւ տուն, տեսաւ ուր մէր պարկե, ծանտը կը տըայ, կասայ.— Մարէ, քեղ ինչ ա էղեր: Կասայ.— Լա օ, ջրփոխուերէմ, ուռուցւորերէմ, կը մեռնիմ:

— Մարէ, ասաց. քե ինչ դեղ պէտք ա, դու ասա, ես բերեմ:

Կասայ.— Բան ընձի չի սաղցուցայ, ընձի օր սաղցուցայ Սե սար կայ, էնտեղ անմախութենի ջուր, խնձոր կայ. բերես, կը սաղնամ:

Բարի լուս բացուի հազրներուն հաւդէսի միլիթին (եթեանա-տուն երկու աղգին), վըր էնոնց. խեծաւ ուր ձին, թուր թալեց թե, դանչեց ուր Աստուած, ընկեաւ ճանքալս. շատ գնաց, քիչ գնաց, Աստուած գիտայ. մէկ գեղիմ ընաւս էկաւ, չխառաւ էդ սար: Զիու կեամ թալեց ձիու վիդ, ասաց.— Զին վին դուռ գնաց, կայնաւ, էն տեղ դոնալս կեղիմ գիշեր. լուսուն կելիմ, կերթամ: Աստուծոյ խրա-մանքով ձին գնաց կայնաւ խալիւորիմ դուռ. տղայ չկայ էդոր, եօթ խատ խուրնիկ խրեղէն աղջիկ կայ էդոր: Աղջիկներ էլան դուռ, տեսան օր ձիաւորիմ դուռ կայնուի ա: Զիաւոր խարցուց.— Աղջիկ-նէր, ասաց. էս օր գշեր ընձի դոնալս կը պախէ:

Ասին.— Կայնի դագ, մզի ջուլ կայ, խարցուցենք, կուգեանք, քեղի ջուլաք կուտանք: Աղջիկներ գեացին մըտ խէր, ասին.— Մեր դուռ դոնալս էկերա:

Խէրն ասաց.— Լա օ, դոնալս օր կայ Աստուծոյ դոնալսն ա, թող գեայ:

Մարթու ձին քեալին, մարթ գնաց յօղեն, թաղիս, եաքալս բերին:

Մնաց իրիկուան գեալս. էդ տան տէր ասաց.— Քու անուն ինչ ա:

Ասաց.— Իմ անուն Բոստամ ա:

Ասաց.— Դու վին տղէն էս: Ասաց. Զալի տղէն էմ:

Ասաց.— Սօրմաղ ալիալ օլմասն, (հարցնել ամօթ չը լինի). խէր էղի, յո՛ւստ կուգեաւ, դժը կերթաւ:

Ասաց.— Կերթամ Սե սար, անմախութենի բան կայ, բերեմ քեմ մօր:

Ելաւիյար իմաստուն էր, գլուխ տարաւ, բերեց, ասաց.

— Տղա, բանըմ ասեմ, չէղի ըւրքիս:

Ասաց.— Ընչի ըւրքիմ, ախլըքի գործ ա:

Ասաց.— Տէս, իմ աղջկայ օրն սիրուն ա, տամ քե, իմ մալ իպալ էնեմ վըր քե, նստի, կեր, չոււմ յօր մեռնելուն. արի, մէրթար էն տեղ, կսպանուիս, էն տեղ էրթըցող սաղ չ'դառնայ:

Ասաց.— Զոււմ ես իմ մօրազը չկատարեմ, կարգուելու անուն Կս իմ վրայ չի բերեմ:

Բարի լուս բացուի վըր ձեղի. լուս բացուաւ, էլաւ ընկաւ ճանքալս:

Գնաց, չոււմ կէս օրին խասաւ Սե սար:

Գնաց, տեսաւ որ կարմիր բաճան քաշուկ ա էդու չորս բոլոր, բիրուն խնի գլուխ ու խնի արուն:

Գնաց, ձին կապեց դարկեալս. զարկեց, դարկեալս կոտրեց, մտաւ մըջ բաղին, կերաւ, խմեց, փարչմ ջուր լցեց, դենց մըջ խուր-հիմին, մէ քայն էլ եմիւ լցեց. բերեց, կապեց ձիու քարի:

Ասաց.— Շատ անուշ ա էսա բաղ. քիչմըն էլ սրտի պտտեմ:

Դարձաւ բաղիցը էկաւ օ կեամ դանի ձիու գլուխ, խեծի. տե-սաւ եօթ գլխէն դե գետը վըր թեին էն տեսնէն էկաւ. Ես, խո-ղածին, ասաց. դու ըսի իմ անուն չի լսեր էս. դու դարկեալս կոտ-րերէս, մտերէս ներա:

Ասաց.— Ես քու անուն լսեր էմ, դուց էկայ, դու ինչ որ լոււ՝ իմ աչից էրեւաս, դու մարթ յորին կեղիս, «գատանց էլի աչքն էս խանէ, մօտանց տիրոջ»։ «էս օր եան իմ մէր պտի լայ, եան քու մէր»։

Դեւն ասաց.— Որ դու դոչալս էս, մէկ դրաւմ գարի ընձի, տե-սինք դու իմալ մարդ էս որ քղի կը գովաս:

Ասաց.— Դե, որ ես իմ դրալ գանիմ, դու սաղ չեւ մնա. առջին դու գար:

Դեւն ասաց.— Ընօստամ, գէմ տուր, իմ գուրդ էկաւ:

Ընօստամ ասաց.— Դու գուրդ կը լամի ճծերու քօլի, որ կըռ-քօլի խաղան:

Դե գուրդ գանեց, Ընօստամ ինչ օր ճնճղկուն, գուրդ բռնեց:

Ասաց.— Դե, ես էրախայ էմ, ընձի խետ խանաք կենես դու, տղա մարթու դրալ գարի օր մարթու ջկըրից բռնայ:

Ասաց.— Դե, գորն էկաւ ընձի, դայաղ տուր, էկաւ դրալ:

Ասաց ու գարկեց, յէմալ գանեց օր ջանդրիկ կէս գնաց, տեղա տեղ մնաց կայնուի: Էդ տեղ թուրը առաւ, պրծաւ վըր դիւուն, էնեց ըւրժօսայ, փրթեց. թափեց ցած:

Էկաւ գշերը էդ հխիյար մարթու տուն էլման դոնալս էկաւ:

էլիսայար էլման ասաց.— Բա՞ստամ, արի՛, իմ աղջիկներէն մէկ առ, իմ մալ խալա էնեմ վըր քե. օրմ կը մնասուիս, մեղքիս դու, ինչ որ էնեց, չարա չեղաւ խըտ Բոստամի Զալին։ Էտ իխոյար իմաստունէր, աղջիկներուն ասաց.— Խուրջին բացէր, ջուրն էլ եմիւն էլ փոխէր, զայ չէնէք, թը մնայ։

Փոխեցին, բարի լուս բացուաւ, էդի ընկաւ ճանրախ։
Դեն աւէդուր մէր կայնած էն տանիս. տեսան որ բարակ, թող մը կելլի ճամբսու խեա, մէր վերցուց.— Բոստամ եկաւ. հետ ընձի կապանայ, հետ քղիլ։

— Գու տուն աւիրի, տասց. Բոստամ էնեց տեղ մէնք ճամբսու որ սիլի չգիայ, դու էդ ինչ ա կասես։

Էկաւ մօտըցու, տեսան օր Բոստամն ա։
Դեն կնկուան ասաց.— Դու էլի պարկի, քղի գիր ծանար խեւընդութեն, ես էլ մտիմ խոր, տեսինք ինչ կեղի։

Դեն մտաւ մըջ խորին, կնիկ էկաւ ծանար պարկաւ։
Բոստամ էկաւ իջաւ, տեսաւ ուր մէր նալաքի գիացի ար.—
Մարէ, ասաց, քու ասած ջուր բան բերիւր էմ, էլի, տես քու իւսան չէրթայ, ուտես։

Ասաց.— Էրկու խառ բեր, տեսինք։
Բերեց, կերաւ մէկ խառ, ասաց.— Լա՛օ, դու քու օնախ էս իմ խէլք քղնէ չկորէ ընձի անմախտիան եմիւր բերես, գիացի էս Շէրվընու թթու խնձոր բերեր էս, ինչ։

Տղէն Կերգուի, խողուց կելլի, կասայ.— Մարէ, վալա գեացի էմ, զդե սպաներ էմ, դու էդ ինչ ա կասես։

Բոստամ օր էդլան կասայ, դե ախանջ կենայ.— Վայ կասայ ինքն ուրին դե, էս անաստուած տղէն գեացի մեր եօթ զլխէն գին էլ սպաներ ա, պա մենք իմալ պալի էնենք։

Կը մնայ, չանք լուսնայ. տղէն կելլի, կերթայ ցեղիւթենի։
Դե կուգիայ, կասայ.— Իրիկունը քու աղէն կուգիայ, ասա. Ես խիւանդ էմ, մէքի կը վախնամ, էս տեղ մնացի, սաքիին խաղանք, օր ընցուցինք։

Տղէն կուգիայ, խը լուսուն կելլի օր էրթայ ցեղիւթեն, մէր կը վերցու.— Լա՛օ, ես էս տեղ մնալի, խեղճ, Նէ ջուր տուող, ցէ խաց տուող, ընձի կը թողես մին ումուսին անտէր, անտիրակուն։

— Աղա ես իմալ էնեմ, դու ասա, ես քու խօսք էնեմ։

Ասաց.— Մնացի էս տեղ, էրկու իրեք օր սաքիին խաղանք։

Ինքն, ուր մէր կը նստին սաքիին կը խաղան։

Ինչ ղնդար կը խաղան, տղէն զըմէր կը տանի։

Մէրը կասայ.— Լա՛օ, հալապա օր մը քղի ծիծ էմ տուն։
Օյի՛ն մը թող, ես քե տանեմ։

Օյի՛ն մէկ մէր զը տղէն կը տանի։

Մէր կասայ.— Լա՛օ, քու ուժ ինչ կը յաղթայ։

— Մարէ, կասայ, դու ինչ կուգես իմ ուժից։

— Լա՛օ, հալապա շաղիկ մը վեր քե ջոջ իմ, կեղի օր քղնէ էլ ուժով մարթ կայ։

Կասայ. Մարէ, ախլաքի էրես ընձի բան չգալայ, քեառսուն կեաղ սընաղայ զնիլ՝ որ կապեն սուն, կը գալայ. էլ բան չգալայ։

Մէր բերայ քեառսուն կեաղ բնատայ զնիլ կը կապայ սուն։

Տղէն կասայ.— Մարէ, դնա դէն։

Տղէն օր կը ձմրկտայ, զնիլի կտորներ ամեկը ախլաք մը կերթայ։

— Լա՛օ, ընձի սութ կասես, խա. հալա ուղիղն ասա, քղի ինչ կը գալայ։

Ասաց.— Ընձի քեառսուն դեաղ կանվէ ճողան կը գալայ։

Մէրն ասաց.— Տղա, կանի, քու սութն՝ օղորդ ճողան էդ խեա էլ։

Տարաւ, էլման կապեց էդի սուն ճողանով։

— Տղա, ասաց. մէկ իրար տուր, տեսինք։

Իրար տալու բաւան ճողանի կտորներ ինչ որ ժաժի թափաւ։

— Տեսնա՛ր, տղա, որ դու սութ ասան էս։

— Մարէ, ասաց, ես սութ ասան չեմ ամա, խու՛մ կաթ ծողին բաղդ չկայ, վախենամ դու իմ ղլուխ վնաս մը բերես։

Ասաց.— Լա՛օ, ես քու մէր էղիմ, ընչի քու ղլուխ վնաս բերեմ։

— Մարէ, ասաց, ախլաքի մէջ ընձի անդան լար, որ իմ էրկու բուղ էտեէն կապես, էնի կը գալայ։

Կապեց ասաց.— Տղա, քե իրար տուր, տեսինք։

Տղէն ձեռներն յիրար տալու բաւան արուն, պղպղալէն տաւարներուց թալեց։

— Մարէ, ասաց. արե՛, իմ ձեռներ արձկայ, մրմուռ թալեց իմ սիրտ, իմ ջկեար կտրտաւ։

Մէրն ասաց.— Սութ կասես. ճողան կտրող, զնիլ կտրող էդ անդան լար չի կեարնար կտրէր։

Տեսաւ չի կեարնայ կտրէր, կանչեց ղլուուն, ասաց.

— Դե՛, քղնէ կուգեմ, օտնէն փրթես մինչև ղլուխ։

Փրթեցին, լցին մըջ մաղէ դարալին. կապին վրը ձիուն, դոր էս էկեր էս, էն տեղ դնա։

Աստուծոյ խրամանքով ձին տղորդ կերթայ էդ էլիսայար մարթու դուռ կը կայնի. էդ տեղ էդ մարթու եօթ ախլէ մէկը կելլի դուռ, կու տեսի, օհօ, Բոստամի Զալի ձին, կը մտի ներս, կասայ.—

Ասիո, ջանքակ մը կապուկ վրը ձիուն, կասես Ընօստամի ձին ա: Եխտիյար իմաստուն էր, էդ տեղ իմացաւ:

—Աղչի, ասաց. յաղէք, ջանքակ բերէք ներս:

Զորս-խինգ աղչիկ ժողովին վերէն: Ընօստամին կը վերցնեն, կը տանեն օդէն:

—Աղչի կասայ. եմիւր ծեծէք, էնէք միմամ:

Բերայ տղի ջանդակ, կը դնայ տախտակիմ յիւն, ձեռ ձեռաց տեղ, աչք աչքի տեղ կը դնայ, ոտ ոտաց տեղ կը դնայ. էդ միմամ կը բերայ քաշայ տղի ետեքներու վրէն. կալուկ ետդանմէ կը թալայ վրը տղին, կը պարկին, քնին, կասայ. —Զանք լուս տեսինք Աստուած ինչ դուռ կը բանայ:

Բարի լուս կը բացուի հազրներուն, վրը էդ մարդեկաց. աղչի-կընէր կը լցուին յօդէն, Աստուծոյ խրամանքով էդ աղչիներու ձէն կընկի տղի անկաջ, տղէն բիրթէն շտիկ նստի, կասայ.

—Պապէ, ես էրեկ էկայ քու տուն նաղ ի, ընծի մականցին. մկայ քու տուն նաղ իմ, էս իմալ բան ա:

Պապէն կասայ. —Տղան, զա էրտոգ էս տեսեր դու. տղան, կասայ, արեւ, իմ հօթ աղչիէն մէկ տամ քզի, իմ մալ իպայ էնեմ վրը քզի, օրմ քզի կտականեն, մեղք էս:

Տղէն ասաց. —Պապէ, էն իմ ծնող մէրն էր, ես ինչ խաւակացայ. քու աղչիկ ել օղլու աղչիկ ա, ես ինչ ստի խաւակընամ. խուժ կաթ ծծողին լազդ չկայ, քեանի ես սաղ իմ, էրդուժ կուտամ, խուժ կաթ ծծող պտի չառիմ, իմ ձին քեանչայ, ես էրթամ:

Տղի ձին կը քեանչէն դուռ, բռնայ էդ մարթու ձեռ տղէն կը պազայ, կասայ. —Պապէ, քու ամակ ընծի խալալ էնայ, քու սուրբ բերնով ընծի օրչնայ. ես էրթամ խըտ իմ ճամբուն:

—Որդի, ասաց. Աստուծոյ օրչնիքը խըտ քզի էղի. դնա:

Տղէն զձին էմալ քչեց օր, իմալ օր կուլին քվրնի բերնէն կելի. Եկաւ մօտըցաւ մաղարին. դե ու մէր տեսան, էսի Ընօստամի Զալի ձին էկաւ, ասեցին իրարու. —Էս ձին խեծնող ան պտի էղի, զախար ճամբխորթ-մամխորթ ա: Բիրսէն, օհն էսի Ընօստամի Զալն ի. Դե փախաւ, մտաւ մըջ խորին, մէր դնաց, պարկաւ:

Ընօստամ էկաւ տուն, տեսաւ թուր պատից կախ ա: Թուր թալեց վիզ, գնաց, կանաւ խորի վերէն, ասաց. —Դե, դե, էլի արե դուռ, մը վախենայ, քզի բան չեմ ասի: Գնա էն քեռուտուն կեա-զանոց ճողան ու պալքէն առ, էրթանք մեռեն. փէտ բերինք: Տա-րաւ մեռեն, ինչ դաժար ճողան փէտ տարաւ, դե ճղճղտեց, շալակ գնեց, շալկեց. առաւ էկաւ տուն:

Դեռն ասաց. —Քզնէ կուգեմ, էդ խաղան իլին. Զուր լցիս,

դնիս վրը օնխին, մէկ չխտիկ փէտ չմնայ, բիրուն վառես օր իմ մէր դնեմ համամ: Դե վառեց. Զուր յէմալ կեռայ, թալայ օր էրկու մզաղ քոյ կելի:

Ընօստամ դնաց կայնաւ մօր գլխու վերէն, ասաց. —Մարէ, յէլի քե դնեմ համամ: —Լա օ, ասաց, էդա Զուրը յէմալ կը բղրղկայ, էդոր ձէն իմ ակնջնէր կը խուլցուցայ, ընծի կը տանես կերիցես: —Մարէ, քե չերիցեմ, համամ կը դնեմ. մարէ, էն օր որ թուր տուր դեռ ձեռ, ընծի կը փրթեր, էն օր իմ ջան իմալ էր, քաւ էր, չէ «ամեկը ուր բրդած» վառեցայ ուր գղալ:

Ելաւ էդա տեղ մօր ճիւ բռնեց, բերեց, դնեց մէջ քեառօթին: Էդոր աղչիկմ էղեր էր, էն էլ թալեց մըջ քեառօթին, դեռ ձին էլ բռնեց, դնեց մըջ քեառօթին, ասաց.

—Դէ, բեծով ձեզի ուրախութեն էնէք:

Ընօստամ էլաւ ուր մօտի խալալ փաթէն լցեց ուր քամարին մէջ, կապեց մէջը, թըեց վրը չեման, ասաց. —Էսա տեղաց խաց ու Զուր ընծի խաղալ էղի, բերի դունես էղաւ, դնաց:

Շատ դնաց-քիչ դնաց, Ապառաւ գիտայ, դնաց մէկ քաղքիմ թախիլ էղաւ. որ տեղ դնաց' էդոր տեղ չի տուցին, ասաց. —Աստուած, ես ինչ դնաւ բեաճիր մարդ էմ, էս դնաւ ճեմիկին մէջ դոր դացի, ընծի տեղ չի տուին: Գնաց, կայնաւ ժաման դուռ. ան էլաւ ժամէն, էդ մարդուն չի տարաւ տուն. յէտի խեռ ժամխար ժամէն էլաւ, ասաց. —Ախպէր, չէլաւ, չէլաւ, դու տեղ մը տուր, էս օր սրաւ էղիմ, լուսուց կերթամ:

Ասաց. —Ախպէր, տեղ չունիմ, մէկ պղտիկ բողտիկմ ունիմ, քեզի կը տանիմ, քզնէ կեղիմ ամօթով:

Ասաց. —Ախպէր, յորին կեղիս ամօթով, սրաւ ա, սրուինք լուսուն կերթամ: Էդ մարթ առաւ, գնաց տուն:

Զին քեանչեց բակի մէջ. բերեց, փօսմթալեց, էդ մարդ նստաւ: Մնաց չուժ կէս գչիւր, Աստուծոյ խրամանքով ժամխորի կնիկ պարկաւ, աղչիկմ բերեց: Ընօստամ վերցուց. —Ժամխար քեզի ինչ էղաւ:

Ասաց. —Ասելու չէր որ իս ասեմ, աղչիկմ էղաւ:

Ասաց. —Ժամխար, իմ պտուղածն էլ էդ էր, գտայ, Աստուծոց էդ կուգի: Դնա, ասա քո կնկան, թո ծիծ չտայ էդ աղչիէն, ես բերեմ ընծի: —Ընօստամ, ասաց. էդ անատուն իմալ պտի տանես, պախես: Ասաց. —Կը տանեմ, թէ մեկաւ Աստուծուն ա, թէ մնաց, ընծիկ ա:

Ելաւ էդա ժամխորին էրկու-երեք խալիլ օսկի տուեց, աղչիկ ասեց, ընկեաւ ճամբալս: Շատ քիչ Աստուած գիտայ ինչ դնաւ դնաց, դնաց. գնաց մէկ քարձր սարիմ լուսուց էկաւ. չաօր դարկեց

մնաց էդ սար. տասնը չորս տարի էդ աղչիկ պախեց, ջնջըցուցեց՝ էդաւ խորնիկ խրեղէն: Պարկաւ էդ աղչկայ ծոց, Աստըծոյ խրամանքով տարին օր թմաւ, էդոր աղէմ տուեց Աստուած, երկու իրեք տարի արանք անցաւ. էդ աղէն մեծացաւ: Աւուր մէկին Լոստամ գնաց նեղիբուծենի, տեսաւ քառասուն խառ գեւ էկան, էդ կնկայ շաւրբի առէջով ընցան գետցին: Իրիկունը Լոստամ նեղիբուծենից էկաւ տուն. կնիկ Լոստամին պախս չենեց, չասաց թէ քառասուն խառ գեւ մեր դռնով գետցին: Լուսցաւ, էլման Լոստամ գնաց նեղիբուծեն, տեսաւ դեք էլման էկան, գետցին. կնիկն էլաւ դուս, խարցուց.—Ախարարք, դու որ տեղացի էք: Ասին.—Մեղի մասի ախարար: Ասաւ, ասաց. ինչ ասեմ:

—Մենք էկեր էնը Լոստամ սպանենք, դու կանան, քու գլխուն ճար էնեւ Ասաց.—Ինչ ճար էնեմ, իմ ձեռ ինչ կայ:

Ասաց.—Ա՛ւ էսա յեսան, իրիկուն Լոստամ կուգեայ, կը քնի, կընկի խորունդ քուն, յեսան պռաայ վըր փորուն, ասա.—ամիս մը մնաս քնուկ, ամիս օր կը քնի, էլիս վեր:

Իրիկուն Լոստամ էկաւ, կնիկ իսկի պախս չենեց:

Ասաց.—Կնիկ, խաց բիր ուտեմ, նեղացուկ էմ:

Խաց բերեց, կերաւ, քնաւ. օր ընկաւ խորունդ քուն, յեսան բերեց պռաայ էդոր փորուն, ասաց.—Ամիս մնաս քնուկ. ամիս օր կը քնի էլիս վեր:

Առաւօտուն կնիկը—գեւաներու տուն, դոր իս, էկայ քղի:

Ամիսն օր քմաւ, կնիկն առաւ ուր աղէն, էկաւ ուր տուն.—Կնիկ, ասաց. յէս օր դչեր ինչ դնաւ երկէն էր, չատ էմ քնէր յէլի, իմ ձին քաչայ, էրթամ նեղիբուծենի:

Ձին կը խեծի կընկի ճանրախ. չատ կերթայ-քիչ կերթայ, խազալ քարիմ տիէն յանկարծակի կը թռի. Լոստամ թռնելու բաւսան կընկի էտե, խառպեխառ կեղի որ դանի. օր կը դանի, Լոստամ կուգեայ քիթ ու մըթի վրէն: Լոստամ չու՛մ շտկաւ, խազալ տուեց. էլաւ դէ սարի գլուխ: Էդ տեղ Լոստամ կասայ.—Մեքիլի ետխուն, բրաւսի շոխ, պուրսայ պիւ իծիլիվ վար. (երկարութիւնը չատ, վարձքը քիչ, այս տեղ մի խարդախութիւն կայ): Էն տեղ խայլին մէջընէ կը խանայ, կիչկայ, կը տեսի, էյ, ձեռաց գետցէ. էդ մեռնելու դուռ: Էդ տեղէն կը խեծի ձին, քու ու փոռման կու, գեայ.—Վայ անաստուած կնիկ, կասայ. կնկեան անուն խողի չկայ. էս ինչ փորձանք բերեց վըր ընձի:

Կուգեայ տուն կասայ.—Կնիկ, խիւանդ եմ ես, իմ տեղ թաւ, ես քնիմ: Ձինը կղնայ սութ-աղուէս քուն:

Կնիկ կը բերայ յեսան կը պռաայ էդոր փորուն, կասայ.

—Իրեք ամիս քնես, իրեք ամիս քնի, նոր էլիս վեր:

Կնիկ կառի ուր աղէն, կերթայ գեւաներու տուն:

Լոստամ կը շտկի, կը նստի, կասայ.—Կնիկ. դնաւ թի ես քու հախեն էկայ, զարի Լոստամն եմ, թի չէկայ, քու լաչին խազար խառ իմ գլխուն էղի: Լոստամ մեղեց.—Թէ ես առիմ իմ թուր էրթամ, դու վաթ չէ մացեր, չատ էմ կնիկ ուր էրած պալ մարսայ ու էրթայ, ես իմալ էնեմ:

Չարէն կարաւ, Լոստամ էլաւ շուն մորթեց, էլաւ տիկ, մտաւ մէջը, գնաց.—Էրթամ, իչկիմ, ասաց. չատ էն, քիչ էն:

Գնաց, գնաց. Աստըծոյ խրամանքով էդ կնիկ որ մէկ տուն էր, գնաց էդ տուն: Կնկան աչքեր որ կառի շան տիկ, կասայ.—Նամա՛ն էդ շուն մեք դուս, էդու աչքեր կը մանի Լոստամի: Չարի աչքեր փէտմ կը դանէն էդ շան. շուն չփախի. բռնեն, շուն տիկ միջէն կը խանէն, օ, էս Լոստամի Չարն ա Վե կասայ.—Աղէկ էսի էկաւ, ընկաւ մըջ մեր լիին, կայնի, չարչարանքով էսի պալ սպանեմ: Բերայ, քառասուն գետց դնէիլով կը կասայ սուննուվի, եթ կանթէն բէարօց ջուր կը լցայ, կը գնայ Լոստամի: Չարի գլխու վրէն. ճրագն էլ կը գնայ վըր բէարօցին կասայ.—Չարչարանքով քու խողին պալ խանեմ քու փորու միջէն:

Էդ Լոստամ մնաց մըջ ուր հալին, էդոնք պարկան քնան, ուրենց քնն էնին: Վե Լոստամի աչիչ յառէջ Լոստամի կնիկ գրկեց պարկաւ:

Մնաց չու՛մ կէս դչերին, Լոստամի աղէն էլաց, ասաց.

—Մարէ, ընձի ջուր մը տուր, խմեմ:

Ասաց.—Վարամ ընկի քո բերան, դուն էլ կենես քու խօր պէս, էկե, ընկե մըջ գերութիւն, չես կանաս ջուր առնես խմես:

Խօր սիրտ մըմըրաց վըր տղին, ասաց.—Կօյա ջուր, էլի կօտիկ առ, լից ու խմայ:

Տղէն էկաւ առաւ կօտիկ, ջուր լցեց, խմեց:

—Տղա, ասաց. արե մըտ ձի, բան ասեմ քե:

Տղէն էկաւ, Լոստամ խարցուց.—Տղա, մեր տուն կը ճանչնաս: Ասաց.—Խա, կը ճանչնամ:

Ասաց.—Կանան էթաս, իմ թուր բերես:

—Ափօ, ասաց. մէ տախա չքաչայ, քու թուր կը խառնեմ, տուր նըր, էրթամ, բերեմ:

Տղէն գնաց մըջ շաւրբին նըր պանեց, ճրագ էնեց, տեսաւ թուր պատէն կախ ա. աղի ձեռ չխառաւ որ թուր բերէր, էլաց. Աստըծուն չարին էկաւ. ինչ որ մէկ մէկաւ տաէ, աղա, ընչի կու. խա, քուրսին բեր, դիր քու օտներու տակ, էլի, թուր առ ու գնա:

Տղէն քուրսին գնեց օտներու տակ, թուրն առաւ, էկաւ, տուեց խօր:

Տղա, ասաց, թուր բերեցիր—Բերեցիր, ասաց:

—Տղա, ասաց. Կանաթ թուր պատեր, զննիլ կտրես:

Բերեց պատեր, զննիլ կտրեց:

—Տղա, ասաց. առ զննիլ ճոթ յուշիկ պատառայ, ձէն չէլի մօտէն: Տղեն պատառեց, փաթ արձկեց:

Ասաց.—Տղա, դու դնա, քնի, չէլի վախենաս:

Ասաց.—Ընչի վախենամ, զահե ետ քեզնից չեմ, դու ասա սպանեա, խինգ էլ ես կսպանեմ:

Ասաց.—Լա՛ օ, դու դնա, քնի, էն պիքուն քու խօր քուրուն արի չէլի:

Խէր գլխուց բարօտ դնեց տակ, քաշեց թուր, դանչեց ուր Աստուած, ընկեաւ մըջ տներուն, եռսունը վինը դէն սպանեց, էկաւ տուն զննիլ փաթեց բոլոր, բարօտ դնեց վըր գլխուն, կայնաւ: Քիչ մնաց, գլխանց բռնաց:

Բռնալուն պէս տուն, սներ ըսան պէս ինչ օր կը գողանա:

Էդոր կնկան սիրող դե շտկաւ, նստաւ, ասաց:

—Ինչ կը բռնաս, կանի, տես, քղի շարչարանքով ողանեմ:

Ասաց.—Առսրգ նեհեմ առլանը, չուլ տա կեյի սալլանը (անամօթը ինչ բանէ կամաչի, քուրչ կա հաղնի, կը շարժի):

Ասաց.—Դե, քե բանմ ստեմ, չեք ըւրքիս: Ասաց.—Ձէ:

Ասաց.—Իմ աչք կաւա, էրադ տեսայ, քառսուն դե սպանեցիր, մէքի դու մնացեր իս:

Ասաց.—Ձարի դու չես ամչընաս, նոր էս ընկի իմ ձեռ:

Քիչ մնաց, Ըռօստամ զննիլ-մննիլ արցըկեց, դնաց, կանաւ դիւտ գլխոն վրէն, բռնաց:

Որ բռնաց դե խինգ թիզ քնու միջէն թաւա վեր:

Դե բռնաց.—Տղեքներ, խասէք, Ըռօստամ փրցեր ա:

Ասաց.—Տղայ-մղայ չլայ, տղայ-մղայ պիքուն մատդերէմ քղիկ, քղիկ էլ կը մատդեմ իմ կնկան, որ իմ կնիկ ընծնէ ազատեցիր:

Անիկ, ասաց. կանի քղիկ էլ մատդիմ իմ տղին, որ պախեցիր, չսպանեցիր:

Էլաւ ուր տղի ձեռ բռնեց, թալեց ուր թեւ առաւ էկաւ ուր շաւր, քաշեց ուր ձին, խեծաւ, տղեն թալեց քաւ դանչեց ուր Աստուած, ընկաւ ճանրախ, ասաց.—Էսա տեղաց խաց ու ջուր ընծի խաւաւ էլի: Ասաց.—Տղա, իմ խօր վարան ընկեր ա իմ միտք, որի էրթամ իմ խօր երկիր: Շատ քիչ Աստուած գիտայ ինչ դնաւ էկան ճանրախ: Էկաւ, տեսաւ մէկ լալուտ, սնտուկ մը չալկե, յինք ձեր կնիկ. ուր տղեն ճամբխաւ խեծ կերթան: Ըռօստամ էկաւ, էդա լալուտին խաւաւ, ասաց.—Բարե քե, ախպէր լալուտ: Աստուած բարին քե, աղա, ասաց:

Ասաց.—Ախպէր լալուտ, էդ ինչ ա, քու չալկին:

Ասաց.—Աղա, չեմ գիտեմ, խեղքի պակասութեան ա, էսա եօթ տարիյա սնտուկ իմ քամակն ա: Ասաց.—Ընծի չես էնեա քե ախպէր: Ասաց.—Աղա, ես դժը, դու դժը: Ասաց.—Լալուտ, աղէն էլ Աստուած տեղծածն ա, լալուտն էլ: Նդան ախպէր էդա տեղ:

Քիչմ տեղ դեացին, աղբուրմ էդոնց ըռաս էկաւ:

Ասաց.—Ախպէր, քու սնտուկ դիր տակ, քիչմ էսա տեղ նըստինք. ըռահաքնանք, էրթանք:

Ասաց.—Ախպէր, թող քո խօսքն էղի, դնենք:

Ախպէր, ասաց. դու յէլի, ցաւ ժողուայ, թօ տղէկներն էլ էրթան զըրջ ժողուին, ես էլ օճալս կը դնեմ, քո կնիկն էլ ջուր բերայ, վռիկ էփայ. ուտենք, էրթանք:

Բերեց վռիկ էփեց, քեաւէն լցեց, դնեց էդ չորսի յառէջ, մէկ էլ լցեց, դնեց ուր յառէջ: Ըռօստամի յաչք վըր կնկան ա:

Տեսաւ, կնիկ գողտուկ քաւէն լցեց, սնդկի դուռ բացեց, դնեց մըջ սնդկին. Խաց կերան, արծան:

Ըռօստամ ասաց.—Ախպէր, ես կը բաժուիմ, իմ մօտի փող կէս ընծի, կէս քե, քո սնտկին որ կայ. կէս ընծի, կէս քե:

Կնիկն ասաց.—Ախպէր, ինչ կայ մըջ սնտկին, պիքուն քըրչ ու պըրնկ էն, քաք չոր էն:

Ասաց.—Ես քու քըրչ ու պըրնկին դայիլ էմ, դու իմ օսկուն դայիլ չեմ:

Տեսաւ որ կնիկ գլխացաւանք կէնայ, լանկէն զարկեց Ըռօստամ, սնտկի դուռ կտրեց, տեսան բուղա մարդ մըջ սնտկին. դդալ, պաղաւ, մնաց էդ մարթու բերան:

Լալուտ ասաց, քաժա քու կնիկ, էս մարթ պաի պաակեմ վըր յիւրարու թող խասին ուրենց մուրազին:

Բերեց էդ էրկունն էլ դնեց դիտին, խաւաւ պէս մորթեց:

Էդ լալուտ կեցաւ, Ըռօստամին օրչնեց, ասաց:

Էս եօթ տարիյա, էս սնտուկ իմ քամակն ա, իմալ օր դու ընծի ազատեցիր, Աստուած էլ քղի աղատայ:

Առաւ դալուտ, էկաւ խօր էրկիր:

Էնոնք խաւան ուրենց մուրազին, դուք էլ խասնեք ձեր մուրազին:

Արձակի Առընձկայս գիւղի բարբառով *

Ռօտտամ Գայքալուղայ քաղքէն ա. Բէճան էլ էդոր խորդէն ա
էդ քաղքին մէջ պառաւմ կեղի. էդ պառաւ ուրին բաղմ
կը տնկէ, էրկու իրեք տարի էդ բաղ կը չախի, կը սլախի: Մէկ օր
կերթայ բաղի եմի՛ ժողուայ, բերայ. կու տեսի ծառի վրէն բան
չթողածին, թափթրիած՝ տարած ա.

Պառաւն ա, խեղճ-խեղճ կուգեայ ուր տուն, կասայ.—Տարող
բեւիլմ էղի յԱստուած, տէր չունիմ, տիրական չունիմ:

Պտտտայ կուգեայ վախսին (յաջորդ տարին) կրթայ. կու տեսի
էլման տարած ա, կասայ.—Էրթամ մօտ թագաւորին դանգատ:

Կերթայ օր Բէճան դռնից կելի դուս:

Աստուծուց կեղի, Բէճան կը խարցուցայ էդ պառուց. կա-
սայ.—Մամէ, դոր կերթա:

Կասայ.—Կերթամ մօտ թագաւոր դանգատ:

—Մամէ, ինչ ա քու դարս օ կերթա դանգատ:

Կասայ.—Օ ես ասեմ, դու ինչ պաի կենա:

Կասայ.—Դու ասն, մենք էլ մի կօրայի մարդ էնք:

Կասայ.—Բաղմ տնկեցի, չախեցի, մկայ իմ բար տարած ա:

Կասայ.—Դնն մըտ Ռօտտամ էնոր դանգատի, էն օր քեղէն կը
խարցուցայ. «քու դող որն ա, ընձի ասն, ես ինքն կէնեմ». դու
էլ կասես՝ «իմ դող Բէճան ա»:

Պառաւն ա, էլաւ դնայ մըտ Ռօտտամ, զինք թալեց Ռօտտամի
օտայ, ասայ.—Վերին դէն Աստուած՝ ներքին դէն քեղի դաս էնե-

* Պատմած է Դաւօ Մուխի Յարութեան:

րեմ, էկերեմ. եան դարսիս դարման, եան զլիս Յարման:

Կասայ.—Մամէ, քու դարս ինչ ա, ասն տեսինք:

Ասայ.—Տղայ չունիմ, չարոր չունիմ, գութան չունիմ, տէր
չունիմ, տիրական չունիմ. ես էմ՝ էն մէկ բաղ, էս պառաւ հալսվս
պախեցի, չախեցի, բերի խասուցի բար, յէլայ իմ ջուլ ջուլ ժո-
ղուցի, գեացի օր իմ բար թախթիմ, բերիմ. գեացի, տիտայ «ինչ
օր տուերիս, արե՛ տար», «էղեր ա աչնան բաղ, նե եմի՛ նե բար,
նե հալ, էկերիմ մըտ քե դանգատ, ինչ գիտես էմալ էքա:

—Է՛, ասայ. պառաւ, քու գող գիտես, որն ա:

Ասայ.—Չէ, չեմ գիտեր, վըր ընձի մօլթն ա:

Ասայ.—Որ չեմ գիտեր, ես իմալ «արուն տանիմ, քնիմ չոր
փէտ»:

—Նս էն գիտեմ, մէկ մարդմ ընձի ըռաս էկաւ, անուն Բէճան
էր ասայ. «պառաւ, ես էմ քու գող»:

Խըտ էդ տեսլուն՝ Բէճան մտաւ ներս:

Ռօտտամ Բէճանին ասայ.—Բէճան, դու իմ խօրգէն էղիս. ախ-
չար մեր ձեռաց տակ զար ա, մեր ձեռաց մէջ կը գողայ. էն մարդ
որ ընկի մեր ձեռաց մէջ, քամենք ձէթ կուգեայ էն մարդուց, դու
պաի էրթաւ էդ պառաւուն գողութեն էնիս, կելլիմ վղէգի կը բռնեմ,
տփեմ էդա պատ, ամեն կտորմ ախչար էրթայ:

—Բեռի, կասայ Բէճան, ես գող չեմ, դու ընձի դասուր տուր,
եւ էրթամ էդ պառաւուն գող բռնիմ. օր բռնեցի, բերեցի՝ բերեցի,
օր չբերեցի՝ իմ կողեր ծակայ, իմ ձեռներ մտու ինե:

—Դէ, կասայ, քե իրաւունք ա, դնն:

—Դէ, կասայ, մարդմ էլ տու ընձի, օր էղի ընձի շնաս, որ ես
էն գող բռնեմ, չէղի վաղն ասես «Բէճան ուլթ ասայ»:

Կասայ.—Մարդ մն կուգես, տամ քե:

Ասայ.—Ընձի տու Կիլ (Կիլ Ռօտտամի մողիկն ա):

Տուեց, ասայ.—Դէ, գեացէք, ինչ կէնէք, էնէք:

Էլան էկան, իրանց նետ տնկներ թալեցին թե ուրենց. բե-
սայի տեսան, խեծան ձիանք, գեացին պառաւ բաղի կուչտ, վըր
ճամբխուն կայնան:

Կիլ, ասայ Բէճան, դու իմ ձին բռնէ, կայնի, կերթամ բաղի
մէջ, թի գող էկաւ, լարեցի, չկարցայ բռնեցի, կուգեանք, ձիանք
խեծինք, կընկինք յետե, կը բռնինք:

Ասայ.—Բէճան, դու դնն, ես էս տեղ ալլասա կը կայնեմ, որ
քու դալապալըս էլաւ, ես կը խասիմ:

Բէճան դնայ, մտաւ մըջ էգուն ծառին տակ, էրկու իրեք
սահար իշկեց, տեսաւ մարդ չկայ. մէկ էլ իշկեց, տեսաւ ինչ մէկ
խատ զինք պատէն թալեց տակ քընց ամպրոցմ, Բէճանի գլխու մէկ

մաղ էղաւ քընց գերան: Տեսաւ էդ մարդ ներկի գլխուց ծառեր, ճղեր ջարդելով՝ եմիւ կերելով՝ դնաց էն գլուխ. էն տեսէն էլ առաւ էն մէկէլ ներկէն՝ կերելով ջարդելով էկաւ, խասաւ մէկէլ գլուխ. էն մէկէլ ներկէն էլ առաւ, էկաւ, պաի գեայ Բէճանի վերէն. Բէճան էլ նստուկ էր էն ներկի ծառի տակ. էկաւ, խասաւ, մէկ ծառ էր մնացեր՝ օր խասի Բէճանին.— Վայ, սասց. ես քու ֆիլան բի-ֆան էսլան՝ էսլան էնիմ, չէ ես Բէճան էմ, Ռօստամի խօրգին էմ. դու իմ անուն չէս լսերէս, քու փոր տասուերկու պլօճակ կայ օր դու կուգեսա մըջ իմ էգուն ջարդիս, կուտես:

Բէճան օր կը խասի, էդի գինք կը թալի պատից, կը փախի-

Բէճան կը վաղէ Կիլի մօտ, կերթայ, կը տեսի Կիլ չկայ, ձէն օր կելայ, Կիլ կը փախի:

Էն տեղ Բէճան կասայ.— Ախշար իմ էրես կը թքեն, թող իմ նանգին թքեն. խանդակտուր կը պառնայ, գիւ էտե կընկի, շատ-քիչ՝ Աստուած գիտէ ինչ դգար կերթայ. տեսի մէկ էլ դե կը մօտ մաղաքիմ մէջ: Էն տեղ Բէճան կասայ.— Պաի մալիմ ինե:

Մտաւ, սասց.— Եան էնի ընձի սլտի սպանայ, եան ես:

— Դէլի, դե՛, սլուաց Բէճան. եան Աստուած ինձ կուտայ, քե կսպանեմ, եան քե կուտայ, ընձի սլտի խորիս, չէղի ասիս «էսա մարդ գեաղաիկ ընձի գարկեց:

Դե սասց.— Բէճան, արի՛, նստենք, խաց կուշտ ուտենք, եան Աստուած ընձի կուտայ, եան քե:

Կասայ.— Դու ըստ խաց կեր, ես իմ խաց ուտեմ, դու իմ բա-րեկամ չէս, ես քու խաց ուտեմ, «խաց քընց ձի զօրպալ ա», օրա-կան ես խաղար մարդ կանամ սպանեմ, կտորմ խաց չկանամ սպա-նեմ, քրդուճմ գետին տեսիմ, վերցեմ, կը գնեմ իմ գլխուն, քընդի բանձր կը բռնեմ էն խաց:

Էդ տեղ էն ուր խաց կերաւ, էն ուր խաց:

Կերան, սլոճան, ուրենց ճղարէն քաշեցին:

Բէճան կասայ.— Դէ, էլի, դէ, էլի:

Դե կասայ.— Ընչի գանինք, իրարու ետալի էնինք, չարչրենք, էլի, կիւլաւ կալինք, ըռհար բանմ ա, թը դու ընձի կոխեցիր, իմ արուն ինչ օր քու մօր ծծի կաթ քե խալալ էղի, թը ես քե կո-խեցի, քու արուն իմ մօր ծծի պէս ընձի խալալ էղի:

Էդա տեղ կիլին «գեարնան բողա գմշու պէս կը դիպին յիրար, էն կը ճխտայ դէն, էն կը ճխտայ դէն, էն . . . իրար կը ջարդեն. էս խեռ Բէճան կատարուա, կառնի վըր կռան, կը ծեփոյ գետին, չոք կը գանի վըր սրտին, պնջնիրուց արուն կը թալայ:

Էդ տեղ դե խորունք ախ քաշեց:

Եա՛, դե՛, սասց. դու չէս ամշնաս էդ կեալսից, ախ կը քաշիս պուտմ արնի խամար:

Սասց.— Ես արնի խամար ախ քեաշիմ, ընձի եռսունինը ախ-պէր կայ. Բեռլի եռսունինը ախպէր ընձի չեղածէն, դու իմ ախպէր էղած էր:

Սասց.— Ազատ, քե էլ չեմ սպաներ:

Ելան նստան, նոր քաժա էղան ախպէր— դեստերայ:

Բէճանին էս խեռ պատիւ պախեց, ինքամ էնեց:

Բէճան սասց.— Ընձի իզին սուր, էրթամ երկիր:

Սասց.— Բէճան, Աստուած քո բան յաջողայ, դնա՛:

Դե ուր գլխու մաղէն բուրակմ մաղ կուտայ, կասայ:

— Նեղ տեղ ընկիս, տուր կրակ, ես կը խասիմ:

Կասայ.— Դե՛, ախշարք քըզինք էլ զօրպա մարդ կայ օր ես նեղ տեղ ընկիմ:

Կասայ.— Յէմալ զօրպա մարդ կայ աշխարք, քեզի կենայ դայ-վալթի. Բէճան, էն աղէկութեն օ դու ընձի էնեցիր. ես չմոռնամ, մա էս բուրակ մաղը խըտ քե:

Բէճանն էր, էլու տուեց ճանքախ, գնաց. ճանքախ մուրաւ, ինքն էլ չգիտէ ինչ ճամբիով կերթայ. for forցնդայ դէմէց դէմ գնաց գնաց Սպահանայ քաղաք. գնաց ախպրիմ՝ բուս էկաւ, նստաւ վըր էդ ախպրին, խաց կերաւ, ջուր խմեց. էդոր քուն քաշեց, քնաւ. սահաքմ քնի, էրկու քնի:

Էդի էդ տեղ կենայ քնուկ, մենք դառնանք Սպահանայ թա-գաւորի վրէն: Էդ Սպահանայ թագաւորի աղջիկ կուգեայ եայլին, եռսուն, քառսուն կոն խեռ՝ անուն տղա մարդ խեռ չեղին, պի-րուն կնիկ էն, աղջիկ էն:

Էդ թագաւորի աղջկան անուն էլ Մախմարի ջան էր:

Մախմարի ջան ուր առաջի (ծառային) աղջիկն կասայ:

— Ա՛ւ էդա կուգում (աղնձեայ կուժ), ջուր աւ արի՛. չայ էփայ:

Աղջիկն ա, կառնի կուգեայ. կուգեայ, կը տեսի օ, քսան տա-րեկան աղէմ պառկէ վըր ախպրին, Բեաճր վարդի պէս կը վառի, էն դի խօրոտ ա-

Աղջիկը կը տեսի տղի քրտինք էն էրեսէն, էն էրեսէն, գլու գլու կը թափի, խեղ կերթայ. էդա տեղ կընկի, կասայ:

— Աստուած, եսլան էլ խօրոտ կեղի ախշար էրես:

Աղջիկն ա խեղը կերթայ, կիլի կուգում գորդակ կառի կեր-թայ. օր կերթայ Մախմարի ջան կասայ.— Աղջի, դու էս սահաքմ դացերիս, ինչ կենիս, չեա իգեաւ:

Է՛, աղջիկն ա, իդա տեղ սութ սասց.— Ֆլան էղաւ, բեճան էղաւ:

Սասց.— Աղջի, էս օր քե խաք:

Աղջիկն էր, կուգում տարաւ, դարձրէից որ ջուր չկայ ինն:

—Աղջի, ասաց. ես քու ծծողաւ տեղն եմ, ես մէ թագաւորի աղջիկ էղիմ, դու չան մը աղջիկ էղիւ, ընձի խափեմ, ես'ն տղու կասես. եսն քու գլուխ կը կտուես:

Աղջիկն էր, ասաց.—Մախմարի ջան, քեզնէ ինչ պահեմ, Ասաւ թուց ինչ, մէկ խառ տղէմ վըր ախարին էր, նակեանի դացի քիսա վերէն, աչքս առաւ տղէն, իմ գլխու խելք դնաց:

Մախմարի ջան էդա տեղ չաւտաց, ասաց.

—Ես թագաւորի աղջիկ էղիմ, ախար մեր ձեռն էղի, էն ինչ մարդ էղի, գեայ մըջ մեր սրնոնին, ասաց—աղջի, սութ կասես:

Ասաց.—Սութ չեմ ասե, ընկիմ քու յառէջ, էրթամ էն տելս' սութ էլաւ, իմ գլուխ դարկ:

Ընկեաւ էդոր յառէջ, գեային, տեսաւ տղէն ձեռ դնէր բարձի տեղ ուր աղջիկ ստակ, քնէր ա:

Մախմարի ջանի աչք առաւ ինն, տես տեղով խուճան կտուաւ.

—Վայ, աղջի, ասաց. Աստուած քու տուն աւիրայ, դու իմա՛յ սաղ մնացիր: Աղջի, իմալ էնինք էս տղէն խանինք վեր քնուց:

Ասաց.—Մախմարի ջան, դու դիտիս, դու ճարմ էնայ:

—Աղջի, ասաց. դնա, քաֆուր վարդ առ, տրի, ես էս տղէն վարդով պտի խանեմ վեր:

Բերեց վարդ դարկեց ջուր, դարկեց էդոր ճակատ. էրես, աչք. քիթ ու մուկ: Տղէն աչքեր բացեց, տեսաւ էրկու խառ աղջիկ ուր կուշտ նստած ա. էլաւ, նե՛ խօսք, նե՛, զրուցք, դնաց աղբուր վաւցուաւ. էլաւ ուր նետ ու անեղ թաղեց ուս պտի էրթայ. աղջիկէն աչք առաւ տղէն, բաժը, բոյ, բուսաք բօսուն քրցազ, աստուած ձութեն սկի դուռ չտուէ, տղին ասաց:

—Տղա, գոր կերթաս, կայնի, քոնէ բան կը խարցուցեմ, խաւքն ուր թիտ. օձն ուր պորտով էս տեղրանք չկրնէր գէր. «Ինչ էս կուրիսեր, չիս կարաս դտիս», ինչ կը պտոտես:

Ասաց —Ընկեայ մէկ դեի էտե, չկեարցայ խասերի, էկայ, ըն. կեայ էս տեղ:

Ասաց.—Էս օր գիշեր ընձի դոնալս չեմ էղիս:

Ասաց.—Օր թը կամենաս, կեդիմ:

Ընկեաւ տղի յառէջ, գեային ուրեքն կօն. տղին խաց ու ջուր բերեց, խօրոտ կերակուրներ բերեց, որ տղէն խաց կերաւ. պրծաւ:

Շարաթմ, էրկու էդ տղին իզին չտուեց, էդ կօնի կնկտիք, աղջիկներ գեային, էդ տղին ու Մախմարի ջանին սատանութեն էնեցին թագաւորին: Մախմարի ջան էդա տեղ իմցաւ, ասաց.

—Բէճան, չընկիմ քու մեղաց տակ, էլի, դնա:

Ասաց.—Ընչի աբով էրթամ, ընձնէ ընչի նեղացար:

Ասաց.—Ընկեայ քու մեղաց տակ քե բերի էսա տեղ մկա կու. դեան քե կսպանեն. իմ խէր խեր ա, մկա փայլեղանքեր կճամփայ:

Ասաց.—Էդա դսեն ընձի չասիր, որ ասեցիր, թը դեան ընձի սպանեն, դու դնա, դատանց կայնէ, մկայ դու դնա, քչում խաց բի, ես ուտեմ, օրմ՝ էղերիմ, օրմ՝ կերթամ:

Մախմարի ջան իչկեց օր, կիօ քսանը չորս խառ փայլեղան կուգեան, չովսնէր ձեռ, ամեն չովսի գլխի վերէն խինգ նուկի բերեռ կայ, ասաց.—Բէճան, Աստուծոյ սիրուն էղի. էլի, փախի, էկան:

Ասաց.—Մախմարի ջան, կիօ ես չատ չամախ տեսերիմ, էս փախող մարդ չեմ, էնոնք քսանը չորս՝ ես մէկ էմ, եսն քսանը չորսի մէր կուլայ, եսն մէկի մէր:

Փայլըններ էկան, էն կասայ՝ ես կը դանեմ, էն կասայ՝ ես կը դանեմ, կսպանեմ. էն կասայ՝ փառայ-փառայ կենիմ. էն կասայ՝ ես անուն կէնեմ. էն կասայ՝ ես գլուխ կը կտուեմ, տանեմ թագաւորին. էն մէկիզոնք կասեն՝ էնու ջանդակ պտի էնիք բղիկ-բղիկ:

Փայլըններ գեային, մօտըցան կասեն.—Իչկայ, տես, քնազոխ խաց էլ կուտայ. խողին պրծուց, խաց էլ կուտայ:

—Տօ, ախար, ընչի կը դանիք, էկէք մօտիկ, խո՛ւ էմ չեմ խե, ինչ կասէք, ասէք:

Եդ Փայլեղաններու ջոջ կասայ:

—Տղէք, խասէք, զարկէք, էդոր ջոջ փերդ անկանջ թողէք:

Ասելու բառեան Բէճան թռաւ, կայնաւ. էդ թռելու զարպէն չում չորեր դնաց մըջ խողին.—Չէ, ասաց. ես Բէճանն եմ, Ռօստամի խօրգէն եմ. դու իմ անուն չխերէք:

Էլ ըզոնց մանալ չտուեց, վի՛ր զարկեց, ընկուց. քսանը չորսն էլ ընկուց էն տեղ, բերեց տըսուէրկու խողու աչքեր խանեց, էդ մէկէլ տուեցերկսի կողեր ծակեց, թեք մըտուց մըջ կողերուն, դնեց էդ ֆոռերու շալակ, ասաց.

—Գեայէք, ձեր թագաւորին բարե էնէք, «Եսլան մարդ կայ ախարք»:

Եդ քաղքի մարդն էլ ինչ ղդար կայ, թափած վըր ճանփու. —«Էդ ինչ գօնեղ մարդ ա էկե մըտ Մախմարի ջանին»:

Ըդ մարդիկ տեսան տուեցերկու խառ մարդ չլակ չլիւծ՝ խըտ ճանփու կուգեան Գեային, տեսան ընդոնց փայլըններ. էդ մարդեկայ աչք առաւ էդա ֆօռ մարդիկ, փախան, գեային թագաւորին խապար տուին թի, «Քու փայլըններուն էս անեպներ խանած ա գլուխ»:

Էդա տեղ թագաւոր դալալ կուտայ կանչել, ինչ ղդար աս. կա՛ր, դօստն, մարդ կայ, պիթուն կը ժողուէ:

էն ասկար, դօշուն թը կենայ էն տեղ, մենք դառնանք վըր Մախմարի ջանին, Բէճանին:

Մախմարի ջան վերուց.— Բէճան, քու գլխուն. արևուն դուրբան էղիմ, էլի, փախի, գնա, մկայ իմ խէր դուան կենէ, կուգեսայ վըր քե, կսպանայ: Ասաց.— Չեմ էրթամ:

Ասաց.— Օր չերթան, իմ խօր ձին կայ, ձին Արաքստան ա. համ չալ ա, համ բաւ ա, էս տաս տարի կապել ա խամ, նե օր ա տեսեր, նե՛ արև առեր վերէն. իսան չմօտենայ, էնոր գեարին, էնոր ջուր, էնոր կեր յերգսէն կուտան, թը կարցար, էն ձին բերիւր. քսան դո՛ւ կը ջարդես, խազար քու ձին կը ջարդայ. թը չըսեցիր, դու մէկ մարդ էս, շատ սպանես, էրկու խարիր ջան պոտի սպանես. ինչ պոտի սպանես, խո թագաւորմ չես յադտես:

Ասաց.— Ձին որ տեղ ա կապուել:

Ասաց.— Իմ խօր քսան ձի կայ կապուել, բռեզ կապուել էն, կերթաս էն բռեզ. ձին կընցիս, դուռմ կայ էն տեղ, էն դուռ օր բացիր, էն ձին էլ էն տեղն ա, էնոր կեմ, թամբ էն տեղն ա:

Տղէն մտաւ ակնքատի խալաւ, էլաւ գնաց:

Գնաց էդ քաղաքի մէջ դարադուլութեն քաչեց մինչև յիրկուն, անգեան գեախ էլաւ տանխի վրէն, տանխի ծակեց, զինք ծակէն թալեց տակ. նըլթ զարկեց, ուր մոմ կալուց. տեսաւ օ քսան ձի կապուել ա դադ, գնաց տեսաւ դուռ մէկ էդ տեղ կայ, դուռ բանալու բաւան, ձին հոհողմ գնեց. չուրայ կը թալայ, չթողի մօտանայ:

Բէճան ասաց.— Ես Բէճան էլիմ, էսի ձիմ էղի էսի ընձի պոտի յաղդայ. խասնելու բաւան ձիու ճակտի պոռուկ բռնեց, դոմբ գարկեց ձիու անկըճի տակ, սանաքմ ձիու խելը գնաց. պուպուկուկ մնաց, էրկու օտաց վրէն: Բերեց այար գնեց վըր ձիուն, դօլան, դուռուն անգեց, կեամ դարկեց, դանչեց ուր Աստուած, քաչեց դուռ, ոտ գնեց զանկուն, նստաւ. «Մախմարի ջան դու էս, էկայ քե: Մախմարի ջան ասաց. Բէճան, բերեցիր ձին:— Խա, բերեցիր: Ասաց.— Ասաւ քեք մէնի. էս խեռ կը յաղտես:

Մնաց, չուր լուսցաւ, տեսաւ օ թագաւորի դօշուն էկաւ, աստղին հաւալ կայ, ասկին չկայ:

Ասաց.— Ո՛հ, Մախմարի ջան, խաց բի, ուտեմ. կայնելու վախս չէ. էս օր մախուան խնդիր ա:

Թուաւ վըր ձիուն, ձին քչեց մեյքնի մէջ, թը տաս ինք սպանեց, խարիր ձին սպանեց. քիմիսի դուխ կարեց, քիմիսի աչք փոցուց, քիմիսի ոտք կտուեց, չանք իրկուն դօշունի կէս էն ջարդեց:

Բէճանն էր, գարձաւ էկաւ ուր տեղ, թագաւորն է. էն էլ առաւ ուր դօշուն, գնաց ուր տեղ:

Բէճանն էր, գարձաւ էկաւ ուր տեղ, թագաւորն է. էն էլ առաւ ուր դօշուն, գնաց ուր տեղ:

Բէճանն էր, գարձաւ էկաւ ուր տեղ, թագաւորն է. էն էլ առաւ ուր դօշուն, գնաց ուր տեղ:

Թագաւորի ձեռաց տակ ինչ բռայաք կար, թեյ տուեց, պիրուն ժողոռեց, առաւ էկաւ:

Բէճան ասաց.— Խաց բեր, ուտեմ:

Խաց կերաւ, պրծաւ, ուրին-ուրին տուռումիս կեղի:

Կասայ.— Չանըմ, իմ դասաբրէն դե ձի իմաց տուեց թը— ճեղ տեղ ընկիւ, ես կը խափմ. կայնի, տամ կրակ, տեսիմ ժամանակէ մարդուն բաղդ կայ, չկայ:

Կրակ տուել բաւան դե հազր, առջև կայնաւ:

— Բէճան, ասաց. էլի, ընձի կերակուլ էփայ:

Ասաց.— Դանէն քու կերակուլ ինչ զնդար ա:

Ասաց.— Նուսուն զիտր բրինձ ա, զիտրմ եղ ա, մէկ օխչրի ջանդակ ա:

Բերեց, էփեց, դրեց դեռ յառէջ. դեն էր կերաւ, պրծաւ:

Իչկեց, տեսաւ օր մարդ չմնացեր ա ակնքի էրես, էկան:

Դե ասաց.— Բէճան, էս օր ես կուլ կէնեմ, ես կէնեմ, ասաց. դու քամաւ էնէք:

Դեն էր, էլաւ, ընկեաւ մըջ ասկին. չուր մկայ իսան էր, մկայ դե ա. դե տեսնելուց որ արտու մեռաւ, որ արտու պատուաւ:

Դեն էր, ետ դարձաւ, թագաւորն էլ ուր ասկար ուր դօշուն ետ դարձուց,

Դե թը կէնայ տուն, մենք դառնանք վըր թագաւորին:

Թագաւորն է, դանչեց ուր վէգիրներ, նազիրներ, դանչեց էկան օն իփլար. դանչեց ինչ օր ջոջ մարդ կէր, ասաց.

— Էկէք, ճարմ էնինք, մաաք խալխի մեղաց տակ:

Էդոնց մէկ վերուց.— Ճամբխու վերէն քեռսուն գեադ լէնք, քեռսուն գեադ էրկէնք փորինք, լուսուն էրթանք, կուլ էնենք՝ օր էն մարդ գեսայ, ընկի մըջ էն փոսին, բռնինք, ճար էս ա, էլ ուրիշ ճար չկայ:

Թագաւորն էր, դանչեց էրկու խարիր մարդ:

— Էս գիշեր, ասաց. էն ճանբախ պոտի փորէք, չէք. յէմալ չէք օր խըտ գետնի գունին էղի, պելու չէնայ:

Դիշերուայ մէջ փորեցին, չեցին, պրծան:

Դեն էր, ասաց.— Էս օր էլ ես կերթամ կուլ, վաղն էլ դե գիտես, ինչ գիտես, յէմալ էնայ:

Դեն էր, էլաւ կուլ, կուլ էնէնք դնաց, ընկեաւ մըջ էդ փոսին. մկայ արտու չեն կանայ տայ վըր գետուն, էն կտրին մարդիկ կուտան վըր գետուն ինչ մարդ ընկեաւ դեռ ձեռ թալեց մըջ փոսին, պիրուն ջարդեց. էդ անագին փոս ջանդակ լիին լցուաւ, դե էլաւ դուռ, էկաւ Բէճանի տուն, ասաց.— Էլի. իմ խաց բեր, ես ուտեմ, էս խեռ ես կերթամ:

Դին էլ էլաւ, զնաց, մնաց Բէճան:

Թաղաւորը էլաւ, չորս խառ մարդ խրկեց Բէճանին թը թաղաւոր քաֆլիք էներայ, պաի դաս դոնախ:

Թաղաւոր ինչ էնեց, հաւուն խառ ուր փայլուններուց ջոկեց, բերեց, զնեց ուր մօտ, ասաց.

— Էն մարդ կը բերեմ ատուն, օր խաց կուտայ, փրցիք վերէն: ձեզի տեսիմ, էնու ջոջ փերդ, էնու ականջ թողէք:

Էդ մարդիկ Բէճանին առան էկան:

Էդ տեղ կը տեսի օ փեյլովները գողտուկ քըստ ու փըստ կէնին էն կասէ, «ես զլեռն կը դանիմ.» էն կասէ, «ես զլեռն դանիմ.» էն կասէ, «ես աչիչ կը դանեմ,» ամեկը ուրին բանմ կասայ:

Բէճան էդոնց կասայ.— Ախարտիք, էլէք, գեացէք, ձեր ճօներու մեղք չընկի իմ վիզ, մկայ կելեմ, ձեր վիզ կը բռնեմ, կը տփեմ էնա պատ, խաղար տարի կալի պէս եռաք, էդ պատէն չպրծնիք:

Փայլելներն ա, ասին.— Մենք ինչ դաւի ունինք, էլան գեացին: Թաղաւորն ա, կասայ.— Բէճան, արի, ես ու դուն իրեք օյին սաղրըն խաղանք:

Սաղրըն խաղցին. իրեք օյին զթաղաւոր տարաւ:

Թաղաւոր ասաց.— Բէճան, դու քու գլուխ կը սիրես, իմ գլուխ կը սիրես, ինչ աշխրբի էրես քե կը զարայ:

Ասաց.— Թաղաւոր, դու սաղ մնաս, ախրքի էրես ընձի բան չզարայ, մէկ բան կը զարայ:

Ասաց.— Էն մէկ բան ինչ ա:

Բու ձիու սրչի մազ բերես, էտեանց կապես իմ էրկու բուզ, էն ընձի կը զարայ, ես դիտեմ, ասաց. դու իմ գլուխ կը կտրես. էլ ինչու չարչարանքով կտրես, իմ գլուխ կը կզեցուցեմ, կտրայ. նամերսութենով ընչի կտրես:

Ասաց.— Ես կուզեմ քու դուլաք իմանամ:

Իրեց, կապեց տղի էրկու բուզ էտեանց, տեսաւ օ տղէն զարուաւ: Ղանչեց ջալատին, ասաց.

— Տարէք, էս մարդուն ջանքակ մազ-մազ բրդէք:

Ջալասներն ա էդա մարդ առան գեացին, իրարու ասին.

— Մենք էսա մարդու գլուխ յորին կտրենք:

— Ապա ինչ անհեք՝ չկտուենք, թաղաւորի ձեռնէն չենք պրծնիք:

Թաղաւորը ինչ դիտայ, զիչերը քեառսուն գեազանոց խոր կուտանք փորել, թալենք մըջ խորին:

Խոր տուեցին դարկել. բերեցին, թալեցին խոր:

Թաղաւորը դանչեց ջալասին.— Ջալա՛ս:

Ասաց.— Էն ինչ ա, թաղաւոր ապրած:

Ձեզնէ կուզեմ, Մախմարի ջանի ջանդակ էնէք լօղում. լօղում:

Առան Մախմարի ջանն էլ գեացին:

Ջալասներ ասին.— Թաղաւորական աղջիկ ա, նե՛ սուր կը բանի վրէն, նե՛ թուր, մենք իմալ լօղում. . . . էնինք:

Ասաց.— Միատակ չաղիկմ թողինք վրէն. միատակ քումպան մի, թընկի գեղի մէջ, խաց ժողուայ, ինչ դիտին թը թաղաւորի աղջիկ ա:

Ադա աղջիկ կընկի մըջ գեղին, խաց կը ժողովուայ, կը տանի, թալայ մըջ խորին, Բէճան կուտայ:

Շատ, քիչ, Աստուած դիտայ, ինչ յսըր կը մնայ էդա խորին:

Էսոնք թո մնան ուրեցց հալի մէջ:

Քեանիմ՝ տարի արտաքը կընցի, իրեք խառ իմաստուն մարդ կուզեան մըջ էդ քաղքին. իրեք, չորս շարաթ էդ մարդիկ էդ քաղքին մէջ կը պտտեն:

Աուր մէկին Մախմարի ջան կիմնայ օր էդ մարդիկ իմաստուն էն, աչք վըր էդ մարդեկաց կը պախայ:

Օրմ էլ էդ մարդիկ կելին օ էրթան. Մախմարի ջան կընկի էտեներ, կասայ.— Ախարտիք, դու ձեր Աստուածը կը սիրէք, կայնէք, ձեզի բան մը կասեմ:

Էն էրկուս կայնան. էն մէկն՝ էրկսին ասաց.

— Ի՛նչ շուն գեայ, ինչ դէլ գեայ, դու կը կայնիք:

Էն էրկուսը ասին.— Մեզի տուեց Աստուած սուրը, որ Աստուած չսիրենք, քա՛մը ենք.

Էն մէկն ասաց.— Օր յըմալ ա, կայնենք, չու՛մ աղջիկ գեայ, զա էն աղջիկ շատ դարձի տէր ա:

Աղջիկը էկաւ, բարե տուեց էդ մարդեկաց.

Ասաց.— Բարե՛ ձեզի, աղաներ:

Ասին.— Աստուած բարին քե, աղջի:

Աղաներ, ասաց. ձեզնէ մէ բան կը խնդրեմ, դալամ միւրեքեայ. թուղթ ունիք, էրկու խաղար կայ ձեզի ասելու. ասեմ, գրէք, Աստուած ձեր բան յաջողայ:

— Բու բան ինչ ա, ասեցին:

Ասաց.— Մախմարի ջան, դուխդուրի ջան Բէճանի կիրիմսա, Ռօստամի բեբաղդ: (Հոգի Մախմարի, հոգի դուտոր, Բէճան կալաւոր, Ռօստամ ապիրախտ):

Էդ մարդիկ իմաստուն էն, էդ աղջկայ տսել խառկացան. գրեցին, թուղթ առին, աղջկայ ասեցին:

— Բու սրտի խորհուրդ չանք չկատարենք, չենք հանգստի. օրա-կան մեզի խաղար միլիօն փող էլ տան:

Շատ, քիչ, Աստուած դիտայ ինչ դար գեացին. գեացին, աւուր մէկին քաղքին դախիլ էղան. էրկու իրեք օր մըջ էդ քաղքին

քին պտտեցին. էրթցող՝ գալացողից խարցուցին՝ էս քաղաք վիճադաքն ա:

Թը. «էսա քաղաք Քանկայուզ քաղաք կասեն»:

— Էս քաղաք զօռեղ փեյլըվընի անուն ինչ ա:

Ասաց. — Զօռպա փայլըվա՛ն կը խարցուս:

— Խն, ասաց. զօռպեն կը խարցուցեն:

— «Ռօստամէ կօռէ Զար»:

Ասաց. — Մեր պտտածն էլ էդ մարդն ա. ինչ օր դու կասիս իմալ էն մարդուն տունն պտի գտինք:

Ասաց. — Գնա տունն չաւըրի, մարդ խարցըցելով ախշարքէն կէլի:

Գեացին, Ռօստամի տունն գտան:

Ընձի պէս Գուդարա մարդմ նստուկ էր էն տեղ-պատի տակ, էդ մարդուն ասեցին. — Ա՛ռ էսա տառ օսկին. զնն, տես, Ռօստամ տունն է, թէ չէ:

Գնաց էդ մարդ, տեսաւ տունն էր, էկաւ էդ մարդեկաց ասաց.

— Շատ մարդ կայ մօտը, խարցուցին:

— Յինք մէքի ա, մարդ չկայ մօտը:

Էդոնք գեացին ներս, բարև տուցին. էդ էլ բարև տուաւ:

Թուղթ խանեցին, տուեցին Ռօստամի ձեռ, Ռօստամ կարդաց:

— Վնյ, ասաց. Բէճան մկայ սա՛ղ ա:

Ասին. — Խն, սաղ ա, մըջ խորին ա:

Բերեց իրեք օր էդ մարդեկաց ազաք, լքրամ, ինչ տեսն էնեց:

Ասաց. — Մ'առչընաք, մի վախենաք. ինչ ձեր լեզուն բոլրէ, էն ուզէք, ինչ որ ուզէք պտի տամ Բէճանին ուղուրին, ինչ տամ, կուրուս չերթայ:

Ասին. — Իրեք խատ ձի կուղենք քու խեծած ձիանքներուց:

Էլաւ իրեք խատ ձի ուր ձիանքներուց տուեց, իրեք բեռ էլ օսկի տուեց, ասաց. — Հալա ձեր աղէկութենի տէն չէլայ:

Էնոնք գեացին ուրեց ճամբսուն, մենք դառնանք Ռօստամի վերէն:

Ռօստամն էր, էլաւ դալալ տուեց կանչել, ուր մարդիկ ժողովուեց, բերեց խարիր յիսուն ջորի, մալ-թամալ ինչ կէր, բարձեց վըր էդ ջորիքներուն, մարդիկաց ասաց.

— Իմ տան մուղաք կացէք, չու՛մ ես գեամ:

Էլան, տուեցին ճանքալս, չատ, քիչ, Աստուած գիտայ, ինչ դսր էկան. էկան, մէկ նեղ ճամբսում ընաս էկան, նե՛ կանայ դէն էթայ, նե գէն. տեսաւ քեռաւուն խատ դէ էլաւ, էդ քարվնի առէջն առաւ:

Ռօստամ ասաց. — Տղն, էս տալար ընչի՛ կայնան, դնա առէջ. տես, չէլի՛ ճանքալս նեղ ա, առէջ չկանայ էրթայ:

Տղէն գնաց. տեսաւ օր քեռաւուն խատ դէ դատ, չու՛մ դարձաւ, Ռօստամին խասաւ, էդ տղէն հախու պատուաւ:

Ռօստամն էր, ուր գուրգ վերցեց, քչեց առէջ, ասաց.

— Նա՛, եա՛, դեւր, դու իմ անուն չլեւերէ՛ք՝ դու ընձի չճանչնաք, չէ՛ ես Ռօստամն եմ, ախշար իմ ձեռ զարն ա, չէ՛, ես Բէճանի քեռին եմ ե՛:

Բէճանի ախպէր դէ էդ դեւքներու մէջ կեղի, կը վերցէ, Ռօստամին կասայ. — Ռօստամ, ես, Բէճան էղեր էնք ախպէր, ես, Բէճան գեացերինք Սալահան, ինչ դդար ասկար, դօշուն կայ, պիթուն ջարդերէնք:

Ասաց. — Ինչ էնեմ օր Բէճան թալած ա մըջ խորուն, իմալ ախպէրէս:

Ասաց. — Նա գիտի Բէճան էկերի տուն, ես ինչ գիտի թալած ա մըջ խորուն:

Էդա տեղ նստան խաց կերան, ուրխութեն էնին:

Բէճանի ախպէր դէ ասաց. — Ռօստամ, մեկի իզին կուտաս, առնեմ եռսուն իննը խատ ախպէր, էրթամ, էն քաղաք աւերեմ. առնեմ Բէճան, գեամ:

— Հալա մի գեաք, ասաց Ռօստամ, շարաթմ, էրկուք մնացէք, նոր էկէք:

Գեւքներ էլան, քչու՛մ մաղ տուին Ռօստամին, դրին վըր ճամբսուն, գեացին:

Ռօստամ գնաց մըջ էդ քաղքին տալիս էղաւ, գնաց խնդիրք մը դրեց, տուեց թագաւորին թէ. — Նա բունար եմ, պարտքներեմ, էկերեմ էս տեղ, իզին տաս, իմ մալ սաղուցեմ, տանեմ տամ խղի պարտք, խղի ձեռ չմնայ մեր եալսեն, քու քախս քանին էլ գիչեր, ցերեկ տուա կէնեմ:

Էդոր խնդիրք դուս էկաւ, ասաց:

— Էնոր իզին ա, իմալ ծախայ, թո ծախայ:

Շարաթմ, էրկու մնաց մըջ էդ քաղքին, խնդիրքէլ տուեց:

— «Աստուած ուր թուր կտուր էնայ, խղի պարտք տուեցի, խաղար օսկի էլ խէր տեսայ, խնդրեմ թագաւորից, իզին տմա, ես քեռալ-քեռուլի մէկ խեւմ էնեմ:

Ռօստամն էր, էլաւ, գդալ օսկի, աման արծաթ հարեւին խաց տուեց:

Էդ Մախմարի ջան գնաց խաց ուտելու, վի՛ն կուշտ գնաց, չթողեց խաց ուտելու:

Ռօստամ դալալ տուեց դանչեր:

—Ո՛ն օ Աստուած կը սիրայ, ուր առէջի դդալ, աման տանի:
Ամենքը առան դդալ. աման, տարան:

Ռօստամ զանչեց Մախմարի ջանին, ասաց.—Արե՛, քե բանմ՝
ասեմ:

—Աղջի՛, ասաց, քու անուն ի՞նչ ա-

ին էլ ասաց.—Իմ անուն Մախմարի ջան ա:

Ասաց.—Բէջան ապա՛ղ ա թէ մեռեր ա:

Ասաց.—Բէջան ֆլան ձորի մէջ՝ քեառսուն գեազանոց խորի
մէջ ապա՛ղ ա:

Ռօստամ զանչեց աշպարին.—Աշպա՛ղ, քեզնէ կուգեմ, ինչ.
կերակուլ ես, իմ ախպէր կուտենք. էն կերակուլից չքեա:

Աշպաղ չքեց, տուեց Ռօստամին. Ռօստամ տուեց աղջկան,
ասաց.

—Տա՛ր Բէջանին: Աղջիկ տարաւ Բէջանին:

Բէջան չու՛մ իրիկուն անօթի մնացած էր, չվնուլ խաց, էդ կե-
րակուլ իջուց մըջ խորին:

Բէջանն էր, ասաց.—Ա՛խ Մախմարի ջան, ես չու՛մ իրիկուն
մնամ խորի մէջ անօթի, դու էրթաս գեղի մէջ քե՛մ էնեղու:

Ասաց.—Ի՞մալ էնեմ, խարուստ մարդմ էկեր էր, խե՛ր կենէր,
անգցայ:

Բէջան բրդու՛ճմ էդ կերակուլից կերաւ, իմցաւ, տեսաւ էն
կերակուլն ա, յինքն, ուր քեռին խրտ իրարու կերած էն:

Էնոնք կենան թը էն տեղ, մենք դառնանք Ռօստամի վրէն:

Ռօստամ քեաչեց ուր բարխանէն անգեան գեախ, զնաց վըր
էն խորին կայնաւ:

Դեօխ կախեց մըջ էն խորին, ասաց.—Բէճան:

Ասաց.—Խրամէ՛.

Ասաց.—Ձան, չէ՛ քու ձէն մէկ էլ ընկեաւ իմ յանկեանջ, թո
Աստուած իմ խողին առնի:

Էլաւ, էդ գեւեքներու մազ տուեց կրակ:

Որ տուեց կրակ, քեառսունն էլ էկան, Բէճանի ախպէր գե
մտաւ մըջ խորուն. Բէճանի ձեռներ արձկեցին, խանեցին:

Ռօստամ զանչեց Մախմարի ջանին, ասաց.

—Էս քաղքի մէջ քե ինչ տուն խաց չտուէ: Նշանց տա՛ւ, քաղաք
պտի աւրեմ, էրթամ:

Մախմարի ջան նշանց տուեց, Ռօստամ էլաւ, առաւ դե՛ք,
ընկեաւ մըջ յեղա քաղքին, յեմալ էնեց, ինչ օ Դաւիթի աւեր:

Էլան ուրենց բեռ, բարխանէն բարձին. Գանկայուկայ քաղաք,
դո՛ր իս, էկայ քե՛:

Էկան, էկան, խասան ուրենց քաղաք:

Կիվն էլաւ Բէջանի յառէջ, օ ձի խաղցուցայ:

Ձին քչեց վըր Բէճանին, ասաց:

—Ի՞մալ էս, Բէճան, քեզի ձիուց բերեմ տակ:

Բէճան Ռօստամին ասաց:

Իզին տա՛ւր, ես խըտ Կիվուն ձիաթոզս խաղամ:

Էգա տեղ ջրինդ խաղցին:

Բէճան զարկեց Կիվուն քեամկից նկրներուն, նկրներ տուեց
դուս:

Դեացին եօթ օր, եօթ գիշեր դու՛մը դու՛նայ զարկին. Բէճան
կարգին:

Էնոնք խասան ուրենց մուրազ:

Ս Ս Ս

Մակաց բարբառով *

Ժամանակով մէկ թագեաւոր կէր. մէկ տղայ կէր անու
անուն Սամ: Էլաւ կռապաշտ թագեաւոր մէկ ձը յորդկից ընու
քեաղաք, էսաց.—Ես նա ձըն խիճնուղ տընը, եան եօթ տարուան
խաւջ տըտայ:

Ձըն բիրբն կան տուրն, մարդ չկէրցաւ խիճնիր:

Ձուար տարըն թագեաւորը տղայ Սամըն:

Սամ իրի, ձըն էրիրբն խաս բաղչը մէջ, չուրս բոլուր բաճան
քիչերէն:

Սամ թռաւ ձըն քեամակ, ձըն զՍամ վըցուց. դես տարաւ,
դեն իրի, թռաւ վիր բաճանէն ինի ընցաւ. զՍամ առըց, փախաւ:
Շատ, քիչ Աստուած դրտի. Սամ բանցրէն էղար ձըն գլխին, ձըն
դառցաւ իրի, ուր թռած տեղ իջաւ:

Ձուար դնաց մատ թագեաւոր.—Քիւ աչքը լիւս, քիւ տղէն
խեծաւ դձըն:

Սամը խէր ջուար յորդկից մատ կռապաշտ թագեաւոր, որ
խաչապաշտ թագեաւորը տղէն Սամ խիճաւ դձըն:

* Պատմած է Սամասար Բաշասար պատմող Սախուն: Ըստ Սախոյի սա եւս
Դաւրի նիւղերէն է:

Խաբար Սամբոյ տանք, բըռմ ընկիր կնտաւ. հըմէն օր տը խըծնէր ձըն. տը էրթէր ավկուս:

Օրմ՝ քըցըն սաբ, խըազալմ փըյսայ էլաւ. ընոնց հոէջ:

Սամ էսաց, — Տղընիր, նա խըազալ վի ձըու ուտքերուն մը- ջէն ընցաւ. զանու վըզ տը կտուիմ:

Ձեյրան իրի. Սամը ձըու ուտքերու մէջվէ ընցաւ:

Սամ ընկեաւ յետին, չառ-քըչ Աստուած գըտի, չէրան գնաց, մղուարմ գոնով մտաւ նիրո:

Սամ ձըուց էջաւ, մտաւ նիրո, տըսաւ պառաւմ. — Ահա, յուրի իմ խազալ:

Պառաւ էսաց. — Խազար բարով, Սամ. մըկայ քիւ ջեյրան կտամ քիւ ձեռ, տանըս:

Սամ նստաւ, խաց կերաւ. Պառաւ էսաց. — Տը քընիմ վրայ քիւ չաքըն:

Քնաւ ըրըչկից անու զլոխ բանըսմ կնտաւ, դեռմ էբաց, պատկերմ կնտաւ. էգիր ուր ծուց, իթուղ էլաւ դիւս:

Պառաւ տըսաւ օր կէյա, էսաց. — Սամ, դիւր կըյաս, էրի, ձը առ, նըստ. գինա ադ պատկերքը տէր առ:

Սամ էսաց. — Դը, ջհանըմի. բող պառաւ, իս Սամ ըլնիմ, իմ ձըու անուն Թուրաբ ըլնը, հս գեամ-գեամ, գըի առնիմ:

Պառաւ էսաց. — Չիւր ըզը չառնիս, չըս կէրը զան առնը:

Սամ էսաց. — Մեռնըս, իս քի չըմ առնը:

Պառաւ էսաց. — Դը փուսմընիս, դիւ գըտիս: Կեյաս զաշտը մէջ, բազրկեանմ կգայ. տը դեան քնառուուն հաւամեք վան տը բալմին: Դիւ տը կանչիս. — «Էս Սամն իմ, իմ ձըու անուն Թուրաբ ի: Անոնք տը դեան յախու դուրինք տը թըլին վար քիւ ուտաց, դիւ զան բազրկեան տ'ազատըս, թը սուր էլաւ, չիս ձը չըս առնի. թը աղուրթ էլաւ, չիւր ձը չառնիս, չըս կէրի զան առնի:

Սամ գինաց, խասաւ ան գաշտ, տըսաւ բազրկեանմ կը թալ- նին. կանչից, էսաց. — Իս Սամ ըլնիմ, իմ ձըու անուն Թուրաբ. իմ ձեռնեն դիւր տը պըծնիք:

Հաւամիքնիր հեկան, գուրինք թալցըն վար Սամը վուտաց, ասըցըն. — Մինք զիւր քըցըն, քիւ ասղը ձեռքէն չսլոծանք:

Սամ զանոնք ազատըց, տարաւ:

Պառաւ չըկ թուաւ Սամը յառէջ. — Սամ, էրի, ձը առ:

— Դը, ջաննեմը դեն, բաւսոն պառաւ. մեռնիս գըլ չըմ առնը:

— Դիւ գըտիս. կը փուսմընիս. իմ ափսոս վար քի չգեայ. վար Թուրաբըն կգեայ: էսաց, Սամ. էս տեղէն կըյաս, էրկու ճանքախ կգեայ քիւ յառէջ. էրկուսն էլ կերթայ Չին մաչին. մէկ հօթ օր, մէկ եռսուն օր, դիւ կերթաս մօտխաս ճամբխով. գէվմ կայ վար

ճամբխին. մը վախը, օր դիւ քիւ անուն կտաս, քիւ ձըու անուն կտաս. էն կգեայ, կինի քիւ ձեռ, վուտ, կըսպանիս դիւ զըտիս. չըս սպանիս, դիւ գտիս:

Հանգիւց դացըն խասան գըվը տան մօտ. Սամ էսաց անունց. — Դիւ մնացէք. իս էրթամ օր իս ձեռնով իրի, էկէք:

Սամ գինաց գըվու տուն. կնէկ տեսաւ. — Խուղածին. օց ուր պուտով, խաւք ուր թուով ոտնի չընցնի. դե կգեայ, քի կսպանի:

Սամ էսաց. — Թըլս գեայ:

Ըրկուն գէվ իրի, տըսաւ Սամ, ուր կնըկ տանիս կերթան, կգեան:

Դե կատղաւ, բօռաց, էն տեխէն իրի. զՍամ կըլ տըտէր: Սամ կանչից. — Հը գըդի, իս Սամ ըլնիմ. իմ ձըու անուն Թուրաբ, դիւ իմ ձեռնէն տը պըծնիս:

Համա թիւքիր թուլացաւ, իրի ընկեաւ Սամը վուտաց վրէն. — Սամն գըտի Սամ, ըզը մսպանի՝ նա հօթ տարը օր հս ձի աս- գըց փախիրիմ, իկիրիմ, իմ քիւ ձեռնէն չսլոծայ. իս քիւ դիւ իմ, ինչ գտիս. էցկուն էրա:

Սամ էսաց. — Ուր ընցկունի, իս քի չըմ սպանի. էրի ըլն ձը մչակ:

Սամ կանչից բազրկեան բառուն. էսաց. — Եկէք, դե սպանիրիմ: Անունք չաւատացըն, ասըցըն. — Մինք կը վախանանք, գուր տեղ դե մի յառէջ չսպանիս, մինք չընք գեայ:

Սամը ճար կտրաւ, էզար զգե սպանից. նուր անոնք տըսան. հաւատացըն, էկըն, նստան յընտի:

Ան զըչիր մնացըն. առաւուտ էլան, բարցին հունդուց, քը- ցըն: Ան դիւր կնըկ խատ ուրնց տարան:

Դեացըն ճամբախ, չառ-քիչ Աստուած գըտի: Բազրկեան բառըք ու թաղեաւուրը աղջկան խիտ. Սամըն ըսըցըն. — Մինք գըտինք դիւ ինչ ապով կըյաս Չըն մաչին թըղ վողս ըլնը յիւջե Աստըծու մինք խասնիլին սէս քիւ սրտը միւրաւ կատարընք:

Դեացըն, խասան Չընմաչըն քեաղաք. ինչ Սամն էր, գթա- գեաւուրը աղբօր աղջկ վըրուց գինաց թը թաղեաւուր տուն. ինչ բազրկեան բառըքն ին յըմն մէկ ուր տուն գինաց:

Համա բազրկեան բառըք զՍամ մօռցան:

Մէկ օր Սամ կան կգէր քաղքը մէջ, տըսաւ զբազրկեան բառըն, էսաց. — Հից գըսի բեբախսնիր՝ յիւր ի ձի տուած խուսք:

Բազրկեան բառըն էսաց. — Սամ, մինք անուրվէ օր իկիրիք՝ դալ մի տուն չընք գեացը. յօր մէկ բունաւ գմի կը տանը պատը. վաղ չէ, մըկէլ օր թաղեաւուրը գորնը, մի տը կանչը, մինք անու վաղ չէ, մըկէլ օր թաղեաւուրը գորնը, մի տը կանչը, մինք անու խաց բիրան չընք իտայ, ան տըսի. «Վըք դիւ իմ խաց բիրան չընք

խառն» . մինք տրտիներ, «Մի խորխուրմ կայ, չիւր գիւ չը կատարիս, մինք քիւ խաց մի բիրան չընք խառն» Սամ էսաց.— Դիւ դրախք:

Մըկէլ օր թագեաւորը զբազրկեալ բաւրք բախի՞նք էրաւ. խաց իդիր առէջքիր, անոնք չը կիրան:

Թագեաւորը էսաց.— Վրն իմ խաց չգեայ ուտը:

Անունք ըսըցըն.— Թագեաւորը ապրած կենաս, նա տըղըն կը տխնիս. անի էլ թագեաւորը տղայ ի, դիւ քիւ աղջըկ տաս անու. մինք քիւ խաց կուտընք, թը չըս խառն, չընք ուտը. մինք էկընք ֆլան դաշտը մէջ. հարամի բաւրք բըլցըն վար մի, ան դմի աղաւըց, անդիւց էկըք սե գիւռ մեքեան. զսիւ դե սպանից, անդիւց էլ մինք բըծանք. ան աղիկուլին ինչ խիտ մի էրաւ. մինքն էլ խուստ իկինք որ քիւ աղջըկ տաս զընք:

Թագեաւորը էսաց.— Ուր արնցկուն ի. աղջըկդ դուրբան ըլնի ձի:

Բազրկեան բաւրք էլան, գեայըն. թագեաւորը ուր մէջ փուծմնաւ, էսաց.— Նա ինչ էր իս իրի. իս տուը. տըսնինք իմ կնըլն էլ կտայ:

Էլաւ գինաց, մա կնըկ, էսաց.— Կնը'կ, սգնայ բանմ էրի, մընա դիւ էլ կտայ:

Թագեաւորը կնըկ էսաց.— Իմ աղջըկ մեռնը, իս անու նաւ չըմ գնը վար Սամը թիւրիւրին:

Թագեաւորը էսաց.— Կնըկ, պա ինչիս էնընք, իս ինուր իմ տուը. ալ չըմ կէրի իմ խուսը յետ առնը:

— Մնայ, բասպիւրմ տըսնինք. զՍամ վորողկինք աւնցկուն տեղմ, որ յետ չգեայ:

Թագեաւորը կնըկ առաւուտուն խըւընդցաւ— ջուար տարան Սամըն.— Դիւ գուրանջ խըւընդցիր ի. սիւ գիւռ ջկեար կուղը, որ ուտը, սաղանայ:

Սամ էլաւ, խիծաւ ուր ձըն, քեաղքից յէլաւ գիւռ. ամա չը գըտի դիւր տէյա:

Պառաւ թռաւ գիւռ, էսաց.— Սամ, զձը կառնը'ս, չըս առնը:

Էսաց.— Զիյնըմի գեն, քեֆրոն սլառաւ. իս Սամ ըլնիմ, իմ ձըռ անուն Թուրաւ, իս դեամ-գեամ գըլի առնըմ:

Պառաւ էսաց.— Դիւ գըտիս. կը փուծմընիս չիւր ըզձը չառնըս, չըս կէրի զթագեաւորը աղջըկ առնըս:

Սամ էսաց.— Դըսգըռան սլառաւ, առիւրիմ, պըծիրիմ. իմ գիւքեանջ խըւընդցիր ի, տիյամ անու խըմար սիւ գիւռ ջկեար բիրիմ, որ ուտի, սաղանայ, ընը աղջըկ տայ զձը:

Պառաւ էսաց.— Սամ, իմ ափսոս վարքի չգեայ, իմ ափսոս վար Թուրաւըն կգեայ, կըյաս, խասնըս սիւ գիւռ մեքեան, ան տըլնը քիւ յէսջե. գիւ բօռայ, սա, — «Իս Սամն իմ, իմ ձըռ

անուն Թուրաւ, գիւ դիւր իմ ձեռնէն տը պոծնիս» : Ան ձի աս-գիցնի, վախը, գեայը ան տե, որ քիւ անուն, քիւ ձըռ անուն լսի, կը ճանչնայ. տի գեայ, ինի քիւ ձեռ վուտ. կըսպանըս գիւ գըտիս. չսպանիս գիւ գըտիս. սաղ կը բռնիս, բիրիս գիւ գըտիս:

Պառաւ կուրսաւ:

Սամ քչեց, գինաց, խասաւ սիւ գիւռ մեքեան:

Դե յէլաւ յառէջ, էսաց.— ձա գըտի. ես գչիրով քի կան կգէր. գիւ ցերեկով ընկեար իմ ձեռ. ալ գիւ դիւր տը պոծնըս իմ ձեռնէն,

Սամ բօռայ վիւրուց, էսաց.— ձա, հա հա. իս Սամն իմ, իմ ձըռ անուն Թուրաւ. գիւ դիւր տը պոծնըս իմ ձեռնէն:

Դե որ լսաւ. իրի, զընք էթայ Սամը ձեռ վուտայ.— Եաման, գըսի Սամ. իս քիւ ասգը դարգէն նա՝ «եթ տարը կայ փախերիմ, իկիրիմ սգայ. սղիւց էլ քիւ ձեռնէն չը պոծայ» : Էսաց Սամ.— Որ աւնցկունի, գըլ չըմ սպանը. սաղ տը բռնիմ, տանիմ:

Ջուար տարան թագեաւորըն թը Սամ գսիւ դե բռնից, իրի. կը մուրթիս ջըկեարնիր կը խանիս, սաղ կը սպանիս, գու գըտիս:

Թագեաւորը տըսաւ Սամ գգիւ իրի, էսաց.— Կնը'կ, սգնայ չըլնը, մինք ուրաղկիցընք գիւռն ջկեար բիրի, ան գգե սաղ իրի, ճար չկայ, գմի աղջըկ տ'առնը:

Կնըկ էսաց.— Թագեաւորը, ինչ խամ կէնըս. նա եթ տարը կայ վըչապ վիյայ իլի մի քեաղքը կուշտ. օր քեառսուն էընջ կը տանընք անու բաժըն. յօր մէկ կուտը, որ քեառսուն օր քմաւ. քեառսուն էլ կը տանըն. գիւ կանչի զՍամ, սա.— Դիւ կտընէ էս, գինա, վչապ սպանի. աղջըկ պսակիմ վարքի. Որ ան գինաց. վչապ գան կուլ տայ. մի պարաւ անու ձեռնէն կը պոծնը:

Ջուար տարըն Սամըն.— Էթթաս վչապ սպանիս:

Սամ էլաւ, գինաց. խասաւ մաղարի գիւռ. վըչապ գուր բեն քեչեց, որ Սամ կուլ տէր:

Սամ վուտքիր տարաւ թախ գիւռ բիրան, գուր թուր յարկուղ բռնից. վչապ կուլ խուտ Սամը. թուր կառից չիւր վչապը կէս. վչապ թուլցաւ, ընկեաւ:

Սամ գվիչապ փրթից, թափըց ան տե:

Խաբար տուըն թագեաւորըն.— Սամ գվչապ սպանից:

Թագեաւորը էլաւ, գինաց մա Սամ:

Սամ խա թագեաւորըն կան կգէր:

Թագեաւորը ախոր աղջըկ, թագեաւորը աղջըկ նստիւն փանչաւն քամաւ կինէն. զՍամ տըսաւ թագեաւորը աղջըկ, էսաց.— Կո հան ջնեկ կը տխնիս. քեանիմ կտըրիմ. քիւ խամար իկիր յուղայ:

Թագեաւորը աղջըկ էգար մանչ անու գլխին.— Իս իմ պատ-

կիրք դրբիմ վար մանըն, չիւր զան չառնը, ըզձը չը կերի՝ առնը:
էսաց.—Բիւ պատկիրք քիւ մատ . . .

էսաց.—Ազգւթ կըսիւ.—Խն, ուր, էսաց.

Սամ դառցաւ, իրի, Թագեաւուրը կնըկ տըսաւ:

Կնըկ էսաց.—էսա էլ չէլաւ. դորիս անմախութիւնի խնձուր
կայ ևօթ դեու սընօռ, ձը խամար բիրի, իս սաղնամ:

Սամ խիծաւ Թուրար, զինաց:

Քաղքէն էլաւ, սլառաւ իրի յառէջ, էսաց.—Սամ, դիւր տիյաւ:

Սամ էսաց.—Տիյամ իմ զիւքեանչի խամար անմախութիւնի
խնձուր տը բիրիմ:

Պառաւ էսաց.—Սամ, քի կըսըմ. էրի, ըզձը ան. նոյր Թա-
գեաւուրը ախջըկ առ:

Սամ էսաց.—Դուդաւն պառաւ, ջեյնըմի գէն. մեռնըս զքի
չըմ առնը:

Պառաւ էսաց.—Իմ ախտուս վար քի չգեայ. իմ ախտուս վար
Թուրարըն կը գեայ, որ կիյաս ևօթ դեկըու սընօռ. անուց բաղչի
պատիր պողպատի ի. Թուրար կը կատըս բաղչի դիւռ. զքիւ դե
կառնըս, ջըր ծակուէ կը մտնիս նիրս. գեաղտիկ զխնձուր կը կտուիս,
կը փախիս. անուց կինին յետիւ քի. քիւ դե խատ անուց կը
կուր. չիւր դիւ խասնըս մատ Թագեաւուր. նա դե տը գեայ.
խասը քի. գիւ զխնձուր:

Սամ ուր ձըն քչից, պառաւ կուրսաւ:

Սամ զինաց ևօթ դեկըաց սընօռ խասաւ. Թուրար կապըց
դիւռ. ջըր ծակուէ մատ նիրս. գեաղտըկ զխնձուր կտուից, փախաւ:
Անու դե խատ ևօթ դեու կուռաւ:

Սամ խիծաւ Թուրար. դե խասաւ Սամըն. առից խնձուր. իրի,
խասաւ քաղքը մատ:

Պառաւ իրի յէռջի. էրկու գունդ փուխընդ վար խացըն դրած,
խառ անու:

Սամ էսաց —Պառաւ, նա ինչ փուխընդ ի:

էսաց.—Թագեաւուրը ախջըկ մեռիւ ի, անու ժամն ի:

Որ անցկուէն էսաց. Սամ ջիւրան ընկեաւ. մեռաւ:

—Դե, էսաց. ինչիս անինք:

Դինաց քաղաք. կապըց զձըն խան, պախից:

Դաւրէյն իլաւ, ընկեաւ ախջաք, զինաց, խասաւ Սամը խօր
քեաղաք. «խաղի, soup» էրաւ, մտաւ նիրս. Թագեաւուր էսաց.—
Դաւրէյն բաժըն տուէք թի էրթայ.—Առ, զինա քիւ բանին էսաց:

Դաւրէյն էսաց.—Թագեաւուր, իս տիյամ. զքիւ տղայ Սամ
բիրիմ:

Թագեաւուր էսաց.—Որ գիւ բիրիս զՍամ. իս իմ Թագեաւու-
րութիւն կտամ քի:

Դաւրէյն զինաց, խասուց մատ դե, էսաց.—Տանավը՛ր, գիւ
ինչ մարդ էս, որ քիւ աղէն չկէրի պըծնի:

Դե էսաց.—Իս ինչիս ինիմ:

Դաւրիչ էսաց.—Իս իմ քաւարէն տը դնիմ վար իմ Թիւին. գիւ
քիւ առամքիր, ընկնինք մանջ քաղքըն. վուվ դէմ առնը, վըղ կըտ-
րինք, չիւր մի աղէն կը բիրին, կտան մի:

Դե. զԴաւրէյն էլան, ընկեան մանջ քեաղքըն. վուվ տըսան վըղ
կտրիցըն.—Իլա՛ն մի աղէն տը բիրէք:

Պառաւ Թռաւ Սամը յառէջ, էսաց.—Սամ, էրի. սա թի,
«Թագեաւուրը ախջըկ չը մեռիւ, սաղ ի:

Սամ էլաւ, մարդ իրի, խիծաւ իւր ձըու վրայ, քչից վըր Թա-
գեաւուրը գռան. զօռով ախջիկ առնը:

էլան քեաղին իւրեանց երկըր խասան:

Քաղքիմ կուշտ, դաշտը մէջ յասր մի կէր, նստան:

Պառաւ Թռաւ, էրի յառէջ, էսաց.—Սամ ըզձը կառնը՛ս:

էսաց.—Կսրսուի դե. մեռնըս, զքի չըմ առնը:

Պառաւ խարցնից. Սամ էսաց.—Չըմ առնի, չըմ առնի, պա-
ռաւ:

էսաց.—Սամ, պողպըտէ սօլ տը խաքընս, պողպըտէ փէտ տը
բռնիս ձեռդ. յեփ մաչաւ. զմի տը գտնիս:

Պառաւ ծափ իղար յիրար, էլաւ էզվընիկ, էրկուսն էլ էլան,
Թռան, գեացըն:

Սամ էլաւ, պողպըտէ սօլ էտու կարել. ընկեաւ ախխաք: Մնաց
դե, դաւրիչ. դաւրիչ զինաց մանջ քեաղքըն. էլաւ Գոննի. դե տա-
րաւ զԹուրար խան կապից, մնացըն.

Մինք խապար Սամից տանք:

Շատ, քիչ Աստուած գըտի, օրմ Սամ աընցկուէ անօթըցիւրէր,
կատամէն կտուիրէր, պառկիր էր վըր յախբիրին, էլ չկէրի յիրար
առնը:

Տըսաւ էրկու եզվընըկ էկան, Թռան վըր ծառըն:

Պառաւ կանչից, էսաց.—Սամ. ըզը կառնիս:

Սամ Թուլ ձէնով էսաց.—Խն, կառնիմ:

Պառաւ իրիք գիր էսաց.

Սամ իրիք գիր էսաց.—Խն, կառնիմ:

Պառաւ ծափ իղար յիրար. էրկուսն էլ իլան ախջիկ, կանան

Սամը դէմ:

Սամ չճանչցաւ որն ի Թագեաւուրը ախջըկ, որն էր պառաւ:

Պառաւ ծափ էզար յիրար, իրիքն էլ էլան էզունիկ. թռան, գեացըն մատ դաւրիշ, մատ դե:

Տըսաւ, ճանչցան զմէմէկ. էլան, գեացըն Սամը խօր քեաղաք. տըսան թագեաւոր մեռեր ի:

Սամ նստաւ քախս, դաւրիշ էլաւ վուզըր. դեն էլ էլաւ սա-
րաւքաւ:

Նուր եօթ օր, եօթ գէր խարսնիս էրաւ. էրկուն էլ առըց:
Իրկնից իրիք խնձուր իրի, մէկ ձի, մէկ խեւար էրողըն, մէկն
էլ Սամըն:

6

ՂԱՆՏԻԼԻ ՍԻՅԱՓՈՒԺ

ԵՒ

ՀԵՕԶԲԷԿ

Մակաց բարբառով *

Եւամանայ քաղաք մէկ զինկեարմ կէր, ադ զինկեարըն էլ մէկ
տղէմ կէր. մէկ օր էսաց.

—Այ որդի, իս կը մեռնիմ, էս ակնունք թէ պակսաւ, ալ չէրի,
դիւ յիտիւէն կերթաւ. քիւ խօր սանիյար չկորիսիս:

Խէր մեռաւ. թէ տարիմ թէ տաս տարի մնաց, ակնունք խը-
լըսաւ, ալ ակնունք չէրի:

Խզմեքքեարմ կէր անիւ, էսաց:

—Իլի, մի հեօղ էրայ (պատրաստութիւն տես), էրթանք խոռ
ակնունքին, բիրինք. մի սանիյար չկորուսինք:

Ատղիւնքն էլ էլան, զիւրենց հեօղ էրըն. ճանըախ ընկեան
գեացըն. գեացըն մէկ քաղաքմ դիւս էլան. մանչ քաղքըն կան էկըն,
մեծ կոնախմ տիսան:

Տղը անուն Հեօղբէկ ի, էսաց:

—Գչիր էրթանք տաս միծ կոնախ կոնախ ըլլըք մինչև առա-
ւուտիւն, առաւուտիւն կըլլինք, կերթանք:

* Պատմած է Գինեկաց գիւղացի Չասիկ սորա երգերն հայերէնի վերածել
եւս դժուարին է, մինչեւ անգամ պատմող Չասիկ չկարողացաւ. Տիգրանակերտցի
Տիգրան Կոյսեանի օգնութեամբ քարգմանած եմ, սակայն եւս բերի:

էլան գեացըն ան միծ կոնախ, դիւս չալիցըն, դիւս բացըն,
գեացըն նիրս: Տիսան մէկ մարդմ կայ ան տե, նստած:

Էդ մարդն էլ խաց, կիրակուլ իրի, կերան մինչև յիրկուան,
յիրկուան տիսան դիւսմ' ան տեղն էր, բացուաւ. կնըկմ գոնէն
դիւս էլաւ, ծափիր էզար, «Հայ վախ» էրաւ. բիրանք սըվի ընկեաւ
գետըն: Հեօղբէկ ուր ծառան էլ ատե ամչըցան:

Էդ մարդն էլ էլաւ, զկնըկ գրկից, տարաւ. յօղէն, դիւս իդի
վրէն. իրի նստան մատ ուր մարդիր:

Հեօղբէկ էսաց.—Իս ինչ բան էր, էլաւ:

Էդ մարդն էլ էսաց.—Ասըկ, եօթ տարը կայ, ան կնկեան ամալ
նա ի. ամին յըրկիւն տը գեայ, «Հայ վախ» տ'ենէ, ծափիր տը գանի,
վէր ընկնը:

էսաց,—Ան կնըկ քիւ ինչն ի:

էսաց.—Իմ կնըկն ի, ամին յիրկուան տնիւ ակեախ կգեայ վե-
րէն. վեր կընկնը մինչև մէկէլ յիրկուան, մընչ կը մեռնը. մընչ
կը ժրի:

Հեօղբէկ խըզմեքքեար էլան դիւս, գեացըն, յիրկուան գեացըն
քաղաքը մէջ կոնախ էլան քաղաքը մէջ կան էկըն, միծ կոնախմ էլ
տիսան. գեացըն. դիւս չալիցըն. դիւս բացըն. նիրս մտան, տըսան
ադա կոնախնէլ մարդ չկայ. մէկ մարդ կայ ինի, ադ մարդն էլ
ադունց տեղ չնից, նստան. խաց կիրակուլ իրի, կերան:

Հեօղբէկ տանտիրուջ խարցնից, էսաց,

—Մի կնըկ, տղայ, բան չկայ:

էսաց.—Իմ կնըկ եօթ տարը կայ մեռը, նանդակ կեօ դա, իմ
սըրտըն չխանը իս տանըմ խուրըմ, օրէն իրիք դիր տ'երթամ, բա-
նամ, քամաւա ինիմ, մէկէլ օր էլմ:

Հեօղբէկ էսաց.—Տար, վերու, էլմ պսակուր:

Ադ էլ էսաց.—Մինչև իմ միռնիլիւ ժամանակ իս ան չըմ վե-
րուցի:

Հեօղբէկին էսաց.—Դիւր տ'երթա, ինչ դուրծի կան կգեաս:

էսաց.—Իս զինկեար էր, մէկ զին կը շնէր, կտէր խաղաղ կու-
ռու. ակնունք խըլսաւ, ալ չէրի, իս էլ իկիրիմ յիտիւէն, կան
կգեամ. մինչև դնտընիմ:

Ադա մարդն էլ էսաց.—Ադ ակնունք ինչ դիւ կըսըս, իմ մօ-
տէն կգէր, առ եօթ տարը կայ իմ կնըկ մեռը. իս մաղազի դունիր
վակիրիմ, ալ դիւս չըմ խանը գակնունք: էսաց՝ իլի, դունիր բա-
նամ, ինչ կանսար կուգիս բարձ տար:

Հեօղբէկ էսաց.—Իս ակնունք մկայ չըմ տանը, մինչև իս քիւ
դարսն դարման չինիմ, իս չըմ դառնայ:

Հեօղբէկ, ուր խզմեքքեար առաւուտուն էլան գեացըն. յըրը:

կուն գեացըն քաղաքմ, ըրընիցըն, տըսան ադա քաղաք զմուսկ էր, մէկ խատ մէկ չըն խուսայ, բուլուր սիւղ էն բունած: Գեացըն մանչ քաղքըն, կան էկըն, գեացըն պառուում դիւռ կայնան, պառուուն ըսըցըն: Կոնախ չը'ս դըրէ:

Պառաւ էսաց.— Կոնախ Աստուծու կոնախնը:

Գեացըն պառուու տուն, նստան. պառաւ խաց իրի ան տե, կերան: Հեօգրէկ էսաց.

— Պառաւ, խարցմունքմ տը քինէ էնիմ:

էսաց.— Էրա, նայինք ինչ խարցմունք տ'էնիս:

Էսաց.— Պառաւ, ձի քաղաք ընչը խամար սիւղ բունածը, մէկ խատ մէկը չըն խուսը:

էսաց.— Ինչիս սիւղ տը չընին, քեանի նհեյմ կայ, զմեն ծը-
ւած, գեան նա կրի քեամակ մանչ աւղին չըփլախ վի կը թունըն.
ալ մէկ մարդ ուր խօր հրէի չը' (օգնական չէ):

էսաց.— Պառաւ, ընչի խամար էսա մարդիք ծուած ին զմեն:

էսաց.— Մէկ աղջըկմ կեայ էսա քաղաք, կերթան ան ուղիւ խամար, օրմ' կը մնայ, մէկէլ կերթայ չըփլախ մանչ աւղըն վի կը
թունը, ալ մարդ չիմանայ գեան ան տի:

Հեօգրէկն էլ ուր ծառըն էսաց.

— Էլը', էրթանք, տանանք ինչ բանի:

Գեացըն ծուիրու մէջ, ծուիր տըսան, ամին չըփլախ, ամին
փէտմ դրած մանչ ուրին վաւարիւրուն, կը վազըն կերթան դաշտը
գլխիս. կզեան դաշտը . . . Անցկում խուսան խատ անունց, մէկ
խատ չիսուսաւ անունց. անունց խուսալ էն ի. պառուու կերթան
թունըն վար միօխըրը քեօմըն, միօխըրը էրանին վար ուրինց գլխնըն:

Հեօգրէկ ուր խզմէրէհարին էսաց.

— Յառաջ իս էրթամ աղջըկ ուղիւ խամար, իս ալ ծուիմ, գեամ
ըսդա, վախնամ ալ գիւ չէրիս գմի աղատիս, առաջ գլիւ գնա, ինչիս
խաքի կինը. զքի ծուացըցը, ըզի խամար խսայ էնիս:

էսաց.— Աղէկ:

Ծառէն էլաւ գինաց նստաւ խնամաթուռ:

Աղջըկ վերուց իրի վի, էսաց.

— Իկիրիս աղջըկ ուղըս: էսաց.— Խա:

էսաց.— Էլի նստը էնա կշոքը թայ, զքի կշոքմ:

էլաւ, նստաւ կշոքը թայ:

Աղջըկ էսաց.— Քիւ աչքիք խիւր:

Աչքիք խիւր, աղջըկն էլ վուտ խուռ, կշոքը թառ վիրուց,
ծառէն էլաւ, գինաց մանչ ծուլըն քեարըմ վրէն նստաւ:

Ծառէն էսաց.— Հայ վախ, ես ինչիս տ'էնիմ, աս տե կեամի
չկայ, հարայ չկայ:

Մէկն էլ տըսաւ խաւքմ թուաւ, իրի վար ան քեարըն կայնաւ,
էրաւ տըթունէր, ադ էլ իթալ գլաւքիւ վուտ բունըց, խաւք թուաւ,
ան մնաց վուտէն կախ, խաւք իրի դան ծուլուց դիւռ էլաւ:

Ադ էլ տըսաւ պաղչեմ ա տեղ շնածը, մանչ քեօգր ու սարեմ'
շնած, գինաց ադա քեօգրու մօտ, տըսաւ դիւռ քաց ի, նիրս մտաւ,
տըսաւ ամին կիրակուլ պատրաստ, նստաւ, խաց կէրաւ, էլաւ զընք
խտու խիւ դօլապըն, յըրըկուն տըսաւ հընթըփիւցմ իրի, ճընճը-
ւիւցմ իրի, խաղ ըսիէն էկան, նաղըրվանվի էլան վրն կաք:

Տըսաւ Սարտարը փերիեան (հաւէրթահարսներու գլխաւորը)
եռսուն ին կառավաւ էլ խիւ էկըն, նստան, խաց կիրակուլ, դընըն
պատրաստըցըն, նստան, պաւլայիցըն ուտիլ խմիլ:

Սարտարը յիփերիեան էսաց.— Դիւ վիւսիւր, մէկ քեանց Հեօգ-
րէկը ծառէն էկը աս տե, գիւ չը' ամչնայ, պլա անիւ խաց կիրա-
կուլ կուտըք, կը խմիք:

էլան, Հեօգրէկը ծառէն բիրին դըն մանչ ուրինց, ատըցըն:

— Խրամայի, խաց կի:

Խաց կերթայ բիրանվի տմօթու:

Աղջկնիք խաց կիրան, օր ինչ սեղան վերուցըն, Սարտարի փե-
րիան էսաց.— Դիւ ճը, իմ կառավաւքերուն (աղախին) կը խաւնիս:

էսաց.— Խա, կը խաւնիմ:

Էդ Սարտարը փերիանն էլ էսաց:

— Քեռուսուն աղջիկ էլ տեղմ կայ. մինք իրարու նաեաւ (հաւա-
ռակորդ) ինք, աս օր մինք գեացիքընք դրերինք վար անիւնց, ա-
նիւնց Սարտարը փերըն մէկ աղբէր կէր, մինք զարկիցընք զանիւ
աղբէր սպանըցընք. աս օր դչիր անիւնք կզեան, թլին վար մի, գիւ
էրթաս զգիւռ սլախիս, չզեան թլին վար մի, զմի սպանին, իս զքի
առնիմ:

էլան էրկու իրիք կառավաւ Հեօգրէկը ծառէն առն գեացըն
դուան յիտիւ, զտեղ շնըցըն: ան էլ էլաւ տեղաց վերէն պարկաւ:

Աղջկնիք էկըն վերիւ, գիւրինց խալաւքիք խանըցըն, յիւրըն
տեսակ խաղեան, փեցնեհեն ինի թուան գեացըն դիւս: Մէկ էլ էն
կնարէն դաւցան, էկըն դուան վերէն կանչըցըն:

— Դր'եկ օռօսալըն, (անառակ քածեր) ըզձի կէր մէկ աղբէր, գիւ
էկը իմ աղբէր սպանըցըր, Հեօգրէկը ծառէն բիրիւրիս. իրերիս քիւ
օռուն պալապոդ:

Դարձաւ Հեօգրէկը ծառըն էսաց.

— Դիւ իլի փանչարէն, զմի քամաւա էրա:

Ծառէն էլաւ, քամաւա էրաւ:

էսաց.— Մինք ինք խօրոտ թա քիւ փախի:

էսաց.— Դիւ իք խօրոտ:

Էսաց.— Իսնիմ խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերիան.

Էսաց.— Դիւ իս խօրոտ:

Էսաց.— Դիււ բաց, երթամ զանիւ սպանըմ, դքի առնիմ:

Էլաւ դիււ երաց, անիւնքն էլ թրի-թրի էլան վերըն կար, դեացըն նիրս, ծառէն էլ դիււ խօի ու պարկաւ քնաւ, մինչև արիւ առըց:

Սարտարը փերիան Էսաց.— Մէ կանչեցէք ծառային թը դեայ:

Կանչիցըն, էրի:

Սարտարը փերիան Էսաց.— Էրի, կայնի վար իմ վռտաց:

Ծառէն կայնաւ վար անիւ վռտաց:

Էսաց.— Բիւ աչքիր խփը:

Չաչքիր խփըց, ան դիււ ծընկ դարկից անիւ վռտուն:

Աչքիր էհաց դըք մանչ խըզըն չըփլախ մանչ ծռիրու. տըսաւ աւըր մէջ:

Հեօղըէկն էլ՝ արիւ առըց, Էսաց՝ տ'երթամ, տսնամ իմ ծառէն ինչ էլաւ, էրկու օր կայ դեացը, չէրեայ:

Իրի մանչ ծռիրու ըրիչից, տըսաւ ծառէն չըփլախ փէտմ դրիր մանչ վռտըրուոն ֆիւռու կէնայ, կընայ դաշտը դիւօխ, ֆիւռու կէնայ կընայ դաշտը պուչ, ընը վար մեօխը քեօմըն, մեօխը կէրանէ վար ուր դիւօխ, կայնաւ ան տե:

Հեօղըէկ գինաց յէռջի ծառային, Էսաց.

— Չէ, իս խա քի խապար տուը, ինչիս էլաւ խա քի:

Բանմ չխօսաւ, խապար չէտու:

Անգամ էլ դարձաւ էրի, Հեօղըէկ էլմ գինաց յառէջ, Էսաց.

— Իս վար քի շիրաք երը, ինչիս էլաւ դիւ էկըր ընկեար առ տե:

Ծառէն վար Հեօղըէկը չդադրաւ. խօտ էրթալին մէկ խապար էտու.— «Ամանաք բազդ» (աւանդ բազդ):

Հեօղըէկն էլ դարձաւ էրի պառուտ տուն:

Պառաւ Էսաց.— Դիւ քիւ ընկեր տըսաւ:

Էսաց.— Պառաւ. իմ ընկեր չըփ-չըփլախ մանչ ծռիրուն ի, պառաւ, Էսաց. իսն էլ տ'երթամ:

Պառաւ Էսաց.— Մ'երթայ:

Էսաց.— Չէ, տ'երթամ:

Ինքն էլ էլաւ, գինաց, նստաւ խնամաթոռ:

Աղջըկ վերուց իրի, Էսաց.

— Իկիրես աղջըկ ուզիլիւ:

Էսաց.— Իլի, նստը էնա կըքը թառ գքի կըքըմ:

Հեօղըէկն էլ էլաւ նստաւ կըքը թառ:

Էսաց.— Բիւ աչքիր խփը:

Հեօղըէկն էլ դիււ աչքիր խփըց:

Աղջըկն էլ վռտ խոտ կըքը թառ, վերուց:

Կըքը թառ դիւօխ խօտ էրկուց էր, մէկ դեարն. զՀեօղըէկ էթալ, գինաց մանչ ծռւուն, վար քեարըն պուռուզաւ:

Տալղեկ կը դանէ, կընը վար քեարըն, կէջնը. Հեօղըէկ կերթայ դէն, կընայ դէն վար քեարին:

Էսաց.— Հայ Աստուած, ալ ինչ տընը իմ խօքիւ ճար, իս առ տեղէն ինչիս տը պըծընըմ:

Մէկէլ տըսաւ խաւքմ իրի վար ադա քեարըն, կայնաւ. էն էլ ձեռ իթալ զխաւքիւ վաւք բռնըց, Էսաց.— Թը նա խաւ ըդի սղա-տայ առա ծռւուն:

Խաւք թառաւ. ան զխաւքիւ վաւք բռնըց, խաւք իրի դան ծռւուն դիւս էխան, էդի մանչ պաղչըն:

Տխաւ քեօճկ սարէն էլ մանչ պաղչըն, գինաց, մտաւ նիրս, ներսըլան վի իլաւ վըրըն կաթ. տըսաւ ինչ կերակուլ աշխըքը մէջ կէք, ադ տե կը դանտէր: Ինքն էլ անօթի էր, կուշա խաց կիրաւ, Էսաց.— Իս գտիմ, էսա քեօճկ սարէն անտէր չէ, ըլլմ պախուրմ խօիւ նա դօլալըն:

Էլաւ պախուրաւ:

Յըրկուն տըսաւ խաղ ըսելէն, կանչիլէն, դաշտը միջուց էկըն սարի դիււ կայնան, տան նարդլանվի թըլթըլալէն, հառթըփիւց ինիլէն գեացըն, իրան վի, սաւնէն բերին, խաց, կերակուլ ... նըստան, կերան-խամն:

Սարտարը փերիան Էսաց, կառավարըրուն.

— Դիւք չէք ամչնաք, մէկ քեանց Հեօղըէկ կեր սղա, դիւ պլա անիւ կեր ու խում կէնէք. դիւէցէք, առէք, բիրէք, մանչ մի:

Խընդ, վից կառավարըր մտան թիւքիր, առըն բիրըն զՀեօղըէկ զըրն խօտ Սարտարը փերու կըքըն. ան կուշա, ան կուշա կանչըցըն.— Հեօղըէկ, դիւ բարը էկըր:

Ուրինց կեր ու խում էրըն, պըծան:

Սարտարը փերին Էսաց.

— Հեօղըէկ, գտիս, ինչ կայ, պէտք է առ օր դիւ գմի շախըս. դիւ ձը, իմ նառաստարուն կը խաւըն:

Էսաց.— Ինչո՞ւ չըմ խաւըն:

Էսաց.— Քեռասուն աղջըկ մի քարզ կիօ տեղմին. անիւնց Սարտարը փերին քեանց դի էլ խօրոտ ի, անիւնց կառավարըր քեանց դմի էլ խօրոտ ին. մինը մէ մէկը նայարինք. առ օր գեացիրընք անիւնց մէկ աղբէր սպանիրինք, էկըրինք. առ օր գընր դիւ գմի պախիս, անիւնք անպատճառ տգեան թլին վար մի, չթգնիս մանին նիրս, տան վար մի. գմի սպանին Առաստուտուն իս քի առնէմ: Էսաց.— Շատ աղէկ:

—Դէ, էլեցէք, Հեօգրէկը տեղ իտիւ դռան շնըցէք:

Դեօգրըն դանիւ տեղ շնըցըն. անցկուն լսիւ, դօշակ թլցըն վար մէմէկը. Հեօգրէկ նարդիւն իդի, էլու վար ուր տեղաց, նըստաւ. աղջկաիւր էլ դարձան էկըն վիւրիւ. զիւրենց խալաքիւր խանին, յիւրըն տըսակ խաղեան, փանչարէն ինի թռան գեացըն դիւս, գեացըն, դատանացան, դարձան էկըն, էկըն վար դռան կանչըցըն. — Դրե՛լ ուսսալը, զմի աղբէր կէր, էկըր, սպանիցր փախար էկըր, դիւ Հեօգրէկ իրիւրիս քիւ ուսուն պախացոզ, դիւր աը պըծնըս մի ձեռնէն:

Անիւնց Սարտարը փերին էսաց.

—Հեօգրէկ, իլի, փանչարէն, զմի քամաւա էրաւ:

Հեօգրէկ էլու, քամաւա էրաւ. տըսու անիւնք էրկու կարքեանց մէկէլքիւր խօրոտ ին, էսաց.

—Հեօգրէկ, իս իմ խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերին:

Էսաց.—Դիւ իս խօրոտ:

Էսաց.—Իմ նարիքին խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերուն:

Էսաց.—Փիւն:

Էսաց.—Դիւն բաց, մինք էրթանք նիւս, անիւնք սպանիք, գըլի առնըմ:

Հեօգրէկ վեր իջաւ, զգիւն կիսարաց էրաց, դադրաւ ադ դռան, ծառը խաղալը ընկեաւ միտք, ինչ էսաց «ամանաք բազդ», որ ընկեաւ միտ, դիւն իզի վրէն. զթուր քեշից, ընկաւ յիտիւքիւր, ան կուզմ կը դանի, ան կուզմ կը դանի, կը լարը դատացըցը. կը դառնայ, կգեայ:

Անիւնք էլ էտէն կգեան:

Մինչև դիմաց լուսուն խառ ան աղջկաքիւրուն կուը էրաւ. դիմաց լուսուն կուըսաւ վիւրէն:

Աղջկաիւր մէկէլ կողմէն դառցան էկըն. փանչարէն ինի մտան նիւս, պառկան, քնան:

Հեօգրէկ անտե շատ դադրաւ, ալ մարդ չտտաւ:

Ան էլ էրի, մտաւ նիւս, զիւր դիւն փակըց, էլաւ վար ուր տեղաց, պարկաւ, քնաւ, ալ չախախաւ:

Սարտարը փերին ախախաւ, յարիւ առիւրիւ, տաքցիւրիւ. էսաց. —Էլեցէք, խնդրից գեացէք, Հեօգրէկ կանչըցէք վի. ընկեցէք անիւ թիւքիւր, տուք բիւքէք սղա: Խըանդ վից կառավաւ ընկեան թիւքիւր, առըն տարըն, տարըն խառ Սարտարը փերու կշտըն, կերան, խման:

Սարտարը փերին էլաւ, սլտախախաւ կէր ան տե, ծափիւր էգար, էսաց:

—Տէր տէր, էրկու սարկաւազ դիւս էկէք:

Տէր տէր, էրկու սարկաւազ դիւս էկըն:

Էսաց.—Տէր տէր, զմի պառկ էրաւ:

Տէր տէրն էլ անիւնց պառկն էրաւ:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, էսաց,

—Սարտարը փերիւն, պէտք ի էրթանք մի երկրը:

Սարտարը փերիւն էսաց.—Չէ, աս տեղ ալ անուշի:

Հեօգրէկ էսաց.—Անուշ ըլլը, չըլլը, իս աստե չմնամ. անպատճառ իս իմ խէրանական տեղ տէրթամ, պէտք ի ըլլիս էրթանք:

Կնըկ էսաց.—Ընչի՛ իս խաքի քէլիմ դեամ, առ իմ մատնըք. ընցու քիւ մաս. ինչ ժամանակ իմ մատնըք դուր ուլուրըս, իս դեամ ան տե:

Ձմառնըք առըց, ընցիւց մաս:

Կնըկ էսաց.—Ըգձը առըք կերթաս. չըլլմ, չիմանամ օրմ ըզի տփըս. որ տփըս, փօշման կըլլու:

Էսաց.—Իս տէրթամ, պա իմ ծառէն:

Էսաց.—Անիւնք բերաղի ին, թը մնան ուրիւնց հալը մէջ. ինչ խա քի էրիւրիմ, խառ անիւնց էլ անցկուն էմ էրիւր:

Էսաց.—Չընը, առանց իմ ծառն իս չըմ էրթայ:

Էսաց.—Որ թան արնցկուն ի, ան իմ ծուցը քեաֆիկ (թաշկիւնակ). տար, քսը՝ քիւ ծառը աչքիւր. քիւ ծառէն կը ժրը, ան, գեացէք:

Էսաց.—Ան մարդ ինչ կնըկ մեռը, չթուղնը զիւր կնըկ խուրըն, դեղ մէլ անիւ խամար էրաւ:

Էսաց.—Թուղ տո՛ւր, դնո՛ւ, անիկ շատ խաղալու էր, թը կէնայ մանչ ուր հալըն արնցկուն խաղալուտեքիւր, անիւ կնըկ մեռաւ, իս անիւ կնըկան սէր իցի մանչ անիւ սըարաւ:

Էսաց.—Չէ, անիւ էլ դեղմ տէնիւ:

Էսաց.—Կընաս ան տե, իս իմ կառավաւն կը խրկիմ դեայ ան տե, աչ ըյնը գկառավաւ, ան սահաքն կասը, «տարէք, խուրեցէք»:

Էսաց.—Էն աղէկ, ան մէկէլ որ յիւշ կերթայ, կըյնը. անիւ կնըկան էլ դեղմ էրաւ:

Էսաց.—Այ նանըմ, դարձ կաց. ան էլ իմ կառավաւն ի. իս իմ տուր անիւ, արնցկուն խաղալուտեքիւր, իս էրը ինորան արնցկուն:

Էսաց.—Չէ, պէտք է դեղ մէլ անիւ տաս, իս էրթամ:

—Դէսաց. ան նա խնձուր, տո՛ւ ան մարդ, թուղ կաթը, կաթմ ինք ուտը, մէկ ուր կնըկ, կը սաղնայ:

Հեօգրէկ էլաւ, զբեաֆէկ առըց. զխնձուր առըց, ընկեաւ դիւս, իրի, խասաւ մանչ ծառիւն. կանչից ծառէն, ծառէն չէկաւ մօտ, զիւռովէն դինաց, զծառէն բունից. զբեաֆըք քից աչքիւր, ծառէն հա լող-լող վաղից դինաց դաի խալաքիւր խաղաւ:

Ծառէն ադա քեաֆիք առըց, քից մէկու աչքիւրն էլ, ամին

մէկմէկը աչքեր քարցըն, բոլոր սաղացան. գինացըն քաղքը մէջ. քեաղաք քեաղքով խնդացան. ուրախացան, «մի մարդիկ սաղացան, էկըն, տարցըն»:

— Էդ մի ձի գեղ էրաւ, դիւ սաղացաք:

Ասրցըն. — Էս մարդ գմի սաղացըցուց:

Ջադ մարդ տուրն, տարըն, տարցըն:

— Աշխրբի մալ ինչ կուզըս, տանք. մի մարդիկ դիւ իս ազատըն Էսաց. — Իս թու ձինէ բանմ չըմ ուզը, աշխրբի մալ Աստուած ըզի տուիրը:

Հեօղըէկն էլ առըց դիւր ծառէն, քեաղքէն դիւս էլաւ, գինաց: Թա օրմ, թա էրկու, թա տաս գեացըն:

Ան քաղաք ինչ անիւնք կօնախ ին էլած խաւան, գեացըն ան մարդիւ տուն էլմ: Անիւնք նստան մէկէլ արսան կառավաւաւ էրի ան տե, կառավաւաւ ինչ խաւաւ ան տե, ադ մարդ էսաց:

— Ըլըցէք, էնա ջանաւակ տարէք, վերուցէք, մեղքի մնաց ան տե:

Ջուր կնըկ տարան, խուրըցըն. զնարեմ առըց:

Հեօղըէկ, ուր ծառէն ընկեան դիւս, էկըն մէկէլ քաղաք. գեացըն ան մարդիւ տուն, կօնախ էլան:

Խաց կիրակուլ իրի ան տե, կիրան. էսաց Հեօղըէկ:

— Ա՛ւ նա խնձուր, կածըմ, կածս գիւ կուտըս, մէկ տար, քիւ կնըկ թը ուտը. քիւ կնըկ սաղանայ:

Խնձուր տուրց. կածըց, կածմ էն կիրաւ, մէկէլ կած կնըկըն, կնըկ սաղացաւ, էկաւ նստաւ ան տե:

Ագա մարդն էլ Հեօղըէկըն էսաց, — Բանմ աղնունք կուզըս, իլի, բարց, մա ու տար:

Հեօղըէկն էլ էլաւ, թէ բեռմ, թէ քսան բեռ, էրարձ, ինք ուր ծառէն առըն, ընկեան դիւս, գեացըն Նամանայ քաղաք դիւս էլան:

Թէ օրմ, թէ էրկու մնաց. մատնըք ուրուրըց, կնըկ էրի ան տե:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, ինք ու կնըկ նոր նստէրէն տուն, դիւս բաց էր:

Հեօղըէկ մէկ էլ արսաւ արչմ, բիրան բաց գրտուաց էրի նիրս. որ էրի նիրս, կնըկն էլ կրգնէն գիւր տղէն էթալ արչու բիրան. արչ գիւր բիրան խփից, գինաց:

Կրակ ընկեաւ Հեօղըէկը կազապքիւ վառուաւ:

Էսաց. — Զիմ լաճ թլից արչու բիրան, արչ տարաւ:

Կսկծաւ վէտմ էգար կնկեան:

Կնըկ էսաց. — Աղէկ էրըր, դքիւ աչքիւ քեօղըցըր. չէ իս ան օր քի բանալի էրը, չը սփիս. էն էր ինչ քիւ աչք ըզի ընկեաւ, ալ քիւ աչք ըզի չընկը:

Կնըկնէր, էլաւ, թաւա, գինաց, հա գինաց:

Հեօղըէկ մնաց ադ տե չուար, տարեկուտած երդ դըսը:

Ջում Ղանտիլի Սիյափօշան
Ղանգար դը քեարը սեւս հաղար.

Յրբի մեալ քրմ ու քեհեման

Մախոռայ կրքն լէյլ ու նահար.

Մալալար քսեմի գուշան.

Թախար շահ չու դանսահար.

Ջում Ղանտիլի Սիյափօշան.

Պե ֆեշիլ չու մալա դէյի.

Ջում քեար դէրի մէյի մրուշան

Ջմա դարեշ դեմ ժը արէյի.

Անկի կրքան էլ կուշէյի

Այ մը քիւ մրգեմ փերվանէի.

Ջում Ղանտիլի Սիյափօշան.

Սողքար կեառանդըն քաղանի.

Յրբի մեալ քրմ ու քեհեման

Սուռանի չուս սեւս սագիմի

Մը ժը չիքսայիլ հմը քաւարան

Դիւ անկահա դրի մընի.

Դիւ դեմա մըն ժը ախման

Ըժ քայի քրիսիլի դուրեքի.

Դը ֆրեդայա ար ու սիման

Բըրբըլ դըխանի մարդարի

Ռաշ խաշի կի չը կեառան

Մը սըլէ դա դանիմ էլ օմարի.

Այ շարքարի ըժ չմ ու քիյան

Նողխուր դընաւ քաղաղ ու չիմ.

Ա ու ճղմայի ըժդա մուրեան

Կուշդիյէ դամա ազ պերբիմ

Աշուրքի լանկ ու դիյան

Բախշիշ կրքմ Շեհազ ու Ջիմ.

Հեօղըէկ ժը Հընդ ու Եամանի

— Գնացի Ղանտիլի Սիյափօշին.

Հարիւր հաղար ալ տարա կեանքի
առաջ.

Ուշադրութիւն աշտարակ ու պա
րխալնիւրու

Փետայ դարձայ գիշեր ու ցերեկ.

Բուրաստանի վերջի աղօթքը.

Թադաւորի գահը գնաց Ղանդահար:

— Գնացի Ղանտիլի Սիյափօշին

Առանց աղօթքի գնացի քո տունը.

Գնացի գինիվաճառողի գւան առաջ

Շաա դուրէշ : . . կը դային,

. . . ծանր լսելով

Գնացի Ղանտիլի Սիյափօշին

Հաշտանդան սողեցին մեր առաջ.

Ուշադրութիւն աշտարակին ու

պարսպին

Ճիշդ ճանապարհի վրայ կանգնեցաւ

Հաւատայչիւ շաղապեալ արբիէլն

Դու այս վայրկեան իմ սիրտն ես.

Կը նեղահարութիւն քսաներէն.

Վերին դրութեան կայմակի քա-

միէն

Վարձու տուիր...

Սոխակը ուրախ դայլալէ.

Սե մանեակ մը լղի չուրջը

Դո նմանը չկայ ցեղիդ մէջ.

Այս օշարակը լամէն ու մատու-

տակէն:

.

.

Նա քո սպանուածն եմ առանց

վերքի

.

Նուէր կանեմ Շեհազ ու Ջիմ.

Հեօղըէկ Հեղկաստանէն մինչև Նմն

Շահ մըլուդ կըր ըր Դահրահար:

Բաւ խալ էկը կըր կեանսանի
Խանը ճն զոսաւ չար կընար
Սուրարի ոյի կի սոր գուրի
Թարսը ըր փաշիշակի չարաւ

Մըն դիդի պէս ծը ճաւ դիարը.
Ըծ ճաւ դիարը՝ դա ճաւիւս.
Բաւ խալէ կի ըր կեանսանը
Անդար ծը թակաւ վաշիւս.

Ա փիշ դա ճըն վի դիդիդի.
Գեմիշի ըրմը, վիալ կիդիւս.
Մըն դիշ դա կիշիւ.
Կիշ ու սեղանի սոր գուրահ:

Թաժի գուրահ ծը ըր սեղանի
Ծը դա թիմի դի դիարիւսան
Կաշիկի դաժաւ եւ դիդար
Այս կըրն ուսն ուղիւղըւմ.
Քիւսն կիշա գաւ ճընար ա

Հոսաւ ըր սոր ըստ ճաւահի
Թաշ խալ էկի ըր կիսանը
Անդար ծը թակաւ վաշիւս.
Վաժաւ ծը սեղան աղիւս
Ադ-Միւրիւր, դիւ Լեյլալի

Ազդաց Բաղաւոր եղան Դանդաւ.

Ան սպի մը քո վիշ շուրջը
Զորս կըրն չի յայտարարեց.
Քո դէմը ու երես կարմիր վարդ,
Ստեղծած ամենակարող Բաղա-

Սն քեզ տեսայ գուան մէջ,
Քո շորոյարիւր գուան մէջէն.
Ան խալ մը վիշ շուրջը
Անդարս կը թափէր գուրահի՝
ճիւղին.

Դանդաւ մը տուեց ինձ այդ ճաւ.
Ինձ հասաւ ու յետ գաղթաւ.
Սն քեզ տեսայ դրոսանքի մէջ.
Ձրոսանքի ու ուրախութեան մէջ
կարմիր վարդ՝

Եթէ մեկուկի հոտ կը բուրես:
Քո սպանութեան հոտ, ո՞վ գիտեցիկ.
Սն տղանցի այդ խնկերը:
Քո հասակ կիզած սպիւ բերդ՝
վարդաւոր վրան կը բանի.

Ան խալ մը վիշ վարդ.
Անդարս կը թափէր գուրահի,
Լաւիմը լուսաւորելու եղբւր է,
Սն Մէջլումն հոտ, գու Լեյլանն

7

ԼԵՅԼԻ ՄԷՋԼՈՒՄ

Մօկաց Տեմանցի հասրկան Բիւրդեաւ բարբառով*

Ձի դընկալի դէ դա ըր մը քալ ու քալ ե.

Դիւ աշխա հաւ ընարիւնէ

Եփ Լեյլը, եւ դէ մալիք շատիք ըմիս Միւրիւմն.

Դօ. — Հեարե կոտե մըն, եւ վի աղաւմեալ վիշ դա թիւ

— Հեարե դալի մըն, սեարե խո դասիմը, հրիմը

Հարիյի չեանեարի խաւնը կոտե դը թիւնը:

Դալի Միւրիւմն գօ — Հեարե կոտե մըն,

Տիւ մաքաւ ըմիսանի քիւ խաւ, խըյալ ա.

Ձի սրպնափ քէ դա ըր մըն սրհաւ.

Էազէ սեարե խո վարիմը սպիմաւ.

Բըյըն սուկալ Ձիւրա, պըրս կեան մեար պըսիւսաւ:

Ձի սրպնափ հարի ըր մըն սրհաւ.

Դալի Միւրիւմն սեարի խո վարանի սպիմաւ.

Ձի սուկալ Ձիւրե, կըրի պըրս ու հաւ պըսիւսաւ:

Լեյ աշխարհ իմ վրայ աշխարհ խոր է

Երկու երգիչ իրարու հետ ելած են.

Միւր Լեյլը, իսկ միւսը արդէն տուաւ ինքն.

Ասաց. — Ով իմ սրգիս, այս ինչ ցաւ էր հասաւ քեզ

— Այ մայրիկա, գիտես կը զնեմ, կը բարձրացնեմ.

Դըստի հուրին երազիւ կը տեսնեմ.

Մէջլումի մայրը ասաց. — Այ իմ սրգիս,

Քիւ երբէք ցաւ ու մտածում մի ունենար.

Ինչ առաւօտ բարի լոյսը բացուել իմ վրայ,

Սն իմ գլխիս սպիտակ լալակ քաշեմ.

Երբմա Ձիւրու չուկան, հարց ու փորձ տեսնեմ:

Առաւօտ ինչ բարի լոյս եկաւ իմ վրայ.

Մէջլումի մայր իւր գլխին ձգեց սպիտակ լալակ.

Գնաց Ձիւրու չուկան, արաւ հարց ու փորձ:

* Պատմած է Գիւնեկաց վիւղացի Չափի Խեյոյեան. եւ բարգմանած գրական բարբառի:

Մը դի Լէյլայի մընի *ժօրայ* դը մաշօք, դը ինաշօք,
Այաւա մաւսէ ուն ըր կէ պշօք
Հարկէ Զօրէ կէ հաշօք:

Լէյլ ճանաչեց Մէջլիւմի մօր ասաց.

— Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, սեպաւ ախիւն:

— Ախիւն սեպաւ. սեաւ ճանաչաւ Լէյլայի դը գովանի.

— Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, կուրիկէ թիւանի.

Հախար Մեղիւմ աշըպ, Լէյլ դը գովանի.

Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, կուրիկէ թաւարի,

Տիւ թշկըլի դեալ ըր դարի.

Հախար Մեղիւմ աշըպ, Լէյլ դօնգոյ ջարա,

Դայիկ Մեղիւմ, ռարիյէ, հարիյէ մալ.

Կոռէ խո ըսա կըրիյէ հալարէս.

— Հեառէ կոռէ մընօ, կալ կալի ոկի սեա դը գօրի ըսա ըր զօրի ըսա ըր զօրի.

Դադըլի թիւ հար դիւ փի ու պանի
Ոսօէ սէ ջարաւ հասպէ թաքէ խոռա դանի:

Լէյլ չի գնայ Մէջլիւմի հաւէն,

պայրանալով մօրը

պատասխանեց.

— Հեառէ դայիկ մընօ, իմառէ գամանի թաքի,

Հալարաւմըն խոռէ, հար դիւ ճաւ սեառի թեմա դերի.

Տիւ դեան ճանաչիւմ ժըկոռէ խոռա ճալարի:

— Հեառէ դայիկ մընօ, ժեմիլ ու հեալիւ կեւ շիւ ու մարգիւմ Մէյ մայլիկա,

Եւ տեսայ իմ Լէյլա վերեւն կը շորորար կը դար,
Մտնի տիկն, որ էր շարակը,
Եկաւ Զօրի որ դուարճանայ:

— Ո՛վ Մէջլիւմի մայր, բարի լոյս.

— Աստուծոյ բարին, աչքիս վրայ Լէյլի տրաւ դովականը.

— Ո՛վ Մէջլիւմի մայր, գարնան վայրի ծաղիկ.

Թէ Մէջլիւմ սիրահար է, Լէյլի տրաւ դովակին է,

Ա՛յ Մէջլիւմի մայր, աչքան ծաղիկ.

Որ կը բացուի ծառի դիւին.

Թէ Մէջլիւմ սիրահար է՝ Լէյլ տաւ անգամ աւելի.

Մէջլիւմի մայր կաւ, տուն գարձաւ,

Իր տղին ինչ որ տեսաւ, պատմեց.

— Ա՛յ սրբիկ, այն մէկը՝ ինչ որ դու կտես, ճանախա-

կիդանի.

ճաթըտած են կրկու ստեկու,

Որը երեք անգամ իր հօր ձիուն դառ կը բերէր:

— Ա՛յ իմ մայրիկ, հին ժամանակի անասունած,

Աստուած յօղնաթիւն կը կանչեմ, կրկու աչքերդ գա-

րու զո տղին համար լաւ սիրունի ճանաչեցիր:

— Ա՛յ մայլիկա, ինչ հալաւ արա քո ծծի կաթ.

Լազք ճրկըրմ վիյ հարաւի թանխար.

Բըլըմ Դեհիւրայ կանի Սնանի յի առեալ դուր ա:

— Հեառէ կոռէ մընօ, մը Բըլի կը շիյա հալալ շիւ ու մարգիւմ.

Տիւ հըլ կըրի վիյ հարաւի թանխար.

Հաւա Դեհիւրայ կանի Սնանի յի առեալ դուր ա:

Մեղիւմ հըլըրր թանխար խոռ, դասպա խոռ Դեհիւրայ

կանի Սնանի կըր.

Մը դի Լէյլայի մընէ ժօրայ դը մաշօք, դը կեաշօք.

Այառէ աւ ուր պշօք հարիկ Դեհիւրայ կանի Սնանի հաշօք.

— Հեառէ Մեղիւմ, սեպաւ ախիւն.

— Ախիւն սեպաւ, սեաւ ճանաչաւ Լէյլայի դը գովանի.

— Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, կուրիկէ թիւանի.

Հախար Մեղիւմ աշըպ, Լէյլ դը գովանի.

Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, կուրիկէ թաւարի,

Տիւ թշկըլի դեալ ըր դարի.

Հախար Մեղիւմ աշըպ, Լէյլ դօնգոյ ջարա,

Դայիկ Մեղիւմ, ռարիյէ, հարիյէ մալ.

Կոռէ խո ըսա կըրիյէ հալարէս.

— Հեառէ կոռէ մընօ, կալ կալի ոկի սեա դը գօրի ըսա ըր զօրի ըսա ըր զօրի.

Դադըլի թիւ հար դիւ փի ու պանի

Ոսօէ սէ ջարաւ հասպէ թաքէ խոռա դանի:

Լէյլ չի գնայ Մէջլիւմի հաւէն,

պայրանալով մօրը

պատասխանեց.

— Հեառէ դայիկ մընօ, իմառէ գամանի թաքի,

Հալարաւմըն խոռէ, հար դիւ ճաւ սեառի թեմա դերի.

Տիւ դեան ճանաչիւմ ժըկոռէ խոռա ճալարի:

— Հեառէ դայիկ մընօ, ժեմիլ ու հեալիւ կեւ շիւ ու մարգիւմ Մէյ մայլիկա,

Լազք ճրկըրմ վիյ հարաւի թանխար.

Բըլըմ Դեհիւրայ կանի Սնանի յի առեալ դուր ա:

— Հեառէ կոռէ մընօ, մը Բըլի կը շիյա հալալ շիւ ու մարգիւմ.

Տիւ հըլ կըրի վիյ հարաւի թանխար.

Հաւա Դեհիւրայ կանի Սնանի յի առեալ դուր ա:

Մեղիւմ հըլըրր թանխար խոռ, դասպա խոռ Դեհիւրայ

կանի Սնանի կըր.

Մը դի Լէյլայի մընէ ժօրայ դը մաշօք, դը կեաշօք.

Այառէ աւ ուր պշօք հարիկ Դեհիւրայ կանի Սնանի հաշօք.

— Հեառէ Մեղիւմ, սեպաւ ախիւն.

— Ախիւն սեպաւ, սեաւ ճանաչաւ Լէյլայի դը գովանի.

— Հեառէ դայիկ Մեղիւմ, կուրիկէ թիւանի.

Հախար Մեղիւմ աշըպ, Լէյլ դը գովանի.

Թէ Մեղիւմ սիրահար է, Լէյլ տաւ անգամ աւելի.

Մէջլիւմի մայր կաւ, տուն գարձաւ,

Իր տղին ինչ որ տեսաւ, պատմեց.

— Ա՛յ սրբիկ, այն մէկը՝ ինչ որ դու կտես, ճանախա-

կիդանի.

ճաթըտած են կրկու ստեկու,

Որը երեք անգամ իր հօր ձիուն դառ կը բերէր:

— Ա՛յ իմ մայրիկ, հին ժամանակի անասունած,

Աստուած յօղնաթիւն կը կանչեմ, կրկու աչքերդ գա-

րու զո տղին համար լաւ սիրունի ճանաչեցիր:

— Ա՛յ մայլիկա, ինչ հալաւ արա քո ծծի կաթ.

Եւ վեր առնեն հարաւ դամբարա,

Գնամ Սնանի աղբիւրի տկան վրայ որ շատ հեռու է:

— Ա՛յ սրբիկ, ես հալալ արի իմ ծծի կաթ.

Աս դու անիծած դամբարա,

Գնա Սնանի աղբիւրի վրան, որ շատ հեռու է:

Մէջլիւմ իր դամբարա վերցուց. ուղղակեալ գնաց Սըն-

անի աղբիւրի տկան վրայ:

Եւ տեսայ, իմ Լէյլա վերեւն շորորար, կգար:

Զրի տիկը շարակը եկաւ Սնանի աղբիւրին վրայ դուար-

ճանալու.

— Ա՛յ Մէջլիւմ, բարե քեզ:

— Աստուծոյ բարին, աչքերուս վրայ, որտե սիրական

Լէյլա.

Եթէն օր, եթէն դիւնի տեղ վրայ կանգնեցան,

Դարձեալ կը կարծէին նոր կանգնած են:

Լէյլ ասաց.— Ա՛յ Մէջլիւմ, ինչ հրաման տուր,

Ես մի սաք ջուր տանեմ իմ հօր հիւրին,

Աստուծոյ այս ժամանակ քո մօտ լինիմ:

Յիտուով,

Մովսէսով,

Սրբան ուխտաւոր կան աշխարհի

վրան, Լէյլայի անձը դասին.

Աստուծով առաւում այս ժամանակ այստեղ լինիմ:

Լէյլ եկաւ, տոմ ջուր առաւ, տարաւ իւր հօր հիւրին համար:

Լէյլ դնաց, ինչ տեսաւ, իւր հօր անիւր (վրան) բարձած

խո դաման քառիշի.

Լէյլ պէտքի քե քանիս մաշա քարի խո.

Ըլ մը խեյր քե հայիվեա պոյիզե

Ըլ մը խեյր քե հայիվեա վրասանե.

Մաշա Լէյլայի զոգանան քար կըրն խո դաման քառիշի.

Չու զվրասան. հազայ քուեաւ.

Ըլ մը խեյր քե հայիվե քիսանի.

Մաշա Լէյլայի քառիշի քար կըրն, քեառի խո դաման զոգանան:

Լէյլայի տունը հոխտալայիքն քարձան, առաջները տունին

Լէյլայի դիս քաշուկ տանանն իր գետի.

— Հեառե քաշի՜, քաշի՜ հարաւո, թի քա քրքե վարա խառի.

Լէյլ տեսաւ հաւք մը երկինք ման կզայ.

Լազը պրփկ ղոսեա քրքեաւ հեառ պրփեաւ.

Քանե ռեկա ալա Գեհիլա կանե Սեմանի ևն քիսիշի.

Արդեօք ճանապարհիկդ Գեհիլալայի Սեմանի աղբիւրին

Վաա ղիւ լեշի քաշանն լըվե ևն դիլիշի.

Տաշի հարաւ քրքեա հարա խառե.

— Հեառե քաշանն, դիւ ու դալիլա, մըն դի լաշը քաշանն,

Մըն քոշի խառիշի. մը հաւսի վիշեկ դաշի.

Մըն հեհիլե խո ևաշա չեկի.

Մը քարդիլա խո ևաւիլիշի.

— Հեառե կեաշի մըն, կեաշի քրքի,

Կրեքք քառին ուղղած ու գնացած են.

Լէյլ լեկաւ իւր հօր տան ետե ու դեայ, հաւաւ.

Իմ վրան քարալ գայ աշնան ամա.

Իմ վրան քարալ գայ ձմեռան ամա.

Լէյլայի տունը հոխտալայիքն քարձան, առաջները տունին

Ի հարաւ (դնացին).

Գնաց ձմեռ, եկաւ գարուն.

Իմ վրայ քարալ գայ աղբիլ ամա.

Լէյլայի տունը քարձան, առաջները տունին (ուղղուեցան)

Ի հոխտալայի

Լէյլ տեսաւ հաւք մը երկինք ման կզայ.

— Ով թռչուն, անտուր թռչուն, դու պտոյտ տուր, ցած

արի.

Եւ քեզմէ հարց մը տիտի անեմ, որոշ հարց մը.

Արդեօք ճանապարհիկդ Գեհիլալայի Սեմանի աղբիւրին

չէ պատահած.

Կուք երեքք այնտեղ մարդու դիակ չէք տեսած.

Անտուր թռչուն քարձիքն եկաւ ցած.

— Ով մարդ, խեհդ ու դիւհաւար, եւ տեսայ դիակը

մարդու.

Եւ միւր կերած եմ, եւ սակեքք ի մի տուն եմ.

Եւ քոյն մէջը չլնած եմ.

Եւ իմ ձագրակներու թուուցած եմ.

— Այ իմ աղջիկ, ծամ կտրուած.

Լալ լի պըրս քիւ թիւ ժրան քաշի հարաւ կըրի.

Տա խաւի դանեայ ալանն քեառ խո, քեառ դայի խառ

քեառ կըրի.

— Հեառե դայիկ մըն, ուրա անե քեառակե քոշան Մեհիլան

քանե լի հայա.

Լէյլ, դայիկ խո քառիւն քեառե խո դանե Մեհիլան

Սկաւ ալիլան, ունե քանե դը հաւիշան.

Հաւի ղիւկ դայիկ,

Հաւի քեառ հաւի դանի.

Վաւիլա քեառ վաւիլա դանի.

Դաւի ժը հաւի խաւիլան,

Խոսե հեմ քանե քե անի.

Սե ում, քե շաւ քեառ վեհալի քանիլան.

Ժը խիլալի կեկան հեմ վի դանա.

Խոսե հեաւիլա ժը կըր քանե, և խոյա տանան

Լէյլ քառիշի, Մեհիլան հեառ զոգանե.

Այդ ինչ հարց էր, դու այն անտուր թռչունէն արիւ.

Կու ամբողջ աշխարհի հոգսը քու և մօրդ վրայ քարձիլ.

— Այ մայրիկս, արի, այց մը անենք Մեհիլան, տես-

նենք ինչ կայ.

Լէյլ, իր մայրիկը ելան, ուղղուեցան գետի Մեհիլան.

— Բարե այդ կուտակուած ոսկերացդ.

Ոսկերները ի մի տունին,

Ոսկոր ոսկորի վրայ դըն,

Մօղուած յողուածի վրայ հաստատեցին

Աղօթք Աստուծոյ խնդրեցին.

Աստուծ ուն և հողին ետ բերից,

Նիւք օր, երեք դիշեր ոսկի վրայ կանգնեցան,

Անպէս կը կարծէին որ այս րոտէին էր.

Աստուած երկրէն ալ արաւ տառ, ձգեց երկիւք.

Լէյլը հարաւային կողմ, իսկ Մեհիլան ի հիւսիս

ՋԱՆԲԱԼԻ

Մականց Գիւնեկաց զիւղի բարբառով *

Եօթանասուն խաղար Շամարայու չէխու ասկեարն էր, խնըսուն խաղար էլ Արարու մեծը ասկեարն էր:

Տեղաց վերէն կռուան:

Շէխ էսաց.—Տեղ տը կինայ ձի, Արարու միծ էսաց.—Չէ, տեղ տը կինայ ձի:

Երկուս առն իրար, կռուան, արնցկուն մարդ էրարուց սպանիցըն, ալ գետըն ջանսակըց չիւր էրկայ:

Շամարայու չէխ զկուիւ բաղրից. Արարստանայ միծը մօտէն ըսըգեաւ. դուր ել իրարձ, իրի Արարու իղի. մնաց ան տե մինչև աշուն:

Աշուն ուրինց կօնի քեամկտիր խուղըցըն, դռնիրն ալ փուրիցըն խուրընդկացըցըն, ձմեռուայ թատարըկ տխան:

Մէկ մարդ գինաց կան գեալիւ. անինց կունիրին մօտացաւ, տխաւ անինց կունիրու քեամկտիր խուղած, դռնիր խուրընդկացած. մալիագա էրաւ, էսաց.—Իս իմ աս ձմեռուայ քաւարբ տեամած՝ աս տեղ ան տեղ չի ձմեռ կինան:

Կնկտիր իրիչեցըն, տխան մարդմ ան տե կայնէ. մալիագա կենէ, ըսըցըն.—Գիւ ինչ մալիագա կինիս, չըս իգեայ:

Էսաց.—Իս ան մալիագա կենիմ ձի կունիրի կշտնիր խուղիւրիք. դռնիր խուրընդկացըցընիրիք:

Կնկտիր ըսըցըն.—Միք կունիր կշաւնիր շինիրինք, դռնիր խուրընդկացըցընիրինք, ձմեռ չմըսըն մի ճծեր:

* Պատմած է Ջանիկ Խէպոյեան

Ադ մարդ էսաց.—Գիւ ձմեռ տը կինաք աս տեղ:

Կնկտիր ըսըցըն.—Խա, տը կինանք:

—Աստուած ձի տուն աւիրայ, աս տե Արարուէն է, ձուն տը գեայ, բիւք տընը. նա բանձը քեարիր չըք տխնը, ձի կունիրիւ տեղ տընը ան քեարիրիւ պարէն. դիւ աս տե չըք տալը, ձի սերմ (ցիդ) ալ աս տե կը կաուր. չըմ գտի թը դիւ էրթէք մօտ Հագարու ամրին, Կանի դեռք ուղիք, ան տե նստիք, թը չէ, աս տե չըք սլըծնը:

Շամարայու չէխն էլ իրաւ ուր ջուրըք էրարձ, գինաց մօտ Հագարու ամրին, էսաց.—Կանի դեռք տըտաս ըղի, տը գեամ, նստը:

Հագարու ամրէն էսաց.—Գիւ Շամարայու չէխն իս. իկիրըս իմ դիւ, Կանի դեռք տուրըք քի, գնա, նստը:

Շէխն էլ էրաւ ան տեղին, գնաց ուրինց ել բարձըն, գինաց Կանի դեռք իղի:

Օրէն մէկ՝ էրկու գէվըն էկն Հագարու ամրըն կօնախ, յըրկուն նստան, մինչև յանագան ժամանակ մարդիր յէլան գեացըն, Հագարու ամրը լոճ մնաց ան տե:

Ադ գէվընիւր ըսըցըն.—Ա՛ մարդ, դիւ ընչի՞ չըս ընը էրթայ քիւ տուն պառկըլիւ:

Էսաց.—Իս ո՛ր տե մնամ, իմ տուն ան տեղն ի:

Ասըն.—Գիւ պառկուած չըս, դիւ ինչ մարդիս:

Էսաց.—Իս Հագարու ամրը լոճն իմ:

Ասըն.—Գիւ անուն ինչ ի:

Էսաց.—Ջանքէլի:

—Գիւ ախշարը շատ իս կան էկի, էսաց միծ գէվըն պատըկըն, դիւ Ջանքէլիւ տեսուըն աղջիկմ չըս տըսըր, Ջանքէլու ուր խամար բիրը:

Պատըկ գէվըն մալիագա էրաւ, էսաց.

—Իս գեացերիմ Կանի դեռք. աղջիկմ Շամարայու չէխըն իս անտե տըսըրմ, ան Ջանքալու տեսուըն է, թա ան աղջըկ Ջանբալըն խաւը:

Ջանքալըն էլ էսաց.—Որ ան տե ընը, աղէկ, անինք մի մարդիրին:

Խէր Ջանքէլըն շատ էր ըսը.—«Երբ, դքի պառկըմ». «չըր պառկուը, ըսիրըր «իս չըմ պառկուը»:

Ջանքալի էրաւ, ձըն խիծաւ գինաց Կանի դեռք, որ գինաց Կանի դեռք, գինաց վար աղբիրն, աղջիկն էլ ջրու աման վար թիւին էրի ջրու: Ջանքալու ալ ընկեաւ գաղջիկ, տխաւ, էսաց.

—Նղըն-չեղնը աս աղջըկն է, ինչ դաւըն կըսէր:

Թաա ծուցէն էլաւ, էսաց.—Աղջիկ, ջիւրմ տու, իս խմիմ:
Թաա առըց, ջիւր էլից, էտու ձեռք:

Ջանբալը ձըն լպատրացըցուց, ջիւր թափից:

Իրեք անգամ ջիւր իլից էտու, իրիք անգամ էլ թափից:

Աղջիկն էլ էսաց.—Մարդ չըր տիսի պայա մարդ ձիաւորը
խիտ կուլ էնէ. ձիուց էջի աակ, իս, դիւ կուլ էնը:

Ձիուց էջաւ աակ. աղջիկն էսաց.—Դիւ ինչ մարդիս, զիւր
տ'էրթաւ:

—Իս Ջանբալըն իմ, Հագարու ամըրի լաճ. իս իկիրիմ, տ'էրթամ
Շամարայու չէխու աղջիկ տիսնամ:

էսաց.—Շամարայու չէխու աղջիկ իս իմ:

Որ դիւ իս, ըզի կը խաւնիս:

էսաց.—Որ դիւ ըզի խաւնըս, իս քիւ ոտաց շափալին կը
խաւնիմ:

Ան տեղ մտանիքներ իսա իրարիւ փութըցըն:

Աղջիկ էսաց.—Իմ խէր դեացը Բառստան, մարդ մի տուն
չկայ, ասոր կուղեսա մի տուն կօնալս, կը խուսըք, առաւուտիւն
կըլլիս կերթաւ. իս կերթամ, քիչմ կը մնաք, դիւն էլ իմ ետէն
կգեաւ:

Աղջիկ ջիւր առաց, պնաց. Ջանբալին էլ ետէն գինաց:

Խաւան դիւ, ձիուց էջաւ աակ, աղջիկէ մէր էսաց.

—Պինաւան (մանուշակ) մեհուան (հիւր) տար քեզի:

Պինաւան էլ էսաց.—Ան քեզիք մեհուան չէ, ան Հագարու
ամրի տղէն է, միւր մօտ տը կինայ:

Մէր էսաց.—Իս քի յաղով կըսիմ. դիւ կամչեսա մընէ. թի չէ
տանա տարի էլ թը կենայ էնա տեղ:

Պինաւան խաւնըմ Ջանբալու ձըն կանացըցուց, իրի կապըց,
եմ էտու, իրի Ջանբալու խաց, կերակուլ, դայվա իրի, Ջանբալու
ձեռքիւ. լուաց փիւթիւր էթալ վար ձիւքիւր ան աւ խուսան մինչև
իրիկուան քինելիւ ժամանակ:

Պինաւան մօրը էսաց.—Իմ խօր լիւ. դեօռակ մեհուանի
խամար տը բիրիմ մեհուան մէջ քնի:

Մէր էսաց.—Կը բիրիս, քի:

Տեղ չընիցըն, պարկան. մէրն չընաւ:

Պինաւան գինաց, մտաւ մեհուանի ծուց. խապար տուըն.
խուսան:

—Էնչ ժամանակ իմ խօր աղանձկալէն դեայ, իս մարդ կը խըր-
կիմ քիւ մօտ, թը քի ըզի կալը, քիւ խէր խրկէ իմ խօր մօտ. ըզի
քի խամար ուղը:

Խուսան մինչև դիմաց լուսուն, գիմաց լուսուն քինան, էլ չա-

կախան ըլլէն վի. Մէր կիրիչէ աղջիկ տեղաց վերէն չէ. աս տեղ
աղջիկ, ան տեղ աղջիկ՝ աղջիկ չկայ, տիսաւ աղջկայ ծամնը մեյ-
հուրնի կուչա, լիս էթալ դէն, տիսաւ աղջիկ մեյհուրնի կուչա,
էսաց.—Աղջիկ, իկն վի, մկայ մի մարդիւր դեան ըս տե, ամօթու
անիւնց նուհալ ինչիս տը տանք:

Աղջիկ էլաւ, նստաւ. աչքիւր բլղից, էսաց.

—Իս գիշիր դեացիրիմ դիւ. իկիրիմ, մուլըրիւրիմ, տատե պառ-
կիրիմ:

Պինաւան իլաւ ջիւր տաքցիւց, դայիէ էփեց, մեհուան էլաւ վի:

Մեհուան էլաւ, իւր շուրիւր խագեաւ. Պինաւան ջիւր իրի,
լուացուաւ, խաց իրի, կերաւ, էսաց.

—Պինաւան խանոււմ, իմ ձըն բի, իս տի ըլլիմ, էրթամ:

Պինաւան զձըն առըց իրի անաւ, Ջանբալին էլաւ զձըն խի-
ծաւ. Պինաւան չիւր վար աղբըն խիտ առաւ զգա իրի:

Աղջիկ զարձաւ իրի կուսիւր, Ջանբալի էլ իրի առն:

Մէկ ժամանակիմ վերէն ընցաւ, օրէն մէկ մարդմ գիւլնի դիւ
էրաց, էսաց.—Ջանբալի սգա ի թի չէ:

Ջանբալի էսաց.—Կիս սգա ի:

էսաց.—Թուղ դեայ դիւ, իս անիւ տիսնամ. էրկու խուսը
կայ, անու տամ, էրթամ:

էսաց.—Ի՞նչ կայ, տիսն մի մարդիւրնի:

էլա մարդ էսաց.—Պինաւան խանոււմ կըսէր թէ Ջանբալըն
քիւ խապար տէրն է. իմ խէր իրի, թըզ վարըզի իղեայ:

էլաւ ձըմ՝ խուս ան մարդիւն, դասսմ խալաւ խուս, դասսմ
էլ նակ խուս, խրկից, գինաց:

Խէր Ջանբալու շատ էր ասիւր «էրի. գըի պսակըմ, վի աղջիկ
կուղըս գըի խամար բիրիմ», Ջանբալի ըրիւր «չը՛մ պսակուը»:

Ջանբալի խօր էսաց.—Տ'երթաւ Շամարայու չէխու աղջիկ ըզի
խամար ուղը:

Խէր էսաց.—Ա՛յ որդի, անիկ քօչաւ է, ասօր կիս սղի,
վաղ բառնայ. եւ, պնի բառըն, կենէ, կերթայ, անիկ մի խիտ
մարդութիւն չէնը. փաշու աղջիկ ուղը, վաղը աղջիկ ուղը, քի խա-
մար բիրիմ:

Ջանբալի էսաց.—Թ՛ու մարդիւ աղջիկ չըմ ուղը, կը բիրիս
ան աղջիկն է. չըրիւր, ան աղջիկն է:

Հագարու ամըրէն էլաւ գուր մարդիւր առըց, գինաց Կանի
գեռը. ան խասաւ մանչ տնկոււն, Շամարայու չէխն էլ նոր խասաւ
մանչ տնկոււն:

Հագարու ամըրէն տարըն ուր մարդիւրմ քօչը. Օրէն չուրա

դեան անիւնց դայֆեն, կերակուր կերթայ, մարդ վար անիւնց չէրթայ, ասը.— «դիւ ինչ էք իկի»:

Անիւնց իրիք օր քմաւաւ. Շամարայու չէիս էլաւ, գինաց մաս չազարու ամբրին, չազարու ամբրին էսաց. — Իս դըտիմ մկայ զիւ ընձէ ըւըգիրիս, զիրիք օր կայ իս իկիրիմ սդա, Շամարայու չէիս վար ուր չառնը, գեայ մագի: Մի արարու աւեք էն է, ինչ մի մեյնուան գեայ, չիւր իրիք օր չը քմաւաւ, միք վար մեյնուընին չընկ խարցնի, «դիւ ինչ իս իկի»: մկայ իկիրիմ, դիւ անդիւց սդա վար իմ աչքիրին էկըր, խազար քարով, դիւ չազարու ամբրէն, քիւ խզմար ինչ կայ:

Էսաց.— Իս խնամութենի դաւի կենիմ, քիւ աղջըկ տաս իմ լաճուն:

Շէիս չխուսաւ, մալիագա էրաւ:

Շամարայ չէիս էսաց.— Մի արարու աւաք էն ա, մի կընկտիւրին մօտէն էլ խարցնինք՝ նմար մի աղջըկտիւր տանք էրկան:

Էսաց.— Էպ չկայ ինն, դնա, խարցնէ:

Շէիս քեօզից էլաւ. էրի տուն, ուր մարդիր գըմնն ժողուից. իրի, էսաց.— Մալիագա էրէք. իս ինչիս էնիմ. մինք Բառուսանու մարդ ինք, միք սարհասքիր չընք ասըր, սէտք մինք էլմ էրթանք Բառուսան. իս գեայիրիմ Բառուսան, իս ու Արարու բէկ պարբիւրինք, իմ աղջըկ տուիրըմ անիւ լաճուն, անիւ աղջըկն էլ ուզիրիմ իմ լաճուն, իկիրիմ օր մի էլ քառնանք, էրթանք: Մկայ չազարու ամբրէն իկի իմ աղջըկ ուր լաճու խամար կուզը, էլաւ էրկու-իրիք տարը նստիրինք անիւ տեղ, անիւ թըր տալին ինք, մկայ աղջըկ տամ անիւ չընը. չտամ, չընը, մնա դիւ ինչ կըսիք:

Մէկ էսաց—տանք. մէկ էսաց—չընք իտայ, մէկ էսաց կուուը ընը չընք իտայ. չէիսու կընը չէիսուն էսաց.

— Կերթաւ մատ չազարու ամբրին, չապիւ խուսք քիւ ըրնէն տը չընը. կըսըս. «Էպզմ չէր դիւ աղջըկմ ապով գէր սդա, քիւ խզմեքեաւ դէր, իս իմ աղջըկ տէր քիւ լաճուն, սա մէկ խնդիրք մի քննէ կինիմ. քեառսուն օր տաս ըզի մեօլեք, չիւր իս իմ աղջկան հեօղեաւ էնիմ, ննեզ չինիմ. դիւ չազարու ամբրէն իս, քիւ մօտէն չամչընամ: Անիւ ճանիւս գիր թը էրթայ, էլիւ քիւ էլ բարձ, զա'ս Պընէ բառին էրայ, գինայ:

Շէիս գինայ մատ չազարու ամբրին, էսաց.

— Դիւ լազմ չէր գէր աղջըկմ ապով, դիւ չազարու ամբրէն ընըս, ան էլ կընը իս իմ աղջըկ չտամ. չէ իս մէկ խնդիրք. ունիմ, դիւ քեառսուն օր տը տաս ըզի մեօլեք, չիւր իս իմ աղջկայ հեօղեաւ ինիմ, ան օր ինչ գեաս, քիւ խարս տանըս:

Էսաց.— Շնա ագէկ, քեառսուն օր քե տուէրիմ մօնլեք:

Չազարու ամբրէն էլաւ. զուրինց հեօղ էրըն, զուրինց ձիանք խեծան, գեայըն տուն:

Շամարայու չէիս էլաւ ուր մարդուն կանչից, էսաց.

— Էլեցէք գիլ բարձէք էրթանք:

Էլան գիլ բարձըն, զա'ս պնը բառըն էրըն, գեայըն:

Դառնանք վար չազարու ամբրին, ամբրէն գինաց տուն, լաճ խարցնից խօր մօտէն, էսաց.— Ինչ էրըր:

Խէր էսաց.— Ուզըցը, էսաց քեառսուն օր ըզի մօնլեք տու, չիւր իս իմ աղջկան չեօղեաւ էնիմ, զա'ս քիւ խարս տանըս:

Ջանբալի էլ օրէ օր քեառսուն օր խամարից, քեառսուն օր ինչ քմաւ, խօր էսաց.

— Քեառսուն օր քմաւ, իլի գինա խիւ քիւ խարսըն:

Չազարու ամբրէն էլ էլաւ քեանի մարդ կէր անիւ, ժողուից, էրկու իրիք ձեռք սազ, դահուլ իրի, զուր մարդիր տուըց, զա'ս Կանի գեռք էրաւ. գինաց խասու Կանի գեռք: Կունիրու տեղ ըրըչից մարդ չկայ, գեայած, թիզմ կանանչ կունիրու տեղ իլի էսաց. — Անիւնք քեօչառըն, ըսդիւց բարձած, գեայած տեղ մէլ գրած:

Ադա սազ, խիկ, հինկեամեն առըց, ընկեաւ սարը, կան կը գեայ, կըսի մարդ չկայ:

Տիսաւ խովիւմ ան կնարէն իրի, էսաց.

— Նա ինչ խիկ է, նա ինչ սազ է. նա ինչ հինկեամէ է. նա սար ձիւր կան կգեայ:

Չազարու ամբրէն խովըուն էսաց.

— Դիւ էլ մը տաս տեղընք չը'ս տիսի:

Էսաց.— Ան էլ ինչ դիւ կըսըս, քեառսուն օր կայ բարձած գեայած, մկայ խասան Պընի բառէն, դիւ տասը դիւր խիւ կան կգեաս:

Չազարու ամբրէն դարձաւ իրի տուն:

Ջանբալը իրիչից տիսաւ խարս չկայ խիաքիր, բանմ չկայ:

Խէր լաճուն էսաց.— Ա'յ ուրդի, չէ իս ան օր քի ըսըցը «անիւնք քեօչառըն, անիւնք խատ մի մարդիւթին չըն ինի, սա օր ըս տե ին, կեօ վաղ Պնի Բառէն ին, քեառսուն օր կայ, կեօ անիւնք բարձած՝ գեայած. զմի խափցըն, գեայըն. ուրդի, յիւրը աղջըկ ուզը, քի խամար ըրիրիմ. մի խարսնա չընք բարլի:

Ջանբալը էսաց.— Քեան զան աղջըկ յաւել ըզի խարամ կեայ, թն կընը չէնիմ, սոսակուիլիւ անիւն վար ձի չխանիմ:

Ջանբալը դեադ էրաւ, կսկծու խընդցաւ, ընցիւն էլաւ.

մէկ կըսը թը «խլընը», տաս կըսը թը «կը մեռնը»:

Խէր անցիւն հեօլիմ իրի վրէն չսաղացաւ:

Օրէն մէկ գէվրիւմ իրի ան տե, Չազարու ամբրին էսաց.

—Ինչ տաս ըզի, քիւ տղէն սաղացնիմ:

Էսաց.—Ինչ դիւ ուզըս տամ:

Էսաց.—Շատ բանմ չըմ ուզը, մէկ ձիւմ կուզըմ, խեծնիմ կան գետմ:

Էսաց.—Ձըմ չէ. խարիր ձը կտամ, դիւ սաղացցիս:

Էսաց.—Մէկ ձը ընը խեբիք է:

Նստան մինչև յիրկուան. յիրկուան մարդիւր յէլան գետցըն քնիլիւ:

Ադա դէմըն ջանքալու էսաց.

—Դիւ վիւ լանն իս էսաց.—Հագարու ամրի լանն իմ:

Էսաց.—Ձէ, Հագարու ամրի լան չկայ:

Էսաց.—Ինչև Հագարու ամրի լան չկայ:

Էսաց.—Աընցկուն, մկայ Հագարու ամրէն կըսը՝ ըզի լան կայ, անիւ թոն լան չկայ: Դիւ արարում աղջըկ տիսիրիս ընցկնիմ վար օտաց մեռերիս, ապա դիւ փաշի աղջըկ տիսնըս, վողիւր տիսնս մէկ օր սաղ չըս մնայ:

Ջանքալի էլ միագա էրաւ, էսաց.—Դէմըն խուսքն ի:

Ուր մտէն էխան, էթալ իտիւ ակնջին:

Օրէ օր սաղացաւ. էլմէլ էլաւ առաջը Ջանքալէն:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, օրէն մէկ աչ ընկեաւ մատնիք: Պինաւչան խանում էլմ ընկեաւ միտը. իսօր էսաց.—Տ'էրթամ իտիւ: Խէր էսաց.—Որդը, մ'իւրթայ, աչդ կան ածու, ինչ աղջըկ կուզըս, քի խամար բիրիմ:

Ջանքալը էսաց.—Բեան զան աղջըկ ըզի խաւամ կենայ, իս տ'էրթմ իտիւ:

Էլաւ խուրճմ ուսկը իլից, դձըն խիծաւ, ուսկըն էթալ յուր քեամակ, քչից գինաց:

Դինաց թէ օրմ՝ թէ էրկու, թէ տաս, գինաց ձգըրու քաղաք գիւս էլաւ: Մինչև ձգըրու քաղաք գտի էրթայ, անով գէն չգտէ էրթայ:

Մարդ չճանչնայ, մանչ քաղքին կան կգեսայ:

Կեա գէն. կեա գէն կերթայ, յէւջիւ տքնին կը կայնը:

Տքնի տէր էսաց.—Դիւ ինչ մարդ իս, գիւ աստեղաց մարդ չըս նմանի. կեա գէն կըեսաս, կեա գէն կըեսաս. իմ տքնի յէւջիւ կը կայնիս:

Էսաց.—Իս աս տեղաց մարդ չըմ, իս կարիպ մարդ իմ. սաւհաջը մարդիւրիւց իմ, մարդ չըմ ճանչնայ, չըմ գտի դիւր տ'էրթմ:

Ադա տքնի տէրն էլ էսաց.—Աս օր իրկուան ըզի կօնախ իս:

Մնաց ան տե մինչիւ իրկուան:

Իրկուան տքնի տէր աւըց, տարաւ տուն:

Նստան խաց կիրան, կայնա խման:

Եդ տքնի տէր էսաց.—Դիւ դիւր տ'էրթմ, ինչ գուրծը տ'էրթաս, ինչ բանի տէր իս:

Էսաց.—Ես խին առնելիք ունիմ Պնի բառէն տ'էրթամ յիտիւ:

Ադա մարդն էլ էսաց.—Թը գիւ ըզի կըսըս, գիւ տը չէրթաս, Թը հագար կուրուտ Թը էրկու հագար կուրուտ ընը. չուրս խագար ընը քի կամ, մէրթար:

Էսաց.—Դիւ շատ աղէկ կըսըս, մարդ ուր խալալ մալ չը թուղը, կերթայ խաւամ մալը իտիւ կան գետայ. կերթամ իտիւ:

Էսաց.—Դիւ ադա տեսակով տերթաս:

Էսաց.—Խա, սլա ինչիս տէրթամ:

Էսաց.—Դիւ ադա տեսակով էրթաս. անիւք արար ին, քեանց գէլ անօթը ին, քեանց օձն էլ մերկ ին, գիւ չըս կէրի էրթայ:

Էսաց.—Ինչ տեսակ տ'էրթամ:

Էսաց.—Ար տանըս քիւ չիւրիւր, քիւ ձըն, քիւ ճակիր կը ծախիս, կինիս ուսկը, կը լցիս բեամար, կը կապըս քիւ չփախ մէջք (մերկ), կերթաս խըն թաղըսմ կառնիս, կը բիրիս, կարիս էնըս կեափանակ, Թըս քիւ թիւ, քիչեմէլ կը կարըս, կը դնըս քիւ գլեօխ՝ կօնմ կըռնիս քիւ ձեռ, քիւ ճանքալ կը բռնըս, կերթաս, որ քի դէմ առնը, կըսը, քիչեմ. Զուղարամ կերթայ ըռննայութենի:

Ջանքալը էլաւ գուր շուրիւր, ինչ կէր, ծախըց, էրաւ ուսկը, էլից բեամար, կապըց ուր մէջք. գինաց խըն թաղսմ իրի, կարըց, խագեաւ, իդի գլեօխ, մէկն էլ կարըց, էրաւ կեափանակ. էթալ ուր թիւ, կօնմ էլ բռնըց ուր ձեռ, ընկեաւ ճանքալս.—Բառսան, գիւ դիւր իս, իս էկայ քի:

Յաւիւրմ ճանապարհ թէ ամսում ճանապարհ գինաց, արնց-կուն էլաւ. էլ չկէրի նստը, կայնը: Ջանքալուն էլ Հագարու ամըը աղէն էր, խուվ տեղէն չէր ըլլը արե նստը. պայա կան չըր իկե, ձիով կան կգէր:

Քեարմ խուվ տըսաւ սարմ մէջ, էսաց.

—Տէրթամ նա խուվ, քիչմ նստըմ, ըռնաթմ, նիւր կըլլըմ, կերթամ:

Դինաց նստաւ ան խուվ. սլառկաւ, քիւն տարաւ:

Քիչմ մնաց, ուխչար էկըն ան տե:

Ուխչարի աչ ընկեաւ զՋանքալը, խրտնան:

Միծ խուվիւ ան մէկէլ խուվըռուն էսաց.

—Դինա նա քեարը տակ, ուխչար խրտնան. խի ինչ կայ, ջա-նալա'ր ի. ինչ ի:

Խուվիւ գինաց քեարը տակ. տըսաւ մարդմ ան տե քընի, ուր ձեռ իտուր, նա մարդ էլան վիւ—Դիւ ինչ մարդ իս, աս տեղ քնիրիս:

Էսաց.— Իս Ֆուդաբա մարդ իմ, ճամբորդ իմ, նեղացիրիմ, իկիրիմ առ տե քնիրիմ:

Ջանբալն էսաց.— Նա ուխտար վիրն է:

Էսաց.— Բիւ տուն չաւիրը, դիւ աշխարք կան չըս իկի. առ Պինաւչան խանուամի ուխտարն է:

Ինչ ան խապար էտու, ուրախացաւ, էսաց.

— Անուն լայ. չտեսնամ էլ . . .

Ջանբալը էսաց.— Անօթը իմ, քիչմ խաց լըճ խայ, ուտում:

Խուվիւ էսաց.— Աստուծու սատաղէն, Պինաւչա խանուամի գըլ-խուն չկայ խաց, կաթ, էրթանք մատ խովիւքիր. խաց դնիմ ան տե, կաթ դնիմ, քեանի կէրիս. կի:

Էլան գեացըն մատ խուվիւքիր, խաց դըրն ան տե, կաթ կթըցըն, կերաւ:

Էսաց.— Իս ըլըմ ձին օգնական, անեպ օրէն խացմ կուտէք:

Էսաց.— Պարկն էլ տանք քի կոտն էլ տանք դըի, համա կթե ու կի:

Մէկմ չաբաթմ դինաց խատ ուխտարն, ադու վուտ արնցկուն էրի վար ուխտարն, ուխտար անցկուն կալաւ էլան, մէկմ տաս էլաւ: Ադա խուվիւքիր անցկուն ուրախացան ասըն.

— Էսա մարդ Աստուծուց էրի, էլաւ մի օգնական:

Ադիւ անունն էլ դրած Բեաչալ:

Օրէն մէկ Բեաչալ էսաց.— Իս ուխտար տը չամբըմ, էրթամ:

Անիւնց միծ էսաց.— Ինչու խամար տը չամբըս:

Էսաց.— Աչուն էրի, ձմեռ իս բըրիկ, տկոդ, անութը ինչխ տ'էնիմ, էրթամ բանիմ խալ կան գեամ, ձմեռն էլ ըզի ասլուտս ըլնը. դիւ հախմ տէր էք, ձի Բեաչալանակ կայ, ձի ուտնաման կայ, ձի խալաւ կայ, իս ինչխ տ'ասլըրմ:

Ադիւնց միծն էլ էսաց.— Դիւ նա ուխտար մը՛չամբը, իս էրթամ մատ Պինաւչա խանուամ. թէ ուր մօտէն ձի հախմ կապըց, խուտ, կեօ խուտ, թէ չիտու, մինք իրիքիս խուվիւ ինք. դիւ էլ վերէն՝ չուրս, մի հախ միք կէնընք չուրս բաթին:

Սաբուան (չովիւներու գլխաւորը) դինաց մատ Պինաւչա խանուամ, էսաց.— Իրիք—չուրս ամիս կայ մէկ Բեչելըկմ էկը խատ մի անիւ վուտ անցկուն էկը մի ուխտարըն, ուխտար էլած մէկն տաս. անցկուն կլաւցած, մկայ կըսը. ուխտար տը չամբիմ. ձը հախ չկայ, բան չկայ, իս բըրըկ, տկոդիմ. իմ խնդիրք քիւն էն է, անիւ հախմ կապըս, խալաւ-խաղիւստ տաս, ուխտար չչամբը. ան ուխտար չամբը, բան էլ խատ ան ուխտարըն չըմ էրթայ:

Պինաւչա խանուամ էսաց.— Իէ, առ օր էլի գինա, քիւ ուխտար-

ըրն խատը, վաղը իս կգեամ պէր, կը տեսնամ ինչ մարդ ի, հախմ անիւ խամար կը կապըս:

Խուվիւ գինաց, Բեաչալ խարցնից.— Ինչ էրըր:

Էսաց.— Պինաւչան ձի էսաց. «վաղը իս գեամ պէր, անիւ հախմ կը կապըս»:

Էսաց.— Խնդրիմ ձինէ, վաղը մինծութին տէք ձը:

Խուվիւքըն էլ ասըն.— Ամին օր ասուրիք քի, դիւ կը տանս տար:

Բեաչալ ուխտար տարաւ անցկուն տեղմ, չուրս բուլուր արտ էր:

Ամին մէկ յեռջիւ արտըմ կայնան, ուխտար կէրէծան:

Պինաւչա խանուամ, խսեամ չուրըք բարձած՝ էկըն պէր:

Աչ ընկեաւ վար ուխտար, էսաց.

— Աստուած ձի տուն ասըրը. սար չկէր. ադա ուխտար բիրիւրիք մանչ արտիրուն:

Խուվիւքիր ձեն չածըցըն, Բեաչալըկ գինաց յեռջիւ, էսաց.

— Շուտուց իմ աչն ան արօտն էր, մինք չուրս խուվիւ ինք, խուվիւմ թը կինայ ան արտն, մէկ էն, մէկ էն. իս կը նստըմ պէր-քեար, խսամ ուխտար թը տայ պիր, դիւ նստը ուխտար կթէ. պիր կըլնը, ուխտար կառնըք, կերթըք սար:

Խուվիւքիր ամին մէկ կողմ գեացըն, Բեաչալըկ նստաւ պիր-քեար, խսամ ուխտար էտու պիր, Պինաւչա խանուամն էլ ուխտար կթից:

Պեր էլաւ, մնաց էծ ու մագիւմ. մագին էտու Պինաւչա խանուամ ձեռ, էծն էլ գաստով իթուղ, գինաց, էսաց.

— Խիւսամ, էծ անկիւիլ գինաց. գնա, էծ առ, բի, ախոս է:

Խիւսամ գինաց իտիւ իծուն, կաթու աման էլ լիք լիլ, Պինաւչա խանուամ կոտ իդի վար ամնը բիրնըն, մաքին կթից կոտ: Բեաչալըկն էլ ավմաստ ակ մատնըք ուր մատէն էխան, գեաղտըկ էթալ կաթը մէջ. կաթ մէրուաւ, էլաւ կտուրմ պանըր:

Պինաւչան իրըչից, տըսաւ կաթ մէրուաւ. մաքին կթից գեալն, տեսաւ մաքու կաթ գուլալ էր, էսաց.

— Նա ինչ կէր խասաւ նա կաթըն:

Առըց զկոտ, դարգըկից գեալն, տեսաւ մատնիքմ մանջ կոտին, գմատնըք առըց, բըրըչից ինի, տեսաւ ուր մատնիքն ի, ինչ խատ Ջանբալը փուխը, նուր բըրըչից Ջանբալիւ իրիս, տըսաւ օր Ջանբալըն է, երդ էսաց:

Գաւառի խոպան սե խոմախան մալան Աւեր երկիր երեք իջևան տներէն վիսս հեռու է.

Ջանբալի խամրի մաշիս պիտ Ջանբալին դարգարուած չորորա-լով գնաց,

Ջանբալի ազիզ շուսնա ըր քեար Ջանբալին անուշ հովիւ է ոչխարի պագսա առաջ:

Ոյ լո լ'մնի մը լը լը խո կըր: Վայ իմ վրայ, ես ինձ վրայ ինչ
արիւ
Ձանբալի շու նա քոք ու խապուես Ձանբալին մուշտակ ու վերարկուի
կոշու խո կըր: Բոխարէն թաղիք է հագած.
Ձանբալի ազիզ շուան քիւ, մը նաւ Ձանբալին անուշ հովիւ էր, ես
նա կըր չճանաչիցի.
Ոյ լա խիւսամ օ, զուկեան, քառիկա: Ախ մշակ, շուտ արաւ, կատարէ,
Հեադրան քիւնէն, զուկեան, ամէ քառ- Ձորիներ բեր, շուտ արաւ. մենք
կեա: բառնանք.
Ձանբալիյէ մընէ Հարիյէ ժը վոշարի Իմ Ձանբալիս եկած է վերին նա-
ժօրի, հանգէ
Դիւ սընկ ու քառէ մընէ մը ուաքա- Դու խղճիս առաջ Աստուծոյ թըշ-
նա խոսէ հեաշալ կեա: ուառիս հալալ արա:

Ձէն ընկեալ խոսամոջ ախանջ, խոսամ էծ էթուղ իրի, էսաց.
— Խոսամ լազ (չուտ) էրայ. ջուրըք բի, բառնանք, էրթանք,
իմ ծծեր կեռայ, իմ լաճ մկայ տուն կլայ, միւրաթ կիւայ ան էծ
թուղ էրթայ սաքէր, (երկրորդ անգամ երբ կլիենք, առաջին էնի
կը կլիենք):

Խոսամ ջուրըք տուց իրի, գկաթ բարձին:

Պինաւան Սաբուանըն էսաց.

— Աստուած ձի տուն աւըրը, դիւ Աստուծուց չըք վախինայ. Գե-
չելըկ բըբիկ, ալուղ, իրեք ամրս կայ խառ ուխչարըն կան կածը-
ցըք, չըք ընը շուտով խապար տէք, իս անիւ խալաւ խաղիւտ
էնէր, անիւ հախ կառէր, նիւր էրթէր խառ ուխչարըն, էսաց.
Քեաչըլ թուղ գեայ խա ձի, էրթանք տուն, ձեռք չիւր կառնըմ
թուղ խաղըն, չարոխ մէլ ուր խամար չըն, կեափանակ մէլ ուր
խամար չըն, գեայ ուխչարըն խամըն:

Սաբուան էսաց.— Աստուծու սիրուն. գՔեաչըլ շուտ խրկիս
գեայ, օր շուտ չիկաւ, իս ուխչար չամբիմ, գեամ:

Պինաւան խանոււմ ուր միւրովի էսաց.

— Ձի աչք նէ ըզի կրյնի, նէ Քեչիլը'կ:

Էլան կաթ բարձին, գեացըն, խա ճանփէն կերթէն, խոսամոջ
էսաց.

— Դիւ խապը կնարէն ինչիս իս:

էսաց.— Իս քգպիս իմ ձեռ կը բռնիմ. սղա կըսիմ-հիւ-հիւ,
Պաղտառ կըսիմ, յիւա մաւալա:

էսաց.— Խոսամ, գիշիւր ցերեկ իս կըսէր «Ախ Ձանբալի, միս
Ձանբալի, աս Հագարու ամըր լաճն է, Ձանբալի է, ձը ապով
գինք ինչ խալի էր խասըցը, իս իմ լաճու անուեն էլ անիւ սիրուն
գըրբըմ Ձանբալը:

Խոսամ էսաց.— Դիւ ջան ինչիս կուղը անցկուն էնիմ:

Գեացըն տուն. Ձանբալըն էսաց.— Դաստու կը խըւանդանաս:

Պինաւանը կեասուր էսաց.— Տմր քեօեկ էգ մարդ:

Պինաւան էսաց.— Աղուրթ Արապուն բաղդ չկայ, քիւ Սա-
բուան իրիկ ինչ էկաւ աս տեղ. ամին խնդրուաւ. ասա մարդու
խամար էր. խըւանդ տանըմ քեօեկ, մարդմ անիւ լիղուն չխասկա-
նայ. խաց ուղը, ջիւր ուղը, աս տե ընը իս անիւ լիղուն քիւմ կը
խասկանամ, ինչ ուղը իս կատամ:

Կիսուր էսաց.— Պինաւան, իս քիւ ասուր կըսըմ թը չէ, տան
տարը թը կենայ ան տեղ, դիւ չըս ամչնայ, ժիս իս չըմ ամչնայ:

Ձանբալի էլ պարկուտ ան տե, դասու զոյցըցուց, Պինաւան
խանըմն էլ էլաւ, թեռներուն բիրան էրաց:

էսաց.— Մարդու աղէկ դատ ընը, մարդ դըն թեռվի, բիրան
կարը:

Ինչ աղէկ խալաւ կէր, էթալ վաւ թեռներուն, ձեռք մէլ
նալ իգի վար թեռներուն, մնաց մինչիւ իրիկուն:

Պինաւա խանըմ էսաց.— Իս ինչիս էնիմ, թէ լիւս դօռակ ձի
խամար Ձանբալը խամար թըլիմ, էրկու մարդ տակ տերեւան, թէ
թաղիս ու բառ թըլիմ, Ձանբալը բառն ու թաղսըն մէջ չըինի,
էսաց (մտածեց) մէկ գշիւր էր, լիւս դօռակ խոսամուշ խամար թուղ
ընը, թաղըս ու բառ ձը խամար, Ձանբալը խամար թուղ ընը:

Խոսամ մտաւ լիւս դօռկը մէջ. Պինաւան էլ մտաւ թաղսը
մէջ բառը:

Շատ բըբից Ձանբալը չէրի, էսաց.

— Իս գտիմ, ան քինիրը, չակախըցըմ՝ չակախը գեայ:

Ոյ լաբընէ, ոյ լա դիյէ. Վայ ինձ վրայ. վայ մօրս վրայ.
Ձանբալիյէ մըն նախոյէ չի հեաշիյէ. Իմ Ձանբալիս հիւանդ է բալի
վրայ.

Ձանբալի. դիւ ուաքէն, վաւաւ. Ձանբալի. դու ել (գարթիւր), արի.
Սիկ ու քառէ մըն շուաքանայ Սրտիս, ծոցիս վրայ թշուառիս
Խոսէ բաղի հարս լլմայ Մինչիս լոյսը բացուի,
Հարս լլմա ուաքը սեռան սրբանիյէ: Մինչիս միւր առաւօտեան ասաղը
դուրս գայ,

Ձանբալի քինուց էլաւ վի, բըբից լիւս դօռակ տիւաւ էսաց.—
մայան անիւ տեղ նա է Գինայ մտաւ խոսամուշ կուշտ, խոսամ
էլ Ձանբալու գլեօխ գրկեց վար ուր սրտըն:

Պինաւան էսաց.— Ձանբալը ուր ճանրախ չալ էրաւ. դան չա-
կախըցիմ, չղեայ մա ձը:

Ոյ լա խրսամ օ, քրիւնէ քեռան. Վայ ծառն, էչերու սերունդ.
Դիւ սառ մաքը, դու խաբարան: Դու չհասկնացար այս երկու խօսքից.

Ձանքալիյէ մըն հաքիյէ ժը վոյարի Իմ Ձամբալիս եկած է վերին եր-
ժօտան.

Դիւ բախա քաւր սըմկու բաւան: Դու կանգնիր կուրծքի առաջ:

Ձանքալի խուսամուչ կշտէն էլաւ, գինաց Պինաւչանը կուշտ,
բիրան իղի Պինաւչանը սրբոտ, ձեռ իթալ ծծըր:

Անիւ մօքօվ Կանը զեռքը ծըծըրնիր:

Դաւր շանդրի Ձանքալիյա մըն դաւր Իմ Ձանքալուս օրօրոցի փայտը
հեծիրի. թղենոյ փայտ

Հոսոայ յէ կրի լը ձեղիրի. վարպետը շինած է, բայց ձիղի-
բէն շինած.

Ձանքալի, դիւ դեպի խո սիմկ ու Ձանքալի գու բերանդ ծծերուս
բաւր. մէջ տեղ գիր,

Մը ուարանա խոսք բառա կաւ խալա Աստուծոյ խիզա թաղ վզիդ չուրջը,
գեառանը,

Սկաւ, շաւ դեպ շի մարը շրկաշիր: Դուլադ ու աչքերդ չթրչեն կաթի
ծորերէն:

Դաւր շանդրի Ձանքալիյէ մըն դեպ Ձանքալուս օրօրոցի փայտը խնձո-
սեւրի ըի փայտ.

Մը հաժանդի քաւր բըրբի. Երդիքի առաջ կը շարժեմ.

Սըրէ ազը Ձանքալիյա մազըն ըռա Առաւօտ ես մեծ Ձանքալու հետ
հառըմ, ճանապար կընկնեմ.

Ես քըլըք քը հեղըմ սկաւ շաւ դեպ. Այն փոքրը կը թողում քու աչքի
առաջ:

Բեանը տղէն կը բնէր. տղէն կը խանէր վի, տղէն կէր, ան
կօրուրէր:

Աըսուր էսաց.— Պինաւչան, աս օր ինչ իլի քի, քիւ տղըն. մընչ
գիւ կը ռահաթիս, մընչ քիւ տղէն:

Պինաւչանը մէր էսաց.— Խնամը, վըր' չըսըս, Պինաւչան խու-
վէն չըր ընըր, նստըր արիւ, մկայ իլի աղա, խովը կը բռնը, խո-
վը կը թուղնը, իլի շոյըրար (սչխար կթող), ամին գուրծ ընկի
Պինաւչանը վընէ. Կըսը.— Պինաւչան, ինչ կիւգեայ վար քիւ լեզուին,
ըսա:

Դաւր շանդրի Ձանքալիյա մըն Իմ Ձանքալու օրօրոցի փայտը
Դաւր քնասիմը մեծաճնդի լը վի Այդ փայտը կացինով հմ կտրած
կալի այս կէտիս.

Սըրէ ազը Ձանքալիյա մեղին ըռա վաղ առաւօտ մեծ Ձանքալու հետ
հառըմ. ճանապար կերթում.

Ես քըլըք քը հեղըմ սկաւ շաւ ֆօխակ Իսկ քեզ ով փոքրիկս, պիտի թո-
րաքը: զուր շուն պապուրթ երեսին

Դաւր շանդրի Ձանքալիյէ մըն Ձանքալուս օրօրոցի փայտը
Դաւր քիյէ մը հաժանդի լը հեղիյէ. Ուռենի փայտ, զոր կը շարժեմ...
Ես պըլըք քը հեղըմ սկաւ շաւ դեպ Իսկ փոքրիկը պիտի թողում քած
խասիյէ կեսուրոջս աչքի առաջ

Էլան, պարկան, քինան, քիչմ' քինան, լուս աստղը էրի:

Խսամ դձիանը խուլ, յէռջե տուը նալիլ, հազըր.

Էրի գինաց ագուցմ իզար Պինաւչան խանըմը կուղ, էսաց.

— Իլի, լուսաստղ էրի, գեացէք, ձը խուզըն ազատեցէք:

Պինաւչան էլ իլաւ. Ձանքալի էլ էլաւ. գուրինց չուրիլը խա-
դեան. Ձանքալի գիւր հակըր կապըց վար ուր, ձեռ իզար ուր նեպ.
լըփմ ուսկը էլաւ, էլից խուսամուչ փեռ, էսաց.

— Խաղար տարը խսամութին էնիս ընցդենիմ ուսկը չըր իտու
քի, գինան, չիւր քիւ տղը տղէն էլ ուտը, խէրիք է:

Էլան գիւրենց ձիւնք խեծան, խաք ուզըցըն խուսամուչ մօտէն:
Ձանքալը ուր պար խուս գալ ձգիրէն:

Պինաւչան էսաց.— Ձանքալը, աղ ինչ կէնըս:

Էսաց.— Մի ճանքալս էն է:

Էսաց.— Տնաւիր, անիւնք արաք ին, մինք տան օր էրթանք,
անիւնք նուր տնէն ընին, անիւնք տը գեան, մի խասնըն, մինք
անիւնց ճանկին չընք կէրի ազատուը, քիւ պար տու գալս աղօ-
թըրան, էրթանք:

Թա օրմ, Թա էրկու օր գեացըն, մէկ բաւանմ տիսան:

Էսաց.— Պինաւչան խանըմ, անա ինչ բաւան է:

Էսաց.— Ժիսօ գիւ գիւնէն կան չըս իլի, ան Մերտին է, իմ
իրիկ ան տե Կայմագամ է:

Ձանքալի էսաց.— Մինչիւ չէրթամ, Մէրտին քամաւա չէնիմ
չընք էրթայ:

Էսաց.— Բե գուրծ չուրիս Մէրտին:

Էսաց.— Չէ, տ'էրթանք:

Էսաց.— Տակախին, վար մի ազատմ չկայ:

Էսաց.— Չէ, տ'էրթամ:

Գեացըն քաղքը մէջ:

Էրկու ձիու հաւաար խուս կնկեան ձեռ, ինք ընկեաւ մանչ
քաղքըն, կան իրի:

Կայմագամու խօլամ իրի ան տե, դձիւնաւ խանըմ տիսաւ
դարձաւ գինաց, խապար խուս էսաց.

— Պինաւչա խանըմ կեօ մանչ քաղքըն ի. էրկու ձիու հաւաար
ձեռ նստիրիլ ան տե:

Կայմագամ էսաց.— Իլի, գինան, Պինաւչա տը գեայ, ինչ էնէ.
մէկ խօլամըմ էլ էսաց, իլի, գինան, տեա, Թա գուրթ Պինաւչան խա-

նրմ ան տեղի, առ էրի, Թ'անտե չէ, էրի, զանիւ լեզուէն կըտուընք, վաղ մէկէլ չըլնը անցկուն սուտ ըսը:

Խզմեքեաւ էլաւ գինաց. տեսաւ աղուրթ Պինաւչան խանըմ ան տե նստը, էրկու ձիու հաւաար, կեօ ձեռ բռնը:

Էսաց. Պինաւչան խանըմ, իլի, Ահմատ աղան քի կանչը:

Պինաւչան էսաց.—Ան մարդ ինչ ըզը բերի աս տե, քեանց քիւ Ահմատ աղան կտրըճ է:

Խզմեքեաւ դարձաւ, գինաց:

Ջանբալի էրի ան տե:

Պինաւչան էսաց.—Աստուած քիւ տուն աւըրը, չի իս քի ըսը, «չընք էրթայ Մէրտին». չիւր մկայ էրկու գաս (լրտես) էկած է իտիւ ձը, իլի, քաղքէն ընկնինք գիւս, կգեան գմին էլ սպանըն, Թուղ սպանըն:

Անունք քեաղքէն ընկեան գիւս:

Ահմատ աղը խօլամ խաւար տարաւ Ահմատ աղան էսաց.

—Ահմատ աղա, իս ըսըցը, չէրի. Իս ըսըցը «Ահմատ աղան գքի կուզը», ան էսաց, «ան մարդ ինչ ըզը բերի, քեանց քիւ Ահմատ աղան կտրըճ է»:

Ահմատ աղան էլ իլաւ, չիւր դուր խալաւքիւր խաղեաւ, ձըն բերըն ան տե, չիւր ձըն խիծաւ, անիւնք քեաղքէն կեազմ հեռացան:

Ահմատ աղան էլ գինաց խիւ:

Ջանբալը ըրընից յետուց տեսաւ ձիաւուրքիւր. կրակը դարգ յիտուց կգեան. էսաց.

Վի Մերթինի քեաւ սիւր չեայ Ահա այս Մերթինի սլարսպի առաջ
Բրոկք սուար դեաւքեաքն քեաւ դա- Վանի ձիաւուրքիւր դուրս եկան
փույթ դայ դաւան առաջ.
Բիւնաւչան, փփափ մերի խոս րդեա Ո'վ Բինաւչան, դու քու շուն
ընասիս: մարդդ ինձ ճանաչացնել տուր:

—Մերթ մըն Ամասը Ահմատիցա. —Իմ այրս Ամատ Ամատի է.

Գո մեա լաւաւ, Բունանիցա Գլխարկը կարմիր, Բունանական
(Օսմանեան)

ձգմեա գեաւ ա, Մերթինիցա. Կօշիկը դեղին Մերթինական.

Շալվար հեշիւ ա Մահդանիցա. Վարդիքը կանանչ Մահդանիցական
(Սղեղի մօտ աւան).

Արա բօզ ա քաւաւայիցա Արան մոխրագոյն թալնաֆայական.

Ջաւա կօր ա, քրնասի ա. Աչքը կոյր է, դեհ ճանաչիր.

Հակեաւ դիւ քաւաւ Բակիա Եթէ դու հաւատ չես ընծայիր.

Դաւաւ Էվի մակաւ.

Ես դա չունանիցա

Դե քըլա որի. դե քըլա որի Թող այնպէս լինի, Թող այնպէս լինի,

Ահս կըրաւ ջանքի քը խալա Ուխտ և խոստում հոգեոյս պարտը լինի.

Եան ազը քը կուծմ. դիւ ժը մըրաքի: Կամ ես կսալանեմ, դու ինձ հետ գաս,

Եան ազեմի քը կուծը դիւ ժը քարը: Կամ գիւ կսալանէ դու նորա հետ կերթաս:

Ակըն մօտացան, Ահմատ աղան ինչ մօտացաւ, աչ ընկեաւ գնուսն (քուռակ), տիւաւ, վոտ ու ձեռ Թուլցաւ, զկնըլն էլ մուռցաւ նուանու դարսէն, կանչից էսաց.

—Ժխո ձը' բառսան չկէր, գիւ գեացըր, իմ նուանըն առըր բիրի:

Ջանբալըն էսաց.—Կնըկ բառսան չկէր, իս աղջըկ Կանի գեաք ուզըմ, գիւ Պնի բառէն վարքի պսակըս.

Էրկուս առըն յիբար: Ահմատ աղան քեանի ձեռ պար կտայ դախ ձուանըն. ձըն ուր վոտ կանը դախ ձուանըն. Ջանբալը գձուանու պար կտայ դախ ձըն, ձուանըն չուրս վոտանով կը Թուր վար ձիւ քեամկըն:

Ջանբալի իզար զԱհմատ աղէն սպանըց:

Խուլաւքիւր դատու խիտ կանչըցըն:

—Դիւ զԱհմատ աղէն սպանըցըր, մի ձեռնէն գիւր տ'աղատուրս: Ջանբալի էսաց.—Իս սպանըցըր զԱհմատ աղէն սպանըցըր, ձի լինչ: Էդու խուլաւքիւր կանչըցըն.—Տաւ, պիւսը մուսպարեխ ըլնը քի խամար, չէ, գմի ան կուռու ձեռնէն աղատըցըր:

Անիւնք էլ Թուղ տուըն, էկըն Տիւրպէքըր:

Պինաւչան էսաց.—Չընք էրթայ Տիւրպէքըր:

Ջանբալի էսաց.—Չէ, էրթանք ան տե, սպակուընը, նուր էրթանք:

Պինաւչան էսաց.—Դուրժ չունիս խատ պսակուելու, կերթանք: Էսաց.—Չէ, իս անպսակ տուն չըմ էրթայ:

Էլան գեացըն մանչ քեաղքըն. Ջանբալի էլ գինաց մատ մօքըն: Էսաց.—Էզը տը պսակըս:

Մօքըն աչ ընկեաւ զկնըկ, խեք գինաց, էսաց.

—Դէ, կայնը, էրթամ մատ դազըն, գեամ դէ պսակըմ:

Մօքըն գինաց մա դազըն. դազըն էսաց.

—Կնըկմ, կայ կեօ մանչ քաղքըն. դիւ ան կնըկ պսակըս վարձը, իս խաղար կուռու տամ քի:

Էսաց.—Դինա, ան կնըկ առ բի սղա. խիմ մնամ:

Մօքին գինաց զկնըկ, զՋանբալըն առըց գինաց մա դազըն:

Ղազըն մութքուն էսաց.— Դադըրս ալա. էրթամ մա գայմա-
գամ գեամ, ալսակիմ վար քե:

Ղազըն գինաց մա գայմագամ, էսաց.

— Կնըկմ կեօ իկի մի տուն, դիւ ան կնըկ պսակըս վար ձը, իս
էրկու խազար կուռուտ տամ քի,

Դայմագամ էսաց.— Դէ, գինս, առ բի սդա մնամ (տեսնիմ):

Ղազըն գինաց, առըց զկնըկ, զձանբալի, մօքին էլ խիտ,
չուրսն էլ գեացըն մատ գայմագամ:

Դայմագամը աչ ինչ ընկեալ զկնըկ յիւզ գինաց. զղազըն,
մօքըն գիւս էրաւ. «զձանբալըն էլ տարէք, բռնէք, էսաց: Զկնըկ
վերըն կաթ տարէք, գրէք յեօդեմ. գիւս փակեցէք վերէն էկէք:

Զձանբալըն տարան բռնիցըն, Ահմատ աղան գիւս իդի վե-
րէն: Մնաց մինչիւ յիւրիկուան, էսաց.— Իս ճըռմ խաղ չըսըմ. մինք
մէջ գեացընք:

Ոյ շա յը մընի, մը յը յը խուսրո. վախ ինձ, ես ինչ արի ինձ հետ.
Մը գու, Զամբալիյա մը յը յըսը բու Նա ասացի. իմ Զամբալիս ինչ գործ
Տիյարեհր, ունի Տիգրանակերտ

Զամբալի ըռաքի քուս խոս դագի Զամբալին ելաւ, հարցուց զաղի ու
մօքիյան կըր: մօքիյանըն:

Մէկ մարդմ ան տե կայներ էր, էսաց.

— Ահմատ աղա, էրի աս տե, կնիկմ վերիւ խաղ կըսը. մարդու
կալը ալանջ էնէ:

Ահմատ աղան իրի ան տե, Պինաւչան էսաց.

Նազե դափուճի Ահմէտ աղա. Դունապանի անուն Ահմատ աղա
Զանբալի, դիւ խօ քաւր դըրք մալի Զամբալի, դու զինքդ աշխարքի
դիւնի մադեա. ապրանքին մի տար.

Խօ հափստ զնձան դարը ըրդեա քառ- Դու զինքդ բանտէն դուրս ձգելու
օան. աշխատէ.

Ահս կըրտ շանը մը քը քեւալ: Ուխտ և խոստում ընկնի հոգուս
վրայ,

Բեշդա Զանբալի եղի քիւ կեաս, Զանբալիէն յետոյ և ոչ մէկը
Սընկ ու քաւր մը ըռաքանա Խոսե, Աստուծոյ թշուառիս սրտին ու
էղի քու մադեա: կուրծքին երբէք ձեռք չտայ,

Զանբալի էսաց.— Ահմատ աղա, դիւ իմ կնըկ զինէ առըք. ըղի
ի՛նչ էք բռնը, գիւս բաց, գեամ գիւս չիղաբեմ խմըմ, փշուս իմ
պիհն ընը, էլմ բռնաւոր ընըմ:

Ահմատ աղէն գիւս իրաց, Զանբալըն էկաւ գիւս, ձեռ իղար
ուր նըպ, լըմ ուսկը իլից Ահմատ աղը գիւք:

Ահմատ աղէն էսաց.— Ահս կըրտ իմ խոգիւն ընը, իս ձի էր-
կուս խասըցիմ ձի մըագըն:

Առըց զձանբալը, տարաւ, էրաւ արտաքնոց ինի, գիւս փա-
կից վերէն, թիւ ապեմ' առըց, գինաց վերիւ. զյեօդը գիւս էրաց.
Պինաւչան գիւս էխան, զյեօդի գիւս էլմ փակեց, թիւ ապեմ քի-
չից վար Պինաւչան խանուսը թիւքիրուն, նաղիվան վի առըց իրի
վե, արտաքնոցը գիւս իրաց, Զանբալի էլ գիւս էխան, անիւնց
ձեռքն էլ իրի, էտու զանուսը. նամակմ գրից, էսաց.— Կափուճի,
ասա էրկու ձեռաւոր սայա ին, ար գեան, էրթան Ըռնտվանայ եր-
կիր խաւրն ու խաւրան առնին, իրիկուն խասնըն ադ տեղ գիւս բա-
նաս, կէս գըլիւրն խասնըն էլմ գիւս բանաս: Նամակը էտու զձան-
բալի:

Զանբալի, Պինաւչան գուրինց ձիան խիճան, գեացըն դար-
կեալս կայնան, նամակ տուըն կափուճու ձեռ. կափուճին առըց,
կարդաց. իդի վար գլխին, զգիւս իրաց. Զանբալի, Պինաւչան
քաղքից ընկեան գիւս:

Դառնանք վար գայմագամըն:

էսաց.— Ահմատ աղա, խաց մի բի, ուտիմ իս:

Ահմատ աղան խաց տարաւ. իդի յէնջե. Պինաւչանը խնդալիւց
խաց կիյա գայմագամը բիրտն:

էսաց.— Ահմատ աղա, խաց վիրու:

Ահմատ աղան խաց վիրուց:

էսաց.— Ահմատ աղա, Ֆանար բի, իս էրթամ իմ տեղ:

Ահմատ աղէն Ֆանարը առըց իրի. ընցաւ յէնջիւ գայմա-
գամըն, տուը ներսըվանվի, գեացըն էլըն վերըն կար:

Ահմատ աղէն յեօդի գիւս էրաց, գայմագամ ըրըլից, տըսաւ
մարդ չկեայ յեօդէն, էսաց.

— Ահմատ աղա, հանիյա գարը, Ահմատ աղա, ուր է կինը.

— Էֆեհնըմ, հա'նիյա գարը. Տէրս, ուր է կինը,

— Ահմատ աղա, հանիյա գարը, Ահմատ աղա, ուր է կինը.

— Էֆեհնըմ, հա'նիյա գարը. Տէրս, ուր է կինը.

— Հայսե', սիֆսը, Շոու, գնա, կորսուէ.

— Էֆեհնըմ, սիֆսը, սիֆսը. Տէրս, կորսուէ, կորսուէ.

Դայմագամն էլ ան տե կսկծու ըղգեաւ:

Դառնանք վար Զանբալը:

Էկըն Սղերտու մօտացան, Զանբալի էսաց.

— Էրթանք Սղերտ, բաղար էնընք:

Պինաւչան էսաց.— Դուրծ չուսիս, աս Սղերտ ի, անպատիւ
մարդ կեցդեն պատիւ:

Զանբալի էսաց.— Ձէ, չիւր իս քի խամար խալաւ չառնըմ, իս
Սղերտու չըմ էրթայ:

Պինաւչան էսաց.— Դիւ կառնըս, իս չըմ առնը.

Գեացըն Սղերտ. Ջանբալին էսաց.

Ամբ հարն Սըյեռն սեար դարանի Մենք գնացինք զղերդ. զլուխ հա-
նեցինք:

Ամ լուռն, սախմն բեար դերի դրեանը Մենք գնացինք, կանգնեցանք խա-
նութի առաջ.

Դե կազ քը բոլմ քը սաս անի. Տաս կանգուն կարեմ հարկւրանոց.
Բիրոզ հարն ան քիւմբարեք քը բեար՝ Նոթ անգամ շնորհաւոր լինի Բի-
նա Բինաշանը. նաւանի հառակին

Պինաւան էսաց.—Դիւ կառնըս, իս չըմ առնը.

Ամբ հարն Սըյեռն սեար դարանի. Մենք եկանք Սղերտի գոնեռու
զլուխը

Ամ լուռն, սախմն բեար դրեանը Մենք գնացինք, կանգնեցանք դեր-
քերդիյանը. ձակի խանութի առաջ

Դե կազ քը բոլմ դու սաս անի: Տաս կանգուն կը կտրեմ երկու հա-
բիւր հոնսունոց

Սեռի, սըգեօլ Համգա Ղաւուշ, Մահմատ Շաւատու, Մահմատ
Քուրդու էկըն ան տեղ, անունց աչ ընկեաւ Պինաւան, դարձան
գեացըն:

Գեացըն մատ անունց աղըն, ըսըն.—Աղան, էս տարը հօթ
տարը կայ, դիւ կըսըս.—«Ախ կնըկ, ախ կնըկ», կնըկմ իկի քա-
ղաք. ախշարքը մէջ անցկուն կնըկ չկայ:

Աղէն էսաց.—Դէ, գեացէք, բերէք աս տե, մահ տըսնամ:

Գեացըն, վիրուցըն վար մատքիրուն զՋանբալը, զկնըկ՝ չթըղըն
անունց վստքիր առնըր գետըն. տարըն, դըրն յէւջիւ աղըն:

Աղէն էսաց.—Դիւ գըիւ կնըկ չը՝ ծախիս, առնիմ:

էսաց.—Չէ, մարդ ուր կնըկ չծախը, օր իս ծախըմ:

Աղէն էսաց.—Խընգ խարըր կուռուտ տամ քի. էրկու խարըր
կուռուտ խարըր, յիւրէշ կնըկմ ան, իրիք խարըրն էլ կը գնըս քիւ
ծուց:

էսաց.—Չէ, մարդ չտեսի դիւր կնըկ ծախը:

էսաց.—Տո՛ւ ձը, խաղար կուռուտ տամ քի:

էսաց.—Մարդ դիւր կնըկ չծախը.

էսաց.—Տո՛ւ ձը, էրկու խաղար կուռուտ տամ:

Մահմատ Քուրդու, Համգա Ղաւուշու, Մահմատ Շաւատու աղա
իրեքը ըսըցըն.—Թո՛ւղ, էրթայ ընը խանգակ (սարի մի գլխու ա-
նուն), մի քիսայից ինչ տէրթայ, փարամ բարութ տէրթայ մէկ
կիւլիւլէ. գանինք, սպանինք, կնըկ առնըք բիրինք:

Ջանբալը առըց զկնըկ ընկեաւ դիւս քեաղքէն. աղա իրիք
քեան զՋանբալի շուտ գեացըն իլան Խանգակը գլխիս:

Ջանբալի, Պինաւան գեացըն, խանտակը մօտացան, տըսան
ամին մէկ թփան մը տկէն էլան դիւս տարըցըն:

—Վոլանիւլ աղիմ, եան շիլիքու, եան դաթիլ քու:

Ջանբալը Պինաւանը էսաց.—Նա ինչ կըսըն:

—Դիւ ժխտ լիզու չը՝ս խասկանայ, կըսըն «եան գըի քալնէ
(մերկացիր), դի՛ տգ տե, հան կըսըս, «չէ», գըի կսպանինք:

Ջանբալի գձըն քչից վրէնքտէր, էգար զԱհմատուկ սպանից,
մէկէլ էրկուս փախան, գեացըն մատ աղըն:

Աղէն էսաց.—Ուր է Ահմատուկ:

էսաց.—Ահմատուկ սպանից, չգիցանք ճը՛ն էր, ճանալա՛ր
էր, ինչ էր, մինք անճախ պրծանք:

Աղէն էսաց.—Ահմատուկ չսպանէր, անիւ գլխիս ուտէր անիւ
կնըկ:

Ջանբալը, Պինաւան էկըն գիտու բերան. մէկ աչքին ֆելեկ-
ուան մի գետու բերանն էր, Ջանբալի էլ իլան խարըրնուց ուսկմ
խուռ ձեռ, էսաց.—Ա՛ւ, դի՛ ջիւր ընցու:

Աղա ֆեալակուան էսաց.—Կը խնդրիմ քինէ աղա փախըր մի
տու ըզի, սըւտակ փարայ տու ձը, աղա փախըր մի տեղ չընցըն:

Պինաւան էսաց.—Ջանբալը, խան մեծիքիյեմ տու ձեռ, գմի
կնըցի. աղատուընք:

Ջանբալը մեծիքիյեմ խուռ ձեռ. ֆելեկուան գանինք իգի վար
ֆելեկըն. տարաւ, ջիւր ընցուց:

Ջանբալը, Պինաւան գեացըն Հաղարու Ամիրը բերդ:

Նուր հօթ օր, հօթ դըշիր ուրինց խարսնըս դըրն:

Անիւնք ան տե խասան իրանց մրազ, դիւ էլ աս տե:

ԴԱԼՈՒ ՀԱՄԶԱ

(Մական Կոնստանտին Տիմ գիւղի բարբառով) *

Թաքաւորմ կէր, Ասպած լաճմ տուեց էդա թաքաւորին. էդա լաճը գիշեր ցերեկ իւաց. իշ արին, չկրցան ինոր ձէն կտռէն: Թաքաւոր էլաւ, դալալ տուեց կանչել մըջ քաղքին.— Հէ, ասաց. ո՞վ իշ գետայ եմ աղի ձէն կտռի, ես ինոր պտի դնեմ կշեռք, ինոր կըշեռքով ոսկի տըտամ ինոր, ո՞վ իշ ինոր ձէն չկտռի, ինու վիզ տը դարկեմ:

Էդա լաւնով (առիթով) իլաւ էսպունի վիզ կտռեց, էն պատճառով օր չկրցան ձէն կտռէն:

Էդա թը մնայ դայ. մենք էրթանք Մարրայ թաքաւորից զըրուցք անհնք:

Մարրայ թաքաւոր ասաց ուր քունաբերաց.— Դնացէք, ձեր մալ Ստամբուլ սաղցուցէք, զըրէք յետ:

Ինոնք կեամին հեօղ իսկին, տ'էհան. էլան իրեք մարդ գնացին: Խացի թանգութեն ժամանակ գնացին. յէմալ սով էր մէկ խաց կտէր մէկ մեհիսի խացի տէր չիւր իտէր, ծնայ (այնպէս, այնչափ) սով ի:

Իլան, իշկացին պագրկընի մարդեր, օղուլ-ուշախ մը դենը կգեայ, իրեք տղայ կեօ խետ, էրկըսի ձեռնէն բռնի, մէկ ֆօրփայ վըր ծծին հա կլայ, հա կգետայ:

Ասին մէմէկու.— Ասիւ մենք տը խարցնենք, ընչի կըլայ, պատճառ ինչ ի.— Քեօրիկ, դիւ ընչի կըլաս:

— Ես կըլամ, սով-սրածութեն ի. եմ իրիկ մեռէ, էսա մենք չորան էլ տը մեռնենք, զատ-քան չկեայ մեր ձեռ:

Էդա մարդեր ասին.— Քեօրիկ, էդա ֆօրփէն տո՛ւր, մենք զընենք, ըմեն օր քե փարայ տանք, դիւ շահուես:

Ասաց.— Աղբէր, ո՞ր ուր ջկեար ծախեր ի:

* Պատմած է Պետրոս Վերսեան խօսրովեան:

— Որ դիւ ջկեար չիւ ծախի, պտի չորան էլ տը մեռնէք. դիւ էն ֆօրփէն տա՛ս մե, դիւ իրեքն էլ մեռնելից պտի փրթուէք, պտի շախուէք:

Ասաց.— Աղէկ, տամ ձե, եմ լաճու գին ինչ ի:

Ասին.— Դիւ գիտիս, քեօ տղէն ի, քեանիմ դիւ տսեօ, կտանք: Էրկու խարիր մեհիսի տուին, էն լաճ գինին:

Ասին գնացին յետ դարձան Մարր:

Քեամին գանեց, օլըրեց էդա կեամին, զըրուցուց, տարաւ գնաց էն թաքաւորի, իշ ինոր տղէն կըլայ, ինոր շայիրին մէջ խանեց դիւս:

Էն գիշեր, ինչ էն պագրկեան էկաւ, շայիրին մէջ դիւս էկաւ, ֆօրփայ տղէն կեօ խետ: Էն իրկուն էլ մէկ օղուլ-ուշախ էկաւ.— Թաքաւոր, ասաց. ես տը գեամ, քեօ տղի ձէն կտռեմ:

Թաքաւոր ասաց ինոր.— Դիւ տղէկ օղուլ-ուշախ կերեաս, չեօ կընայ ձէն կտռի, քեօ վիզ կը գանեմ, քեօ մեղք կլինի եմ վիզ:

Ասաց.— Չէ, ես չեմ կընայ ձի շախի, ես տը գեամ, Աստըծու ձեռնով կտռեմ:

Էն գիշեր իլաւ գնաց ինոր լաճ պախեց, ինչ տրաւ, իշ շարաւ ձէն չկրցաւ կտռէր— չու՛մ դէ՛մ լոս. դէ՛մ լոս լաճ տուեց, գնաց դէ՛մ աղօթընին.— Աստուած, ես եմ խողին առնիս, ես իդոր ձէն կտռեմ:

Էդա կնիկ իշկաց մալ, տաւար կեօ մըջ շայիրին, ասաց.— Ես էրթամ, ինոնց ասեմ, թըղ թաքաւորի շայիրից էրթան, ինոնք չեն դիտի յիմար են, թաքաւոր ախախի, ինոնց վիզ գարկի, մեղք են:

Դնաց ասաց.— Աղբէրքեր, դիւ իշ մարդ բք:

Ասին.— Վալա, մենք Մարրայ պագրկեան ենք. մենք էկանք, դէհէնք Մարր, քեամին գանեց, օլըրեց, բիրեց դայ:

Ասաց.— Էլէք, գնացէք, թաքաւորի շայիրն ի, ձե վիզ չգարկի: Թաքաւոր լաճ ինչ տըտաւ պագրկեանի դեմ էդա ֆօրփայ լաճ, կեօ նստած մօ պագրկեան. դինք թալից, գնաց մօ պագրկեանի լաճ, ձէն կտռեց:

Բեհմ մը մնաց դայ կնիկ, թաքաւորի լաճ տուեց, էմէլ էկաւ, էմէլ իլաց թաղաւորի լաճ. կանչ մը էրկինք, մէկ էլ գետինք, չու՛մ բիրեց թաքաւորի սարի մօտ:

Թաքաւոր ախախ.— Հա՛, ջալլա՛s, ասաց. կանչէք, էսա օղուլ-ուշախի վիզ կտռէ:

Էդա կնիկ ասաց.— Ես մէկ խապար քե ասեմ, նո՛ր եմ վիզ կտռի: Ասաց.— Առն:

Ասաց.— Ողջ երկիր որ թափին, քեօ լաճու ձէն չի կտռի. մէկ պագրկեան կեօ թալէ քեօ շայիրի մէջ, մէկ ֆօրփայ տղայ կեօ

էնտեղ. էն ֆօրփէն քեօ լաճու ձէն կտուի. չէ, քո՛ւ մարդ չկրնայ կտուի:

Ասաց թաքաւոր. — Օղով-ուշախ բռնէք, էն ֆօրփէն բերեմ, ըսկուն ի, էդա օղով-ուշախ չախեմ:

Խեա էդա խապրին պագրկեքեր էլան, մէկ լեկէն օսկի լցին, չալրէն քեշին վրէն, էկան թաքաւորին տես. թաքաւորին գլօխ տուին. — Թաքաւոր ապրած, մենք Մսրբայ պագրկեան, էկանք, տէ-հէնք Մսրբ, քեամին բերեց, քեօ չայիւ խանեց գիւս, իկիւր ենք քե տես: Ասաց. — Ես ձեր վիզ տը կտուիմ. ձեր մալ չխօ հմն ի. թի որ մէկ ֆօրփայ տղայ ձե կայ, որ էն ֆօրփէն բերիք, տուիք ձի, ես ձեր մալ չըմ առնի, ձեր վիզ չըմ գարկի:

— Թաքաւոր ապրած, մենք էն ֆօրփան տուինք քե:

Գնացին բերին, դրին թաքաւորի լաճու կշտի խեա. ուր ձէն կառեց թաքաւորի լաճ:

Թաքաւոր իլաւ, էդա օղով-ուշախին ուր կշռանքով օսկի տուեց, պագրկեանին էլ դասուր տուեց, ասաց. — Իրեք օր կերէք, խմէք, նոր գնացէք:

Թաքաւորը էրկուս լէ արաւ ուր լաճ. տարաւ գնաց կնունք. կնքեց, ուր լաճու անուն դրեց (Գալու Ահմէտ¹). պագրկերն լաճու անուն դրեց Գալու Համգաւ:

Էդա էրկու լաճեր ջոջացան. թաքաւոր տարաւ, դրեց ու-սումարան:

Գալու Համգաւն խեղբով էր չըզ Գալու Ահմէտ. — Գնա, ասաց Գալու Համգէն Գալու Ահմէտին. թաքաւորին գլօխ դիր, ասա. «մենք մե ուսում առինք, առաւտուն մէմէկ ձի տաս մե, մենք մե ձիուն քեամկին բռնինք, ուսնինք ձիաւորութեն:

Իլաւ, գնաց գլօխ դրեց, ասաց:

Խէր ասաց. — Աղէկ:

Առաւտուն իլան, մէմէկ ձի խեծան, մէմէկ ճանկմ օսկի առին, գնացին կան գեալ: Էրկու օր չէկան, վըր իրեք աւուր էկան:

Գալու Համգէն էմէլ ասաց. — Գնա, գլօխ դիր, ասա, «թաքաւոր, մե ուսում առանք, մե ձիաւորութեն ուսանք. մենք կը խընդ-րենք, վաթսուն դիար պոզվըտից մե էրկու կեօրգ չինիս, առաւ-տուն մե կեօրգեր առնինք, էհանք, խաղանք:

Գալու Ահմէտ գնաց, ասաց:

Թաքաւոր ասաց. — Գնացէք. քեք: Գնացին, քեան:

1. Գալու կը նշանակէ նիւղ մե Գալիք եւ Մանի մէջ գործածուած ծաւառ, որի քեւ խկական նշանակութիւնն է յիմար, սակայն այստեղ կը նշանակէ քաջ, կտրիճ, համարձակ, աներկիւղ եւլն:

Կանչեց դարբինքերաց ասաց. — Զի պինայ վաթսուն դիար էր-կըթից. էրկու կեօրգ չինէք իմ լաճերաց խըմակ:

Գնացին, չուճ առաւտուն չինին, պրծան:

Առաւտուն տարին, դրին մէյքընի գլօխ, մէկ գլօխ մէկ՝ մէկ գլօխ մէկ:

Խըլուսուն լաճեր իլան վեր քնուց, ինոնց իրես վայցին, ինոնց Ասպած կանչին. տըսան կեօրգեր մըջ մէյքընին:

Գնացին, ձեռ տուին, կեօրգեր վիլուցին:

Ասալծու խըմաճեքէն կեօրգեր վիլուցին, ինչ գիւ խեճոր վի-լուցիս, բռնիս քեօ ձեռ, վեր թալես:

Էդա կեօրգ Գալու Ահմէտ թալեց մօ Գալու Համգաւ, Գալու Համգէն ինոր կեօրգ բռնեց. Գալու Համգէն իլաւ, ուր կեօրգ թա-լեց մօ Գալու Ահմէտ. Գալու Ահմէտ ինոր կեօրգ բռնեց: Ինոնց խաղ իլաւ, նահան թալեց, նահան բռնեց, նահան թալեց, նահան բռնեց:

Մըջ մէյքընին ինոնց կեօրգեր յիւար կը դպնէր, կրակ կը թռնէր մէմէկից չըզ խաւի ձու. խիլաակ Ասալծու էրկուց ու-րանց ոտքեր կը քեշեն, ինչ կրակ չգեայ ոտքեր իրիցի:

Թաքաւոր վանչարից ըրըչկաց դըխ լաճեր, ասաց. — Եմ լա-ճեր ոճմ ինոնցմէնէ տը բռնին:

Էդա լաճերաց խէր խիւնդցաւ, զանչեց լաճերաց ասաց. — Եկէք սղայ, վոսիեարմ ձե տ'անեմ. եմ վոսիեար բռնէք ձեր ա-կանջ, չթողնէք դետին. չըմեն քեարին ձեր միտը մնայ, ամանաք ձե, էսա էրկիր կեօ յըմեն ձեր ձեռն ի. պալի էնա Սե սարի քեա-մակ չէնէք:

Թաքաւոր վաղճանաւ, էլան թաղին. ինոր պատարագ արին, պրծան. սինօղքեր կանչին ասին. — Մե թաքաւոր վաղճանաւ, մե թաքաւոր դենեք:

Իլան, Գալու Ահմէտ, Գալու Համգէն կանչին. էկան էրկունս էլ: Գալու Համգէն ասաց. — Ես դիտեմ ձի ինչ սալով կանչըք: Սի-նօղքեր ասին. — Ի՛նչ սալով, դիւ խեղբով մարդմ ես, մե սալի ասես:

Ասաց. — Զի սալի անէք թաքաւոր, դենէք եմ խօր տեղ. չէ, ես չըմ ըլի թաքաւոր, դիւ ձընէ նազ արիք, ես եմ աղբորմէ եմ հազ արեւ, ես եմ աղբէր անեմ թաքաւոր, դենեմ եմ խօր տեղ:

Սինօղքեր ասին. — Զէ, դիւ խեղբով եմ, սալի դիւ ըլես:

Ասաց. — Ես խեղբով եմ, եմ աղբէր ջոջ ի, եմ աղբէր նստի թաքաւոր, խապար տալ ձընէ ըլի:

Գալու Համգէն Գալու Ահմէտի ձեռ պագից, դրեց վըր գըլ-խին, ասաց. — Պտի էրթաս, նստես եմ խօր տեղ:

Արին թաքաւոր, դրին խօր տեղ:

Մէ ժամանակ մը մնաց թաքաւորութիւն. մէկ օր թաքաւոր էլաւ, ասաց.— Դալու Համգան, մե ձիանք քեշեք գիւս, էհանք կան գեալ սեհրանկեան տեղ, սեհր անեք:

Մէմէկի մէկ ճանթիկ օսկի առին, գնացին:

Ասում, գնացին մէկ սահաքուան տեղ, թաքաւոր ասաց.— էհանք սե սարի քեամակը:

Դալու Համգան ասաց.— Մե խէր վոսիեար արե, մե խօր վոսիեար չի կուրիսինք, բռնենք մե աղանջ:

— Չէ, ասաց. մե խէր մեռաւ, գնաց. մենք պտի էհանք:

Ասաց.— Թաքաւոր, դիւ գիտեա:

Գնացին իլան Սե սարի քեամակ, իրեք, չուրս աղբուր տըսան. յաղբրի վրէն ծաղիկ, ծաղկունք էր, կանանչ, չիման էր:

Դալու Ամէտ ասաց.— Մե խէր ծնայ բեբաղդ էր, ծնայ աղբուր, կանանչ, ծաղկունք էս տեղն ի, չըր թոնի մենք գէնք էստեղ:

— Թաքաւոր աղբած, ասաց Դալու Համգա, մենք էկանք, ամա մենք փոսմընանք:

Մէ վերու օխաւ տըսան. ձիանքներ թողին խե, գնացին չում դաշտի կէս, բռնին, բերին, մորթեցին, անեն ինոնց խմակ խորոված. ինոնց թուանքներաց դիրքը արեցին չիչ, խորոված դըրին վըր կըակին: Թաքաւոր ասաց.— Դալու Համգա, էհա ինչ ի կը պսպըղայ:

Ասաց.— Էն ծով ի:

Ասաց.— Մենք տ'էհանք տըսանք, էն ինչ ծով ի դայ:

Էլան, գնացին, ասաց.— Դալու Համգա, գիտեմ, ծով ի, էն ինչ ի ծովու վրէն կգեայ:

— Էն կեամի ի, կեամին ընկե վըր ծովուն, ֆուրբունեն տուե վըրէն կգեայ:

Կեամին էկաւ, տեմուր թալեց կայնեցուց:

Թաքաւոր ասաց.— Մենք տ'էրթանք կեամու մէջ, վըր ծովուն Բէյֆ մը անենք, գեանք յիս, նոր էրթանք մեր խորովածքեր:

Ասաց.— Մի գէտ, դիւ թաքաւոր իս, քե չլայելի:

Ասաց.— Չէ, պտի մոնենք ինե:

Էլան գնացին, մտան ինե. կեամիչին կեամին թողեց, որ կեամին թողեց, քեամին զանեց, կեամին տարաւ, գնաց, զանեց մըջ ծովուն քեարին, կեամին պարմիտ տրաւ. թաքաւոր, Դալու Համգա էրկուս մնացին մէկ տախտիկի վրէն: Աստուած օր չէր բիրե, մնացին մէկ տախտիկի վրէն:

Էգա տախտակ քեամին զանեց, տարաւ. զանեց մէկ քեարի, կէս տեղէն էն տախտակ ճղեց. թաքաւոր մնաց վըր մէկ քայի, Դալու Համգա վըր մէկ քայի:

Դալու Համգա ասաց.— Թաքաւոր, Աստուած մե մէմէկուց ջուկեց. բալի Աստուած ձի օր աղատեց, ես էկայ գիւս, մաղէ չոր խաղենմ, քեօ խոս զրվում, կան գեամ, քե տըսնամ:

Թաքաւոր ասաց.— Դալու Համգա, թի ծովուց աղատուայ, մաղէ չոր խաղենմ, եզր աշխարհք կան գեամ, քե գտնեմ:

Թաքաւոր գնաց յարեալոց գիւս ընկեաւ:

Դալու Համգան գնաց յարեամտոց գիւս ընկեաւ:

— Ինչիս գիւս ընկեան, ասա գիւ:

Թոռչին ձիւկ կը բռնի եզր ծովուն, էգա բոռչու աչք ընկեաւ. էգա մարդ, ասաց.— Ինոր չորեր խօրոտ ի, թը գեայ, ինոր սալանեմ, չորեր խաղենմ:

Որ էկաւ, չեցիկ թալեց ծովուց քեշից գիւս:

Դալու Համգա ծովուց դահա գիւս չիր իէ, աչք թալեց բոռչու մաղէ չորեր, ասաց.— Բեր փոխենք:

Ասաց.— Չէ, ես չեմ փոխի, դիւ թաքաւորի տղայ ես:

— Չէ, ասաց. պտի փոխենք:

Դալու Համգա չորեր վրայէն խանեց, խաղաւ բոռչու մաղէ չորեր, գնաց յարեմուտ մըջ մէ քաղաք:

Ինոր ընտալաւն խաղեց մէ փակեալս, հա կեհայ մըջ քաղքին, կգեայ: Էն թըղ մնայ դայ, մենք դառնանք թաքաւորի վրէն:

Թաքաւոր գնաց, յարեալոց գիւս ընկեաւ:

— Ինչիս գիւս ընկեաւ.— Փեամին կը տանի տախտակ, կը դանի մէ քար. գիրմ, երկուս զանեց քար. Աչքեր բացեց, իչկաց տախտակ վըր ջրուն կը դանէր քար, կը զըռէր յետ. մէկ գիր ու աչքեր բացեց, ասաց.— Նօթ անուան տէր, Սուրբ Կարապետ, ընձի աղատես էգա ջրուց: Դիր մէլ օր կարկեց, խասաւ քար բռնեց, ոտքեր դրեց վըր քարերաց, ծովուց աղատուաւ. էլաւ գնաց, ընկեաւ մէկ քաղքի գիմաց, գնաց, մտաւ մըջ էգ քաղքին:

Գնաց, իչկաց նեա մարդ, նեա գաւ, Աղամորդի մըջ էգ քաղքին չկայ, որ դուքան գնաց, իչկաց, գա'ս չկայ. որ Բօքեն գնաց, իչկաց, մարդ չկայ. Մէկ գիւս քարաշար չարեր էն, լանկեով գանեց, փուց, գնաց, մտաւ էն յօտի մէջ. տըսաւ տղի լալիւ ձէն կգեայ, գաւս էն լալիւ ձէն տըսայ, գնաց, իչկաց մէ թաքաւորի աղջիկ դայ կլայ, ասաց.— Թաքաւորի աղջիկ, բարե քե:

Թաքաւորի աղջիկ իչկաց ինե, ասաց.— Թաքաւորի տղայ, դիւ տղայ իչ կանեա:

Ասաց.— Դիւ լացիր, ես քեօ ձընի խեա էկայ, ընչի կլաս:

Ասաց.— Մէ վիշապ ուսեր ի, էսա քաղքի մախլուլս իչ կայ չկայ, յըմեն կերաւ. եռանդ եմ մէր կերաւ, յերեկ եմ խէր կերաւ, յըսօր եմ դօրն ի, սղա ես տը լամ, ինչիս անեմ:

Թաքաւոր ասաց.— Աղջիկ, ես ստիպած եմ, խաց անէր, ես ուստեմ, չու՛մ էն կղեայ. Աստուած ողորմած ի:

Խաց բերեց դրեց. կերաւ:

Տղեն ասաց.— Եմ քիւն կը տանի, քեօ ծուռնկ դիւր, ես եմ դըլօխ դնեմ վրէն. որ կղեայ վիշապ, ընձի խանկա վեր:

Քնաւ. որ քիւն տարաւ, աշխար զարգանդ բռնեց, դեռդ քաղաք բռնեց. քոզ, խապար քաղաք բռնեց, աղջկայ լեզուն փակուաւ, իրաց. ինոր արցունք ընկեաւ Թաքաւորի իրոյն. Թաքաւոր ահիսաւ, ասաց.— Ընչի՛ կըլլաւ:

Ասաց.— Քեօ տուն աւերի, կեօ էկաւ, մե տը ուտի, իլի վերք քեպիւր մը արաւ:

Թաքաւոր իրաւ վեր, Թուր կապեց վեր ուր, դնաց դիւս, իշկաց, կեօ, վիշապ կղեայ. Վիշապ իշկաց մարդ մը, կեօ, դայ ի, ուր պէնք քեչեց յեռջև ուր, Թաքաւոր խըտ Թըրն դնաց մտաւ վիշապ բիրան. Թուր ընկեաւ վիշապ բերան, Թաքաւոր զինք յեռ ընկեաւ, Թուր վիշապ բերան կտուեց չու՛մ Թեքեր: Թաքաւոր զինք քեչից դիւս, զըվիշապ տուեց դէմ Թըրի, կտուեց վիշապ, սարանեց, էկաւ տուն:

Դաս Թաքաւորի աղջկան արաց, էկաւ:

Էկաւ որ Թաքաւորի աղջիկ հախու մեռեւ, փետացե, յիւշը ընցե, ընկե. Տղեն ջիւր Թալեց մըչ յերսին, ծծեւ մածեց, իրիւքիւ կծեց, աղջիկ խանեց վեր:

Ասաց.— Աղջիկ, քե ինչ իրաւ:

Ասաց.— Ասի՛ քե կերաւ, ձի էլ տ'ուտի:

— Վեր, հանք, քե լեռ չանց ասա:

Գնացին զվիշապ տըսան, ինոր ջանդակ Թալե մէմէկու. ցընց մէ ամբոցի տեսակ:

Էլաւ աղէն ու աղջիկ ձեռ Թալին, մէմէկու իրիւքեր պաքին, զըւռան, էկան յետ:

Աղջիկ ասաց.— Թաքաւորի լա՛ն, քաղաք Աստուած տուե մե չու՛ն էն օր աշխար արիւրի. մե խերիք ի:

Տղեն կը խնծէր ձին, կըհէր յըմեն օր նեչիւր. աղջիկ յառեջ կըհէր, ձեռ կը Թալէն իրար վիզ, կղեան:

Թաքաւոր շորեր խանեց, դնաց դիւս լուաց, աղէն էլաւ, շորեր քճքճեց պարտեց, պղտի բանլիս մը դտաւ. տարաւ, Թալեց զըւռներ, էսա դիւս չէ, նահան, նահան չէ, նահան՝ պտի զիւռմ բացեց, իշկաց մէկ ճրագ կեօ դայ յօթի մէջ կը կալնի. դնաց, իշկաց մէ չապիկ ի, ճրագի տեղ կը վառուի, ասաց.— Էսա չապիկ տանեմ, եմ Թաքաւորին խաղնի: Բիրեց դիւս, զըւռաւ, դիւս չինեց: Սինա մախաւք դարկեց, չապիկ տարաւ: Տղեն մուռթ էկաւ տուն: Աղջիկ

խարցնեց.— Դիւ ընչի դամա՞ իս. չըս դնաց նեչիւր:

— Չէ, ես դամա չեմ. քեօ շորեր իշկացի բանլիս դայ, չապիկ տըսայ, կեօ ճրագի պէս կը վառուէր, բիրի որ խաղնէր, սինամախաւք դարկեց, տարաւ:

Ասաց.— Ես քեօ ձեռնէն էկայ դիւս:

Ասաց.— Վիշապ եմ ձեռնէն չխանեց, մէկ Աստուած խրիշտակ չըմ անե, մարդ չկընայ եմ ձեռնէն խանէ:

Սինամախաւք տարաւ, դրեց մէկ դարի դիւս:

Նախընթին էլաւ, իշկաց սարի դիւս, կեօ, արե գարկեր՝ կընկեան ասաց.— Խաց դի, կեօ արե գարկեր սարի դիւս:

Վնիկ ասաց.— Կէս գիշեր ի— Չէ, կէսօր ի, ես տ'էհամ:

Խաց դրեց, Նախընթին նախիւր առեց, դնաց, խանեց դարի դիւս, իշկաց մէ չապիկ կեօ դայ. չապիկ ինչ արեաւ տեղ կը վառուի. վիրուց, դրեց ապի տակ. էրկիր մթնաւ, ասադեր էրեաց:

Էլաւ վեր, էմէլ զըւռաւ, տաւար առեց, էկաւ տուն:

Տաւար լցեց մըչ գեօմին, դնաց չապիկ չանց տուեց կնկեան, կնիկ ասաց.— Աղէկ ի, տանիս Թաքաւորին, Թաքաւոր մէկ աշխարք տայ քե, դիւ ուտես:

Նախընթին ձեռ տուեց փէտ, խասաւ կնկեան. — Ես իշխաւնեմ էլխը աշխարին. տանեմ, տամ բռէսին, որ ձընէ նախընթին չառնի. չուր հար-հար (մշտական): Շապիկ բիրեց բռէսին:

— Ընէս, արի դիւս, ձի գործ կայ խըտ քե: Դիւս բացեց:

Նախընթին չապիկ չանց տուեց, ասաց.— Էսա չապիկ քե եմ բիրէ, որ դիւ նախընթին չղնէ չառնես, հա կենայ ձի:

Ասաց.— Գնա, չու տղի տղին տղէն տուեր եմ քե:

Նախընթին զինք վեր-վեր Թալեց, դնաց տուն:

Առաւտուն բռէս իրաւ, չապիկ առաւ, տարաւ Չինաց Թաքաւորի խըմակ. Թաքաւոր մէ մէշոք օսկի տուեց ինոր:

Թաքաւոր ասաց.— Ո՛վ կայ էսա չապիկ տիրոջ սալըղ տուող, ես ինոր կշտանքով օսկի տըտամ ինոր:

Գնացին, կան էկան. էրկու պառաւ բերին էկան, ասաց.— Պառաւ, դիւ կանաք էսա չապիկ սալըղ տայ, վիւն ի, վիւ տեղացն ի:

— Չէ, ասին, մեք էրկու խարիր տարեկան ինք, կեօ քաղքի էն քեօքէն մէկ քեօ կայ մե իրեք խարիր տարեկան ի. դնացէր, բիրէր:

Գնացին, բիրին. խարցնեց ինոր Թաքաւոր.— Դիւ կանաք չապիկ տիրոջ սալըղ տաւ.— Խա, ասաց:

— Որ կանաք բիրես, քիւ կշտանքով օսկի կտամ քե:

— Չի դիր մըչ մէ յօթի, օրը մէ ոխար իս ուտեմ, ես գետմ վըր եմ դաշուան զախարքընին. ես համ դէն չապիկ տէր բիրին:

Տարաւ գնաց յօտն. օրը մէ ոխչար կերաւ. էկաւ վըր դաշուանց հարախեարին:

Ասաց.— Դէ, գնա, ձի խըմայ մէկ ձըցում բն, մէկ սարեկ էլ բն, մէ օձ էլ բն:

Բերեց, էկաւ: Պառաւ խեծաւ ձըցում, սարեկ քեշեց վըր բերնին, օձ բռնեց ուր ձեռ. օձու վիզ քեամեց, պոչ գանեց ձըցմին, ծովու վրէն ձըցում գըռուալին հա գնաց. քեանի գանեց՝ գըժժաց ու գնաց. էլաւ էն տեղաց ծովու եզը, ուր սեռիկ պախեց մըչ աւղին. գնաց, ընկեաւ վըր թաքաւորի էն ճամբխին, ինչ թաքաւոր կեհայ ցեշիր:

Թաքաւոր էկաւ սարեց. ասաց.— Պառաւ, դիւ ըսդայ իչ կանես: Ասաց.— Հանըցեր էկան, գնացին հան. ձի բերին, թողին ըսդայ:

Ասաց.— Դէ, ել, ել, էհանք տուն:

Էլաւ, ոտ թալեց զանկուն, նստաւ քաւի, գնացին:

Թաքաւորին էկաւ յառէջ, ասաց.— Էդա պառաւ թող, մի բն, թալ, տփի գետին, մենք յըմենով վնաս կը քեշենք:

Ասաց.— Չէ, Գուխարայի. խուր Աստըծու խուրն ի:

— Չէ, ասաց, չըմ ուզի. թալ:

Խապրով չարեց, առեց, գնաց տուն:

Յեւթարին կեր կերակուր կերան, քնան:

Առաւտուն թաքաւոր էմէլ գնաց ցեշիր. թաքաւորին չիչ առեց, էկաւ բիւրը պառուուն: Ետ, գոր կը ցաւայ քե, պառաւ. ասա չիչ տփեց:

Պառաւ էմէլ գնաց, ընկեաւ վըր թաքաւորի ճամբխին:

Յեւթարին էկաւ թաքաւոր, տըսաւ պառաւ կեօ դայ. ասաց.—

Պառաւ, դիւ ընչի էկեր ես դայ:

Ասաց.— Մեռնեմ քե, թաքաւորին ձի տփեր ի:

Ասաց.— Ել, ել, քե տանեմ, ոտ թալ զանկուն:

Պառաւ իլաւ, ոտ իղիւր զանկուն, թաւ քեամակ:

Թաքաւորին էկաւ յառէջ.— Թաքաւոր, թալ, մի բն:

— Վնաս չկայ, խեղճ պառաւ է, քե ջիւր կը բիրի:

Ընցաւ մէ գետիս, ըսկուն լաւացան, էլան մէր ու քեօր:

Օրմ իլաւ, ասաց թաքաւորին.— Էն ինչ ի, մըչ չաթուան թաքաւոր իրեք օր կը մեռնի, էմէլ կը յարի, ինչ ապով ըսկուն կըլնի, մէկ խարցնի թաքաւորին:

Յեւթարին իչ էկաւ թաքաւոր, իաց ջիւր կերան, քնան:

Թաքաւորին խարցնեց.— Էն ինչ բախս ի, դիւ չաթաթուան մէջ իրեք խես կը մեռնիս, էմէլ կաղխիս:

Ասաց.— Էն ճի քե ասաց.— Ես լսեր եմ:

Ասաց.— ձրագ ընցու, չոր քեշենք վըր մե, պառաւ չգեայ, լսնայ. ես քե ասեմ:

Շոր քեշին ինոնց գլօխ, ճրագ ընցուցին: Պառաւ էլաւ վեր. եալա՛ւ էկաւ, գլօխ իղիւր վըր ինոնց բարձին, լսաւ իչ որ թաքաւոր ասաց.— Իչ մարդ եմ թուր քեշի իրեք թիզ գիւս, ըսկուն թող. նի՛ ես տը մեռնիմ:

Պառաւ էլաւ, թուր քեշեց, իրեք թիզ խամբեց, գըրեց դայ, իկաւ թաքաւորի, թաքաւոր բիւրը, թաքաւորի գլօխ վիւրուց, տըփեց գետին. ձեռ վիւրուց, տփեց գետին. մախաթ առեց, գանեց ճաներ, թաքաւոր չակախի:

Էլաւ, չիչ առեց, էկաւ գեղս թաքաւորին.— Եալլան, ասաց, իլի վեր, հանք:

Ասաց.— Պառաւ, ձի մի տփի. գնա, էնա տեղ նիստ, ես եմ լաւ շորեր խարցնեմ, գետմ:

Գնաց, շորեր խաքեաւ, մըչ մէ թղթին գըրեց.— Բեռաւտուն օր ձի վըր քե բռնեւ եմ. թի որ էկար, էկար, չէ, չէկար՝ ես քիւ ձեռնէն գնացի. էն յօտն ինչ գիւ զապիկ բիրիւ իս, էն յօտն կեօ էրկու դաւրէչ նստած ի. քե թալես դաւրիչքերաց ձեռ ոտաց, դաւրիչքեր քե ճամբախ չանց կտան:

Թաքաւորին էլաւ խը պառուուն գնաց, տարաւ, մըտուց մըչ սեռկին, սարեկ քեշեց վըր սեռկի բերնին. բերան բռնեց, խեծաւ ձըցում, թալեց վըր ծովուն, օձ բռնեց ձեռ. օձու պոչով գանեց վըր սեռկին, հա քեց, գնաց, տարաւ յարեամուտ խանեց գիւս:

Գնացին, ալիջկալ տունին, ասին.— Պառաւ կեօ էկաւ, քեօ թաքաւորին բիրեց:

Տարաւ, գնաց, թաքաւորին խանեց գիւս:

Թաքաւոր ասաց.— Դիւ խասար ընձիկ:

Ասաց.— Բեռաւտուն օր ընձիկ մօհուլ տը տաս:

Ասաց.— Դիւ եմ իս, քեռաւտուն չէ, խարիւր օր էլ քե մօհուլ կտամ:

Մենք տ'էհանք վըր թաքաւորի տղին իչ մեռած ի ալեալու:

Թաքաւոր լաճ իրեք օր ըսկուն կը մնայ մեռուկ, իրեք աւուր սօրա կըլնի վեր, կիշկայ, ցե'ա թաքաւորի կայ, ցե'ա պառաւ կայ դայ. իլաց, գանեց մըչ ուր գլխուն:

Շորեր իշկաց, կեօ թուղթմ մըչ շորերաց, թուղթ կը կարդայ, կեհայ էն յօտն իչ չապիկ միջէն բիրէ. էրկու դաւրիչ կեօ դայ, խէր ու լաճ:

Թաքաւոր տղէն իլաց, գինք թալեց ինոնց ձեռ, ոտաց.—

Ամա՛ն, ասաց. ես արի, դիւ չանես:

Էդա դաւրիչի ըսիկ վեր էլաւ, լանկէմ գանեց թաքաւորի լա-

ճղան, ասաց. — Քեանքդ պիտի քե ասաց. «Եղա պառաւ մի բեր, մենք տնով կը վնասուենք». դիւ էդա պառաւ բերիր, էկաւ:

Լաճ խօր ասաց. — Մէկ ճանրախ շանց տէր:

Եղա դաւրիչ մէկ մաղ տուեց թաքաւորին: — Տաւ, դնա, տո՛ւր ծով, ասաց. մէկ խրեղէն ձի էն ծովուց կ'գեայ դիւն, դիւ խեծի, էն ձին քե կը տանի, թալի չորային էրկիր. էն ձին չտանես խե քե, թողնես գեայ մըչ ծովուն. դիւ գնա:

Թաքաւոր գնաց, մէկ ըռալի տըսաւ, ասաւ. — Տեհամ մօ ըռալիչին, մէկ ձի ձը խըմայ առնեմ:

Գնաց, ինոնք ասին. — Մէկ մարդ կ'գեայ, ինոր չորեր առնենք, խաքենք:

Մէկը խելացի էր, ասաց. — Չընք սըպանէ, գեայ, մընէ ձի ուղի, էնու եան ձին է խատէ, եան փրթէ:

Գնաց մօ, ասաց. — Մէ ձի տուէք ընձիկ:

Գնացին, մէկ ձի, թաքաւորի ձին էր, ըսկուն տասլոտ ձի էր, թաքաւոր գինք բխ չըր կանայ խեծնէր, էլան, տուին ինոր:

Եղա խեծաւ, ասաց. — Թողէք, ես մեյտան մը տամ, գեամ, ձեր վարէն տամ:

Ընքեան գինք թալեց քաւմալ, ըսկուն մարդ մը էչ մը խեծնի, էչացաւ:

Էլաւ, ձին թողեց, գնաց, ասեմ էջմիածնայ չուճ Հայթաղ. Հայթաղայ զըռաւ, էկաւ յետ:

Ասին. — Մե փառն տո՛ւր, նոր գնա:

Ասաց. — Չէ, մէկ գիր էլ էհամ, գեամ:

Դիրմ էլ զանեց գնաց. գնաց, հա գնաց:

Գնաց էնտեղ, արեւմտոց թաքաւորի քաղաք, ին ինոր թաքուհին էր: Ասաց. — Ձի, դիւ մըագ հասըլ ես, սրտեղ ին զըռա տուեցիր, ես սլտի իջնեմ էնտեղ:

Ձին գնաց պառաւ դիւռ զըռա տուեց, կայնաւ:

Պառաւ դիւռ բացեց, ին, կեօ մարդմ իջն, առեց փէտ, էկաւ դըր թաքաւորի ձին. — Ըստե պայա մէլի, գնա թաքաւորի դիւռ, վաղըրի դիւռ, փաշի դիւռ. ըռէսի դիւռ:

— Պառաւ, ասաց. — Ես հա քե խինք խատ օսկի, եմ ձիուն տեղ տըմ:

Պառաւ ասաց. — Վայ, մեռնեմ քիւ ձիուն, քիւ բաժին, ես չէր գիտէր դիւ իր:

Պառաւ գնաց, մտաւ տուն, ուր քեասէն զանեց վըր պուտկին, պուտուկ զանեց վըր ճըրին, ճըր զանեց վըր կթոցին, կթոց առեց, զանեց վըր սալին (ըռացքի տաշտ). գզըլ զանեց վըր շեր-

փին, ջարդեց, բիրուն խանեց դիւն, ինոր ձիու տեղ տըմ, ձին տարաւ, կասեց:

Թաքաւոր էլաւ, էրկու օսկի էլ տուեց. — Լիւս, դաւալ քե մե խըմայ, ասաց:

Պառաւ օսկիմ տուեց տեղ, ջլի, օսկիմ դրեց սըր ջէք:

— Պառաւ, ասաց. — Ես, օսկիմ գնա, էրկու խուրձ եօննա բեր եմ ձիուն: Երկու խուրձ եօննա բերեց, մէկել փառէն դրեց ծոց:

— Առա, գնա, էսա մէկ օսկին էլ, կեք. եմալ բեր, ասաց:

Բերեց, կեքան, խման, կշտացան. պսաց. — Պառաւ, էսա ին սագի ձէն ի, էսա ին հալա հալայ ի կգեայ:

Ասաց. — Մէ շապիկ բերին, տուին մե թաքաւորին, լոս մընէ կը կաթէր. գնաց, շապիկ տէր բերեց, էկաւ, թաքաւորի խաղ ու խաղանին ի:

Ասաց. — Պառաւ, էն աղջիկ եմ թաքուհին ի:

Մէկ դըռ տուեց. — Գնա, ձի խնձոր բեր, ասաց:

Գնաց, բերեց, ինոր մատնիք դրեց մըչ խնձորին, դրեց մըչ շաւրին, տուեց պառաւուն. պառաւ ասաց. — Եթ գընապաս էն, եթ օսկի տը տանեմ, դռներ բանան, ես էրթամ:

Պառաւ էլաւ, էգ օսկին տարաւ, գնաց, տուեց դարկելանին. դարկելան էգա պառաւուն լանկէմ դանեց, գլորեց, գնաց առուի տակ: Պառաւ էլաւ, օսկին շանց տուեց, ասաց. — Տնաւեր չեղած, ընչի ընձի դարկիր, էսա օսկին քե, դիւռ բաց:

Ասաց. — Պառաւ, տարին քմի թաքաւոր մէկ օսկի չտուի ընձի, դիւ էս փշուր գեախ մէկ օսկի տուիր, արի, գնա: Գնաց եթ գընապասին մէմէկ օսկի տուեց, ընցաւ, գնաց, գնաց, խապաւ:

Թաքուհին գիտցաւ մարդ էկաւ մօտ, կանչեց. — Դիւ ուլ էք, ուլ ին գեայ, ես ձի տըսպանեմ:

Պառաւ ասաց. — Ես եմ:

Ասաց. — Ես պառաւուց կիրեր եմ, մի գեայ:

— Չէ, ասաց. — Դիւ ին էն բեասար կը սիրես մըչ քիւ սրտին, էն դասն էր, մօտացեր ի:

— Պառաւ, դիւ որ էն բեասարի բալսա արիր, նստի:

Պառաւ գնաց, շաւրէն թալեց, գնաց մօտ, ինչաց, խնձորի մէջ ուր մատնիք տըսաւ, ճանցցաւ, ասաց. — Պառաւ, էսա մատնիքի տէր դո՛ւ ի:

Պառաւ ասաց. — Կեօ եմ տունն ի, կեօ կտսի, ես իկեր եմ տանեմ. էնի ուր խապրի տէրն ի, կեօ ես կըռով տանեմ:

Ասաց. — Ահս ընի իմ շանին, յետ ինոր, որ էն չընի, ես ձի տըսպանեմ, քո՛ւ մարդու չըմ առնի, յիւրիչ բարձի գըռ չընեմ:

Պառաւ զըռաւ, էկաւ տուն, խապար խոտ:

Առաւտուն էլաւ թաքաւորի տղէն, ուր ձիուն ռումնակ թիւաւ իտու, Աստըծու անուն իտու. խեծաւ, գնաց մէյսան, ասաց. — Թաքաւորին ասէք, եան եմ թաքուհին, եան կուիւ, եան ես ինոր քաղքի մէկ կող տաւիրեմ:

Գնացին, խապար տուին. ծընայ փայլեւան իկե, ծընայ կասի:

Թաքաւոր ասաց. — Սե դե խանէք, ինոր կուիւ անի:

Գնացին սե դե թողին: Էկաւ, կայնաւ խըտ կշտին, ասաց. — Հայ փայլեւան, դիւ ես, կուիւ կուղես: — Խա, ասաց:

Սե դե ասաց. — Իջի, մեր սիրտ զանենք յիրար. թի Աստուած տուեց ձի տուեց, թի քե՛ք քե:

Թաքաւոր ասաց. — Չէ, դիւ քիւ ձեռ տու ձի, բարե մը տանք մէկմէկու, նո՛ր կիջնինք:

Սե դե ձեռ տուեց, թաքաւոր մէ քօփուզ զանեց ինոր վիզ, ինոր վիզ թուաւ, գնաց Իդիր կայնաւ:

Գնացին, խապար տարան թաքաւորին. էմէլ թաքաւոր ասաց. — Եան եմ թաքուհին, եան կուիւ կուղես, եան տը զանեմ, թաքաւորի քաղքի մէկ կող տաւիրեմ:

Ասաց. — Սիւտակ դե բիրէք կուիւ:

Սիւտակ դե առան, էկան:

Դե ջոջ էր ծնայ, ինչոր Սըսայ սար գնեն Մասըսայ սարին. էկաւ մէյսան, ասաց. — Տղայ, դիւ ես, կուիւ կուղես:

Ասաց. — Խա:

— Իջի վեր, մե սիրտ տանք յիրար, եան Աստուած քե տուեց ...

— Չէ, քեո ձեռ տու, բարե տանք, նոր կիջնենք ...

Սիւտակ դե իջաւ ուր ձեռ տուեց ... Թաքաւոր մէկ ուր համսով զանեց, սիւտակ դիւու լեռ ընկեաւ դայ, դիւս գնաց յերեւան կայնաւ:

Ջուաբ գնաց թաքաւորին. — «Սիւտակ դեն էլ սպանեց»:

Թաքաւորի տղէն էլաւ, գնաց. առաւտուն էմէլ էկաւ, կայնաւ մէյսան, ասաց. — Ձեր թաքաւորին ասէք, եան եմ թաքուհին, եան կուիւ, եան թաքաւորի քաղաք տաւիրեմ:

Էլան, գնացին, թաքաւորին ասին:

Ասաց. — Կարմիր դե բիրէք ինոր կուիւ:

Գնացին, բիրին, կայնաւ խըտ կշտին, ասաց. — Դիւ ես, կուիւ կուղես: — Խա, ասաց:

— Իջի վեր, մե սիրտ տանք յիրար ...

Ասաց. — Չէ, ձեռ տու, բարե տանք, նո՛ր:

Էլաւ, ձեռ տուեց. որ ձեռ տուեց՝ մէկ կետոգ զանեց կարմիր դեռ քեամակ, վիզ գնաց, Աշտարակ կայնաւ:

Գնացին, ասին թաքաւորին ըսկուն, ըսկուն:

Առաւտուն էկաւ, կայնաւ մէյսան, ասաց. — Եան եմ թաքուհին, եան կուիւ, եան թաքաւորի քաղաք տաւիրեմ:

Ասաց. — Գնացէք, ասէք էն փայլեւանին, քառսուն օր ձի մօհլաք տայ, թի որ ես մէկ փայլեւան բիրիցի էկայ, չմօնացուց էնի, ես ինոր թաքուհին տը տամ:

— Խա, ասաց: Քառսուն օր մօհլաք տուեց, էկաւ, սլաւաւի տուն նստաւ:

Թաքաւոր էրկու-իրեք մարդ իսկեց կան տալ, որ փայլեւան մը բիրին, դեան: Մէկ ինոր մարդ ասաց. — Մարդ չկայ գէն մարդ դնի գետին, քաղքի մէջ մէկ մարդ կայ:

— Դոր ի, ասաց. գնացէք, բիրէք:

Գնացին, բիրին թաքաւորի իրես. թաքաւոր ասաց. — Քիւ ա-նուն ի՛նչ ի: — Եմ անուն Դաւու Համգա ի, ասաց:

— Դիւ կանոն էսա փայլեւանին սպանես:

Ասաց. — Թաքաւոր ապրած, կանամ, ամա ընձի քառսուն օր մօհլաք տուր. ես ծնեմ անծի մէջ, օչլի մէջ, քառսուն օխար գի-նիս ձը խըմայ, ուտեմ, գետեմ ես դաշուան հարաւեաքին, որ ես ինոր յաղթեմ:

Քառսուն օր դրեց մըչ մէ յօդի, օրը մէկ օխար մորթեց, կերաւ, էկաւ վըր ուր դաշուան հարաւեաքին:

Քառսուն օր քրմմաւ, էկաւ, խեծաւ ուր ձին, գնաց մէյսան:

Քաղաք բիրուն կայնան քամաւա ինոնց:

Դաւու Համգէն ասաց. — Այ մարդ, իջի ցած, ես, դիւ մեր սիրտ զանենք մէմէկու, եան Աստուած տայ ձի, եան քե:

Թաքաւորի տղէն ասաց. — Քեո ձեռ տու, ձի. բարե մը տանք մէմէկու:

Խեղով էր Դաւու Համգէն:

— Չէ, ասաց. կուու մէջ մարդ բարե չտայ մէմէկու:

— Պա մենք ի՛նչիս կուիւ անենք:

— Վըր ձիու քեամկին մէմէկ կետոգով զանենք:

Էլան, չու յէվարին մէմէկի զանին. էն ինոր զանեց, էն ինոր. էն ինոր զանեց, էն ինոր: Չու յէվարին կուուան:

Ինոնց կետոգեր յիրար կը դանը, կրակ մէջքերաց կը թռնը մէմէկից, չըզ մէ խաւու ձու. կը թռնը, դարբի վեր կեհայ էրկինք. խրիչտակներ կասեն. — Կրակ չդանը, մե ոտքեր իրիցի:

Էլաւ էկաւ վրէնքեր, էլան գնացին:

Դաւու Համգէն գնաց թաքաւորին կօնախ. թաքաւոր պառ-ւու տուն:

Պառու ասաց. — Էս օր չուն շանորդիմ ընձի ըռաս էկաւ, էն եմ վիզ տը կուռէ, ես ինոր ճար չըմ տանի:

Պառաւ ասաց. — Թող, դե՛ս, կենիկ աշխուհէս կտուէ՛, քիւ վիզ տաս կտուել մէկ կենիկ ապո՛ղի:

Ասաց. — Պառաւ, ես ահա եմ արեւ, յետ ինոր ես կենիկ չըմբիրի. եմ գլօխ դնեմ ինոր ուղղութիւն:

Ասաց. — Դիւ գիտես:

Առաւտուն էմէլ երկուս խըտրաց եկան, կայնան մեյքան, ասաց. — Ի՞նչիս կուտինք:

Ասաց. — Էսօր իջնենք վեր, մե սիրտ տանք յիրար:

Իջան վեր, սրտքեր տուին յիրար:

Դալու Համգէն ինոր կը պեղի, կը տանի դեղ Իգդիր, Դալու Ահմէտ ինոր կը պեղի կը տանի չու Աչտարակ:

Կէսօրին Դալու Համգէն Դալու Ահմէտին վերուց, տփեց գետին. որ տփեց դետին՝ ուր չօք դանեց թաքաւորի սրտին. թաքաւոր ան աբաւ, ասաց. — Ա՛խ Դալու Համգէն, դիւ դժի իս, էսա թաքաւոր եմ վիզ տը կտուի, քիւ երկա չտըսած տը մեռնիմ:

Ասաց. — Դիւ Դալու Համգէն ինչիս կը ճանչնաս:

Ասաց. — Ես, Դալու Համգէն մէկ թաքաւորի տղայ ենք:

Ուր չօք վերուց, ասաց. — Ես Դալու Համգէն եմ. Էնտեղ յիրար ճանչցան, յիրարու պաշտեցին:

Թաքաւոր կանչեց. — Դալու Համգէն, ինոր վիզ մի կտուի, չու ես դեմ. տուց պուտ մի երկուն խմեմ, որ եմ սիրտ խովնայ:

— Արեւ, ես վիզ չըմ կտուի:

Թաքաւոր կըռուաւ, ձեռքեր բացեց, ասաց, — Զան որ եմ ձեռլցուի, որ ես երկուն խմեմ:

Դալու Համգէն էլ չզանեց Դալու Ահմէտին, թրով դանեց, թաքաւորի գլօխ կտուեց:

Ուր աղբօր իրեքքեր պազեց, կայնեցուց:

Եղա խալիս յըմն փախան:

Դալու Համգէն կանչեց. — Մարդ, մի վախէք, մենք ձե ձեռք չընք խտայ:

Ասաց Դալու Ահմէտ. — Են պառաւ ձի շանց տուէք, ինչ թաքուհին բիրի:

Մէկ ասաց. — Կեօ, պառաւ իլէ դիզի գլօխ ձե քամաւա կանի:

Դալու Ահմէտ տուն մէ բեռ փէտ բիրեց, դրեց դիզի բելուր, կրակ թողեց դեզ. պառաւ մըչ դիզին իրեցեց:

Դնաց ուր թաքուհին խանեց դիւս:

Մէկիւ թաքաւորի թաքուհին էլ խանեց, պաակեց վըր Դալու Համգին:

Ելան վեր, ինոնց թաքուհիք առան, յետ դարձան, դնացին

դըխ ինոնց խորովածքեր, իչ օր յառէջի օր գլած կրակի վրէն, մէկ կող էփած ի:

Ինոնց խորովածքեր շինին, կերան խման, խառան ինոնց մեղգին:

Աստուած քե աղքատութիւն տայ:

10

ԱՐԱՐԱԼԱՔ

Ոգմեցոց բարբառով քրդական վէպ *

Արաքստանայ չէսմ՝ կեդի, էդ չէսը մէկ քեփէ (հիւրատուն) կը շինէ խեւաթի խամար: Աշխանանուն, փոքուն կըսըն.

— Ինչ մարդ դեայ ըս տե, խաց ուտայ, մէկ օսկի էլ տաս անիւ: Թէ չա՛տ՝ քիչ, Աստուած գինայ, մէկ աւուր մէկ դաւընչմ կուգեայ, էդ տեղ խաց կտան ուտայ, մէկ օսկի էլ փարայ կտան:

Իրեք անգամ էրի, կերաւ, իրեք օսկը էլ փարայ տուց:

Վերջն էդ մարդն էսաց. — Դաւընչ, չը՞ս ամչընաս:

Էսաց. — Ընչի:

Էսաց. — Օրական խարիր քե պէս կերթան, խարիր կուգեան, ամեն մէկ իրեք անգամ խաց ուտին, ամին մէկ իրեք՝ անգամ էլ ուսկը առնըն:

Էսաց. — Որ էնպէս ա, քու գլօխ ուտը քու խանց էլ, քու ուսկըն էլ, առ, դիւ կասըս՝ Աբաբալաքն էս:

Էսաց. — Աբաբալաք ինչ անսակ մարդ մի:

— Էնպէս մարդի ի, ինչ մարդ անիւ տուն էրթայ, անիւ մրագն կը կատարի:

Ֆրենին էլաւ, դինաց չէսու մօտ, չէսըն էսաց.

— Դաւընչ՝ իրեք փաթի, էկըր, իրեք դան խաց ի կերի, իրեք ուսկը առը, քի կասը՝ «Աստուած ուր տուն աւըրը, ուր խեյրաբլաման դիւ կասըս Աբաբալաքն էս»:

Էսաց. — Դեռայէք, էն մարդ բռնէք, բերէք, կացէք, թըլէք էդ կոնի տակ:

* Ասած է Յովսէփ Մհ. Յովսէփեան:

Էսայ.—Շէխ, ընձը վի կը կապըս։
 Էսայ.—Անիւ խամար, մարդ քընց զի աղէկ կայ։
 Էսայ.—Ընչի՞ չկայ, քու աղէկութեն ինչ ի։
 Էսայ.—Անիւ աղէկութեն, փայ ուղիս, փայ կաայ, ուչխար ուղըս՝ ուչխար կաայ։ ձը ուղըս, ձը տայ, քիւ լուութեն ինչ ի, էկերիս զքի մարդ կապըս։

—Ղիւ էսատեղ կապած պտի մնաս, ես տի էրթամ էն մարդիւ մօտ, քննիմ թէ ըշտակ ի, դիւ կաղատուըս, թէ սուր էլար, քիւ վըզ կը կտրիմ։

Դաւրէշ մնաց էն տեղ կապուած, զինք էլաւ, զինաց. թա օրմ, թա տաս օր էն մարդու տուն խասաւ. տեսաւ վուր ան մարդ, ուր կնըկ դառապու վերէն նստած՝ էսաց շէխուն։

—Բարով էկար, նստի։ Նստաւ։

Էսաց.—Խաց բերէք էսա մարդուն։

Էսաց.—Ոչ ես քիւ խաց կուտեմ, ոչ քիւ ջիւր կը խմեմ։ Թէ դիւ իմ մեզ կատարեցըր, քիւ խացն էլ կուտեմ. ջիւրն էլ կը խմիմ, թա չկատարեցըր, ոչ քիւ խաց՝ ոչ քիւ ջիւր։

Էսաց.—Քիւ մեզն ինչ ի։

—Իմ մեզ կամչնամ, չըմ կէրի պըս։

Էսաց.—Ընչի չիս կէրի, չատ պտի ըսըս՝ քիւ կնըկ տու ըձը։

Էսաց.—Իմ դարդն էլ էդա ի։

Կնկեան էսաց.—Կնը՛կ, զքի տուը ան մարդին։

Խաց կիրան. էրկուս խըտ իրարու խիծան, դեացըն։

Թա օրմ՝ թա տաս դեացըն. տուն խասան։

Էսա մարդ դաւրէշն արձկեց, անիւ պախտիւն էլ անիւ քեֆով տուեց, էսաց.—Դաւրէշ բարձ, գնա՛ բարով, խաղար բարով։

Էդա կնըկն էլ տարաւ, մէկ տան մէջ զրեց, էսաց։

—Ղիւ իմ մէր, իմ քիւրն էս, նստի, քի խամար կի խմը, քեֆ էրայ։

Մինք դառնանք Աբարալաքը վրէն։

Աբարալաք, ուր խրօխպէրնիր կը կուտըն, կը զարկայ, տաս մարդ կապանայ, յետը կը միզը կասը։

—Բօտ ի, էսա խուղէն էրթամ։

Ձուր ելիեաք կառնը. կը քեաշուը էդ խուղէն։

Ո՛ր տեղ որ գինաց, էկըն առջի, ասըն։

—Մի խուղից գինա, մինք իսարայ չինք էնը, դիւ ընչի՞ էկըր։

—Ձանըմ, էսաց. իս ճանփուրթ մարդ իմ, կընցնիմ։

Տասնըխընդ օր էդ տեսակ գինաց. մէկ սարըմ ըռաս էկաւ. ոչ գեղ ի, ոչ Եֆնըկ ի, ոչ մալ կայ, ասըն։

—Մինք էսա տեղ կուտանք մի բռնինը։

Իրիք օր էդա տեղ մնացըն, մարդ անիւնց վերէն խուսացող չէդան։

Դարձան ուրանք մեղեցըն, ասըցըն։

—Էս տարը էս տեղ միզի տեղ էղնը. էրի, տաս խու ժողուինք տանըք էսա մարդիւն, կիզնը օր մեղի տեղ ասց էս տարը։

Էլան տասը խուն առըն, գնացըն Շէխը Աբարալաքը կօնը տակ։ Բարե տուեցըն, էն էլ բարե առըց, ասըցըն։

—Աբարալաք, էսաց, խեք ընը։

Մայր Էսաց.—Խեք ի, էս տարը ես, իմ խրօխպէրնիր կուտանք, քինէ հեյվը կինիմ, ըս տարը մէյ տեղմ տամ։

Շէխն էլ էսաց.—Բարով, խաղար բարով, սրտեղ կուզըս, տամ։

Էսաց.—Քիւ կամբին ի. սրտեղ դիւ ընդունիս, ես էն տեղ կը նայիմ։

Շէխու մարդիր ասըն.—Չէ, քիւ կամբըն ի, մարդմ տու անիւ, որ տուեցիր, թուղ դեան յաղըրի մէկ եան անիւնք դնըն, մէկ եան էլ մինք ինք. դուռմըն տէր ի. էդու որ անիւ նայաբիր էկան անիւ վերէն կուը. մինքն էլ անիւնց արտում անինք։

Աբարալաք զինաց էն սարը գլխօխ, ուր կիեաք բարձեց. էկաւ, յաղըրի մէկ եան կօնիր դարկըցըն։

Շէխուն մէ տղայ կար. էդ տղէն էլ Շէխուն խեա կերթէր Աբարալաքը տուն. Աբարալաքն էլ տղըն չամիչ, ընկիւզ, թուզ, խորմա, կիտէր, տղէն էլ սուվոր էր, ամին դեախ կերթէր։

Շէխուն կայ օխտը աղջիկ, էն մէկ տղան ի։

Աբարալաքըն էլ կայ հօթ տղայ։

Մէկ ժամանակմ ընցաւ, յուուր մէկ տղէն կերթայ էն տեղ, կը մթնը, կը բիրըն էդա տղըն Զեֆը (Եմիչ) կուտան, տղէն կը մնա էն տեղ. Աբարալաքնու ախպէր կէս զչիրըն կուղեայ. կերթայ ուր տեղաց վերէն, կը խի մէկ մարդ կայ էդ տեղ, մութ, քեաշէ խանչալ, կը զարկըյ, տղըն կապանայ։ Աղիւ կնըկ կը յիմնայ, կասը։

—Տնաւէր, էդա ինչ արեցըր, դու Շէխու տղէն սպանըցըր։

Կըսը.—Ինչ Շէխու տղայ։

Կըսը.—Շէխու տղէն էկաւ էս տեղ, եմիւ, բան տուեցընք, մութն էլիր էր, չթուղըցընք, պարկաւ էս տեղ, մկայ լուսուն մինք անիւ խօր նուղար տը տանք, սր էն տեսակն ի, անիւ ջանդակ տանընք, կուրցըցընք։

Աբարալաք էսաց.—Չէ, իս ունըմ հօթ տղայ, հօթն էլ կուտամ անիւ ուղուըն անիւ տղըն ջանդակ չիմ կուրցըցըմ։

Մնաց լուսուն, Շէխն էսաց.—Նամա՛ն, իմ տղէն կուրքսեր տ։

Աբարալաք էսաց.—Միւր տուն ի։

—Դէ, էսաց. էրթանք բիրընը։

Էսաց.—Ինչ բիրենք, իմ ախարէր դարկէ, սպանէ.

Էսաց.—Սպաննէ, սպաննէ, բիրէք, իմ տղը ջանդակ տանըմ վերցըցիմ:

Տղը ջանցակ տարաւ, վերցըցեց:

Աբարալաք մեղեց.—Չանըմ, մինք ինչ ենինք, մարդիւ տղէն էլ սպանըցընք . . . մինք էսա տեղէն լառնանք, էլմէլ էրթանք էն սարը գլխօխ, չըմքի դուռմնութեն ընկեաւ մի մէջ:

Մէ քեանըմ օր մնաց. Շէխի Աբարան ճանիկեց մատ Աբարալաք, էսաց.—Քիւ մեծ աղէն ճանիւայ գետայ, ես սպանիմ. իմ սըրտն էլ դընճանայ: Էլաւ մեծ աղէն ճանիկեց:

Շէխը Աբարան տարաւ միծ աղէն պսակից վըր ուր աղջկան:

Մէկ քեանը օր էլ մնաց, մէկէլ աղէն ուզըց, տըսպանը:

Էն էլ տարաւ, մէկէլ ախիկ պսակըց վըր անիւ:

Սօթ աղայ էր, եօթն էլ ախիկ, ախիկներ պսակից եօթ աղէկներու վըրէն, մէմէկ մէ տուն դրեց:

Համա Աբարալաք գիտը թէ աղէկներ կը տանը, կսպանը:

Աուուր մէկ Շէխու Աբարան էսաց.

—Թուղ Աբարալաքն էլ գետայ, իս սպանըմ, իմ սըրտ խուլնայ:

Աբարալաքն էլ գինաց, մաաւ անիւ կոնի տակ, բարե տուեց, բարե աուըց, Շէխը Աբարան էսաց.

—Աբարալաք, գիտիս, ընչի իմ ճամբիսի դեխ քի:

Էսաց.—Ընչի ես ճամբիսը:

Էսաց.—Քիւ եօթ աղէկներն էլ սպանիրիմ, գինա էսա տուն. մէկ քամաւա էրայ. արե, քիզի էլ կսպանըմ.

Էսաց.—Քիւ ջան սաղ մնայ, ընձի էլ սպանըս, ախարէրս էլ սպանըս մինք քիւ աղիկութունից հալա դիւս չընք ի կե:

Գինաց էն տուն, տըսաւ.—Ինչ. ուր կընդ. նուր քազասան յիրար ճանցցան, մէկ սահաք յետոցան:

Շէխն էկաւ, էսաց.—Աբարալաք. արե, նստը էսա տեղ:

Նստան:

Շէխ էլաւ, խոլամ մը կանչից, էսաց.

—Ասիւ եօթ աղէկներ կը կանչիս թը գետն իմ աղջկներու խեռ:

Ամենըն բիրըց անտե, կայնան.

Էսաց.—Աբարալաք, էսի քիւ եօթ աղէկներ.

Էսաց.—Ին, էգի իմ աղէկներ:

Էսաց.—Աբարալաք, էսի իմ եօթ ախիկներ, պսակ էըը վար քիւ աղէկներաց:

Էսաց.—Խա, էսի իմ խարսնիր:

Էսաց.—Աբարալաք, էսի էլ քիւ կընդ. կը ճանչնաս:

Էսաց.—Խա, էս էլ իմ կընդ:

Էսաց.—Քիւ աղէկներ, քիւ խարսնիր, քիւ կընդ. առ, գինա. քի խամար խնդա, ուրախութուն էրայ:

Աբարալաք աուըց, գինաց, նոր քազասան էն տեղ էկան վեր իրարու, ուրախացան:

Մէկ ժամանակ մնաց Աբարալաք, ուր խրօխպէրներ էկան թըխ յինք:

Աբարալաք կայնաւ կուր. բսան մարդ սպանից, տասն էլ բըռնից կապըց:

Խրօխպէրներ լաւա արըցըն, ասըցըն.

—Աբարալաք, խնդրենք քիզի. գմի թուղ, էրթանք էրկըր:

Թուղ խուու, էլան գեացըն, ինչ օր տըսան, դսա արեցըն:

Նուր քազասան էկան թեխ Աբարալաք, ասըցըն.

—Դիւ մի մեծնիս, ինչքան մարդ միզնէ սպանըցըր, քիզի բախչեցընք, ինչքան քալան թուլան արըր, քի բախչեցընք. քինէ կաղաչինք, դիւ գետա, էրթանք մե էրկըր, էլի դիւ միծ, միք փոքը:

Էլան, բարձըն, գինացին ուրինց երկըր:

Աբարալաք էդու անիւնց աղէն:

11

ՀԱՍԱՄ ԱՂԱ

Մական Գինեկաց գիւղի բարբառով *

Հասամ աղէն էլաւ իրի Սբարկերտու բիրդ. աղջիկ տըսաւ, ուր խամար ուզեց. գնաց: Բօշու կնիկն էլ էնու սիրողն էր, էդա Հասամ աղէն էդա կնիկան էսաց.—Իս գինացիր իմ Սբարկերտու բիրդ. աղջիկմ ան տեղ տըսիր իմ, ձը խամար ուզիրիմ. իկիրիմ, գնա ան տեղ, տեա, կը խաւնիս, չըս խաւնիս:

* Պատմած է Հասիկ Խէպոյեան բեղերէն:

Բօշուկ կնիկ իլաւ, գինաց, աղջիկ տըսաւ: Աղջկան դարձ էլ խօրեւտ ակնիկ չիկայ: Եւ կնիկն էլ մտածեց.— Հասամ աղէն էս աղջիկ տանէ, էլ իմ խեւ չի խօսայ: Ելաւ, գինաց Հասամ աղի մօտ, էսաց.— Հասամ աղա, գիւ չամչըցա՛ր, գիւ գինացը՛ր էն գէշ կնիկ քի խամար ուղիցիր:

Էսաց.— Ուղիւր իմ, որ ան տեսակն ի. էլ իս փօշման չըմ էղնը. աղբօրս խամար կը բիրիմ:

Հասամ աղէն էլաւ, դուր մարդիւր ժողուից, գինաց Սբարկիւր-տու բիրդ, աղջիկ տը բիրի աղբօր խամար:

Գլիւր մնացըն ան տե, առաւտուն գլխարս առն. ընկեան ճան-բախ, գինացըն: Գինացըն խասան օվայ— գաշտ: Հասամ աղէն իրա-բախ վրէն էր խիծէ, աղջիկն էլ Ջուանու վրէն: Հասամ աղէն ձին խաղցուց. Ջուանին էլ իտե գինաց, քեամին իլաւ. դեհօդ տարաւ գեն: Հասամ աղէն գարձաւ, իրըչըց յետուց, տըսաւ խարսի իրիւ-բաց. որ տըսաւ, ծաւա: Նոր փօշման թէ ընչի՛ ուր խամար չի բիրից: Առից խաղ տանէ:

— Մը մընարաւ, սեւաւ մընարաւ ըծ— Ես երախտապարտ եմ հարկւր ե-
վի թոյլէ վի թալայէ բախտապարտ այն քամիէն այն
վորձանքէն:

Բայէ խըրար լեւայ թիւ ֆօփյաւ Լէյ- Ջարկեց աւեր քամին գեղանի Լէյ-
շախանի դաշալ լախանի քօղբէն.
Աւերը թիւ սըսար գիւն աշայէ, Ջգեց (ձիու) թամբի կազմուածքի
վրան.

Ջաւէ Հասամ աղայէ դաշալ վի ֆեար. Գեղեցիկ Հասամ աղայի աչք ընկաւ.
Դին ու սալսա թիւ ֆեարը թիւ սեար Սիրահարեցաւ, իրիւ յիմար աշ-
ղրեկայի: խար ընկաւ:

Աղջիկ կը կարծէր թէ իրեն համար կը տանեն. երբոր
կը յիմարանայ, կը հասկանայ զնջուի ակնիկան խարդախութիւնը
կասէ.

— Հասօ, դիւ դիմի, աղբը սեարի — Հասօ, դու խենթ ես. գլուխդ
դեռ թիւնկեա.

Դիւ կեալի մըրըրաւ թիւ դեաւղիւս Դու գնչուի աղջիկ— սիրելեանիդ
խաղը շախիւնի, շախ խոզիւնի ձեռքով կը ճանքես ինձի ուղղու-
նէյի ֆեարի թիւ, ին խոյնիւս կրան ա Հարսնեւոր որ կերեայ, ինչ մի
ճանտը (մեծ) հարսնեւոր է.

1 Վէպս ամբողջովին երգով կասուի. աստ արածուած է, ամեն ասող
իրմէ մի բան կասէ. կասելցնէ. որով երէ մամբամանուրեան մանեմ. աս ընդա-
նակ կը լինի: Այնչափ գեղեցիկ եղանակով կերգեն որ ասերը կարասուեն:

Հարըն ա հաւանքն, Հրվան, Փրվան, Եկան հաւաքուեցան, Հաւան ու
Փրվան,
Բաշաւ թիւնա հար սե կուեան:

Յրուեցան իրեք գիւղի վրայ:

Հասամ աղայի եղբայրը լսեց հարսանիքի խանդարուիլը, եկաւ.
տեսաւ եղբայրը խենթացեր է.— Նղբայր. դու Լէյլախանի համար
ինչու կը ծախ. բերինք, թող քեզ լինի: Հասամ աղան իս
կասէ.— Ի նախնեաց ով տեսած է փեսան հարսանիք գնացած լինի
մեր օրէնքի մէջ:

Աղջիկն իս երբ տեսաւ Հասամ աղան, սիրահարեցաւ, սկսաւ
երգիլ:

— Բժիշկայաւ մըն Հասամ աղա միւ Ես կը կարծէի Հասամ աղէն նոր
գաւա թիւ սեար ֆիւսիլիս. փէսայ էր աթոռի վրայ,
Դամանի դը նեւըն սալսարի խոյնի— Այժմ կը նայիմ հարսնեւորեւորու
յեանէ: զլուխն է:

Հասն, դիւ մա չաղընկաւ, ըսաղ Հասն, դու մի ընկնիր աշխար.
կույնիկակ հարիւ. ծաղկազարդ բուրաստան մը ունիմ.
Թաւդեա գուշ ու սեւ ա Ամբողջովին ծաղկուեք ու լանձոր է.
Ունաւ Սրայերդա դը սամ, դիւ դը Արի Սբարկերա, քեզ կը յանձնեմ,
զանի շա ու թեվա: դու գիտես վերջը:

— Ռաղ կույնիկակ դիւ դը թեվի հա- Այն ծաղկանց այգին որ դու կա-
րան նրեա ես մըն մա թիւ. սէլը մինչև հիմայ իմը չէր.
Վոյա մը մա կրի ըծ իւօ թեվա Ես օգուտ չունեմ այս օրէն վերջ
կեալս Սրայերդե. Սբարկերտու բերդէն.
Դիւ ալս թիւ ըսաղ թաղի խոյա: Դու չէն մնաս ծառով, այգեստա-

նով մէկ տեղ.
— Եսվ լի դեօր թիւ դիւ շանդը թիւ Այն ինչ տեղին քար էր դէպի մեր
դարաժէ մալս կողմ ճամբեցիր:

— Դիւ գուշի, գուշիկ սորի բըշիլը— վի Դու վարդ մը. կարմիր վարդ մը,
ոսաղ կայ դը ժօրի. բացուեցաւ վերի այգին

Հարսն նրեա դիւ ֆեամիլի ըմբիկա մըն Մինչև այն Հասունանաս կացնի
սեւիյա խոսէ շա դը բօրի: Աստուծոյ որբիս կեանքը:

Դիւ գիւղի, գուշիկ բըշիլ. Դու վարդ ես, բացուած վարդ մը.
Նա զանըմ, դիւ աւխարայի, եանէ Ջգիտեմ, դու յայտնի թէ գաղտ-
նի (եւ),
բըշիլաժի:

Դիւ խոսքընայ Հասամ աղայի դաշալ Դու գեղեցիկ Հասամ աղայի նշա-
րիւ. նաճն ես:

Նա բարաթէ միւր Երեմի:
— Բեամընկայ դեա դըրեմ ըսանանայ, Միւր Երեմի յարմար չեա:
Հասակդ կասեմ համեմ, մղկիթնե-
րու առաջ (բուսած) համեմ,

Աճուրդէն զը միմեա զուշուան օրսեման: Քո շորորալ կը նմանի կռուակի ու
բատերու:
Դիւ խո հատաւ կեանք բաշ Լեյլախանի Սրտովս կարգելեմ զկողեցիկ Լէյ-
լախանէն յետոյ:
Ախաւ քըննա նաւ քու հատարան: Ամենեկն կ'ընկերու մէջ չմտնեմ:
— Բեւեռնակայ դեա զըքեմ զը միմեա — Հասակիկդ կասեմ, կը նմանի
ըռահանակի քատ սեռան: Վանքերու առաջի համեմ (բոյսի) մը:
Ավրոհ դեա զը միմեա բլրակ ու շերան Քո շարժում կը նմանի ընձի ու
սուրճերու:
Բաշ Հասան աղայի դաշալ զըլլիս հա- Դեղեցիկ Հասամ աղայէն յետոյ
րամ կեանք:
Ախաւ նա շաւ քու մերան: Բնաւ մարդերու հետ չի խօսիմ:
Դիւ քուշի դեա քեհն նակեան: Դու վարդ (հա) քեզ չեմ հոտոտէր,
Դիւ սեւի, դեան ժե նակեան: Ինչ ինձոր (եա), չեմ քաղեր (քեզ):
Դիւ շեքերի դեա դեան նակեան Դու շաքար ես, քո համ չեմ առ-
նեմ:
Հագար դիւ զըլէ աղիդե մըն քիւ Հագար դու իմ սրտի սիրածը լինիս,
Էնդ քաւար նակեան: Ես հաւատ չեմ ընծայելու:
— Բեւեռնակայ դեա զըքեմ ըռահանա: — Հասակիկդ կասեմ համեմի:
Ըռահանակն չե հեշիմ:
Հաւ սե քսիկ դեա հատարան: Քո երեք ծամ մետաքսէ:
Բաժաւը Զին ու Մաշին քաղաքինէ:
Հա չի կեանք դեա քըռանիսեա: Այն ինչ մարդ քեզ համբուրէ:
Էդի քու մըրիմալի քիւնիմեա: Այլ ես երբեք նորա մահ չկայ:
Բեւեռնակայ դեա զըքեմ ըռահանա Հասակիկ, կասեմ, համեմի (համեմ):
Ըռահանակի ալ դայի, Զրի մօտ ըռուած համեմի:
Հաւ սե քսիկ դեա զը միմեա: Քո երեք ծամեր կը նմանի:
Արմիւշե քաժանե Մըսրե քերքիի Մըսրայ քաղաքի կոկուած մե-
դայի: ասորի:
Կեալի, կուշ մալ քարե: Աղջիկ, աւեր հօր տուն:
Մըռանիսանակի ըծիդե խօսիւ քիւ: Ես քեզմէ համբոյր մը ուղեցի:
Դիւ հաւ նա դայի: Դու վերջապէս չտուիր:
Բեւեռնակայ դեա զըքեմ ըռահանա: Քո հասակիկ: կասեմ, համեմ է:
Ըռահանակի շուո իմասլի Փալու թուած սիրուն համեմի մը:
Դեա սիմի սիմեա զեռնեա Քո սիրտ ոսկեայ սեղանի
Մամրճ միմեանի ժանժիւրի: Ստիքերդ յախճապակեայ բա-
ժակի:
Տու աղիւս սեւի դայի: Երկու յակիմ ծայրին հաստատ-
ուած:
Դըսըկա մըն առաջա խոսե ալա Խեղճիս վախը Առտուծմէ այս է:

Դեռիյե խաշիքան քը մըրմ, քը միմեա Օտար դուներ կը մեռնեմ, կը մնայ
քաւ նա դայի: անձեռ տալ:
Հըռաղիւկեկ հաքիւ պեռաղանայ: Ինձ այդի մը կայ առանց այգեպանի
Սըխմըկա վի գուշը մէյվու կուի ըռա-
հանա:
Հակեա դիւ դեռմանի շարայի դը քու: Եթէ դու գիշերուան գեղը կը
հաբցնես:
Խոհդակի ջորե չար մամըկան: Քո գոյգ քըդնած ծծերդ են:
Մըռաղիւկեկ հաքիւ նիւ ալա կեանք: Ինձ այդի մը կայ, նոր չենցենեմ:
Սըխմըկան չեաւ մէյվըկան չե սիւ աւ: Յենարան կը զարնեմ, բարունակը
կեանք: Երկու տակ կանեմ:
Բաշ քեւեռնակայ քըլըդ ալ վի գուշ-
դակի մըսար նակեան:
Դիւ աւմիմի աւմիմեակ դարի:
Դեա չի շաքի դըդան մըրարի: Քո շրթունք շաքար, առամը մար-
գարիտ,
Դունեկ մըն սեաւ մալ դե հաքիւ: Իմ գիւղը հարիւր տուն կար,
Մըն կալ սեաւ մալան դեա ըլլաւ: Ես այդ հարիւր տնէն քեզ ինձ
նի քըժառի: համար ընտրեցի:
Բեւեռնակայ դեա, զըքեմ, ըռահանայ: Հասակիկ, կըսեմ համեմ է, համեմ
ըռահանակի դան մամա, մը գետի մօտ,
Բա կու խըրար չեսայ քիւ սըհար ու ժամով ու ժամանակով զարկեց
դամա աւեր քամին:
Կեալի, կուշ մալ քարե, կազ քըլճ Աղջիկ, աւեր հօր տուն, ես փոքր
քիւմ, էի,
Դեա մը կիւրսի քատ վի խալի: Դու գիւ ձեցիլը այս մտառան-
ջութեան առաջ:
Մըն դուսըկեկ հաքիւ ժը խաղալեկ սըլի, Ինձ սիրունի մը կար նման հա-
մեաւ եղնիկին:
Էժ քեւեռնակայ խո քաւան է: Իր հասակը չափաւոր է:
Դե մամըկայ խո սուգուր է: Իր ծծերը վարդակաւմիր,
Դի քըլմա շաւան քաւ շաւ քաղալ է: Ամբողջ գիշեր աչքեր չեն տեսնիլ,
այլ ինչ օգուտ են,
Ումիսան դանիյարա զըլի: Համբոյր սրտի բուականութիւն:
Սըրիյա, սըրե նա քե, Առաւօտ է, առաւօտ չէ:
Դըլմու դեռի մամըկան դեա քըլմե Ոսկիգոյն ծծերդ կախ ընկած են,
մուծրա վանարի:
Հուսրայ, հուսրայքար մըրմե, Վարպեա ու արհեստաւոր մեռած
են:
Շակըրո նիւ չիմը ոարի: Աշակերալը նոր ելած է (տեղը
ընած):

Սրբեյա, մը դի. Բեամերկայ քրքրեց Առաւօտ էր, էս տեսայ իր բարձր
 խո ղը խաւըւանդ. հասակը, որ կը հագուէր,
 Ղաւա փուշիյ դոր ֆոււա Միւսրիյի ղը Մուսուլի սե փուշին գտակի շուր-
 . Ժարը լանե. ջը փաթաթած էր,
 Կեյի, կուշ մաշ քարե, սիւն ղաղարե Աղջիկ, աւեր հօր տուն. յանցանքս
 մըն չի քիւ. ու վնասս ինչ էր.
 Դեա ետրի նիս մըն շամբրանդ. Դու այն սիրունին էիր, որ ար-
 ձակեցի,
 Սրբեյա չիսա մասաշխարհ, Առաւօտ է, գործի ժամանակ.
 Բեամերկայ քրքրեց խաւի. Բարձր հասակը հագուեցաւ.
 Հիւրք-հիւրք մաշիյա խանիյե դա Մանր-մանր շորորայ հանգիսա-
 վար է.
 Դրե մըն աւսալա խոսե գուշ գովան Աստուծոյ թշուառիս սիրտը խոր
 քիւ. խոց էր.
 Ակրտ խոսե նիւ վա կրքը ✓ Աստուծոյ կրակը նոր բացուեցաւ,
 Բեամերկայ քրքրեց քորի, Բարձր հասակը անցաւ.
 Սրբաւ սրբաւ ա խոսե քիւ նա դայի. Բարեն ու Աստուծոյ բարին չտուեց.
 Նա զանքս խիզան էս մը քիւ, եսնե Զգիտեմ, զիս աղքատ կարծեց,
 կըրա ֆուրարի. կամ հպարտութիւն արաւ.
 —Նա խիզանէա դեա քիւ, նա մը կըրա Ոչ քու աղքատութիւնից էր, ոչ
 ֆուրարի. իմ հպարտութիւնից,
 Զաւե գունջի ալանան սեաւ մըն, Դեղալան համայնքին աչքը իմ ու
 սեաւ դեա քիւ. քո վրան էր.
 Սրբե ուսաւ ղը լընս քեաւ ալի, Վաղ առաւօտ արի, գնանք ջրի
 եղերքը,
 Սեաւի խո ղընաւ ալա գուշալի. Բո զլուխ լուամ վարդեջրով:
 Ռամիւսանակի դեա մեաւայ քեաւ ղի Համբոյր մը չտանս այդ բարիի
 սրբալի. փոխարէն.
 Սուսաւակի. քեաւ դերիյե քեաղդ ղոե- Զիւաւը մը նայից, անցաւ քո հօր
 նի, նը զանքս չի կեաւ ա. դաւն առաջ, չգիտեմ ինչ մէկն էր,
 Դեա կըրաւ ֆրանս, ղըքիւն աւսաւ: Դորա շաղիկ քթան՝ զարուհը սըն-
 գուս էր:
 —Կեալի, կոշ մաշ քարե, դի ու- Աղջիկ, աւեր հօր տուն. դու համ-
 միւսակի քեաւ մըն, բոյր մը տուր ինձ.
 Ըծվի դընեայ է քեւ ու քեաւ ա. Այս աշխարհիս մէջ հերիք ու բաւ է.
 Զեարիյե, սեաւի խո ղըլինեա, Խեղճ ամաշկոտ, զլուխդ վերցուր,
 Բանե, ղոծ չի դամա Նայէ, օրը ինչ ժամանակ է,
 Դեա սինկ ֆեաղդ սպիյա. Բո կուրծք թղթի պէս սպիտակ է.
 Մամբ փորմե Բաղսայա ✓ Ծծերդ Բաղդատի արմաւ է.
 Ազմանը մը դաշամ ա, սեաւ դը կեաւը. Իմ լեզուս գրիչ է որ վրան կը
 չըջի,

Էազ քրքուկ քիւմ, մը մեա կրիւնեա. Նա փորը կմ, զիս մի լացներ,
 Սր քրքաւ քրքաւ կեաղի ղերի- մաշ Զիս՝ տուր Ոսկեծամի չալակ, տէ
 ղը մաշ ղը կեաւիւնե. ի տուն չըջեցենե.
 Հակեաւ հաւանդի, ղոխո հաւանդի. Էթէ հաւանին, արդէն հաւանին.
 Հակեաւ հաւանդի մը քիւն փախ- Եթէ չհաւանեցան. զիս թող ձգեն
 ղի քիւկա սալի. մի տարուայ հարսի ծոցը,
 Բըլանե մըն ղը հաւա նիւն . . .
 Էազ քրքուկ քիւմ, նիւ ֆեալիյիւմ. Նա փորը էի, նոր արբունքի հա-
 տայ. . .
 Շըքեք գուշիյ կէ քըհարե եազ իա- Նման դարեան ծաղկի մը էս դար-
 միւրմ . . . դարուած եմ,
 Փիւկի խըրար շարիւյ ղեղայ ղախ- Բաղդը անիւն զարկեց իմ երի-
 նա խո շարքրիւմ. տասարդութիւնս պտորաւտեցի.
 Էվար ա, ղաշ եվարա մաղարաւն Երեկոյ է, առաջի երեկոյ-արեւմուտ.
 Դեա ջաւ դը ղաշն գըլսան արպեան Բո աչքեր սե . . .
 ղո խո սարաւ ա. . .
 Դեա կոշըլինմըն ալօսալա խոսե խարը Դու իմ Աստուծոյ թշուառիս մախ-
 քիւ կը կերած ես,
 Հասիյե մըն մէ վարայ: Իմ ոսկորներն էլ թող տուր
 Բեամերկա դեա, դրքիւմ, ղոսանա Բո հասակ, կասեմ, համեմի (բոյս) է
 Ըոսանեկի դրեմա: Համեմի երկար (բոյս) է,
 Սըրան, կիւսան խընաւա դաւեմա, Առաւօտ երեկոյ զինք դէպի վեր
 կը ձգե, (կերկնայ).
 Կեալի, կուշ մաշ քարե, Բա աղջիկ, աւեր հօր տուն,
 Դի ղոսամիւսանալը քրքամայ, Դու համբոյր մը տուր ինձ.
 Բըսա մըն, ղըլա կուսի ղիւաւ ղըլստա Տուր ինձ, թող դիւզ ղըրացիք ինչ
 ղըրեմըն, կուզեն, տսեն.
 Զերիյա, ուսրեա, ղըլըն սեյրանեա Սիրելիս, նը, գնանք այցելութեան
 մամե մեաւն, մարդկանց մօտ.
 Հիւն խոսե կեան, խոսե դը հարինմ. Դուք Աստուծուն էք, Աստուած
 կը սիրէք.
 Հիւն ղը ղըլըրըն ուան ղեոան, ուան Դուք մտածեցէք այն ոսկուն ու
 ղըլիւան: չղթաներուն.
 Ըծ խըլըլայ խոսե ղոսա Աստուծոյ չնորհիւ . . .
 Դեալ մը խաւ ա կըրսանա ղը ֆեարա Իմ բերան ընկնի իր խաւ ղի տակը
 Բըլանի կեալ, ալըրի ղեկեմե քիւ մա- Թող դժոխոց կրակին մէջ զիս
 ղիւան ղըլան ձգեն.
 Էազ դը մըրըն դի ուսաւ սեաւ մը, Նա կը մեռնեմ, դու արի իմ վրայ.
 Կեալի կըրասի խո ղը դարիւսա ղը- Բո հին շաղիկն հագիր, սուգով
 կեա քեաւ մըն, ընկիր առաջ.

Հարա զիշարարան ուարա ընա, ընա- Մինչև ուխտախայրը արի իմ հետ
 Զա չի կեալսի բե քոսիկեա Ով որ մեզի բան ասէ-բանբասէ,
 Բեծի սեւիա խոթե զքիւ հախ բիւ: Ասա, «Աստուծոյ թշուառ որբը
 Էագ զը մըրըն ըոծի չարան: Ես կը մեռնեմ չորբորդ օրը (չո-
 բերչարթի),

Մա հիմն սան սեաւ չորեկ դարան, Զիս զոյգ փայտի վրայ վերցուցէք-
 Հիւն խոթե զրկեան խոթե հարկեան. Եթէ Աստուած կը սիրէք, Աստու-
 ծուն կը հաւատար. Պատուիրեցէք մեծ մօլլաներուն,
 Սեաւ շուղընա մը մա շագիկե: Լուացուելուս վրայ չխաղան.
 Հարա զիշարարան ուարա մե չորեկ կեանա, Մինչև գան մեր վրայ զոյգ սիրա-
 Էագ զը մըրըն ոծե շաշան. Ես կը մեռնեմ վեցերորդ օրը (ուր-
 բաթ),

Մա հիլանիմ սան սաւ չորիկ լարգան Մեզ վերցնեն զոյգ մը դադադի
 Հիւն խոթե կեան խոթե զը հարկեան. Եթէ Աստուծուն էք, Աստուծուն
 հաւատար.

Թանքի ըլ մեաշայի մեզըն քը կեան. Պատուէր տուէք մեծ մօլլաներուն.
 Սեաւ շուղընա մը մա շագիկե. Թող իմ լուացուելուս վրայ չգրադին.
 Հարա զիշարարան ուարա մը չորեկ Մինչև թխաչիայ զոյգ մը գան
 իմ վրայ:

Բեաւեղիս զեա, զըքեմ, ըռանանայ. Հասակդ, կասեմ, համեմի (բոյս).
 Ըռանանակե քեաւ քաղեանի. Համեմ մը պարզալի առաջ (բուսած).
 Սըրտի, եփարան իմաւ ալիքը բիւ Առաւօտ, երեկոյ զինք կը ձգեր
 խալ վզին.

Կեայի, զիւ ըռանանանակի քրտանի, Քա աղջիկ, դու համբոյր մը տուր
 ինձ.

Բըլա մըն քաւեծըն մաւ ալիքի զեան- Թող զիս ձգեն դժողքի կրակի մէջ-
 նամի:

Զի զրկեամ հալիւնըն քեաշանկազան Ի՞նչ անիմ իմ չուառ վիճակիկս.
 Զարի ըռաննչոնա աւաւտան խոսքնայ Նարնջադոյն, թխադոյն (սիրա-
 դիմիդազան.

Գըրընկա մը աւաշա խոթե ալի. Աստուծոյ թշուառ իս վախը այս է,
 Դեաւրդի խաւիքան քը մըրըն, մա Պանդխտութեան դունք մեռնե-
 կեան մա քու մեազան.

Գըռնըլի մը դաւարա, ըռա շանիան, Իմ դիւղը հարսանիք է, ուղարկած
 խաւնայի, հեն քուն չգայ.

Գըրընկա գունն ու չիմաւ քրքեանըն Վախեանա զիւղացիք ու դրացիք
 դարթնին.
 Մա բըլիս քեաւ քեաշայի: Մենք մնանք վտանգի առաջ:

I2

ՀԱՅՐԱՐՑԻ ԱՆԻ ԱՂԱՅԻ ԵՒ ԵԶԴԻ ՔՕՔ ԱՂԱՅԻ ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

(Թարգմանութիւն գրական բարբառով)

Ալի աղան պատուաւոր կերպով գնաց Քօք աղային տուն,
 որ նրա աղջիկ Զարիֆ խաթունը կնութեան ուղէ: Քօք աղան տունը
 չգտաւ, նա Վան էր, որով վերադարձաւ իւր տուն:

Քօք աղայի եղբայրը Երեան էր, դարձաւ իւր տուն, լսեց որ
 Ալի աղան եկած է եղբոր աղջկան ուղնկան. չընդունեց, առաւ աղ-
 ջիկը 50 ձիաւորով որ տանէ Վան: Ալի աղան լսեց գոյտ, մի հնար
 մտածեց, որ աղջիկը իւր հօրեղբոր ձեռքից խլէ: Նա հաւաքեց թո-
 ռոնները (ցեղապետներ), ձեռքուց թէ իբր թոռուն մի մեռած է,
 սխալ տանեն թաղելու: Հարիւր ձիաւոր իւր հետ առաւ, գնաց
 Բեկրի Քօք աղայի գիւղի միջով և նորա դուռն դէմից անցնելու
 վերայ էր. անսնուցաւ ձիանք դարդարուած, մի ձիու վերայ ևս
 փաթաթուած թաղիք մի գրուած էր իբրեւ մեռած. այս միջոցին
 Քօք աղայի ընտանիք և կրկու աղջիկներ դուրս ելան, որ հանդի-
 սաւան լինին և լսեն թէ քրդեր ինչ եղանակով «Դիւ» կերդեն:

Շարոյի Ալեման յանկարծ բռնութեամբ հանդիսականներու

*) Այս պատերազմի անցքերն երգեց ամրոջապէս մի զեչու, որ հարե-
 ւանցի կերպով գրի առի, վերածելով հայերէնի: Եղիկներէ եւս լսած եմ, որ բո-
 լորովին ի նպատ իրենց կը պատմեն. որոյ համաձայնութիւնը եւս այլ տեղ չեղած եմ:

միջից կը յափշտակէ Զարիֆ խաթունը. կառնէ ձիու վերայ և քշեն կերթան:

Քօք աղան տունը չէր, հաւար հասուցին, որ գայ, մի հնար մտածէ:

Քօք աղան եկաւ, «դէպիտ հաւարէ»-ն ամեն, 366 դիւղի եզրի ցեղակիցները խմբեց. նաև լուր յղեց Վանայ Ասատ փաշային, թէ ինքը գնալու է Հայդարցի Ալի աղայի վերայ պատերազմելու, փաշան ևս իւր բանակով օգնութեան գայ:

Ալի աղան ևս լուր յղեց Քօք աղային, ասաց. — Բո ասին ինչ է, մենք քո աղջկան օժիտը միլիօն տանք, արի թոյլ տուր պատրաստութիւնդ:

Քօք աղան չընդունեց, իսկ Ալի աղան խոստացաւ 13,000 ոչ-խար տալ, բայց դարձեալ չընդունեց. — Վախ, կռիւ է, ասաց:

Դարձեալ Ալի աղան խոստացաւ թողնենքու աղջկներէն 3 աղջիկ տալ Զարիֆ խաթունի փոխարէն, բայց դարձեալ չընդունեց:

Ասատ փաշան Ալի աղային լուր յղեց թէ Զարիֆ խաթունի փոխարէն իբրև աղային Գասըմ աղան տայ իրեն *):

Հայդարցի թողնենքու ասացին. — Մենք չենք ընդունիր այդպիսի անպատիւ բան, կնոջ փոխարէն կնիկ կտանք և ոչ մարդ:

Սկսան երկու կողմից պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել:

Զօրաժողով արաւ Վանայ Ասատ փաշան ընդդէմ Ալի աղայի:

Լուր յղեց Հաքարցոց, Հարթալցոց, ձէլօնեւուն, Պիթլիսցիներուն, Շերվանցիներուն, Համդաբէկ Դրպաղ աղային, Շինու Շաբալցիներուն, Մախսոյի Շինոյին, Մարդըկցի Օմարին, Փութկեցոց ցեղին, Հօզպահօզցիներուն, Սէտքըսցիներուն, Տեարթուխուպցիներուն, Հաւըկցիներուն, Մուկուրցիներուն, Նզախլանցիներուն, Մկրանցիներուն, Ներինցիներուն, Լալկեաւրներուն, Զուլամբիկցիներուն, Գուղէլգէրէցիներուն, Կարճկանցիներուն, Կաւաչցիներուն, Տութվանցիներուն, որք եկան հաւաքուեցան Ասատ փաշայի մօտ 12,000 ձիաւոր, զորս Ասատ փաշան առաւ եկաւ Գործոթ:

Ալի աղան ևս իւր ձիաւորներով Սովուզ-Բուլախէն արշաւեց Սիւլուկլու (մերձ ի Գարապիատին) հանգիստ առաւ, ուտի Պէպէ-ճուկ, Մաչէթլու, Զպուբլու, Տիբէթլու, Թիմարայ դաշտը, Ալիքալայ, Ռէզիա Կէօնքէր, ուր հանգէպ Ասատ փաշի իւր վրանները կանգնեց:

Իւսուֆի Մամատ աղին թուղթ գնաց ի Մախաթ — մերձ ի Մակու:

*) Քրդեր կը ծաղրեն քիւրդներն, որք հասկցնել կուզեն թէ արաւագէ եւ չիք են օսմանցիք:

Նա ևս հաւաքեց իւր ձիաւորներն, էկաւ դաշտի մէջ իջեանեցաւ. ընկաւ ճանապարհ, իջեանեցաւ Նապի դիւղ, ապա Ալան, Կեօլ, Ռափօճին, Գըրիւլար, Սարըչիման, ապա գնաց միացաւ Ալիի բանակին: Նամակ գնաց Պաքիրի Հասան Զօրաւացուն, նա ևս իւր խումբով գնաց Թուճի, ապա դաշտի կամուրջի վերայ, ուստի Կանթարայ դաշտի վերայ:

Զաւալցիներուն նամակ գնաց. Աղկիօլ Հասան բէկին, որ եկաւ իւր ձիաւորներով Հասարներ իջաւ, ուստի Այէ-պսկէ, ուստի Տօշուրման, Վալի կիօլ, Պալասօր (Ապաղայի մէջ), Կարմիր դար, ապա եկաւ Կարմիր ջուրը և խաթը-Խաթունը բռնեց — տեղաւորուեցաւ: Կաճ և Բնճարլու նամակ գնաց Գըղլաշ օղլի Մուսա աղային. նա ևս իւր ձիաւորներով եկաւ, Շահսուար իջեանեցաւ, ուստի Կաշերը և Սօրմըճան:

Ալի աղայի սլաւապատութիւնը 3000 հոգու հասաւ, որք Խանայ քիսլը դաշտը բռնեցին:

Լուր տրուեցաւ Ասատ փաշին՝ թէ Ալի աղան պատրաստ է քո դէմ կռուելու:

Լոյսը գեռ չէր բացուած, օսմանեան բռնալը յառաջացաւ. նորա հետեցաւ Շիկալցիներու, ապա Շիրվանայ, Պիթլիսի, ձիւղներու, Շիկաթի, Մարդըկցիներու խումբերն կարգ կարգ Սրանցից 26 ձիաւոր յառաջացան:

Ասատ փաշան 12,000 ձիաւորով և 800 հրացանաւորով Պուլ-խուրա-խանէի առջեւ բռնեցին: Զաւալցի քաջ Իւզըրաշին և Օսմանցի հարիւրապետ մի կանգնեցան դէմ առ դէմ կռուի. սորա հետեցան երկու կողմ կազմ, սլաւապատ կանգնած բանակներն:

Պատերազմ սկսաւ շաշխանայով, ատրճանակով, թրով և վահանով. հրացաններու ձայնիւն, թրերու ու վահաններու չիւրաղ բռնած էր աշխարհ: ձիւղներ ամբաստ էին քարերու և ծերպերու մէջ. հրացանի ծխից դաշտը մթնեցաւ, աշխարհի վերջ եկաւ: Զաւալցիք փախան բանակի առջևից և ձայն ձգեցին թէ Ասամցիք յօգնութիւն հասան. Ասամցիք ևս փախան: Առաջ անցաւ Ճանկղեռի (սսկիճեռ) Ալի աղան. ձայն ձգեց Զօրայ գնդին, ասաց. — Մեռնել կայ, փախնել չկայ:

Առաջ եկան Շարօյի տնէն Ալէման, Բէտըր, Նատըր, Հաճի Միրզա աղաներն, Շէխ Սլոյի Ահմէն, Շամկեցու տնէն առաջ եկան Ամարինի Սլօն, Կրկին ձայն ձգեց Ալի աղան:

— Այսօր քաջ մարդերու օրն է:

Քաջը իրենց կրծքեր տուին զնդակներու դէմ. դարձեալ ծխից մութ պատեց աշխարհը, խաւար տիրեց, Մարի թրերու շփումից ձայնը տկանջ կը խլացնէր: Նադարի նիզակներու խշխշոցն բարձրացաւ:

ցաւ, Մանակի նծոյգներու նռնըռոցը ելաւ, դաշտ լցուեցաւ:

Մեծ կռիւ մի տեղի ունեցաւ. ահանառես մկաններով, քաջ-քաջ մարդեր առիւծաբար վր մոնչեն. Սլէմանի աղան—Շարօյի ընկերը մոնչելով պատերազմի դաշտի վերայ կերթայ, կգայ, հարուած հարուածի վերայ կտայ, բայց ձինը չնեղացնէր. նա մի հարուածով երկու դրօշակիր օսմանցի սպանեց, չըջեց գետին:

Մշուշ ու մառախուղ է. չէշխաններու զնդակ զըժհաղըժ կգայ. Օսմանլուի զօրքից որը մեռաւ, որն ևս զինք տուեց լինն, կորսուեցան: Ալի աղան նրանց կանչեց.—Հա՛ գիդի, հա՛ գիդի, լուր տարէ՛ք Ասատ փաշային, որ ծառաներուն թոշակ տալով կշտացնէ. Բերկըռայ սայլեր մինչև աշուն հաւաքեն այս գեղեցիկ պատանիներու դիտկներ և աղաներու սատկածներ կրեն:

Շիկակայ զօրքը փախած էր. նրանք դարձան իրենց աներ. երկրացիք մանր մունր կը հարցնէին.

—Ձեր տուն կրակ ընկնի, դուք կասէ՛ք, մենք կերթանք ոսկով ու կարմիր հագուստով կանայք կը բերենք, կարմիր ու սպիտակ ոչխար կը բերենք. այժմ ինչ մնաց Օսմանլուի, Շիկակցու ու ձէլօյի տուն. 12,000 դիակ Կէօտիւրմի ձոր բուդ ենք տուած, կը հաւատամս—չես հաւատար. Օսմանլուի երկիր 15 կարմրագլուխ հարս մնացեր է մի հատ ալեորի:

13

20ՄԱՐ ԲԷԿ

(Մակաց ՆԱԴՏԱԼԳԱՅ ՏԻՄ ԳԻԼՈՒ ԲԱՐԲԱՆՈՎ) *

Չօմար բէկ մէկ կտրիճ քիւրդ է. ժամանակ մը նախըջի էր, գեղի ջոջի նախիր կը պախէր: Չօմար էն ջոջին՝ մօտ եօթ տարի նախըջութիւն արաց, հախ չառեց:

Չօմար մէկ օր նախիր տարած էր ծովու բիրան. տեհաւ մէկ

*) Պատմած է Պետրոս Վերսօեան Խոսրովեան. ունի Բրդեէն բնդարձակ երգեր. Պետրոս միայն 1—2 տունը կը յիշէր: Առաքել պատմագրի 38.րդ գլխու Չօմար լինելու է այս:

խրեղէն ձի ծովուց քեչուաւ, էկաւ, թռաւ նախիրի մէջին մէկ մատկի վրէն:

Դորիս աղէն տաց.—Բեօ տարին քրմաւ. արի, քեօ հախ առ, որ մեր կաթ-կիթ մե խալալ ըլնի:

—Չէ, տաց. ես զա՛ս չըմ առնի. որ էդա մատակ ծնաւ՝ ինոր նուանին տաս ձիկ, ես եմ եօթ տարուան հախի տեղ դապուլ կանեմ:

Էդա մատակ ծինաւ, բերեց բանրի (ծովային) քուռակ մը, անուն դրեց Սայլավի:

Չօմար Սայլավին առեց ուր հախի տեղ:

Սայլավին որ ջոջացաւ, էլաւ Չօմար խեծաւ, աւերութեն աւրաց. էսա տեղ զարկեց, էնա տեղ զարկեց, թալնեց բիրեց:

Որ անուն խանեց, դուսմըքեր չատցան, էլաւ գնաց, զինք տուեց Մոկսայ Ամիրին, իլաւ ինոր մարդ:

Դորիս գնաց քալնեց Մըհամետանք, մարդ սղանեց, քալան առեց, տարաւ Մոկսայ ամիրին:

Վանից Իսախ փաշէն խրամոնք տուեց. —Գնացէ՛ք, Չօմար բէկ բռնէ՛ք, բերէ՛ք Թուղթ օրոգկեց Մոկսայ ամիրին.—Ընձիկ խըմայ բռնի, բիրի, ես ինոր կը խալաքեմ:

Չօմար բէկ ախաւ, գիտցաւ որ ամիրէն զինք պտի բռնէր. դորիս փախաւ, գնաց դէն: Գնաց Փիդան, մօ Հագարցոց բարոն: Էմէլ ուր աւիրութեն արաց, իդախ թալնեց դաշտի (Մուսուլ) դիւխ, դաշտի դիւխէն քալան-քուլան կը բիրէր Հագարցոց բարնի մօտ:

Մէկ բարոն էլ նստեր էր Խոշապայ բերդ. Չօմար տեհաւ էն զօռ է չըզ Հագարցոց ամիր, էկաւ Խոշապայ ամիրի մօտ:

Էդտեղ դորիս աւիրութեն շատ արեց. Դիլիմանայ, Իրանայ կը զարկէր, քալան-քուաւ կանէր, կը բիրէր Խոշապայ բարնի մօտ:

Մարիֆար ուրին չէր, մարիֆար Սայլավուն էր:

Մէկ օր Չօմար բէկ էկաւ, ընկեաւ Ոստանայ դաշտ, որ Ոստանայ դաշտ ընկեաւ, էդա ամիրէք խեծել արեցին, ժողուան, ընկեան իտե, որ բռնեն, փաշի խըմակ ճամբխեն: Ոստանայ դաշտ էկաւ խարիր խազար խոքի, ինոնք տուին սարեր, որ չուրս բիւլոր բռնեն ու բռնեն:

Ի՛չ արին, չլըցան բռնեն. Չօմար բէկ խարիր խոքի սպանեց ու ընցաւ, գնաց:

Յըմեն գեախ կգէր, որ կաղխէն վրէն՝ խարիր խոքի կսպանէր ու կեհէր:

Ոստանայ սար՝ քե տսեմ ինչիս ի.—Չոջ ի, ճամբախ չկայ, մէկ նեղ ճամբախ կընցնի: Էլան սղայ կապան չինին, որ ճար տանեն, բռնեն:

մին միտնադրելի իշ կապան շինեցին, սլրծան. Չոմար բէկ Կարճկա-
նայ դէն էկաւ, տընցնէր Ոստան. կապան վըր ճամբիին էր, էկաւ
տընցնէր, կապանայ դէմ տակըցաւ, չկրցաւ ընցնէր. խեծել ընտեղ-
ընտեղ էկան, օր տը բռնեն:

Չոմար բէկ ուր ճար կտրաւ, ձիու գլօխ արաց դեղ ծով, դը-
նաց մըջ ծովուն, գնաց իլաւ Դատուանայ էն դեղ դիւտ:

Խիծել որ տեհաւ գնաց մըջ ծովուն, ասին. — Գնաց, խեղդաւ,
կուրիսաւ:

Մէմէկուց սլաւան, յըմն գնաց ուր տեղ:

Օրմ էլ տեհան Չոմար էմէլ էկաւ ծովու մէջէն, ընկեաւ Ոս-
տանայ դաշտ, դարկեց, քալեց տարաւ:

Էմէլ մէկ օր Չոմար էկաւ, գնաց, ձիով ընկեաւ մէկ հաւկի
(ճահճային վայր) մէջ: Խիծել էկաւ տը բռնին, ուր ձին բահրէ էր,
զանկուն դարկեց, մէյժան մի տուեց, էդա հաւկից դիւտ ընկեաւ.
քսան, եւստուն մարդ սպանեց, էմէլ ուր իրես տուեց դիւտ ծով,
գնաց, սլրծաւ:

Խիծել էկաւ, գնաց քեշուաւ դեղրտնք. խոնց տուին սարե-
ւաց փեռ — դեղրտնքաց մէջ:

Չոմար բէկ բեհիվի էլաւ, ասաց. — Միայ սլաւան, գնացին.
ես էհամ էմէլ:

Ձինք դանեց ծով էկաւ:
Կեհէր Դատուանայ դիւտ, կեհէր Կարճկան, բեհիվի կընէր,
կգէր:

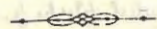
Մէկ օր ծով ընցաւ, էկաւ. էկաւ Շամիրտանայ առուի կող,
բեհիվի էլաւ, նստաւ:

Գեղութենով. էդա խիծել ժողովրդան, խաղաւ արին մէմէկու,
էկան դիւտ Չոմար բէկ: Չոմար բէկ յընգեալ աւախաւ, տեհաւ
բիւլօր բռնին. չթողին էհէր մըջ ծովուն, յիտիւ կտուին: Շէխի բէկ
Բժնկերտայ աղի լաճն էր, էն դարկեց, Չոմար բէկի ոտք կտարեց,
Չոմար էլ չկրցաւ խեծնէր ձին, փախնէր. ինոր ուտքալքեր թըջուեր
էր էդար, կրակ չըսնաւ. էկաւ Շէխի բէկ Չոմար բէկին բռնեց, ինոր
ձին խեծաւ, գլօխն էլ տարաւ թաքաւորի խըմակ:

Չոմար բէկ օ կիգիմա,

Սուառէ Սայլավիմա,

Լը Մուեհ սօպաւիմա:

ՄԻՐՁԱ ԱՂԵՆ, ԹԷԼԻ ԱՃԱՆ

(Մական Նարեկայ Տիմ գիւղի բարբառով) *

Միրզա աղէն էլ մէ օղի ջոջ էր:

Ելաւ ուր մշակ օրողիկեց, գնաց ուր խըմակ կնիկ ճարի:

Ելաւ մշակ ուր քեալամչեն (ջութակ) առեց, գնաց Արարբս-
տանայ ելի մէջ. մէկ լաւ աղջիկ մը տըսաւ, էկաւ յիտ, աղին ասաց.
— Մէկ լաւ աղջիկ տեհեր եմ Թէլի Աշան անունով, գնա, գիւ չըզ
ձի շատ սազ տըող ես. տըսի:

Միրզա աղէն էլաւ, ուր քեալամչեն առեց, խեծաւ, գնաց մըջ
Արարանցոյ ելին: Գնաց, ցըզ տներաց դէս մէկ յաղբուրմ տեհաւ,
էրկու աղջիկ կիւ վըէն կայնած, ասաց. — Խո ես գիտէր, էդա էր-
կըսից սրն ի Թէլի Աշան:

Աղջիկներ ասին. — Այ ձիաւոր, գիւ իշ կիչկաւ վըր մե, մենք
Թէլի Աշան չենք. Թէլի Աշան մէկ բաժ բըրնդ ի, ինու աշքեր բա-
լաւ ի, ինու բսկեր կանծի-մանծիկ են, ինու գնդներ արծըթէ են.
որ գիւ ինոր տըսնաւ՝ ձիուց առնես գետին, խտտնիս:

Դորիս Միրզա աղէն թողեց, գնաց մըջ գեղին: Գնաց Թէլի
Աշանի խօր դիւտ, տեհաւ Թէլի Աշան կօնի սլաւչիքքեր գետին կը
տփէր. քեալամչեն առեց ձեւ, զարկեց, ասաց.

Ավր որնկեա, որնկեա,

Վի քալանի Մերդարի դնկեա, դնկեա,

Տըռսըմ դեսսի յը մըրսի,

Պշկեր խըխալի հարդը չընկեա.

Թեղի Աշիւան վե դիւր դաղի յըրքաւ-

Բե հայժ վարա եփ խասեց:

Նայուածքը, տեղքը դոյնզոյն է,

Այն Մերդութի աւարի գմըմըոյն է,

Կը վախենամ ձեռքէ քաց թողուի,

Կոտորուի ապարանջան էրկու ոտի.

Թէլի Աշանին որ տեհաւ ինչու կը

վալէ,

Առանց ափսոսի մի տառուական

կգոյ:

*) Պեսքա վերջոյեան Խոսրովեան պատմած է:

—Տնքից ձէն կըլնի, ես վախենամ փրթընի ձեռքերաց, առնի ինու սոքերաց, խրխալքեր (տող) կոտորի:

Թէլի Աշան տնքից ձեռ թողեց, գնաց, մտաւ փարսի քեամակ: Միրզա աղէն ասաց. — Ընչի՞ կը մտնես փարսի քեամակ, ես էկեր եմ, քե տեսնամ:

Թէլի Աշան ասաց մօր. — Իլի, եմ խօր կապուտ տո՛ւր, մքրըպ տանի, էհայ ուր տուն:

Մքրըպ (գնչու) ասաց. — Ես չեմ իկե քիւ խօր կապուտ տանեմ ձի, ես էկեր եմ, քե տանեմ, ես մքրըպ չեմ:

Թէլի Աշան ասաց մօր. — Իլի վեր, Գիշմիչի քուրուն լից դալօն, յետի-յետի, ես գիւ յիւլի-յիւլի էհանք մօտ:

Իլաւ վեր, գնացին մօտը. մէր ասաց. — Էսա մքրըպ չա խապաւ իդայ, ինոր խապըքեր Թէլի Աշանին կը թալի, տփելու ի էն մքրըպ:

Դաւր քամրուրէ դարէ դառաւ,	Թամրուրի փէտ թաց փէտ է,
Ձի մքրըպ շաշ ու փառաւ,	Ինչ գնչուն վեց թեաւոր է,
Չաւան խապաւ դա վհաւ,	Ինչպէս խօսք կը ձգէ,
Նաւ դանիւան խո Թէլի հարԱշիւնայ:	Իր անուանակիցներուն մէջ դար- ձեալ Թէլի Աշան:

Որ գնացին մօտ, մէմէկու աւկաւայ իլան, մէմէկ էլ ճանչցան:
Միրզա աղէն ասաց աղջիկու մօր. — Ես Միրզա աղէն եմ, էկեր եմ քեօ աղջիկ ուզեմ:

—Աղջկայ խէր Մուսուլ գնացեր ի, թի դեայ տանք, ասաց:
Աղջկայ խէր Մուսուլայ էկաւ: Միրզա աղէն էկաւ, ուզեց Թէլի Աշան:

Խէր ասաց. — Որ գիւ եմ աղջկան խաւներ ես, եմ աղջիկն էլ քե ի խաւնե. քիւ նաղդ տը կտրենք:

Ասաց. — Դիւ քեանիմ խազ անես, քիւ նաղդ տամ:

Ասաց. — Թէլի Աշանի նաղդ քսան խինգ ոսկի ի:

Միրզա աղէն էրկու մարդ օրողկեց մըջ ուր էլին, գնացին քսան խինգ ջորի առին, էկան:

Ջորիքեր տուին աղջկայ խօր, աղջիկ առին, գնացին:

Միրզա աղէն խրտ ճամբխին ասաց. — Ես քեզ բերեցի քամալիւրով, եմ մատներ մտուցի քեօ խօր աչկերաց մէջ, եմ քամալիւրի զօռով առեցի էկայ:

Թէլի Աշան ասաց. — Էսա իրեք օր կայ, քե արեր եմ մքրըպ եմ խօր վրանի գիււ, գիւ ժաժիկ կը սլարաւիս մըջ քեօ ապի տիւրկին (տոպրակ):

Միրզա աղէն վըր էդա խօսաց՝ խաբսնըսից ձեռ քեչեց. ուր ձին քչեց, թողեց, գնաց:

Միրզա աղի մշակ ասաց. — Թէլի Աշան, մէ բանս թալի, ինոր սիրտ գնի, որ գնաց, էլ չի դար:

Թէլի Աշան ասաց. —

Մաշն մագայիրի, ճիւ դաշալի, Մի գնար գերեղմաններ, ճվ դու
սիրուն,
Վաւաւա ճիւ խո դանն նաւա դաշե Արի, մեր տեղ գնենք դաշտի մէջ,
քաւսա ռազեմ:

Ջալըմ քեկօ, դիւ մըն գովանա: Ճարպիկ բէկօ, իմ սիրտ կցանկայ:

Միրզա աղէն զըւռաւ, էկաւ յետ, խը մէմէկու գնացին ինոնց տուն:

15

ՔՈՒԼԼԸՔ ՈՒ ԿԵԱՌՈ

Քրդական բարբառէ ի հայ բարբառի վերածուած

Ժամանակով Արարատանի միւրը կը լինի Արարաքէ Կէսի. սա իր ցեղին յատուկ վեց հազար կոնի վրանարնակներու վրայ կիչխէր: Ունէր ընդարձակ արօտավայրեր և մեծ հարստութիւն. անհաշիւ էին նորա հօտերը. նախիրն ու ձիերու ջուրները: Նա ունէր Արարական ձիերու ընտիր յատկութիւններով օժտուած մի նժոյգ-մատակ ձի, որ աշխարհի չորս ծայրերն հռչակ ստացած էր, ամեն կողմ այդ ձիու լաւ-լաւ յատկութիւններու վրայ կը խօսուէր:

*Վէպս տարածուած է Սուրմալուի Կուլաք հայ գիւղի մէջ. ամբողջովին երգ է եւ քրդերէն աս խոխոս կերպով. լսած եմ աս անհրէ. բառ առ բառ գրի առնելու յարմարութիւն չեմ ունեցած. այլ միայն պարունակութիւնը այլ եւ այլ անձեր հարցնելով լրացուցած եւ գրած եմ: Վէպս ունի աս նիւթեր. ներկայ վէպս լսածներուն մէջ ամենէ ընդարձակն է:

երջանիկ կը համարէին այդ ձիւն տէրն, որ այդ ձիւն կը փառաւորուէր. նաև շատերու մէջ նախանձ կը յարուցանէր. ամենն էս կը փափաքէին ձեռք ձգել այդ ձին որպէս զի իրենք փառաւորուէին:

Արաբակէ Կէս իր ջուրը յանձնած էր Սիւլի անունով մի մարդու. որ պահպանէ: Սիւլին լաւ հովիւ էր. ամեն խնամ կը տանէր. ջուրն լիւ, դաշտ և ձոր տանելով կարածեցնէր. գիշեր, ցերեկ հող կը տանէր, կը մտածէր, որ որ լաւ մարդագետին կար, հետեւալ օր այն տեղ էր իր ջուրով:

Սիւլին մի օր ջուրը տարած էր ծովեզրը, հեռուն նստած ուշադրութեամբ կը դիտէր. տեսաւ յանկարծ-ինչ տեսնէ—ծովէն մի ծովաձի դուրս թռաւ. այդ հրեղէն ձին մերձեցաւ Կէսի Ալէքսանի Բէջանին (այդպէս էր նորա նոյն ձիւն անունը). որ անմիջապէս յղացաւ: Սիւլին այս բան չը յայտնեց Կէսին, մտածեց որ յաջորդ տարին երբ հովիւ վարձուի՝ Ալէքսանի Բէջանէն ծնած քուռակը ստանայ իր վարձքի փոխարէն. այնպէս էս արաւ. նա ամենայն հաւատարմութեամբ Կէսի ջուրը պահպանեց. Յաջորդ տարին Կէս ուղեց որ Սիւլին վարձեալ վարձէ. Սիւլին պահանջեց իր վարձուց փոխարէն Բէջանի քուռակն որ նոր պիտի ծնէր. թէև Կէս կրկին և եռապատիկ վարձք խօստացաւ միայն թէ քուռակն չուղէ. սակայն Սիւլին անդրդուելի մնաց. Կէս ևս անդէտ լինելով որ քուռակը հրեղէն ձիւն զոյացած է. նա մանաւանդ Սիւլու պէս հաւատարիմ հովիւ չպիտի դնէր. խօստացաւ:

Սիւլին դայն (քուռակն) ստացաւ. խնամ տարաւ, մեծացուց. անուն Սոսըր դրաւ:

Վարձեցուց հիծնալ, արշաւել և ինչ որ կարեորն էր, Սոսըրն ամեն կերպ վարձեցուց, կրթեց:

Սիւլին մի գեղեցկագէտ երիտասարդ էր. երբ Սոսըրի վերան կը նստէր, կը կարծէր թէ Սոսըրի հրեղէն ուժը իր վրայ եկաւ: Նա կը սիրէր ջուրի շուրջը ձիարշաւ տալ. առուի ու ժայռերու վրայէն զՍոսըր թռցնել, այնչափ սիրահարեցաւ ձիաւորութեան, որ շատ անգամ կը թողուր ջուրն անխնամ. որով ձիանք օր յօրի սկսան նիհարանալ, յետ գնալ. որով Կէս երբեմն հարցում կուղղէր.—Սիւլի, կերևայ դու հին հովիւը չես. այս ինչ պատահած է քեզ որ մեր ձիանք յետ կը մնան:

—Աղա, բան չկայ. լաւ կը պահեմ, կասէր. սակայն ուշ-միտքը վրան չէր. երբ ժամանակ կգար որ ջուրը ջուր պիտի լամէ. նա կը մտածէր թէ երբ Սոսըր հիծնամ ու աւարի դնամ. քանի մարդու կարող եմ գլխաղբել:

Նա երբ Սոսըրի վրայ ոտք դնէր, ձին պիտի խրխնջար, որով ամբողջ իր ցեղի վեց հազար վրաններու բնակիչներն վրաններէն

դուրս պիտի թափէին դիտելու Սիւլու ձիաւորութիւնը: Սիւլուն հաճոյ թուեցաւ ձիաւոր կեանքը. մանաւանդ Սոսըրի յարմարութիւնները զինք ձիաւորութեան սիրահար արին, որով նա միշտ փառած ձիւն, նստած նորա վրան, կը չըջէր վեր ու վայր, լիւ, ձոր և դաշտ. այլ ևս թոյլ տուեց հովուութիւնը. սկսաւ աւարարութեամբ պարապիլ:

Սիւլին իր ցեղին մէջ տեսաւ Վորտէք անուն մի սիրուն աղջիկ, որ Հասոյի Տուտէի եօթ որդոց քոյրն էր. Սիւլին սիրահարեցաւ այս աղջկան ու իրեն կնութեան ուղեց: Հասոյի Տուտէի եօթ որդոց աչք վաղուց ընկած էր Սոսըրի վրայ. յարմար առիթ գտան, զալանի փոխարէն Սոսըր պահանջեցին Սիւլուց: Սիւլու համար այս խիստ ծանր պահանջ էր. նա որչափ Վորտէքի սիրահար, կրկնապատիկ սիրահար էր իր ձիւն. ձին իրեն համար կեանք էր, ձին էր, որով հնչակ պիտի ստանար: Նա մերժեց. «չեմ տար», ասաց: Սակայն սիրահարութեան բոցը քանի դնաց, իր մէջ վառեցաւ. կը մտածէր մի կերպով Վորտէք ձեռք ձգել, փախցնէ. սակայն կրկիւզ կը կրէր Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներէն, որք ամբողջ Արաքստանի մէջ հնչակուած քաջ պատերազմողներ էին և միրի Արաքսի զօրաց դիմաւորներն էին:

Սիւլին առ երեսն խօստացաւ Սոսըր Վորտէքի համար զալան տալ. մի առ ժամանակ միամտեցուց Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներն. մի օր յարմար միջոց գտաւ. Վորտէք աղբիւր եկած էր ջուր տանելու, հեծաւ Սոսըր. սրացաւ աղբիւրի վրայ, Վորտէքը քաշեց առաւ գաւակը. քշեց, ընկաւ Արաքստանու դաշտը, մտաւ իր ծանօթ լեռներու ու կրճերու մէջ, անհետացաւ: Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներն կատաղած դայլի պէս ընկած Սիւլու ետեէն, ամեն կողմ խուզարկեցին, չգտան:

Սիւլին Վորտէքի հետ մի առ ժամանակ մնաց այդ լեռներու մէջ իրեն ծանօթ դարանավայրեր. տեսաւ որ Վորտէքի եղբայրներն հաւաքած քաջ քաջ մարդիկ՝ զինքը կորոնէին. այլ ևս մտածեց որ այդ երկրի մէջ մնալ անկարելի է. որոց վրիժառութեան պիտի ենթարկուի, առաւ իր գլուխն և Վորտէք. Սոսըրի գլուխը ուղղեց դէպի Վանայ կողմերն: Նա Արաքստանէն դուրս ելաւ. հանգիստ չունչ քաշեց. այլ ևս երկիւզ չունէր Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներէն. եկաւ—եկաւ, հասաւ մի էլ աղասու (ցեղապետ)—Ամարի Մլի մօտ. աղաւթեցաւ նորա որ զինք իր հովանաւորութեան ներքեւ առնէ: Միւսնցի Ամար տեսաւ որ Սիւլին լաւ ձիաւոր է, շատ սիրով ընդունեց. դրեց իր ցեղի վրայ: Սիւլին այդ ցեղին մէջ յատուկ տուն մի եղաւ:

Անցան քանի տարիներ, Սիւլին որդի մի ունեցաւ, անունը

Քուլլըբ դրաւ. ապա մի որդի եւ ծնաւ, անունը Կեառօ դրաւ։ Ինքը դեռ երկտասարդ էր. հայրենիքի ու ազգականի սէրն զինք կը մղէին որ գնայ ծնած ու սնած երկիրը, տեսնէ հին յիշատակաբաններն, տեսնէ Սոսըբի գոյացած ծովափն։ Սակայն Հասոյի Տուտէի որդոց երկիրդէն ու սարսափէն Արաքստանու հողն ու քարը անգամ իրեն դէմ յետակալած էին։

Սլիվին մի բան մտածեց, գոգուեց Ամարի մէջն որ պատերազմ բանայ Կէսի վերայ, անուանի Բէջանը բերէ՝ որպէս զի ինքն եւ միջոց գտնէ, հայրենիք տեսնէ, իր վրէժը լուծէ Հասոյի Տուտէի որդիներէն. սակայն Ամարի Մըլ թէն կը ցանկար Բէջան ունենալ. բայց նա եւ երկիրը կրեց Տուտէի որդիներէն, որովհետեւ որոց քաջութեան համբաւը ամբողջ աշխարհը բռնած էր։

Սլիվու ցանկութիւնը չյաջողիր, իր փափաքը իր փորուն մէջ կը մնայ. օր յաւուր կը մաշի հայրենիքի փափաքով, կը հիւժի. երբ կը տեսնէ դեռ երկտասարդ, մեռնելու վրայ է. իր մօտ կը կանչէ իր Քուլլըբ եւ Կեառը որդիներն, որոց կերպուրնցնէ, ու կը կտակէ որ իր վրէժն լուծեն իրենց քեռիներէն, եթէ թերանան յաւիտեան պարտաւոր մնան։

Սլիվին մեռաւ. Քուլլըբ ու Կեառօն մեծացան. նոքա քանի կը մեծանային, վրէժխնդրութեան ոգին եւ կը զօրանար իրենց մէջ. իրենց խօսակցութեան առարկան միշտ իրենց հօր կտակն էր. վասն զի իրենց համար մեծ անպատուութիւն էր, երբ մէկը վրէժ ունենայ անկողնոյ մէջ մեռնի. որպէս իրենց հայրը մեռած էր հակառակ քրդական սովորութեան։

Ուխտեցին անկողնի մէջ չմեռնիլ. սակայն դեռ փոքր էին. որով քանի տարի եւ ստիպուած էին իրենց փոքրիկ տունը կառաւարել ընդ հողացողութեամբ Ամարի Մըլին. որ եւ իր բազմութիւն հօտը յանձնած էր սոցա. սոքա եւ իրենց հօր նման հովութեան արհեստին վարժ էին. իրենց պաշտօնը լաւ կառավարելուն սիրելի դարձան Ամարի Մըլին, որով Ամարի Մըլ այդ տան վրայ ունեցած հողացողութիւնը կրկնապատկեց։

Քուլլըբ ու Կեառը իրենց յարմար հասակին հասան. Քուլլըբ իրեն համար ունէր Սոսըբ ու լաւ զէնք. Կեառը չունէր. վերջինս խնդրեց Ամարի Մըլէն, որ իր վարձուց փոխարէն իրեն զէնք ու ձի տայ. Ամար սիրով յանձն առաւ, տուաւ նորա խնդրածը։

Սրկու եղբայրներ սկսան Բէջանի հռչակը տարածել, այլ եւ այլ առասպելներ կը յօրինէին նորա վրայ. «Ծովէն դուրս եկած հրեզնէն ձի է, թեւեր ունի, երկինքէն կը թռչի. եւ. եւ։

Ամբողջ հասարակութեան մէջ ուրիշ զրոյց չկար. միայն Բէջանի վրայ կը խօսուէր, ինչ մարդ որ կը ներկայանար Ամարի Մըլի

ատեանը. — Բէջանը քեզ կը յարմարի, նա աշխարհի առաջին նժոյգն է. նրանից ծնածը հրեզնէն է եւն։ Ամար աղան այս գովեստները լսելով Բէջանը ձեռք բերելու տենչով վառեցաւ. կը խորհէր ինչ հնարքով Բէջանը ձեռք բերէ. բայց Մըլի Ամար Միւրի Արարանի վրայ չէր կարող պատերազմ գնալ ու յաղթել. վասն զի Մըլի Արարան մեծ ցեղի վրայ կիշխէր. հարիւրապատիկ աւելի ձիաւորներ ունէր, նա մանաւանդ այդ անհաշիւ ձիաւորներու կառավարող Հասոյի Տուտէի եօթ որդոց երկիրդէն այդպիսի քայլ չէր կարող անել, այլ մի ուրիշ եւ ճանապարհ կը խորհէր, կամ գողութեամբ եւ կամ մի այլ եղանակու փախցնել տալ Բէջանը։

Ամարի Մըլ ունէր Ռեհան անունով մի սիրուն աղջիկ, որ քրդական ամեն բարի յատկութիւններով օժտուած էր. նա ամուսնութեան հասակի մէջ էր. շատ անուանի ու հարուստ մարդիկ իրենց որդւոց հարս բերելու համար Ամարի Մըլին դիմած՝ խնդրած էին Ռեհանը. սակայն նա չէր յօժարած. մինչեւ անգամ հազար ոչլար եւ հարիւր ձի դալան տուած էին. նա առ ոչինչ համարած էր։ Մի օր Ամարի Մըլի կինը ստիպեց իր մարդուն. — Մինչեւ երբ պիտի սրահես Ռեհան. հասակը առած՝ ժամանակը անցնելու վրայ է. տուր թող էրթայ։

Ամարի Մըլի երկակայութեան մէջ կը դառնար Բէջան. յանկարծ մի բան յղացաւ իւր մտքի մէջ։ Լուր յղեց, իր մօտ հաւաքեց իր ցեղի եւ տոհմի երեւելի անձնաւորութիւններն. նորա հրաւերն անմիջապէս գործադրուեցաւ, նորա ատեանը ներկայացան աշխրաթի ճիւղաւորութիւններէն Բօղ ու Բարանան, Կիզան եւ Սարը Մշանի ցեղէն քաջ-քաջ մարդիկ. այն մարդիկ որ իւրաքանչիւր աղբի՜ ղլխաւորներն էին եւ այն մարդիկ որ ամեն ցեղի մէջ իրենք քաջ հռչակուած էին։ Առաջինները ատեանի մէջ բազմած՝ վերջինները բարեւ ըրնա՞ծ՝ կանգնած էին։

Ամար աղան երբ տեսաւ ամեն իր ուզած մարդիկ պատրաստ են. նա մի դաւաթ օշորակ լեցուց իր ձեռքով եւ ատեանի մէջ դրուած եռտանու վրայ դրաւ. դարձաւ բազմութեան, ասաց։

— Ո՛ր իմ պատուաւոր ու կտրիճ հպատակներս. Բօղ ու Բարանան, Կիզան ու Շիկադան եւ Սարը Մըլանցիք. ձեզ յայտնի է որ ես ունիմ մի աղջիկ Ռեհան անունով. զիտէք նաեւ որ շատ շատեր ուղեկան եկան, անհաշիւ զանձեր, ձիեր ու հօտեր խօստացան տալ Ռեհանի դալան. սակայն ես չյօժարեցայ. իսկ այս օր ձեզ հաւաքած եմ այստեղ, մի առաջարկութիւն պիտի անեմ, ձեզմէ ով որ քաջ է, ատեանի մէջ տեղ դայ. այս դաւաթ օշորակը խմէ. գնա Կէսի Բէջանը բերէ. Աստուածակոյս կողմանէ իմ աղջիկ Ռեհանը

առանց ունէ դալանի նորան պիտի տամ, ով որ իրեն կը վստահի, թող առաջ գայ:

Այդ տեղ հաւաքուած մարդիկ ընկան խոր խորհրդածութեան մէջ. մէկը իր տեղէն չչարժեցաւ, մէկը չհամարձակեցաւ մի բան ասել: Ամար աղան իր առաջարկութիւնը կրկնեց ու երեքնեց. սակայն ամենը նաեւ լուր ու մունջ մնացին: Ամենը ևս կը մտածէին միմիկ առաջարկութեան անկարելիութեան վրայ:

—Աղա, ասացին միարան. ով կարող է միմիկ Արարանի երկիրն ոտ գնել. Հասոյի Տուռէի որդոց երկրիւնք քարերն անգամ կը սարսափին. եթէ գլխանի վիշապն անգամ այդ երկիրը չհամարձակիր մտնել. հնար Աստուծոյ չէ մէկը գնա. քառասուն հազար անձ կողմող էլ: մը մէջէն Բէջանը վախցնէ:

Ամարի Մըլ ճանապարհ դրաւ երեկոյններն ու քաջերը. լուր յղեց հասարակ ժողովրդեան, որ ժողովեցան միմիկ շուրջը, որոց ևս առաջարկեց նոյն խոստումը. անոնք ևս իրենց գլուխը կախեցին, մէկը չհամարձակեցաւ օչարակը վերցնել ու խմել:

Այդ միջոցին Քուլլը սարէն հօտը տուն բերաւ. տեսաւ ժողովրդեան բազմութիւնը, շատ դարմայաւ.—Ահաւը՛ք, ասաց. այս ինչ բազմութիւն է:

—Մեր միմիկ, ասաց Ահաւը, ատեան հրաւիրեց իր էլի ամեն երեկոյն ու քաջ մարդիկ. նաեւ հասարակութիւնը, որոց առաջարկեց, որ մէկը գնայ. Բէջան բերելու լինի իր աղջիկը Ռէհան կնութեան պիտի տայ իրեն, բայց մէկը չհամարձակեցաւ եռտանուոյն վրայ դրուած օչարակը վերցնել ու խմել: Նա իր կշեռքով ևս ոսկի ստանար Ռէհանի հետ:

—Ահաւը՛ք, ասաց Քուլլը. չես ամաչէր, այդ խօսքերը անտարբերութեամբ կարտասանես. դու մեռնէիր, այդ խօսքերը չասէիր, ապտ մենք մեր կեանքը չէ՛ նորան պարտական եմք. այլ ևս որ աւուր համար մենք սէտք պիտի գանք նորան, նորա խօսքը գետին ձգելը, գայն սպանել տեսլ է. ևս կերթամ, Բէջան կը բերեմ: Ռէհանն ևս կառնեմ:

Քուլլը միմիկ ատեանը շտապեց. բարե բռնեց, կանգնեցաւ.

—Հա, որդի, ասաց միմիկ, որպէս ամենուն ասած էր. կարող ես այս գաւաթը խմել ու զնալ, Բէջան բերել:

Քուլլը առանց ձայն հանելու վեր առաւ գաւաթն, օչարակը խմեց.—Միմիկ, ասաց. Աստուծոյ յաջողութեամբ պիտի գնամ, Բէջանը բերեմ:

Վորտէք լսեց Քուլլըի բռնած դրո՛քը, ծնկները ծնծկումով, մագիւրը փետելով և դառնադին լալով հասաւ միմիկ տունը (վրան), երգելով ասաց.

Միմիկ, արդեօք այդպէս կը լինի՛,

Որ մեր ու մեր տան գլխուն կանես.

Չէ բօլ ու բարանան հաւաքեցիր,

Կիզան ու ճիկագան շուրջ ժողովեցիր.

Սարի Մլանի փաշերն ալ բերիր,

Որոց մէկն ալ Բէջան բերել չհամարձակեցան:

Չէ՛, անոնցմէ վերջ ժողովուրդը եկաւ,

Մէկն ալ այդ գործը յանձն չառաւ.

Արդեօք այդպէ՞ս է, որ մեր գլխուն կանես,

Չգիտես որ իմ որդին փոքր եւ անփորձ է,

Այդ տեսակ գործերու մէջ մեծ ելած չէ:

Չէ քաւ հովանու տակ մի փոքրիկ տուն ունեինք,

Մեր տունը պիտի գլուխէր, գայն չգիտեինք.

Սիւլին մեռած ու մեր տուն փանգուած էր,

Ի՛նչ հարկ կար Ամար աղան մնացածն եւս փանդէր:

—Վորտէք, ասաց Ամար աղան. այս բռնի չէ. եթէ կարող է, թող գնայ, կատարէ. իմ աղջիկն ու իր կշեռքով ոսկի ևս առնէ, եթէ կարող չէ, թող չերթայ:

Քուլլը մօր վրայ բարկանալով ասաց.—Մայր, ինչ անեմ, որ ինձ սպիտակ կաթ եւ տուած, եթէ ոչ հիմայ իմ ճգմայի նալ-չայի տակ գլուխդ պիտի ջախջախէի: «Ինչ որ կանէ, Աստուած կանէ. մարդ կը մեռնի, անունը կը մնայ, եղբ կը մեռնի, կաշին կը մնայ. գաւաթումն (որկրամով) կը մեռնի, սպասի կճուճը կը մնայ. ձին կը մեռնի ասպարէզը կը մնայ»: Աստուած եթէ ինձ կօզնէ, Սուրք եթէ տակս է, իմ գործ յաջող է, դուն ևս ուրախացիր. իսկ եթէ Աստուած ինձնէ երես դարձուց, Սուրքս տակէս տաւաւ, ևս արծիւի թևերու վրայ ալ նստեմ, իմ գործ անյաջող պիտի լինի:

Ահա մայր իմ, ես պիտի գնամ,

Աստուծոյ կամով պիտի վերադառնամ.

Ինձ հալալ արա քո սպիտակ կար,

Ուրախ պահե սիրդ խանդակար:

—Որդի, ասաց մայրը, որ պիտի գնաս՝ Աստուած հետդ լինի. Կից, քեզ մի քանի պատուէր տամ, որ չվտանգուիս. դու քո գնալիք ճանապարհներուն հմուտ չես և ապագայ վտանգներուն անփորձ ես: Քո ճանապարհն շատ երկար է, մինչև Արարատի քարքարոտ ճանապարհներէ պիտի անցնիս. տեղ կայ որ արծիւի պէս կարող գայախաղի քարեր իրար վրայ կուտակուած են. Սուրք շատ զգոյշ քէ, որ իր ոտները չլնասէ. երբ այդ վտանգաւոր քարքարոտներէ

անցար, կը մտնէս Տարըքայ կիրճն ուր գողեր ու աւաղակներ պա-
կաս չեն, զգոյշ կաց, որ Սոսըք ձեռքէդ չխլին: Տարըքայ կիրճն
չատ բարձր է, այն տեղէն կը տեսնուի Արարատան ու ընդարձակ
դաշտը. այն դաշտը շատ չոք, անջուր, աւաղոտ անապատ է. եթէ
տեղ տեղ բոյսեր կը տեսնուին, այն միայն եաւշան բոյսն է և բը-
նակիչներն ևս միայն այծեամենք են, որոնք կը բնակին եաւշանի
բուլբերու տակ և այդ բոյսով կը սնանին: Որդի, պատուէրս այս է.
ձեր ձիանք շատ մի քչէք. այծեամ բռնելու փափաքէ հեռի կացէք.
այդ անապատը լայն ու երկար է. դաշտի միջով հինգ օր պիտի
գնաք. այդ անապատին մէջ միակ մի հատ լիճ կայ, որ ձեր ճանա-
պարհի ձախ կողմը կընկնի. այդ լճի ջուրը չափազանց նեխած է,
մեծ մասամբ ուղտի և կրիայի մեղրածքէ կազմուած է. գորտերով
լիքն է, չորս կողմ գարշահոտութիւն կը բուրէ: Այդ լճի ջուրը խը-
մելը վնասակար է: Սոսըք այդ վայրերուն ծանօթ է. զգոյշ կաց որ-
դիս, որ Սոսըք այդ նեխած ջուրը չխմէ, եթէ խմէ, այլ ևս յոյսդ
կտրէ Սոսըքէն, նա անմիջապէս կուռի ու կը մեռնի:

Վորտէք դարձեալ երգով շարունակեց.—

Որդի՛ Քուլլըք, ձեր եօրը ֆեռին միւրի Արաբանի մօտ են,
Անոնք միմիայն արաբերէն լեզուով կը խօսին.
Եօրն եւս բարձրահասակ եւ կարմիր դեմքեր ունին,
Եօրն ալ մեծ ու կապոյտ աչքեր ունին.
Եօրին ձիերն ալ մոխրագոյն ու պիսակաւոր են,
Արագաֆայլ, հսկայ եւ ուժեղ են.
Սիրուն, լայն եւ հաս կուրծքեր ունին,
Իսկ ետեւի կողմերին ուսի շան պէս բարակ են,
Ազդրները նապաստակի պէս կախ ընկած են,
Ականջներին խաւազանի պէս դիւրաւարժ են,
Բաւի եւ պոչի ծայրերն ասեղի նման ցցուած են,
Սմբակներն ալ բոլորակ կոսի պէս են:
Թամֆերուն նայեցեք, Համասանու քամֆ են.
Ձեր ֆեռիներու գլխու փաքոցը Անմէսի են,
Անմէսի վրայի կրկին փաքոցներ ունին, որ Հերաքի են,
Մեծամեծ դաշոյններ ունին, որոց բուռը սպիտակ են,
Դաշոյնի ծայրերը ձկան ասամի պէս կեռ են,
Ղալիօններու փայտը կարն ու կեռասնեղի են,
Իսկ դալիօններու ամեն մէկը մէկ բուրբ ծխախոտ կը պա-
րունակեն.

Կռուի միջոցին երբ դալիօնները կը ծխեն,
Եօր անօրի գալլերու պէս իրար ձեռքէ կը փախցնեն:

Ամպի պէս կոյս-կոյս ծուխ կարձակեն իրենց բերենէ.
Ամբողջ երկիրը այդ ծուխէն կարծես մուրը պատած է:
Բեջանը որ կայ, միւրի Արաբանի ձիւն է,
Լաւ ուշադիր եղիւ, նորա նշանն է այս.
Բեջանի աջ փքն ու ականջը ծակած է,
Ծակերէն ոսկեայ շղթայ մի կախուած է:
Ձեր ֆեռիներ արաբերէն կը խօսին, ձեր լեզուն չգիտեն.
Երբ զանոնք կը տեսնէ կամ երբ կը պատահիք անոնց
«Մենք ձեր քոյր որդիներն ենք, ասացեք.
Վորտէքի հարազատ որդիներն ենք, կրկնեցեք»:
Մի կերպով անոնց յայտնեցեք, որ վստահի մեզ չընկնէք.
Երբ մի նաւ նարակ անեն, ձեր ֆեռիներ պիտի անեն,
Կամ դրամով Բեջանը կը գնեն, կամ մի հնարով կը փախցնեն:

Վորտէք իր սրտոց խրատներ տալէն վերջը դադարի մի նա-
մակ գրեց իւր եղբայրներուն, տուաւ մի մօլլայի որ շուտ տանէ,
հասցնէ իր եղբայրներուն. որ դիտեան թէ իր քրոջ որդիներն, վնաս
չտան: Նամակի մէջ գրած էր.— «Հասոյի Տուտէի օճախի պատուոյ
համար, ձեր քուր Վորտէքի սիրուն: այդ կողմեր կղան Վորտէքի
երկու որդիք—Քուլլըք ու Կեռասն, մի հնար գտէք. դրամով, կամ
բռնի և կամ գողութեամբ Բեջանը ձեռք ձգեցէք, յանձնեցէք Քուլ-
լըքին, որ բերէ Ամարի Միւն, նորա աղջիկը կնութեան տունէ»:

Մօլլան նամակը առաւ, ճանապարհ ընկաւ:

Քուլլըք ու Կեռասն իրենց պատրաստութիւն տեսան:

Առին իրենց հետ երկու քաջ հայեր—Բուրդէի Ֆիլն (հայ Բադ-
տասարը), Ղուկէի Լեզիօն նաև Տուքէթի հարսանը. հինգ հոգով
ճանապարհ ընկան. զինուած ու զրահաւորուած լաւ ձիերու վրայ
նստած քչեցին, գնացին, Հինգ օրէն հասան Վորտէքի սուրհանդա-
կին. սուրհանդակ մօլլան մեռել թողելու և դրամ շահելու գրա-
դուած լինելուն ուշացած էր. Քուլլըք քննեց. իմացաւ որ մօր սուր-
հանդակն է, նամակը ձեռքէն առաւ, զինք յետ դարձուց:

Հինգ հոգիէ բաղկացած փոքրիկ աւաղակային խումբը իրենց
ճանապարհը շարունակեցին, անման քարքարոտ վայրերէ. սուր և
փտանգաւոր դալլախաղէ քարերու կոյտերու վրայէն անցան, բարձրա-
ցան Տարըքայ կիրճը, զլիւծլիւծ դէպի Արարատան ու դաշտն: Այդ տեղ
փոքր ինչ հանգստացան. հաց կերան, տկերով իրենց հետ բերած
ջրէն խմեցին. հեծան, քչեցին: Շոք անապատի մէջ շատ նեղուեցան.
չատ քիչ տեղեր եաւշանի քօրեր կերակային: Յանկարծ տեսան որ
մի եաւշանի քօրի տակէն մի այծեամ դուրս թռաւ, փախաւ: Քուլ-
լըք մօրը տուած խրատը մոռացաւ. յոգնած և քրտինքի մէջ կո-

րած Սոսրքով արձակեցաւ այժեամի ետեէն, հա այստեղ, հա այն տեղ բռնեմ ասելով ձին արագ-արագ քշեց. երկու ժամու չափ հեռացաւ իր ընկերներէն. պատուախնդրութիւնը չտարաւ որ դատարկանաւ յետ դառնայ. Սոսրքին ուժով առաջանալից, պնդեց այժեամի ետեէն. վերջապէս մի կերպով բռնեց, բերաւ եղբօր մօտ. ասաց. — Կեառօ, եթէ դու ինձ օղնէիր, կարող էինք այժեամբ շուտ բռնել. Սոսրք այդչափ չէր չարչարուէր:

— Նղբայր, ասաց Կեառօն. երբ դու այժեամի ետեէն ընկար, տեսայ այժեամի և Սոսրքի փախչիլը. որ Սոսրք կէս աւելի կերթար այժեամին բաղդատելով. խորհեցայ անուըն քուկը լինի, դորա համար չօղնեցի:

Քուլլըք յոգնած էր. արգէն երեկոյ էր, պատուիրեց Կեառօ-յին որ այժեամի մօէն խորոված չինէ. մինչև ինքը փոքր ինչ քնի ու դարթնի. Պատուիրեց որ Սոսրքի վրան ևս հօկէ. ինքը դափուծը վրան առաւ. ու քնեցաւ. Կեառօն իր ընկերներով խորոված պատրաստելու հետ էր, ուշադրութիւն չի դարցուց Սոսրքին, որու սանձը թամբի յոնքը ձգած էր, ոտքերն ևս չիտարած: Անցաւ բաւական ժամանակ, Կեառօյի միտքը ընկաւ. դարձաւ Սոսրքին նայեցաւ, տեսաւ անյայտացած է. յանկարծակիի եկաւ. ընկերներն առնելով այս-այն կողմ որոնեցին, չգտան: Չարթեցաւ Քուլլըք, իմացաւ եղածը, թոյլ տուեց խորովածը, ընկերներով որոնեցին Սոսրքը. դտան Սոսրքի ոտից հետքերու ուղղութիւնը, որ կը նշմարուէր աւագի մէջ. բռնեցին հետքերու ուղղութիւնը ու գնացին. պարզ լուսնկայ էր. շատ քիչ գնացին, Աստուած գիտէ. տեսան Սոսրք մի լճակի եզրն կանգնած է, այս լճակը իրենց մօր ասած Նիխած, գորտի, կրիայի և ուղտի մէկէ կաղմուած լիճ էր. տեսան Սոսրք սանձը կտրած, նեխած ջուրը խմած, ուռած, փորքաչն ևս կտրած ու թամբը գետին ընկած էր. այլ ևս Սոսրք չարժեկու միջոց չուներ:

Քուլլըք և Կեառըք երբ տեսան Սոսրքի վիճակը.

— Այ, մեզ, ասացին. իրենց գլխուն դարձելով. մենք ինչ պիտի անենք այս անապատի մէջ առանց Սոսրքի. Սոսրքով մեզ փառք ու պատիւ պիտի վաստակէինք, այժմ ամեն բան կորսուինք: Քուլլըք վազեց, Սոսրքի սանձէն բռնեց, քաշեց. սակայն նա չչարժիր, ետեէն հրեց, խարաղանով հարուածներ տուեց. սակայն դարձեալ անշարժ էր. որպէս թէ դամուած լինէր գետին: Տեսաւ Սոսրքի փոր հետզհետէ կուռի, պայթելու վրայ է. վերջին ճիգ մը ևս արին, հրելով-հրելով ջրէն դուրս հանեցին. տակաւ առ տակաւ մինչև իջկանը հասուցին: Քուլլըք Սոսրքի դժուարին դրութեան վրայ շուտաւեցաւ, իր մահը աւելի քաղցր էր իրեն համար, քան Սոսրքի ցաւալի վիճակը. «Սոսրքով էր որ անուն պիտի հանէի, այժմ ինչ քար ձգեմ իմ գլխին,

այլ ևս ևս մարդու երես չեմ կարող տեսնել. մէկ ձի ունէինք՝ դուրս տուեցինք. մնացինք մենք ու այն խօսքը որ մեր նախնիք ասած են. «Գնաց իր հօր վրէժը լուծելու, իր կարմիր արիւնն ալ վրայ տուեց»:

Ընկերներով հոգ տարին, դեղ ու դարման արին. ճանապարհէ հեռու քաջուեցան մի առանձին վայր, որ միջոց մի մնան, մինչև Սոսրք լուանայ:

Չորս օր այդտեղ մնացին, դեղօրայք բաւական օգնեցին. Սոսրք կարող էր քայլերն փոխել. այդ տեղէն ևս բարձան, մի բարձր դարի կտե իջկանեցան, որ անցորդի աչքէ հեռու լինին: Այդտեղ ևս չորս օր մնացին, մէկ օր Քուլլըք ասաց. — «Ձիաւորութեցէք, տղայք. Սոսրք միշտ իր պատիւը պահած է. այս անգամ ալ յուսով եմ որ դիւ ամօթով պիտի չլծողու, ինչ որ արած է, Աստուած արած է»:

Հեծան, երկու օր, երկու գիշեր քշեցին, Սոսրք ճանապարհին լաւ չէր բանէր իր ընկերները թոյլ կը քշէին իրենց ձիանք, որ Սոսրք չվնասուի:

Հասան մի փոքր դար, ուր իջկանեցան ու հանգստացան: Այս դարէն կը տեսնուէր Արարատանայ միւրի էլաթը, որք վրաններ զարկած էին նոյն տեղէն անցնող գետի մը երկու ափերու վրայ. գետի այն կողմ, հաստատուած 3000 սև վրաններու մէջ կերեէր մի մեծ սպիտակ վրան, որ Արարատանայ միւրին կը պատկանէր. Գետի այս ափի վրայ ևս սև վրաններ դետեղուած էին: Մեր խմբի իջկանած վայրէն, մինչև այդ վրանները 15 ժամ հեռաւորութիւն ունէր:

Քուլլըք իր խմբով գիշերը նոյն դարի վրայ անցուց, հանգստացան, վեր ի վերայ իրենց անկիւքը որոշեցին. դորժի պիտի սկսէին, բայց Սոսրքի վիճակը չէր ներեր. երեք օր ևս սպասել որոշեցին:

Որոշուած էր, ամեն գիշեր ընկերներէն մէկը պահպանութիւն պիտի անէր, այս գիշերուայ պահպանութիւնը Կեառըքի յանձնուած էր: Կեառըք այս անգամ զգույշ էր, հեծած էր Սակլավին. խմբի շուրջը ման կգար. Ման դարու ժամանակ հեռուէն մի ձայն լսեց. Սակլավին քշեց ձայնի կողմը, տեսաւ հօթ դաթար ուղտերու խումբ, ձայն տուեց. — Լօ, լօ, լօ. դուք ինչ մարդ էք. — Մենք Արարատանայ էլիցն ենք. — Այդ ինչ բնու է կը տանիք:

— Մըրի աղջկայ օժիտը կը տանենք ետևոտտեղ (հովտավայրը խումբ մը վրաններու գետեղուած տեղ). որ դառնանք, վաղը չէ. միւս օրը միւրը ևս պիտի գնա ետևոտտեղ:

Կեառօն Սակլավին քշեց ուղտապաններու վրայ մէկին միւսին փայտի հարուածներ տուեց, շատերու գլխները ջարդեց, մնացած

մէկ քանին ալ փախան. ինքը ուղտերը իրենց բեռներով խառնեց իր առաջ, բերաւ իր խմբի շուրջը նստեցուց: Քուլլը զարթեցաւ, տեսաւ Կեառօյի արած քաջութիւն, մի հառաչանք արձակեց, ասաց.

—Այս ինչ է, Կեառօն ինձմէ աւելի քաջ գտնուեցաւ. քաջութեան համար ես եկած եմ, Կեառքը կը դործէ, ինձ համար մեծ ամօթ էր որ ես քնէի:

Խուսմբը մտածեց որ առաւօտ խուզարկուներ զիրենք կը փնտռեն, երբ իրենց պատահին առանց Բէջան ձեռք ձգելու կռուի պիտի բռնուին, աւելի լաւ համարեցին մի ապահով և գաղտնի վայր քաշուիլ: Այն տեղէն տեղափոխուեցան մի անմատչելի սարի կող.

Դեռ արշալոյսը չէր բացուած. —Կեառօ, ասաց Քուլլը. ես ևս զիս մի անգամ ցոյց պիտի տամ այն էլաթի մէջ, եթէ յաջողութեամբ եկայ, Աստուծուն փառք կտանք. իսկ եթէ վտանգուեցայ, վրէժա կը լուծէք. Սոսըս չէք թոյլ տար որ արարներու ձեռք անցնի, եթէ չի կարողացաք աղատել, սպանեցէք: Քուլլը զնաց, Երեկոյն մօտ էր, զնաց վրաններու մօտեցաւ, մտաւ գետի եզրը բուսած ցախերու մէջ պահուեցաւ, որպէս զի դիտէ թէ գետի հունը ուստի է, որ տեղէն մարդիկ անց ու դարձ կանէին: Կէս զիշեր մօտ էր, ձայն-ձուն դադրած էր, Քուլլը անցաւ ջուրը, վրանի մի անկիւնից ներս սողաց, ձեռքը դրաւ թուրի բուռի վրան, մի անգամ լքնաւ որ միրը սպանէ. յանկարծ աչքը ընկաւ միրի գլխուն, որ դրած էր իր կնոջ թևի վրան ու հանգարտ քնած. Քնած մարդը սպանել տմարդութիւն է մտածեց: Քուլլը քանգեց կնոջ վզի մարդարտեայ շարանը, առաւ, ելաւ դուրս. որոն արեց Բէջանի վայրը, տեսաւ անկարելի է այն տեղէն դուրս հանել, հեռացաւ. ուրիշ ժամանակի թողնելով այդ դործը դարձաւ իր խմբի մէջ:

Արդէն բօթ հասած էր միրին թէ իր աղջկան օփրտն ու ուղտերը իրենց բեռներով տարած են: Միր «տէֆի հաւարէն» զարկեց, հաւաքուեցան երկու հազար ձիաւոր Հասոյի Տուտէի եօթ որդիք ձիաւորներու առաջ անցան, իրենց երկրի չորս կողմ խուզարկեցին, չգտան:

Հետեւալ օր արշալուսի հետ Քուլլը գետեզրը ցախերու մէջ դարձեալ ի սրահ մտած էր, եկած էր այս անգամ ու է մի հնարքով Բէջանը ձեռք ձգէ, որ հեռանան այդ վտանգաւոր վայրէ: Տեսաւ որ միր երկրորդ անգամ «տէֆի հաւարէն» զարկեց, ինքն ևս Երկու հազար ձիաւորի զլուխ անցաւ, հաւաքեց, պատուիրեց որ գընալու են գողերը որոնելու: Այս միջոցին Բէջանը դուրս հանեց մի քրդուհի, տարաւ աղբիւրի վրան որ ջուր խմցնէ ոսկի թատով: Քուլլը ջրի ափը երեցաւ, հարցուց թէ ջրի հունը որ տեղէն է: Աղջիկը ցոյց տուեց:

Քուլլը անցաւ այն կողմ, մօտեցաւ ձիուն, տեսաւ նշաններն, որ մայրն ասած էր, նա Բէջանն էր. կասկածի տեղի չկար:

—Աղջիկ, այդ ձին ում կը պատկանի, հարցուց:

—Ինչու, միթէ դու օտարական ես, որ կը հարցնես. չեմ ճանաչէր Բէջանն է, միրի Արաբանի ձին է. «տէֆի հաւարէն» զարկած է, կը ջրեմ որ միրը հեծնի, գնայ:

Աղջիկը դեռ խօսելու հետ էր, Քուլլը յանկարծ յափշտակեց աղջկան ձեռքէն Բէջանի սանձը, թռաւ քամակը ու քշեց դէպի իր խմբի կողմ:

—Ո՛ւր կը տանես. դա Կէսի Բէջանն է, երկիւղ չունիս միրէն. չէ քու կտորները երկինք կը հանէ, սլոռաց աղջիկը:

—Ես տմարդութեամբ չեմ տանէր. լուր տուր միրին, որ մենք այն դէմի սարի մօտ սըսըլէքներու մէջ ենք. մինչև ինձ անուն չթողում, չեմ գնար, թող չասեն «Քուլլը տմարդութիւնով Բէջանը առաւ փախաւ»:

Միրը երբ այս լուրն ալ լսեց, կրկին և կրկին «տէֆի հաւարէն» զարկեց. իւրաքանչիւր տնէ մի մարդ հեծաւ, վեց հազար ձիաւոր կազմ և պատրաստ ձիաւորուած պատրաստ կանգնեցան միրի վրանի շուրջը. առաջնորդի կապսէին մեկնիլ:

Քուլլը դեռ իր խմբին չէր հասած, Կեառքը հեռուէն նայեցաւ, տեսաւ միրի վրանի դուռը սև ամպի կոյտի նման մի բան նշմարեց, այդ սևութիւնը ծովի ալիքներու նման կը ծփծփար. զգաց որ այս շարժումը աննշան շարժում չէ, մի մեծ դէպք պատահած լինելու է, կամ Քուլլը իրեն համար մի անուն արած է, կամ վտանգի մէջ ընկած կը լինի, ինչ և է. պէտք է պատրաստ կենալ մտածեց:

Ինք ու իր ընկերները ձիանք հեծան պատրաստ կանգնեցան, տեսան հեռուն մի անձ փոշիէ ամպի մէջ խառնուած կը գայ, ասոնք առաջին անգամ թշնամի կարծեցին. Քուլլըն էր այդ ամպի մէջէն դուրս թռաւ յաղթանակով, Բէջանի վրայ հեծած եկաւ, բարե տուեց իր ընկերներուն. քանի կարճ բաւով բացատրեց անցքն ու միրի պատրաստութիւնը:

—Մեր և թշնամեաց մէջ տեղ երկար ճանապարհ կայ, ասաց Կեառօն. մենք կարող ենք խոյս տալ և մի ապահով տեղ պահուիլ:

—Չէ, ասաց Քուլլը՝ այդ անկարելի բան է, ինձ անուն պիտի թողում. գողութեամբ, կամ փախցնելով տանիլ իմ պատուոյն ամօթ կը բերէ. եթէ փախչիմ, այլ ևս որ կտրիճի մօտ երես պիտի ունենամ:

Քուլլը ձիէն իջաւ, իր խմբին հրամայեց. անոնք ալ իջան.— Թշնամին դեռ հեռու է, ասաց նա. նախ պէտք է մտածենք թէ ինչ

անելու ենք, ապա կռուներ: Խորհուրդ կազմեցին որ նախ Քուլլը պիտի սկսէր կռիւը. Կեառօն եւ Քուլլըքին պիտի օգնէր. միւս երեք ընկերները իրենց հետ ունեցած կողոպուտը պիտի պահէին. ի հարկին անոնք ալ պիտի մասնակցէին կռուի:

Սուրը կազմ, պատրաստ էր, Քուլլըք Բէջանը յանձնեց ընկերներն, ինքը թուաւ, Սուրըքի վրայ:

— Բէջանը հեծիր, Սուրըք հիւանդ է, ասաց Կեառօն.

— Այդ ինչ յիմար-յիմար կը խօսիս, ասաց Քուլլըք. Բէջան հեծնեմ որ ամբողջ Արարատանայ էլը ասէ թէ ձմեր ձիով քաջութիւն արաւ:

— Ուրեմն իմ եղբայր, արի իմ Սակլավին հեծիր. Սուրըք հիւանդ է, քու գլուխ վառնդ կը բերէ.

— Սակլավին ինձմէ աւելի քեզ պէտք է. Կեառօն, աւելի լաւ է մարդ իր սովորած ձիու վրայ մեռնի, քան թէ անսովոր ձիու վրայ նստի, յաղթող հանդիսանայ. ես կը ճանաչեմ իմ Սուրըք, նորա ամեն յատկութիւնները ինձ ծանօթ են. նա ղիս հաղար վառնդներէ աղատած է. Սասիքս միշտ պահած է իմ ե իր պատիւը. նա մի օր վատ անուն բերած չէ իր վրայ. կը յարդէ տէրը:

Միւրի Արարանի բանակը վեց հազար ձիաւոր էր կը բաղկանար, որք արաբական լաւ-լաւ նժոյգներու վրայ նստած կը խաղային յառաջ, դէպի Քուլլըքի խմբի վրայ, այդ բանակին կառավարողներն Հասոյի Տուտէի եօթ որդիք: Տուտէի կատաղած որդիք ամեն կողմէ պաշարեցին. Քուլլըքի խումբը մնաց մէջ տեղ:

Երկու եղբայրներ, Քուլլըք ու Կեառօն սրացան հրապարակի մէջ տեղ. սկսան ուշադրութիւն դարձնել թէ որ կողմի հետ պիտի կռուին: Ըստ սովորութեան երկու կողմի ղիսաւորներն պիտի սկսէին կռիւը. ապա հասարակ ձիաւորները Քուլլըք ձին քչեց առաջ, մեծ քեռին իր ձին խաղցուց Քուլլըքի վրայ, ու յետ դարձաւ. ապա միւս քեռին Այսպէս ձիերն առաջ ու յետ խաղացնելով տաքցան:

Այս կողմէն Քուլլըք ու Կեառօն, այն կողմէն եօթ քեռիները քանի անգամ քչեցին ու դարձան:

Կռիւը տաքացաւ, վեց հազար ձիաւոր այն կողմէ. Կեառօն ու Քուլլըք այս կողմէ մեծ գոռոցով ու աղմուկով իրար վրայ յարձակեցան ուղղակի: Տուտէի եօթ որդիք ոչ լեզու գիտէին ոչ կարգ, աջ ձեռներուն բռնած էին մերկացած թրեր, իսկ ձախերին վահան. ուսերէն կախ տուած էին երկար նիզակներ. ղալիօնները որ ամեն մէկը մէկ ե կէս թուղթ ծխախոտ կը պարսնակէր, մի կողմէն կը ծխէին, միւս կողմէն կը կռուէին: Որ մէկին ղալիօնը աղաւառած լինէր, անօթի գալլի պէս միւսին ձեռքէն կը փախցնէր, այնպէս որ ամբողջ բանակը որոց ծխախոտի ծուխի մէջ կորած էր:

Եօթն եղբայրներ ծխախոտի ծխէն տաքացած՝ այս անգամ ուղղակի յարձակում դործեցին Քուլլըքի վրայ. սակայն Քուլլըք այնչափ արագաշարժ էր, եօթի թրերու հարուածը աննպատակ անցաւ. այս անգամ ի՞նք ընկաւ իր քեռիներու ետեւէն. բայց յանկարծ Սուրըք կանգնեցաւ այնտեղ, ուր Քուլլըք հարուած տալու վրայ էր: Սուրըքի ոտքերն ընկուեցան: Քուլլըք որչափ ճիգ կը թափէր, կոտորանդակէր. փռանգէ հեռանալ կը ջանար, հնար Սատուծոյ չէրու:

Ջայս որ տեսն իր եօթ քեռիներն իրարու ետեւէն եկան, մի մի դարկս միեցին նորա սիրտն ու կողերը: Քուլլըք ձիու վրայէն դուրեցաւ, ընկաւ գետին. Քուլլըքի ընկնիլը երբ տեսաւ Կեառօն, ձայն ձգեց իր ընկեր երկու հայերուն որ իրեն օգնեն. — Գուք ձիաւորներու առաջը կտրեցէք. մի թոյլ տաք փախնելու, ես Քուլլըքի վրէժը պիտի լուծեմ:

Բաղտէի Ֆլէն, Ղուկէի Լեղիօն ամբողջ բանակի առաջը բռնեցին. սկսան վեց հազար ձիաւորի հետ կռիւ. իսկ Կեառօնի նպատակն էր իր քեռիներէն վրէժ առնել, ընկաւ քեռիներու հետ կռիւ, իր սուր նիզակով վեց քեռին ալ սպանեց, հասաւ մնացած մէկին, նիզակը սպտառատեց որ նորա սիրտը մխէ, վեհանձնութիւնը բռնեց. — Գնա, ասաց. քեզ չեմ սպաներ, Վորտէքի սպառուս համար որ նորա հօր տուն աւեր չդառնայ: Քեռին քրդերէն չէր գիտէր, բան չհասկացաւ:

Կեառօն երբ իր քեռիները վերջացուց, կայծակի արագութեամբ յօգնութիւն հասաւ Բաղտէի Ֆլէին ե Ղուկէի Լեղիօնին, երեքով սկսան ջարդել: Ձիաւորները երբ տեսան իրենց ղիսաւորները սպանուած սկսան կռուի դաշտէ փախչիլ, կարծելով թէ երկինքէն դրող մը մոտ է իրենց մէջ. բոլորն եւս պիտի վերջացնէ:

Սարսափը այնչափ մեծ եւ փախչողները այնչափ շատ էին, շատեր ձիաներու ոտից կրխան դարձան, մեռան:

Կեառօն դարձաւ Քուլլըքի մօտ, ձեռքէն բռնեց որ բարձրացնէ, ձիու վրայ նստեցնէ: Քուլլըք որ թէեւ մահուան ճգնաժամի մէջ՝ սակայն եղածը տեսնելով ուրախ-ուրախ ասաց. — Սուրըք բեր մօտս, ման ածե, մէկ անգամ ես տեսնեմ, ուրախանամ:

Կեառօն բերաւ, ման ածելու միջոցին Քուլլըք մի թրի հարուած տուեց, Սուրըքի երկու ոտները կտրեց:

— Մեղք չէր, այդ ինչ արիր, տեսչէն, ասաց Կեառօն.

— Կեառօն, ասաց Քուլլըք. դու չես գիտէր. Սուրըք չէ կարող քալիլ, որ հետդ տանես. նա երբ այստեղ մնայ, Արարատանու էլը պիտի ասէ թէ Քուլլըքի ձին գերի բերինք. այս մէկ, երկրորդ՝ Սուրըքի յարգը չգիտեն, տանին ջուր ու փայտ պիտի բառնան:

Քուլլըք սկսաւ հառաչել.

— Եղբայր, քեզ ինչ եղաւ, ասաց Կեառօն.

— Քո առն չաւիրի, ասաց. արի, տես, ինչ եղաւ:

Կեառօն տեսաւ զարկսը մխուած է սիրտը, դուրս քաշեց. դուրս քաշածին պէս ընկաւ, մեռաւ Քուլլըք:

Կեառօն եղբօրը դիակը բարձաւ ուղտերէ մէկուն վրայ. նոյն օրը ճանապարհ ընկաւ իրենց հայրենիք իրենց աւարով և ուղտերով:

Քուլլըքի դիակը ուղտի վրայ զետեղեցին այնպէս ինչպէս ողջ մարդը նստած լինի, ուղտի իւրաքանչիւր քայլուածքին Քուլլըքի ձեռքը յետ, առաջ կերթար, կգար:

Քիչ ու շատ գնացին, մօտեցան Ամարի Մլի երկրին: Կեառօն իբրեւ աւետաւոր, առաջ յղեց Բաղտէի Ֆլէին, որ գնա, աւետիս տայ միւրին:

Աւետաւորը գնաց, միւրի ատեանը կանգնեցաւ, ասաց. — Ակնջ-կլէս, աղա, փառք Աստուծոյ. յաղթանակաւ վերադարձանք. վաղ Կեառօն իր աւարով և Բէջանով կը վերադառնայ:

Բաղտէի Ֆլէին իբրեւ ակնջկլէս թանկագին ընծաներ տուեց միւր:

Վորտէք հետեւեալ օր իր բարեկամներով գնաց դիմաւորելու իր որդոց: Տեսաւ փոխանակ Քուլլըքի, աւարին կառաջնորդէր Կեառօն. համարեց Կեառօյին, հարցուց. — Կեառօ, որդիս. ուր է Քուլլըք, ձեր խմբի մէջ չերևար:

— Ետեւ կարաւանի հետ կգայ, մայրիկ.

Մայրը անմիջապէս զգաց որ որդին սպանուած է. եթէ նա ողջ լինէր, աւարի կարաւանի առաջ ձի խաղցնով պիտի մանէր վարատեղին: Նա շտապեց, արագաքայլ գնաց առաջ. ինչ տեսաւ. Քուլլըք նստած էր ուղտի վրայ, աջ ձեռքը կերթար ու կգար. ծնկներուն զարկեց. սկսաւ հեկեկալ, լալ ու երգել.

— Քուլլըք, մեռնեմ ձեռացդ որ կախեր ես,

Ետեւ ու առաջ շարժելով կը փառնէր.

Աշխար այսպէս միշտ եղած է, կասես.

Այսպէս ալ պիտի անցնի ձեռքով նշան կանգնա:

Չկայ Սոսրք. որդի, ո՞րք եմ գեներդ

Ինչու պիտի փակած ես վառուրդուն աչքերդ.

Սոսրք ինչու քողիւր, ուղտի նստար,

Այս աշխարհէն ինչու այդպէս շուտ հեռացար: *

* Այլ եւ այլ ճիւղերով կը պատմուի այս վէպը. ունի շատ երգեր, Վարժէ եւ Ռէհան երբ կերթան դիմաւորելու, մեռած կը տեսնեն. երկուքն եւս փոխ առ փոխ կերգեն: Այս երգերն գրի չեմ առած:

Վորտէք եօթ օր եօթ գիշեր սուգ արաւ, սև կապեց, լացաւ ու ծնկներուն տիկեց:

Իսկ Ամարի Մլի երբ Բէջանը տեսաւ, մեծ ուրախութիւն արաւ, եօթն օր, եօթը գիշեր դօհուլ դուստնք ածել տուեց, հարսանիք արաւ. մխիթարեց Քուլլըքի մօր, իր Ռէհան աղջիկը պսակեց Կեառօյի վրայ:

ԻԾ

ՔՈՒԼԼԵՔ ՈՒ ԿԵԱՌՕ

(Արձեւու բարբառով) *

Կեղի չեղի, Կիկանցոց, Մլանցոց էլ աղասին Ամար անու-նով դովաբուր քուրդ մի կեղի. էդոր Փարիշան անունով շատ խո-րօտիկ աղջիկմ կեղի, անունով, նշանով, յերկէն բոկով, ջուր խմած տեղ բոկէն կերէր: Ինչ կնտար դովաբուր քուրդ կին էդոր էլի մէջ, էկան էդոր աղջկէն յուզնկան, մէկին էլ խոստ չէկաւ:

Մնաց օրմ, յինքն ուրին չնտ մէկեց. ուր միգուածքով խոր-խուրդմ էրաց, յէլաւ ուր խորխուրդ ուր կնկան էլ աշկարա էրաց, ասաց. — Կնիկ, ես բամ մեմ մէկեր եմ:

Կնիկն ասաց. — Աստուած բարին կամենայ, խեղճ էնայ քու միգուածք, ինչ ես խորխուրդ էրեր:

Մարդն վերուց, ասաց. — Էս կնտար աղա, իշխաններ մեր էլի միջէն օրական մեր աղջկէն յուզնկան էկան, մենք էլ մէ խեղ չիշ-կուանք, չի տուեցինք. մկայ ես լսեր եմ Արաբստանայ էլ աղասի Խղըր աղա — Բրայիմ աղա կան, էնդոնց մէկ խորօտ ձիմ կայ, ա-

*) Իմ առաջարկութեամբ գրի առած է Ալաշկերտի Խասուր գիւղացի Խա-րայի Միքայէլ: Ինչպէս կերելի ասողը երգերն հայացուցած պատմած է, բայց քէ գրուածի էլ քէ երգերու մէջ շատ քերտիւններ կային, կարգադրելու համար մեծ հոգ տարած եմ, եւ կարգի դրած:

նուն Բէջան աւ Բերենք մէկ ծանար ազար-իքամ էնինք մեր աղա, իշխան մարդկանց, յետին դրուն էլ բերենք մէկ կթխեմ շարքաք զնենք օսկի սանաւախի վրէն, բերենք դիվնի օրքալախ. ես վերեւանց կը բռնամ, կասեմ.— Աղա, իշխաններ, դուք յըմենքդ էլ էկաք իմ աղջկէն յուզնկան, ես մէկիդ էլ խօսք չտուեցի. յէսօր իմ աղջիկ Փարիշան խանում էկեր ա մայքընի օրքալախ, որ մէկիդ կուլար օր կը խասի, ձեր մտքով, ձեր խելքով որ մէկդ որ միտք ունիք իմ աղջիկն յուզնկու, էդ կթխայ շարքաք վերուցէք, խմէք, դնացէք Արաքստանու Խդրը աղա, Բրայիմ աղի Բէջան անունով ձին բերէք, ես իմ աղջիկ—Փարիշան խանում բերող տղին առանց դալնի տամ:

Կնիկն էլ ասաց. — Աստուած խեհն էնա, աղէկ խորխուրդ ես էրեր, էդ բան օր էդլա էնիս, շատ աղէկ ա, բալի աղջիկ տանք իրկան, ուր կարդուելու վաղք էլ խասեր ա, մէկ օր մի եա մեր խովըուն եա մեր մշկու խեռ կը ձօշան (բանբասին), մեր նամուսին ամօթ ա, մեր պատիւ ամսոս ա:

Էն մէկի օր Ամար աղէն յէլաւ, ձեռ էրաց, քաւալի տեսաւ, տուեց նաւաւի, դուսը դարկեց, էլի մէջ աղքատ, դովաբուր յըմեն զանչեց, բերեց տուն:

Գուսը գարկողից էկողները խարցուցին. — Ամար աղէն մղի ընչի ա խանչեր, Աստուած խեհն էնա, ինչ յապով ա:

Ասաց.— Ըսկի, էլման յէսօր ազար-իքամ պտի էնայ:

Գացին դիւան նստան. Ամար աղէն ասաց. — Ինչ օր քեռուց կտրի՞ն ա, ինչ օր յինք ջասարաքով, ջնսով ա, ղն մնացեր ա, ղն չմնացեր, յըմեն խանչէք:

Մշկներ ասեցին.— Աղա, զըմեն խանչեցինք, մեր մէջի մհանիւ Սլէմանի էրկու Լամուկ—Քուլլըք ու Կեառօն միտակ չենք խանչեր:

Աղէն ասաց. — Գեացէք, էնոնց էլ ասէք, թօ դան, էնոնք էլ կտրի՞ն տղեկներմ կերևան:

Մշկներից մէկը զնաց էնոնց տուն, Կեառօն ու Քուլլըք բերելու, ներս մտաւ, բարե տուեց:

Կեառօն բարե տուաւ, ասաց.— Խե՞ր ա:

— Շուք, խե՞ր ա, ասաց. յէլի էրթանք, աղէն քեզի ու քու աղքօր կը խանչայ ազար-իքամի:

Կեառօն ասաց. — Որ յըմալ ա, աղբէրս Քուլլըք հալա քնած ա, զնա, նստի յտներու մօտ, յտներ մածա:

Քուլլըք սորվեր էր, էդօր քնած տեղէն ձէն տալով չիմցուցին. պտի էնդոր ոտներ մածելով քնած տեղից վեր խանեն:

Մշակ զնաց, Քուլլըքի ոտներ մածեց, Քուլլըք յիմցաւ յէլաւ ասաց.— Խե՞ր ա ինչ կայ:

Ասաց.— Շուք, խե՞ր ա, Ամար աղէն ձեզի կը խանչայ:

Կեառօն ասաց.— Գուզնա, ես ու Քուլլըք յեառանց կուզեանք:

Մշակ յէլաւ, զնաց. Կեառօն յէլաւ, արվանին թալեց Քուլլըքի թեկերու վրէն, յէլան էրկու աղբէր մէկտեղ դացին:

Կեառօն ասաց.— Գիտեմ, Ամար աղէն էս ծանար իքամ, ազար ընչի ա էրեր: Քուլլըքն ասաց.— Ձէ, չի գիտեմ:

Ասաց.— Էսօր էլի միջի աղէք, իշխաններ օր էկան էսօր աղջրկան յուզնկան, օր չտուեց, էլ մարդ գինք վրէն չքչեց, տեսաւ որ աղջիկ պտի մնայ ուր վերէն. էս ազար ու իքամ որ էրեր ա, բալի մէկ կերպով տայ իրկայ:

Քուլլըք ասաց.— Ի՞մալ պտի տայ իրկան:

Կեառօն ասաց.— Իմ մէր ըստուց քեանիմ օր յառէջ դացեր ա Ամար աղի տուն, կնկանից ա լսեր Ամար աղէն էդ բան պտի էնայ:

Քուլլըքն ասաց.— Ի՞նչ բան պտի էնայ:

— Ամար աղէն ազար-իքամ պտի էնայ, յետին դրուն պտի բերայ կթխեմ շարքաք օսկի սանաւախի վրէն դիվնի յօրքալախ, ասա.— Աղա, իշխաններ, դուք յըմենքդ էլ էկաք իմ աղջկէ յուզնկան: Էնոնք էլ պտի ասեն.— Խա, մենք էկանք, բալի դու չտուիր . . . Կեառօն էս ասաց, պրծաւ, դարձաւ Քուլլըքին ասաց. — Քուլլըք, մեռնիմ քեզի, չէզի յէլիս մէկ բանմ էնիս. մեղի ինչ լաղա կայ յէմալ բաներուց. մենք էրկու խօտ կարիպ-երում տղայ ինք, յընկեր ինք յԱրաքստանու երկրից էստեղ, մեզի կապրինք:

Քուլլըքն վերցուց, ասաց. — Կեառօ, վաղա իմ մէր Որտէն քեզի իմ խօրից չի բռներ ա. տես, քեզի խովըվուց ա, նախորդից ա, յուցկա, յտեկուց ա բռներ ա, օր դու յէմալ վախկոտ լիս. դու յէմալ է իմ խէր Սլէմանի տղէն չէզիս. միտդ չի գայ. իմ խէր մեռնելու վախք օսեաք էրաց, ասաց.— Էն բան օր խարիր մարդ չի կեառնայ էնայ՝ դուք էրէք, օր խըլդ ասեն.— Տեսէք, հարձներ խոչ ին ու խոչի էլ դաւաւր Մկայ դու իմ գլխուն խուրհաւն կը կարդաս, կասես. չեղի մօտենաս. ապա ես չմօտենամ, էլ որ մօտենայ. հազր Փարիշան խանումի պէս աղջիկ կառիմ:

Էրկու աղբէր էպա մուսաւաւ էրին, գացին մօտն Ամար աղի դիւան. բարե տուեցին հազրներուն, բարե տուան:

Ամար աղէն վերեանց ասաց.— Տեղ տուէք էդ էրկու ջանեկներուն:

Խաց բերին, խաց կերան. յըմեն բան խըսաւ, հարեհեռ ձեռ էրաց ուր խալլօն, հարգիլին չենել, ջղաւա քաշիլ:

Տեսան օր Ամար աղի մշկու ձեռ օսկի սանաւախ, մէկ կըթխեմ շարքաք էլ վրէն դրած բերեց դիվնի յօրքալախ դրեց, յետ քաշուաւ:

Էդ նստող աղէք ու իշխաններ ասեցին յուրենց մտքով.—

Ջանքում, լակեր, չայ-շաքար էր, յառջին դրուն էկաւ, դայֆայ էր էլմէն, մենք խաց կերանք, պրծանք, էս ինչ պտի էղնի:

Մէկ էլ տեսան Ամար աղէն վերուց. — Աղա-իշխաններ, դուք յըմենդ էլ էկաք իմ աղջկէն յուզնկան, ես չտուեցի:

Ասեցին. — Խն, դու սաղ մնաս, դու չտուեցիր, մենք էլ գացինք ուրիշ տեղէ աղջիկ բերինք մեր աղին:

Ասաց. — Յէսօր ես լէ իմ աղջիկ պտի կարգիմ, քանայա էրէք, էդ կթխէն իմ Փարիշան աղջիկն ա էկե, մէյսան կայներ ա. որն որ ընձի խեա փափաք ունի բարեկամ դառնալու, պտի էդ կթխէն վերցու, խմայ, էրթայ Արաքստանայ ելի մէջ Խորըր աղա Բրայիմ աղի ձին — Բէջան բերէ ընձի, ես պտի իմ աղջիկ Փարիշան խանըմ առանց խալնի ջապալ էնիմ էնոր աղին:

Էդա յեփոր ասաց, էդ աղա-իշխաններ մտածեցին օր Ամար աղի էդ ասած յառաջարկութեն իրենց կուվարից դուրս ա, մէկից ձէն չէլաւ:

Մէկ էլ Ամար աղէն բօռաց, ասաց. — Աղա-իշխաններ, ձեզի ինչ էղաւ, խօ ես աղու չի թալիր իմ էդ շաքարի մէջ, յընչի մարդութենէ յընկաք. թօ տաս մարդ, քսան մարդ ձեզի չեղի, յառէջ արէք . . . :

Էլման մէկից ձէն չէլաւ. վոր հասար իրեք խեա Ամար աղէն բօռաց, մէկից ձէն չէլաւ:

Քուլլը տեսաւ մէկից ձէն չէլի, յինք մէկէնց մէկ յէլաւ, Աստուած խանչեց, զշաքար խմեց, կթխէն թալեց շվրի ջեպը:

Յեփոր տեսան աղա-իշխաններ, Քուլլը ջաշաքար էրէց, էդ կթխէն խմեց. յըմեն ամօթէն կարմրան, յէլան ու յետ յոռի քաշուան, ամեն մէկ զնաց ուր տուն:

Քուլլը ու Կեառօն ուրանց քապիւր տեսան օր էրթան դըխ Արաքստան. Ամար աղից օղնութիւն յուզեցին. Ամար աղէն էլ յէլաւ, էդոնց խառնըր խառնեց, պղտիկ փարվան մի բռնեց. յետե Քուլլը դարձաւ, Ամար աղին ըսեց. — Դիտես, քու էլից էլ մեզի խեա պտի դնես խինդ մարդ. մէկ մեր խօրօղէր Նամաթի Իսան, օր խալիւոր ա, Արաքստանու ճամբխներուն բալաս ա, մէկ էլ Հեւանէ Մուսօն, մէկ էլ Բդտօյէ Փլայ, Լըքօյէ Բակգատայ, մէկ էլ Դարուրաշա Ըռօմէ:

Քուլլը ու Կեառօն էսա խինդ խոզին վերուցին, չիտկան դըխ Արաքստան էրթըրու:

Յեփոր յէզոնք յէլան, խեծան յուրենց ձիանք, յուրենց բազըր-կեան քչեցին. համա յանկսկըծի էզոնց մէր Որտէն փողնի մէջ էզոնց ըռասք էկաւ, ասաց. — Նն, որդի, խեօր ա, էսլա դժր կերթաք:

Տղէկներ ասին. — Նանէ, փառք Ասու, խեօր ա, մենք լսեցինք

գչերսի ջարս պտի գայ Ամար աղի տան վրէն, կերթանք օր մուղաք կենանք:

Որտէն ասաց. — Լաօ, յընչի, Ամար աղի տուն աւիրէր ա, չի կռնար ձեզի օրական էրկու դան խաց տայ օր դուք գէղա բեռ ու բազրկան խաց բառցեր էք: Էդի ես չըմ հաւատամ. արէք, իմ ծծի կաթ ձեզի խալալ էրէք, ընձի չիտակ ջուհապ մի տուէք:

Տղէկներու ճար կտրաւ, ասեցին.

— Նանէ, անդառնալի ճամբէմ յընկեր ինք, կերթանք:

— Յնր կերթաք, լաօ. — Կերթանք Արաքստան, Խորըր աղա Բրայիմ աղի Բէջան ձին բերենք Ամար աղին, օր Փարիշան խանըմ առանց խալնի ջապալ էնա Քուլլըքին:

Յեփոր աղէք էսլա ասեցին, կրակ էղաւ, ընկաւ մօր սիրտ վառաւ, ըսեց. — Լաօ, էդ մեռնելու կթխէն դժ պտի խմէք: Էդ տեղ էզոր մէկ յեթմ էկաւ, յուրենց մէկ խաղմ ըսեց.

Ա՛խ, դե՛, էօ՛յ, էօ՛յ օ՛ օ՛ օ՛ օ՛ օ՛

Ամար աղէն ծռեր ա, ծռեր ա . . .

Դե՛, Կիմանցոց, Մլանցոց խոչն ու բուդին, վի վի . . .

Վըր յիրար ժողվեր ա վի՛ վի՛ վի՛ . . .

Յնննով շաքար վըր օսկի սանաւախին վի՛ վի՛ վի՛ . . .

Դիվնի յօրթալախ դեր ա վի՛ վի՛ վի՛ . . .

Որն օր ուր տղամարդութենի մէջ վի՛ վի՛ վի՛

Ուր հափուածի, սիլայի մէջ օր բերայ, վի՛ . . .

Էն երթայ Խորըր աղի Բրայիմ աղի Բէջան

Արաքսանու երկրի միջէն վի՛ վի՛ վի՛.

Մէջ խաղար եօր խալիւր սնէն վի՛ . . .

Էն Ասուծոյ իզինով վի՛ . . .

Մարգարէի խօսով վի՛ . . .

Էն Փարիշան խանըմ ընձնէ առնի վի՛ . . .

Որտէն էս խաղն որ ասաց, Քուլլը վըր մօրն ըռըքաւ, ասաց. — Ամօթ չէ, դու քու խաղով Ամար աղի պատուին քիտար:

Ամար աղէն էլ էն դիտէն յէլաւ, բօռաց, ասաց. — Որտէ, յընչի ես կայներ տղէկներու ճամբխու վերէն, օղուսուզի պէս բէյուսու-թեն կենես. թնդ թօ էրթան, Աստուծով բան չիկայ, սաղ կերթան, սալամաք կուգեան:

Ամար աղի էդ խօսքի վերէն Որտէի սիրտ յէլաւ, էլմէն առնէծքով խաղ մի ասեց. —

Դե՛ էօ՛ էօ՛ . . .

Ամար աղէն խեօր չեսնի, չեսնի, վի՛ . . .

Քո իրեք տղէն մեռնի, մէկ տղայի վաղես,

Իմ երկու երում տղեկներ խաբիպ երկրներ չնամբխես. հայ վիշ...
 Նեփօր Որտէն էս խաղ ասաց, Քուլլըքի հետն յէլաւ, ասաց.
 — Նանէ, որ էն սիւտակ կաթի խամար չեղէր, ես պոտի մգրալի մի
 դանի քօ սլտին օր քօ քամկէն դուս յէլէր. մինք կայներ ինք
 օղաւրի վըրէն, տեղ կերթանք, դուս էլ էկեր իս, կայներ իս ջաւաւ-
 քաւ պառաւի պէս բէյուսութեն կէնիս:

Էս խօսքի վերէն Քուլլըքի հետն յէլաւ, մէկ զանկուն դարկեց,
 ուր խեծած քեանիկ ձիւս — Սոսըքի կողերուն. քչեցին ուրենց բեռ
 ու բարխանէն, բռնեցին Արարատանու ճանրէն ու գացին:

Էնդոնք որ դոսցին զըլս Արարատան, Որտէի սիրտ դարեան
 յէլման գետերու պէս բղտորաւ, կատրած արչու պէս գոռալով
 դարձաւ դէմի տուն էկաւ. լաց-լաց, նստաւ ու ուրին-ուրին դու-
 ռուրմիւրէ հղաւ, ասաց. — Վայ լըմըն, էս իմալ բան էր էրեցի, ես մէկ
 խեռ իմ տղէկներու հետն խանեցի, էնդոնք էլ ընկան ճանրախ
 գացին. նա՛ ճամբխընեցու սալըխ էդոնք էրեցի, նա յուրենց քե-
 ուրքներու սալըխ. էս իմալ բան էր էղաւ ու էկաւ վըր իմ գլխուն:

Սիրտ տալանմիւրէ հղաւ, դուրս յէլաւ փողնի մէջ մօլիմ ըռասը
 էկաւ. ասաց. — Մօլա, գաթի ես էլ մէկ մարդուս կը պտտի, օր
 ճամբխի տղէկներու յեռեկէն:

Մօլէն ասաց. — Ի՞նչ յապով կը ճամբխես:

Որտէն ասաց. — Ձին խեծուցեմ, էրթաս, խասիս տղէկներուն.
 ես քեզի իմալ քարիմ կէնիմ, դու էլ յէմալ քարիմ էնես:

— Ի՞նչ քարիմ, ասաց մօլէն:

Որտէն ասաց. — Կը խասիս տղէկներուն, կասես. ձեր մէրն
 կասէր. «ընկայ խըտ խալմախալին, չկըցայ յուրենց ճամբխընեցու
 քարիմ էնէնք. թըլս մուղաթ կենան. տուջի օր կերթան, Արարատ-
 տան, յուրենց յառջի, ճամբխու վերէն Չախմըխու սար կայ, էդոր
 մէջ պղտիկ քօլեր կան, էդ քօլերու տկից խազալներ կը փախին.
 չէղի ջանեղութեն էնին, յուրենց խեծած ձիաններով յետևից յըն-
 կին. համա օր յընկան, փշուժ տեղ դացին, ձիաններու յոտներու
 նալեր կրակ տալով կը մաշի, ձիաններն էլ կը յոտմշին, էլ չեն կըռ-
 նար յուրինք, զուրինք դուռմնի յառջիէն պըրծուն. մէկ էլ էնտեղ
 Հառայի դաշտ կայ, օր սաւա աւաղ ա, ջուր չիկայ, խըտ յուրինց
 ջուր վերցուն, օր յուրինք յուրինք ձիեր ծարաւ չմնան, հաբի չորս
 օր գչեր, ցերեկ էրթան աննալիս աւզոտ տեղից դուրս դան. յեփօր
 էլ դուրս էկան, ես գիտիմ, պոտի յընկին կանանչ տեղ, յուրինք ձիեր
 պոտի թողին արծըլու. Խըրպէ-դարան դաշտն ա, խոտած ջրի գօլեր
 շատ կան, մուղաթ կենան, յուրենց ձիեր չի թօրկեն անտէր, օր
 էրթան էդ խոտած ջրեր խմեն, համա խմեցին՝ ունուտէ գընկին,
 էլ կուլի դաշտի մէջ վիղ ուրանց ծուռ կը մնայ դուռմնի յառջի,

յուրենց օսկի անուն փուշ կը դարձուցեն: Մէկ էլ կասես. — Խդըր
 աղա Բրայիմ աղին եօթ քախալուր ասկաւ կայ, եօթնի էլ գլխներ
 իմ ախպրտանքն ին, եօթն էլ ասկանի ձագ են, մօրուց, մանկուց
 յուրենց ձեռներ մարդու արունով են լուացեր, յուրենց ծարաւ
 դուռմնի արուն խմելով են կոտրեր: Հաբի մկայ իմ տղէկներուն
 յուրենց քեռէքներուն քարիմ չէրեր ի: Մօլա, հանդա քղի ասեցի,
 օր դու էրթաս, իմ ասածներ իմ տղէկներուն ասես. բան է, թէ որ
 շատ նեղ կընդին, իմ ախպրտոց ձեռաց մէջ թըլս եազալիմ մի յայտ-
 նեն, օր յուրենց խարգէքն ին, բալի Աստուած կոմենայ սաղ էր-
 թան, սալամաթ դան:

Մօլէն յէլաւ, խեծաւ ձին, քանիմ դուրուէ էլ յուր հախն ա-
 ռաւ ու դնաց:

Գնաց, ճամբխում վերէն մէկ քրդում գեղի ըռասը էկաւ. տե-
 սաւ օր էդ գեղէն քուրդ մի խատեր ա, մօլա չկայ օր տանի, գոայ
 էդ գեղի քրդեր օր դմօլէն տեսան, դոսցին, ձիու դիզկին բռնեցին,
 ասեցին. — Ջաթի մինք մօլի մի ժուռ դուկինք օր դէսա խատած
 տանէր գրուէր, արի, գրուա:

— Ես բան ունիմ, վուզ կերթամ, ասաց մօլէն:

Քրդեր ասին. — Քեզի գրուէն հախ շատ կուտանք, խատածի
 շորեր կուտանք, էղլա օր ասին, մօլէն տեսաւ օր էդտեղ հախ շատ
 կաւի, յիջաւ էղտեղ, խատած գրուէր:

Մօլէն էղտեղ խատած կը գրուէր, Որտէն կայներ էր ճամբխուն
 վերէն, կաշքէր օր մօլէն գիկայ, յուրին բարի ջուխապիմ բերայ:

Մէկ էլ տեսաւ ճամբխուց մէկ պալիմ էկաւ, Որտէն դնաց
 յառէջ, խարցուց. — Աղբէր, դու յուստի գուկեաս:

Էն էլ ասաց. — Ես Արարատանայ ճամբխուց գուկեամ,

— Իմ տղէկներ տեսմը, մօլէն խասիւր էր թէ չէ:

Քու տղէկներ տեսայ, կերթէն յուրենց ճամբխով, հըմա մօլէն
 տեսայ Գլան գեղ, մեռել կը գրուէր: Պայի էսա խօսքի վերէն Որ-
 տէն շատ դուռուրմիւրէ հղաւ, ասաց. — Կայ, չկայ, մօլէն աղա՛ մարդ
 էր, գնացի, խատածի ա ըռասը էկի, իմ ասածներ չգնացի, չխասի,
 իմ տղէկներուն շատի. էրթամ խէծնիմ, յընկիմ յետևներ:

Էկաւ, ձին խեծաւ ու դնաց. օր մի չուրի յիւրկուն խառ-
 տուց, դնաց մօտխաս էղաւ տղէկներուն: Կեառօն դարձաւ յե-
 տևից, աչքեց տեսաւ, ձիաւոր մի դուկեայ, օր քօզ ու դուռման յու-
 րին փաթեր ա: Կեառօն քախմին էրեց օր էս դալող ուրենց մէրն
 ա. դարձաւ Քուլլըքին ասեց. — Քուլլըք, էս յետևից դալող մեր
 Որտէն կը մնի:

Քուլլըք դարձաւ աչքեց ու Կեառօյի վերէն հետստաւ, ասաց.
 — Մեր մէրը ինչ բան ունի մեր խեռ, օր յէլի, ընկի մեր յետևից.

ևս մէկ հաղ ասեր եմ. «դու իմ խօր խալալ վաստակ չես, օր դոր-
ծիմ մէջ մտիս, վասվասութեն կէնես»:

Երկու աղբէր էսլան կը դրուցին, մէկ էլ աչքին յուրենց մէր
— Որտէն էկաւ, խասաւ:

Քուլլըք ասաց. — Նանէ, խե՛ր ա, յընչի՛ կս յընկեր մեր յետե-
ւէն, գուկեաս:

Որտէն ասաց. — Որդի, ախր ես ձեզի քաղցը կաթ եմ տուե-
լն ամիս իմ փորն եմ պախեր, քաղցը քուն եմ խրտեցուցեր, կեզի
օր ես մէնկենց մէկ մոռանամ:

Ինչ օր յառջի դրուն մօլին ասեր էր, մէկիկ-մէկիկ տղէկեն-
բուն ասեց ու դարձաւ խաղով ուր աղբըտոց քարիֆն էրեց յուր
տղէկներուն. —

Դե՛, եօ՛, եօ՛

Կեառօ՛, լաօ, քու ետիքներ նշաններու ինչ ու ինչ են. վի՛վի՛

Քո ետիքն օր կան, Հասոյէ Դուսեյի տղէկներն են, վի՛վի՛ վի՛.

Կարմիր են, յաչքեր ուրենց կապուտ են, յերեսները քոնած, վի՛ . . .

Ձիեր յուրենց սպիտակ են, Արաքսանու են, վի՛վի՛ վի՛

Մեզքեր յուրենց բարակ քաթի են, վի՛

Յանկջներ ուրենց խրտ են, պոչեր ուրենց խամչի են, վի՛

Սաղիքի աղվըտու են, պնդներ կօսի խսր են, վի՛

Թամբեր ուրենց յԱնթափու են, գեամեր Դիարբաքու են, վի՛

Դիզգին ու սարեալին Համասու են, վի՛

Ջանկուներ Հանիփոյին են, վի՛

Մըզըխներ յուրենց դեղին են, վի՛

Մըզըխներու գլուխ խամի պէս են, վի՛

Շորեր յուրենց Ջազայի են, վի՛

Թեւերու ապիւք սիւտակ են, Բաղդրսու են, վի՛

Շալիքներ կանանչ են ու նախուռն են, վի՛

Մեզքի գօսիք քիւման են, վի՛

Դիւներու փուշիք սեւ են, բոլոր նիւտուն են, վի՛

Քօլզներ յուրենց դեղի բրդից են, վի՛

Ձիզմեք յուրենց Ֆանարի են, վի՛

Նալչեք յուրենց բարակ են, վի՛

Բեղեր յուրենց սեւ ու դեղին են, վի՛

Էնդոնց բեղերու յառչի մագեր օսկու պէս են, վի՛

Թրեր ուրենց Մըսրու են, վի՛

Խաւաքիմեք յուրենց Ֆարգի են, վի՛

Չախմխաւեր կարմիր են, վի՛

Դամանեք ապրումով, արծրով զարդարած են, վի՛

Խայլուն ուրենց մեծ են, վի՛

Խայլոն ու չպուխներ ներկած են, վի՛

Խայլոնի գլխներ Թօխաքի են, վի՛

Մեկ հաղ լցնելիս բուրբ ու կես բուրբուկ կը վերցնեն, վի՛

Էն վախք օր կուռի մայսան կը մսնեն, վի՛

Կասղած գիլու պէս շինած խայլոն յիւրեքի վերելից կփախցնեն,

Ա՛յ, եղոնց երկու աղբեր չարխընի են, վի՛

Խինգ աղբեր ուրենց մայսընի օրթալախ կը կայնեն, վի՛

Երկու աղբրսանգ դուսընի վերեւ կը քեն, վի՛

Մարդ կըսպանեն ջուխք-ջուխք, վի՛

Թալան յուրենց աղբրոց վերեւ կը դարձուցնեն, վի՛

Որտէն օր էս խաղն ասաց, Քուլլըքի խուսում կոտրաւ, ուր
մօրն ասաց. — Նանէ, խոզի դու շուտով էդ բաներ մեզի ասած
էղիւր, մենք մեր տեղից ճամբախ չէլինք, ու մընչ էդ հաշարաքին
զարբաքն չի վերուցինք, չի խմինք. մկայ թորկենք, ճամբախց յիտ
դառնանք, մեր նամուսին մենք պակասութիւն ա:

Որտէն տեսաւ օր տղէկներու սիրտ թուլացաւ, դարձաւ սիրտ
տուեց, ասաց. — Լեօ, մարդ մի յառջև սրտի դուռուրմիւս էղի, բանմ
չէնայ, օր էրեց՝ պրծաւ, էլ յետեւից սրտի չընկի:

Գեաղէք, Աստաղած ձեր խեան էղի, որձ դառ մօրթիւու հա-
մար ա, ձեր մախ ձեր յաչքի տուջի առէք, զձեր նամուս պախէք:

Տղէկներ խանչեցին դուրենց Աստաղած ու յընկեան ճամբախ,
դաջին դրիս Արաքստան. Որտէն էլ էղտեղից դարձաւ դէմի ու-
րենց տուն:

Գացին-դացին, շատ ու քիչ Աստաղած գինայ, մէկ օր էլ խա-
ռան Չախմըխու սարը: Չախմըխու սարը քէլած վաղըր մէկ էլ տե-
ռան մէկ խաղալմ հաւերնի քօլի տէն յէլաւ, փախաւ: Եւօր Քուլ-
լըք տեսաւ, Սոսըքի դիզկին թողեց, յընկաւ յետեւին:

Կեառօն յետեւին բռնաց. — Յուր կերթա, Քուլլըք, Աստաղած
քո տուն ալօլա, ախր մեր մէր Որտէն մեր յետեւին էկաւ, բանմ
քամբէխ էրաւ, միտղի չէ: Քուլլըք Կեառօ խօսքին տկանջ չէրաց.
ուրենք էլ բռնացին. — Քուլլըք, յընչի՛ կընդիս հայլըններու մեղք ու
արընքի տակ, էղոնց անուզար քեզի չի մնայ, յետ դարձի:

Քուլլըք էղոնց էլ ալանջ չէրաց, մէկ խեռ ձին քչեց: Քչելու
վաղը էղոնք տեսան օր Քուլլըքի ձիու օտներու տկից յէմալ կրակ
կը ցլի, օր Ֆրոֆրոնցի ձին յուրենց կը խառի, նալի կտորներ
յերկնուց յերեսէն կուգէր, կը թափէր: Էղոնք էլ յուրենց ձիեր ու
բազրկեան քչեցին, Քուլլըքի յետեւին դացին:

Քուլլըք լարեց էդ խաղալն տարաւ Հառայի դաշտ, Հառայի
դաշտից էլ խանեց Խրպէ-դարան. էղտեղ դէմ տուեց ծառի մի քօ-
քին, արծըթէ կօփալ թալից, բօկից բռնեց, քաչեց, խանեց ձիու

վերէն, ուր առջև դրեց, առաւ, էկաւ ճամբխու վերէն կայնաւ, օր չուրմ բազրկեան դայ, խասի:

Քուլլըքն օր յընկաւ խազալի յետեւէն, Կեառօն ու ուրեկն յընկերներ կը մոռնան, ջուր չի վերցին յուրեկն խաւ, էդլա ծառաւ յուրեկն ու յիւրեկն ձիանք Արարստանու շոքի դէմ վառելով կուգին: Յեփօր Հառայի դաշտից դուս էլաւ, էկաւ Խրաէ-դարան, էդտեղ խասան Քուլլըքին, օր խազալ լռենքր ա, ճամբխուն վերէն կայնեքր ա, յուրեկն կաչքայ, օր գան, խասին:

Եդտեղ նոր հարեհօ ձիանքներուց յիջան, բազրկեան թափեցին. յըմեն էլ քնախատ ին, յընկեան ու քնան:

Քուլլըք դարձաւ, Կեառօյին ասաց.— Կեառօ, մեք կը քնենք, դու յիմաց մացի, ձիանքներուն մուխար կեցի. օր չի քաշուեն, էրթան խոտած գօլերու ջուր խմեն. խազալն մորթա, կրակ էրա, թալ վրը կրակին էփա, չուրի մենք քնուց յէլինք, ուտենք, նոր դու քնի:

Եդոնք քնան, Կեառօն բերեց, խազալն մորթեց, քերթեց, միւ թալեց կրակի վերէն, էփաւ. խեռ կերաւ, խեան էլ քուն տարաւ, ննջաց, խեան էլ կը խրտէր, ձիանքներուն կաչքէր, օր չէդի միամըտի, քնի, ձիանք էրթան, խոտած գօլերու ջուր խմեն: Մէկ էլ յանկրակի թուն յիւրան տաքեր էր. մէկ էլ դարթաւ ու ձիանք չիկան. յինք վրը յուրին հերստաւ, ասաց.— Ասպած իմ տուն աւիրայ. հալամ ես վրը էտոնց պախնորդ ի, քներ իմ, ձիանքն դեացած: Յեւաւ, դէմի ձոր վազեց, տեսաւ օր յուրեկն ձիանքն են, խամալեց, տեսաւ, տեսաւ օր քամամ ին, մնակ Սոսըք մըջ չիկայ. էտեխ, էնտեխ իրիչեց, չիկայ, իրիչեց դատանց ջրիմ գօլ կերեայ. տեսաւ օր գօլի ափ մէկ խառալթում կերեայ, վաղեց, գնաց դըլա էդ խառալթուն, տեսաւ Սոսըքն ա:— Չանմ, ասաց, մեր Սոսըք ճերմակ էր, մկայ յօրին սեցեր ա:

Գնաց, տեսաւ օր խոտած ջուր խմի, յէմալ ա ուսի, օր եօթ տեղով խօլան կտուեր ա, թամք վրեջէն յընկեր ա, յինք լէ յամալ սե քրտինք տուեր ա վերէն օր մարդ բռնայ, խասի տանայ սե ներկայ: Նոր Կեառօն փոր-փռուման ձեռ թալեց էդոր դիզկին բռնեց, առաւ, էկաւ մըտ յուր յընկերտանք. գնաց բազրկնի մէկել ձիանքն էլ բերեց, դարձաւ, նստաւ: Էլմէն կրակի վրեջէն միւ վերուց, կերաւ Աչքեց, տեսաւ օր Սոսըք ուտեր ա, քիչ կը մնայ օր պատուի: Եդտեղ սիրտ մըմըմաց, խաղմ ասաց.—

Ա՛խ, դէ՛ Կօ՛ ...

Ա՛յ Ասուծոյ շինած սիրտ, կը կտրի, կտրի, վի՛ ...

Ա՛յ եդ ի՛նչ սեւ բայրաղ ա, իմ խօր դուռ սնկուի, վի՛ ...

Ա՛խ, Քուլլըքի Սլեմինից, Կեառօ աղբօրից, վի՛ ...

Մեկմ ծամ կտրած Ուսէի խամաւ չպրծնի. հայ վի՛ ...

Եդտեղ էս խաղի ձէն յընկաւ Քուլլըքի յականջ, յիմալու պէս էլաւ, քնած տեղ ըսեց.— Եմ, Կեառօն խաղ կըսայ, տալ կըսայ, էդ ի՛նչ բէյաւմութեն կէնայ. մէկ էլ քուն տարաւ, քնաւ:

Կեառօն էլման աչքեց, տեսաւ օր Սոսըք ուտեր ա, քիչ կը մնայ օր պատուի. սիրտ մըմըմաց, էլմէն խաղմ ասաց.

Ա՛խ, դէ՛ Կօ՛ ...

Ի՛ե՛, անձեւ ու երակը չըռչրուաց, ա՛խ չըռչրուաց, վի՛ ...

Ա՛խ, Չախմըխու սարի երպէ-դարի վերէն էլ խեխրուաց, վի՛ ...

Վա՛յ Քուլլըքի Սլեմինից, Կեառօ աղբօրից, վի՛ ...

Մեկմ ծամ կտրած Ուսէին չի մնաց, հայ վի՛ ...

Էս խաղն որ ասաց, Քուլլըքն էլ, յընկերտիքն էլ Կեառօյի ձէն տան, յէլան: Քուլլըքն ասաց.— Կեառօ, յընչի էդլա բէյաւմութեն կենեա, կուլաս, խէր ա, ինչ ա էդեր ա: Կեառօն ասաց.— Ասպած քո տուն աւիրա, յէլի, տէս, ինչ ա էդեր ա, ինչ սե էկեր ա Սոսըք վերէն: Եդտեղ յընկերներով յէլան, աչքեցին, տեսան օր Սոսըք ուտեր ա, քիչ կը մնայ օր պատուի:

Եդտեղ, էդ սապապուն մէկ աղէկ շեմի էրեցին:

Քուլլըք էդտեղ սիրտ տուեց յուր ընկերտեղաց, ասաց.

— Մի՛լէք, իմ օղորմած խէր կասէր. «Ես Սոսըքի քամիկի վերէն եօթն օր, եօթ դիչեր կուլու կէնի»: մկայ թըլա չորս օր էրթըցած էղի, իրեք օր էլմէն կը մնայ. ասաց, յէլէք, մէ թամքէք, ես զլօխմ էրթամ, դեամ, տեսիմ Սոսըք իմալ կեղի:

Բոտոյէ Ֆլան էլաւ Սոսըք թամքեց, տեսաւ Սոսըք յէմալ ուտեր օր ուր խին խօլան չխասաւ փորու տակից, բերեց, մէկ խօլանմ էլ կցեց խեռ, նոր խասաւ: Քուլլըք յէլաւ խեծաւ, զլուխմ դնաց էկաւ, Սոսըք չորեքու վերէն չորեքուաւ, բերան չըաւ աւաղի մէջ, էդտեղ Քուլլըքն յիջաւ, ասաց.— Աղբէր, վախճմ կը թորկիմ, էս իմ խառալա արծայ, բալի աղէկնայ: Եդտեղ քանիմ օր մնացին: Քուլլըքն ասաց.— Կեառօ, խօ մենք չեկանք էտեղ նստելու, մեղի բան կայ, մենք բանի յապով ինք էկեր, մըկայ մեր էրկիր, մեր բարեկամներ մեր ճամբախ կաչքին: Եդտեղ Կեառօն ասաց.— Յէսօք ես ձիանքներից մէկ պտի սագիմ, էրթամ, բալի Ասպած կամենայ, մէկ քալափուսմ գանիմ, բերիմ: Յիրիկուն օր էղաւ Կեառօն խեծաւ, գնաց: Գնաց մէկ բազրկընիմ ճամբխու վերէն կայնաւ, յինքն թալեց աւր մզըլի փէտի վերէն, դուռուսիւ էղաւ, տեսաւ օր ծանր-ծանր բազրկնիմ ձէն դուկեայ: Քչեց, բազրկնի առջև կտրեց, յինքն ու բազրկեան-բաւին կուտան, բազրկեան-բաւուն յաղթեց, որուն սալանեց, որուն էլ փախցուց:

Առաւ զբազրկեան բեռով, բարձով էկաւ, բերեց, յընկերտե-
քոց բոլոր հաււ էրեց, բեռներ թափեց, յընկերներ քնած տեղէն
խսկի չի գարթան. լուսու գէմ որ էկաւ, դիվեքներու բառնալու
վաղք էկաւ, դավեք ուրեկն վաղք իմցան, մէկ ուրեկն ժամ տուե-
ցին, էդոնց զանգուլկներու ձէն յընկաւ Քուլլըքի, յընկերներու
ականջ, քնուկ տեղէն իմցան:

Քուլլըքն ասաց.— Կեառօ, էսա ինչ դիվա բերեր իս, մեր բո-
լոր հաււ ես էրեր:

Կեառօն ասաց.— Գնացի գիշերս բազրկեան թաղեցի, բերի,
հալա դուք քնած էք:

Աղէկմ լուսցաւ. Քուլլըք էլաւ, դիվեքներու մէջ ժուռ էկաւ,
տեսաւ որ դիվեք աղէկ չին. որի քամակն ա բրինդաւ, որը պա-
ռաւ ա. չի խաւնաւ, դարձաւ, Կեառօյին ասաց.— Էս բրինդաւ
դիվեք յո՛ւստ ես բերեր, տմր, թորկ էնտեղ Մեք էսոնք որ տա-
րանք մեր էրկիր, խալխ պտի ասեն. — Տէսէք, Սէմանի տղէկներ
գացին ուրեկն ջոջի ուէս սախան տարեկան դիվա բերին, նամուս
էրեցին, ստի ծիծղան մեր վրէն:

Քուլլըքն որ Կեառօ բերած քալնին չխաւնաւ, Կեառօն էլ
յրմին դիվեք բարձաւ, տարաւ թորկեց էնտեղ յուստ որ բերեր էր
ու դարձաւ, էկաւ: Էն մէկեւ որ Քուլլըք ասաց.— Իմ ձին խազէք
յէսօր ես պտի էրթամ, քալնիմ:

Իրիկուան դէմ ձին բերեցին, Քուլլըքն խեծաւ, զնաց:

Գնաց, բազրկնի ճամբխուն վերէն էլմէն կայնաւ. զինք թա-
լեց վըր մզըխի քիտին, տեսաւ որ ծանտր բազրկնիմ ձէն գու-
կեայ, քչեց, յառէջ կտրեց, ասաց.— Էս ինչ բազրկան ա:

— Ախմախ, յօրք դու մեր էրկրէն չե՞ս, չե՞ս գիտեր ինչ բազր-
կան ա, ասաց Քուլլըքին:

— Յընչի՛ ըռըբար:

— Ես չըռըբիմ, մն ըռըբի, դու չե՞ս գիտեր, էսի Արաքստանայ
տէր Խղըր աղա Բրայիմ աղի տղի խարսնիքի քասպիրն ա կը տա-
նենք, մեր դիվեքներու բեռ յըմին շաքար ու բրինձ ա:

Բազրկան բաշին որ էդլա ասաց, Քուլլըք բեժեց, ասաց.—
Լէբբ, ապա յօրին կըռըբիր իմ խարցուցելուց. էդի աննախ իմ
խարսնիքի քասպիրն ա տեսըր լք, որ ես տանեմ Սլիվանայ էրկիր,
Քուլլըքի ու Փարիշան խանըմի խարսնիք էնիմ:

— Քուլլըքի խէրն էլ անիծած, Փարիշան խանըմին էլ խեռ, ասաց:

Բազրկան բաշու էդ խօսքի վերէն Քուլլըք գուրգ մը զարկեց
բազրկան բաշու քամկին, նետը սրագողէն գուրս տուեց: Բազրկան
բաշին յընկաւ գետին, մէկել մշկընք թորկին փախան:

Քուլլըք քչեց, զբազրկան առաւ, էկաւ, բերեց ընկերներու

մօտ բեռներ թափեց, դիվեքն էլ բոլոր հաււ էրեց. յընկերներ քը-
նած տեղից չիմցան: Խըլուսուն յէլան, տեսան որ խարիւր խառ սև
դօռ դիվա Քուլլըք բերեր ա, որ մէկ խառ կածի խարիւր օսկի:

Քանիմ որ յընցաւ, Կեառօն ասաց.— Քուլլըք, մենք չուրի յե՛վ
քալան-բուռ էնինք, ախր մենք բանի ենք էկեր, մեզնից մէկ էր-
թայ քասպիրն էնայ, տեսի թէ Խղըր աղա Բրայիմ աղի էլ ո՛րտեղն ա
դրեր ա, էրթանք, բալխի քալուրմ Բէջան պրծուք բերինք:

Էն մէկել որ Կեառօն էլաւ զնաց բարձր դարի վերէն կայնաւ.
աչքեց, տեսաւ որ Խղըր աղա Բրայիմ աղի էլ էկի, մեծ գետով էն
դեխ դրեր ա, յէմալ որ կօն ա զարկեր էրկնուց աստղին խոսապ
կայ, էդ կօնքուն չկայ: Տեսաւ որ էդ էլի միջից մէկ պայեմ ձին
եռլըրից բռներ ա, դէմ գետ կը բերայ ջրելու. էդ ձին էդ պայի
ձեռաց մէջ յէմալ կը խաղայ՝ որ վերի ապրեմէ շալիկ Ֆուլամի
կեղի, համա էն կնդար խաղալու մէջ, էն կնդար խէնս պայէր որ,
եռլար ձեռաց մէջ խսկի չի գրեր: Կեառօն որ էսլա տեսաւ, էկաւ
Քուլլըքին ասեց: Քուլլըքն ասաց.— Կայ, չկայ, էդի Բէջան ա.
խըլուսուն ես իմ ձին պտի սազիմ, էրթամ, Ասպած կամեայ բալ-
խի բերիմ:

Էն մէկել որ խըլուսուն չուտ Քուլլըքն էլաւ, առաւ զուր նետ
ու անեղ, խեծաւ զուր ձին, խանչեց զուր Ասպած, զնաց:

Արև նոր ծաղկեր էր, խասաւ էն դարի գուլի կայնաւ, որ ուր
աղբէր կայներ էր. մէկ էլ տեսաւ Կեառօ ասածի պէս մէկ պայեմ
էլի միջէն ձին քաշելով բերեց դետ ջրելու: Քուլլըք զնաց դետի
ափ կայնաւ, ասաց ձին բերողին.— Աղբէր ջան, բրիօն (ջրի անցք)
ո՛ր մէկն ա: Էն էլ ասաց.— Դու մեր էրկրից չե՞ս, չե՞ս գիտեր բիօն
ո՛ր մէկն ա, ընձն էլ կը խարցուս:

Քուլլըք ասաց.— Աղբէր, յէսօր էրկու որ ա, որ ես Խղըր աղա
Բրայիմ աղի քալան տարած դիվեքներու էտեն եմ ընկեր, գչեր,
ցերեկ չեմ քներ, խեղքս գուլիս չէ, դուց բիօն քնն էլ խարցում:
Էդ ձին ջրող պայե՛ն նշանց տուեց բիօն:

Գնաց Քուլլըք, դետն ընցաւ, էկաւ էդ ձի ջրողի մօտ կայ-
նաւ, խարցուց.— Աղբէր, էդ ինչ ձի ա:— Աղբէր, վախենամ դու էս
էրկրից չե՞ս. դու չե՞ս ճանչնաւ, էսի Խղըր աղա Բրայիմ աղի ձին ա:

— Աղբէր, ես քե յառջի դրուն ասի թէ քնագոլիս իմ, խեղքի
վրէս չէ. էդ Խղըր աղա Բրայիմ աղի ո՛ր մէկ ձին ա:

Բէջան ա, դու չե՞ս ճանչնաւ:

— Հալա տեսնիմ, էդոր դիզկին տուր ընձի.— Ձիու դիզկին յընչի՛
տամ քո ձեռ.— Տմր, կասեմ, շան որդի:

— Շան որդի դու ես:

Քուլլըք մէկ չափալիսիմ էզարկ ակնջկոթին, ձին ձեռնէն ա-

առաւ, ասաց.— Կերթա՛ս, հաւա՛ր կը տանես, կասես. «Քուլլըքէ Սլէմին էկաւ, զարկեց, Բէջան առաւ, գնաց»:

Քուլլըք առաւ Բէջան, փախաւ: Ձի ջրոզն դարձաւ. հաւա՛ր թալեց ելի մէջ, տսաց.— Հայ հաւա՛ր, «Քուլլըքէ Սլէմին էկաւ դարկեց, զԲէջան տարաւ»:

Նփօր Խզըր աղա Բրայիմ աղէն բնեցին ուրենց սայիս կը բռնայ. խանչին, հետստան, ասին.— Մի՛ բռն, «Քուլլըքէ Սլէմին ձին տարաւ», որ էղաւ բռն, էլ էնդոր քեռիք էտեէն չէրթան. էդ շան որդիք մեր ելից, մեր էրկրից լարեցին, էս քանի տարի կէր հանգիստ էնք, էդ օձու ձագեր էլմէն էս տեղեր փայտայ էղան:

Եղանդ դաճե-հաւա՛րէն զարկեցին, էլ յըմեն ժողովան վըր յիւրար, Քուլլըքէ Սլէմինի քեռիք — Հասէ Դուտէ աղէկներ հօթն էլ խեծան, առան ուրենց խեռ խաղար հօթ խարիր ձիաւոր, ընկան ջարսի էտեէն. հօթ տեղով օղղու բռնեցին, հօթ ճամբիու գլուխ կտրեցին: Քուլլըք ինչ էրեց.— Բէջան տարաւ, խառնուց յուրենց բազրկընի մօտ, դիզկին տուեց իր բարերի ձեռ. ասաց.— Բարեր, էս Բէջանի դիզկին տուեցի քեզի, դուն էլ տսր, տուր Ամար աղին, մեր մարդարէի օրհնութիւնով Փարիշան խանըմ առ, բեր ընձի: Եղանդից Կեառօն ու Քուլլըք բազրկան բարձան, ճամբիու գրեցին: Քուլլըք բերեց Սոսըք թամբեց որ խեծէր, Կեառօն ու յընկերալիք ասեցին.— Քուլլըք, էդ ձին մի խեծի, էդի խոտած գօլի ջուր խմեր ա զաւալու ա, քեզի չկոնայ քու դուռնի աւջէն պըրծու. արի, որ մեզի աղանջ կենիս՝ զԲէջան խեծի: Քուլլըք խեռտաւ վըր Կեառօնին ու մէկել յընկերաւորաց, ասաց.— Իմ օղորմած խէր վըր Սոսըքի քամկին կռիւ էրեր ա, էս էլ կէնիմ. էս Բէջան խեծիմ, օր ուրիշներ ասեն «Թէ որ Բէջանի քամկին չեղէր՝ էն կռնա՛ր կռիւ էնէր», էս էդ նամուսըգութիւն կը բերեմ իմ վրէն:

Յընկերներ տեսան որ Քուլլըք զուր ձին չի փոխեր, ասին.

— Բէջան չի խեծիր՝ մեր ձիանքներուց թող խեծի:

Քուլլըք էլման չի խեծաւ, ուր ձին Սոսըք խեծաւ, Կեառօն էլ ուր ձին: Բազրկան ճամբիու գրին դըրս տու:

Ուրենք էրկու աղբրով գացին կայնան ճամբիու վըրէն. շատ աչքեցին, տեսան օր Խզըր աղա Բրայիմ աղի ասկար չէկաւ, ուրենց չի գտաւ: Քուլլըք ասեց.— Կեառօն, արի, մենք քչեք յառէջ, էրթանք օր չէլի էդոնք բռն թէ.— Եկան, ձին փախցուցին, գացին մէկ տեղմ տափան: Քչեցին, գացին ասկար յառէջ կտրեցին: Տեսան օր հօթ քաղուր ասկար էլ էկե, ջամ էդէ վըր իրուր գուկեայ. տեսաւ որ ուրենց մօր ապրիսի պէս ուրենց հօթ քեռիք ընկած են ասկարի յառէջ. կօտի խսր խալլօն քուրուց լցեր են. հօթն էլ իրարու թիւի վերեւէն յիւրար ձեռնէն էդ մէկ խալլօն կը

խլին, մէկ մէկ խուլաղ կը դարկեն, կուտան յիւրար. մուխն ու դուլման բռներ ա էդոնց վըրէն ու դուկեան: Եղանդ Կեառօն ասաց.— Քուլլըք, մենք ճանչորութիւն չիտանք մեր քեռեցներուն: Քուլլըքն ասաց.— Տսւր:

Եղանդ Կեառօն խաղով խառնացուց ուր քեռեցներուն թէ մենք ձեր խարգէն ինք.—

Դե, եօ ...

Ա՛յ, հակառակուից-հակառակուից, վի՛ վի՛ ...
Ա՛խ, յեսօր յիւրա՛ր դեմ յեւած՝ քեռիք, խարգէկ կռիւ կենից, վի՛ ...
Քուլլըքի Սլէմին անվախ առիւծ չի մտնի քեռեցներու մայրնից վի՛ ...
Թըխ իմ քեռիք դուրս գեան վի՛ վի՛ ...
Խաղար Եօր խարիր մարդու խեռ կռիւ կենիմ, հայ վի՛ ...:

Էս խաղն օր էղաւ ասաց Կեառօն խառնացուց ուր քեռեցներուն. էդոնց ջոջ քեռին ուր աղբրաբոց դարձաւ, ասաց.

— Աղբրալիք, խեցիք, էդ ձիաւոր ինչ ասեց ու խառնացուց մեզի ուր խաղով. էսոնք մեր խարգէնքն ին, քիչ մնաց որ մենք մէկ ձիու խամար մեր ձեռներ մեր խարգէնքերու տրուենով լուայինք. արէք, յետ դառնանք, թօ էդոնք էլ առին ձին, էրթան:

Պզտիկ աղբէրն ասաց.— Աղբրտանք, էս օր մեռնիմ, էղաւ բան չեմ էնիր. էս իմ նամուս կուտամ խարգին, իմ աղի ձին կը թորկեմ տանէն. էս էղաւ խարիր տարի, իմ պապու վաղբից չուրի մկայ մենք խալալ աչքեր ենք մեր աղեքներուն. մեր խէր Հասէ Դուտէ օրից չուրի մկայ դըռ մեզէն բան տարու չեղի. մկայ օր թողնք էդ ձին տանեն, ուրիշներ էլ չեն ասի թէ ուրենց խարգէնքներուն խարք էրին. պախ տան. «Խէրերն անիծած, վախեցան, չմօտեցան: Իմ մեռնելու օրը յեսօր ա, որձ դառը դանակի խամար ա». ըսեց ու արօ էրեց. քչեց Քուլլըքէ Սլէմանի վրէն, մէկել աղբրալիք տուեցին էտեէն: Եղ վաղը Կեառօն Քուլլըքին ասաց.— Քուլլըք, արէք, փուշուս տեղ փախինք մեր քեռիքներու առջէն:

Քուլլըք ասաց.— Փախինք:

Եղոնք որ փախան՝ ճղտուան, չորս քեռիք ընկան Կեառօնի էտեէն, իրեքն էլ Քուլլըքին Փշուս տեղ որ փախան, խրեշտակ Ամենակալին իջաւ Քուլլըքի առջև ու ասաց.— Քուլլըք, դու կառնիր. «էս խաղար հօթ խարիր ձիաւորից չեմ փախիր, մկայ իրեք ձիաւորից կը փախես»: Քուլլըք էղանդ դարձաւ քեռեքներու վըրէն: Կեառօն տեսաւ օր Քուլլըք դարձաւ, յինք լէ դարձաւ, դօս տուեցին քեռեքներուն ու ասկարին, քչեցին: Իմալ օր էրկու գէլ ընկին մըջ օչխրին ջարդայ, աջ թիւն՝ աջ ջարդեցին, ձախ՝ ձախ ջարդեցին, ու լարեցին, խիլ տեղ տարան:

Քուլլըքի ձին—Սոսըք, չէ՞ օր զատալու էր, էլ չկրցաւ էտենե-
րէն խասցուցեր. էգտեղ մէկ ջոջ խեղդող խանտակ ընկաւ էգոնց
ձիանքներու առջև, քեռէքներու ձիանքը թռան ընցան. Քուլլըքին
թռաւ, յառջի օտներ կախ մնաց խանտակի փէշի վրէն, յետի օտ-
ներ մնաց խանտակի մէջ: Էգտեղ քեռիք զարձան Քուլլըքի վերէն,
ամեն մէկ իրեք խատ նետ ու անեղի շիշ զարկին Քուլլըքին, ինն
տեղով բրինձար էրեցին:

Էգ կուռ մէջ Կեառօյի աչք Քուլլըքի վերէն էր. տեսաւ օր
քեռիք զարկին Քուլլըքին բրինձար էրեցին, ինքն էլ զարկեց զուր
քեռէքներու դերկուսն սպանեց, քչեց, խասաւ ուր աղբօր մօտ.

—Քուռ հալ լինչ ա, ասաց Կեառօն:

Քուլլըք ուր ջանի միջի շիշեր ինչ օր էլաւ, Կեառօյից դող-
տուկ քաշեց, խանեց. ինչ օր էլ չէլաւ՝ կոտորեց, ջանի մէջ մնաց,
օր Կեառօն չի տեսներ, չի վախենէր:—Աղէկ իմ, Կեառօ ջան, ա-
սաց. ես ձիու վրեջէն ընկայ, դու խա քիսաւ քարին, խեղքս կեր-
թայ. դու կուռի, առուծի պէս ջարդէ, խափլանի պէս արուն
լափէ, էլ կայնելու ժամանակ չէ:

Կեառօն գիտէր օր Քուլլըք ինք տեղով բրինձար ա, համա
ուրնից կը պախայ, չըմբի զարկելու վաղը տեսաւ:

Կեառօն էգտեղ մտաւ ասկորի մէջ, ջարդեց, զարկեց զուր
մէկ քեռին էլ սպանեց:

Էգտեղ էգոնք կը կուռէն, Քուլլըքի բազկերն խեղ էրթըցող
ընկերակի տեսան օր Քուլլըքն ու Կեառօն յանդըցան չէկան. Բըդ-
դօյի ֆլան զարձաւ Քուլլըքի բարեր—Նամաթի Իսին ասաց.—Մեր
յընկերներ յանդըցան, արէք, մեզնէ երկու խողի դառնանք էգոնց
թասալին, մէկելոնք թող քարվան քչեն: Էգտեղ Բըդդօյի ֆլան,
Նամաթի Իսան զարձան էգոնց հաւարին: Էկան, Խըպէյի-դարան
խասան. Կեառօյին տեսան օր քրտնփչեր ա, կուռ կէնայ, խար-
ցուցին. —Քուլլըքն յո՛ւր ա: Կեառօն էլ չըսեց թէ բրինձար ա, օր
չի վախեն. էգտեղ խաղով խասկըցուց ուր բարօր ու Բըդդօյի ֆլային.

—Դե, եօ ...

Խըպէ-դարան կը պոսոսայ, կը պոսոսայ, վի՛ ...

Քուլլըքի Սլեմինի նեներ կոող արուծին խաչուփառ ա, վի՛ ...

Հակեար դու Քուլլըքի Սլեմին կը խարցուս, վի՛ ...

Իմ ձիաւոր վեց կրակի տէր, հայ վի՛ ...

Չախմըխու սարի յետէ եօր խազար եօր խարի կրակով կը
վառայ, հայ վի՛ ...

Էս խաղն օր ասաց, էգոնց բարէր զարձաւ Բըդդօյի ֆլային

ասաց. — Կեառօն օր էս կանսար մարդ սպաներ ա, միայ Քուլլըք
զըմնու ֆօֆ բերեց:

Էգտեղ Կեառօյի խեղ մէկտեղ մտան կուռի մայրան, ու
կուռան. Բըդդօյի ֆլան էլ զարկեց Քուլլըքի մէկ քեռին սպանեց:
Ասկար տեսան օր ուրնեց զխաւորները սպանուան, թորկին փա-
խան: Էգ իրեք խողին յընկան էտեներէն, չուր մի գետի բերան
լարեցին:

Որը թափաւ գետ, խեղդաւ, որը սպանեցին. Նամաթէ Իսան
զարկեց Կեառօյի երկու քեռին էլ սպանեց, մնաց ջոջ քեռին. բը-
չեց յետէն, մզրախ պըտի զարկէր քամկին՝ Կեառօն Նամաթէ
Իսին ձեռ բռնեց, ասաց.—Էգ մէկն էլ բաշխա իմ ծամկտրած մօր
խարին, մի սպաներ:

Կեառօն տեսաւ իր քեռիք վեցն էլ սպանած՝ սիրտ մռմռաց.
էտեղ ուր քեռէքներու վերէն խաղ մը ասաց.

—Դե, եօ ...

Ա՛խ, խըպէ-դարան մեկ բարակ ճամբախ կեր, վի՛ ...

Քեռուս ասկար ծանց եր, վի՛ ...

Ճամբախ բռնե եր, մեր վերէն գիկեր, վի՛ ...

Ա՛յ, իմ վեց ֆեռիֆ սպաներ եմ, վի՛ ...

Իմ ծամկտրած մօր խարին իմ մեծ ֆեռին բաշխե եմ վի՛ ...

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, պըծաւ, բարեր Կեառօյին ա-
սաց.—Քէլա, էրթանք զըլս Քուլլըք, Քուլլըք միայ էն մէկել մնա-
ցածներու ֆօֆ բերեց:

Բարօր էս խօսքի վրէն Կեառօյի սիրտ մռմռաց. Քուլլըքի
վրէն մէկ խաղմ ասաց.

—Դե՛, եօ՛ ...

Դե Խըպէ-դարան անցառի մեջն եր, մեջն եր, վի՛ ...

Քեռուս ասկար ծանց եր, դարից գիջներ, վի՛ ...

Հակեար դու Քուլլըքի Սլեմին կուռող առուկ կը խարցուս, վի՛ ...

Դե՛, Խըպէ-դարան ինք տեղով բրինձար գբի մեջն եր, վի՛ ...:

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, ինչօր ջուր մաղես բարօր ու
Բըդդօյի ֆլայի վերէն. ասին. — Վա՛յ, լըմըն, մեկեր Քուլլըք զար-
կուէր ա, Կեառօն մեղնից կը պախէր:

Նոր էգտեղ փէտ ժողվեցին, տարան Քուլլըքին մօտ օր քա-
պուր շինեն, դենն վերէն, տանին Գացին, Քուլլըքի վերէն կայնան:
Կեառօն խարցուց.—Քուլլըք, քո խալն լինչ ա:

Ասաց.—Ասպած քո տուն աւիրա, աղէկ վըր ընձի կը խար-
ցուցէք, ես ծառաւ մեռայ. կունք ընձի փշուր ջուր խառուցէք:

Նոր մտան, դրից Քուլլըքին շալկին, խանին, ձին էլ քաշին, դուրս խանին: Քուլլըք էլ մէն ասաց.— Ես ծառաւ մեռայ, Կեառօ:

Կեառօն ասաց.— Աղբէր ջան, էս մօտիկ տեղեր ջուր չկայ, թէ ջուր էլ էղի, տման չկայ օր լցում, բերեմ:

Քուլլըք ասաց.— Իմ գիզմի քայ իմ օտնէն քաշն, խանն, տար գետից ջուր բեր, էս խմեմ:

Կեառօն օր էկաւ օտաց մօտեցաւ, գիզմէն քաշելու խամար, տեսաւ օր գիզմի մէջ լիք արուն էր լցուել. քաշեց չքաշեց՝ էլ դուրս չէկաւ. յետին դրուն մէկել օտաց գիզմէն քաշեց խանեց, գնաց. բերեց ջուր տուեց Քուլլըքին, խմեց:

Եղ տեղէն Քուլլըքին դրեցին քապուսի վերէն, բերին խասուցին բազրկընին, մէկ ժիր դեվիմ վերէն բարձին Քուլլըքի քապուս:

Քուլլըք ասաց.— Իմ ձեռ քապուսից դուրս բաց թողէք, թող էրթայ դայ, օրօրուի. օր կը նշանակէ ախշար էսլա գիկայ, էսլա կերթայ. ձեռքով էկայ, դաբտակ ձեռքով կերթամ: Մէկ էլ ասաց.— Ես էս բռնեցուց չմեռնիմ, հարի իմ մէր Որտէի ձէն իմ յակնջ չընկի:

Էն տեղէն յընկան ճամբախ, էկան խասան Հառայի դաշտ. Քուլլըք տեսաւ քապուսից օր Սոսըք կը քէլայ, համա օտներ կը չքուի մըջ աւղին, էլ չկունայ խանայ. ասաց.— Կեառօ, մեռնիմ քեզի, իմ թուր քաշն բեր, տնէր իմ ձեռ: Կեառօն թուր քաշեց, բերեց տուեց ձեռ:

— Կեառօ, ասաց, դէ, գնա, Սոսըք բեր, իմ թրի տակով ընցու, հալա էս իմ ձեռ խողցում, տեսիմ Սոսըք առջնայ պէս կը խաղայ թէ չէ:

Կեառօն գնաց Սոսըք բերեց, իմալ օր թրի տակով լընցուց Քուլլըք թուրմ զարկեց. վիզ կտրեց: Կեառօն ասաց.— Տնաւեր, յընչի փիցուցիր ձիուն: Քուլլըք ասաց.— Զը տեսիր, մնացեր էր:

— Է՛, թա չիգէր, կը թորկէնք էստեղ սաղ, կերթէնք:

Ասաց.— Ես չուտով ըսեր եմ, կեղի օր իմ մէր Որտէն քի իմ խօրից չի բռներ ա. ախր իմալ սաղ թորկիլ տաս, օր վաղուան օր Արաքտտանայ կիւար դառնէր, էստեղ դտէր Սոսըքին տանէր, ապէր.— Քո տիրու խէրն անիծած, քենով էկաւ, կուիւ էրաց, քի էլ թողեց դասի ու գնաց: Տանին Սոսըքին էնին բէրի ձի, կաթ բառնան, բերին գեղ:

Եգտեղից բազրկան քչիցին, էկան խասան յուրեկից քաւընին մօտ: Գեղի գառնարած տեսաւ, հեռեկանց օր Քուլլըքի քաւընին էկաւ, վազեց գեղ գնաց, յակընճկըլայ տարաւ Որտէին թէ.— Քու տղէկներ էկան:

Որտէն էլ Սոսըքից մէկ խարախ քուռակմ կէր, տուեց բաւ-

խէս յակընճկըլայ բերողին, օր կաթէր խարիւր խատ գեղին օսկի: Գառնարած քուռակու վերէն ուրախացաւ, տարաւ:

Որտէն էլ խանքակտուր յէլաւ, վաղեց աղէկներու յառջեւ. յեփօր մօտխաս էղաւ բազրկընին, խամբընց, տեսաւ օր Քուլլըքն ու Սոսըք չերեան, գիտցաւ օր սպանուելու են. էգտեղ սիրտ մըռմուաց խաղմ ըսեց.—

Դե՛, եօ՛ ...

Ասճու սեղծած սիրսի մընեց ու ամպեց, վի՛ ...

Այքերուս դեմ եկաւ մըծ ու դուման բոնեք, վի՛ ...

Ես յաչֆսի ձիաւորներու մէջ գըրոցուցի, վի՛ ...

Քուլլըքն ու Սոսըք մեջներ չեքեքեց, հայ վի՛ ...:

Որտէն օր էս խաղն ասաց, ձէն քապուսի մէջ յընկաւ Քուլլըքի յականջ. էգտեղ Քուլլըք զխողին տուեց:

Կեառօն Քուլլըքի խողին տալն օր յիմցաւ, էնդոր լալն էլ էկաւ. սիրտ մըռմուաց, մէկ խաղմ ասաց.—

Դե՛ եօ՛ ...

Խրպե-դարան կը պսքսեք, կը պսքսեք, վի՛ ...

Քեռուս ծանց ասկաւ վը մեզի գուկեր, գուկեր, վի՛ ...

Հակեր դու կը խարցուս Քուլլըքի Սլեմին, վի՛ ...

Կուսղ առուծ, վեց կրակի սեք, վի՛ ...

Սպանուած ջանդակ վը բեռներուն դուեր ա, վի՛ ...

Սոսըքն էլ Հառայի գաւտ մընջ աւղին մնացեք ա, հայ վի՛ ...:

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, Որտէի խեք գնաց. խասան պորտ օլըրեցին, խեք էկաւ գլուխ, յէլաւ, խաղով Կեառօյին բեպատիւ էրաց.—

Դե՛, եօ՛ ...

Խրպե դարան փեք ու փեքով, փեք ու փեքով, վի՛ ...

Ա՛յ են վաղը օր քո քոք քեռիք, հայ վի՛ ...

Կընկեն մայսան գլխաբաց, բոքիկ օտով, հայ վի՛ ...

Եաման, յըմեն հալ, յըմեն հալ, հայ վի՛ ...

Մարդ կապանեն, ճանցըցուած են անուն, վի՛ ...:

Մէրն օր էղաւ ասաց, կեառօյին քիսաւ, եանք թէ դուք ձեք քեռէքներու խեռ չկունէք կուիւ էնէք, յընչու գնացիք:

Կեառօյի խեռն էլաւ, մէկ խաղմ ասաց.—

Դե՛ եօ՛ ...

Դիսկի են Խրպե-դարայի փեքեք, վի՛ ...

Քեռուս ասկաւ ծանց ծանց մեք վերէն գուկեր, վի՛ ...

Ա՛յ իմ վեց քեռիք քամամ սպանեք եմ, հայ վի՛ ...

Մեծ փռիս ծամ կտրած Որսեի խաբրին բաշխեի եմ, վի՛ր ...:

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, Որտէն զարկեց վըր չոքերուն, ասաց. — Վայ լըմըն, համ իմ աղբրտիք սպանած, համ իմ տղէն, համ էլ Սոսըբ:

Եղտեղ խեղք էլմէն յընցաւ, ջուր բերին, ցանին յերեսին, խեղքն յէկաւ զլուխ:

Յէլաւ, տեսաւ օր խալիւոր Նամաթէ Իսան—Քուլլըբի բարէր բերեր ա Բէջանի դիզկին կիտայ Ամար աղի ձեռ, կըսայ. — Դճւ էրթըցած օր խոստ էկար, թէ որն օր Բէջանի դիզկին ուր ձեռով բերայ, տայ իմ ձեռ, ես Փարիշան խանըմ էնդոր կուտամ:

Ամար աղէն ասաց. — Խն, յէմալ ա, ես խոստ էկայ:

— Օր յէմալ ա, հանդա ես դիզկին տուեցի քո ձեռ, դու պէտք Փարիշան խանըմ տաս ընծի:

Եղ Նամաթէ Իսի խօսքի վերէն փշում Ամար աղէն փշամզաւ, ուր մտքի մէջ ասաց. — Ջանըմ, ես իմալ մէկ ձին յապով յէլիմ, իմ լուռու պէս աղջիկ տամ էսա խալիւ տարեկան խալիւորին:

Եղտեղ Ամար աղէն Կեառօյի խաբրին էս խաղով քիսաւ. —

Դե՛, Կ՞օ Կ՞օ ...

Կեառօ՛, որդի, ես խօսեմ գեռ ին, գեռ ին, վի՛ր ...

Իմալ օր անգին ֆար յընկի փիսի սրկեմ, վի՛ր ...

Եղ երած կտրեմութեմ ոչ փոն ա վի ...

Կտրեմութեմ ես խալիւոր բաբօրն ա, հայ վի՛ր ...:

Ամար աղէն էս խաղն օր ասաց, Կեառօն դարձաւ ուր մօր խաբրուց. — Նանէ, էս Ամար աղէն ծուր ա, յորին զէս բեպատիւ էրաց:

Մէրն ասաց. — Որդի, յընչի՛ ծուր ա, չըս տեմի, քո խալիւոր բարէր ձեռ դիզկին բերե, տուեր ա Ամար աղի ձեռ, կըսայ. «Եղած կտրեմութեմ իմն ա, պէտք ա դու Փարիշան խանըմ տաս ընծի»:

Մէրն օր էղլա ասաց, Կեառօյի յաչքեր թռաւ դադաթ. Որտէն էլ չի թորկեց օր Կեառօն բան ըսէր. յինք էղտեղ Ամար աղին մէկ խաղմ ասաց.

Դե՛, Կ՞օ ...

Խալիւ-դարան ձմերուկ կայ, ձմերուկ կայ, վի՛ր ...

Ամար աղէն խիլ խեռ չի տեսայ, վի՛ր ...

Կորցուցեմ եմ բիլբուլն ու ծաղիկ, վի՛ր ...

Դօլ ու զուռնեմ բերեմ, հայ վի՛ր ...

Կուռղ առուծ Քուլլըբէ Սլեմին քաղեմ, վի՛ր ...

Նոր զանգ Կեառօյի խաբրին, հայ վի՛ր ...

Փարիշան խանըմի խեռ բռնիմ, վի՛ր ...:

Որտէն օր էս խաղն ասաց պրծաւ, Ամար աղէն ասաց.

— Որտէ, ես իմ խօսքի տէրն եմ, որն օր ձեռ դիզկին բերի, տուեր ա իմ ձեռ, ես էնդոր կուտամ Փարիշան խանըմ:

Ամար աղէն ու Որտէն իրարու խեռ զրուցալու վաղք Փարիշան խանըմ խանչեց Կեառօյի մնացած յընկերտիք, դողտու խաբրուց. — «Թէ էս նամուս ո՛րն ա էրեր ա:

Եղտեղ էլ ըսին. — Կեառօն:

Փարիշան խանըմ օր սալըղ էրաց, դուս էկաւ, տեսաւ օր Կեառօն յէմալ ա հերետի օր քիչ մնացեր ա համ զարկայ ուր բարէր սպանայ, համ էլ զուր խէր ու համ էլ Փարիշան խանըմի սիրտ չըր յուզէր զէն խաբրի տարեկան խալիւոր օր մեռլի խոտ բերնից գուկէր: Եղտեղ յառէջ էկաւ, խաղմ ըսեց. —

Դե՛, Կ՞օ ...

Խալիւ-դարան կեռ ու մեռ ա, վի՛ր ...

Քուլլըբէ Սլեմին կուռղ առուծի երաց, անուն խանեց, վի՛ր ...

Խալիւ-դարան խաղար եօր խալիւ մարդու խեռ կուռեմ ա, վի՛ր ...

Դե՛, քիս եկոր տեղ սաղ մնայ Կեառօ, վի՛ր ...:]

Աղջիկն օր էս խաղն ասաց, Ամար աղի խեղք նոր էկաւ դըլուխ, ասաց. — Ջանըմ, ես իմ աղջիկ յընչի՛ տամ էս խալիւ տարեկան խալիւորին. կուտամ Կեառօյին, օր ջանիկ եմ, յիրար հունգուլի եմ:

Տարան Քուլլըբին խորեցին:

Քառասուն յընցաւ, նոր բերին եօթ ձեռք դիզ զուռնա դարկին, Կեառօն ու Փարիշան խանըմ խասան յիրար մուրագին:

Ի 7

ՍԻՅԱՄԱՆՏ

(Նորագույն Տիմ գիւղի բարբառով) *

Սիյամանտ Սիւլմանցի, դաշտի (Մուսուլ) երկիր կ'իս:

Ելաւ էկաւ մէ մարդու մօտ իլաւ մշակ:

Սիյամանտ տեհաւ, որ ասեա ինոր աղին կը տփէր:

Էն մէկ օր ասաց.—Ահա ընի, մօ մէ ըսկուն մարդմ ընեմ ցօ-
փար, մարդ չըզէն զախմ չընի. մարդ չըզէն խաց տուող չընի, մըջ
ըմենի գլխուն էն աղէն դանի:

Գնաց մօ Միրէլանի, գնաց էլաւ մշակ էն տեղ:

Միրէլանիին կէր քառսուն մշակ. գնաց մօ քառսուն մշակ.
ասաց.—Ես մօ ձե ընեմ մշակ:

Եղաւ մշակներ ասին.—Մե միրախոռ (ախոռաստի) կայ. գնա մօ
միրախոռ. քե բռնի,

Գնաց մօ միրախոռ, միրախոռ ասաց.—Բիօ անուն իշի:—Եմ
անուն Սիյամանտ ի, ասաց:

Ասաց.—Դիւ կընիմ մշակ: Ասաց.—Խա, կընեմ:

Ասաց.—Արե, քանեմ, էրթամ մօ Միրէլանի քե բռնի:

Տարաւ գնաց մօ Միրէլանի, ասաց.—Աղա, էսա լաւ մարդ ի,
պտի բռնեմք մշակ.—Դիւ գիտես, գնա, բռնի, ասաց:

Տարաւ յիվարին մօ մշակներ, մշակներ ասին.—Դիւ օտար
մարդ էս, գիշեր քեօ քիւն չտանի, մե շոտ խանես վեր, մենք ըլ-
նենք գիւս մեր բան:

Մշակներ ընկեան պեհիւի քընան: Սիյամանտ չխանեց վեր,
էրկու սահաք վրէն ընցաւ. գինք էլաւ վեր. ուր ճրագ կ'ալուց.
քառսուն ճրագ էր. քառսուն էլ կ'ալուց. ուր ձիանքներաց տեղ աւ-

* Ասած է Պետրոս Վերտեան:

Վեպիս ոմանք Սիյաքեցօ, ոմանք Սիյա Անմասի, ոմանք Սիյամանց,
ոմանք եւս Սիյաքեցի ելն. կասեն: Սորա մի տարբեր օրինակը հրատարակեց
յիւստակի արժանի Սուլանճեանց Գարեգին եպիսկոպոս իւր «Համով-Հոսով»-ի
մէջ, Սիյամանցօ եւ կնէ Ջարէ վերնագրով. սակայն աւելի համառօտ է հան
ճերկայ երկու նիւղերը:

լեց: Միրախոռ կ'իս թամաշա կանի: Սիյամանտ պիթուն ձիանքներաց
տակ աւելց. յարդ տուց. զըմենքն էլ հմ կախեց, ինոնց հմ կերան,
պրծան:

Սիյամանտ ջիւր քիչեց խորից, յըմենն էլ ջրեց, յըմենն էլ
քիւմեց, էլ մշկներաց բան չթողեց:

Սիյամանտ իշ արեց, յըմեն ձիանուն քեամկին մէմէկ ձեռ
դրեց, կան տուց, վար ձիու քեամկին ձեռ դրեց, փոր խասուց
գետին, ըսկուն թափով կը դներ, յըմենն էլ փոր կը խասուցեն գե-
տին:

Մէկ շէյ ձի, թառի տակ կապած էր, գնաց, ուր ձեռ դրեց
վրէ էն ձիու քեամկին, էն ձին մէշը ըսկուն վեր թալեց, Սիյա-
մանտի ձեռ տարաւ, կ'ալուց առիք: Չըլուա Սիյամանտ, ձիու էրեւ
պագեց:

Սիյամանտ էն ձիուն լաւ ահանջ արաց.

Էկաւ, ճրագներ ընցոց, քնաւ:

Մէկէլ մշակներ քնած էն, էլ մարդ չակխաւ. քընան չուժ
լուցաւ: Մշակներ աղխան, ասին. Աստուած քեօ տուն աւրի,
լոս ի. էսա ի՞նչ գետախ ի:

Գնացին որ Սիյամանտ տփին, ասին.—Մենք թողինք քիւ հի-
ւին, էղա իշ գետախ ի:

Միրախոռ կանչեց.—Ձեր քեռասունի գլխի ղուրբան կանեմ
Սիյամանտի գլխուն:

Մնաց ամիսմ, էրկու. եօլա գնացին մէմէկու:

Մէկ օր մէկ բագրկեան բիւրեց, դրեց ինոնց գիղի քեմակ,
Միրէլանի չայրի մէջ: Միրէլանի յըմեն օր ուր խեծել կորող-
կէր, կասէր.—Գնացէք, հմ բան մընէն տուէք. չուէք, չալէք, առէք,
էկէք: Խիծել կըհեր դայ, բագրկեան բագին կը թողէր խեղեր,
կ'ալանէր. զըմեն կը ճանճըխեր, զըմենն կը փախնէն, կ'զէն յետ:

Միրէլանի էրկու օր ուր խիծել էն լաւնով օրողկեց, ճար
չտարին:

Մէկ օր Սիյամանտ կընի, կայնի, կեօղուով կ'օն կը տանի.
կուռակ կը տըսնայ խիծել գէն կ'իս կ'զեայ. յետ պլաւան, էկան
կոտորած խիծի նման:

Գորիս Սիյամանտ էն մէկ մարդու մընէ խարցում արաց:—
Էսա ի՞նչ ի, դիւ կեհեք, կ'զէք' ձի էլ ասէք:

Էսա մարդիւ ընըլիւր Սիյամանտից էլաւ.—Դիւ մէկ մշակ
մարդ էս, քե ի՞նչ կայ խըտ խարցման. գնա, քեօ մշկութենով նիստ
ու ել:

Սիյամանտ ասաց.—Դիւ որ ձի չասես, էս իմ կեօղիլի կապ
թալեմ քեօ վիդ, քե քեհեմ, չուժ ներքին սլարխեր, (արտ) տանեմ,

Ասաց.—Կեօ մէկ բազրկեան դրե էնա մեր գեղի քեաւանի մէջ, մենք կեհանք ինե որ շալինք, բիրենք, մե կը տփի, մե կըս-
պանի. մենք ճար չընք տանի. մեկը բիրի դայ:

Ասաց Սիյամանտ.—Գնա քեօ հալին, ձընէ ընչի կը քրթէր:

Սիյամանտ ուր կեօղով չլկեց, էկաւ. էկաւ սկուն ծուռ մար-
դու պէս, գնաց մօ միւրախոռ. միւրախոռի դէմ ուր կույի կեօղով
տփեց գետին, ուր հրսից կայիմ տփեց, ասաց.—Նա ասի տեհամ,
սկուն մօ մէ մարդ մը որ նա մարդ չընգէն զախմ ըլնի, նա մարդ
չըն գէն խաց տուող ըլնի. էսա մէկ բազրկեանի իկե, չկանայ վրէն.
խօղի, ասաց. ես չէի իկե մօ սկուն մարդ, մկայ Միրէլաւան ընծի
դասուր տէր, ես էհե ինե:

էդա միւրախոռ գնաց Միրէլաւանին մօտ, ասաց.—էն մշակ
իչ նոր բռներէնք, ձի ծնայ կասէր. կանչի, բերը, խարցում արա
մընէն, ըլկայ, իչ մարդ ի:

Ղանչից, արաւ ուր իրես, ասաց.—Դիւ ծնայ կասես:

Ասաց.—Խա, էլաւ ուր Խապրի տէր:

Ասաց.—էն չէյ օլախ տաս ձիկ, էն նագարե ուրմ տաս ձիկ,
ես տեհամ ինե:

Ասաց.—Գնա, ես տուերէմ քե:

Համա զանեց, ծուռ ցեղ առեց ուրմ, գնաց:

Գնացին զըմեն քնան. մէկ սահաք գիշեր գնաց. Սիյամանտ
էլաւ վեր, ուր շորեր խաքեաւ, ինոր չէյ օլախ քեչեց, բերեց, էկաւ
դիւս մըջ հաւչին. դարկեաւան խանեց վե.—Մէկ քաս պաղ ջիւր
բն ձիկ, ասաց:

Քաս պաղ ջիւր խմեց, տարաւ ուր օլխու աչք, իրես, բժիկ
լուաց, մէկ քիմարմ տուեց, ինոր թամբ վերուց դրեց վըր քեամ-
կին, թամբի դայիւքեր պինդ դըքեց, իլաւ ոտ դրեց ըւրբեպ, Աս-
տըծու անուն տուեց, խեծաւ թամբի մէջ. օլախ լաղաւեց. օլխու
նլաւ բռնեց, յետի-յետի գնաց, դարկեաւանին ասաց.—Մարդիւ
չասես Սիյամանտ գնաց. նստես դուան ետե չոււմ ես իգեամ: Դարկեան
տուեց յետ, դիւս ընկեաւ գնաց:

Գնաց, բազրկեանին զանչեց.—Դիւ քար արա, կեօ ես էկայ:

Բազրկեան ուր ընկերտեքաց ասաց,—էն իչ մարդ ի, էսա գի-
շերով իկե, գինք վըր Աստըծու զագապին բռներ ի:

Բազրկեան բաշին վախեցաւ. ինոր մօր խիթ իչ կերեր էր,
ինոր ատմի տակ դողաց:

Սիյամանտ էլաւ, քըչեց, գնաց վրէնքեր:

Ջանեց, բազրկեան բաշին սպանեց, ինոնց բազրկեան մէմէ-
կուց ըւրկով բժըգեց, տաս խոքի սպանեց, ասաց.—էկէք խը ձիկ,
էսա բազրկեան բառնանք:

էկեան, բազրկեան զըմեն բարձին:

Որ բարձին սլրծան, զըմենի դասուր տուեց, ասաց.—Գնա-
ցէք, էն իչ սպաներ իմ, սպաներիմ, մնացած գնացէք:

Բազրկեան բերեց էկաւ. դարկեաւանին ասաց.—Դիւս բաց:

Դարկեաւան էլաւ, դիւս բացեց ինոր, դաւէք քեչեց մըջ հաւ-
ւին, «նըխ» տուեց ջորեքերաց բռներ զըմեն առեց վեր յինի, դա-
րկեաւան մնակ, ձիանքերաց բռներ առեց վեր, թալեց վը մէմէկու.
էդա հաւս յըմեն լցեց, գնաց, դաւալ յօղի պատ:

Ջիւնքերաց լաղաւքեր առեց, դրեց մէ չրտի վրէն, կապեց.
էդա լաղաւքեր. յըմեն տուեց դարկեաւանի քեամակ, տարաւ մըջ
փայնին սլախեց, ասաց.—Մարդիւ չասես, գնա, քընի:

Իլաւ ուր գլօխ դրեց էդա լաղաւքերաց, փայնի վրէն քնու:
Մնաց առաւտուն Միրէլաւան էլաւ վեր, որ տեհայ ուր նըվեթ.
իչկաց չընկընկոց ընկե մըջ հաււին: Միրէլաւան փախաւ էլաւ
տանիս, ասաց.—Բազրկեան կեօ իկե, բռնէ վըր գեղին. յըմեն
սպանե, ես իմ մնացի, ձի էլ տըսպանի: Բռներ որ տըսաւ մըջ
հաււին, ասաց.—Իչկանք ով ի սկուն արե, կըլնի էն մարդնի արե:

էկաւ, գնաց յօղէն նստաւ, զանչեց գեղական.—էկէք, իչկանք,
ասաց. ով է արե էսա նամուս, ինոր իչ սլախ, ես տամ: Գեղական
էկան, ասին.—Մենք էնք արե, Պօղոս ասաց, «ես իմ արե», Պիտ-
րոս ասաց. «ես իմ արե». էն մէկէլ ասաց, «ես իմ արե»:

Միրէլաւան ասաց.—Ձե մի գեօվացէք, ով իչ արե, ինոր նշան
կայ:

—Ինու նշան իչ ի, ասին:

Ասաց.—Ինու լաղաւ կայ. լաղաւքեր ով բերեց, էնի արե:

Մարդ չբիրեց լաղաւքեր:

Միրախոռ ասաց.—Աղա, յէվարուան մշակ իչ քեօ ուրմ տա-
րաւ. էն մարդ կանչի գեայ, կըլնի էն մարդնի արե:

Երկու խօլամ օրողկեց. Գնացին, ասին.—Սիյամանտ, Սիյա-
մանտ, ասաց.—Իչ ի:

Ասին.—Իլի վեր, Միրէլաւան քե կը կանչի:

Ասաց.—ձեյնըմէք. գնացէք, չըմ իգեայ:

Գնացին, ասին.—Աղա, չգեայ, մէ տապլոտ մարդ մի, մէ յի-
շունց կտայ:

Ասաց.—Չորս խոքի գնացէք, չափունէք, առէք, էկէք:

Գնացին լաւա ընկեան.—Սիյամանտ, Միրէլաւան քե կը կանչի.
ծուռթին մի գնի վեր քե, արի:

էլաւ վեր, էդա լաղաւքեր թափ տուեց. տուեց մշկու քեա-
մակ, առեց, գնաց. տարաւ տըփեց մըջ յօղին, ասաց.—Առ քե:

Ասաց Միրէլաւան.—Աճարմ քե խըմայ, Սիյամանտ:

Էմէլ դարձաւ, ասաց. — Սիյամանտ, դիւ տնայտեղէլ էս Ասաց. — Խա:

Ասաց. — Արի, կայնի դիւռ, ես քանայի անիմ. դեղակնի աղ-ջիկներ, պատկուած խարսներ, կնկտիք, որբեմէրիք, չուս հա պառ-ւըներ, յըմեն դեան, քիւ դէմէն յընցնին. դիւ մատ թըլս ճն պար-գես, ես էն բիրեմ, պատկեմ վեր քե. դիւ տը կենաս մօ ձիկ:

Էդա չու պառւըներ ինոնց աչքեր դեղին. ինոնց պակըներ թողին, ասին. — Սիյամանտ մե առնի: Էկան, Սիյամանտի դէմէն ընցան. մէկ դապուլ չարաց, ասաց. — Մէկդէլ ձի չպիւնայ:

Միրէլաւին ասաց. — Դիւ քիւ չէյ ուլալս տաս ձիկ, նազարի ուրմ տաս ձիկ՝ ես համ, եմ կնիկ տըսնամ:

— Սիյամանտ, ես յէվարին տուերէմ քե, քենէ չըմ առնի. պէլի որ կեհաս քիւ կնիկ տըսնաս. դեսա մօ ձիկ. ես էհամ քիւ կնիկ բիրեմ:

Էլաւ դնաց, մէ թըքեայ ոսկի լցեց ուր նեպ, դնաց թըլս ուր կնիկ: Գնաց չոլ չոլստան, պառիմ ու պառստան. — Կան էկաւ, դնաց վըր մէկ աղբրին կայնաւ, ասաց. — Եմ ուլալս պեցմ մը տայ, ջիւր մը տայ, ջիւր մը խմեմ, էհամ:

Էլաւ դիւլպիմ տուեց յէւջն ուր աչից, դե մէկ սե վրան մը տըսաւ մըջ դաշտին: Գաստ էն վրանին արաւ, խեծաւ դնաց: Գնաց-դնաց մօ էն վրան, էն վրանի դիւռ էջաւ վեր, տեհաւ կեօ էն վրա-նի դիւռ մէկ կնիկ կայ. բարե տուեց, էն կնիկ բարե առեց. կնիկ վազաւ ինոր ձիւս դիւս լոռեց, ձին տարաւ, կապեց. տեղ թալեց, էն դնաց նստաւ վըր տեղաց:

Մէ պեցմ մնաց, ջիւր ուղեց մօտէն, ասաց. — Խողի ես դիտէ թէ էն կնիկ ի, թի աղջիկ: Ես ջիւր ուղեմ մընէն, եմ մատնիք թա-լեմ ինէ, որ կնիկ ի, եմ մատնիք չվիւռեցի, որ աղջիկ ի, եմ մատնիք կը վիւռեցի:

Ջուր տուեց Սիյամանտի ձեռ, Սիյամանտ խմաւ, մատնիք թալեց մըջ ջրուն տուեց քաս ձեռ, աղջիկ առաւ դնաց: Գնաց, ուր մատնիք փոխեց, Սիյամանտի մատնիք մտուց ուր մատ, ուր մատնիք թալեց մըջ ջրուն, բիրեց, տուեց էմէլ Սիյամանտին: Սի-յամանտ մատնիք առեց, մտուց ուր մատ, ասաց. — Էսա իշ վրանի. իշ ապով էկերիք սղայ, որ կիլից էք, դիւ մնակ ընչի էք էկե սղայ:

Ասաց. — Վեց աղբէր ձի կայ, ես վեց աղբօր քիօրնեմ:

Ասաց. — Քեօ աղբքեր յո՛ւր են:

Ասաց. — Գնացած նեջիւր, մենք Արարատանայ էլի ջոջի տենե էնք մի կե: մէկ քալամ մենք էնք, մէկ Արարատանայ չէին ի, չէ-խին լամուկ ընձիկ կուգէր, եմ աղբքեր ձիկ չտուին, ձի առին, էկան էսա տեղ:

Մնաց յէվարին, աղբքեր էկան, զատամանց իշկացին, կեօ մէկ ուլալս մըջ վրանին. վախեցան, չէկան: Մէկ էն աղբքերաց դեօղութենով էկաւ, խասաւ վրանին. քեօր տեհաւ, խարցեց. — Էսա իշ մարդ ի:

Ասաց. — Աւերութենի մարդ չի, էկէք:

Աղբէր դնաց յետ, ձեռնով արաց, էկան:

Էկան բարե տուին, բարե առեց:

Սիյամանտին խարցնին. — Դիւ իշ մարդ էս:

Ասաց. — Ես էլ մարդմեմ, ես գաստ Աստըծուն, ձե արերէմ, էկերէմ ձեր վրայ. դիւ ձեր քեօր ընչի կը թողնէք անտէր դայ, որ ես ձեր քեօր տանի, դիւ իշ դիտէք:

Ասին. — Վալալ, քիւ խապարն ի:

Խարցուցին. — Քեօ անուն իշ ի. — Եմ անուն Սիյամանտ ի:

Ասին. — Մենք վեց աղբէր ինք, դիւ էլաւ մի ջոջ աղբէր:

Առաւտուն էլան, դնացին նեջիւր, առին. — Սիյամանտ խուր ի, թողինք սղայ:

Սիյամանտ թողին մօ խաճէն, դնացին:

Սիյամանտ ու խաճէն կեր կերակուր չինին, կերան, իլան քէյֆն անին:

Էրկու ձեռ. լիս դօշակ չու յիվարին կարտին:

Յիվարին աղբքեր էկան, նստան. Խաճա գերին ասաց.

— Աղբքեր, դիւ ախր տըտէք մէկ մարդիւմ, ձի էսա մարդ պինայ:

Ջոջ աղբէր ասաց. — Սիյամանտ, քե պինա մեր քեօր. տանք քե: Ասաց. — Խա:

— Էստ, մե վեց աղբօր նաղդ բիրեմ, տանք քե:

Ասաց. — Դիւ տէք ձի, սութ չասէք, ես կեհամ: կը բիրեմ:

Սիյամանտ խեծաւ ուր ուլալս ուր ուրմ գրեց ուլիսու մըջ էր-կու տկանջ, թողեց, դնաց թըլս պանա Խաճա գերին:

Գնաց, պառին էր, դնաց մէկ աղբրիմ վըէն պայա իլաւ. ուր խաց կերաւ, ուր ձին դալեց. նստաւ, խաց կերաւ. տեհաւ կեօ մէկ բազրկան մը դեն կղեայ, էրկու սե ջորի բարցուկ, տուե յառ-ջն բազրկեանին, կեօ կղեայ, ասաց. — Վալալ, Աստուած տուեց. Խաճա գերինի նաղդ: Գնաց ուր ուլալս Ուռուճեանի քիմար մը գանեց, կեամ գանեց բիրան. ոտ դրեց թամբի բոբեպ. էլաւ, խե-ծաւ. Աստըծու անուն տուեց: դնաց թըլս բազրկեան, կանչմ տուեց, ասաց. — Էք բարահկու էրկու ջորին տոս ձիկ:

Ասաց. — Դիւ մէկ մարդ, ես էդա բարահկու ընչի տամ քե, ես ընձի կտամ սպանել, չըմ խապ:

Էն տեղէն դանչեց բազրկրնի վըէն. դնաց, զանեց, սպանեց. էրկու ջորին տուեց, էկաւ:

Ջորիք առեց, գնաց մօ Խաճա գերին:

Մէմ մարդ եմ ցեղ դէմ առեց ինոր, Սիյամանտ խարցնեց.—

Դիւ դորէն կգեսս, ախշար իշ կայ, իշ չկայ:

Էդա մարդ ասաց.—Վալա, մէկ տուն Արաքստանայ էլից սըլ իլաւ, գնաց պառստանի մէջ դրեց:

—Ընչի դրեց, պատճառը ինչ էր:

—Արաքստանայ չեխի լաճ ինոր քեօր կուզէր, չին իտար. առին ինոնց քեօր, փախան գնացին դայ. մըկայ մէ Մարդ-անուն Սիյամանտ, էկաւ ինոնց քեօր կուզէր, տունին Սիյամանտին. Սիյամանտ գնաց ինոնց նաղը, Արաքստանցոց էլի լաճ քսան ձիաւոր առեց, էկաւ թըխ Խաճա գերին. որ տանին. մահրեն վրէն. Խաճա գերինի ջոջ աղբէր չըր իտայ, գանեց էն ջոջ աղբէր սպանեց. Խաճա գերին առին, գնացին:

Սիյամանտ ըռըկվիւր իլաւ, մէկ սիլով գանեց էն պայիւն, իրեք քախլ գլորաւ. գնաց, ասաց.—Սիյամանտ ես էմ, դիւ ընչի էն ակնջկըլէն տուիր ձիկ:

Էն մարդ գլորուաւ, դե գատն ընկեաւ:

Սիյամանտ ասաց.—Արի, արի, էսա մէկ քեռ ջօրին տուի քե:

Պայեն ասաց.—Խոզի մէկ սիլով էր տէր ձի, էն մէկէլ ջօրին էլ տէր:—Գնա, ասաց. իւրիք ի:

Մէկէլ ջօրին տուեց յէռջն ուր, գնաց վրանի թեխ. գնաց, տըսաւ վրանի էն կշտէն նալոց մը կգէր կը տքէր. էդա քար քոէն տուեց յետ, էդա աղբէր խանեց դիւս, զընց վըր ջուրուն, կքեց, առեց, գնաց, մօ նեխիւմ, ասաց.—Էսա մարդ ժըրըցես, էսա ջօրին բեռնով տուերէմ քեօ հախին:

Ուր բաժին փառէն առեց, մըկէլ քալիւմ հախիւմ արեց:

Գնաց ընկեաւ պառստան, մըջ Արաքստանայ ելին. ելի դիմաց ընկեաւ, վրան վրանի զարկած, քանաւ վըր քանաւի զարկած, խէյ-վար վըր խէյվարի զարկած. էրկնուց աստղին ճապ կայ, խէյվար ու շասըրին չկայ, ըսկուն խաքապանց արած' լու չկրնայ եռայ մէջքեր:

Ձիուն ասաց.—Դիւ մեզ գնալը ձի, դիւ դոր կայնես, ես դայ պտի պայա ըլնեմ:

Էդա ձին, էդա վրանքեր յըմեն չինքեց, գնաց մէ պառուռ դիւռ կայնաւ. Սիյամանտ դայ պայա իլաւ:

Պառաւ ինոր դաս արաւ, տարաւ նստըցուց:

Պառուռ իրեք լաճ ինոնց ակիւքերնէն, իշ օր կայ, չկայ. ինոնց հայեք, նայեք ինոնք էն:

Սիյամանտ էրկու ոսկի տուեց պառուռն, օղորկեց, կեր-եմակ իշ որ պինայ բիւրեց:

Յէվարին պառուռ լաճեր էկան:

Ուր ծծեր բռնեց պառաւ, տարաւ ուր լաճերաց շանց տուեց, ասաց.—Էսա մարդիւ պէտք եմ ծծի կաթ ձե խաբամ ըլնի:

—Ձէ, մարէ, ասին. դիւ ընչիս անես, սկուռն անենք:

Էկան բարեւ տունին մէմէկու, նստան:

Ասին.—Դիւ մեր ջոջ աղբէր, չմենք պտտիկ աղբէր, մեր մէր սկուռն ասաց. մե մօր սիյամաք կը բռնենք. ինչիս դիւ հազ անես, մենք անենք:

Ասաց.—Մենք իլանք աղբէր. էսա Խաճին եմ նշանածն ի, պտի բիրիւմ ընձի խըմայ,

Ասին.—Խաճէն մեր պամամու խըմար ի. չըմփի դիւ էլար մե աղբէր, ինչիս դիւ հազ անես, անենք:

Ինոնք էլան գնացին խարսնիս, չուժ լուսուն մնացին:

Սիյամանտ մնաց դայ, գանչեց պառուռն, ասաց.

—Դիւ կանաւ խառնես մօ Խաճա գերին:

Ասաց.—Հո՛ւ, ինչիս դիւ հազ անես, սկուռնեմ:

Սիյամանտ ուր մատնիք տուեց, օրողկեց մօ Խաճա գերին:

Պառաւ գնաց որ մտեր ինե, չթողին. տուեց մէկ ոսկի դըռ-սլախին, ըսկուն գոռաց, ասաց.—Թող, ես էհամ, եմ կալօ խարս տըսնամ:

Խաճէն ասաց.—Թու մարդ չգեսայ եմ մօտ, որ իկաւ, ես ձը տըսպանեմ:

Պառաւ ասաց.—Էն իշ քեօ քեապար կը սիրիս, ես գեամ:

Ի թող գնաց մօ Խաճա գերին, մատնիք տուեց:

Ասաց.—Պառաւ, էսա մատնիքի տէր դոր ի:

—Վեօ, եմ տունն ի, ասաց. ձի լաճ արերէմ:

Պառաւ դորիս էկաւ մօ Սիյամանտ, Սիյամանտ խարցում արաց պառուռ մօտէն, խանեց, իրեք ոսկի տուեց:

Պառաւ էմէ էլաւ ժաժիկ մաժիկ դընց վըր խացին, փշուժ մատեց. սլութիկ մութիկ, տափիկ մափիկ, գնաց մօ Խաճէն:

Խաճէն ասաց.—Իշ լաւնով ձի պի տանի:

—Դիւ գիտես, իշ ըռըգա տըսնամ, ասաց. էն կայնուկի:

—Առաւտուն ես քանցի տանեմ ելին, ձէն իշ ջոջ, պտտիկ, էն իշ զինք կանայ իշու քեամիկին էլ բռնի, գեան եմ վրանի դիւռ միջան տան, եմ քիջ բացուի, էհամ սլալա:

Պառաւ զըրաւ յետ, ասաց.—Ասաց Սիյամանտն էլ գեայ միջ-ան քիջ խոռոթեն:

Սիյամանտն էլ խեծաւ ուր չէյ ուլախ, գնաց:

Արաքստանցոց էլն ի, որ հօթ-ութ փէտ առեց ձեռ, որ շատ առեց, Խաճե կայնե քամաւա-Էդա փեսէն, իշ Խաճէն տը պըսակեն:

մըշ մէյսնին։ Սիյամանտ լընկ խուռ ինն։ փէտով տուեց վզի տող. քիթ բերանով խակեց մըջ խողին։ Սիյամանտ թողեց, գնաց, ուր կօնախի դիւռ պայա իլաւ։

Մարդ չգիտցաւ ո՞վ զարկեց. դաս մը կըսէն, խրիչտակն էր, դաս մը կըսէն ազրայիլն ի։

Խաճէն ասաց.— Էս օր գիշեր զօմի մէջ անենք խարսնիս, քեյֆ, խոշութեն. լուսուն էհանք պտակ։

Յիւլարին իշ արեւ մտաւ. սազ զարկին, գնացին խարսնիս։ Սիյամանտ իլաւ, քիմար մը տուեց ուր օլլաւն. մէկ ճանկ ոսկի տուեց պառւուն, ասաց.— Էստ ելի էկիր քիւ լաճերէն՝ որ քիւ լաճեր եմ պէտք չանին. չու մարդ չգետնայ թըխ ընձիկ։

Էլաւ, խեծաւ ուր ձին, գնաց Խաճէն վրանի փերեք ճղեց, տուեց յետ. Խաճէն բիրեց, էկաւ. խիծուց ուր քեամակ, մէշկապ թալից ուր քեամակ, Խաճէին կապեց յերար, իլաւ, գնաց մըջ խարսնիս. մէկ ճանկ ոսկի տուեց սազ արող բոջիւն, ասաց.— Արա շապաւ, ես գեաղտիկ մարդ չըմ տանի, կուտի տը տանեմ։

— Հայ շապաւ, մալի ապաւ. Սիյամանտ Խաճա գերին տալաւ, ճանկ մը ոսկի խուռ մըղըրպիւն։

Որ ասաց. «Խաճէն տարան, յըմին տուին մըջ զլիսուն. ես տուի մըջ զլիսուն, դիւ տուիք մըջ զլիսուն, ասին։

— Ձէն մի տուր, սութ ի. Արարանցոց ելի լամուկ լսնայ, քե կսպանի։

Ասաց.— Աստուած ձեր տուն աւիրի, տարաւ գնաց, ես ի՞նչ ասեմ։

Սիյամանտ Խաճէն բիրեց, էկաւ պառին, խլացուց, էկաւ Սարհաշի սինառ, (տրեկիւան հիւսիս),

Որ լոսցաւ, հաւար ընկեաւ խաւ. ջոջ, պտակ ընկեան խաւ. պառու լաճերն էլ էկան, գնացին, խառան Սիյամանտին։

Ասեմ, պառու լաճեր խիծի պառանիւ բռնած չըն թողնի մարդ էհայ, փիսկն մընակ կեհայ։

Ասեմ Սիյամանտ գտանի, Խաճէն կեօ դրե, նստե։

Փեռէն գնաց, մօտացաւ, գետին է խառնին մօ մէմէկ։

Սիյամանտ իլաւ, դասքմալ տուեց Խաճէ ձեռ, ասաց.— Սղայ գիւ խաղայ, ես տեհամ ինոր յառաջ։

Գնաց ինոր յառաջ։ Էգա պառու լաճեր խիծի պառանիւ բռնած չըն թողնի մարդ գեայ, կասին.— Խաճէն էրկըսից մէկ տառնի. մենք առնող չընք, մի գնացէք։

Էրկուս խառան թըխ մէ մէկէլ. մէմէկս բիւր իլան պոտոտ. Սիյամանտ քեամակ մընէն տուեց, մէկ քօփուզ գտնեց մըջ զլիսուն. ճանճղեց, բիրեց տակ. պայա արեց գետին։

Խաճային դանչեց.— Արի սղայ, քիւ պամամու գլօխ դիր վըր քիւ չոքին. քեամար չմնայ մըջ սրտին. չու էնոր խոքին թռնի։

Իկաւ, դրեց ուր չոքին, չու խոքին տուեց։

Խաճէն խեծաւ գէնու պամամու ձին, զինք խեծաւ ուր ձին.

քչին, գնացին։

Խիծիկ էկաւ էն սպանուկին. տուին ինոնց մարդ, գնացին.

Սիյամանտ տուեց Խաճէն, էկաւ։

Գնաց Սիւփանայ քեամակ դաշտմ կայ. գնաց, նստաւ։

Ասաց.— Քեօ չոք դիր, Խաճէ. ես գլօխ գնեմ վրէն քընիմ։

Գլօխ դրեց, քիւն տարաւ։

Մէկ վերու կով էկաւ, խիծ վեց ցլուր խաւ կովուն էր, մէկ մընէ ղոչախ էր, կով մէկկեանցմէ խիւր էր. Խաճէն ծծղաց, ասաց.— Էստ հարի Սիյամանտն ի, կով զըմեկեանցմէ խիւ, կառնէ կեհայ։

Որ ծծղաց, Սիյամանտ ալիլաւ, ասաց.— Պեկաւի էկաւ վըր ձիկ որ գիւ կը ծծղաս։

Ասաց.— Ձէ.— Պա ի՞նչ իլաւ որ գիւ կը ծծղաս։

— Մէկ վերու ցլուր էկաւ, գնաց. մէկ վերու զըմեանցմէ գկով խիւր էր, ասի. «Էստ եմ Սիյամանտ կը մանի»։

Ասաց.— Ահս ընի եմ խոքին, եան ես սաղ մնամ, եան էն, չումու գիւ աւիր Սիյամանտի ցեղն ի։

Ասաց.— Սիյամանտ, ես հիւի կանեմ, մի գնա, ես կուրպան եմ քեօ դիրկեվանին, մի գնա։

Ասաց.— Ձէ, ես պտի էհամ։

Էլաւ դիրկեվան կապեց վըր ուր, գնաց։

Գնաց վերու եղ կեօ գնացե, խառն Սիւփանայ գլօխ, կովն էլ կեօ կշտին. մէկ դիրկեվան թալեց ինն. գտնեց, վերու եղ սպանեց։

Գնաց, ոտ տուեց կօտին, որ տը զինէր. գտնակ թալեց, վիզ կտրեց. էն ուր գլօխ թափ խուռ, կօտ գտնեց Սիյամանտի ոտաց տակ, թալեց։

Սիյամանտ գնաց, ընկեաւ Սիւփանայ տակ։

Ընկեաւ վըր մէկ պալալիւկի կոճին, վըր ուր քեամիկն։

Կոճ մէկ թիզ ինոր սրտից տուեց դիւս, սպանեց, պրծաւ։

Խաճէն իլաւ խը չոփին գնաց. գնաց իլաւ Սիւփանայ գլօխ, իշ վերու եղ դայ մըւսրիւ. իշկաց գատ, մարդ տեղ չըտեհաւ. իշկաց մէկ նալոց էկաւ, գնաց քարի գլիսուց իշկաց Սիյամանտն ի, ընկի, կը աքեայ։

Խաճէն իլաց։ Գարիս խաղ ասին իրարու։

Խաճէն ուրին խակեց ցած։

Մկայ էրկուս էլտած ի ծառ։

ՍԻՅԱԲԷՆՏՈ ԵՒ ԽԱՃԷ ԶԵՌԻՆ

(Խօսքիւն քարքառով) *

Սլիվանայ էրկիր Սլիվանցիւմ կեղի. էդոր մէկ տղայ կեղի, տղի անունն լէ Սիլաբէնտի կեղի. չատ աղքատ կեղին: Մէկ օր կելլին ինքն ու ուր խէր խորթեր կը տանին, արծան: Խորթեր կը բերեն, խէր կասայ.—Գնա՛, գեղէն խաց ժողովա՛ն բի:

Սիյաբէնտօն կերթայ մըջ գեղին, խաց կը ժողվայ, կենի օր տուն ըերայ, ճծեր կը ժողվին վրէն ձեռնէն կառնին: Սիյաբէնտօն էամալ ինչ խսր խաց կը ժողվայ, գեղի ճծեր կը կըլին մօտէն, էնի դարտակ կը թօղկայ կերթայ մօտ խէր: Լուսուն լէ էլման գնաց, ժողվեց, էլման ճծեր առան մօտէն: Մէկ օր լէ գնաց մըջ գեղին, տեսաւ օր, հեռի լսողաց մօտէն, մէկ ջանդակմ կէր, չներ թա- փած էն վըր ջանդրկին, կուտին. իշկեց պղտիկ բօճիմ էկաւ, զէգ չներ գէն լարեց, գէն լարեց, ջանդակն ինքն գաւրեց:—Վայ, էսօր խող իմ գլխուն էղի, ասաց Սիյաբէնտօն Սիւվին, ես ինչ խսր խաց կը ժողվեմ, կուգեան ընձնէ կը խլին, ես ձէն չըմ խայ:

Սիյաբէնտօն էլման դնաց խաց ժողովոց, ճօր էլման թափան վերէն. Սիյաբէնտօն ա, դարձաւ վըր ճօրոն, ամէկին դրբ մը էզար, էնտեղ լարեց, էնտեղ, առաւ խաց, դնաց խօր կուչտօ—Սիյաբէնտօ, ասաց խէր, ամին օր խաց չըր բերէր, լալելին գիդէր, չէսօր իմա էդաւ:

Ասաց. — Ահիօ, յէսօր գացի, զաղար մի խմլա էրեց, ե լէ իշկեցի զաղարին, զարկեցի ճծերուն, լարեցի, խաց առայ, հկայ:

Սիյաբէնտօն մէկ ամիս մնաց խօր կուշտ, մէկ օր ասաց.—
Սլիվանայ խաց ընձի խաբամ ա կեցի, ես թորկիմ, էրթամ ուրիշ
եղկիւր: Թորկեց էկաւ Ել-աղասու մը խող, տեսաւ ութ խողի մարդ

*) Պատմած է Տափալանք գիւղացի Պօղոսեան Սառաս: Վէպիս նիւղերը
 աս եմ, ունի ընդարձակ երգեր:

Ներկայ Սիլվամանսի սոյն երկրորդ գիւղը ունի երգեր որ այլ եւ այլ բաղբերակներով կերգուին:

Նստած էն ղըսա կէնին. փշում կայնաւ, իշկեց էնոնց ըկրան: Կան-
չեցին էդ մարդիկ. — Սըխ էստեղ:

Սխարհնաօն դնաց էդոնց մօտ, էդոնք աւին.— Դնացէք, խաց
բերէք, թը ուտայ:

Խոց բերի՛ն, ասի՛ն.—Քու անուն ինչ ա՛ր — Իմ անուն Սիյա-
բէնոօ ա, ասացի։

—Ո՞րտեղացի ես—Սլիվանայ երկրէն եմ:

— Դու ի՞նչ արով կը պտտեաս — կը պտտում իմ ապրուստի խամար:

Սիլվաբէնտոյին մշակ բռնեցին. թառի տակի ձին առեցին
ասին.— Էդ ձին աղէկ կը տիրես, կը չախես:

Սիյաբէնտօն պղինձ մի ջուր լցեց, դրեց թորուած վերէն, գէդ էրկու ձին խանեց դուռ, բրդի սապօնով լուաց. ինչ որ ուրիշ ձիանքներու եմ կուտէն, գողնէր, կը բերէր էդ էրկու ձիու առէջ կը լւէր: Մշկըներ էկան, մտան քաւին, իշկեցին օր ձիանք էրկու օխսայով կապեն, չգաւթուիր. իմ աղբօր ասեմ, տասուերկու խոգի էկան, էրկու-էրկու մանրիխա տուեցին Սիյաբանտօյին:

Օրերուոց մէկ օր Ել-աղասին Էկաւ, մտաւ ձիանքներու մէջ, տեսաւ ձիանք Էղած ա Բեաիի ձիու սլէս հաւարի. Կանչեց մըշ-կըներ Էբեր, ասաց.—Էսա ձիանք ինչ ձի են:—Թառի տըկի ձիանքն են, ասին մշկըներ:

—Ես ո՞րն ամ տիրելու, կանչէ՞ք թը իդայ:

Սիրարէնտօն էկաւ. Էլ-ուղասին խարցուց.—Անունդ ի՞նչ ա:

— Իմ անունը Սիլվաբենեդո աս. ևս Սլիվանայ երկրէն իմ:

Աւարդ. — Իմ արկի ձին տռւէք, թը արիւն:

Սկսաբէնաօն էր, զէդոր ձին իմալ տիրեց, քու հաւնածի պէս, որ խեծնէր, ինչ որ խաւքու կը թռնէր։ Էդ օրեր Էլ-աղասու խող քահաւասուն խառ խաւամի ընկեան. դաւացող քալնեցին, էրթըցող քալնեցին, ձէն գնաց, խասաւ էդ Էլ-աղասու թագաւորին։ Թագաւոր զիր գրեց. — Դո՛ւ չկեառնան քու կրկիր զաւերեր, օր գողո՛ւթեն չէղնի։

Ել-աղասին կահիկեց, բերեց էրկու խաբիր խառ մհակ, ասաց.
— Կերթաք, գէն գողեր կը բերէք, օր չի բերէք, կը մեհմ գուտ:

Սխարճեածօն, իմ աղին ասեմ, էկաւ, տեսաւ մէկընէր զըսա
կենէն, ասաց.— Եղ ինչ զըսա կենէք, ինչ դաւի ա: Ասին.— Եւ-
դասին մըզի կտնչեր ա զողերու արով, մինք կը վախենանք, իմալ
էրթանք, չընք կարայ ընդոնց վերէն:

Ասաց Սիյաբէնտօն.—Դէ, դացէք, ձեր Էլ-աղասու տէք. Սի-
յաբէնտօն կտայ. — Էլ-աղասին ուր տըկի ձին թը տայ, ուր նակեր
թը տայ, որ ես էրթամ, բռնիմ, բերիմ:

Էն մարդոց մէկ՝ մէկ չափալեւս հղարկ Սկարէնտոյի էրես, էն

մէկել ասաց.—Յորին զարկիր, ափսոս չէր Սիյարէնտոն։ Սիյարէնտոն ասաց.—Կը զանի, զանի, զարար չունի։

Ասաց էն չափալեխ զարկող.—Բա մենք էրկու խարիր խողի ենք, մենք յորին չլրնանք էրթար, էսի մնակ կերթայ։

Ասաց Սիյարէնտոն.—Ես Աստուծոյ խրամանքով կերթամ։

Էն ութ խողին զացին Էլ-աղասու մօտ, ասին.— Էլ-աղասին անուշ մնայ, Սիյարէնտոն կասայ.—Ուր տըկի ձին տայ ձի, ես մընակ էրթամ, բունիմ բերիմ։—Դէ, չուտ կանչէք թը գայ, ասաց։

Կանչեցին էկաւ.—Դո՛ւ իս «հարամիք կը բռնիմ, բերիմ» կասես։ —Աստուծոյ խրամանքով կը բերիմ, ասաց։

Էլ-աղասու ձին բերին, ճակեր կապեց վերէն, էնտեղ «թառլան գլօ» մի կանչեց Սիյարէնտոն։

Էարի, յօ՛ յօ՛ յօ՛. Էլ-աղասը, եազ ... Ես քեզ մատաղ,

բը դորքան,

Էազի բը դովարա խոսե հետորմ.

Ես Աստուծոյ ուժով կերթամ.

Դըզան դըզըմ ու բիւրմ էլաղասի։

Դողեր կը բռնեմ, բերիմ Էլ-աղասուն։

Էլ-աղասու ձին խեծաւ Սիյարէնտոն, գնաց. Աստուծոյ խրամանքով տեսաւ քեանսուն, գող սարի գլօխ, ասաց.—

Դեալի տուտան, ռարի հասպան տուտ բրբըն,

Այ, ձիաւորներ, ելէք, ձիանքը հեծէք,

Նարե բրբեմ Սիյարէնտոն քերախի հար ու մա գրբ.

Զլինի ասէք Սիյարէնտոն ապերախտութեամբ եկաւ, բռնեց.

Դէ, ռարա, զին ու հասպե խո լեխն, շեռա խոսե բրբըն։

Դէ, ելի, քու ձիու թամբը չինէ, Աստուծոյ օրէնքով արէք։

Դողեր ասին.—

Սիյարէնտո, դիւ ու կեանք, զեւ ու զիվի մարմ բը բրբըն.

Սիյարէնտո, նեւ ու աղեղ, ոսկի, արծաթ, մարդով մինակ ես.

Դիւ չման մեա բրբըն, բնըմ չը մարմը ըն։

Դու ինչպէս մեզ կը բռնես—քառասուն մարդու։

Բը դովարա խոսե հազի ո բրբըն։

Աստուծոյ ուժով ես ձեզ կը բռնեմ։

Դողեր տուեցին վերէն, կուր էրեցին. քեանսուն լէ Աստուծոյ խրամանքով բռնեց, զոտներ կապեց ձիու փորու տակ ու, իմ աղբօր ասեմ, ձեռներ կապեց, առաւ էկաւ Էլ-աղասու մօտ.

Էարի, ճիւ ռարա, Էլ-աղասի, դէ, ճիւ ռարա բրբեւ.

Դու ելիր, Էլ-աղասի, դէ, դու ելիր, տես.

Սիյարէնտո չի կըր, հեյ վոյի, հեյ վոյի.

Սիյարէնտոն ինչ ըրաւ, հեյ վոյի.

Էլ-աղասի, դէ, ճիւ ռարա մեզա բրբեւ, բը դովարա խոսե.

Էլ-աղասի, դէ, դու ելիր մտածէ, Աստուծոյ ուժով.

Սիյարէնտո ըշատաւ չի անիյեա.— չըլ դըզ մը ըշատաւ անի։

Սիյարէնտոն քեզ համար ինչ է բերիւ.—քառասուն գող ես քեզ համար բերիւ.

Էլ-աղասին ասաց.—Բռնէք Սիյարէնտոյի ձիու գլօխ։

Սիյարէնտոն ձիուց թռաւ տակ, գնաց ձեռ էտուր Էլ-աղասու ձեռ. Էլ-աղասին բռնեց ճակատ ողակեց. կանչեց, էրկու խարիր խաա մշակ էկան. Էլ-աղասին ասաց.—Սիյարէնտոն ձեր էրկու խարիրին ջոջն ա. էնի իմ ջոջ աղէն ա, չըլի Սիյարէնտի խօսաց էլիք.

Էլաւ, զղողեր ճանփեց, գնաց թագաւորին։ Սիյարէնտոն էկաւ, նստաւ Էլ-աղասու կշարին, ան քեաշեց. Էլ-աղասին ասաց.— Սիյարէնտո, դու յորին ան քեաշիր։

Ասաց.—Իմ խէր, իմ մէր Սիւվանայ երկիրն ին։

Ասաց.— Դը յիլիր, լուսուն խուրճի մի օսկի կը լցեմ, կառնիս կերթաս քու խօրն ու մօր կը բերես. օր չէկան՝ օսկին թը ուտին մեռնելու ժամանակ։

Սիյարէնտոն լուսուն ընկաւ ճանփախ, գնաց գնաց Միր Արաբու ելին բուսը էկաւ. տեսաւ խաղար կօն մէկ քաւաճ ա, մէկ կօն մէկ քաւաճ ա. ասաց.—Ես պտի էրթամ, իմանամ, էդոր էութեն ինչ ա. օր գատանց դրեր ա։ Գնաց կօնի մօտ, տեսաւ աղջիկ մի կօնէն էլաւ. Սիյարէնտոն ձիէն թռաւ տակ։ Աղջկայ տըք առաւ Սիյարէնտոյին, խեղ գնաց. իչկեց, Սիյարէնտոն չատ խօրոտ ա, աշխրքի մէջ չի գտնուիր։

Սիյարէնտոն ասաց.—Բու անուն ինչ ա։—Խաճա Զէնին։

Ասաց.—Բեզի խէր ու մէր, պամամ, ինչ ունես։

Ասաց.—Եօթն աղբէր ունեմ։—Բա քու անուն ինչ ա։

Ասաց.—Իմ անուն Սիյարէնտո Սիւվի ա։

Խաճա Զէնին անդ ու բարձ էրեր, մըջ կօնին դեց. կօն էլ էն դպար ջոջ ա, եօթ սուն ա։

—Բու աղբրտիք դմր ա գացած. ասաց Սիյարէնտոն։

Ասաց.— Իմ աղբրտիք գացած ընձի արով Կոնէ Միր Արաբու խեւ կուր։ Ասաց.—Յորին ա գացած։

Ասաց.—Ես Կոնէ Միր Արաբու խօրողոր աղջիկն իմ։

Ասաց.—Բու աղբրտիք յորին չի տան Կոնէ Միր Արաբուն։

—Իմ աղբրտիք կուտան, կասեն. «Գնա, մէկ անէ եօթ խտ աղջիկ բի մըզի, որ մեր քուր տանք. էն էլ չէրթայ. բերայ։

—Է, ասաց, յէսօր քու աղբրտիք կըզան։—Խա, ասաց։

Յիրկուն էկան. տեսան մէկ խուրճիկ խրեղէն մարդ մի չաւր նստիր աւ Բարե տուին։—Աստուծո բարին ձեզի ասաց։

Խաճէ Զէւին ջուլ բերեց, աղբրոց տակ դրեց, նստան:

—Աղբրտիք, դու գոր իք գացէ, ասաց Սիյաբէնտօն:

Ասին.—Գեացեր էնք, կռիւ կենէնք Կոնէ Միր Արաբու խեւ. չէ էսա Խաճէ Զէւին մեր քուրն ա. Կոնէ Միր Արաբու տղէն էկեր, մեր քուր կուղայ, մենք լէ մէկ տնէ եօթ քուր կուղենք, որ մեր քուր տանք. էն լէ խօսք տուեց, մըկայ փոսմըներ ա, չտար, կասայ. «Յս չկարամ». մենք լէ մեր քուր չտանք:

Լուսացաւ. Սիյաբէնտօն էլաւ, ձին խեծաւ. էլաւ որ պտի էրթայ Սիւման, աչքը ընկաւ Խաճէ Զէւին, ուր էրթալ փօսմընաւ: Զոջ աղբէր էն պզտիկ աղբոր ասաց. — Գնա, էն ձիաւոր զանչա թը գայ:

Էկաւ ասաց.—Ձի ընչի կանչեցիք: Ասին.—Մենք եօթ աղբէր ենք, մենք մեր խօսքեր էրեցինք մէկ. մէկ էլ դու կեղիս՝ կեղինք ութ. մենք մեր խօսքեր էրեցինք մէկ, որ Խաճէ Զէւին տանք քե: Ասաց.—Դու որ ձեր քուր տուեցիք, ես էլ կերթամ մէկ տընէ եօթ աղջիկ իմ փարով, իմ դալնով բերեմ ձեզի. յըմա բերէք. Աստըծու յառէջ վաղդա էրէք, օր չի փօսմընէք. ասա, թը ձեր քուր բերայ, մատնիք փոխեմք:

Էն օր մնաց էնտեղ. լուսուն էլաւ, դարձաւ գնաց դըխ Էլ-ա-դասին, չընաց Սիւման: Գեացին, Էլ-աղասուն ասին.—Աչք լ լուս, Սիյաբէնտօն էկաւ: Էլ-աղասին կանչեց, խարցուց. — Դու յորին չգացիր Սիւման:

Ասաց. — Ես գացի եօթ աղբոր ըռասք էկայ, Խաճէ Զէւին տուին ձի. մէկ տնէ եօթ աղջիկ պըտի տանիմ էնոնց իմ փարով, իմ դալնով: Ասաց Էլ-աղասին. — Ընձի աղբէր մի կայ, էնոր եօթ աղջիկ կայ:

Էլաւ խարիր յիսուն դեմարեա մալ բունեց, խաղար ձիաւորով խեծաւ, առաւ Սիյաբէնտօն ու գնաց ուր աղբոր մօտ. էն մէկել աղբէր էկաւ յառէջ, տարաւ տուն, ձիաւորները ցըվրեց. իրեք օր մնաց, ասաց.—Աղբէր, էս ինչ բիւ ա:

—Ես էկեր եմ, քեօ եօթ աղջիկ կուղեմ, տանեմ Կոնէ Միր Արաբու աղբոր տղէկներուն. էսա յիսուն բիւն էլ քու աղջիկներու դալան:

Աղբէր ուր աղջիկներ տուեց. էլաւ աղջիկներու խեւ խարիր բեռ ջընեգ էդիր: Էլ-աղասին առաւ, էկաւ ուր տուն իջուց աղջիկներ: Օր մը մնաց, խըլուսուն խեծան, էրկու խարիր ձիաւորով գեացին. գեացին տեսան օր կօն, մարդ չկայ. տեսան օր եօթ մարդ էնտեղ էկան. ասաց Սիյաբէնտօն. — Դու ինչ մարդ էք: Ասին. — Կոնէ Միր Արաբու մարդիկն ինք:

—Յուր ա էսա կօնի տէր: — Կոնէ Միր Արաբու տղէք էկան, կռիւ էրեցին, Խաճէ Զէւին տարան:

—Ասկեա՛ր, ասաց Սիյաբէնտօն, դու առէք աղջիկներ դարձէք:

Ասաց,—Ընչի տարան: — Սիյաբէնտօ Սիւմի կէր, էդոնց քուր սեղեց. էդոնք էլ եօթ աղջիկ սեղեցին. էլան բեքախսութեն էրին. թէ «մեր քուր չիք խտայ էլօղլուն, կուտանք մեր խօրողբօր տղին»:

Սիյաբէնտօն մինակ խեծաւ, գնաց իջաւ Կոնէ Միր Արաբու էլին մէջ. գնաց իջաւ եօթ սուն կօնի մի դուռ: տեսաւ մէկ խանըմ մի նստեր, դալլօն կը քաշայ. խարսին ասաց. — Ջուլ բեր, դի, իմ տղէն թը նստի:

Տեսաւ շատ խօրտիկ տղէմ ա, ասաց.—Նստի, որդի. իմ տղէն խաց բերէք, թը ուտայ: Որ կերաւ, խանըմ ասաց. — Դու որ էրկընէն ես: Ասաց.— Ես խարիր էրկընէ եմ:

—Խանըմ, էդ ինչ խարսնիս ա: — Խաճէ Զէւինի խարսնիս ա:

—Ձէ, ուրիշ մարդ էր ուղի: — Որդի, ասաց. դիւնեմ բեքախս ա. Սիյաբէնտին պըտի տէն, մըկայ Կոնէ Միր Արաբու տղէք տուած ա ուրանց խօրողբօր տղին, ընդոր խարսնիս ա բռնած: — Մարէ, Սիյաբէնտօն ես եմ, ասաց:

Խանըմ ասաց. — Ես եօթ տղայ ունիմ. վաղդա դրար էդի, իմ եօթ տղէն դնեմ քու ուղու:

Կանչեց գողկներ էրեր, ասաց.—Իմ ծծի կաթ ձըդի խարամ էդի, օր, էսի Սիյաբէնտօն ա. կերթայ Խաճէ Զէւին կառնի, Կոնէ Միր Արաբու տղէք որ կընկնին էսոր էտե, դարկէք:

Գնաց Սիյաբէնտօն Խաճէ Զէւինի կօնի դուռ կայնաւ, ասաց.

—Խաճէ Զէւին, արէ:

Ձեւ թալեց ձեւ, քաշեց ձիւ քարկ, էկաւ գովընդի օրբալաղ կայնաւ: — Իրնօլի, գուռնաչի, ասաց. արէք էստեղ. «Շաբաւ մալի աբաւ», Սիյաբէնտօ ու Խաճէ Զէւինի դիսուն. ասաց ու օսկի մի էտուր: Մէկ լէ էտուր, ասաց. — Էսա օսկին լէ էս խաղցողնեւուն գլխուն «Շաբաւ» էրա: Մէկ օսկի լէ էտուր, ասաց. — Էսա օսկին լէ «Շաբաւ մալի աբաւ», Սիյաբէնտօն առաւ դիւնաճէ Զէւին, գնաց» բալաւ (առանց դալանի):

Բօշէն չուրի Շաբաւ կանչեց, բըմընեց, յըմեն դիաց չըչկաւ կիչէին Սիյաբէնտօյին: Սիյաբէնտօն գանկուն դարկեց ձիուն ու քըչեց ասկընէն էլաւ դուռ ու սահաբէն մի ձանփայ տարաւ դիւնաճէ Զէւին, իջուց, ասաց.— Խաճէ Զէւին, էրկու խատ լալլուխ կառնիս քու ձեւ, էստեղ կը խաղաս:

Կոնէ Միր Արաբու տղէն ասաց. — Ձեր ձիանք խեծէք, ճակեր կապէք. Սիյաբէնտօն միշտան կէնէ, ուր ձին կը խաղցուցայ. Խաճէ Զէւին լէ էրկու խատ լալլուխ առեր, էնտեղ էլ էն կը խաղայ:

Սիյաբէնտօն դարձաւ զըր ասկըրին. էն եօթ աղբէր ընկած էն Կոնէ Միր Արաբու աղի էտե. Սիյաբէնտօն նեա ու անեղմ էզար սպանեց զԿոնէ Միր Արաբու աղէն:

Ասկեաւ քչեցին զըր Սիյաբէնտօնին. էն եօթ աղբէր տօին. — Կայնէր, ինչո՞ւ անաստուածութեն կենէք, մարդ էկաւ, դուր կնիկ տարաւ. յորին կը քչէք զըր էդա մարդուն. շատ աղէկ մարդ ա, օ սպանեց զԿոնէ Միր Արաբուն. աղէն մեղի զարար չէրաց. թը Կոնէ Միր Արաբու աղէն գէնի զարկէր սպանէր, կնիկ էն առնէր, դարձէք, էրթանք:

Էնոնք դարձան. Էդի Սիյաբէնտօն առաւ զԽաճէ Զէռին, էկաւ, էլաւ Սիփանայ գլօխ, ասաց. — Խաճէ Զէռին, իջիւ ձիուց, Իջաւ. Սիյաբէնտօն ասաց, — Նստի, իմ գլուխ դնեմ քո չոփի վերին:

Սիյաբէնտօն գլօխ դրեց զըր չոփին, պառկաւ. Խաճէ Զէռին իշկեց Սիփանայ սար, տեսաւ վերու կովեր ու բուղէք էկան: Խաճէ Զէռին իշկեց, որ մէկ սկզբիկ աջառ մի գաննեց բէդ-բէդ եղներուն, կովը ինքը զարեց: Խաճէ Զէռին դժարացաւ, էլաց. արցունք պըր-ծաւ, ընկեաւ Սիյաբէնտօնի յերսին: Սիյաբէնտօն իմացաւ, ասաց. — Խաճէ Զէռին, յորին լացիր դու: Ասաց. — Բանի չէր. — Սուտ մասեր, տղու պաի տակ: — Վէրու մէկ կով երկու-իրեք խառ ցլոր էտե էկան. էն մէկ սկզբիկ զարկեց էն ձիւն չորսին. ես էլ դժարացայ, լացի թէ «էսա աջառ կը մանի իմ Սիյաբէնտօն, օ Կոնէ Միր Արաբու աղէն ու ասկեաւ դմեն սպանեց, զիսի առաւ. էն աբով լացի. ասի «զալլում սա ջարամ ... »:

— Խաճէ Զէռի, ասաց, դու էստեղ նստի, ես էրթամ, գէնի լա-րեմ, տանեմ սպանեմ, էնոր միս բերեմ, էնիմ քըզի բեապապ. ու տենք ու յէլենք, էրթանք:

— Սիյաբէնտօ, ասաց. արե՛, մի էրթար. ես կը խնդրեմ քըզէ, էն էլ քե պէս զըր մուրազի ա, դու ալ ես խըս ձի էրթանք, էն լէ խըս ուր էրթայ:

Սիյաբէնտօն էլաւ լարեց, լարեց, լարեց ձեռ թալեց յետին ոտ բռնեց, բերեց դրեց զըր զընարին. վիզ կօրեց, դրեց զըր չոփին, օր պաի կըտրէր՝ վէրու աչառ ցոնցաց, կօտոչ առաւ Սիյաբէնտօնի դօս, քարէն չարտաւ ու ընկեաւ տակ. էնտեղն էլ բանձր էր, ըն-կեաւ զըր փետէ դալմին. սրտէն ծակեց, մէջքէն էտուր դուս:

Խաճէն յէլաւ, ժուռ էկաւ, տեսաւ Սիյաբէնտօն չկայ. էկաւ, իշկեց օր վէրու աչքուն վիզ կտրուկ. իշկեց ցածր, պառկեց ընկի զըր բըլարիկի թփի դալմին, սրտէն տուեր ա դուս. տեսաւ Սիյա-բէնտօնին. — Վայ, իմ արեուն, ասաց. դնաց Սիյաբէնտօնի մօտ կայ-նաւ, ասաց. — Սիյաբէնտօ, չէ՞ ես քե ասի մի էրթար, դու ընչի՞ իմ տուն ալիւրիլ, իմ աչք բոցուցիլ:

Խաճէ Զէռինի էրկու աղբէր էկան, ասին. — Խաճէ Զէռին, արե՛, էրթանք:

Ասաց. — Բեւէք էրթանք, մեռաւ, էլ ես ինչ կնիմ:

Էրկու սանաթէն ճանփախ գեացին. ասաց. — Կայնէք դա, չուր ես գեամ, բան մոռցեր եմ, առնեմ գեամ:

Էկաւ խառաւ Սիյաբէնտօնին, չոփերուն էզար, ասաց. —

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քըլալի ա, Խալթայ Սիփանի գլուխ մա-
թալանե քուդայե քուլի պալիգա, Յալթալ Սիփանի գլուխ մա-
թալանե քուդայե քուլի պալիգա, Յալթալ Սիփանի գլուխ մա-
թալանե քուդայե քուլի պալիգա, Յալթալ Սիփանի գլուխ մա-

Տա լի անի սեար գաւա, թիսա,

Տա լի անի սեար մեր ու ժըմա:

Սեարե Սիփանեկ մըժ, մուրաւ ա,
Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Քուդայի սեարե մա փուրմի,

Նանիլս աւ կահանեկ մըրալի:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քալ ա,

Տիր կեալանի Սիյաբէնտօնի լիւնցալ ա,

Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Չի անի սեար գաւա թիսա քալա:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե գեղուկ ա,

Մը կըրա կալիլ պալիգա,

Բեալմա Սիյաբէնտօնի լիւնցալ ա,

Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Մը կըրալ քե խոյ, քե խոսանալ:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե դըրեւ գոլ ա,

Մը կըրա կալիլ, իւրաքա ճաւա լոյա:

Բանեկ վանի բանեկ քուր ա,

Տե դըրալմալ մասիլի հուր ա,

Խաճէ Զէռի, հաւա մալա քալալ խոյա

Մը քըսեւա դայա դեաւալալ:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Յալթալ Սիփանի գլուխ մա-
թալանե քուդայե քուլի պալիգա,

Տա լի անի սեար գաւա, թիսա,

Տա լի անի սեար մեր ու ժըմա:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քալ ա,

Տիր կեալանի Սիյաբէնտօնի լիւնցալ ա,

Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Չի անի սեար գաւա թիսա քալա:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե գեղուկ ա,

Մը կըրա կալիլ պալիգա,

Բեալմա Սիյաբէնտօնի լիւնցալ ա,

Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Մը կըրալ քե խոյ, քե խոսանալ:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե դըրեւ գոլ ա,

Մը կըրա կալիլ, իւրաքա ճաւա լոյա:

Բանեկ վանի բանեկ քուր ա,

Տե դըրալմալ մասիլի հուր ա,

Խաճէ Զէռի, հաւա մալա քալալ խոյա

Մը քըսեւա դայա դեաւալալ:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Յալթալ Սիփանի գլուխ մա-
թալանե քուդայե քուլի պալիգա,

Տա լի անի սեար գաւա, թիսա,

Տա լի անի սեար մեր ու ժըմա:

Սեարե Սիփանեկ խաշարե քալ ա,

Տիր կեալանի Սիյաբէնտօնի լիւնցալ ա,

Թալանե քուդայե քուլի սեար կա-
լի պալիգա,

Չի անի սեար գաւա թիսա քալա:

Խաճա Զեռի, եազ քր դորաւ,
 Նալանալ քարիյէ սեա:
 Ժր սեխոտ հեւթը Ժր ճաւկա մըն,
 Բըխօ-բըխօ սե խոտա:
 Սիյարեհնօ, թիւ ուտա քընդաւ,
 Դա քուլի քուա, հառա քըխոքաւ:
 Դա քուլի զըգեառըն, քեվախը ա,
 Էալ ժի վոխա սեա քաղղ ա,
 Տիւ ուտա քը մընա:
 Սեառե Սիփանե քը քախս ա,
 Դա քուլի զը գըառըն, քե վախը ա,
 Էալ ժի միւնեա սեա սեառ քը քաղղա:
 Վոյլի՝ դեալի, վոյլի՝ զաւանի,
 Բը զիւրիյա
 Նեւիւ, նեւիւմ քըխոթա,
 Էալ ժի քաղղ ու տաւա ըմբոտա:
 Բնիյէ Սիփան քը քախս ա,
 Դա քուլի զըգեառըն քեվախը ա,
 Դա քուլի սորոկ ա քըլալիս ա:
 Սեառե Սիփանե քալարե զըքեմ քը-
 մեշա,
 Բընե Սիփանե քալարե զըքեմ քը-
 մեշա,
 Խաճա Զեռի, թիւ կեաղիյէ խո քը-
 քաւ վոտիս ա,
 Բաւեմա մըլ ժոր քը քեշա:
 — Զնեկա դարե սպիւնդաւն դիւ ա,
 Էաղե սեխո սեառ Սիյարեհնօ կոռե
 Սըլիլի,
 Կեազ գոյլն սպալիս նարեմա:

Սիյամանաւի մի այլ ճիւղի վերջը կը պատմուի թէ Խաճա Զեռու
 եղբայրներն եւ կընկեն Սիյարեհնաւի հոռեւն. կը պատերազմեն փե-
 սայի հետ միացած. իսկ երբ փեսան կը մեռնի, կանգ կառնեն, ապա
 կը հետեւն Սիյարեհնային, որ սպաննեն, իրենց քոյրը վերադարձնեն:
 Կերթան, կը տեսնեն որ Սիյարեհնոն քարին ընկած կը հեծկտայ,
 կառնեն իրենց քոյրը կը դարձնեն: Խաճա Զեռին ճանապարհին կը

խաճէ Զեռի, եւ քեզ մատաղ.
 Հեծկտանք ընկեր է քու մէջ.
 Արտասուք աչքերէս կը թափի-
 ցածր,
 Ինքն իրեն կըգայ ցածր.
 Սիյարեհնօ, դու արի ինձ հա-
 մար,
 Վայրենի ցուլն ալ երթայ իր հա-
 մար:
 Վայրենի եղներ ման կըգան ան-
 ժամանակ.
 Այն ալ քեզ պէս բաղղի վրայ է.
 Դու արի ինձ համար:
 Սիփանի գլուխը գահ է,
 Վայրենի եղներ ման կըգան ան-
 ժամանակ,
 Այն ալ քու նման բաղղի վրայ է,
 Վայրենի, վայր ժամանակ, ուր
 տեսած է,
 Որսը որսկանին սպաննէ.
 Այն ալ իմ բաղղի դիտուած էն է.
 Սիփանայ ստորոտը գահ է.
 Վայրենի եղներ ման կըգան ան-
 ժամանակ.
 Վայրենի եղներ ճիւղաւոր է:
 Սիփանայ գլուխ կասեմ անտա-
 ռոտ է,
 Սիփանայ տակը կասեմ անտա-
 ռոտ է.
 Խաճա Զեռի, դու քու ծամերդ
 հիւսէ չուան,
 Զգէ մէջքս, վերե քաշէ:
 Բարտի ծառի ճիւղերը երկար է,
 Եւ կըգամ ներքե Սիլվու տղայ
 Սիյարեհնայի վրայ.
 Զասեն ծամ կտրած խեղճ անտէր:

տեսնէ իրենց եղբոր մէջ փափուկ ընկած է. Երկու եղբայրներ կու-
 դեն սպանել իրենց քոյրը, իսկ փոքրը կասէ թէ. — Այս անմարդա-
 բնակ տեղը չեմ սպաններ, պիտի գնամ իմ ցեղի մէջ սպանեմ, որ վաղը
 չասին թէ «սուտ կասէ. չեն կարողացած վերադարձնել, ամօթու
 կասեն թէ սուրնած ենք»: Այս խորհուրդը կըգայ Խաճեն, կասէ.
 — Ապարանջաններս մոռացած եմ ետեւ, գնամ, բերեմ. Կերթայ,
 վերե յիշուած երգերը կասէ. ու զի՛ք կը ձգէ Սիյարեհնաւի վերան,
 ցիցը սրտէն կը մանէ, կռնակէն կտայ զուլս. որով սիրտ սրտի կտան,
 կը մեռնեն:

ԻԾ

ՌՕՇԲ, ԱՊԸԶԵԹԻ ԺԸ ԱՊԸԶԵԹԱՆ

ՌԳՄԵՑՈՑ ԲԱՐԲԱՆՈՎ *

Սօլթան Հասէն ու Ռօշք աղբէր ին, Սօլթան Հասէն մեծ
 աղբէր է, Ռօշք աղբիկ:

Ռօշք իր հասակին խառաւ, Սօլթան Հասէն տոաց,

— Կնիկմ կը բերեմ իմ աղբօր:

Դնաց Շէրեֆի Մէքէ կայ, էնոր աղջիկ ուր աղբօր խամար ուղեց:

Մէկ քեանի օր կմնայ, կերթայ բերելու:

Օր գնաց բերելու, էնոնց սովորութքն ա, մէկ մարդ խարը-
 նաղբէր կգայ, մէ տարի կը մնայ. չուր աղջիկ ուր աղբական, ուր
 դերդաստան կը ճանչնայ, մարդ նոր կերթայ:

Բերին փսակին, մնաց տարիմ քմաւ, Ռօշքին տղէմ էլաւ:

Էգոնց սովորութք էնպէս էր, էրկրի մէջ ինչ աղայ էլնէր, կը
 տանէն, դնէն Սօլթան Հասէնի տաւջ. զիւնի մէջ, անուն կը դնէր:

* Սոյն վէպը աւած է ՌԳՄԵՑԻ ՅԱՎՍԷՎ ՄԻ. ՅԱՎԻԱՆՆԵՍԵԱՆ, արհեստով
 գրար. Տիգրանակէր, Մուս, Պալանի, Խոնու, Պարսկաստան, Թիֆլիս քաղաք է,
 մաւ 3 տարի է էջմիածնայ գաւառին մէջ ման կգայ. 40 տարեկան, սիրուաւ է,
 լեզուն շատ խառնափնօր եւ անհոռի, միշտ վէպ խիստ կը գրուի կեանքի
 պատկերն է: Սոյնի կողմէն այս հեքիաթը կասեն, ընդհանրապէս սոյն հեքիաթի
 պատկերներն են ՌԳՄԵՑԻ, Մոկացիի եւ Սոյնի հայեր. քոյր եւս հայ աւուրնե-
 ռէն սովորած են, կասէ: Սոյն անուն է մաւ «Արաբալաֆ» աստղ:

Սօլթան Հասէն որ էն գախ անուն սլտի դնէր, ասաց:

— Շատ կոչախ ա, պէջֆեկի ժե կեօռվայա (փոքր ինչ թուխ):

Որ էնպէս ասաց. աղբօր սիրտ պղտորաւ. եանի թէ իրենից չէ, մշկներուց—խարսնախաղբից ա: (1) Ապուղէթի բին կը դնեն անուն:

Ռօշք ասաց.— Կը տանէք, էսա կնիկ, ուր տղէն չօլի մէջ կսպանէք. էդ կնիկ էդոց մօտէն աղաչեց, թէ-ընչի ընծի կսպանէք, ես Շէրէֆի Մէքեյու աղջիկնեմ, իմ արունը ձեզնէ կուզեն:

Էնոնք էլ ասին.— Մենք քեզի չսպանենք, մեր աղէն մեր վրէն կուքի- էդ էլ ասեց.— Ընծի մի սպանէք, օր կը հարցնէ, կասէք, «սպանեցինք, թողինք էկանք»:

Չեն սպաներ. կնիկ կառնէ զուր տղէն, կերթայ, կերթայ, կը մօտի սազլըղի մէջ, մէկ սահաքմ, էրկու սահաք կը մնայ, մէկ մարդմ կուգեայ, կը տանայ, ձէն կուգեայ էդ սազլըղի միջէն կասայ.— Դու ինչ մարդ իս:

Էդա տեղ կասայ.— Ես քու աղջիկն իմ:

Էդի կը մեղէ, կասայ.— Ես էլ քու խէրն իմ:

Էկաւ, տեսաւ մէկ կնիկ, մէկ էրեխայ. տուաւ, տարաւ ուրան տուն թէ.— Դու իմ աղջիկ, ես էլ քու խէր:

Մէկ խինդ-վեց տարի էդ տղէն կմնայ տան մէջ, կերթայ տղեկներու մէջ խաղ կը խաղայ, որ կը զարկայ, որին վիզ կը քեթ-բէ, որին թե կը կոտրէ, էկան էդ մարդու մօտ, ասին:

— Կաղաչենք, մեզ տղայ չմնաց:

Էդ մարդ ասաց.— Ընծի էրկու էրախայ կայ, կերթան կար-դու, թո էդ էլ էրթայ:

Որ կերթան, մէ քնիմ օր կը կարդան, էդ մարդու տղէն ուր դաս կը կալտընի, էդ մօլէն էլ սիլեմ' էդ Ապուղէթին կը զարկայ, Ապուղէթն էլ կասի.— Մօլա, իս իմ դաս չիմ կալտընի, ընչի ընծի կը զարկիս. իմ քեռու տղէն կը կալտընի, ընծի կը զարկիս:

Մօլէն կասայ.— Շան տղա, իս քեզի չզարկեմ էնի մեծ մարդու տղայա, էնու ընչի սլտի զարկեմ:

Ապուղէթ կասայ.— Էդա աջ ձեռն էր թէ ձախ, էն ձեռ սլտի կառիմ:

Ապուղէթի եօթ տարին կը քրմմայ, էդոր խրօխպէր Սօլթան Հասէն կուգեայ էդ Հալալոց (2) օխտը տարուտն խաւն առնէ:

Էն ժամանակ որ էկան խաւն ժողուելու, տղեկներու քեռին

1 Կասեն, սորա վերայ խարսնաղբօր մի տարի մնալը արգելուեցաւ:

2) Այդ ցեղին պահանգ 4000 տուն բնամեկի. 4000 տուն բնախաւի, 4000 տուն բնաքի 4000 տուն բնապաղի Սուլթան հասէնի ձեռաց տակ էին:

սովորուց.— Ապուղէթ տարէք նեջիւր, չըմֆի Սօլթան Հասէն կուգեայ, էսի չար տղայա. մեզի վնասմ կտայ:

Կերթան ուրենց խամար նեջիւր, օրմ' չում յիրիկուն կան կուգեան: Ապուղէթ կասայ.— Յէս օր մեր ձեռ բան չընկեաւ:

Կասեն.— Վնաս չկայ, աղբէր, դիչերս կը մնանք, լուսուն կերթանք, լուս օր բացուաւ, էլմ կերթանք նեջիւր:

Կը մնայ յիրիկուն, կասի.— Ես կերթամ տուն:

Էդոր քեռու տղէք կասին.— Ես օր մերթայ, վաղ անպատճառ կերթանք:

Ապուղէթ կասի.— Դուք դար էլ կերթամ, չգար էլ կերթամ, չըմ կայնը:

Իրեք խըտ իրարու էլան, էկան տուն:

Դեզի կուչտ լուսան, ինչ տանան,— Ինչ կանգար մալ—տաւար, ոչխար կայ, տուած յաւաջ, կը տանին: Ասաց,— Տղէք, էնա մէկ ձին իմ ձին ա կը տանեն:

Քեռու տղեկներ ասին.— Էնի դարիպ մարդ ին, քիւ ձին մեր տունն ա:

Ասաց,— Էն իմ ձին ա, ես կը ճանչնամ:

Էն մարդիբու ասաց.— Աղբէր, էդա ձին իմ ձին ա, ինչի կը տանիք:

Էն մէկն էլ ասաց.— Դէ, կորիւր դէն, դու ինչ էս, էկեր ձի կուգեա:

Էն մէկէլ ասաց.— Մէկ ձի է, տուէք, թո տանը, ուր դասէն ուր զլոխ: Էնոր ձին տուեցին:

Աչքեց, մէկ պառուս ձի էլ ճանչցաւ' ասաց.

— Աղբէր, էս մեր զրկեցի ձին ա, մեր պառուս ձին ա, դճր կը տանիք: Ապուղէթի վրէն քրխան:

— Տօ, ասին, շան տղա, քիւ ձին տուեցին, միայ պառուս ձիու դաւի' կէնիս, զնացէք, խիցէք ուր ձին էլ ուր մօտէն, ասին:

Ապուղէթ մէկ ձեռ թալեց մէկին, էն մէկ ձեռ թալեց մէկէլին, էրկուս զարկեց յիրուր, սպանեց. էն մէկէլ բռնեց, էդոր տամներ քակեց. քաչեց ճակատ զարկեց, ասաց.

— Դէ, զնա, ես քզի լէ պտի սպանի, յրմա գնա, քիւ բեկին խաւ էրայ, թո էնի դեայ:

Դնաց. Սօլթան Հասէն տըսու, մէկ մարդ ծծղայ, կուգեայ:

Ասաց.— Ի՞նչ էլի:

Ասաց.— Ի՞նչ իլի, մեր վերկին մի ձեռնէն առաւ. մզի լէ խայտառակ արեցին:

Ապուղէթն էլ զնաց տուն, քեռին ասաց.

— Տնաւէր, էդ ինչ արեցիր, լուսուն Սօլթան Հասէն կուգեայ. մեր ծծի էրեխէն էլ կը կորայ:

Ասաց, — Գիւղի, դիւ մի վախենայ. առ քիւ ժողովուրդ, դնա՛ մէ կրաղ կայնի. ես կերթամ կռիւ, ան ժամանակ ընձի սպանեցին, դիւ գիտես:

Սօլթան Հասէն էլաւ ուր փառիկականներ ճամբեց էդոր կռիւ. խարիր փառիկական Սօլթան Հասէնից սպանեց. խաղաւ տուեցին Սօլթան Հասէնին. — Ել մեր կարողութեն էս մարդուն չխաանի, պտի աղբէր Ռօշը գետայ:

Ռօշըն էկաւ տղի կռիւ, մէրն ասաց.

— Ապուղէթ, որդի, էս օր մէկ փառիկական տը գետայ քիւ կռիւ, համա իմ ծծի կաթ քղի խաւամ էդնը թէ դիւ ան մարդ սպանըս, տը բռնըս բիրես:

Ապուղէթ գնաց կռիւ, չուս յիրիկուն ինչ էրաւ, չկեարցաւ առանց զրբայ զարնելու բռնէր, էն օր չկեարցաւ զխէր բռնէր, մէկէլ օր գնաց, զխէր բռնեց, բերեց:

Ճուար տարան Սօլթան Հասէնին. — Աղբէրդ էլ բռնից, սպանից չենք գիտէր, բռնից չենք գիտեր:

Սօլթան Հասէն ասաց. — Հայ վախ, աղբերն էլ տարաւ, մենք էդոր ձեռ պարմիւս կեղնինք:

Ապուղէթ մէկէլ օր էլմէլ գնաց կռիւ:

Էնի թո էրթայ կռիւ, մենք դառնանք Ռօշըն:

Կնիկ ասաց. — Ռօշը, ընձի կը ճանչնաս:

Ապուղէթ գլխ տարաւ, բերեց:

Կնիկ ասաց. — Ես Մէկայու Շէրեֆի աղջիկն իմ:

Յիրիկուն Ապուղէթ էկաւ, տեսաւ էդ բռնած մարդ, լաւ չորեր խաղուցեր ա էդոր ուր մէր, պապիրոզ չիներ՝ դրեր ա էդոր ձեռ, ասաց. — Կաննի, էսի քու սիրածն ա, էրեկ անճաղ բռնեցի. էնի մաւամ էր ընձի սպանէր:

Էդի դողղըք քեչեց, պտի զխէրն սպանէր, մէրն ասաց.

— Որդի մի սպանիր, քիւ խէրն ի:

— Աղէկ, օր իմ խէրն ի, հարի միայ դորն էր, չկար:

Մէրն էլ նստաւ, էնու խամար դաւ էրաւ:

— Էն ժամանակ որ դիւ էղար, տարայ, դրը դիւանի մէջ, քիւ խորօխէր անուն դրեց, ասաց, — խօս վերխալը պըչեկի ժը կեօր վայա նալիկի Ապուղարայ:

Էդու խամար քեօ խէր բռնեց քեղի էլ, ընձի էլ դիւս թալից:

Էդա տեղ որ Ռօշը խաղըցաւ, աղբօր թուղթմ գրեց, ասաց. —

Էս կոչախ տղէն օր կայ, մեր տղէն, Ապուղէթն ա:

Սօլթան Հասէն լսաւ, ասաց. Աստըծուն փառք, մղի խարիր փառիկական սպաներ ա, ամա զարաւ չկայ. գնացէք իմ աղբէր, ուր աղէն, ուր կնիկ առօք. փառք առէք, էկէք ըս տես:

Էն դախ որ կերթան, Ապուղէթ ձին կը խեծնայ, կերթայ մօլի գռան վերէն կասայ. — Մօլմ, օր մէկ ձեռնով ընձի զարկեցիր, էն ձեռ բեր, տեսնանք:

Մօլի էն մէկ ձեռ կը կտրայ, կը դառնայ, կերթայ տուն:

Մէկ ժամանակ կը մնայ. Սօլթան Հասէնին մէկ աղջիկմ կայ, կը կանչին Ապուղէթ ու աղջիկն, կը բերին մէկ տեղ, պտակեն:

Տղէն առջի զլխուց կուգեայ, կը պառկի:

Աղջիկն էլ կուգեայ, խօր պէս կեասի:

— Լաւ կտրիճ փառիկական ի, ամա քիչմ սե ի:

Տղէն կասի. — Աղջի, դիւ էլ քու խօր խօսք ասեցիր, վաղսէ՛ էդնի, դիւ մնաս քիւ խօր տան վերէն. ոչ ես քղի կառնիմ. ոչ էլ կը թողիմ ուրիշ առնէ:

Աղջիկն էլ կասայ. — Ապուղէթ վաղսայ էդնի, որ դիւ ընձի չառնես, ես էլ պտի մնամ առանց իրիկ, չուր դըռ տղէն առնեմ:

Էդ պայմանով աղջիկ կը մնայ:

Մէկ ժամանակ կը մնայ Ապուղէթ ու խէրն էլ կը մեռնի. Ապուղէթ կնիկն ծռու պէս, կընկնի աշխար. կան կգեայ, շատ, քիչ, Աստուած դիտի, կերթայ մէկ քաղաքմ, էդ քաղաքի տնուն էլ Պաթառա Բեռնկերի կընը. էդ քաղաքին մէջ Սէայիթի կօռե Սաուլթան անուն մեծ կեղնի. մէկ աղջիկմ, էլ կար էդ քաղաքի մէջ. էդ Սայիթի կօռե Սաուլթանի աչք վերէն կեղնի:

Օրմ աղջիկ կերթայ պաղչային մէջ կողկընայ, Ապուղէթն էլ ուր ձին տարեր՝ կապեր է էդ պաղչի կուշտ, ինքն էլ պառկեր է. խաղաւ չունի բանից. էդ Սայիթի կօռե Սաուլթան կուգեայ, էդ տեղ կը պառկուի. աղջիկն որ կը լողկընայ, աղջկան եալնէ կը բռնայ, կասայ. — Էս դործ . . . : Աղջիկն կասայ. — Ի սէր Աստուծոյ, իմ շորեր տու, ես խաղենմ, ինչ գիտես, էնպէս արաւ ինչ իլան կանէ, էնոր ձեռնէն չաղատուիր, կասի. — «Ես ասի Ասու սիրուն,» չէլաւ, համա կասին, Ապուղէթ, ես չեմ տես, կասեն շատ կոչախ ի, էնու չունաւ առնէ քու զլխու վերէն:

Ասիւթ բառան, համա Ապուղէթ կը թռնը, կը գանէ Սայիթի կօռե Սաուլթանի զլխուն, կսպանայ: Աղջիկ կասի.

— Ապուղէթ, դիւ իմ հրմաս խաւար, ես քեղի կառնեմ, հրմա էս Սայիթի կօռե Սաուլթանի տուն շատ զօղպա էն, իմ խօր տուն կը կարեն:

Ապուղէթ կասայ. — Մի վախենար, ես քեղի կառնեմ, քաղաքի մէջ կան կը լցեմ, կասեմ. — «Ես էմ սպաներ Սայիթի կօռե Սաուլթան, ինչ կոչախ մարդ կայ, թո դայ ուր վրէժ ընձնից առնէ:

Ապուղէթ իրեք, չորս անգամ զաղջիկ կը թալէ ուր բաւկ, կասէ. — Հէյ, մարդ մարդու մեղք չառնէ. ես էմ սպանէր Սայիթի

կօռե Սառլթան, էս աղջիկն էլ ընձի խամար կը տանեմ, ո՞վ որ կարող է, թո գիտայ իմ առջև:

Մարգ չկարաց գայ էնոր յառջև:

Աղջիկ կառնայ, կերթայ, կը տանայ ուր էլեարի մէջ կը պստկայ ուր վրէն:

Մէ ժամանակ կը մնայ, Ապուզէթ կերթայ էլեարի մէջ կանգալու, թանկութիւն ի, կը տեսնայ մարդիւր ուսկուր կը դնեն քարի վերէն, կը սղկեն, կուտեն, կասէ:

Մարգիւր, էդ ինչ իլաւ:

— Էսա ուխտը տարի իլաւ թանկութուն ի:

Է՛, կասայ. դու ընչի Սօլթան Հասէնին խնդիրք մ'չէք իտայ:

Կասի.— Աստուած ուր տուն չէն պախի, էնոր մօտիկ մարդիւր կուշտ կուտեն, թանկութեն չեն գիտի. մենք էսա հեռու մարդիւր, ո՞չ տէր ունինք, ոչ տիրակոն. մենք ապրուստ էլ չունինք, էկերինք. էս օսկրնիւր սղկէնք, կուտենք:

Ապուզէթն էլ կասի.— Յիրկուն յեմենն էլ ժողուէք, կգէք էնոր դռան վերէն՝ ես ձի խամար կը խօսամ:

Յիրկուն մարդիւր ժողուան, էկան էնոր դռան վերէն:

Սօլթան Հասէն ասաց.— Է՛ ինչ մարդին, էկածին դռան վերէն:

Ապուզէթ ասաց.— Սօլթան Հասէն, էսա ուխտ տարի ի թանկութեն ի ընկի, մէ իլանմ չէն անի:

Կասի.— Ես ինչ իլան անեմ:

Կասի.— Կասեմ, «էս ինչ իլան անեմ», դու քու էրկու աղէքն էլ— Ունէս, Մարէ թող գեան իմ խեւ, որ մենք էրթանք, էթնութեն բերինք. էդ մարդիկն էլ կաղաչեն, «մենք մեղք ինք, անօթի մեռանք»:

Էդ իրեք կըլեն, ուրանց բաճաւ կը տանան էրթըլու:

Ապուզէթ մէկ քեանանչաւ ուր թե կը թալի, իրեքն էլ կերթան:

Շատ քիչ Աստուած գիտի քեանի օր կերթան. կերթան մէկ էլիարիւմ կը խառնուին: Մէկ քեմ պառւի կօն ջուկ ի, մէկէլ յըմեն մէկ տեղ ին: Էդ էլեարի մէջ խարսնիք ա, էդ իրեքն էլ կերթան, պառու դռան վերէն կէջնին, կասեն.— Պառաւ, մեղի չէս չախէ:

Կասի.— Ընչի չեմ չախի, որդի:

— Է՛, ինչ աղայ ունիս, պառաւ.— Մէ աղայ ունիմ:

Կասի.— Տղեդ դժը ի գացի:

Կասի.— Գնացեր ի խարսնիս:

Է՛, պառաւ, ինչ խարսնիս ա:

Կասի.— Որդի, մէք խարսնի, իս մէկ աղջիկ ուզերիմ իմ աղին. մեր աղէն զօղպա էք, ընձնէ խլեց. մկայ էնոր աղի խարսնիսն ա:

Ասաց.— Ընչի, դու բարեկամ, աղգական չունեմ:

— Ես էս տեղ խրօխուլէր, բարեկամ չունեմ. ուրիշ տեղ կայ, հեռու է:

— Քու բարեկամ ո՞ր մէկն ա:

Ասաց.— Իմ բարեկամ Սօլթան Հասէն ու Ռօշքն ա, իմ աղբօր տղէքն են:

— Է՛, պառաւ. որ Սօլթան Հասէն, Ռօշք քո բարեկամներն են, քու խարս ընչի խլած, դիւ ձէն չեմ խանէ:

— Էնոնք հեռու են, ձեռն չխաանի, էնոնք էլ խապար չեն էսա բանից:

Կասին.— Էնոնք շատ հեռու են, մենք էնոնց տղէկներն ենք, ես Ռօշքի աղէն իմ, էս էրկուս լէ Սօլթան Հասէնին:

Կասի.— Խնլըս չկարէ, դիւ էնոնց տղէկներ էդնիք, ձեր մօտ զօրութեն պտի էդնի:

Մնաց յիրկուն, ասաց.— Պառաւ, էլի, մեղի կրակի կալու:

Պառաւ ասաց.— Որդի, չէ կը վախենամ:

Կասի.— Պառաւ, կրակի կալու, ինչ ժամանակ էկան, մենք պատասխան կուտանք, սկի գու մը վախենայ:

Կը դօռին պառուս վերէն, պառաւ կրակ կը կալուցէ:

Էն աղէն կը տեսնայ էդոնց կրակ, կասի.— Դացէք, էդոր կրակ ընցուցէք, կօն կարտէք, աղէն էլ բերէք, ապանենք:

Կուզեան պառուսն կասին.— Պառաւ, դիւ քանի գլխու տէր էս էդա կրակ կալուցիր:

Ապուզէթն կասի.— Էն կրակն մենք էնք կալուցեր:

Կասի.— Դիւ ինչ մարդ էք:

Կասի.— Մենք պեկզաղէ (զնչու-բօշա) ենք:

Կասի.— Դիւ ընչի կալուցիք. դիւ չիք գիտէր եսսալս ի:

Կասի.— Մենք քարխան ինք (աղաս):

Կը դառնայ. կերթայ աղին կասայ.

— Պեկզաղայ ին, պառաւ չէ կալուցեր:

Կասայ.— Օր պեկզաղայ ին, ընչի չբերեցիր մեր խարսնիս:

Կասի.— Երթամ, բերեմ:

Կուզեայ էն տեղ, կասայ.— Պեկզաղա՛, մեր աղէն կասայ, «թո գեան»:

Կասի.— Ես կուզեմ, ձեր խեւ պահման կը դրեմ, թէ փեռի աջ կողմն, ձախ կողմն տաք, մենք նստենք. կուզեմք, չէ օր չընդունի, չգեանք:

Ապուզէթ կասի.— Ունը՛ս, Մէարէ, օր կերթանք, դու մէկ փեռի ձախ կողմ կը նստէք, մէկ աջ. ես էլ դռան վերէն կը նստեմ. էն ժամանակ ես շաւեր կը քաշեմ, ձեզի պտի ասեն. «էլէք, խաղցէք.» դու մէկ գետնէն, աղբէր մէկ մէկ գետնէն, ձեռ կը թալէք:

փեսի կռներու վերէն, կը կտարէր, կըլէր էն տեղ կը խաղէր: Օր դու էլաք, խաղցիք, էն ժամանակ կասեն. «փեսա, դիւ էլ էլի, խաղցի.» փեսէն էլ տ'ասի, «ձեր տուն աւերի, իմ էրկու կռներն էլ կոտրած ա, ես ինչիս ալ խաղամ»: Ենոնք ալ զեան զըլս մի. դիւ էն գիտէն, ես էն գիտէն զըմենն էլ ջարդ ու բուրդ կանենք. որ սպանեցինք, կը բերենք միւր հօր քրոջ տղի վրէն կը պսակենք:

Եդ մարդ կուգեայ եղոնց կը զանչայ, կը տանայ, մէկ աջ կողմ կը նստի, մէկ ձախ, Ապուղէթն էլ դուռն վերէն շաւեռ կը քաշայ:

Եդա տեղ կասեն.—Թո գեան քու ընկերքն էլ խաղան:

—Դէ, կասայ: Ունէս, Մարէ, Ելէք:

Որ կընեն, փեսի էրկու կռներն էլ կը կոտորի, կըլէն կը խաղան:

Դէ, կասի, փեսա, դիւ էլ էլի, խաղան:

Կասի,—Ես ինչպէս խաղ անեմ, իմ էրկու կռներս էլ կոտորած ա:

Կասեն,—Դէ, դարկէք եղոնց:

Ունէս, Մարէ էն գիտէն կուգեան. Ապուղէթ էն գիտէն կերթայ, կը զարկեն, Եդա յըմեն ջարդ ու բուրդ կանեն, աղջիկ դալով, զուռնէն քաշին, տանին, Եդ պառուտ տղի վրէն կը պսակեն:

Ապուղէթ կանչեց, էն ինչ կանգար մարդ կայ մնացած, կասայ,

—Կուգէք սր մեր հօրքրոջ տղէն ձեզի աղա Եղնի, դիւք էլ բռայար:

Ասին.—Իս, մենք կուգենք:

—Մէյ ժամանակ էլ դիւ Եդ մարդու խեղ գէշ կայնէք, ձեր էրեխէն էլ կը կտրենք:

Եդ պայման դրեցին, գնացին:

Մէ քեանիմ՝ օր գնացին, մէ ջրի բերան խասան, ոչ կարմունջ կայ Եդ ջրին, ոչ մէկ բոռ կայ անցնին, ուրանք էլ խեղճ էղան, մնացին Եդ տեղ իրեք օր: Են մէկ գիշեր՝ մէկ գէլմ գնաց ջուր անցնի. մէկ էլ էն եանէն էկաւ: Ես եանի գէլն պուռաց, սաաց.

—Բոռ չեմ գիտէ: Ապուղէթն էլ եղոնց լեզուն կը խասկնայ:

Ելաւ մէ քեշ քար ժողուեց, դիւու յետե գնաց ջրի վրէն:

Են մէկէլ գէլ պուռաց.—Քեզի Եդ տեղ կը թալես, կուգեաս կընա դիւս:

Ապուղէթ էլ քարեր Եդ տեղ կոտնեց, զինք դիւու խեղ թալեց ջրւր, գնաց էն եան: Են եան էլ, ես եան էլ նշան դրեց, դարձաւ էկաւ:

Լուս օր բացուաւ, խրտ իրարու էլան, ջրւր անցան, գնացին, Մըրայ քաղաք դիւս ընկան:

Եդ տեղ տեսան օր իրեք մարդ էկան, գնացին փաշային խապար տուին թէ ուրանց տեղ թանկութուն ա, էս տեղ էժնութուն ա. Էկած քերթի (քննելու):

Փաշէն սաաց,—Գնացէք, իրեքն էլ բռնէք, իրեքէ: Բերին:

Փաշէն խարցուց.—Դու ինչ մարդ էք:

Ապուղէթն էլ սաաց.—Մենք պեկաղայ էք:

Ասաց.—Պեկաղադուն նշան կայ, կը տանէք, ոտաց ճանապարհ միջով անցուցէք, թէ ոտքեր թալեցին ջրու ածքի մէջ Պեկաղային, թէ չթալեցին բռնէք:

Օր տարան փորձելու. Ապուղէթ ոչ տեղ շատ փսուլուն կար, ոտ էն տեղ թալեց, Ունէս, Մարէ, Եդ էրկուս օր տեղ մաքուր էր, էն տեղ թալեցին:

Փաշային խապար տուեցին.—Ես մէկ Պեկաղայի, էս էրկուս չէ:

Ապուղէթ թողեցին, էն էրկուս բռնեցին:

Ապուղէթ էլաւ, ուր ձին խեծաւ. մէկ աւուր ճանրախ քանի կարցաւ, քչեց, գնաց յէժնութենի խամար, տեսաւ էն տեղ յէժնութենի, դարձաւ էկաւ քաղաքի կուշտ, մէկ բեւեռ դարկեց ձիու օտաց մէջ, ձին քովիկց:

Փաշային խապար տուեցին,—«Պեկաղադէն էլմ էկաւ:

Ասին.—Յորի էկար. Ասաց.—Իմ ձին քովիւ ա. ընձի չտանի, իմ ձինս կտանէք, ընկերոջս ձինը կը բերէք:

Ելան էնոր ձին փոխեցին. ընկերոջ ձին խեծաւ, էրկու կողմերն կան իրի, էկաւ. Ասին.—Ես օր ընչի էկար:

Ասաց,—Ես օր էս էլ կը քովիլէ, մէկէլ տուէք:

Ունէս, Մարէ էլ կըլեն թուղթմ կը դրեն իրանց խօր մօր, թէ «մենք Մըրայ քաղաք բռնուկ էնք, կառնէք, միւր վրէն դարձէք, չէք կառնէ, միւր բան բօռ ա, մենք չենք ազատուի»:

Ես թուղթը կը մտուցին Ապուղէթի ձիու թամբի մէջ:

Ձին կուտայ, Ապուղէթ կը խեծնի, կեթայ երկիր, գնաց տուն

Սօլթան Հասէն սաաց,—Ապուղէթ, ուր ա Ունէս, Մարէ:

Ասաց,—Ես չեմ գիտի:

Սօլթան Հասէն էլ վրէն քրխաւ, սաաց.

—Գնացէք, բերէք ըստի:

Բերեցին, ան տե կապեցին, ոտներ էրկուսն էլ դայս դրեցին:

Մէկ ժամանակ մնաց խայսուկ, աւուրմ Սօլթան Հասէնին մէկ պզտիկ աղջիկմ կայ, կուգեայ, կը տեսնայ Ապուղէթի ձիւ փէյլլունի ուլինք կայ, Կասի.—Ապուղէթ, տուր ընձի: Կասի.—Աղէկ, ես

1 Ապուղէթ ուլինքի ձեռք բռնած կը կտէր, որով զուսկալարիս կանէր քէ այդ Բաղաթի մէջ երեք փախկան կան, ինքի երէ մի հնարով ազատուի. փախկաններ իւր վերան զան ուր մէկին կարող է յաղթել:

կուտամ. դնա, իմ խայտի բանլիս քու խօր Գեայն ա, մո ըլ, տամ:
Աղջիկ կերթայ, ձեռ կմտուցէ խօր Գեայ, զբանլիս կը խանայ,
կը բերայ, կուտայ Ապուղէթին. Ապուղէթ զխայս կը խանի, թալի.
ուրիշ ուրիշ կուտայ աղջկան, կերթայ:

Սօլթան Հասէն կը տեսնայ ոտնէն խայս հանած, կասի.

— Բանլիս ո՞ր տարաւ: Աղջիկ կասի. — Բանլիս ես տարայ, դացի
տեսայ ձեռ ուրիշ կէր, բանլիս տարայ, ուրիշ առայ:

— Կնիկ, կասայ. էլ մենք չենք կարայ Ապուղէթի վրէն, որ մեր
աղէկներ սաղ էղեն, միայ էնոնց նշանաբան էնոնց ձիու թամբի
մէջ կայ:

Որ կաջքէն, թուխտով կը տեսնան, որ Ունէս, Մարէ զրած ա:
«Մենք սաղ սելիմ, Մարայ քաղքի մէջ բռնած ենք, կառնէք,
մեր վրէն էկէք. չէ, չէք կասէր, մենք էս դիտէն չենք կարնէր
աղատուի»:

Սօլթան Հասէն քաղաքան կը յանչէ Ապուղէթին, կասի.

— Որդի, արի տղրին ասա, եթէ էն տե յէժնութուն ա, էրթանք:

Կասի. — Յէժնութուն ա: — Է՛, կասի. ճամբաներ կարող ենք
էրթալ:

Կասի. — Ես ճամբան աղէկ դիտեմ:

Եդ տասնը վեց խապար տուն կը բռնէն, կերթան ու կեր-
թան, էն մէկ օր Սօլթան Հասէնի տան ջիւր կը պակսի, կասի.

— Մէկ թաս ջիւր բերէք, Ասաուծոյ սիրուն ընը, կուղէք, մէկ
օսկի տամ:

Ապուղէթ ուր կնկան կասի. — Կնիկ, մէկ թաս ջիւր տար
խրօխպէրս խմի:

Օր կը տանէ, կուտայ, խօրողրէր կաջքի Ապուղէթու կնիկ,
օր կը տեսնայ, խելք զխուց կերթայ. կը կանչայ: Ապուղէթ կը
բերայ, կասայ.

— Ապուղէթ, էսա քու կնիկ վրէն աղջիկն ա:

Կասայ. — Իմ կնիկ Բաթառայ Բենկրի իմ բրբի:

Կասայ. — Ինչքան դարիպ աղջիկ մեր էլեարի մէջ կայ, թող
ուրանց խօր տներ դառնան. չմի էլ մենք մեր տներ չենք դառնար:

Ապուղէթի կնիկ դնաց խօր տուն.

էդ էլեարը իրեք օր մնաց ջրի բերան:

Ապուղէթի կնիկ օր դնաց, ձաղիյա, Սօլթան Հասէնի աղջիկ
էկաւ, Ապուղէթու աղէկներու տէր էլաւ, էլաւ Ապուղէթու էրկու
աղէք դրեց դիվու վրէն, թալեց ջիւր, որ թալեց ջիւր, Ապուղէթն
տեսաւ աղէկներ դիվու վրէնէն, սիրտ վերէն էրեցաւ, ասաց.

— Պէ՛ խոյ անտէր դիվա՛, մու խօրմ (զլիս վայր) մու շուրմ
(շխաղ), դնաց դուս:

էլեար էտե դնաց, օր դնաց, մէկ աւուր ճանբալս դնացին.
էդ տեղի էլի աշխարս էկաւ յառջենի, ասին. — Ես ասա աղջկան
տասնորդ տը տաս, եսն չընք թողնը էրթաս:

Ապուղէթ կայնաւ կուր, Սօլթան Հասէն ասաց. — Ես կուր չեմ
անի. ես կուտամ:

Ապուղէթ ընդաւ, դնաց, դնաց մէ քաղաքմ:

Ասին Ապուղէթին. — Բու անուն ինչ ի:

Ասաց. — Իմ անուն Կնդու ի (Կուր-Կարճ հաստ կըր մարդ):

Կնդու մնաց քաղքի մէջ, կնկախրուն արկանք կաղէր:

Աւուր մէկ կուգեան, կը թալին քաղքի մալին վերէն, կը տա-
նին. ինչքան մարդ կան. կերթան հաւարի, էն օր չեն իգեայ, էդ
քաղաքի փաշէն կասի. — Մէկ մարդ բերէք, իաց տանի հաւարի
մարդերուն:

Աչքեցին մարդ չկայ, Կնդուն ա, Կնդու բերին էնտեղ:

Ասաց. — Կնդու, էլի, իաց տար:

Ասաց. — Զիմ տուէք, ես տանեմ, թէ չէ, չեմ տանէր:

Փաշէն ասաց. — Զիմեմ, տուէք, թը տանի:

Կնդու գծին կը խնծնայ, դողղըք ձեռ կը բռնայ, կերթայ էդ
մարդերուն կը խասնի, կը տեսնայ-ինչ-էդ մարդեր մալ, քալան
թողած՝ կը փախնին, ասաց. — Ընչի կը փախնին:

Ասին. — Էնոնք զօնչի էն, կը փախնին:

Ասաց. — Էկէք, իաց կերէք:

Զինքն քչեց, դնաց դըխ դողեր, խասու, մէկ քանի մարդ
աղանց, զբալան յեա դարձուց, բերեց, էդ մարդերուն խասոց:

— Դէ, տաց. ես ձեր քալան բերեցի ըսդէպ դու գիտէք, ես դացի:

Զինք թողեց, էկաւ դեղ. դնաց արկանք կաղայ:

Ասին. — Կնդու, քալան ինչըն էլաւ:

Ասաց. — Ինչն էլաւ, չուր դացի, դարձուցեր ին:

Մարդեր քալան աւին էկան քաղաքի մէջ:

Փաշէն կանչեց, խարցուց. — Ո՛ր մէկ կոչալս էր, ո՞ր դարցուց:

Ասին. — Մեր կոչալսութին չի:

Ասաց. — Պա ո՞րն ի:

Ասին. — Կնդուն ի, Գամուս արաց:

Փաշէն Կնդու կանչեց, բերեց, ասաց.

— Կնդու, արէ տեսնանք, ինչ կուգես, տամ:

— Ես ինչ էմ արե ուր ինչ ուղեմ, ասաց:

Ասաց. — Կնդու, ես խասկացեր էմ, Գամուս դիւ ես արէ,
ուղէ, տամ:

Ասաց, — Որ ուղեմ, մէկ ձեռք շոր, մէկ ձեռք սիլալս, մէկ աղէկ ձիւ:

Աղէկ ձիւ տուցին, էլաւ թողեց, դնաց Կնդու:

Գնաց, խառաւ ելեալի մէջ, տեսաւ Էնոր խրոխտօր, աղջիկ ճաղիյան տարած եղսիւր (տասանորդ տըռած):

Էլաւ ինչ արաւ Ապուղէթ. Էլաւ չարչի:

Ընկաւ Էրկիրներ կան դալու. շատ քիչ Աստուած դինայ, սալղ չառեց:

Մէկ ժամանակ մնաց մանդալով, գնաց Գելհա Կուսուան, Էն տե ճաղիյու սալղին առաւ, Էլաւ գնաց Էրկիր մէջ, ունինք բանման խանեց, խանութներ առնին:

—Է, գին ինչ ա, ինչ չէ: Մախսուս թանգ կասի, օր ընցուցի:

Գարձաւ ասաց.—նաւուս, կառնիք, առէք, թէ չէ, մութն ա, ես տեղ չեմ խոսնը:

Ասին.—Ինչ հոգ ունես, գիշեր չես մնայ գիւս, տեղմ սլտի տանք քե:

Յիրկուս տարան դիւանխանէն. տեսաւ որ մէկ աղջիկ էր տեղ կար, մէկ շապիկ վերէն կար, էն էլ կարճ, ինչ մարդ կրակ ուղէր, կրակ կուտէր, որ կզուէր էտանց կերեար, որ շտկուէր, առջկանց: Գիտեն ինչ մարդու աղջիկ ա, ըզրա յապով տարան եղսիւր, կարճ շապիկ խաղուցին առակուելու խամար:

Էն տեղէն գիշեր գողացաւ. գողջիկ, գնաց:

Մէկ ժամանակ գնաց, խառաւ Էրկիր, տարաւ գողջիկ ուր առն որ ուր էր խէք սլախէ:

Մէկ ժամանակ մնաց, Սօլթան Հասէն մեռաւ:

Սօլթան Հասէն ու Գայաղ իրարու դուռմանէն, Գայաղն էլ Սօլթան Հասէն բերեր ա, իրան խամար իրիկ կը մանայ:

Էզա Գայաղն էլ կերթայ Շէխի Հատատանի մօտ, կասայ.— Ընձի մէ քօփմ չինէ:

Շէխի Հատատան կասայ.—Ես չեմ կէրի չինի. ես Ապուղէթու մօտէն կը վախենամ: Առուր մէկ Ապուղէթ կգեայ, էն տեղով կընցնի:

Գայաղ կասի.—Ապուղէթ, ես Շէխի Հատատանուն կասեմ. (ինքն կասէ քօփմ չինէ, ամա Ապուղէթու առջե կասի).—Ընձի մէկ ձնեթ (արչկանի դուլ) չինէ:

Ապուղէթ ձնեթ կը խոսկանայ, կասի.—Շինն:

Կը չինայ:

Գայաղ էր քօփ ուրան ծոց կը գնայ ամեն դալս:

Առուր մէկ մէկ մարդ կը մեռնի, կերթան Էնոր գերեզման կը փորեն, մէկ մեծ քարմ կընկի մէջ, կասեն.—Ապուղէթ չկայ, էս քար մարդ չկէրի խանայ:

Կը կանչեն, Ապուղէթ կուգայ, կասեն.

—Ապուղէթ, էս քարը գիւս սլտի խանես:

Գայաղն էլ էր տեղ կայներ է:

Ապուղէթ կը իջնայ գերեզմանի մէջ, կը կզայ, էր քար կը խանի, Գայաղն էլ էր քօփ կը զարկայ էգոր զլխու մէջ. Ապուղէթ կըստանայ:

Գայաղ կասի.—Գնացէք, Ապուղէթի կրակ ընցուցէք, մեր կզուցէք:

Օր կերթան, կասեն. ճաղիյա կառնէ Ապուղէթի էրկու տղէք, էր Էրկիր կը փախնի, մէ յուրիչ Էրկիրմ կերթայ:

Էն Էրկիրմ մէ ժամանակ կը մնայ. էն տղէկներ կընին հա-հել, առուր մէկ ճաղիյան նախորդին կասի.

—Քեզի մէկ ջուխտմ թաթ կուտամ, մէկ հաւաւմ էրմ, տեսնենք, իմ տղէկներ զօռ էն թէ չէ:

Նախորդ հաւաւ կենայ, կասի.—Նախիր տարան:

Ճաղիյա տղէկներուն կասի.—Գացէք հաւաւ:

Տղէկներ ձիանք կը քաշեն, Էնպէս շուր կերթան, նախորդին կը խոսնին, կասին.—Նախորդ, դօր տարան:

Կասի.—Որ դու էկաք, էնոնք փախան, էլ չտարան:

Կը գառնան, կուգան տուն:

Մէկ տարի էլ կը մնան. ճաղիյա կը մտածէ, էլմէլ սլտի փորձեմ:

Նախորդին կասայ.—Քեզի մէկ ջուխտ չառնի կուտամ, էս մէ տնգամն էլ հաւաւ արմ:

Էս մէ տնգամն էլ նախորդ հաւաւ կանի:

Ապուղէթի տղէկներ Էրկուս կընին, ձիանք կը քաշեն, թամքեր կը դնեն, ձիանք կը չինեն, կը խեծեն, կերթան նախորդի հաւաւ:

Կասեն.—Դժուր ա տարած նախիր:

Կասի.—Դու էկաք, էնոնք փախան:

Կը գառնան, կուգան տուն:

Մէկ տարի էլ կը մնայ, նախորդին կասի.—Քեզի խինգ դու-րու փաւայ կտամ. մէկ էլ հաւաւ էրա:

Նախորդ մէկ էլ հաւաւ կենէ:

Ճաղիյա կասայ.—Տղէկներ, իլէք, գնացէք հաւաւ, նախիրտարան:

Տղէկներ կասին.—Ճաղիյա, մեզի մէ դայֆայ չինէ, խաց բի, մենք ուտենք, նոր կերթանք հաւաւ:

Խաց կերան, խեծան դային խասան նախորդին, ասին.

—Չանըմ, էսա իրեք տնգամ իլաւ, դու մեզի կը խափիս, յճուր ա քիւ գողեր:

Ասաց.—Չուր դու էկաք, էլմ փախան գնացըն:

Գարձան էկան տուն:

Ճաղիյան ասաց.—Ապուղէթը ժը Ապուղէթան, պէտք ա դու պսակու իր:

Տղէկներ ասին.—Դիւ գտես:

Ճաղիւյան ասաց.—Էսքան ժամանակ ես ձեզի չախերիմ, մէկ ընձի առէք, մէկ էլ յիւրիշ աղջիկմ:

Ասին.—Դիւ գտես: Ապրդէթի ժը Ապրդէթան էնի զձաղիւյան առից. պզտիկ աղբէրն էլ մէկ յիւրիշ աղջիկմ առից:

Էն օր որ պտի էրթէն վըր ուրանց տեղաց, Ճաղիւյան էն աղջկան ասաց.—Քու իրկուն կասես, չուր դու քու խօր հեյն չառնիս, չը դեաս մօտ ձի, ես էլ կասեմ:

Ասաց.—Աղէկ:

Որ դացին ուրանց տեղաց վերէն. Ճաղիւյան ասաց.—Դոր կուգեաս, զնա, քու խօր հեյն առ, նոր արի, ես քոն իմ:

Ապրդէթի ժը Ապրդէթան ինչ ասաց.—Ասաց՝ ձիմ առջին դիւման դիւ իս, ես վալաւ, ես քեզի մտահ անեմ, նոր ես կերթամ դիւ իմ խօր դիւման: Էղիկ զձաղիւյան տեսաւ:

Պզտիկ ախպէր կնիկ օր էնպէս ասաց. էնիկ ուր տեղ չղնաց: Ճաղիւյան էն պզտիկ կնիկան խարցուց.—Քու իրկի էկան քու մօտ: Ասաց.—Նա ասի, «զնա քու խօր դիւման սպանէ, նոր արի», էլ չէկաւ:

Ճաղիւյան ասաց.—Ապրդէթ . . . քընց քու իրկի կտրիճ ա:

Մէկ ժամանակ մնաց ասաց.—Դէ, կերթաք ձեր խօր հեյն կառնէք: Բերից էղոնց ձիանք աբաց նուանի, ասաց.—Ինչ ժամանակ ձեր ձիու ախանջ քրտնաւ, էն գալս դիւ կարող էք Դայապին սպանել, քանի որ չքրտնի, առջէն փախէք:

Տղէկներ իլան ձիու պուշքեր կտրեցին, արեցին նուանի. էրկուս խեծան դացին դիւ Դայապ, կանչեցին:

—Դայապ, արե, մենք մեր խօր հեյն կտանենք:

Դայապ խեծաւ, էկաւ, տեսաւ որ էրկուս ձիանքն էլ նուանի (քուռակ) էն, ասաց.—Մէրաքուն, դժ, դժ էկաք ընձի ըսպանէք, դու մէ մէկ քու (անվարժ) նուանի խեծերէք, ես ձի էրկան էլ կսպանեմ, ճանփու կղենմ:

Ապրդէթ ժը Ապրդէթան ասաց.—Դու մէկ արե մայսան:

Դայապի կոր (կոյր) էկաւ անտե, կուռան. քանի էղոնց նուանիք չէր տարցի, չէր քրտնի, էղոնք փախան. որ քրտնան, դարձան Դայապի վերէն, դարկեցին զ՝Դայապ սպանեցին, գեացին ուրանց ելեարի մէջ:

Դայապի քախում-կօրէ վան Շամէն դեպազ կրն, ուրանց կրակ վառեցին, Դայապուն ընցուցին, նոր քազաւան դացին ուրանց տուն էն երկրէն առան էկան:

Էկան ելեարի մէջ նստան:

Դայապի դասը փչացրցին, ուրանք էլան աղա:

20

ՄԱՄ ՈՒ ԶԻՆ

Վանայ Շամեաղին գիւղի բարբառով:

Ա փաշան տղէ մը ունէր, անուն Մամէ էր. շատ սիրուն տղայ էր, գինքն էր էդ մէկ տղէն: Շատ հազ ունէր մօտէն, մէկ սահաք օր չերէր ուր աչի՜ օր օր չէր, շատ դէմ կիներ:

Մէկ օր մէջ ուր յօսին պառկած էր, իրեք խատ եղուրնիկ էկան, Մամէի յօսին փեցարէն կայնան:

Մեծ քորը ասաց.—Աստուած, Մամէի պէս խօրտ ըսկի կայ:

Պատիկ քորը ասաց.—Մէկ խատ կայ:

Էն ասաց.—Ո՛րտեղն ի Պատիկն ասաց.—Ձգիրն ի:

Ասաց.—Ի՞մալ ինոնք պտի խանին ուրէնց մուրազին:

Ասաց.—Էրթա՛ք, էն էլ տխնանք ինչպէս ի:

Գնացին էնտեղ, Ձինէի փեցարէն կայնան:

Ասեցին.—Էս քընց Մամէն խօրտ ի, Մամէն քընց Ձինէն խօրտ ի, էրկուն էլ իրար բաբար են:

Ասեցին.—Բա ինչպէս անենք:

Ասաց.—Աստուած դէմ պտի տուլ անենք:

Արին.—Խոսք քը կրամը վաւարայ:

Աստուած յաջողէր

Փոսք կիւզորիւյ ժօրսա քրիւս խորայ

Աղաւնի մօրթը վէրից գայ,

Էամ սրսէն ա, Ձինէ լծմառա քրքէ

Մենք երեք ենք, Ձինէն ես մեզի

լար ա:

հետ կը լինի չորս:

Աստուած դէմ որ տուլ արեցին. Աստուած ինոնց լիբաւին մէկ լբաւ էկաւ Ձինէին. էն էլ արեցին ուրենց նման, բիրեցին Մամօյի փեցարից տարան դրեցին վեր Մամօյի լիս սօռակին:

Կէս գիշեր էր, Մամօն աղխաւ, տեսաւ մէկ կնիկ կայ ինոր ծոց, ասաց.—Ա՛յ կնիկ, դու առանց իմ իրաւունքին ընչի՞ ես իկեր քստեղ. ես Մամէն իմ, Ա իմալի լամուկն իմ, էս երկրի մեծն ես իմ:

Ձինէն ասաց.—Նա չիմ իկե վեր քու տեղաց, դժ ես իկե:

Էն ասեց «դու ես իկե», էն ասեց «դու ես իկե»: Էրկըսով արեցին կուլ:

* Պատմած է Օսկան Օհանեան: Սոյն վէպը տարածուած է հաւե ընդհանուր եզրի ժողովրդեան մէջ, որպէս նուիրական աւանդութիւն պատշաւուր են սովորելու, իւրաքանչիւր եզրի կը պնդէ թէ Մամ եւ Ձին եզրի եղած են. որով ամեն հոգեւորական պատշաւուր է զիսնալ ու երգել. սորա մէջ կը գտնուի ընդհանուր բուրգ ժողովրդեան յատուկ սովորութիւններ:

Մամօն ասաց.— Ես որ իմ իկե, էլի՛ ջու ճրագն արա՛:
Զինէն էլաւ. դարիբ ի, չգիտցաւ ճրագի տեղ դ՛որ էր:
Մամօն էլաւ ճրագ կալուց. մէկ սրտով չէ, տաս սրտով աչք
իցքին յերար:

Զինէն ասաց.— Իմ բերողներ ընծի կը տանեն:

Մամէն ասաց.— Բեզ քնչպէս կը տանեն:

Ասաց.— Ինչպէս ընծի բերած է, էմալ էլ կը տանեն:

Ասաց.— Տնաւէր, քեզ սրտեղ տանեն. մէկ գիշեր չուր լուս
չինք քընէ իրար մօտ, մնանք ահախ:

Ասաց.— Իմ բերողներ ընծի կը տանեն, ես գիտնամ:

Ասաց.— Շատ չէլաւ, իրար կը գրկենք, ահախ կը նստինք.
դ՛որ պտի տանեն իմ ձեռաց մէջէն:

Շատ մնացին ահախ մինչև լուսուն դէմ:

Նղունիկներ ասին.— Աստուած, քնչպէս տնենք, սե իրեա իւանք
քու գէմ. խոնք չեն քնի որ տանենք: Լուս բացուաւ:

Զինէն ասաց.— Ես կնիկ եմ, չեմ կանայ քու իտե կան գեայ,
դու իմ իտե պիտի կան գեաս: Իմ տեղն Զգիրն ի, միւր Սեւինի
աղջիկն եմ, Ղարաթաթախի թոռն եմ, իմ անուն Զինէն ի:

Մամօն ու Զինէն ուրանց մտանք փոխեցին:

Նղունիկներ տուլա արեցին. Աստուծոց քնու ունիք ընկաւ
իդոնց տնկաջ, էրկտով էլ քնան:

Էլի Զինէն կոխեցին ուրանց լալսին, առիցին գնացին:

Մնաց չու՛մ առաւօտ, լուս բացուաւ: Մամօն իչկոց տիտաւ
կնիկ չկայ մէջ ուր տեղաց, մարդ չկայ մօտին: Շատ ծանար խի-
ւընդցաւ. ասիցին.— Մամօ, դու ընչի՛ ես ընկեր պառկիր իս, էլիբ.
աղօթք ալա՛, քու աղօթքի վախքն ի:

Արին չարին, չէլաւ կայնաւ, ասաց.— Ես անճար խիւանդ իմ:
Ձուաք գնաց Ալ փաշին:— Մամօն շատ խիւանդ ի: Ալ փաշէն էր մէ-
տղայ. որ ասիցին խիւանդ ի, խեղք իր գլխէն գնաց, էլաւ էկաւ
վերէն, ասաց.— Ա՛յ Մամէ, քու սրտեղ կը ցաւայ, սրտեղ չի ցա-
ւայ. ընչի՛ էղպէս կանխու: Ասաց.— Տեղ սաղ չունիմ, շատ անճար
խիւանդ իմ: Ալ փաշէն շատ նստաւ իդոր կողքին, շատ իդոր թե-
քիբ մօտեց: Ձուաք գնաց իդոր մօր. մէրն առեց էրկու խատ կը-
նիկ, էկաւ վերէն: Մէկ կնիկ շատ մեծ կնիկ էր, ասաց.— Մամօ,
դու խիւանդ չեա՛:— Բաս, ինչ իմ, ասաց:

Ասաց.— Դու խիւանդ չես, դու կնիկ ես տիտե էրաղ ինե:

Ասաց.— Բա որ դու գիտնաս, ընձնէ ընչի՛ կը խարցնիս:

Ձուաք գնաց Ալ փաշին. ասիցին.— Մամօն խիւանդ չի:

Ասաց.— Բա ինչ ի:— Կնկան տալի կանի, պտի փոսկուի:

Ասաց.— Աստուած անի էնպէս ըլլի, կըլլիմ ինչքան կնիկ կայ:

աղջիկ կայ, կը ժողվիմ, բիրիմ, կը տանիմ Բաղէ Թուկրի, թող
գեայ, ուր խնձոր թալի, որ մէկին խնձոր թալեց կուզիմ, Մամօյին:

Եղտեղ էլաւ Ալ փաշէն, քալալ առեց կանչել, ասաց.— Որտեղ
որ մի կնիկ կայ, մի աղջիկ կայ, զարգարէք բիրէք Բաղէ Թուկրի:

Ինչքան կէր զարգրեցին, բիրեցին Բաղէ Թուկրի:

Մամօն ասաց.— Աստուած, ես քնչ անեմ, ես գիտեմ, իմ ու-
ղած էնտեղ չի. ես իմ խօր խարք չեմ կոտորի, կըլլեմ կերթամ,
իմ խօր քաղաք մեծ քաղաք ի, բալի մէ եան Զգիր ըլլի, ես չը
գիտնամ: Կըլնի կերթայ Բաղէ Թուկրի: Ինչքան կնիկ կայ, աղջիկ
կայ, կիցիկն ըռեզ իդոր գէմէն կընցուցեն, որ էդի խաւանի, մէկն
ուզեն ինոր խամար: Ինչքան կայ, կուգան կընցեն, կերթան, մէ-
կին էլ փարսանաւ չանի, խնձոր չի թալի: Մի խատ աղջիկ կը մը-
նայ յետ, ուր մի աղլախ կարձիկ, մէկ ուրիշ կը կապի, կասի.—
Մամօն աչք կիցիկ ընծի, ես պիտի էրթամ, խնձոր թալի ընծի:

Են էլ ընցաւ գնաց, խնձոր չի թալեց:

Աղջիկն ասեց.— Մենք ընցիւնէ մը աղջիկ Բուլճաք էկանք
ըստեղ մէկ չուզեց ուր խամար. ես պալի մի խաղ ասեմ, տեսնամ
Մամօյից քնչ ձեռ կուտայ: Մէկ խաղ կասի.—

Տու տայրա տայրե քաղի:

Դու թուչուն, բաղէ թուչուն,

Դեւ քաղի խո դընաղի:

Գու մօր, հօր վրայ նազ կանես:

Էամ հաւաք դիզա քեզ քեզիւրիյան:

Մենք որ կանք, իչխան իչխա-

նաւորի աղջիկ ենք.

Տու չմն եկի ըմխառաւ նախաղի:

Դու ինչո՛ւ մէկը քեզ համար չես

ուզի:

— Ես կու եազ դիխաղմ նա լըլրա:

— Նա, որ ին ես կուզեմ, այստեղ չէ:

Նալի վի Զինէն, դիզա Միւր Սեւինի:

Նորա անունն է Զինէ, դուստր

Միւր Սեւինի:

Նաւես Միւր Աղլաւայ, վիշը Զգիր

Բօրանայ,

Շանայ շիմե ռանգիմայ:

Ձուաք տարան Ալ փաշին.— Մամօն մէկիմ աղջիկ ըսկի բա-
կեամ չարաց, մէկին էլ խնձոր չթալեց. մի աղջիկ կէր, խաղով էս-
պէստ ասաց Մամօյին, Մամէն էլ էղպէստ ասաց.— Իմ ուղած Զը-
գիր Բօթան ի, կը բիրէք բիրէք:

Ալ փաշէն ասաց.— Ելէք վեր, օրողկէք ախլըներ, ինչքան ման
գեացող մարդ կայ, կանչէք բիրէք, թս գեայ, տեսնանք իդա տեղ
որ մէկ սալը կըտայ:

Օրողկեց ինչքան խալիւսը կէր, բիրեց, խարցում արաց.—

Զգիր չէք գիտեր սրտեղն իս Ասին.— Զէ, չինք գիտեր:

Ձուաք գնաց Մամօյին, ասին.— Մարդ չի գիտեր սրտեղն ի:

Ասաց. — Չըլի էսենց պառկելով. էն տասց ինձի. «ես կնիկ եմ, չիմ կանայ քու իսեւ կան գեայ, դու իմ իսեւ պտի կան գետա»։ Ես պիտի ըլլիմ էրթամ։

Մամօն շատ խիւանդացաւ. էրկու շաբաթ պառկաւ։

Էլաւ, գնաց մէջ ուր խօր ձիանքներաց, ասաց. — Ես որ մէկի վերէն ձեռ տփիմ, ձեռ դիպուց յառիք՝ էն պտի խեծնիմ։

Գնաց մէկ ծռտոտ, ոչինչ ձիմ կէր էնտեղ կապուկ, ձեռն գարնեց վեր քեամիին, ձեռն վիրոյ գանեց յառքին։

Ասաց. — Էս ձին ընձի պիտի խանի Զգիր Բօթան, թէ քու ձի չկայ ընձի խանի։

Գնաց մէյքարներաց քամբսեց. — Մէյքարչիք, էս ձին լաւ կը պախէք, լաւ գետրի, Եօնջա կը կերցըցէք։

Գարի, Եօնջա չիկէր Ալ փաշին. չատ։

Տուեցին, պախեցին. ըսկուն չաղացաւ որ ասի չէր իղայ։

Գնաց, քեաչից դուս Մամօն, ասարաւ ուր խօր խիզիցի դէմը, մի խօրոտ թամբ գարկեց ձիուն, ձիու ոտքեր չիսարեց, գնաց ուր խօր խիզիցին, մէկ խուրջին ըլին ոսկի տուեց, էլաւ խեծաւ ձին։ Ղայտի բանլիս թողեց խիզիցին, խեծաւ չիսարով քչեց։

Ձուար գնաց Ալ փաշին. — Մամօն խիծաւ ձին, գնաց։

Ալ փաշան ասաց. — Աստըծու սիրուն, հօ էլ մեզի խեղ չկայ Մամօնի մօտէն, մեր ձեռնէն գնաց։

Էլաւ խառ ձիաւոր օրողից Մամօնի ճամբսի վերէն, որ էրթան յառէջ, վախցնեն, Մամօն բալբի գառնայ գետ։

Մամօն էն ճամբսով չի գնաց, ուրիշ ճամբսով գնաց։

Քաղաք ըսկնայ մեծ քաղաք է. իրեք օր իրեք դիշեր կը քչի, քաղբի մէջէն չըլնի դուս. շատ կաջըզի, էդտեղ խաղ կասի. —

Հարկ Բօրե, Բօրե մընի մարտ։

Իրօ սեւս, սրպա չարտ։

Տիւ մըն զրգեստիցի զիվար զիվարտ։

Բաշա թր Բաշա։

Ես թրմարե ուկի թրմա սեւս։

Կառի խաւար։

Այ Բօրս, իմ նիհար Բօրս,

Այսօր երեք է, առաւօտ չորս է։

Դու գիտ կը պաղտցնես պատէ

ի պատ, փողոցէ փողոց։

Ճանապարհ մը չկայ որ միջով

գնաս ներքե։

Էնտեղ Աստըծու խրամանքով ճամբաւ մը կընկնի յառջի կը քչի. շատ քիչ Աստըծած գիտի, քեանի օրուայ ճամբաւ կերթայ. չիսար ձիու ոտք շատ կը կտրի. Դիշեր ցերեկ կանի վրէն կը քչի, չէզնի։ Աստըծու խրամանքով լիզու կընի ձին, կասի. —

Բաս Էս մըն քոժոյի, քաս Էս։

Մըն պայնի Էստա։

Ավա թրպեա մըն թր դասա։

Բաւակտն է զիւքչես, բաւակտնէ,

իմ վրայէն գետին իջի։

Ձուր տար ինձ քո ձեռքերով,

Էսլ Ըսդայ Խոսե դա թրգիթմ Զը-
գիր Բօրամայ։

Աստըծոյ կամբով քեզ կը հաս-
ցնեմ Զգիր Բօթան։

Մամօն ըսկի աղանջ չանի թէ ձին ինչ կասի. դիշեր ցերեկ ձին քչի կերթայ։

Էլի ձին շատ կաջըզի, էլի խաղ կասի. —

Էարե Մամօ, մալ խրար։

Տու կոռե սեւարմաս Ի.

Տու թիւ ջիյա Ըս վոսի։

Դա Ըս թեմի յիսարի լընի Բօր դը

թրոի։

Դեան զիշտեմե հասի։

Այ Մամօ, տնաւեր Մամօ,

Դու յիմար տղայ ես.

Դու մի տեղից չես նեղանար,

Երբէք չես ասեր չիտարը Բօրի.

ոտքը կտրեց,

Հասցըից ոսկոր։

Էլման անկաջ չանի կը քչի. կերթայ մէկ խօրոտ խօրոտ յաղբի վրէն, չօլ-չիման տեղ. շատ լաւ ծաղկունքով յաղբուր ա, արքաութեան յաղբուր ա, իւսան կերթայ ջրին, կասի. — Շատ իմ նեղացիր, պտի իջնեմ մէկ քիչ ջոր խմեմ, խաց ուտեմ, էլի խեծնեմ, քըչեմ։

Կիջնի յաղբի վրէն, ուր ձին կը թողնի խոտի մէջ, զինք կը նստի վրը յաղբին, խաց կուտի, վաւաղ-վաւաղ կընի որ խիծնի ձին, ձին ձեռ չինայ, կը փախնի դէմէն. կանի չանի, ձեռ չիտայ. էնքան լաւ կընի ձիան, ձին չի կայնի Զին կասի. — Ես բա ինչ տնեմ, էս տնաւեր չիմանայ որ դայս իմ ոտքերս ի Զին ուրին կը թալի գետին, ուր ոտքեր կը վերուցի դարբիլը, կը պառուի, նոր Մամօն չիսար կը տեսնայ, կասի. — Վայ, իմ վիզ կտրուի, ըսկնէմ օր ես կը քչեմ, հալա չեմ իմանայ օր իմ ձին դայսուկ ա. իմ ձին ուր լեզուով կատէր, ես չեմ իմացի։

Կերթայ որ ձիուն դայս արձկի՝ կիշկայ դայսի բանլիս մօտ չի. — Վայ իմ վիզ կտրուի, դայսի բանլիսն էլ թողեր եմ խիզնի մէջ. Խանջալ կարձկի, կը գանի դայս կը կտրի, ձիու ոտ կիշկայ, էրակ-ներ բիււղի կտրի, մնացէ ոսկոր. Բերի քեաչի յաղբի վրէն, խօրոտ քամիզ կը լուայ, կասի. — Բէ, քու տիրու խէր անիծած կէնայ, գնա. մենք մընացինք չօլ-չիմանի մէջ, քեզ էլ գէշեր կուտին, ընձի էլ։

Զին թողեց չիմանի մէջ. զինք պառկաւ. մի սահար. երկու սահար քնաւ. Զին էկաւ էսոր Գարաջեմ տաից. թալից դէն. Մամօն աղկաւ. տեսաւ ձին ա, ասաց. — Բիւ տիրու խէր անիծած կէնայ, ինչ կուղես ընձեմ, քու ոտք քաղա չի սալնայ որ ես խեծ-նիմ էրթամ։

Էլման կը պառկի. քնի. մի սահար էրկու կը մնայ, էլման կուղայ, Գարաջեմ կը թալի դէն, Մամօն կաղկի, կասի. — Էրթամ, իմ ձին բռնիմ. տեսեմ ընչի իմ Գարաջեմ կը թալի։

Կերթայ. ուր ձին կը բռնի, կաշկի, ձիու սաք կը բացի. կիշ-կայ. կը տեսնայ Աստուծոյ խրամանքով քանց տաշնէ լաւ իլէ:

Աստուծոյ փառք կուտայ. — «Փառք քեզ Աստուծոյ, ստրուսն էլ իմ ձիու սաք սաղացաւ»: Կը քաշի բերի քիմաւմ կըտայ, կը խեծ-նի քշի էլի: Զին Աստուծոյ խրամանքով լիզու կըլնի, կասի. — Մա-մօ, քու աչքեր խփի, Աստուծոյ խրամանքով տանեմ, Զգիրա խա-նեմ դուս:

Զգիրա Բէքերի Ավանի քեօք մը կըլնի, անուն Զինէ կըլնի. ռամսար կըլնի, ռամ կը թալի. կասի. — Քեառսուն աւուր մէջ Մա-մօն օլիտի դեայ, ըստե ընի դուս:

Քեառսուն կանձ բանբալ կառնի, կերթայ վեր յազրերն, օր մէկ կանձ կը մանի, կը կծկի, իրիկուն կուզեայ տուն: Քեառսուն օր էդտեղ յազրեր վերէն բայլամիս կանի ինոր:

Եդ թօ մնայ էդտեղ: Մամօն շատ քիչ Աստուծոյ գիտի, քեա-նիմ կը քշի կերթայ մըջ մէ դաշտի. կիշկայ մէկ լապտարակ գէմէն կը փախնի. լապտարակ կը վազնի, ձին ուր քեմով կը քշի, ձեռ կը թալի, լապտարակ կը բռնի գնի ուր գոգ: Շատ բամաւա կանի, մէկ քիչ տեղ, Աստուծոյ գիտի քեանիմ կերթայ, էդ հայլվան շատ կը բեզրի էգոր ձեռ: Մամօն կասի. — Էս հայլվան շատ թալիմ էր-թայ, մեղք ի:

Բիրի ուր ձեռաց ալնալս էդ հայլվնի չեթիս կը շինի, կը գնի ուր ծոց. կը քշի, կիշնի մէջ մէ դուրան մեծ գաշտի, մէջ իսան չէրեայ, վերի մէկ Աստուծոյ կերեայ:

Եդտեղ խաղ կասի. —

Խոսե խաբ կիւ, չի դաշտի խոս	Աստուծոյ աւերէ, ինչ դաշտ է
Նա չօրկալիկ, նա հալար, նա գաղի.	Ո՛չ լծքուր կայ, ոչ օգնութիւն,
	ոչ ձայն մը,
Մըն բրգրա սլրսիւտի,	Նա անէի հարցում.
Զգիրի Բօրան մա ֆի յալի:	Զգիր ու Բօթան մը կողմ մնաց:

Քշի, կերթայ մէկ վեցքաւորի ընաւս կուզեայ, բարե կանի. կասի. — Վեցքաւոր, քեզնից բան մը պիտի խարցենա:

Վեցքաւոր կասի. — Ասան տեսնամ ինչ ի կը խարցենա:

— Զգիր սրտեղն ի գեալօ, չեմ գիտնայ:

Կասի. — Ընչի, դու մեր երկրէն չեմ: Կասի. — Նա դարիք եմ:

Կասի. — Զգիր կեօ ես նոր ալուստ կերայ, մի ցանք էլ վա-րեր եմ. էս դար ընցնիս, Զգիրն ա:

Բէքերի Ավանի քեօք քեառսուն օր բմբաւ, ասաց ուր ռա-մին. — Ռամ, ինչո՞ւ սուտ ասացիր. չէ՞ դու կասիր, քեառսուն օր բմբաւ Մամօն պտի դեայ, ըստի ընի դուս:

Կը բռնի ռամ կը կոտորի:

Ռանմ օղորթ էր, էնքան վաղք սուտ կը խօսայ, էնքան վաղք օր Մամէն վեցքաւորի մօտ կը կայնի կը խօսայ:

Կը բռնի ռամ կը կոտորի թալի ջուր:

Կեղնի որ էրթայ թեխ ուր տուն, Մամօն էդ դարից կըլնի դուս. Զինէն կիշկայ օր Մամէն էլաւ դուս, կասի. — Վայ, Մամօն էլաւ, ես իմ ռամ կոտորեցի, ես միայ ինչ անեմ:

Դարձաւ գնաց վեր յազրերն նստաւ, մահանայ արեց, վեր յազրերն ձեռքեր լուաց:

Մամօն էլաւ, բարե տուեց: Բարե վերցրեց. ասաց. —

Մամօ, կոռե Այ փաշայ — փաշայի	Մամօն Այ փաշայի տղէն է,
Մուխի Զեմիւն:	Մուխի Զեմիւնի փաշային,
Սեար սեարեմն սեար մաւե մըն քե:	Իմ գլխուն, իմ աչքին եկար:

Լնտեղ Մամօն մնաց շուար, ասաց. — Զանմ, էս ինչպէս գի-տէր իմ անուն Մամօ էր, իմ խօր անուն Այ փաշա էր:

Զինէն ասաց. — Ի՞նչ իս կայներ էս, մնացեր իս շուար. չէ՞ ես Զինէն եմ, դու ընձի չեմ ճանչնար, քեառսուն օր էստ տեղ քե խա-մար արեւոյ գէմ սեացիր եմ, քե կիշկամ:

Մամօն էդտեղ ասաց. — Որ Զինէն էս ընի, էս ընձի պէտք չի. ես էսի ոչ կը տանեմ:

— Մամօ, ասաց. դու բեբաղդ ես, չէ՞ ես Զինէն եմ, ես ու դու գիշեր չէկանք մօտ յիրար, մատնիք մէկ մէկի հետ չի փոխինք:

Մամօն ասաց. — Էսոր նման աղջիկ չիկէր, որ իմ խէր ժողվեց բիրեց, ես չհաւնայ. ընձի պէտք չի, ես պտի դառնամ:

Դարձաւ յետ, էլաւ մէքիչ տեղ, Աստուծոյ խրամանքով ձիու լիզու էլաւ, խաղով ասաց Մամօյին. —

Հեարե Մամօ, օյա շարի դիմ ի:	Ա՛յ Մամօ, դու խենթ աղայ ես,
Սեարմասի. ետվ նա ետվ Զին ա:	Խեղք չունիս, այս այն Զինը չէ.
Էալա խոշկա Բեքիւրի Ավան ա:	Բեքերի Ավանի քոյրն է այս,
Գեալը քարան սեվի սեար ոյլա:	Շատ անգամ ճամբորդը ճամբի վրայէն

Վազեառանհիյա յեմբրազա:

Վերադարձուցեր է անմուրազ:

Մէկ էլ կը դառնայ յետ Մամօն, կը քշի ձին, կը լցի ձին որ մօտէն ընցնի սալի, Զինէն կերթայ, զինք կը թալի էգոր ձիու վիզ դայիմ կը բռնի: Մամօն կասի. — Աստուծոյ սիրուն, ընձի թոգ, ես էրթամ, ինչ կուզես ընձանից, ամօթ ա, քաղքից կերեայ, միայ կասեն թէ «էգա Բուլֆար ինչո՞ւ ա զինք թալէ ձիու վիզ»:

Ասաց. — Զէ, չիմթողի, արի, Աստուծոյ գէմ դար տրա, տա որ Զի-նէն բիրի ըստեղէն տարայ, ես քե կանեմ նարի: Ես Զինէն նարին եմ,

ընձի ճարտարութիւնից խաներ ա. թէ ընձի տանես կանես ճարի, քու ձին կը թողնամ:

Ասաց.— Աստուծոյ ղէմ դար ընի, քե տնեմ ճարի:

Ձին կը թողի. էնի կը քչի շատ քիչ Աստուած գիտի, քեանի կուգեայ, կասի.— Ի՞նչիս ես էն աղջկից չի խարցուցի ինոնց քաղբի նստիլ ինչիս էր, կայնիլ ինչիս էր. որտեղ էղնի, որտեղ չեղնի: Կը քչեմ Աստուծոյ ղէմ դար ընի, իմ ձին որտեղ կայնաւ, էնտեղ կիջնեմ:

Կը քչի, ձին կերթայ Արֆօ ձագօ, Ղարաթաթաթինի դուռ կը կայնի. Ղարաթաթաթինի փօշկուսաբէն ինչիս որ մէ օրօրոց կօրօրուէր ինոր ձիու ոտքի ղէմ կերթայ, կուգեայ:

Ձինէի մեծ քեօր Սըթին— Ղարաթաթաթինի կնիկ ասաց.— Չավուց Մէրտին, էլի դուս, տես, ինչ մարդ ա:

Չավուց զնաց, իշկաց մէ ձիաւոր ինչօր ճտգիլ փէլքս կըտայ, չըչկուաւ, մնաց. կայնաւ էլ չի զնաց: 1—2 սահար մնաց վըր ձիուս Մամէն. Սըթին մէ չավուց էլ օրօղկեց, ասաց.— Տեսէք, ինչ էլաւ չէկաւ:

Էն էլ զնաց, ձիաւորին իշկաց, կայնաւ, մնաց:

Սըթին զինք էլաւ զնաց. իշկաց, կեօ. մէկ ձիաւոր կայներ ա, չուտես, չի խմես քամաւա տնես ձիաւորին:

Գնաց: յիջուց տակ, տարաւ յիւր յօտէն, նստաւ մի եան:

Սըթին ձեռ կապեց, կայնաւ ղէմ:

Ասաց.— Ընչի՞ չիս գեայ նստի:

Ասաց.— Ես ինչպէս գեամ նստիմ. ես խըլղի կնիկ. դու ելի տղայ, ես ինչ գիտեմ, բալի իմ իրիկ դայիլ ընի, բալի իմ տէգը դայիլ չէլաւ:

Ասաց.— Ե՞դ էլ կայ ձեր երկիրը. իմ ձին դուս քեայի, ես կերթամ:

Սըթին էկաւ, նստաւ մի եան, էն նստաւ մի եան, չայ գրին:

Արֆան ձագօն, Ղարաթաթաթին տուն չին. Միւր Սեօթինի դիւանն ին, մի սահար որ ինոնք դայ չէլին, իրար կըսպանեն: Սըթին էլաւ ջուղաբ օրօղկեց, ասաց.— Արֆան ձագօն, Ղարաթաթաթին թող չի դագրին, գեան, ղոնախ ունինք, տիսնան, էրթան:

Չավուց զնաց դիւնի դուռ կայնաւ:

Ղարաթաթաթին ասաց.— Ա՛յ չավուց, Աստուած խեբն անի:

Ասաց.— Փաղք Աստուծոյ խեբն ի, Ստին ընձի օրօղկեց ձեր իտե հալ հալ-բաթ չդադրին գեան. ինոնց մէ ղոնախ իկե տեսնին, էրթան:

Ասաց.— Չավուց, ըսկնայ ղոնախ կըղէր՝ Սըթին կը ճամբէէր, էդ մէկ ղոնախ իկե՝ չի կանայ ճամբիս, օգորկէ միւր իտե, չի գիտէ:

որ մենք չենք կարայ դիւնից գեայ. գնա ասա. թէ պարտքնաէր ա՛ փող կուգի, թօ տայ, ճամբիս: Չավուց դարձաւ, զնաց:

Սըթին ասաց.— Ա՛յ չավուց, ինչու չէկան:

Չավուց ասաց.— Չէկան:

Ասաց.— Չավուց, ինչ կասես, ես չեմ լսնայ, տըլի մօտ, ասա:

Խաբեց, ըկրեց մօտ, մէկ փէտ տուեց մէջ գլխուն:

Ասաց.— Գնա, ասա. Արֆան ձագան, Ղարաթաթաթին հալ-հալ-բաթ թօ գեան, չի դագրին. հա ըսկոն կօնախ ինոնց տուն իկե, հա Միւր Սեօթինի տուն իկե, հա էլ ինոնց փողին հաւջա ի. չի դագրին, հալ-հալ-բաթ գեան:

Չավուց մէկ էլ զնաց. Ղարաթաթաթին տեսաւ չավուցի գլուխ տըլուն ի, ասաց.— Ա՛յ չավուց, Աստուած խեբն անի, ինչ ա քու գլուխ:

Ասաց.— Աստուած ձեր տուն աւերի, ձեր Սըթուն էլ. դարկե իմ գլուխ կոտրե, կասի. «Գնա Ղարաթաթաթին ասա, հա պարտքնաէր ա, հա փող կուգի, հա էլ ինոնց բանին մուխքէ ի, հա ինոնց տուն ըսկուն կօնախ իկե, հա էլ Միւր Սեօթինի տուն:

Ղարաթաթաթին ասաց.— Հալբար մի բան կայ, էթանք գեանք:

Միւր Սեօթին ասաց.— Չի հանգընաք, շուտ դըպնէք, գեաք, որ դու չընէք, իմ դիւան յիւրար կտանին, ձեզանով իմ դիւան կայնե: Էլան, խաբր ուղեցին, էկան թիւս ուրենց տունը:

Բարե տուեցին, բարե առեց Մամէն, էլաւ կայնաւ ղէմներ:

Մամօն շատ սիրուն էր, էղոնք շատ հազ էրին մօտէն. իրեք օր, իրեք զիշեր քչիկ զրեցին էնօր աւսից, ոչ գիտցան զիշեր էր, ոչ գիտցան ցիւրէկ էր. իրեք օր մնացին սոված, խաց չէկաւ դիւան:

Սըթին խաց կը չինէր, խա մկայ կզան, կտանին, չէին գեար:

Մամօն ասաց.— Չի գիտեմ, ձեր երկրի տաքն ի թէ չէ:

Ասաց.— Ի՞նչպէսդ:

Մենք իրեք օր սոված-անօթի, խաց չի գեայ դիւան:

Ասաց.— Ինչո՞ւ, մենք գիտենք դու նոր նստեր ես, օրկարա կպուցեր ինք, հալա չենք քեայեր:

Ասաց.— Չէ, յէսօր իրեք օր, իրեք զիշեր սոված ենք:

Ասաց.— Գեացէք, Սըթու մօտէն խարցուցէք:

Սըթին ասաց.— Խա, յէսօր իրեք օր է, ես խաց կը չինեմ, դու խաց չէք տանիլ դիւան:

Խաց քեայիցին, խաց կերան, էլան քչիքն տուեցին, գեացին փօշկի տանիս: Ձենձնոց զնաց ըսկաւ Ձինէի ախոնջ. ասեցին.— Գիտեմ, ինչ կայ. մէկ կօնախ էկեր ա Արֆանի ձագանի. Ղարաթաթաթին տուն, էնոնք փօշկի տանիս քչիկ խաղցին:

Ձինէի, տես, փօշկ բանձր ի, Ղարաթաթաթինի ցածր: Ձինէն

փանջարից կիշկայ, կը տեսնայ չորսով քշիկ կը խաղան: Մամօյի քեամակ ինե էր, չի ճանչցաւ, ասաց.— Ես ինչ տեսնեմ, կըլնի որ Մամօն ըլնի, քեամակ թեխ ընձի ի. ես պտի մէկ խաղ ասեմ, Մամօն ըլնի՝ ընձի ջուաբ կըտայ:

Արժօ, ձագօ, Ղարաթաթիմ հարսէ
քամ ա, Արժօն, ձագօն, Ղարաթաթիմ
Դարաթաթիմ ֆօշկ սարա խանդան ա,
Եւսիկ իր օրք Մամօն մընի Ալան ա: Այն քօշկ ու սարի տանիքը,
Այն մէջտեղին իմ Ալանի Մամօն է:

Որ կասի, Մամօն կը դառնայ, կիշկայ. Զինէն գլուխ թալի դուս, քամաւայ կանի. որ տեսաւ խելքը գլխէն գնաց, առեց խաղ ասել.—

Դեարեարի իր փեանցարէ, Զինա
քաթաւ ա, Դուրս եկաւ լուսամուտը, իմ
Դարաթաթիմ քօշկ փաթաթ Զինէն է,
ձագօն Մամօն քոչ օտի, եֆր մա հա-
վա, եֆր մա քաթաթա: Մամօյի աչքեր մթնեցաւ, մէկը
մնաց երկինք, միւսը գետին:

Աղբերներ իշկացին իրարոց էրես, ասեցին. — Զանքմ, խոնք իրար ինչ կը ճանչնային, իրար խաղ ասեցին:

Զինէն տեսաւ որ Մամօն էր, գնաց, ընկեաւ ուր խօր քաւ քեփսիններ ժողովեց, ինչքան այլիցօյին կէր ժողովեց, գնաց, տուեց մշակներաց յառէջ, գնաց վեր յաղբրին, էկաւ իգոնց ֆօշկի դէմէն ընցաւ:

Մամօն տեսաւ առաւ խաղ ասել.—

Հարե քամօ, ուս դիք դարաթաթ քոչ
քաթկեանք միւրանե. Այն եղբայրներ, դուք տեսնեք
Քեասրֆի ուս քոչման քոչ, քոչ յոյս
պէշիյա քաթկեանք քաթկեան փաշա: Այն քոչման կարաւանն անցաւ,
Քեասրֆի մէկը չկար, որ գնար
կարաւանի դէմ՝ և առնէր մի
նշանարան:

Էնտեղ ձագօն կը նեղանայ, կասի.—

Էսվ հայա քաթկեանք միւրան ա,
Դեարե քոչ քեասր քոչման ա,
Հառայ պէշիյա վի քաթկեանք, քոչ-
սինայ փաշա: Այն որ կայ իշխանի կարաւանն է,
Երբէք մէկու բերանը չէ,
Երթայ դէմ այն կարաւանի և
առնի նշանարան:

Մամօն կասի. — Ի՞նչ կուտաք, ես էրթամ. իմ ձիուց չիջնեմ
տակ, խաւանեմ աղբրի վերէն, մի նշան առնեմ, գառնամ:

Կասեն. — Դեմ, ինչ ուզես, կուտանք, որ մի նշան բերես:
Կասին մտքի մէջ թօ. էրթայ, Զինէն խայտառակ կանի:

Մամօն կըլնի, կերթայ թեխ ուր Բօրը, կասի.—

Հեարե լափաշօ, Բօրե մըն դարիմ
դեարա, Այն չափուշ, իմ Բօրը հանէ դուրս,

ձե քրիս դիմա զարա, Վրան դիր ոսկի թամբը,
Մըն հարա սեար կանիյա Զարիշե
սեարա: Ես գնամ կուռի մինչև Զամպիլի
աղբիւրի գլուխ:

Էնտեղ ձին քեաշին դուս. կը խեծնի, կը քշի կերթայ վեր
յաղբրին, էնտեղ խաղ կասի.—

Էսվե զաւա Մամօ Զինէ կրի սրվա,
Այն ժամանակ որ Մամօն Զի-
նէին բարե տուեց,
Զինէն քաթաթա աչքիմ սարաւ
վա դայա: Զինէն չնորհքով անոր բարեը
առաւ.

— Մամօ, կոռե Այ փաշայ, փաշայի
Մուխի Զեմիմի, — Մամօ, Այ փաշայի տղայ,
Մուխի Զեմիմի փաշային,
Սեար սեարե մըն քե, սեար դու
ձաւան: Իմ գլխուս վրան եկար և երկու
աչքերուս:

Զինէն կասի.— Զիուց իջի տակ, իրար տեսնանք:

Կասի.— Զէ, ես Աստըծու դէմ դրար եմ արե Ղարաթաթիմին
խամար, ես քեզից կուզեմ մի փաշ. դառնամ յետ:

Էնտեղ խաղով կասի Զինէն,—

Գաւա Զինէ դեար քրի չեքա, Այն ժամանակ Զինէն ձեռ տա-
բաւ գրպանը,
Դեարաթաթ քոչ քոչման դեարա, Հանեց հմայող ոսկիքն,
Հանե նշանա դա ժը մըն դարիյա: Առ այն նշան, որ դու ինձմէ
կը պահանջես:

Կաննի, կը դառնայ յետ. կուզեայ տանի գնի Արժօ, ձագօ,
Ղարաթաթիմի առջև. որ կը գնի առջևներ, ինոնց կը դարմանան,
Կասին. — Իսոնք ինչպէս իրար կը ճանչնան. բան չիկէր. համա ոս-
կիք պըտի տէր:

Բերին իրեք ախպէրով շեփր արեցին խոտ իրար. ինչպէստ
անենք, ինչպէստ չանենք: Մի՞թ ախպէր ասեց.— Խաղմ պտի ասեմ,
որ իմ ախպէրներ ասըլգաղա էլնին, իմ իսե կուզեան:

Էսմ հար սե քամ ա հասպի ֆաւեք, Մենք երեք եղբայր մեր ձիերը
կարմիր:

Էսմ հաւա դընէ դը գեաղըն դուրեք, Մենք աշխարհի մէջ ման կը
գանք մէկ:

Էսմ Մամօ Ալան ըրա քինէ դըվեք: Մենք Մամէի Ալանի համար
սրտի ուզածը բերենք:

Արժօն ասաց.—

Էամ համայն հասարակ շուշ,
Նստաւ որ զհանձն որ քաղաքի:

Մամե Աղան ընտ քիւնն եւ քիւնն:

Հաղօն, որ Զինէի նշանածն էր, ասաց.—

Էամ համայն հասարակ շուշ,
Էամ որ զհանձն հասարակ շուշ:

Մախրատայ, հուն լմն որ յար նակն,

Զինն, Մամօ ընտ քիւնն միմիւրեք
պիտոյ:

Մենք ունինք սե ձիւր,
Աշխարհի մէջ ման կը դառնք տը-
ղամայ դուր իւննով:

Մամէի Աղանի համար կը բե-
րենք շատ լաւ սիրունը:

Մենք ունինք բոգ ձիւր,
Աշխարհի մէջ ման կը դառնք
ամայէ փոշիով:

Տնաւերներ, ինչո՞ւ արդար չէք
ասեր,

Զինէն Մամօյի համար անենք
չնորհաւոր:

Նոր էնտեղ իրեք ախպէրով իրենց սրտով տուեցին Զինէն
Մամօյին: Քօշիկ տանսից ուրեւնց աշխարհի միմիւրեք, գեացին տուն:

Ղարաթաթաին ասաց.— Էս ինչ էլաւ, էս տաս տասուերկու
օր է, Միր Սևաինի դիմից իկեր ենք, էնինք էրթանք, տիսնանք
ինչպէստ էլաւ. միայ իրար սպանած ա:

Իրեք ախպէրով էլան, գեացին գիւան, Մամօն թողեցին
տուն: Միր Սևաին խեղճեր շատ կոռնաւ, ասաց.

— Ղարաթաթաին, էլ էղպէստ կօնախ չէր իկի, խրըշտակ էր,
ինչ էր, ուշացաք էսքան:

— Զանքով, ասաց. էնպէս կօնախ նա՛ մեր տուն էր իկի, նա՛
քու խօր տուն. իսկի էնպէս կօնախ ախպրքի մէջ չիկայ:

Ասաց.— Որ էղպէստ ի, օրողկէք որ գեայ, տիսնամ ինչ քա-
վուր մարդ ա:

Ասաց.— Չավուռ, դնա՛, տաս Սըթուն, որ Մամօն ընի գեայ
Միր Սևաինի դիման, Միր Սևաին ինոր տիսնայ:

Չավուռ գնաց.— Չավուռ, Աստուած խեք անի, ինչի՞ ես իկեր:

— Սըթի, Ղարաթաթաին ասեր ա, թող ընի գեայ Միր Սևաինի
դիման, Միր Սևաին ինոր տիսնայ:

Ասաց.— Ինչ կասես, արե՛ մօտ, ասա՛, ես չեմ լսնայ:

Սըթին մէ փէտ դանկ մէջ գլխուն, գլխի կոտրեց, ասաց.

— Ի՛նչ, գնա, Ղարաթաթաինին կասես, Միր Սևաինին կասես, որ
Մամօն քու լայիղ չի, որ ըսկնայ ընի, գեայ. գնա, տաս որ, ըլ-
նին ձի-ձիաւորով, դօշուտով, դօհուտով, Էնի անելով գեան իմ գոան
դէմ, որ Մամօն ընի, խեղճի, ինի մէջքններ, էրթայ Միր Սևաինի
դիման, թօ Միր Սևաին տիսնայ:

Չավուռ գնաց, գոան դէմ կայնաւ:

Ասաց.— Ա՛յ չավուռ, էդ ինչ արուն ա քու գլխէն կուգեայ:

Ասաց.— Սըթին գորկեր ա, կասի. «Մամօն լայիղ չի քու խետ
գեայ» ասաց. ասա, ձաղօն, Սըթօն, Ղարաթաթաին իրեքով խեծ-
նին խետ Միր Սևաինին, դօշուտով, դրօշով, Էնի անելով գեան,
գոան դէմ կայնին, Մամօն խեղճի, ինի մէջքններ. էրթայ Միր Սև-
աինի դիման, թօ տիսնայ:

Ղարաթաթաին ասաց.— Միր Սևաին, Սըթու խօսքն ի. էլի,
խեղճներ ձի-ձիաւորով, էրթանք գոան դէմ:

Էլան. դօշուտ արեցին, դօհուտ բերեցին, գնացին Ղարաթաթ-
աինի դուռ կայնան: Մամօն Բօրը խանեց գոտ, խեղճաւ ընկեաւ
մէջքններ, խուրջի ոսկին թաւեց քարի, էնտեղէն ոսկի ցրուեց,
չուր գնաց Միր Սևաինի գոան դէմ. իջաւ, գնաց դիման:

Գնացին էղտեղ նստան. բերին էլի քիկ գրեցին, խաղցին:
Իրեք օր, իրեք գիշեր էլի սոված խաղցին:

Մամօն ասաց.— Միր Սևաին, չեմ գիտեր ձեր երկրի քաղն ի:
Ասաց.— Ընչի՛: Ասաց.— Մենք իրեք օր սոված մեռանք:

Ասաց.— Ընչի՛. էստ մի սանաք ի կը խաղանք:

Ասաց.— Զէ: Ասաց.— Գնացէք, Զինէից խաղցուցէք:

Զինէն ասաց.— Խա՛, իրեք օր է խաղ կը չինեմ, դիման չէք
տաներ:

Ասաց.— Դէ, խաղ քեռչէք, ուտենք:

Խաղ քեռչեցին, կերան, պրծան. խաղ վերցրցին:

Միր Սևաին ասաց.— Գնացէք, Զինէին ասէք. թօ գեայ չայ
չինի, խմենք: Զինէն էկաւ չայ գրեց:

Ինչ որ գեղ-գեղուներ կէր՝ սղկեց, վերցուց մօ գինք: Եկաւ
չայ ցրուեց դիմանին. չայ դիմի գլխէն տուեց, չուր սրեն էկաւ
Մամօյին: Խաղքեան լցեց տուեց Մամօյին. Զինէն իշկաց Մամօյին,
Մամօն իշկաց Զինէին, էրկուով ծծղացին:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևաին, տեսա՞ր Զինէն, իշկաց Մամօյի
էրես, ծծղաց: Բաքօն դահա ուր խօսք չէր քմեքէ, Մամօն խանեց
աղլըխէ ջանաւարն, որ մըջ ճամբուն չիներ էր լապտարակի նման,
թաւեց դիմի մէջ, ամեն ծծղացին:

Միր Սևաին ասաց.— Տնաւեր Բաքօ, Մամօն ու Զինէն վեր էն
հայլընին ծծղացին, վեր իրարու չի ծծղացին:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևաին, ես ինոնց փոնթ կը խանեմ, մը-
կայ որ Զինէն քաւ կը լցի, կտայ Մամօյին, գու ձեռնէն աւ. խմի:
Զինէն, սրէն էկաւ որ տէր Մամօյին.

Ասաց.— Մամօ, էդ կթխէն տուր ձի, մի խմեր: Զեռնէն ա-
ւեց, խմեց:

Արցունք աչքերէն թաւեց, ըսկուն քեզ էր:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևաին, ինչպէս էր, իմ խօսքն էր թէ չէ:

Միւր Սևտին իմացաւ որ դեղ-դեղրուէք լցեր ա մէջ. բա ուր քուրոջ փոնթ չի խանեց դուս. ասաց. — Ի՞նչ կէր մէջ, էն էլ ինոր նման չայ:

Բաքօն ասաց. — Դէ, կայնի, ես ինոնց փութ կը խանեմ մկայ:

— Միւր Սևտին, ասաց Բաքօն էլման. կայնենք կեալա լավրժ, դիւնի տըկէն սըրով խաղ ասենք, չու գեայ դիւնից ընի գուս:

Ամեկ վեր ուր եարոջ խաղ կասի:

Միւր Սևտին ասաց. — Բաքօ, Բեճ-ուրախութեն արէք: խաղ ասէք:

Դիւնի յըմեն խաղ ասեցին, սըրէն էկաւ Մամօյին. ինչ արեցին չարեցին Մամօն չասաց: Բաքօն ասաց. — Մի՛ գոռէք Մամօյին, ես Մամօյի տեղ կասեմ:

Մամօն ասաց. — Բաքօ, քու գլխուն մեռնեմ, ասա, բալի իմ եախեն փրցուցես իդոնց մօտէն:

Բաքօն առեց խաղ ասել. —

Հեարե միտե մըն, ետաւ Մամե կաւ
կաւ ա,

Ատաքակ կա, լիւ ըռաւ ա.

Մըն թը ճաւե խաւ դիրք թու՝

Նալա քալա Ենգիւարիյա դէպ չը-
վան դրպու:

Որ էդպէս ասաց, Մամօյից

— Բեխիւ, skա դըրաւե կըր մալա
ըռեյա.

Ետաւ Մամե կալ ետաւ,

Ետաւ Մամե հուրիյա.

Հուրի ետաւ, հուրի ջաւալ ա.

Մըն թըժաւթը թու մալա սեւա սի
հուրիյան ա,

Skա դըրալե կըրթ թու մալա թու
սըրքեյան ա:

Ետաւ Մամե կալ ետաւ ա,

Ետաւ Մամե խաթուն Զին ա.

Խուշկա Միւր Սեւիմ ա, դիզա Միւր
Թաժիմ ա,

Նուրիա Միւր Աղըրաւ ա,

Ղեյր շանա շինա ըռեմիմ ա:

Ա՛յ իշխանս, Մամօյի սիրական
այն սիրականն է,

Արաւ է, չըթուքնեւըր սե է.

Ես իմ աչքով տեսած եմ.

Գնչուներու թաղի մէջ թան կը
ժողովէր:

Շատ բռնեց, վրուց խաղ ասել.

— Ո՛վ Բէքիր, դու սուտ ասեցիր
քու մօրուքի մէջ.

Մամօյի սիրականը այն սիրա-
կանն է,

Մամօյի սիրականը գրախտի հը-
րեշտակ է.

Հուրի չէր, շատ սիրուե է.

Ես ջոկած եմ հարիւր երեսուն
հուրի մէջէն.

Դու սուտ ասացիր քու մօրուքի
և պիտեւու մէջ:

Մամօյի սիրականը այն սիրա-
կանն է.

Մամօյի սիրականը խաթուն Զի-
նէն է.

Միւր Սևտին քուրն է, — Միւր
Թաժիմին աղջիկն է,

Միւր Աղլասի թուսն է.

Ահա քոչկ ա պալատի մէջն է

Էնտեղ սը էգենց ասաց, Միւր Սևտինից շատ բռնեց, արայ խաղ ասել.

Գեալի Զլոեան, n sիք,

Էալի մակեսսի չի գօր, չի ճա գօր.

Խանչալիկի միտդայի մաւ դըր հը-
մաւե մըն դա:

Ո՛վ ձէլօներ, դուք տեսաք,

Նա ինչ ասաց, ինչ չասաց.

Մի ջահալարով դաշոյն զարկեց
իմ սրաի մէջ, իմ թոքի մէջ:

Որ էգենց կասի Միւր Սևտին, ըգոնք խանչալներ կը քեալին
կայնեն. Մամօն կը վրըցի խաղ ասել.

Դալա Միւր Սեւիմ գօ թըմամ խա-
րեար ա:

Մամե քեարի համիյա թարու փեյա.

Խանչալ չը դիւսար ա:

Մըն մընմարեկ խոսե հայա:

Այն ժամանակ որ Միւր Սևտին
այդ խօսքն ասաց,

Ամենից առաջ Մամօն ելաւ,
կանգնեց.

Դաշոյնը ձեռքին է.

— Ես մէկ Աստուծուց երկիւղ
ունիմ,

Հար թու ֆասի քիւնիմ ա:

Այլ ոչ ոքից չունիմ:

Նոր նստան, Ղարաթաթաին խաղ ասաց.

Միտե մըն, հարա հուր Մամե թը-
րայե մա թըկոթըն:

Էամե սեւաք ուս թըկոթըն:

Իմ միւրս, մինչև դու իմ եղբայր
Մամօն սպանէք,

Մենք ձեզնէ հարիւրը կսպանենք:

Էս խաւ Արթօն կասի. —

Հեարե միտե մըն, հուր հարա Մա-
մե թըմամ կըն,

Էամե սեւաք ուս թըկոթըն, սեւաք
ուս թըկոթըն,

Սեւաք ուս քեմամ կըն.

Հեօմեքի կրան դիւսարե մա թը
քիւնըն:

Ա՛յ իմ միւրս, մինչև դու Մամօն
վերջացնէք,

Մենք ձեզմէ հարիւրը պիտի
սպանենք, հարիւրն ալ բռնենք,

Հարիւրն ալ կը վերջացնենք:

Աստուծոյ մեծ շնորհքը մեր
ձեռքով կը տեսնէք:

Ճաղօն կասի. —

Հեարե Միտե մըն, հուր հարա Մա-
մե քիւնեար կըն,

Էամե սեւաք ուս թըկոթըն, սեւաք
ուս թըկոթըն,

Ա՛յ Միւրս, մինչև դու Մամօն
վերջացնէք,

Մենք ձեզմէ հարիւրը պիտի
սպանենք, հարիւրն ալ բռնենք:

Ընդոնք ըսգրուես հարաւա ուր տեղ պաղան, նստան:

Էլան իրեք ախալերով Մամօյի թեկն քեալեցին. — Բօլ էլաւ,
ասեցին. էրթանք, Բաքօն ընկե քիւ խաւ, դուսն էլ քիւ խալը թո-
դեր ես, չիս գիտեր, ինչ կասես, ինչ չիս ասեր:

Էլան կայնան որ էրթան տուն, Միւր Սևտին չի թողեց, դի-
վան յըմեն ցըվըրան. մնացին իդոնք չսրտով:

Ղարաթափաթին վերուց. — Միւր Սեփին, զիտեմ, ինչ կայ մէջ մեզի. մենք յօժար կամքով Ձինէն տուեր ենք Մամօյին:

Ասաց. — Ինչպէս դու տուեր էք, դու տուեր էք, ես չեմ իտամ. ես ձեր մարդութեն, ձեր ակիղութեն տեսայ, էն արով արւելցի ձեզի. որ էնպէս ա՛ էն էլ թօ գեայ. էթանք ռալիկ խաղալա, ինոր մարդութեն տեսամ. դու տուեր էք, ես էլ կըսամ:

Ասեցին. — Առաւօտուն քասպիր տես, էթանք ինչ էն քեանց մեզի էլ մարդ ա:

Միւր Սեփին ասեց շէվր անել, ասաց. էնոր լայեղին բան չի կայ որ տամ, առաւօտուն կը կանչեմ, իմ միրութեն կուտամ:

Ձէն դնաց, ընկաւ Ձինէի տկանջ, ասաց. — Մամօ ես գիտեմ, իմ խէր քեզ կը կանչի, կը տանի զիւան. ինչ կուտայ, չեմ տուի. ուր միրութեն էլ կուտայ, չեմ տուի, մի չալուեցութեն կառնիս, ես դու իրար տեսանք բօլ ի:

Միւր Սեփին կանչեց առաւօտ տարաւ ուր դիւան, ասաց.

— Մամօ, ես կիշկամ, քու լայեղին բան չի կայ տամ, ոսկի տամ. դու էն տեղէն ոսկի ես ցրվե, չուր իկե իմ տուն, արե իմ միրութեն կուտամ՝ նստի իմ տեղ միրութեն արա:

Ասաց. — Ձէ քու միրութեն քե մըմբարաւ բլնի. քու ամէն բան էլ քե մըմբարաւ բլնի. ես չալուեցութեն կուգեմ:

Ղարաթափաթին, Արֆան, Ղադանին շատ բռնեց, ասին. — Տնաւէրին քեանի կը մեծացնենք. էնի հա ուր կը բուճուրացըցի, էնի միրութեն կուտա, էնի արաց ուր չալուե:

Ասաց Ղարաթափաթին. — Միւր, զիտիս Մամէն ինչ աղով ասաց, ձեա կըլնեմ չալուե. կասի ես կըլնեմ չալուեցեաց գլխաւոր-բաւ չալուե:

Բերին, արին բաւ չալուե:

Ուրենց քաքսիր արեցին, առաւօտուն էրթան ռալայ խաղալայ. Ձինէն գեաղտիկ Մամօյի տեսաւ. — Մամօ, ասաց. առաւօտուն քեզի կը տանեն ռալա խաղալա. ինչ կանեն, չանեն, քեզի կը թալիս խաղաղութեն, չեմ էրթայ, դու էրթաս հօթն օր հօթն զիշեր կը մնաս էնտեղ, չեմ իգեայ, ես քո աղով խեղ կը թալեմ, խեղ չի մնա իմ գլօխ:

Առաւօտուն, ասին. — Մամօ, Միւր Սեփին օրողիկերի քու խտեւ. կասի. «Թո գեայ էթանք ռալա խաղալայ»:

Ասաց. — Ես անճար խիւտեմ եմ, չեմ կանայ:

Աղբէրներ ինչ ճար արեցին, չի դնաց:

Ղարաթափաթին ասաց. — Միւր Սեփին. զարար չիկայ, սգրուես չէլու, մէկէլ դրուն կէրթանք. մենք մեր թաւտիր արերենք. մենք էրթանք:

Ղօշում արեցին. ասկեար արեցին, ինոնք դնացին. Մամօն մնաց դիւանխանէն պարկուկ. Ձինէն էկաւ մօ Մամօն, ձեա թալին իրար վղով. ուրախութեն արին:

Ձինէն ասաց. — Մամօ, էստեղ խովաք չի, կուգեան, մի կը տրանան. ամօթ ա, էթանք բողէ թօռլրի. էնտեղ հօթն օր չի գեանք, մի ուրախութեն քեմ կանենք:

Էնոնք դնացին ռալիկ խաղալայ:

Ձինէն ինան Մամօն դնացին Բողէ թօռլրի:

Շատ բեգրան, լիս դօշակ թալեցին, քնան:

Մէկ շատ կարկուտ անձրեւ էկաւ, որ էն անձրեւ էկաւ, Միւր Սեփին ինան ուր մարդիւր դարձան յետ. էկան Բողէ թօռլրի մօտ, Միւր Սեփին ասաց. — Չալուե Մէրտին, կերթաս Բողէ թօռլրի դուր կը բացես, մի լաւ կըակ կանես. մենք մըսերենք, մի լաւ տաքնանք. կերթանք մեր տներ:

Չալուե Մերտին էկաւ դուան դէմ. տեսաւ դուր բաց ա, մտաւ ներս. տեսաւ մէկ ձեռք լիս դօշակ թալուկ, մի մարդ, մի կնիկ մէջ պառկուկ, ասաց ուրին. — Էսի կըլնի, չըլնի. Մամէն ինան Ձինէն ի, ինչ անեմ. խալով պտի խանեմ վեր:

Էս՝մ երի Չալուչ Միտին, կօ Ձինէն ուրաք.

Միւր Սեփին հարպե հալա-հալա

Կաղի հարաւ ա դու դեմ ա

Կօլ մալ Ձինէն քերի համիլայ ուրաք

փեյա:

. . Չալուչ Միտին ասաց. Ձինէն, կիր.

Միւր Սեփին էկաւ մեծ աղմուկով,

Չայն ձեղնով, կանչելով.

Տնաւէր Ձինէն ամենէն առաջ

էկաւ կայնաւ:

Ձինէն կայնաւ, տեսաւ ուր խօր չալուե կայնիր ա գլխու վերեւ. ասաց. —

Չալուչե մալա բարե մըն. աւակ-

սար օ աւակ հալալ օ.

Աւակի ուան դեսա սա խալալ օ:

Իմ հօր տան աշխատաւոր չա-

վուչ, աշխատանքդ հալալ լինի,

Ձեռքերու աշխատանքը քեզ

հալալ լինի.

Աւա Մամե Ձինէն, դեսա հալալի դար ա.

Մամէն, իմ դադտնիքը դուրս

չանես:

— Ձինէն, հարե մի Սեփին կալ բան

հակա կարքեկար ա.

— Ձինէն, մինչև մի Սեփին իմ անձ

չանէ կտոր կտոր.

էսով սրտ դար մա խալալ դար ա:

Այն դադտնիք ինձմէ դուրս չը

պտի ելլէ:

Էրկուսով կը նային, կը տեսնան չալուե կայնե դուան դէմ. կըլնին որ փախնին, կը տեսնան Միւր Սեփին ձիաւորներով դուան դէմն ի. Մամօն կտոր. — Ինչ անեմ, ինչ չանես:

Կառնի Ֆարաջի տակ. Զինէն կը նստի բուխերկի ոտք:

Սգրուես Միւր Սեւին գունէն կը մտնի, կը տեսնայ Մամօն նստած ի. բարեկուտայ: Մամօն էլ չի կայնի. նստմանց բարեկուտայ, Միւր Սեւին մօտէն շատ կը բռնի սր Մամօն բարեկուտին առեց. չէլաւ կայնաւ:

Մտնողներ սր կուգեան, ամեն մէկ հունթ ցախ կը բերեն, կոխեն բուխերկի, կը վառեն:

Մամօն նստած ի կրակի դէմ, ոչ կանայ ընի վեր կայնի, սեւանայ կըտկի դէմ, կը մնայ:

Աղբէրներ Ղարաթաժտին յըմէնից յետ կուգեան, գունէն կը մտնեն, կը տեսնան Մամօն կեօ նստելու ի բուխերկի մօտ, կը տխուրանան Մամօն սկոն ի սեղեր. էլեր ի դաւաճի (կապոյտ) նման, խառնին, կըակ կընցոյցին. կասին Միւր Սեւին.— Դու խըտ մեղի խաչին էս, մեր ախպէր խիւանդ ի. դու կըակի դէմ յիբիցեր իս աղախ չունի:

Մամօն Ղարաթաժտին ձեռ կը բռնի, տանի, կողի խետ կը նստացնի. յետեանց Զինէնի ծամեր կը կոխի ախպօր ձեռաց մէջ. Բէքիր կիմանայ ինօր Ֆարաճի տակ բան կայ. կասի.—

Միւրե մըն, եսմ համուռ ոսպն Միւրս, մեք բոլորս կայնենք, փեյսալ աղօթք անենք.

Բերի քրդըն զրշիյա, Դառնանք դէպի աղօթարան.

Ապարեք բիւրն քր խոսեյա: Աղօթք անենք Աստուծոյ դէմ:

Ղարաթաժտին կասի.—

Ամե համուռ ոտքն փեյսալ, Մենք բոլորս ոտքի կանգնենք,

Բերի քսըն զրշիյա. Դառնանք դէպի աղօթարան,

Ապարեք բիւրն քո խոսեյա. Աղօթք անենք Աստուծոյ,

Մամօն մեռելի նման մնայ Մամօն մեռելի նման մնայ գետին:

Սգրուես ամենով կըլին կայնին. Մամօ մնակ կը մնայ գետին. ուրենք աղօթք կասին, կը նստեն:

Աղբէր կը տեսնայ. այ հօ, Զինէի ծամերն ի:

Ղարաթաժտին Արֆօ, ճագոյին կասի.— Ես գնացի գետն. գուք աչք վեր ձի չը բռնէք: Չալուէն էլ կասի.— Չալուէ, քու աչք վեր ձըլ ընի, որ չէլաւ կուգեամ, քու մէջք կը կտարեմ. Դնաց գետն ուր տուն. կնկան խաղով ասաց:

—Ախ Ղարաթաժտին սրբեմ. Ախ, Ղարաթաժտին կասէ.

Ախ Սրբի, քրշիկն հարսէ: Ախ, Սրբի, հանէ երեքը

Մամեկ մա ժալ, լանթիւն կոխի. Մեր էդ լաւ ձիանք, աղի

օրօրոցը:

Ախ Ղարաթաժտին կօք.

—Սրբի ոտքա, քրշիկնայ:

Հարսէ Հարսէ մայի ժալ ա.

Կուլմայ լանթիւն կոխի ա.

Ազը աղբիւրի քարսըմ:

Քօշկու սարս խանդում ա:

Ղարաթաժտին կասէ,—

Սրբի գնա, քաշէ.

Մեր երեք լաւ էդ ձին.

Տնաւէր աղի օրօրոցը.

Ես կըակ կը ձգեմ.

Քօշկու ու սղալաւին, տուն տեղ.

Սրբին կասի.

Սրբի սր քեմի,— Ղարաթաժտին տէր,

Քեռա դալի դօղի.

—Ոտքա, տէր ժըմի, բաւ ա.

Խաբար քրշի քար խաբարան.

Մամ Զին հարքնայ քարսաւ տաւ.

Վախսաւ սար ջնաղէ ուսմ.

Տրքայ խրիւյ խրիւյ խանգաւան:

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբի սրբէ.— Միւրե մըն ողի ոյա

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Սրբին կասէ.— Ղարաթաժտին, դու

Գիւան էլաւ դնաց դեխ հաւարին:

Գնացին կէս ճանփան, Բէքիր ատաց.—Միր, քիչ առաջ դեա, հս էրթամ ջրուածք, գեամ, խափմ քեզ:

Ինոնք գնացին, էնի յետ դարձաւ, էկաւ փեցչարի դէմ կայ- նաւ, աղանջ դրեց Մամէին, Զինէին, տեսաւ Զինէն Մամէի Գա- րաջի տըկէն էլաւ դուս, մէկ բուխարկի ոտք Զինէն նստաւ, մէկ Մամէն նստաւ: Զինէն առեց խաղ սահլ:

—Ո՞ր, Կարե, Զինէ կօ.

Մամօ կուշ մարե դա սիր.

Էափե ասըզատայ յի կըր, յիմա կըր.

Արե Մամե, մալ խաթ, դայ սիր.

Հարալ ճեա սրճե լըմա քաւր քաւր.

քու.

Ասլ զադայ լաղլմ լեդայ լը հա կըր:

. . Զինէն կասէ.—

Մամօ, տնաւէր. դու տեսար,

Հալալ կաթնակերներ ինչ արին,

ինչ չարին.

Այ Մամէ տնաւէր, դու տեսար.

Մինչև հիմայ աշխարհ մեր առաջ

ծով էր

Հալալ այն կաթնակերներ աղան

բացին չորցուցին:

Էն տեղ էլան, գնացին մէ Բուշով, էն գնաց մէկ Բուշով, էն գնաց մէ Բուշով. ուրենց տեղ էլի:

Բէքիր գնաց դեխ Միր Սեաին, ասաց.—Միր Սեաին, տեսար Զինէն Մամօյի Գարաջի տակն էր:

Ասաց.—Ինչ անեմ որ մեր ձեռնէն գնաց, սլըծաւ. Ղարա- թաթաին, ճաքօն Արֆաւի տուն տեղ յըմեն վառուաւ, բան չի մնաց. մէկ լաճ՝ իրեք ձին խանեցին:

Բէքիր, ասաց.—Միր Սեաին, իսոնց տուն տեղ վառուաւ. ինչխ անենք, ինչխ չանենք:

Բերեցին, ընկեան գեղի մէջ. մէկից էրկու ոսկի, մէկից մէկ ոսկի առեցին, լցեցին լալլուղի մէջ, տարան տուն Ղարաթաթ- տինին, ասին:—Առ քե, տուր տուն-տեղ չինել. նստի ինե:

Տուեցին մէկ Բուշով սարեմ չինել. քան տառուաւ էլ խորտա, նստան ինե:

Շատ-քիչ Աստուած գիտի, քեանի օր մնաց. քարաւները էկան Ղարաթաթաինի իտե. ասին.—Թագաւոր ձեզի կուզի որ գեաք ա- կեաք:

Էն տեղէն Բէքիր ինան Միր Սեաին լսան, Բէքիր ասաց.—Միր Սեաին, քարաւներ էկած էն Ղարաթաթաին, ճագօն, Արֆանին էտեւ, որ տանին ասկեաք, ինչպէս անենք. մարդ չի կայ մեզի ջո- ջութեն անի. էրթանք. խնդրենք մի աղբէր թողին ըստեղ:

Գնացին, ասեցին.—Իրեքով էլ էրթաք չընի, ձեր մէկ աղբէր մնայ ըստեղ:

Ասին—Չընի, իրեքիս էլ ուզեր ա թագաւոր. Մամօն էլ պտի տանինք իտե մեզի: Շատ խնդրուան մօտէն:

—Որ դու կերթաք, ասին. Մամօն մնայ, մեզի աղութեն անի. չուր դուք գեաք:

Ասին.—Մենք կերթանք, Մամօն կը թողենք. կուգեանք, որ Մամօյին բան տուր էք, ձեզի տնով, տեղով կ'ըրեցենք:

Եդոնք իրեքով գնացին. Մամօն թողին:

Մամօն տարան—գնացին Միր Սեաինի դիւան:

Տառ-տառուերկու օր մնաց. մէկ օր Բէքիր էլաւ, գնաց գեղ- բանք, որ սուա խանի ուրնից, գեա, ասի:

Գնաց. էկաւ ասաց.—Միր Սեաին, նէ դու ընիս, նէ քու բե- կութեն, նէ քու միւրութեն ընի:

—Ընչի, Բէքիր, դիւանարար-կատար, էնչ իլե:

Ի՛նչ իլե, գնացի ինա գեղ. ամեն մարդ ուր խամար կը կան- չի, կասի. «Զինէն Մամօյի եաւն ի»:

Բէքիր, ինչխ անենք, չենք կանա Մամօյի դէմ բան տաւ. մենք Աստուծոյ դէմ դրաք ենք արե:

Ասաց.—Դու իկէք էրկուով սարեմն խաղցէք, հս ինչ կը խա- նեմ, կը խանեմ ինոր գլօխ:

Մամօ, ասաց Միր Սեաին, արի, հս դու սարեմն խաղանք, դու որ ընձնից տարաւ, հս Զինէն տամ քեզի. որ հս քեզնից տա- րայ՝ ինչ խանեմ քու գլօխ, կը խանեմ:

Մամէն ուրին կը մտածի,—Ինչ պտի անի, իմ ձին ընձնէ պտի առնի, թո առնի:

Կը գնեն սարեմն, կը խաղան, էրկու անգամ Մամօն կը տանի մօտէն, կը մնայ մէկ օյի որ տանի մօտէն:

Բէքիր ասաց.—Այ հօ. Զինէն տարաւ Մամօն, ինչ պէտա անեմ.

Զինէն բերեմ, կայնեցենմ ըստե. բալի աչք իցքի Զինէին. տարուի:

Էլաւ գնաց թիխ Զինէն, ասաց.—Զինէ, Միր Սեաին ինան Մամօն վէր քեզի սարեմն կը խաղան, էրկու օյի որ տարեւ ա. մնա- ցեր ա մէկ օյի որ քեզի տանի. որ դու հազր ընիս. կը թալի ձեռ- կը տանի քեզի:

Տանի, կայնըցուցի Մամօյի քամակ ինե, ինք խաղ կատի.

Բեխր կօր.—Հուս համա հարաւ Մի-

րն րեկըն,

Մեր խաղան դարձ հիս հաղա վալի

ինե:

Բէքիր կասէ.—Դու որ կաք, էր

կտով միւր ու բեկ էք.

Լաւ մարդ էք, ելէք, տեղաւնք

փոխէք:

Էն կերթայ ինոր տեղ կը նստի, էն ինոր տեղ. տեղ կը փո-

խեն. Մամօն Ձինէն որ կտիտնայ, խելը գլխից կէրթայ. ինչքան քար կը դնի, էնի կը տանի, չի գինայ ինչ կը խաղայ: Իրեք օյին կը դնի, իրեքն էլ կը տանի:

Բէքիր կուգեայ ձեռքեր իտեւանց կը կապի, կասի.— Իմ բըւ-
նաւորն էս: Էն տեղ էլի Մամօն խաղ կասի:

Մամէ քը քե.— Տիւ դը քոյի հաւ դը Մամէն կասի.— Ես քեզ կտանէի,
քըդի մըն. հա կը տանէի:

Մըն ծիւ մարի ջիռն ասն կըրի: Ես կը կոխէի հրէայի տունը:

Էնտեղ ձեռք ոտք, կը բռնեն թալին բանտ, մէ քսան օր, եռ-
սուն օր կը մնայ մըջ բանտին:

Ձինէն կըլինի ինչ կանի, լաղամշի կը բերի որ լաղամ գարկի,
փող կուտայ, կասի. կանաք լաղամ գարկէք իմ օրդից տանէք չոււմ
Մամօյի մօտ:

Կասեն.— Կը գարկենք. ընչի չենք գարկի:

Իրեք լաղմ գարկեց, ուր օրսից չոււմ գնաց բռնատան մէջ:

Գիշեր կէթէր մօտ, էլի ցէրէկ կուգեր ուր տեղ:

Ձինէն էգոր խալաւ-մալաւ կը լուար, լու կը պախէր:

— Բէքիր ասաց.— Միւր Սևտին, էսօր էղեր ի քսան օր Մամէն
թալերենք բռնատուն. մէ էրթաս, իշկաս, ինչ էլեր ի, մենք վաղ
չենք կանա աղբերներաց ջուղաք տայ:

Բաքօն էլաւ գնաց հէրտիսի վրէն. ասաց.— Մամօ, իշկայ ընձի,
ես էկեր իմ, քեզի թողիմ:

Մամօն սխալիտ էր, իշկաց վիրէ. Բէքիր իշկաց վրէն, ուր
գլօխ կընտուկ, ուր չորեր լուացուկ քամիդ ի:

Ասաց.— Մարդ բռնաւոր բռնի, ախր ուրին բօզմիւս պտի ընի.
էս ինչ պէտտ է:

Դարձաւ էկաւ, Միւր Սևտինն ասաց.— Մարդ որ բռնաւոր բռնի
ուրին պտի բօզմիւս էղնի, թէ վրա գլօխ քամիդ քեզի կեղնի:

— Բռնաւոր մարդ կեղտոտ ոճրոտ խիւանդ կեղնի:

— Ես գնացի էմ. Մամօն տէսեր եմ, կասես Մամօն նոր գնացե
բարբարխանէն. գլօխ կընտե, լուացե. քամիդ էկե նստե Ասաց.

— Էթանք, խըտրաց տեսնանք:

Գնացին վէր յերգսին, Միւր Սևտին ասաց.— Մամօ, իշկայ. ես
էկեր եմ, քե թողնիմ:

Մամօն իշկաց վիրէ, տեսաւ ինչպէս որ Բէքիր ասեր էր էնպէստ ի:

Ասաց.— Էս բռնատնից խանէք, տարէք քցէք քարէ բռնատուն.

Տարան, քցին, քարէ բռնատուն:

Ձինէն ինչ ճար արաց, չէլաւ. էլ լաղմ գարկել չէլաւ:

Մնաց մէ ամիս, էրկու ամիս բռնատան մէջ, խեղճ շատ խի-
ւանդացաւ, շատ ընկաւ:

Մէկ օր դուրէշ մի էկաւ. Ձինէն տեսաւ դուրէշին, ասաց.

— Դուրէշ, դոր կերթաս:

Ասաց.— Կերթամ քաղքենի պտտեղու—ման գալու:

Ասաց.— Որ կերթաս, կեղնի Արֆօն, ճագօն Ղարաթաժ-
տին տեսնաս:

Ասաց.— Ես կերթամ որ տեսնամ:

— Որ կերթաս, առ իմ ոսկիք, իմ շորեր, ինչ ուզես կուտամ.
քալան գիր մի գրեմ. տանես տաս Ղարաթաժտինի ձեռ:

Դուրէշ աչք իցկեց ինե. ասաց.— Ես մէկ բան չեմ ուզե. մի
պաք կուգեմ որ մէ պաք տուեցիր, քու թուղթ տանեմ, կուտամ:

— Դուրէշ, ասաց. քու լաղեն ինչ է պաքի խետ, արի, անաստ-
ուածութեն մի անի. մալ դաժիմա կուտամ:

Ասաց.— Ձէ, չեմ գինայ, մի պաք կուգեմ:

Ճար վրէն կտրաւ, չի կըցաւ ճար խանէր ուրին. ուր լայլոխ
արաց չորս տակ, տուից ուր էրեսին, ասաց.— Դուրէշ, դու ընիս
քու Աստուած, արի, պաքի:

Դուրէշ էտոր էրես պաքեց:

Ձինէն թուղթ գրեց գետաղտիկ տեղ, զինք-զինք. «Ղարաթաժ-
տին. Միւր Սևտին Մամօյին բռնեց, հալ հեքիաք էսպէստ, ես դաւ-
րիչին ինչ արի, թուղթ չը բերեց քեզ խամար, ինչքան իմ վրէքի.
ոսկիք՝ մալ դաժիմա տուի, չի բերեց. ասաց. «պաք պտի տաս»,
իմ ճար կտրուեց, պաք տուեր եմ, նոր թուղթ բերեց. կըլնի Մա-
մօն մեռնի, չի խասնէք, ալբեալ էկէք, չի դադրէք»:

Թուղթ տուեց դուրէշտարաւ, քաղքենի շատ պտտեց, տարաւ
տուեց Ղարաթաժտինի ձեռ:

Ղարաթաժտին թուղթ առեց, կարդաց, ասաց.— Այ հո, աղ-
պէրներ, Մամօն բռնած էն. կըլնի որ չի խասնիք: Ձինէն ինչ արե-
չարե, դուրէշ թուղթ չի բերեր, ճար կտրուեր ի, պաք տուեր ի,
նոր բերեր ա:

Դարձան դուրէշին.— Դուրէշ, Աստուած քու տուն աւիրայ,
էնքան մալ տուեր ա, ոսկի տուեր ա, դու պաք չառնէր էն դար-
տի մէջ, չէր ըլնի:

Թուր թալիցին, դուրիշի վիզ կտրեցին. իրեք ախպերով դար-
ձան էկան դեխ տուն:

Ձինէն ինան Սըթին սև խաքան Մամօյի վրէն:

Ձէն գնաց Միւր Սևտինին. Արֆօն, ճագօն, Ղարաթաժտին
իրեքով էլ դարձան՝ էկած՝ մօտացած էն:

Միւր Սևտին կանչեց Բաքօյին. ասաց.— Գնա, Մամօյին իշկայ,
տես ինչպէստ ա. Արֆօն, ճագօն Ղարաթաժտին էկած էն, գնայ
իշկայ էթանք թողենք: Որ էկան, մեզի տնով տեղով կը վնասեն:

Բէքըր գնաց վեր յերգսին, ասաց.— Մամօ. իշկայ ընձի. ես էկեր եմ, քեզի թողեմ:

Մամօն նուաղուկ, չի կարցաւ գլօխ վերցըցէր դարի վէր:

Բէքըր գարձաւ, էկաւ միր Սևտինի ասաց.— Մամօն ձեռաց դոցեր ա:

Ասաց.— Բա ինչպէստ անենք:

— Օրողկենք Զինէն առնի քեռասուն հարիւն, էրթայ, թողի:

Միր Սևտին ասաց.— Զինէ. Մամօն տուի քե, գնա, թող:

Զինէն վերուց ուր քառասուն հարիւն, գնաց ուրախ-ուրախ ուր թողու. սափի գինայ սաղի:

Բէքըրի քոր մէջն էր. անուն Զինէ, ասաց.— Զինէ մենք չէ- թանք, չարխիֆալակ կայ, օրողկենք. խանենք, որ մենք էթանք, աչք կը դիպնի մեզի. կը մեռնի բռնատան մէջ:

Զինէն Բաքոյի քուրջ ափեց.— Դու էլ Բաքոյի քուրն էս. կու- ղես ուր Մամօն թողնեմ, բռնատան մէջ մեռնի:

Ականջ չարաց, գնաց վեր յերգսին կայնաւ, ասաց.— Մամօ, ես Զինէն էմ, իշկայ ընձի, էկեր էմ, քե թողեմ:

Մամօն Զինէի ձէն լսաւ, իշկաց, ասաց.— Զինէ, դու չես իկե ընձի թողես. էկէրես իմ խողին առնես. նոր—բազա ես կը պըր- ծնեմ էս տեղից:

Զինէն շրիս կախեց տակ, ասաց.— Մամօ, կապի մէջքդ, ես քեաչեմ, խանեմ:

Մամօն արաց ուր կայնէր, ստքերաց դուղում կտարեր էր. էրակներ կտուր էր, շատ մայիճեցեր էր. քեաչին, խանեցին:

Մամօն ասաց.— Զինէ, քու չոք դիր, ես գլօխ գնեմ, պառկեմ:

Աստծու խրամանքով էն էր, մեռաւ:

Զինէն առեց խաղ տակ:

Կեալա քառե մընի կեալըս.

Խոսե խաբ րկաւ սարի հարս քրնիյա.

Քե յիրիյա կըրրիա հառա քառ-

սայ ժընայ.

Իմ հօր բռնատուն քար է,

Աստուած աւեր դարձնէ զըլ-

խանց մինչև էրթայ տակը.

Որն է տեսեր որ բռնատունին

կնիկ էրթայ թողէ:

Զուլաբ կերթայ Միր Սևտինին, Բաքոյին.— Զինէն Մամօն թողեց. ամա մեռաւ:

Տարան Մամօն խորեցին:

Էն օր շատ անձրև էկաւ, Զինէն կերթէր ուր վեշերով խող կը բերէր, լցէր Մամօյի գերեզմանի վրէն,

Բէքըրի աչք կար վըր Զինէի. խող ասաց.

Զինէ քառա ու դու ժընի:

Զինէ, բաւական է, դու կնիկ:

քառա ու ուան մոսթանայ.

Բաւական է այդ կախարդու- թիւն անես.

Ս.գր սորա հոլակե ջանքով խոշայ.

Առ աւետուն ես հրապարակի մէջ ձի թող կտամ:

Տու դարսա մերան մեր խառա ու հի- լովստայ.

Դու ուժով, լաւ մարդ վերցուր քեզ համար.

— Շարե Բեքըր, քրոյայ հայ հոք:

— Այ Բէքըր, թող այդպէս լինի. Թող Բէքըր ու միր Սևտին աչ-

Բլա Բեքըր միր Սևտին քառ դիր ու քարհաշ քե.

խառնի մէջ ողջ առողջ ման դաք, Թող Մամէի Սլան հողի մէջ սևանայ:

Բլա Մամե Ալան քառ մարական ու քե:

Զինէն դառնա, խողով ուրին կանիծի.

— Մընե հաւարա խո կեհիշտանդ շախ- սե քառածա

Ես իմ ձայն ձգած եմ արեղի ի գօրութեան,

Մամօ մրի զանե ծառ ուժա.

Մամօն մեռաւ կէս օրին,

Զինէն հա՛ կեաժա դանե հա կվարա:

Զինէն չի հասնի մինչև Լրեկոյ:

Մընե հաւարա խո կեհիշտանդ շախ- սե կգարա:

Իմ հաւար ձգած եմ նազարներ- րու գօրութեան:

Մամօ մրի դանի կվարա.

Մամօն մեռաւ երեկոյին,

Զինէն հա՛ կեաժա դանե հա՛ ուժա:

Զինէն չի հասնի մինչև կէս օր:

Զինէն էն տեղ շատ խառնաղացաւ, առին գնացին. առնը անկեղու ընկեաւ. չուր իրիկուն չի քաշեց, մեռաւ:

Էն էլ տարան խորիցին մօ Մամօն:

Սըրունս ջուար էկաւ, առեցին Արֆան ձագօն Ղարաթաժ- տին էկան:

Սըթին Զինէի քորն էր, ուր շորեր, ուր ֆօշիւ սարեն բի- րաքի սե ա քեաչե,

Բէքըր ասաց.— Միր Սևտին. ես լսեր էմ. էս օր Արֆան, ձա- գօն ու Ղարաթաժտին կուգեան. էլէք էրթանք դէմներ, քեանի

Սթին չի գեացե. խառնըցուցե ինոնց:

Արֆան, ձագօն, Ղարաթաժտին մօտացան ուրենց աներ:

Ղարաթաժտին դուրիմց դրեց աչի, ասաց.— Ախլէրներ, մեր տուն բիրաքի սե ին քաշած, ես Մամօն ա մեռե, ես իմ լաճ

Գուրկին ա մեռե:

Սթին էլաւ, գնաց յառջեններ ամենից չուտ. իդոնց հաւա- լութեն ասաց. ինչ էկե գլխներ:

Միր Սևտին ինան Բէքըր գնացին որ էթան դէմներ. տեսան Սըթին քեանք ինոնք շատ ա գեացե. փախան պախկուան քեաղքի մէջ, ասին.— Կուգեան, մե կտպանեն, հար չիկայ էլ:

Ղարաթափտին ախպէրներաց ասաց.— Թրեր չըլտէք, ընկենք քեաղքի մէջ, ման դեանք. միր Սևտին, Բէքիր տեսնանք, սպանենք. մեր սիրտ թող խովանայ:

Թրեր չըլտին ընկեան քաղքին մէջ. էնքան կան էկան քեաղքի մէջ, չի կարցան դանին. դնացին ուրենց տուն իջան. ասաց Ղարաթափտին.— Զարար չիկայ. որ դու մարդ էք, էսօր չէլաւ, առաւօտուն կինի մեր ձեռք:

Դնացին թէ լացին թէ ինչ արեցին:

Բէքիր ասաց.— Միր Սևտին, բա մենք ինչ անենք, ճար չըկայ էն փափրներ մեզի տնով-տեղով կը վառեն:

Աստըծով իլան մը կանեմ. մեզի բան էլ չառեն:

— Ինչ իլան պտի անես, Բէքիր ասաց, միր Սևտին:

Էթանք բազարը, ամենը մէ քօփ կտաւ առնենք մեզի, մեր թրեր թալինք մեր վիզ. քօփ կտաւ դարենք մեր հունթ. էթանք Ղարաթափտին տուն ճրաքի դէմ, ինոր տղի օրօրոցի դէմ ասենք. «էսա մեր վիզ, էս էլ մեր թուր. էս էլ մեր պատանք. կսպանես, ինչ կանես, էլի, արա»:

Էնպէս որ արեցին, առեցին դնացին Ղարաթափտին տուն, օրօրոցի դէմ կաղնեցին, էնպէս ասեցին:

Արժան, ձադօն, էլտն կայնան որ սպանեն:

Ղարաթափտին չի թողեց, ասաց.— Մարդ արունք մէջ ուր տան չանի, որ դու մարդ ըլնէք, շատ տեղ կայ:

Ազատեցին:

Էլան ուրախ ուրախ տնէն դնացին:

Բէքիր ասաց.— Միր Սևտին, տեսար: Ես ինչիս արեցի. բան չարեցին:

Բէքիր մի քանի օր մնաց. մէկ օր դնաց վէր ինոնց գերեզմանին. ծակից քամաւ արաց, տիսաւ քի Զինէն ինան Մամօն ձեռ թալած են իրար վզով, նստած՝ ուրախութեն կանեն:

Գարձաւ էկաւ, ուրախ ուրախ Միր Սևտինին ասաց.

— Միր Սևտին. Զինէն էլ, Մամօն էլ սաղ նստած, ուրանց գերեզմանի մէջ ուրախութեն կանեն:

— Բէքիր. էլի, էթանք, տիսնանք, որ սաղ էն, առնենք գետնք:

Էլաւ միր Սևտին գեաղտիկ թուր կապեց մէջք, ուր Ֆարաջի տակով. դնաց Բէքիրի խտն գերեզմանի վրէն:

— Բէքիր, իչկայ խինք. որտեղ կերևան, ասաց:

— Միր Սևտին, անա, նստած ա. կուգես դու էլ արի, քամաւ արա, սաղ նստած ա:

Միր Սևտին իչկաց որ սուտ ա, աչքի դէմ դատ չէրկայ:

Բէքիր ասաց.— Ուրա. ես դատ չեմ տիսնայ:

Բէքիր էկաւ. էլի քամաւ արեց:

Միր Սևտին մի թուր տուեց էդոր վըղին, կտուց:

Արուն թաւ երկինք:

Միր Սևտին ասաց.— Իմ Ֆարաջեն բռնեմ արունի դէմ. թօ չի կաթի վըր գերեզմանին:

Արուն կաթաց էրկըսի գերեզմանի արանք:

Մկայ էն արուն էլի մեծի ծառ:

Ամեն տարի էդ ծառ կը կտուեն, էլի կը բուսնի:

21

ՄԱՍԱԶԻՆ*

Զին ժամանակներու մէջ մի քաղցր գիշեր, Մամէի Ալան իւր սենեկին մէջ կը քնէր. Նոյնպէս քնած էր նազելի խաթուն Զին, Ընդհանուր աշխարհի դեղեցկունին:

Երեք քոյր աղաւնի միասին երկինքէն իջան,

Խաթուն Զինի լուսամուտի վերան նստան.

Փոքրը ասաց.— «տեսած էք սիրունատես,

Աշխարհի մէջ՝ խաթուն Զինէի պէս»:

— Այո, ասաց մեծ քոյրը, Ալիաշայի տնէն,

Քաջանց թաղաւորի որդին— կարիճ Մամէն

Առաւել ևս դեղեցիկ է քան Զինէն.

Արդեօք կայ հնար, որ իրար առնեն:

* Մամ-Զին կամ Մամազին եւ կամ Մամգին քրդական վեպը քրդերէն պատմած է ճանկասանցի եզրի—Օնպաշի Մհոն. որ Վանայ կողմերէն էր, մի ժամանակ Պայազիս ուսիկան, ապա Բագրեւանդայ առաջնորդի մօտ քուսնեմի, եւ քանի տարիներէ ի վեր եւս Սինեկայ լեռներու մէջ (նուսաց սահման) Ասլանյաւ եզրիներու գիւղը կը բնակի: Սա լաւ հայերէն գիտէր, որոյ եւ Գիսակ Նալպանեանի օգնութեամբ վեպս հայերէնի վերածած եմ. ապա փորձ արած եմ քրդերէնի նման ռոմանուրի վերածել՝ հետեւելով իւրաքանչիւր նախադասութեան, սակայն հարկ եղածին չափ չեմ յաջողած: Որով ալ եւս չազգեցի փոփոխել յղկեցի. արձակ ռոմանուրի վերածելով՝ անփոփոխ պահելով քրդական իւրաքանչիւր նախադասութեան իմաստը. վասն զի այնպիսի բառեր կային որ հազիւ քանի նախադասութիւններով կարճ էի հասկացնել:

—Արդեօք չէ՞ կարելի սրանք իրար կապել:
 Օրերէն մէկ օր իրենց փափաքին հասցնել,
 Ասաց զորք քոյրերնին խիտ յուզուած,
 Մամ Զինի երջանկութեան յուսով լցուած:
 —Այն, ասաց մեծն, Աստուած որ յաջողէ,
 Մամէն ու Զին իրար կապել զիւրին է:
 Շիփ չիտակ Խաթուն Զինի կառաջնորդէր,
 Մուխր Զեմին—Մամէի մօտը կը տանենք:
 Երեքն իրենց բազուկները պարզեցին,
 Միասին առ Աստուած խնդրեցին:
 «Ո՛վ Աստուած. ասացին, դու յաջողես,
 Մի աղաւնու մորթ ցած իջեցնես»:
 Ասոնց աղօթքը Աստուած բարին լսեց,
 Աղաւնու մորթը երկնքէն իջեցրեց.
 Խաթուն զին գարթեցաւ, տեսաւ.
 Շատակեց, դայն վեր առաւ, հազաւ:
 Խաթուն Զին հղաւ աղաւնի, թե առաւ,
 Երեք աղաւնիներու հետ, ուրախ թռաւ.
 Եղան չորս աղաւնի, շատ երկար թռան,
 Մամէի լուսամուտի վերան թռեցան:
 Մամէն ի խոր քնոյ մէջ էր ընկղմած,
 Աչքերը բացաւ, տեսաւ Զինը զարմացած.
 Զին որ ոչ միայն գեղեցիկ իբրեւ լուսին կը փայլէր,
 Այլ խելքի, հեղութեան, համեստութեան միացումն էր,
 Մամէն յափշտակուեցաւ գեղեցիկուհւոյ սիրոյն,
 Երեք օր, երեք զիշեր ոչ քուն էր, ոչ արթուն.
 Աչքերն ինա յառած՝ լեզուն կապուած,
 Կարծէր միայն սոսկ երազ է իր տեսած:
 Քոյր աղաւնիք, Խաթուն Զին ևս իրենց հետ՝
 Ֆը՛ռ, թռան, գնացին կորան աչքից անհետ.
 Չորրորդ զիշեր կրկին վերադարձան, եկան.
 Մամէն նոյն յափշտակուած չլճակի մէջ տեսան:
 Մամէն զգաստացաւ. ուշադիր զիտեց Զինէն,
 Մտածեց—ինչպէս անէ, որ չհանէ իր ձեռնէն.
 Ակնապիշ նայեց նրա կերպարանքին, զմայլեցաւ,
 Միմիայն մի խօսք արտասանել հազիւ կարողացաւ:
 —Գեղեցիկուհիդ հուրի, դու գարձաւ հօրս քաղաքը:
 —Գեղեցիկազոյնդ կարծի, դու եկար հօրս աշխարհը.

* Սոյն նախադասութիւնը քոյրերէն մի բառով կասուի:

—Ոչ, ասաց Մամէն. եթէ հօրդ աշխարհը ևս եկած եմ,
 Քանի միճաւայ կայ այս քաղաքը, ասա որ համբմա:
 —Հօրս քաղաքը հարկը վաթսուն և վեց կայ,
 Իսկ ասա, քո հօր քաղաքը սրչափ կըլլայ:
 —Հօրս քաղաքն երեք հարկը վաթսուն և վեց,
 Կուզես բարձրանանք տանիս—, համարեմ, տես:
 Պայման կապեցին, ի տանիս բարձրացան.
 Մի առ մի միճաւեները համարեցին, տեսան.
 Մամէն արդար էր, յաղթանակը տարաւ.
 Զինէն խոստումը կատարել յօժարեցաւ:
 Մատանիներ փոխանց հետ փոխեցին.
 Իրենց աշխարհ, ազգ ու անուն յայտնեցին.
 Զին ասաց.—Սա Զին եմ, Խաթուն Զին,
 Դուստրն եմ ձգիւր ու Բողանի թագաւորին:
 Եթէ հայրս հարցնես—է Միր Սևաին.
 Հօրեղբօրս որդու անուն ևս Միր Թաթաին.
 Քաջիրու սերունդ է. քաջատունմիկ մարդ,
 Մեծ քաղաքէ, սիրուն աշխարհքէ:
 Ահա վերջինն է դալս, կտրիճ Մամէս.
 Այլ զիս հօրդ աշխարհը պիտի չտեսնես.
 Դու կը կարծես, քեզ տեսնելով յանցաւոր եմ ես.
 Այնպէս անեմ որ զիս որոնելով հազիւ գտնես:
 Մամէն զգաստացաւ, Զինէի ձեռք բռնեց.
 Ձեռքը իւր ձեռաց մէջ առաւ, պինդ սեղմեց.
 —Թոյլ չեմ տար, ասաց, դու այս տեղէն զնառ.
 Մի գուցէ երթաս, այլ ևս չվերադառնաս:
 Սակայն Խաթուն Զինի գնալու ժամը հասաւ.
 Շատակեց, քնոյ ուլիքը Մամէի տկանջը դրաւ.
 Մամէն էր, երբ ի խոր քուն ընկըլմեցաւ.
 Խաթուն Զինն էր, փը՛ռ. արաւ, թռաւ:
 Չէ որ Մամէն իւր հուժկու բազուկն էր ձգած,
 Խաթուն Զինի փափկասուն ձեռքը բռնած.
 Չարթեցաւ. աչքերն մաժկելով ելաւ, նստաւ.
 Աչքերն այս այն կողմ յառեց, ոչինչ չտեսաւ:
 Յափշտակուած էր, սկսաւ իրմէ դուրս տանել.
 —Ա՛խ, ինչպէս մի աղջիկ չկարողացայ բռնել,
 Այլ ևս նա հեռու գնաց, չեմ կարող գտնել.
 Նորա քաղցր նայուածքը, գեղեցիկ դէմքը տեսնել:
 Ո՛վ Աստուած իմ, այս տեսիլն ինչ էր,

Նա հուրիններից աւելի գեղեցիկ էր։¹

Մամէն դարձեալ ի խոր մտածման մէջ ընկաւ,

Իւր յուզեալ սրտին համբերութիւն տուաւ:

— Կարելի է, ասաց, նա մի օր մօտս գայ,

Իմ բոցավառ սրտիս մխիթարութիւն տայ:

Սակայն անընդհատ սպասեց տառ-քտան օր,

Զերեաց գեղեցկատեսիլ օրիորդն փառաւոր:

* * *

Նա իւր դառն վիճակին մէջ վառուեցաւ:

Օրերն հեծեծանօք, հառաչանօք անցաւ:

Օր յաւուր, հիւծեցաւ, մաշեցաւ, մնաց,

Երեսի գոյնը, անդամներու կտրովը զնաց:

Մամէի մայրը զաւակին վիճակը կը տեսնէ,

Խղճահարուելով իւր ամուսնուն կը յայտնէ:

— Այ մարդ, չես գիտեր Մամէդ ինչ վիճակի մէջ է,

Նա շատ ցաւ ունի: Կենաց վերջի շունչը կը շնչէ:

Մամէի հայրն երբ կը լսէ, որդւոյն մօտ կը վազէ,

Ցաւելով կասէ: — Սիրելի որդիս, քո վիճակն ինչ է:

Հառաչանօք կը խնդրեմ, ինչ արդարն ասեմ,

Թէ չէ խելքս ու կեանքս կը կորսնցունեմ ես:

— Ո՛հ ինչ ասեմ, սիրելի և բարեբար հայրս,

Անճար հիւանդ եմ, թուլցած եմ անդամներս:

— Որդեակ իմ Մամէ, ինչ է պատահած, ինչ ապա:

Աստուած յաջողէ, դարման կը գնեմ քո ցաւի վերայ,

Եթէ ամուսնանալ կը ցանկաս, դորա ճարը կը գտնեմ:

Քեզի Ստամբուլայ թաղաւորի զուտորը կը բերեմ:

— Հայրիկս, ինչ ասեմ, ուշաթափուած եմ, ընկած,

Միմիայն այս գիտեմ, անճար եմ ու պառկած,

Մամէի հայրը վերադարձաւ տուն մտամուր:

Տխուր զնաց իւր դատարան հասաւ սգաւոր:

Տեսաւ դասին ու դատաւորներ եմ բազմած,

Մամէի մայրն ու ժողովականք հաւաքուած:

Որդու վիճակի վերայ դառն հեկեկաց,

Բաղմականաց առջև մի երգ ասաց:

— Ո՛վ պատուաւոր բաղմականներ,

Մամէս հիւանդ է կարեկէր,

Կարի տկար է ամբողջ մարմնով:

Գլուխն կարող չէ գնել մի բարձով:

1 Սոյն երկու օղիքը բրդեղն մի բառով կապուի:

Անդամները կը դողդողան բնի վերայ,

Գլուխը իրանի վերայ կերհրայ:

Բաղմականք որ դայս լսեցին,

Խառն ի խուռն ոտի կանգնեցին,

Խիստ մեծ աղմուկ մ'էր բարձրացաւ:

Մամէն զնալ, տեսնել որոշուեցաւ:

Մամէի մայրը շտապեց, առաջ անցաւ:

Հառաչելով զնաց, բնակարանի դուռը բացաւ:

Տեսաւ դուռը փակ: — Մամէ, բաց, ասաց:

Տեսեմ ինչ է վիճակդ, քեզ ինչ է պատահած:

Տեսաւ որդին հիւծեալ, ալ տասուեց:

Նորա վզին փաթելով արտասանեց,

— Որդիս, դու որ կը սիրես այն Աստուածը,

Դու որ կը սիրես այն Աստուծոյ մարդը,¹

Անհրաժեշտ է ինչ ասեմ չիտակը,

Գիտեմ ինչ է արդեօք քո դարձը:

— Ախ մայրիկ, հիւանդ եմ, ինչ ասեմ:

Աստուծոյ կամքն է, միայն այն գիտեմ:

— Նժիս կաթը քեզ հալալ² լինի, Մամէ,

Քո ցաւը ներսէն է, քեզ կը տանջէ,

Սակայն երբ կը տեսնեմ քո երեսի գոյն

Զեմ նշմարեր վերադ հիւանդութիւն:

— Ես այլ ինչ ասեմ, մայրիկ բարեբար:

Կասեմ—չասեմ, ինչ չէք հաւատար,

Հաւատացէք խօսքիս, որ է արդար:

Մանր հիւանդ եմ և խիստ դժար:

Ժողովականք որ այն տեղ եկած՝

Մամէի շուրջն էին բոլորած նստած,

Մի խոհեմ մարդ որոց մէջէ՝

Մամէի մօր դառնայ, կասէ:

— Դու որ այն Աստուածը կը սիրես:

Այն Աստուծոյ մարդը որ կը յարգես,

Մամէի շունչը ինչո՞ւ կարգիլես:

1 Եզգիներ «Աստուծոյ մարդը» սոյն վէպի մէջ քանի ճեղ գործածած են: Հեաբեբի եղայ քե ում համար կասեմ. քե եւ ուման առ երես Քրիստոսի հա- մար է, կասեմ, երբ հայեբու մօտ են. իսկ երբ քեբու մօտ են, Մանսեթին կը վե- բաղեմ. սակայն աւելի հաւանականը այն է որ մեղէի բաղուգին (աղայեղ) կասեմ. վասն զի աղէն հորա յարգանք կը մասնացանեմ:

2 Հալալ բառը կը նշանակէ ծանր եւ շատ մեծ երախեաց քակ գնուող մէկուն ներել. անուս անել ելլն. Հայերէն չլինելուն՝ հալալ բառը գործածեցի:

Թող տուէք, առանձին խօսիմ ես,
 Ունիմ երկու խօսք նորա ասելու,
 Որոյ դիտաւորութիւն հասկանալու:
 Մամէն ու այն մարդ առանձնացան,
 Իրարու հետ յուշիկ—յուշիկ խօսեցան:
 —Մամէ, ասաց. դու որ Աստուած կը սիրես,
 Որդիս, դու որ Աստուծոյ մարդը կը պատուես,
 Եթէ դու քո հօրդ ասել կամայես,
 Ի սէր Աստուծոյ, կաղաչեմ, ինձ ասես:
 —Դու որ Աստուած և նորա մարդը կը յիշես.
 Ինչ ևս լինի, պարտաւոր եմ ասել քեզ:
 —Դէ, քաջդ Մամէ, ասա քո ցաւը,
 Թերեւս դանեմ դարձիդ դարմանը:
 —Խաթուն Ձինն է իմ ցաւը,
 Մամէն ասաց ու արտասուեց,
 «Խաթուն Ձինն է ցաւս», դարձեալ կրկնեց.
 Մի կողմէն ևս հառաչանքներ արձակեց:
 —Մամէի Ալան, Խաթուն Ձին որ կասես,
 Նորա ազգը, տունը, աշխարհը դիտես.
 Ունի հայր ու մայր, լաւ տոհմ է,
 Նորա հայրը քո հօր հաւասար է:
 —Ձինէս ձգիր ու Բօդան աշխարհէն է
 Նա նոյն երկրի թագաւորին դուստրն է,
 Հայրն է հօգօր իշխան Միր Սևտին,
 Ձինէս աշխարհիս գեղեցկութիւն:
 Այս մարդը դարձաւ մերի տանը.
 Տեղն ու տեղը պատմեց լսած բանը:
 Միրը երբ լսեց, երկար բարակ մտածեց.
 —Երբէք ասածներդ չգիտեմ, մրմնջեց,
 ձգիր ու Բօդան երկրիս ո՞ր կողմն է.
 Միր Սևտին արդեօք ինչ թագաւոր է:
 Խնդրեմ, ժողովականք, չտապեցէք,
 Յղէք երկու աշխարհատես մարդ բերէք,
 Հարց ու փորձ անենք, նայենք, դիտեն.
 ձգիր ու Բօդան ասած ինչ քաղաքներ են:
 Երկու ծերունի աշխարհատեսներ եկան,
 Միրի ատենը բաշխ բռնեցին, կանգնան.
 Միրը յուզուած սրտով մէկին ասաց.
 —Դու ձգիր-Բօդան տեսած ես, կամ լսած:
 —Չէ, ասաց, երբէք չեմ տեսած և ոչ լսած,

Իմ հաւերս անգամ այդ անուններ չեն յիշած:
 Միրը յափշտակուած միտին հարցուց.
 —Դու ձգիր-Բօդան ո՞ր կողմն է, տեսած ես,
 Ինչ ձեռաց վերայ կընկնի, արդեօք դիտես:
 —Այո, դիտեմ ես, աղնիւ միրս ու տէրս:
 —Դու քանի տարեկան ես ծերունի աշխարհատես,
 —Հարկւր երեսուն տարեկան կը լինիմ ես:
 —Ծերունի, արդեօք կարող ես ձի նստիլ,
 Որդւոյս հետ ձգիր ու Բօդան մեկնիլ:
 —Շատ ծերացած եմ, կը դողդողան անդամներս,
 Ես դիս ձիու վերայ չեմ կարող բռնել, միրս:
 —Մի մեծ պատգարակով յղեմ, դնա,
 Որդւոյս ցաւին մի դարման արա:
 —Անդամներս բոլորովին են քայքայուած,
 Շարժելու կարողութենէ եմ զրկուած:
 Միրը երկար, բարակ հարցուց, փորձեց.
 Մի հնար չգտաւ, գլխուն ու չոքին տփեց,
 —Հայ վան-հայ վան, ինչ պտի լինի որդիս,
 Հիւժեցաւ, այլ ևս ձեռքէս դնաց սիրելիս:
 Լուր հասաւ, դնաց Մամէի Ալանի,
 —Քեզ համար մի ճար, հնար չլինի,
 Չկայ մէկը ծանօթ ձգիր ու Բօդանին,
 Որ Մամէդ չթողեր կարօտ Խաթուն Ձինին:
 Մամէն երբ այդ լուր լսեց, շատ յուզուեցաւ
 Յմիշտ իւր վիճակին մէջ վառեցաւ,
 Կիանքը ևս օր օրի վրայ դառնացաւ.
 Խելթափ այս, այն տեղ դեղերիլ սկսաւ:
 Մի օր մտածեց-մտածեց, ապա որոշեց.
 Իւր խանդակաթ մօր մի մարդ դրկեց,
 Ասաց. —Մայր իմ սիրելի և խանդակաթ,
 Ինձ հալալ արա քո ծծի անուշ կաթ:
 Ասաց. —Հայր իմ յարգելի և պատուական,
 Ինձ հալալ արա խնամքդ հայրական.
 Մնաք բարեաւ, հայր և մայր դիմոտ,
 Թերեւս մի օր դառնամ, դամ ձեր ոտ:
 —Որդիս, հալալ լինի. իսկ ասա մեզ դու.
 Ինչո՞ւ չտապեցար, շուտ բնիար ճանիւր:
 Դէպի ո՞ր կը դնաս, դէպ ո՞ւր դու,
 Գուցէ անծանօթ վայր կորսուիս ի դուր:
 —Վճռած եմ դնալ, ո՞վ հայրիկ բարձր,

Վշտերուն դարման դտնել, մայրիկ քաղցր.
Մի տեսաւ Մամէն չհամոզուիր,
Որոշած նստաւէն յետ չկանգնիր.
Ինչ որ պէտք էր, պատրաստեց,
Եօթ-ութ ձիաւոր հետը դրեց:՝

* *

Ընկան ճանապարհ, շատ-քիչ գնացին,
Մի ընդարձակ մարդիմ քով կանգ առին.
Սյն տեղ աղբիւր մի կար, գուլալ ու յտակ,
Նստան աղբիւրի մօտ բուսած ծառի տակ:
Ջուր խմեցին, հաց կերան, հանգստացան,
Վեր բարձրացան, ձիանք հեծնին, դնան.
Մամէն էր, իւր ուղեկիցներուն նայեցաւ,
Որոց դէմքը սաստիկ տխուր տեսաւ:
— Ծառայք և ընկերք, ասաց, ինչո՞ւ էք տխուր:
Ասացէք, խնդրեմ, ես ձեզ կը բանամ մի դուռ:
— Եթէ մենք պահել ուզենք քեզնէ.
Ինչ կարող ենք պահել Աստուծոյ.
Չէ, մենք ընտանիք ու զաւակ ունենք,
Տուն ու տեղ կեր-թրակուր չունենք,
Մենք չենք համարձակիր մի բան խօսել,
Կը խնդրեմք, չնորհ անէք մեզ արձակել:
— Յանուն Աստուծոյ կերդնում, ձեզ հրաման է.
Դացէք ձեր տուն, ինչպէս ձեր, իմ կամքն է.
Ես երբէք պատճառ չեմ լինիր զձեզ պահել
Ձեր ընտանեաց անէ՞ծք վիզս փաթութիւլ.
— Մամէ, դու Աստուծով յաջողիս, ասացին.
Ուրախ դուրախ միաբերան օրհնեցին:
— Գնացէք, համայն ծառայք սիրելի,
Կրկնեց—արտօնութիւն տուած եմ ձեզի:
— Քո հօր երկիւղէն տուն դնալ կարելի չէ,
Չհաւատար մեզ.— Մամէն կորուսած էք. կասէ.

1 Մամէի օճէն մեկնելը քանի տեսակ կը պատճեն. որպէս թէ միւր հրաման կարձակէ աշխարհի գեղեցկութիւններն կը հաւատէ. Մամէն որոց մէջ կը յղէ, որ մին հաւանի. վազիրի ու վաթիրի աղջիկներուն եւս կը պատուիրէ որ իրենց քաղցր երգերով Մամէի սիրտն զրուեն. ամեն կողմէն ընդարձակ երգեր կերգուին. Մամէն որոց վերայ չնայիր: Երեւ անգամ կը կրկնուի: Մամէն Բօրի վերայ կը նստի, կերթայ: Մի այլ նուրի մէջ եւս որպէս թէ հայրն պարսպի դռներն կը փակէ, Բօրի ոտն էւս փակամբ կը զարնէ. նա ձին նստելով ձիու ոտներն այնպէս փակամբով պարսպէն կը քաշի, կերթայ:

Քեզնէ կը խնդրենք, չնորհ անես, գիր մի գրես.
Միւրի պատիժը մեր ընտանեաց վերայ չբերես:
Մամէն նստաւ, նամակ մի գրեց,
Ձիաւորներուն յանձնեց, իր հօր դրկեց.
Ասաց.— Գնացէք, ինձ համար տղօթեցէք:
Ծառաներն օրհնեցին, ձիանք հեծան,
Ուրախ-ուրախ տներնին վերադարձան:
Մամէն շուարեցաւ, անելիքը մոռացաւ.
Բորը հեծաւ, ասպանդակեց ու քչեց.
Երեք օր, երեք գիշեր սար ու ձոր անցաւ,
Ձին սաստիկ կը կաղար, ինչ բան է, չմտածեց:
Յաւը Բորին հոգւոյն որ հասաւ.
Երգով իւր վիճակը յայտնեց— ըսաւ.
— Վայ Մամէս, իմ անխոհմ Մամէս.
Ինչ երախայական խեղճ ունես:
Այդ չարութեակ զիս կը հարուածես,
Երեք օր է անընդհատ կը քչես.
Այ աւաղ, մոռացկոտ Մամէս.
Ձիաւորը կղարած՝ ոտս թողած ես:
Ձեռ ասեր՝ չիտարը Բորիս ձեռքն է կտրած,
Յաւն ու մրմուռը նորս սիրտը հասուցած.
Այն անխոհմ, երախայամիտ Մամէս.
Ինչու աղպէս չոր գլուխ կը քայլես:
Իսկի մտքէդ չես անցներ ու ասեր.
Ձիաւորը Բորիս ձեռքն 1) է զարկեր, կերեր.
Միայն սակորն է մնացեր ետքալու.
Այլ ես կարող չէ մի քայլ-առնելու:
Տեղ որ զարկվայր է, տեղ որ կող.
Ձեռ նայեր ոչ խոր և ոչ ասնկող.
Ժայռ, սար ու ձոր և առու, առուակ,
Առջեդ կարծես դարձած՝ են տափարակ:
Բնաւ չես ասեր չիտարն է զարկիլ.
Բորիս սիրուն ձեռները վիրաւորեր:
Մամէն երբ դայս լսեց, զզատացաւ.
Մի ակնթարթի մէջ թռաւ, ցած իջաւ.
Հուժկու բազկով քաշեց սուր թուրը.
Մի հարուածով կտրեց փակուած չիտարը:
Տեսաւ Բորի խառնուրդ աչքերէն,

4 Ձիու առաջի ոտներուն «ձեռն» կասեն քղեր:

Պատու-պտուղ արտասուք կը հոսեն.

Սիրտը ցաւեցաւ, խիստ յուզուեցաւ,

Ուշաթափ Բորի առաջ ընկաւ, լաց եղաւ:

Առաջ.— ոչ ես լինէի և ոչ այսպէս վիճակ,

Մնացի այս տեղ շուար, խեղճ ու կրակ,

Ով տէր, լսէ աղաչանքս, ինձ մի ճար արա,

Մի դուռ բաց, սպեղանի դիր վերքիս վերայ:

Նզուկ ինձ՝ որ կարի մոռացկոտ եմ,

Ափսոս ինձ՝ անզգոյ՝ կորած եմ.

Վայ ինձ՝ որ անփորձ ու մոլորեալ եմ,

Զիտարն Բորի ձեռքերն կերեր, ոսկորը մնացել:

Հազար վայ ինձ՝ որ մնացի վիզս օգոր.

Իմ սիրական Բորն է եղած վերաւոր,

Ով տէր, դարման արա դու զօրաւոր.

Մի թողուր Մամէ ծառադ ոտաւոր:

Մամէն գետին ընկած՝ կը մտածէ, կը մտածէ.

— ձգիր ու Բօղան ինչ ձեռաց վերայ է, կըսէ.

Աջ թէ ձախ թիւի՝ հիւսիս թէ հարաւ.

Նստատակիս կարող եմ հասնիլ, ըսաւ:

Նրեք քոյր աղանձի դարձեալ յերկնից իջան.

Մամէի գլխու ծառի ճիւղի վերան թառեցան.

Մամէի վիճակի վերան ցաւեցան.

Իրարու հետ խօսիլ սկսան:

Մին առաջ.— Մամէն եթէ լինի զգաստ,

Նորա վիճակը կը լինի լաւ և հաստատ.

Նրբ մենք թռչինք, դնանք այս տեղէն,

Մի փետուր կընկնի մեր թիւի վրայէն:

Մամէն եթէ դարթուն-զգոյ՝ մնայ.

Փետուրն առնէ, քիչ ինչ ցած դնայ:

Այն տեղ աղբիւր մի կայ քաղցր-համեղ.

Որի ջուրըն սլիտի լինի Բորի ոտաց դեղ:

Փետուրն երբ ջրին դարկէ, ոտաց քսէ.

Նրեք ժամէն անհրաժեշտ առողջ է:

Մամէն իսկոյն ելաւ շտէշուեց, նստեց.

Փետուրը ջուրը թաթխեց, Բորի ոտաց քսեց.

Բորը տեսաւ Մամէի չարչարանք,

Տեսաւ դառնաղէտ հեծեծանք,

Նորա վերան զթաց, քաջալերեց.

Նրեք ու իր անհիւքը յայտնեց:

— Քաջ Մամէս, իսկի հոգ չքաշես.

Նրկու ձեռներս թաշկենակով կապեմ,

Ես քեզի քառասուն (աւուր) մէկի վերան՝

Կը հասցնեմ երկիրը՝ ձգիր ու Բօղան.

Գեղեցիկ սեռին մէջ կը շրջագայիս,

Սիրունատես երկարավիզներով կղբաղուիս:

Քաջ Մամէս, դու իսկի հոգ մի քաշիր.

Զիս արձակէ թոյլ տուր լաւ-լաւ մարդիւր,

Զքեզ քո բաղդին կը տիրացնեմ,

ձգիր ու Բօղան աշխարհը կը հասցնեմ:

Կը տեսնես սիրուններ անգնահատելի,

Գեղեցիկ հասակաւորներ զմայելի:

Ջրէ զիս զուլալ աղբիւրներու տկից,

Ինձ աղատէ երկաթեայ կապանքից,

Որ քառասուն և մէկ աւուր վերան,

Ուղղակի հասցնեմ ձգիր ու Բօղան:

* *

Մամէն հեծաւ, գիշեր-ցերեկ անընդհատ քչեց,

Քառասուն օր անբեր դաշտեր անցաւ,

Քառասուն մէկ երրորդին բերրի երկիր մտաւ:

Ճանապարհի վերան լծքուր մի տեսաւ,

Դիմեց նորա մօտ բարե տուեց,

Վաղուց փակուած լեզուն բացուաւ,

Քաղցրաւուր երգ մի առաւ, երգեց.

— Այ լծքուր, լծքուր, քեզ բարի օր,

Խնդրեմ, ինձ տես, Աստուած որ սիրես,

Այդ ինչ երկրի լուծք է փառաւոր.

Դու որ երկրի թագաւորի ժողովուրդ ես:

— Աստուծոյ բարին գլխիս աչքիս վերան,

Դու բարի հիւր մ'ես պատուական,

Մատաղ քեզ, ինձ ուղիղն ասես,

Դու որ այն Աստուածը կը սիրես.

Կերևի շատ հեռու երկրէն եկած ես,

Լուծքն ու այս աշխարհը կը հարցնես.

— Այո, Ժիր լծքուր, մարդ պատուական,

Անապատներ անցայ, ես եմ օտարական:

— Ուրիմն այս ձգիրն, ասաց լծքուր,

Յոյց տալով նաև Բօղան փառաւոր.

ձգիր, Բօղան մեծ քաղաք անմահ:

Բարձր տներ, սիրունատեսներ հսն կան,

Կամարակալ ու սև ունքեր ունին,

Իբրև թագուհի դուներու առջև . .

Այնտեղ երեկոյին երբ մութը վրայ հասաւ,

Տեսար յանկարծ մեծ դուռը փակուեցաւ,

Եղբայրն եղբօր երեսն անգամ չնայիր,

Նաև ոչ մի խնամ կամ հոգ վրան տանիր:

Ճանապարհը շատ երկար, հաղիւ կերէր,

Մամէն ձին քշեց. քշեց քաղաք հասաւ,

Քաղաքի մօտ մի առատ աղբիւր կը վաղէր,

Աղբիւրի վերան մի սիրուն նստած տեսաւ:

— Բարի օր, ասաց, ո՞վ սև ու տգեղ խաթուն,

Աղբիւրի վերան ինչ կանգնած ես այս մութուն:

— Աստուծոյ բարին, գլխի, աչքի վերան՝

Քաջատոմարի, կտրին Մամէգ Ալանեան:

— Դու Աստուած, Աստուծոյ մարդը կը սիրես,

Արդեօք կարելի չէ ինձ ճշմարտն ասես,

Ի՞նչ գիտես, որ ես եմ Ալանեան տոմարից,

Քաջ և զօրաւոր թագաւորներու տնից:

— Այո, քաջ գիտեմ, դու ես Մամէն,

Անուանի Ալ փաշայի սերունդէն.

Մուսիւր ղէմին աշխարհէն ես ելած,

Քառասուն մէկի վերան հոս հասած:

Եկած ես այս Զինէիս սև աչքերուն,

Կամարակալ ու գեղեցիկ ունքերուն,

Գիտեմ, վառուած ես ու սիրահարուած,

Դորա համար այսչափ լեռ, ձոր չափած:

— Եթէ արգարե, ասաց, դու այն Զինէն ես,

Մի յիշատակ ունեմ մօտդ, այն գիտես:

— Քո նշանն էր մատանի մի սիրուն,

Անգին քարերով գեղեցիկ զարդարուն.

Քառասուն օր է, նստած եմ այստեղ,

Միշտ կսպասէի ճանապարհիդ անշեղ:

Մատանին հանեցի մատէս, գրի գոգս,

Որ վերան նայեմ, քեզնից առնեմ կարօտս:

Իսկ երբ քեզ տեսայ, ուրախացայ,

Թռչնոյ պէս վեր թռայ, մատանին մոռացայ.

Մատանին գլորեցաւ, գնաց դէպի ջուր,

Շատ որոնեցի, գնաց ընկաւ չգիտեմ ո՞ւր:

Մամէն աղբիւրին վերայ կանգ առաւ,

Աջ և ձախ, ետև և առաջ նայեցաւ:

Ինքն իրին խոր-խոր կը մտածէր,
— Այս իմ տեսած օրուն Զինէն չէ, կասէր:

Եթէ երազի մէջ տեսած Զինէն է,

Ուրեմն այլ ես իմ չարչարանքս դուր է:

Զին ասպանդակեց, գնաց ու եկաւ յուղեալ.

Յուսահատ մտածեց, յետ դառնալ, գնալ,

Հասկացաւ Բոր Մամէի մօտանջութիւնը:

Ուզեց մի երգով յայտնել նորա յիմարութիւնը:

— «Մամէ, գլուխս դարձուր, գիտ . .

Ինչու անխոհեմ ընթացք բռնած ես,

Ի դուր քո սիրտն ու հոգին կը մաշես:

Բաւական է այսչափ անփորձ մնաս,

Դատարկ խօսքերու դու ականջ տաս:

Այս աղբիւրին վերան որ կը տեսնես,

Դու խաթուն Զինէն է կը կարծես:

Այս ալ է Բաքոյի աղջիկը Զին,

Հմուտ է կախարդութեան արհեստին 1):

Եղած-չեղածը օր օրին կը գուշակէր.

Ճանապարհներու գլուխը կանգնած կսպասէր.

Արարածներու դործերը կը խանդարէր:

Շուտ արա, գիտ ասպանդակէ, Մամէ,

Այս տեղ ձգիր ու Բօգան քաղաքն է,

Երբ իրկիւն հասնի, մութը պատէ:

Եղբայր եղբօր անպատասպար կը թողնէ:

Մամէ, գիտ սանձարձակ թոյլ տուր,

Որ քեզ տանեմ մի քոտ, սարի դուռ:

Զգա՛տ ձին առաւ զՄամէն, տարաւ.

Ղարա թաժտինի դուռ կանգ առաւ.

Դուրս եկաւ Խաթուն Գիւլ փերին,

Զմայլեցաւ նայելով հիւրի երեսին:

Իջաւ ցած. առաջ վազեց, ձին բռնեց.

Տարաւ ներս, շատ սիրով հիւրընկալեց:

Երկու եղբայր ունէր Ղարաթաժտին,

Որոց անունները ձագան, Աֆան էր միւսին,

Երեքն եւ եղբօրորդեքներ էին Միրին,

Երեքն միտսին Միրի ատեանը կը բազմէին:

Խաթուն Գիւլ Փէրին նրանց մարդ յղեց,

1) Ոմանք կասեն թէ Աւանի Բաֆայի աղջիկը կախարդութեամբ ամեն բան կը գուշակէր. ոմանք եւս կասեն թէ Բաֆան ինքը կախարդութիւն կանէր, իւր աղջկան կը յայտնէր զաղօմիքը:

— Մեր տուն վառաւոր հիւր եկած է, յայտնեց,
ինչ կանէք, շուտ արեք, տուն դարձէք,
ինչ որ արժան է, այնպէս հիւրասիրեցէք:
Երեք եղբայր շուտ տուն վերադարձան,
Տեսան, յարգեցին վառաւոր հիւրին.
Երեք օր Միրի ատեանը չներկայացան:
Միրը մարդ յղեց Ղարաթաժտինին,
— Ղարաթաժտին, յարգելի բազմականս,
Քանի օր է ինչո՞ւ չես դար ատեանս:
— Պատուաւոր հիւր ունիմ, Միր,
Ձեմ կարող քո ատեանն գտնուիր:
Միր դարձեալ լուր յղեց Ղարաթաժտինին,
Հիւրն Լա իրենց հետ առնեն, տանին:
Խաթուն Գիւլ Փէրին ձեռք ձգեց ունելուն,
Սաստիկ հարուած մի տուեց կանչողի գլխուն:
— Խաթուն Փէրի, ինչո՞ւ այդպէս զարկեցիր,
Գլուխս արիւնլուայ վերաւորեցիր:
— Կորիւր, գնա, խալամ, քո Միրին խօսէ,
Եօթ ձեռք նուագածուններ թող հանէ,
Իւր դռնէն իմ դուռ խալիչա փռէ:
Ատեանն Լա որպէս վայել է, զարգարէ,
Որ իմ հիւրը դայ նազելով, օրօրուելով,
Միրի ատեանը բարձրանայ գրօնելով:
Դու ինչ ես որ իմ հիւրը առնես, տանես,
Այդպէս անվայելուչ Միրի երես հանես:
Ծառան շտապաւ դարձաւ Միրի դիւան,
Միր ասաց. — Ո՛ւր է թաժտին, ձագան, Արֆան,
Նաե հիւր մը ունէին պատուաւոր,
Ո՛ւր են, ինչու չեկան նորա այսօր:
— Միրս, քո քոյր գլուխս վերաւորեց,
Խեղճիս արիւնի մէջ շաղտեց:
— Քոյրս յիմար թէ դիւահարած էր,
Պատճառ ինչ էր որ քո գլուխը կտորէր:
— Ասաց. «Թող փռէ խալի ու խալիչայ,
Իմ հիւրը վերան օրօրուի ու դայ»:
Միր ասաց. — Հոգ մի քաշիք, տղան.
Անմիջապէս բժշկէն դարման կտանանս:
Միր կանչեց, հրաման արձակեց,
Մինչև թաժտինի դուռ գորգ փռեց,
Դուրս հանեցին պատուաւոր հիւրին.

Գրպանն լիքն էր արծաթն ու ոսկին:
Որչափ մարդ կար ձգիր ու Բօզան,
Առ հասարակ ելան, բախաւա եկան:
Ոսկին ցանկելով, օխուելով կերթար Մամէն,
Ղարաթաժտին Լա կը դնար առջեւն:
Մամէն չհասած թաժտին մտաւ ներս,
Միրի հետ խօսեցան երես առ երես:
— Որչափ ծանր հիւր ունիս, թաժտին, ասաց Միր,
Հազիւ լուրերով ատեանս երկացիր:
— Հիւրս շատ ծանր է ու պատուաւոր.
Նորա կերպարանքն է շատ փառաւոր,
Երբ նա ներկայանայ ատեանը Միրիս,
Դու պէտք է նորա առջեւ կանգնիս:
— Ասա ինձ դու, ի՞նչ Ղարաթաժտին,
Եղած — չեղածը ինչ է քո հիւրին,
Որ ստիպուիմ նորա առաջ կանգնել:
Իւր չափէն ու պատուէն աւելի յարգիր:
— Այժմ չգիտեմ թէ ինչ պիտի անես,
Յայտնի կանէ երբ դռնէն մտաւ ներս:
Միր երբ տեսաւ Մամէի գէմքը, հիացաւ,
Աճապարեց, բարձրացաւ, բարեւ առաւ,
Բռնեց ձեռքէն, գէպի աջ կողմը տարաւ:
Միրը երբ յանկարծ վեր էր բարձրացած,
Մամէի ձեռքն էր ձեռաց մէջ պինդ բռնած,
Ղարաթաժտին մի հնար մտածեց.
Իւր թաշկինակը միրի տակը ձգեց:
Միր Մամէի տեսքին յափշտակուեցաւ.
Երեք օր, երեք գիշեր նորա հետ խօսեցաւ:
Խաթուն Գիւլ Փէրի խանութ եկաւ.
Բարկացած միրի ատեանը կանգնեցաւ:
— Միրս, ասաց, այս ինչ ընթացք է.
Երեք օր է հիւրս զրկեցիք հացէ, ջրէ.
Միթէ այս տեղ հիւրս բաճարակուած,
Ձեր անկարգ հաճոյքին է զոհուած:
Միրին դարձաւ այս ծանր խօսքը,
Դարձաւ, խօժողելով ասաց քրոջը.

1 Մամէն կանգն աս գեղեցիկ էր, որոս աչք նորա տուեք, կզմայիք նորա վերան: Երեւ օր երեւ գլեւե սեղանը յալիւսակուած անօրի ծառա, անհուն կանգնէր:

- Եթէ բազուկս հասնէր, գիտե՛ս, ես
Դաշոյնովս կը վերջացնէի զքեզ:
Միւրը ժողովականաց ասաց. — արէ՛ք,
Արդեօք կարելի չէ ինձ ճիշտն ասէք,
Չէ այս օր այս տեղ նոր եկած եմք,
Միմեանց հետ խօսք ու զրոյք կանենք:
Ասաց Գիւլ Փերին. — Ժողովականք, ասէք,
Այս երեք օր չէ, դուք նստած կը խօսէք:
— Այո՛, ասացին, Գիւլ Փերի, քո խօսքն է,
Մեր կարողութենէ այդ զրոյքը դուրս է.
Մենք չենք կարող միւրին սուտ հանել.
Նորա առաջ դիտողութիւն անել:
Միւրը յանկարծ զգաստացաւ.
Իւր արած սխալը հասկացաւ.
Ասաց. — Աստուած վկայ, կը կարծէի,
Երեք ժամ է նստած՝ կը խօսէի:
Ծառաներուն հրաման արձակեց միւրը.
Քաշեցին, պարզեցին հացն ու կերակուրը.
Մամէն նստաւ, կերաւ, կշտացաւ.
Միւրէն հրաման առաւ, տուն դարձաւ:
Մամէն երբ դնաց, ասաց միւրը. — Թաժտին,
Չէ ասիր, «սլտի կանգնես հիւրի առջին».
— Այո՛, դու կանգնեցար. ձեռքէն բռնեցիր.
Հիւրասիրելով քո աջ կողմդ նստեցուցիր.
Եթէ չես հաւատար, վեր կանգնէ, տես.
Թաշկինակս քո տակ ձգուած կը գտնես:
Միւրը բարձրացաւ, տակը նայեցաւ.
Իրաւ, Թաշկինակը տակը ձգուած տեսաւ.¹
— Աստուած վկայ, ասաց, ես չի գիտցայ.
Թէ ինչ ժամանակ ելայ, կանգնեցայ:
Թաժտին հրաման առաւ ու մեկնեցաւ.
Երեք օր դարձեալ ատենանք չերեցաւ:
Միւրը այս անգամ եւ լուր չդեց.
Թաժտին իւր ատենանք բերել տուեց.
Մի քանի խօսք հարցուց Մամէի վերայ.
— Ինչ երկրէն է, նորա հայր և մայր կայ:
— Չգիտեմ, ասաց, նորա վերան բան չխօսեց.

1 Թաշկինակը տակը ձգեց որպէս զի երբ ուրաքայ կանգնիր, Թաժտին, Թաշկինակով հաստատէ թէ կանգնեցաւ:

- Լուր չդեց միւր, զՄամէն բերել տուեց:
Միւրը ասաց. — Մամէ, ինձ պէտք է ասես.
Ո՛ր Թաղաւորի, ո՛ր վաղիրի աղան ես.
— Միւրս. ինչ է, ձեր ասածները չգիտեմ.
Այլ հասարակ մի խեղճ մարդ եմ:
Այս տեղ Միւրը բարկացաւ, Թաժտինին կստիպէր,
— Հիւրդ լաւ չանէր, ճիշդն չասէր, կըսէր,¹
Չայն առ, տար, լաւ տեղեկութիւն քաղէ.
Առաւօտեան վաղ արի, ինձ յայտնէ:
Երեք եղբայրներ, Մամէն եւ միասին՝
Գնացին դէպի ապարանքն Շահնաշին.
Իրենց հայրենական մեծ քօչքն:
Շահնաշին էր մի ապարանք փառաւոր,²
Չորս կողմն ունէր այդեւտան յարմարաւոր.
Շահնաշին էր խիստ բարձր շինութիւն,
Շուրջն ունէր քաղաք, գիւղ, բնակութիւն:
Ղարաթաժտին և իւր եղբայրներ,
Մամէի Ալան և իրենց հետներ.
Շահնաշի տանիս բարձրացան,
Գորդերու վերան բաղմեցան:
Սաթրիճ դրին մէջ տեղ, խաղացին.
Մինչև կէս օր ժամանակ անցուցին:
Մամէն ու Թաժտին այդ տեղ թող խաղան.
Մենք դառնանք Խաթուն Ձինի վերան:

* *

- Ձինէ, ո՛վ Ձինէ, կասէ Խաթուն Ձինէ.
Համայն ծառաներս, աղախիններս հաւաքէ,
Տաս-քսան ձի ու ջորի առնեն, դան.
Ինչ որ տան մէջ կահ-կարասիք կան.
Բառնան, զընկզընկոցով աղբիւրը դնան:
Աղախինները շտապեցան, բարձան.
Խաթուն Ձին առին, ճանապարհ ընկան.
Կարաւանը սիրուններու խմբով նազելով անցաւ.
Աղբիւրի վերան բռնեց արձակեց, իջաւ:

1 Մամէի դէմքն կը գուռակէին ու նա ազնուական սերունդէ է, իսկ երբ նա ուրացաւ, միւր բարկացաւ:

2 Շահնաշին այդ ցեղի հմաւանդ ապարանքն էր. կասեն թէ եղբայր եղբորոցիք բաժանուելու միջոցին, Երկու բաժին արած են. միտքիւնք մի բաժին եւ ապարանք մի բաժին. Թաժտին Շահնաշին բաժին վերուցած է:

Մամէն բարձրէն դէպ ի ցած նայեցաւ.
 Օրիորդաց սիրուն կարաւանը տեսաւ,
 Գեղեցկուհին Ձին էր կարաւանապետը.
 Օրիորդաց սիգածեմ առաջնորդը:
 Մամէն Խաթուն Ձին երբ տեսաւ,
 Ուշաթափ եղաւ, դեռին գլորեցաւ:
 Երեք եղբայրներ երբ զայս տեսան.
 —Այս ինչ օյին, ասացին, եկաւ քո վերան:
 Մամէն զգաստացաւ երգեց սիրուն,
 —Ահա կարաւան մի յոյժ զարդարուն,
 Կարաւանապետ մի գեղեցկուհի.
 Ընդհանուր աշխարհի տիրուհի:
 Քաջ մարդ պէտք է առաջը դնայ.
 Հարկ ու գրաւ ստանայ, գայ:
 Ձինէն նշանուած էր ձագանին,
 Ուշադրութեամբ կը լսէր Մամէին,
 Նորա երգէն շատ ու շատ զայրացաւ.
 Որ նշանածին համար խօսք բացաւ:
 Ղարաթափտին երբ զայս զգաց,
 Ներօր զայրոյթ երգով մի մեղմացոյց:
 —Մամէս, ինչ է կտաս բերնէդ դուրս,
 Գու իմ բարի ու յարգելի հիւրս.
 Այն որ կը տեսնես չէ կարաւան,
 Ոչ որ չէ կարող պահանջել գրաւական:
 Ոչ որ չէ կարող նորա առաջ կտրել,
 Գրաւական ու հարկ ստանալ.
 Այն կարաւանապետն է Խաթուն Ձինը,
 Է Միւր Սեփինի չքնաղ սղջիկը.
 Միւր Թափտինի համեստափայլ քոյրը,
 Ճսպան եղբորս սիրուն նշանածը:
 —Երեք եղբայրներ, ամեն մարդ կերթայ,
 Քրդու կարաւանէն հարկ կառնէ, կգայ.
 Իսկ ըստ կարեւոր պայմանն այն է,
 Մարդ միւրէ ու իշխանէ գրաւ առնէ:
 Լսող եղբայրներ, գրաւ կը դնեմ,
 Երթամ, գրաւական առնեմ, բերեմ:
 Երեք եղբայրներ, կը պնդեն—չէ կտրելի,
 Այդ անհնարին է և անգործադրելի:¹

1 Ձինէն Թափտինի եղբոր նշանուած էր. կրէ մի ուրիշ Ձինէն, վերայ խօսեւ, մինչեւ անգամ մտադրանքներն կը ծագէր այս թիակ պատճառաւ:

Մամէն պայման կը դնէ, վեր կը թռնի.
 Բորի անխնամ վիճակը միտքը կընկնի.
 Կը մտածէ.—Երկու տարին վերջացաւ.
 Չեմ գիտեր Բորիս վիճակն ինչ եղաւ:
 Այժմ Մամէն զգաց ձիու պէտքը.
 Նոր միտքը ձգեց նորա կեանքը:
 Յուզուեցաւ, երգեց ինքը—Մամէ.
 —Մամէիս վիճակն միշտ այսպէս է,
 Ես իմ Բորս պէտք է դուրս հանեմ,
 Ոսկեգօծեալ թամբը վերան զարնեմ.
 Մինչև աղբիւրի գլուխը հասնեմ.
 Խաթուն Ձինէն հարկ ու գրաւ առնեմ:
 Մամէն գարձաւ ու գնաց ձիանոց.
 Ձին, տեսաւ, խառնուած է աղբանոց,
 Կեղա ու ժպտի մէջ անհետ կորած.
 Կերակուր բերանը բնաւ չէ մտած.
 —Մամէ, ասաց ձին. դու ես ինչ մարդ,
 Անխոհեմ երախայ՝ ու ասկերախա
 Երբ որ պէտք եղայ, մօտս կը վաղես,
 «Հեծնամ ու զործիս գնամ», կասես:
 Մամէն հաւաչելով աչքերը կը սրբէր.
 —Բարի Բորս ինձնէ գանգատ մանէր, կասէր.
 Սիրահարութեան կրակն եմ ընկեր.
 Մի ճար՝ ճարակ չեմ կարող գտնէր:
 Չգուշութիւն ինչ է ես մոռացայ.
 Բորիս պէտքերը հոգալ չկրցայ:
 Մամէն Բորը քիմարեց ու սրբեց.
 Աչքերն ու ամբակները համբուրեց,
 —Իմաստուն Բորս, ասաց, ես արի, դու մի՛ անէր,
 Ձիս մի ձգէր, բոցերու մէջ ու վառէր.
 Երգեց ձին.—Արի, իմ կտրիճ Մամէս.
 Ուր որ կը ցանկաս, տանեմ քեզ:
 Մամէն սոք ձգեց աստանդակը.
 Յաթքեց, ելաւ Բորին կռնակը,
 Արշաւեց, աղբիւրի վերան գնաց,
 Ձին կանգնեցուց, երգեց ու ասաց.
 —Ես Մամէն եմ, Ալփաշայի աղան.

Թափտին զգուշացուց զՄամէն որ եղբայրն չգրգուռի. սակայն Մամէն իրենց հետեւէր, ներելի էր նորան. հիւրս մարդու կինն եւս խնդրէ, (բէւ. չպատահիր) չափի մեծէն քս հնաւանդ սովորութեան:

Արշաւեցի, եկայ աղբիւրի վրան.
 Աստուած սիրող՝ ինձ մի ջուր տուէք.
 Լսող գեղեցկուհիք, խօսքերուս ականջ դրէք:
 Խաթուն Ձին Մամէն որ տեսաւ,
 Աղախիններու ձեռնէ բաժուկը առաւ.
 Շտապաւ կղեցաւ, ջուր մի լեցուց,
 Բարձրացաւ, Մամէի երկարացուց:
 — Խաթուն Ձին, ո՞վ խաթուն Ձին,
 Ասաց Մամէն յոյժ սրտագին,
 Կարող ես գլըմսաղեւին՝ ինձ յանձնել.
 Ձիս աշխարհի մէջ բաղդաւորեցնել:
 Ձին երբ դայս լսեց, ձեռ ձկեց,
 Վզի չարանի մէջ տեղի առին կարեց.
 Ձրի բաժակի մէջ դրնկ դցեց.
 Առաւ, ձեռ սլարդեց, Մամէին տուեց:
 Մամէն էր, փափաքով ջուրը խմեց,
 Ետ դարձաւ, Բորը ասպանդակեց,
 Գնաց, հասաւ իւր եղբայրներու մօտ,
 Ուղին ձգեց Ղարաթաժտին ոտ:
 Մամէն ձին առաւ, դնաց ձիանոց,
 Բարձրացաւ տանեաց վերայ—հովանոց:
 Ղարաթաժտին երբ դայս տեսաւ,
 Մամէի վիճակին հասու եղաւ:
 Իւր եղբարց դարձաւ, ուշիւ՝ նայեց,
 Մամէի վիճակին վերայ այսպէս երգեց,
 — Ինձ լսող եղբայրներ, մենք ենք չորս,
 Մեր բոզ ձիանքն ես են չորս,
 Ժամանակ մի ձգիր ու Բօղան չըջնէք,
 Մամէն իւր սրտի փափաքին հասցնենք:
 Բերենք դայն որ աչքը խայտ, սիրուն է,
 Ունքը թուխ աղեղնաձև ու կամար է,
 Վիզն ու հասակը երկար և բարակ է,
 Նորա տեսքը յարմար ու շնորհաւոր է:
 Ճաղան տեղէն վիր թռաւ բարկացած,
 Թաժտինի մի երգ ասաց, դայրացած:
 — Այդ խօսքդ ինձ մեծ ցաւ տուեց,

1 «Դլրմագեռին» կը նշանակէ քիւղուած ոսկի, որ է վզի շաւանի միջի մեծ ոսկին. երբ Ձիմէն գայն տար, այլ եւս քիւղուած վերջացած էր Ձիմի եւ Մամէի գործը այլ եւս յույսերին պիտի կրտէին Թաժտին եւ նորա եղբայրներ Ձիմէն:

Սիրտս կտոր—կտոր արաւ ու փռեթեց,
 Իմ նշանածը որուն դու կը կամենաս,
 Ինչու եղբայրական սէրը կը մոռանաս.
 — Մամէն մեր հիւրն է փառաւոր,
 Նա մեր եղբայրն է արժանաւոր:
 Աֆան երգեց.— Թաժտին, մեծ եղբայր,
 Մինչև ցարդ եղած ես մեզ որպէս հայր.
 Այնպէս կարգադրէ, ինչպէս կուզես,
 Մամէն իւր սրտի փափաքին հասցնես:
 Ճաղան երգեց.— Համայն եղբայրներ,
 Երեք են մեր կարմիր ձիաներ,
 Մի աւ ժամանակ չըջնէք, որոնքն,
 Մամէ եղբոր սրտի ուզածը բերենք,
 Այն որ ինքը կը սիրէ և կուզէ,
 Այն որ աշխարհիս գեղեցկուհին է:
 Աֆան երգեց.— Համայն եղբայրներ,
 Չորս են մեր սև ձիաներ,
 Միջոց մի չարաչար տանջուենք,
 Մինչև Ձինը Մամէ եղբոր բերենք.
 Այն որ աչքն ու ունքըն է սիրուն,
 Անուն հոչակուած ի մէջ թաղաւորներուն:
 Երեք եղբայրներ միասին երգուեցան,
 Իրարու հետ հաստատուն խոտաղան,
 — Ինչ արգելքներ ես սրտահեղու լինի,
 Մամէ եղբոր փափաքը կատարենք պիտի:

* *

Մեր, Ղարաթաժտին լուր կը դրէ.
 Որ Մամէն վերցնէ, իւր հետը բերէ:
 Մամէն ու Թաժտին ելան, դնացին տանան,
 Մեր զԹաժտին հրաւիրեց դադարի խորհրդան.
 — Իմ սիրելի Թաժտին, ասաց, ուղիղն ասա,
 Մամէն թագաւորի, թէ փաշայի է տղայ:
 — Միբս, այն է, ինչ որ դու ասացիր,
 Թագաւորի տղայ է, լաւ դիտելի:
 — Ղարաթաժտին սիրելիդ իմ,
 Մամէդ զլիսուս վերայ կընդունիմ,
 Աշխարհներէն որ քեզ դիմած՝ եկած է,

1 Աղամայ կը նշանակայ ձագան, որով սիւս չտանէր Ձիմի անունը տալ, այլ նորա յաջորդին նշանէր կը լիւթ:

Քեզ հիւրասիրելու պարտաւորեցուցած է:¹
 Միր Մամէին կանչեց, հանեց իւր ատենան,
 Խաթունն Ձին մի օր առաջ լսած էր մի բան,
 Թէ իւր հայրը Մամէին լաւութիւն պիտի անէր:
 Ձայն մի կարեւոր պաշտօնի-գործի հրաւիրէր:
 Ձին Ավանի Բաքոյի աղջկան կը կանչէ,
 — Ձինէ, տեսնամ դքեղ, ո՞վ ժիր Ձինէ,²
 Հայրս, Մամէն իւր դիւանը տարած է,
 Մի հասկացիր, տես, ինչ պիտի անէ:
 — Հասկացայ, Խաթունն Ձինս, ասաց Ձին,
 Ստամբուլ քաղաքը պիտի տայ Մամէին,
 Որ այն երկրին իշխէ, այն տեղ մնա,
 Կեանք վարէ, ուտէ, լամէ, ուրախանայ:
 — Ձին, ո՞վ Ձին, հասիր Մամէին, թող չգնայ,
 Մի ճար ու հնար գտնէ, այս տեղ մնայ:
 Հօրս պալատին մէջ մի պաշտօն ստանայ:
 Մամէն էր, ներկայացաւ Միրի ատենին,
 — Ձեմ կարող Ստամբուլ գնալ, ասաց Միրին:
 — Որդիս, ասաց, փափաքս է քեզ մեծացնել:
 Ուրեմն դու ինչ կուզես այս տեղ գործել:
 — Միրս, քեզ սրտով սիրած եմ ու հողւով,
 Ձեր ատենին մէջ ծառայել կուզեմ գործով:
 Միր զՄամէն իւր աղաքանք չգից,
 Իւր խոհանոցին վերապահուէ կարգեց:
 Այնտեղ ծառայող մէկը նախկին
 — Տեսաւ Մամէ, ասաց Մամէին:
 Ինչո՞ւ իմ հացի առաջ բռնեցիր,
 Ձիս իմ երկխաներով սպանեցիր:
 — Մեծ են դիպուածներ, ասաց, իմ վիճակիս,
 Քեզ ևս Աստուած ողորմած է, հողիս:
 Իմ թոշակս կը նուիրեմ քեզ,
 Ասաց Մամէն սրտադին ու հեղ:
 Պէտք է լաւ ճանաչես քո գործը,
 Ոչ մէկի չը յայտնես աչս խօսքը:
 — Հողիս գուրս դայ այս կաղապարէս,
 Այն գաղտնիքը սր դու կասես, ևս

1 Միր կը կարծէր թէ Մամէն Թամսինի նուշակը լսած ու եկած է դուռ
 փառք ու պատիւը տեսնելու միայն:

2 Ավանի Բաքոյի աղջիկն էս Ձին է, ւր Ձինի մօտ աղախին է. Մամէն
 զայն տեսած էր դեռ Բաքոյի չմտած աղբիւրի վերան:

Գուրս չպիտի հանեմ կոկորդէս:
 Մամէն վերուց, տարաւ Խաթունն Ձինը,
 Միասին մտան դուռնի խորհրդարանը:
 Որտեղ երկար-բարակ խօսեցան,
 Իրարու քաղցը արեւով երդուեցան:
 Տարիմ-երկուք աչդպէս էր Մամէն,
 Ուշադիր աւաբկան էր միայն Ձինէն:
 Ինքզինը մոռացած՝ անօթի կանցնէր,
 Միրի սեղանի ժամանակը մտքէն կը հանէր:
 Միրին որ նախաճաշ պիտի տանէր,
 Ընթրեաց ժամուն միտքը կընկնէր:
 Բաքոյի Ավանը քսու մի անձ էր,
 Միրի մօտ մեծ-մեծ պաշտօն կը վարէր:
 Առիթ կորոնէ, որ Մամէն հեռացնէ,
 Իւր պաշտած սիրելի Ձինէն զրկէ¹):
 Գնաց Միրի մօտ, յուզուած ասաց.
 — Մամէն է մի անհող մարդ արարած,
 Նորա գործերն որ յայտնի կերևան,
 Յոյց կըտան՝ նա մի տնէ է աննշան:
 Աղաքանքի մէջ խելացնոր կը թափառի,
 Մարդ չգիտէր, մէկի՞ միւսին ինչ կը խօսի:
 — Բաքօ, ասաց Միր, ինչ քսութիւն է կանես.
 Ձէ Մամէն իմ մարդն է, այդ չգիտես:
 Ես նորա արածներուն կը խնայեմ,
 Նորա սխալմունքին միշտ կը ներեմ:
 Բաքօն քսութիւնը չարունակեց, մնաց.
 Ձինէն այդ ամենը նշմարեց, ասաց:
 — Մամէ, մենք խալտուակ կըլլանք,
 Եթէ այսպէս չարունակենք, գնանք:
 Մամէն Միրի ատենը զիմեց,
 Արձակման հրաման ինզրեց:
 — Քեզ հրաման է, եթէ գնալ կուզես,
 Ինչ որ կը ցանկաս, արա այնպէս:
 Բայց ուշադիր եղիր, չմոռանաս,
 Օրը երեք անգամ ատենան ներկայանաս:

* *

Միր մի օր կանչեց Ղարաթափունի,

1) Կախարդութեամբ կուգէր իւր Ձին աղջիկը Մամէին տալ, երբ չյաջողե-
 ցաւ, սկսաւ բռնամտեան:

Ասաց.— Յարմար օր է ձիաթողսի, ջրինդի.
 Շտապէ՛, պատրաստութիւն տես,
 Զիտո՛ւ, ձիաւորով, դնանք հանդէս:
 Ղարաթաժտին տուն վերադարձաւ,
 Մամէին ինչ որ հարկն էր, խօսեցաւ.
 Խաղացող ձիաւորներուն ազդարարեց,
 Զրինդ խաղալու հանդէսը պատրաստեց:
 Մամէն ևս հրաւիրուած էր խաղալու,
 Հրապարակ դալ, հաւնաւը ցոյց տալու.
 Բայց նա վաղուց իւր Բորէն լուր չունէր,
 Անօթի, ծարաւ, անխնամ մնացեր էր:
 Շատ մտածեց ու ձիանոց մտաւ,
 Բորը բոլորովին անխնամ գտաւ.
 Բոր աչքերը դարձուց, Մամէն տեսաւ,
 Բարկանալով դառն-դառն խօսեցաւ.
 — Հեռացիր աչքէս, Մամէդ անխոհմ,
 Աքացու առջև դքեղ կը փարտանմ:
 Մամէն լալով, հաւաչելով դուրս ելաւ,
 Զեռքը ծոցին՝ պատի մի տակ նստաւ.
 Նա իւր փառք ու պատիւը մտաբերեց,
 Խեղճ—խեղճ Բորի երեսը դիտեց:
 — Իմ Բորը շատ սլափուական է, երգեց.
 Անչափելի ու շատ է Բորիս գութը,
 Պիտի ներէ յանցանքներուս հօթը-ութը:
 Բորն ի գութ չարժեցաւ, ասաց.— Թող ներս գայ,
 Կահաւորուած թամբը դարնէ մէջքիս վերայ:
 Մամէն սրտապնդած շուտ մի հեծաւ.
 Բշեց, հրապարակի զլուխ կանգնեցաւ:
 Միւրը չորս հարիւր ձիաւորով եկաւ,
 Հրապարակի միւս կողմ կանգնեցաւ:
 Այնտեղ երկար-բարակ մտածեց Մամէն,
 — Շատուորի կողմ գնամ՝ երկչոտ է կասին.
 Զին քչեց, երեք եղբայրներու կողմն տնցաւ.
 Հրապարակի վերան պատրաստ կանգնեցաւ:
 Միւր մի նշանաւոր կտրիճի այնպէս հրամայեց,
 — Գնա՛, Մամէին մի ջրինդ դարկ, պատուիրեց,
 Տեսնենք, նա ինչպէս կարող է համբերել,
 Հակառակորդի հարուածը տանել:
 Քաջ ձիաւորը ջրինդը ձեռքի մէջ առաւ,
 Զին խաղցուց, քանի անգամ գնաց, դարձաւ.

Նա ուշով ջրինդի ուղղութիւնը կը դիտէր,
 Որ Մամէին մի հարուածով ցած գլորէր:
 Բորը ասաց.— Մամէ, այ տնաւեր Մամէ,
 Սանձարձակ լեցուած՝ անձիդ վնասը կորոնէ.
 Նա վարժ, հմուտ ձիաւոր և կտրիճ է,
 Իւր մրցակիցը շատ լաւ կը ճանաչէ:
 Ասպանդակները դատարկէ, այ Մամէ,
 Զքեղ Բորի մի կողի կողմի վրայ ձգէ.
 Քեզ տուր իմ ընդարձակ փորի տակ,
 Որ հարուածները անցնին դատարկ:
 Եթէ հարուածներէն մին ինձ առնէ,
 Այն հարուածը թող իմ անձիս վնասէ:
 Զիւաւորը մի անգամ ևս լեցուց իւր ձին,
 Ուղղահայեաց¹⁾ ջրինդ մի ձգեց Մամէին:
 — Մամէ, ասաց Բոր, ասպանդակէ երկու կողմէն,
 Որ ասպանդակներ փորիս մէջ իրար դիպնեն.
 Դու ևս բարձրէն ուղիղ ջրինդ մի ձգէ,
 Որ հարուածը նորա աջ բազկին բռնէ:
 Մամէն ձին լեցուց, ուժգին ջրինդ մի ձգեց,
 Հարուածը հակառակորդի ձեռքը կտրեց,
 Իսկոյն ձիու վզի վրայէն գլխովայր ձգեց:
 Միւր ասաց.— Գնանք, այլ ևս է բաւ,
 Տարածուեցաւ Մամէի համբաւ:
 Այն օր ուրախ դուարթ յիտ դարձան,
 Մամէի հետ պատկառանք խօսեցան:
 Անցան օրեր. Միւր դարձեալ լուր չդեց.
 Թաժտին—հօրեղբորորդին բերել տուեց.
 Նստաւ, հեռը քաղցր-քաղցր կը խօսէր,
 — Այլ ևս երբ որսի պիտի գնանք, կը հարցնէր:
 Մամէն որ լաւ է ջրինդ խաղալու,
 Տեսնենք, ինչպէս է որս տնելու:
 Մի օր Զին կը լսէ. Միւր որսի գնալու է.
 Աղախնոյն կը կանչէ.— Զինէ, այ Զինէ.
 Շտապէ՛, գնա՛, հասի՛ր, Մամէին խօսէ,
 Որսի չեթթայ.— ես հիւանդ եմ, թող ասէ:
 Առաւօտեան հեծան, գնացին որսալու.
 Մամէն, — հիւանդ եմ, ասաց, մնաց խօսելու:

1) «Ուղղահայեաց» դրած եմ քղերէն այն բառի տեղ, որ կը նշանակէ ջրինդն ոչ գլխէն բարձր անցնել և ոչ ցածէն անցնել, այլ ուղղակի նպատակին:

Հարցուց Միր.—Ո՞ւր է Մամէն, Թաթալին։
 Ասաց.—Հիւանդ է, Միրս, իմ հիւր անդին։
 Միր իր մարդերով ելան որսի գնացին։
 —Զին, սփ Զին, կանչեց Խաթուն Զին,
 Շնուս գնա, հասիր, ասա Մամէին։
 Գնանք, գրօսենք պարսպապատ այգին։
 Զինէն մենակ ճանապարհ ընկաւ, այգին հասաւ,
 Մամէն ևս գգոյշ-ղղոյշ նորա հետեւեցաւ։
 Հասան իրար, մտան այգին, շրջեցան,
 Իրարու երես նայելով ուրախացան։
 * * *
 Նորա այգտեղ շրջին, արախանան,
 Մենք դառնանք սրտորդներու վերան։
 Մտան անպառը ու որսալ սկսան,
 Ձոր ու ձորակ մտան ու զբաղուեցան։
 Անցաւ քանի ժամ ու ժամանակ,
 Սաստիկ կարկուտ եկաւ մի մեծ երակ։
 —Թրջուանք, ասաց Միր, յետ դառնանք,
 Գնանք ուղղակի մուռն, հանգստանանք։
 Միր իւր տուն դառնալ կշտապէր,
 Քսու Բաքօն մի այլ բան կը խորհէր։
 —Միրս, ասաց նա, ճանապարհէն դուրս ելինք,
 Միտսին գնանք, պարսպապատ այգին մանենք։
 Այնտեղ երկու որսորդ գնացին,
 Տեսնենք մի ինչ բան որսացին։
 Ամբողջ սրսկանք ճանապարհէն չիղուեցան,
 Ուղղակի գնացին Սուրկըրի այգին մտան։
 Այնտեղ ուրախ կգրօսնէին Մամ ու Զին,
 Չգիտէին գլխներէն ինչեք պիտի անցնէին։
 Միրը ձայն ձգեց.—Չավուռ, հա չավուռ, գողաց,
 Պարտիզպանը թաւա վեր, Միրի մօտ գնաց։
 —Չավուռ, ասաց Միրը, չորերս թաց են։
 —Միրս, հրամանդ ինչ է, ասա, կատարեմ։
 —Գնա, այդուրս սենեկին մէջ կրակ վառէ։
 Չավուռ շտապեց, գնաց, այդու օդան մտաւ,
 Զին ու Մամ իրար փարած քնած տեսաւ,
 Ուղեց դարթեցնել, խղճահարեցաւ, մնաց։
 Որչափ մտածեց, մի ճար չըգտաւ, եղաւ լաց։
 —Նս, մտածեց. Աստուծոյ երկիւղ կը կրեմ,

Այս աստիճան սիրահարներն ինչպէս բաժանեմ։
 Արագ գնաց-էկաւ, ձայն տալ չէր ուղեր,
 Սակայն ուշացնելու ևս երկիւղ կը կրէր։
 Փայտերու կապոցներ կոխեց ի բուրակ,
 ձարձատրեւ ընկաւ երկար ու բարակ։
 Մամ ու Զին, յանկարծ աչքերնին բացին,
 Տեսան բոցի ճիւղաց ընկած է բուխերին։
 Նայեցան տեսան չավուռ իրենց մօտ կանգնած,
 Աչքերը իրենց աչքերուն մէջ յառաւ։
 —Չավուռ, ասաց Մամէն, դու ո՞ւր կաս,
 Աստուած ու նորա մարդուն կը հաւատաս։
 Այս ինչ պատահար է ու դիպում, չեմ
 Որ զբեղ այդպէս շուարեցուցած։
 —Մամէ, տեսւեր Մամէ, չուա արա, շտապէ,
 Ահա Միրը դռնէն ներս մանելու վրայ է։
 —Զինէ, սփ Զինէ, չուարած կասէ Մամէ։
 Մեր վիճակը սաստիկ վտանգաւոր է։
 Դու այլ ևս մի ճար, հնար չունիս,
 Պէտք է վերադառնա ներքե պահուիս։
 Մամ սրտաւարով բուրակի մօտ նստաւ,
 Զինէն իւր վերադառնալ ներքե տաւ։
 Բարակ ձայնով գեղեցիկ երգեց,
 Լսողներու սիրտն ու գուր չարժեց։
 —Բաքօն երբ մտնէ սենեակը Միրին,
 Մամէս կը լինի նորա գերին։
 Աչքերէս արտասուք է որ կը վաղէ,
 Ո՞վ կասէ Մամ դառն կարտասուէ։
 Միր ուրախ դուարթ դռնէն ներս մտաւ,
 Բարձր ու խրոխտ ձայնով բարե տուաւ։
 Մամ դուռնաւ, ծանր-ծանր կանգնեցաւ,
 Խոնարհեցաւ Միրի առաջը, բարե առաւ։
 Բաքօն կրակած ունէր վերան արդէն,
 Գլխէր չուար վիճակի մէջ էր Մամէն։
 Աւիթ գտաւ, քսութիւնը շարունակեց,
 Մամէի սիրտն ու հոգին ի կրակ վառեց։
 —Միրս, ասաց, երբ զբոսն ներս մտար,
 Մամօյի անկարգ վարքը հասկացար։
 Բարձր բարեկեցիւր, նա որովս չսեց,
 Ծանր-ծանր առաջը եկաւ, կանգնեց։
 Բաքօն որ վայդ ասաց, Միր վերադառնաւ։

Խոժոռ դէմքով Մամէի երեսին նայեցաւ.
Ժողովականք լուռ ու մունջ կանգնած էին,
Միբի ու Մամէի երեսները կը նայէին:

Մամ տխուր ձայնով երգեց.

— «Միբս, ես շատ հիւանդ եմ,
Ամբողջ մարմնիս մէջ ցաւ ունեմ.
Գլուխս կը շարժի մշտական,
Չգաղարիբ մի բարձի վերան.
Հազիւ եկած եմ այս այգեստան,
Խնդրեմ, ցաւիս արա՛ մի դարման»:

Բաքօն դիտէր որ Մամ սիրահար էր,
Խաթուն Ձինի կըրակով կը վառուէր.
Մի յուզիչ երգ ձեռք կառնէ, կերպէ.
Որ Մամէի սիրտ յուզէ ու գրգռէ,
Բերնէն մի անկարգ զրոյց դուրս հանէ 1):

— «Միբս, այն՝ որ Մամէն կը սիրէ,
Շրթունքը պիտակաւոր, երեսը արար,
Բնաւ հարկ չկայ անունը տալու պարագա.
Յարմար չէ նաեւ վերան իսկ խօսելու,
Պատուաւորներու ատեանը յուզելու:

Մամէն գրգռեցաւ, երգեց.

— «Բաքօն պատուաւորներու մէջ սուտ ասաց,
Ազաւններու մէջ ես զեղեցիկ եմ սիրած.
Եթէ անունը հարցնես, է Ձին,
Հօր անունն է Միբ Սևտին,
Նշո՛ր անուն Միբ Թաթաին»:

Մամէի այս վառագուր երգի վրան,
Ղարաթաթաին և ձաղան ու Աֆան
Աչքերնին նորա յառած՝ կակնարկին,
Յած ու մեղմ ձայնով կզգուշացնեն:

— Այ Մամէ, դու այդ ինչ է, կասես.

Չգոյ՛ կաց, գլխուդ փորձանք կը բերես:
Մամէի ուշն էր լարուած, չլսեց.

Նոյն խօսքերը կրկին Մամէ երգեց:

Չայրացաւ Միբ, գորգոռոց մի արձակեց.

— Համայն ծառաներս և սպասաւորներս,

1) Բաթօն զգացած էր որ Մամէն Ձինի հետ Սուրբի այգին գնացած են, կարծէր թէ միասին պիտի գնէ ու խայտառակէ զՄամէն, երբ Ձինէն չսեռաւ, զայն գրգռելու համար երգ ասաց:

Հաւամ լինի ձեզ անհաշիւ երախտիքը հօրս.

Ձեր դաշոյնները մերկացուցէք դուրս,

Հազար հարուած համէք այս ժամուս:

Միբի հետևորդք դաշոյնները մերկացուցին,

Որ հարուածի առաջ յօշոտն Մամէին:

Ղարաթաթաին, ձաղան ու Աֆան,

Յանկարծ սաստիկ գրգռուեցան,

Իրար մօտ հաւաքուելով սպառնացան.

— Եթէ մին չարժի, ասացին, կտանք սրի բերան:

Համայն պատուականք, ասացին, դոյ՛ կացէք,

Անվրդով՝ որպէս բարեկամ ձեր տեղը կանգնեցէք.

Եթէ փոքր ինչ չարժիք, դուք ողջ չէք,

Եթէ անխոհեմ չարժիք, կեանք չունէք:

Եթէ արև ու կեանք տեսնել կուզէք,

Բարեկամութեան կապը պինդ բռնեցէք:

Մինչև դուք Մամէն ընկճելու լինէք,

Մենք ձեր հազարը մի անգամէն կսպանենք,

Ո՛վ կը համարձակի, թող գայ առաջ, տեսնենք:

Թաթաին տեսաւ աղմուկը կը սաստկանար,

Մամէին մեծ վտանգ մի կսպառնար.

Շուտով ձեռաց տակէն իւր տուն լուր յղեց,

Խաթուն Գիւլիէրուն եղածը յայտնեց 1):

— Մամէն ու Ձին վտանգի մէջ են, ինչ կանես,

Շտապէ՛, մեր յարգելի հիւրի կեանքը փրկես.

Շնու՛ օրօրոցն ու Բուր և մահաֆ դուրս հանէ,

Շահնաշին—սպարանքը հրոյ ճարակ արա ու վառէ:

Մի վայրկեանէն ճարճատիւն ընկաւ Շահնաշին,

Բոցեր այդ մեծ սպարանքը շրջապատեցին.

Անմիջապէս հաւար հասաւ ամեն կողմեր,

— Ինչ կը կանգնիք, Շահնաշինն է կրակ ընկեր:

Միբ Սևտին յանկարծակի երբ հրդեհը լսեց.

Ամեն բան մոռացաւ, դէպի Շահնաշին վազեց.

Մամէն այլ ևս սպաս էր, Ձինը տուն յղեց,

Ինքն ալ դէպի հրդեհի կողմը շտապեց:

Տեսաւ Շահնաշին սպարսպով պատած.

1) Ոմանք կասեն Ղարաթաթաին սպայի տակէն տեսաւ Ձինի ծամերը, հասկացաւ որ վտանգը մեծ է. ոմանք եւս կասեն թէ ծամերը Մամէն ինքը ցոյց տուած է Ղարաթաթաինի, որով Թաթաին ստիպուած է Միբի եւ ամբողջ ուր այլ կողմ դարձնելու համար իւր նուիրական տունը հրդեհել: Այս ամենը Թաթաին յանձն տուած է մի միայն հիւսախուրտեան անանգութիւնը հաստատուն պահելու համար:

Կատարի բոցեր դայն են չըջապատած,
Տեսաւ այդ մեծ ապարանք հնաւանդ,
Նախնիք թողած էին անդին առանդ:

Նորա աչքերէն արտասուք վազեց:

Հառաչելով ակուր-տխուր երգեց:

—Ա՛խ Զինէ, դիտեմ, քո անունը Զին է:

Զգիտեմ ինչու աչքերէս արցունք կը հոսէ,

Արտասուք կը վազէ դառն ու լեզի:

Մեր մեղքէն օր չտեսնէ Բաքոյի Ավանի:

Կրակ ընկել է, սաստիկ կը վառի Շահնաշին,

Մեր մեծ եղբօր Ղարաթաթաինի բոցին,

Նորա չմնաց և ոչ իսկ մի ձեռք անկողին:

Վառուած ու խառնուած է մոխրին:

* *

Միւր և Թաթաին Մամէի վրայ թշնամացան,

Երեք և չորս ամիս իրար հետ դժտած կիցան,

Վճռեցին իրարու տուն երբէք չմտնել:

Նաև իրարու երես չտեսնել. բարե չտալ:

Մի օր թշնամի մեծ բանակ մի եկաւ:

Յանկարծ Միւրի երկիրն պաշարեց, կայնաւ:

Միւր թե ու թիկունք չունէր որ ելնէր,

Այդ անդ բանակի դէմ կռուել կարող լինէր:

—Աստուած տունդ քանդէ, ասաց, Բաքոյի Ավան:

Դու պատճառ եղար, ազգականերս հեռացան:

Արդ, զօրք կգայ, կը գրաւէ,

Գիտեա, մեր վիճակը ուր կը հասցնէ,

Գիշեր-ցերեկ կտրուեցաւ Միւրի քունքը,

Ելաւ ինք զինքը, ձգեց Թաթաինի տունը:

—Միւր, գալդ բարի, յանկարծ այդ ինչպէս,

Մառայիդ տունը բարի սաքդ կոխես:

Թաթաին, սիրելի արեւնակիցս, քաջ ու արի,

Նս քեզ չար արի, իսկ դու ինձ արն բարի:

—Միւր, հրաման արա, ինչ որ դու կասես,

Ամեն պատուէրներուդ պատրաստ եմ ես:

Թաթաին, յարգելիս, եթէ զիս կը սիրես,

Բանակին հրամանատար պիտի կարգեմ քեզ:

Որ արիւնտրու թշնամին երկրէս հանես,

Մեր ազգականները զգուշիւնեմէն ազատես:

—Միւր, կտանամ այդ պաշտօնը դու որ կտահես:

Մամէի-Աւան հիւրս աւանդ կտամ քեզ,

Մինչև իմ վերադառնալը լաւ կը պահես:

Այնպէս ինձ յանձնես, որպէս յանձնեցի ես:

Հաւաքուեցան հինգ հազար արի քաջ զինուոր,

Թաթաին որոց առաջ անցաւ փառաւոր:

Ղարաթաթաին, ճաղօն Աֆօն ևս գնացին:

Միւր, Մամէն ու Բաքոյի Ավան մնացին:

Դուր Բաքօն դարձեալ Միւրի մօտ գնաց:

—Բան մի կայ, միւրս, ևս չընդունիմ, ասաց:

—Հա, ինչ կայ, ասաց, Բաքոյի Ավան,

Դու մարդոց մէջ ամենաանպիտան:

Կուզէի Մամի արարքը չը մոռանաս:

Այժմ ևս արածը ինչ է, հասկանաս:

Այ Ավան, Մամէի արածը զիտեմ ևս,

Սակայն նա աւանդ է, յանձնուած մեզ:

—Այո, միւրս, Մամէն աւանդ է կարեւոր:

Պատժելու ճանապարհն է հնարաւոր:

Իրարու հետ սաթրիճ խաղացէք,

Որն որ տարուեցաւ, պատժեցէք:

—Արի, սաթրիճ խաղանք, Մամէս:

Որ տարուեցայ տոմ քեզ Զինէս,

Իսկ երբ տարի, դիտես, ինչ կանես:

Մուծ բանտին մէջ կը բանտարկեմ:

Պայման դրին. ելան, պալատ գնացին:

Զինի բոցի առաջ սաթրիճ խաղացին,

Պայմանը երեք ձեռք էին խօսած:

Մամէն երկու ձեռք էր միւրին տարած:

Խարթախ Բաքօն Զինի մօտ վազեց—գնաց:

—Խաթուն Զին, իմ մուծսէն տուր, ասաց:

Միւր ու Մամէն սաթրիճ կը խաղան,

Պայման են դրած իսկ քո վերան:

Երկու ձեռք Մամէն Միւրին տարած է,

Մէկ ձեռք կը մնայ որ քեզ առնէ:

—Բաքո, քո բաղդն եմ ապաւինած:

Արդեօք սուտ չէ այդ քո խօսուած:

—Սուտ չէ. Աստուծոյ մարդը վկայ վրան,

Տես, որ տեղ և ինչպէս կը խաղան:

Զինէն առջի, յետի զգետար հաղաւ,

Ոսկեղէն զկտով դարդարուեցաւ,

Եկաւ, լուսամտի փայտին յենաւ:

— Դէպի ցած՝ խաղացողներուն նայեցաւ:
Ավանի Բաքօն Միրի առաջը կանգնեց,
Նորա ակնարկեց, անուշ երգ մի սկսեց:
Կերեի, Միր, դուք դեռ անփորձ էք.
Ինչու այդպէս սպառնա՞նք նստած էք.
Ձէ քաջերու հոսն իրար եռանդ կը բերին.
Նթէ իրենց նստած տեղերը փոփոխեն:
Մամէն գնաց, Միրի տեղ նստաւ.
Միր ևս Մամէի տեղ փոխուեցաւ:
Մամէի երես դարձաւ դէպի արևմուտք,
Ուղղակի Ձինէն ելած լուսամուտը,
Միր Սաթրիճի վերայ դարձուցած էր ուշքը.
Մամէն ուշադիր Ձինէին էր յառած իւր աչքը:
Շուարեցաւ, խաղալ չկարողացաւ. մնաց.
Միր նորանից երեք ձեռք տարաւ, ասաց.
— Մամէ, ես քեզ տարայ, այնպէս տարայ.
Մի ձեռք ևս աւել տարայ քո վերայ.
Քո խօսքով քո տուն աւեր դարձուցի.
Քեզ աշխարհի մէջ խայտառակեցի:
— Համայն ծառաներ, ասաց Միր, երկուք-երեք արէք,
Մամէի ձեռներ ու ոտներ, բռնեցէք, կապեցէք:
Հինգ ծառաներ շտապաւ ներկայացան,
Մամէն բռնեցին, ձգեցին մութ գնացն:
Մամէն երբ դէպի գնացն տարան.
Մի անգամ ևս նայեցաւ Ձինի վերան.
Ասաց. — Դու ինչ կատես, Սաթրիճի Ձին,
Քչուառ Մամէն կորուսաւ իւր հոգին:
— Ինչ պիտի անեմ, ասաց, տակէ դուրս,
Հողեր պիտի թափեմ իմ ուս գլխուս:
Ձինէն յանկարծ խելքի եկաւ, մտածեց
Երբ Մամէի մեծ ցաւ տեսաւ. կրկնեց
Քաջալերեց, երկու խօսք խօսեցաւ.
Տակն ու վերայ եղաւ, խիստ յուզուեցաւ.
— Մամէս, իսկի հոգ դու մի քաշեր,
Կը հսկեմ վրագ ցորեկ և գիշեր:
Մամէն մոռցին բանալ նեղ և մութ.
Բանապետներն կը չարչարէին անգութ:
Ձինէն երեք ակնահառ բերել տուեց.
— Դադանապահութեան մէջ ինչպէս էք.
Ասացին. այնպէս՝ ինչպէս որ կուգէք.

— Ահա, ասաց. ձեզի տաս սակի, առէք.
Ձեռանի տակէն իմ սենեակս սկան բացէք:
Ակնահառները ներքնուղի մի բացին.
Սաթրիճի Ձինի սենեակէն դուրս հանեցին:
Երկու սիրելիներ իրար տեսան.
Իրարու հետ դարձեալ յարախացան.
Այսպէս իրարու հետ կեանք վարեցին,
Դառն ժամերն ուրախ անցուցին:
Քսու Բաքօն մի օր կը հարցնէ,
— Ձին, սիրելի դուտար իմ Ձին.
Գիտես, ինչ կանէ Սաթրիճի Ձին.
Մի անգամ իմացիր, դուտար իմ Ձին:
— Անկողին փռած՝ միշտ վրան է նստած.
Նա բան գործ արած է չարունակ լաց,
Երեկոյին երբ ճրագ վառել պիտի սկսէ.
«Գնացէք, այլ ևս ձեզի գործ չկայ, կասէ:
Քսու Բաքօն դայս խօսքը որ լսեց, դդաց.
— Այս վարժունքի ներքե մի բան կայ, ասաց.
Երկու երեք անգամ հարցուց, փորձեց.
Ուղղակի միրի մօտ շտապեց, յայտնեց:
— Միրս, ասաց. դու այդ որչափ անհոգ ես,
Ձին ու Մամ բրենց գլխուն ազատ կը թողես:
— Այ Բաքօ, դու խարդախ ու քերես.
Ինչ գիտես, անտարբեր, անհոգ եմ ես:
— Միրս, երբ կը նեղանաս, չունիմ ինչ ասելու,
Որոց արածները մի առ մի քեզ յայտնելու:
— Աստուած կը սիրես. այլ բան չեմ տեսր,
Ասա, ինչու կատես «գու ևս անտարբեր»:
Դարձեալ եղբու թիւնն է քո ազգական,
Ակնահառներ բերած՝ բացած է ական,
Մամ ու Ձին իրար հետ կը տեսնուեն,
Գիշեր ու ցերեկ իրարու մօտ կը քնեն:
— Բաքօյի աւան, չհաւատամ քո խօսքին.
Կարելի է այդչափ բան գործեն միասին:
— Ձեռք երկար է, հրամայէ, գնանք,
Մեր աչքով որոց արարքները տեսնանք:
Միր ու Բաքօն երկսով կլան եկան,
Ձին անկողնի վրան նստած տեսան:
Սաթրիճի Ձին երբ իւր հայրը տեսաւ,
Վեր թաւաւ, ոտի վրայ կանգնեցաւ.

Նա չէր գիտէր Բաքոն քսութիւն արած,
Գաղտնիքը իւր հօրն է յայտարարած:
— Միրս, ասաց Բաքո, ձեռքդ երկարացուր,
Զինի անկողինը մի կողմ բարձրացուր.
Պիտի տեսնես զարմանալի տեսարան,
Մամ ու Զինի գործած դաղտնի դարան:
Զինի գոյնը խփոյն հեթ փոխուեցաւ,
Նրկիւղէն ու ամօթէն ուշագնաց եղաւ:
— Զին, ասաց Միր, այս ինչ տեսարան՝
Մեր պատիւ ու տուն արիւր դու վերան:
Զինէի սիրտ կը դողար, լեզուն բռնուած էր,
Խեղածափ եղած չէր գիտէր, ինչ էր կը խօսէր:
— Բաքո, ասաց Միր, ասա, սորա ինչ անեմ,
Դուստրս ինչ տեսակ տանջանքի մատնեմ:
— Աստուծոյ ու մօր պատւոյն ներէ Զինէին,
Իսկ քարքարօտ ու խոչնդոտ բանտը ձգէ Մամէին:
Միր չորս ծառայ կանչեց, իր մօտ բերեց,
— Մամէն բռնէք, տարէք, հրաման արձակեց,
Տարէք, ասաց, մուտ խոր հորի մէջ ձգեցէք:

* *

Մամէն տարի և կէս այնտեղ կեցաւ,
Շատ չարչարանք քաշեց, շատ նեղացաւ:
Նրեք տարի Թաժտինի զօրքերը կռուեցան,
Փառաւոր յաղթութեամբ յետ դարձան, եկան:
— «Կուգան, աւետեցին, Թաժտին, ձաղան, Աֆան,
Փառքով ու պատուով տեղս պիտի երևան»:
Միր երբ լսեց՝ շուարեցաւ, մնաց,
Բաքոյի Աւան բերել տուաւ, ասաց.
— Ա՛յ անիրաւ, դու քսու Բաքոյի Աւան,
Քեզ պիտի զլխատեմ, տամ սրի բերան.
Այժմ ինչ պատասխանեմ Թաժտինին,
Ի՛նչ կերպ յայտնեմ արարքը Մամէին:
— Միրս, ներէ, ես շատ խեղճ մարդ եմ,
Քո դէմ երբէք յանցանք գործած չեմ:
— Բաքո, պէտք է հնար ու ճար գտնես,
Որ անհաշիւ արած մեղքերդ քաւես:
Բաքոյի Աւան վաղելով Զինի մօտ գնաց,
Հեղուկ ծիծաղելով քաղցր-քաղցր ասաց.
— Խաթուն Զին, աւետիս ունեմ կարեւոր,

Մամէին հետ պիտի պսակուիք այս օր:
Քեզ հրաման է, արձակէ ինչպէս կուգես,
Մի վայրկեան շուտ Մամէն զնդանէն հանես:
Յուսահատ Զինէն երբ զայս լսեց,
Հառաչանք արձակեց ու արատսուեց.
Ասաց.— Աւերակ դառնայ հօրս տունը,
Որ Մամէն պիտի աղատուի կնոջ ձեռքովը.
Կորսուի հօրս այնչափ անուն ու շան.
Որ նա լսեց Բաքո կոչուած քսու շան:
Զինէն աճապարեց, ոտկի կանգնեց,
Քառասուն աղախինները հետը բերեց,
Իր խմբով դնաց դէպի զնդանի գլուխ,
Նրդեց տխուր արատսուեց սրտաբուղիս:
— Մամէս, եկած եմ քեզ պիտի թողեմ,
Քո դառն տանջանքներէդ կաղատեմ:
Ասաց.— Ա՛յ սիրելիդ իմ Խաթուն Զին,
Ինչո՞ւ չարաչար կը տանջես իմ հոգին.
Դու եկած չես թշուառիս աղատելու,
Այլ դառն չարչարանքով զիս սպանելու:
Միս և ոսկորներս են քայքայուած,
Միջոց չունեմ չարժեքս ինչպէս մեռած,
Խնդրեմ, մի քիչ անուշ-անուշ երգես,
Մեռած ոսկերքս, հոգիս կենդանացնես,
Տրը՛րոյ հոգիս ոսկորներէս աղատես:
Դու, Զինէս, եկած չես զիս աղատելու,
Այլ խոր չարչարանքով զիս սպաննելու:
Քառասուն աղախիններ չուան ձգեցին,
Մամէն քաշեցին, դուրս զնդանէն հանեցին:
Նա աչք դարձուց, Զինէն տեսաւ, հառաչեց
Քթէն կաթիլ մի արիւն վայր կաթեց,
Արեան հետ հոգին բերնէն դուրս թռաւ,
Սիրուն տեսքով դետնի վրայ տարածուեցաւ:
Զինէն երբ տեսաւ Մամէն մեռած,
Կսկծաց ու լացաւ սարսափով պատած.
Զեռ ձգեց, ծամերն արմատէն փիթաց,
Հառաչելով նորա վերան մեղմ երգեց.
— «Ես կը կանչեմ այն Աստուածը,
Արեգիի ու խաւարայրի մեծ սուրբը,
Մամէն մեռաւ առաւօտեան ժամուն,
Իս չը հասնեմ երեկոյեան պահուն:

Աստուծոյ Բեյարի սուրբին կը կանչեմ,

Որ ես ես Մամէի հետ գերեզման մտնեմ:

Կայլակնաձև քրտինքն է գոհար,

Մամէս մեռաւ անմեղ ու արդար:

Մեռաւ նա կէսաւուր պահուեմ,

Ես չը հասնեմ երկկոյտան ժամուն:

Մի՛ր տեսաւ զօրքերը վերադարձան,

Ղարաթաժտին, եղբայրներն ես եկան:

Մի՛ր Թաժտինի երկիւղէն սարսափած,

Ավանի Բաքոյին երկու խօսք ասաց:

—Տունդ աւերի, չուն Բաքօ, փախնենք,

Կանանոցը մանկներ, մեր գլուխ պահենք:

Երկաթեայ դռները կաղանքներով փակենք,

Գոցենք, չուտ արտ, մեր վերայ ամրացնենք:

* *

Ղարաթաժտին լսեց ինչ էր պատահած,

Ծնկներուն հարուածեց, մեծ ցաւով ասաց:

—Մի՛րն ու Բաքօն ո՛ւր պիտի փախնին,

Մի՛կան ծակը մտնեն, չպիտի աղաւթին:

Մի՛րն ու Բաքօն Բերդ ապաւինեցան,

Կանացի զգեստով պատուարուեցան:

Երեք եղբայրներ բերդը չըջապատեցին,

Յարձակում գործեցին, պարիսպը քանդեցին:

Մի՛ր ներքնաբերդն էր մտած, ամբացած՝

Երկաթեայ դռներն էր փակած, կղզած:

Տեսաւ վառնող հետզհետէ կը մօտենար,

Իրեն ու գերդաստանին մաս՝ կապառնար:

Աղաչեց պատուաւոր ժողովականներէն,

Որ Ղարա Թաժտինէն ներում խնդրեն:

Որչափ դատաւոր, զեմպետ կտր, գիմաւորեցին,

Թաժտինի առաջ ելան, ներում խնդրեցին:

Թաժտին ներեց եկող պատգամաւորներուն,

Երկրի մէջ գտնուող մեծամեծներուն:

Ասաց.—Ձեր խնդիրքը ընդունուած է, գնացէք,

Մամէիս ու Զինէիս ետեւէն մարդ համբեցէք,

Ուսերու վերայ բարձէք, գերեզմանի գլուխ բերէք:

Երկուսի գերեզմանը մի տեղ փոխեցէք,

Երկու սիրահարներու կռնակը իրար դարձուցէք,

Դրախտի հարսն ու փեսան հողով ծածկեցէք:

* *

Ութ օր անցաւ, Թաժտին ասաց:

—Գնանք, տեսնենք, ինչ են եղած:

Կանախեմ թէ երեսներն են իրար տուած,

Դրկախառնած են թէ իրար թողած:

Բաքօն լսեց, գիշերով վեր կացաւ,

Ուղղակի գնաց, գերեզմանը բացաւ,

Տեսաւ երկու սիրելիներ մուշ-մուշ,

Կարծես քնած են անուշ-անուշ:

Տեսաւ երես առ երես են դարձուցած,

Կայլակնաձև քրտինքի մէջ են ընկղմած,

Ուրախ-ուրախ Բաքօն հասաւ Թաժտինի,

Ասաց.—Թաժտին, իմ աւետիս քեզի,

Մամ ու Զին ողջ, առողջ իրար են դարձած,

Ողու-ոլու քրտանց մէջ են ընկղմած:

Աւաւօտ վաղ քնէ զարթեցան, ելան

ձանապարհ ընկան, գնացին գերեզման:

Բաքօն ես իրենց հետ վերուցին, բերին:

Գերեզմանը բացին, նոքա ասացին:

—Ա՛յ անիրաւ, Բաքօյի Ավան,

Դու վատաբարոյ սուտասան,

Ո՛ւր են Մամէն ու Զինէն,

Ձէ, կասէիր թէ ողջ են:

Բաքօն դէպի գերեզմանը կեռաւ որ շոշափէր,

Թաժտին թրի երախակալը բռնած կը պահէր:

Թուրը յանկարծ մերկացուց, ուժով շարժեց,

Բաքօյի վզին մի սաստիկ հարուած տուեց:

Իսկոյն գլուխն այս, մարմինն այն կողմ ընկաւ

Հառաչեց, թպրտաց, շանսատակ եղաւ:

Թաժտինի թուրը դայն քսութենէ պրծուց,

Բաքօյի աւանի հողին դժոխքը ուրախացուց:

Բաքօյի վզէն մի կաթիլ արիւն ցատկեց,

Երկու սիրելիներու մէջեւ կաթեց,

Այդ արիւնը չիչխան փուշ դարձաւ,

Երկու ողորմածներու մէջ բուսաւ:

Ողորմած հողիներն երկու վարդ դարձան,

Երկու կողմէն բուսան, վեր բարձրացան:

Կանաչեցան, բոլբոլ ու բողբոջ արձակեցին,

ձիւղեր տարածեցին, արին օր իրար փաթաթուին:

Իսկ չիչխանը—այն անպիտան փուշ,

Ձթողեց վերար փարին, գրկին անուշ:

Բարձրացաւ երկուսի մէջ, բաժանեց.
 Երկու սիրականներ իրար կարօտ թողեց:
 Այն չիչխանները թոյլ չեն տար իրար հասնին,
 Յյաւիտեան ենթարկուած են այդ վիճակին:
 Ամեն տարի կածին, կը դօրանան,
 Զիշտան փուշն արգելք կը դառնայ:
 Հարսն ու փեսան դրախտ գնացին:
 Բսու Բաքօն դժոխքի կրակի մէջ վառի,
 Նորա մարմինը ղերեզմանի մէջ չդադարի:

22

ԵԶՏԻ ԴԵՐՎԻՇԻ ԱՎԴԻ*

Ափտի աղի աղէն կըլլի Դերվիշ. Շատգրեանցի աղգից կըլ-
 լի: Դերվիշի աչքը կընկնի Զօր Թեմիր փաշի աղջկան, աղջիկն էլ
 ընդրա կը սիրէ:

Զօր Թեմիր փաշի տան մէ դօնսիմ կըլլի, կասայ.— Էդի մէ
 Նզտի ըլլի, դու մէ միւսիւնան ըլլիս. էն էլ Զօր Թեմիր փաշէն.
 քու պըրեք ինչպէս կը տանէ որ Նզտու լամկու աչք ընկնի քու
 աղջկայ վրէն:

— Ըստ ինչիս անեմ, ըստ ըրա գլօխ ինչ օյիս խանեմ. ասաց փաշէն:

— Ըստ ըրա սըպանել տո՛ւր, դու փաշայ իս, էնի Նզտի ա:

— Ըստ ըրա շատ ղոչաղութեն կասեն. ինչիս անենք:

— Ղանչայ, խարցըրայ, քանի մարդի պարա ղոչաղութեն ունի.

Զօր Թեմիր փաշէն կը դանչայ, բերայ ուր դիւան. պատիւ կա-
 նէ. կը խարցնէ.— Գինս, ընչի եմ կանչիր.— Փաշէն սաղ ըլլի, ես
 քու ղոչաղութին էկեր էմ:— Օղորթն ասա. դու քանի մարդի խեռ
 կանաւ կուի անիս.— Ե՛, ինչ հոլարտութեն անեմ. ես էլ մէ մարդ էմ:

— Զէ, դու ըլլիս, իմ խաց, օղորթն ասա:

— Գնէ չիւնքի խաց ասիր, Աստուծոյ իզնով էրկու խարիր ձիա-
 ւոր ըլլնի, իմ աւջիկ մէ ճանճի նման ա, ըսկի չի գինամ ինչ ա:

Փաշէն ըստ ըրա պատիւ էրաց. խարցըրեց.— Դերվիշի Ափտի.

* Պատմած է Մամազին պատմող Օնրաշի Նզտի Միսն:

եփ պտի էթաս տուն:— Աստուած որ յաջողայ, փաշէն իմ բոու-
 խսար տայ. լուսուն կերթամ:— Քեզի իզին ա, գնա:

Զօր Թեմիր փաշէն քասարիք կանէ. խինգ խարիր ձիաւոր
 խըլուսուն կողորդէ, կասայ.— Գացէք, Դերվիշի Ափտուն սպանէք:

Դերվիշի Ափտուն էրկու ձիաւոր կըլլի, ինքն էլ բանից խա-
 պար չունի. կը խեծնի, կերթայ, խինգ խարիր ձիաւորի ըռաս
 կգայ, որ Ղարադաղայ սար տահուած էն: Դերվիշի Ափտին խասաւ
 կրէ կաւկաւէն. ձիաւորտանք էլան աւջիք, կուի արին: Էրկու
 քարաձէն իրար վրայ կրակ թափին: Դերվիշի Ափտու ճօխարները փա-
 խան. էդի դանչեց ընդոնց.— «Մըրըն հայեա, ըռա զօ ուան գեա»:
 (մեռնիլ կալ, փախնիլ չկայ): Դերվիշի Ափտին Աստուած դանչեց, ընկաւ
 մէջները. էս տեղէն ջարդեց, էն տեղէն էլաւ դուս. էն տեղից ջարդեց,
 էս տեղ էլաւ դուս. էն տեղից ջարդեց. էն մէկէլ տեղից էլաւ դուս.
 քամամ երեք խարիր խոգի ջարդեց չուր իրիկուան գախին: Էրկու
 խարիր խոգին փախան, կայնան, ջուղաք տուեցին.— Մենք Թեմիր
 փաշի մարդիկն ենք. ախր մեզի ջարդեցիր. էս նամուս քեզի բօլ ա,
 մնացողն բաշխայ:

— Բախեցի Աստուծուն, դը, գնացէք, ձեր փաշին խապար տա-
 րէք, իմացէք որ աշխարք էդպէսդ մարդ էլ կայ:

Ընդոնք յօրդում արեցին որ էլ կուի չանէն, ինքն էլ յօր-
 դում արաց: Ըստ ըրա արխային էցեցին, էտեից զարկեցին, սը-
 պանեցին:

Զուաք տարան, գլուխ լէ առան, տարան Զօր Թեմիր փաշին.
 էլած ջարդը ասացին: Թեմիր փաշի աղջիկն Մէյրան, լսեց Դերվիշի
 Ափտու սըպանուիլը. ինչ դար գուսկ, ոսկի, արծաթ կայ, կը կըտ-
 աւայ, կը թափայ, սե չոր կը խագնի. կուլայ ու խաղ կասայ: Աղջ-
 կայ խէր մարդ կորողիկ մօտ, կասայ.— Դու ինչու էդեհեց կանես,
 էդի մէ Նզտի լամուկ էր. մեր նամուս ափսոս էր: մեզի էսքան մարդ
 սըպանեց, ափսոս չես գալլմ. ընդոր էս ափսոս գալլմ: Մէյրան
 չուր էն վախճ չէր ղիտում սըպանուած ա, որ հաստատուաւ, խիւ-
 քը թուցրեց:

Փաշի ճկեաւն էր, էսի որ տեսաւ, չոքերուն զարկեց.— Վայ
 վաւերեր, ես չգինէնք, ասաց. որ իմ աղջիկ էդքան սիրով էր. էդ-
 պէսդ կտրիճ սըպանել արժան չէր, էդոր ղոչաղութեն մէ երկրի
 բարա էր:

Մարդ օրողիկայ աղջկայ կուշա, ասաց.— Արի, ծուռ-ծուռ
 մեղնի, մարդ ա, սըպանուեր գացիր ա:

— Խինգ խապար մարդ էղնի, ընձի պէտք չէ, աչքիս չերկար,
 ասաց Մէյրան:

Ծուռ, գլուխը խիւք չի մնաց, խօր խեռ առաջ չէր խօսար.

մկայ կը խօսայ, շատ գալս մունջ-անխօս կենայ. էս գալսուն կընկնի խաղ սանկ.

— Զուլանէ, խօշ Զուլանէ.

Խոսէ խառք բրկիս գրէ Դեաւ-
գաւանէ

Սաշ հայկա պոնգիւն ման ա.

Ըծ շարդեան ջուր հեան խալի նա րեա.

Բըլա սոնդէ մերեա րեա րըրեա.

Բըլա ֆես սեա մեաւրֆէ մըն շահ-
նարեա.

Գեօշդեա պագեններ լը մըն հեաւաւ
րեա.

Կեազեկի խո եկ ըռաշ, եակը սը-
պի վակրըն, դիդ րը սաֆինըմ.

Չօւ մեա դիւան է, դիւանէ րըծի,
Խոսէ խառք կը պիւսնէ րաւե մըն

Մըսինեա դիւնֆեա սեաւ ակրեա
դարաւ.

Թըլի, րեճէ եա Մեշրեաւի դըրհա-
լըծի մարմուն ադի.

Ղահվեա րեծըլա սեաւ արաշեա
Բասարայեա.

Էազը հառըմ, ֆրեդակի ֆրեֆըմ.

Սեաւ ու սի գեոը ըծ սեաւի խո
ծըկըմ

Հեաշ դեհ կեաւի սարուն է արաշգի

Ժը վոշարն Հեաւմայի, Հեազգայի
ծը րազարէ

Աքա հըլինըմ սեաւ մարքի րիւայի

Յրաքըլըմ մը անիդ կեա, սարուն
ծը մըն խաւս րու

Չաւե մըն մեաւնոզ րու, արա րը
ֆեյմա դիւ մըն նա րու.

Բըռակ մեաւի մեա շիխան ու փի-
րան.

Զուլանէն հիւանալի վայր է,

Աստուած աւեր դարձնէ մեծ
բլուրը.

Տարի որ կայ, տասներկու ամիս է.

Գողէն ու աւազակէն երբէք պա-
կաւ չէ.

Թող առաջի մարդոց երգում
լինի.

Թող մէկը իմ ստինքներու վրայ
չուրախանայ,

Արու ոչխարի միտը իմ համար
արգելում լինի.

Իմ ծամերու մէկ սպիտակ, մէկ
սև հիւսնեմ, աղջիկ մնում.

Գնացի ատեանը, ատեանը լիք.
Աստուած քանդէ իմ հօր ա-
տեանը

Սուրճի ամանը կըրակի վրայէն
վերցուց,

Մէյրամի ձեռք ու եղունգ կը
նմանի ինչպէս մերդէ մոմ.

Սուրճը թափեցաւ Բասարայի ա-
բայի վրայ.

Ես էրթամ, մի վարձկան վարձեմ
Հարիւր հոստուն ոսկի էլ իմ
գլխէն կտրեմ.

Տասնը ութը կտոր ըռաղի օճառ.
(գնեմ.)

Համայի, Հազայի երկրի շու-
կաներէն

Աբան կը տանեմ Եփրատի ափան
վրայ.

Եփրատ վերջացաւ ես ձանձրա-
ցայ. օճառն ալ ինձմէ վերջացաւ.

Աչքերս ալ խաւարեց, արան իմ
սրտի ուզածի պէս չէլաւ.

Մեր տան դէմ մի խումբ չէյի
ու փիւրէր.

Դանիյէ կըրէ Կաւիւա ըսու րիւա
Սեաւ խառք

Էազը հեաւըմ սեաւ դիւն վոշան
Մաղդըրան,

Բիրալէ մըն հեաշեա րեաւ մըրընէ
Բուհարէ լաղա դարհարինէ,

Խանը մանը Դերվիշի Ավսի կեճ ֆե-
րինէ,

Կալա րաւեկի մը հեաշեա րեաւ
չուրընէ.

Հեաւը կոռէ ափէ մըն հեաշեա
րեաւ կըրընէ,

Դոնգի րըգման մըն հեաշեա անի-
յի րըաւ խանադանըլընի

Դեա մարէ ձաւէ մըն դը ֆեաւէ
ձաւէ Դերվիշի Ավսի.

Համու ժը խօշէ սեաւ րուկէ դընէ,
Դարիշու մըն նա լը մալա, մըն
նա մերա,

Մաշ րաքիյէ րաքէ մըն րեաւ կըրըն,
փաւա սուարէ հասրէ ճեա.

Դեա վա վոշի, վալի Դերվիշի Ավսի,
Հասրի մալա րաւէ մըն մեյնֆանի

չաւէ:
Էազի նաւա կոռէ լարդէն ըսալի
սը կեաւեան

Մընի դըրդեկի նա շիւ շայրդի Դեր-
վիշի Ավսի,

Մընի դաւի րըրընի, սեաւ դեա
կեալա:

Դընց մեծ բլուրի հօրի բերան

Ես պիտի էրթամ այն խեղճե-
րու հաւաքի վրայ

Եղբայր ունիմ, մեռնելու ա-
ռաջ է.

Գարուն զուրս գալու ժամանակ
Տէրվիշի Ավտու տներ լու ըն-
կած է.

Մերունի հայր ունիմ, լուացու-
լու դուռն է.

Եօթ հօրեղբօր տղայ ունիմ
բունուելու դուռն է.

Տասներկու աղագան ունիմ
բերած են խեղճելու առաջ.

Ինչ ատեն որ իմ աչք կառնէ
Դարվիշի Ավտուն,

Ամեն ալ անուշ է աշխարքի
երեսի վրայ.

Իմ դարվիշը տանը չէր, ինձ մարդ
չէր,

Իմ հօր տան իրեղեններ բար-
ձան մի խումբ որձ ձիերու վրայ.

Եկաւ իմ հօր տուն գիշերուայ
հիւրը.

Ես տասնըչորս սինի վրանի
տակ ման կգայի.

Ես ոչինչ չկարողացայ գտնել
Դերվիշի Ավտուն արժան.

Ես դըր բըրնձ, վըն ալ կա-
քաւ:

Սոյն Դարվիշի Ավսին աւելի ընդարձակ երգեր ունի, պատմող եզրի
Միոն չէր յիշէ: Բըղական վեպերն որք մեծաւ մասամբ իրական անցքեր են,
եւ անհաշիւ են, որպէս մեր հեֆիաքներն: Սի-
ւասեր հեռութեամբ կուտարում են. Մամէն, Մամէն, Մամէն ու Կեառօն, եւն. եւն. ցոյց կան
յարեցօն, Դերվիշի Ավսին, Մամէն, Մամէն ու Կեառօն, եւն. եւն. ցոյց կան
ասողներ թէ կուտարում բաներ են. Մամէն անցք բաւ արժանի չէ: Եօր տարի
պանդներն վերջ տուն կը դառնայ, կէս գիշերին չուգէ մօրը քարեցնել.
պանդխտներն վերջ տուն կը դառնայ, կէս գիշերին չուգէ մօրը քարեցնել.
կը բնի կնոջ ծոց, մայրը ընդ արեալոյսին կը տեսնէ հարսի ծոց մէկը բնի է,
իր որդուն տէր կանգնէ, կարգ մը խորհրդակցութեան վերջ կը միտ տղա սիրս
երբ կիսանայ տղան է. կսկսի արտաստել երգ անել:

Հեարե դայե մընէ՝ իշաւ խաւնակե
խոժի դիքու, խոզի մընէ բըզանիս,

Ռեյա քաժառէ Թըրսիսմսէ վըյ լը
հնայա:

—Հեարե շաճ, խաւնա սայե դիքի,
Հնա խաւնա սայա-

Իսալ սաս սի սալ աւեհ մընէ լույա,

Հե մընէ նալի քաժառէ Թըրսիսմսէ
նա քիսքիյա.

Հեարե շաճ, դայե սեա եվարե
մսնաժ նա խոնդիյա,

Կորս շեյրանէ հարիյա՝ սեա քեանիյա:

—Հեարե դայե մընէ՝ իշաւ հարայ
Պայե նիվա շառէ ըռուճըշըյալ,

Մընէ սե իշաւա մըսհառ սե խո
խոնդայա,

Մընէ սեա սի ջարան նառէ խո-
սեյե խո հըշայա.

Էագե պաշէ քեարնա նալա ջի ու
նըվիկէ խո ռազամայ.

—Հեարե դայե, հալեար սի քա-
վար նմիկ,

Բընէռ, գոսիլիկ խոլա գոհըռայա:

—Այ մայրիկս, այս գիշեր ինձ
համար երազ եմ տեսած,

երանի թէ ես իմանայի,
Թըրսիսմսէ քաղաքի ճանա-

պարհը որ տեղն է:

—Այ որդիս, այդ երազը որ դու
տեսած ես, քո երազը չէ.

Այս տարի հարիւր երեսուն
տարի իմ կեանքս անցած է,

Դեռ Թըրսիսմսէ քաղաքի ա-
նուն լսած չեմ:

—Ով տղայ, կարելի է երեկոյին
սուրբ գիրք չես կարդացած.

Կոյր սատանան եկած՝ քո վը-
րան ծիծաղած է:

—Ով իմ մայրիկ, մինչ այս գիշեր,
կէս գիշերուան դէմ նստեի եմ,

եւ երեք դուռն մըսհառ կար-
դացած եմ,

եւ հարիւր երեսուն անգամ Աս-
տուծոյ անուն տուած եմ.

եւ վերջը ընկայ տեղաշարժելու
մէջ ու քնեցայ.

Այ մայրիկ, եթէ դու չես հա-
ւատար,

Նայիր, մատնիքս փոխած եմ:

*) Պատմած եւ երգած է Ազիզ Թումանյան, Մոկաց Կարկրանց զիւղը
ծնած, Մեհմեդյան զաւառի Շամբաղին զիւղը մեծացած. 28 տարեկան է. 6
տարի է Ռուսաստան կայրի. Վան ունի երկու քայր, մի եղբայր, որ դպրոց
կերպան: Ազիզ երգելն շատ լաւ գիտէր. աղոթ համար ներկայ վէպս քէ լաւ գրի
առած եմ եւ քէ լաւ բարգմանած իր օգնութեամբ:

Էս խեղդին ձին քչեց գուս, մէկ խոլերին օսկի թալեց ձիու
քարկ, քարկա-դրնեա էլու, գնաց: Գնաց-գնաց պատախաւ մէկ խո-
վըվու. կը տեսնայ էդ խոլըվու կըլըլս, խաղուստներ չաա մաքուր,
ազնուական շորերով, մի խրեղէն ձի տակ, չօպանութեն կանի. էդի
կիչկայ, կը շուարի, կը մտածի, կասի. «Իսոր թաքաւորական խա-
ղուստ-կաղուստ, զարդարանք դոր, իսոր չօպանութեն դոր. մէկ
խաղ քցեմ, տըսնանք ինչ մարդ ի, հախ ինչ ի:

—Գո, հեարե շըվանօ, շըվանօ,
քեար ուսն միանօ,
Բըրի կալուրիյե սեա լը մըլանօ.

Ասաց.—Այ հովիւ, հովիւ, այդ
մաղիներու առաջ,

Մուշտակ ու կափութի այդ ու-
սերուդ վրայ,

Երանի ես գիտնայի, այդ ոչխարի
մէջ քո իրաւունքը ինչ էր:

—Այ ձիաւոր, մենակ ձիաւոր,

Խոզի մընէ բըզանիյա նալա վի
պեազի լի հախը ծայո:

—Հեարե սուարօ, սուարօ, ո քը
քընէ,

Հակեար սի պըրս դըլի, ինձեհ դա-
փուրիյե մըն համու իսե մըն ա,

Հակեար սի պըրս դըլի, ոժոժ սեա
սի դուռն լաւաւ մըն ա.

Հեարե սուարօ, հակեար սի պըրս
դըլի, նալա վի պեազի դեար
գորհէ կարեալ նա եմընի.

Ռոժո դանաֆի Սեւահալէ ջարիւլան
սե փիյե քերիյե, քեաւեա
մըն հեաժք քառէ մընէա:

Ձիաւոր կը մտածի, կը մտածի, կը տխնայ, մի գետ կուգեայ.

կասի.

—Հարե շըվանօ, նալի վի ձեալի
նալի լի ա:

—Հեարե սուարօ, հակեար սի պըրս
դըլի, նալի ոժոժ իրօ ոժոժ ինչիյա,

Նալի վի ձեալի ձեալի Թըրսիսմսէ,
իրօ Սեւահալէ քը ջարիւլա սե սեար
ձեալի Թըրսիսմսէ, գեաշ
ու սեյրանա:

Էդի կը կայնի, կը տխնայ Սեւահալէ իրան ջարիւլերով էկաւ
գետի վրէն քէճ էնկու: Ձիաւոր էն գետի խաղ մը կը թալի.

—Հեարե լիմ քեար քը լիմա,
Ջարիյե Սեւահալէ սեա, քեալ փոռ
սըպիկ հա:

—Այ հովիւ, այս գետի անունն
ինչ է:

Այ ձիաւոր, եթէ դու կհարցնես,
այս աւուր անուն ուրբաթ է.

Գետի անուն Թըրսիսմսէ գետ է.

Այսօր Սեւահալէն աղախիներով
կըգայ Թըրսիսմսէ գետի վը-
րայ դրօսնելու:

Սեւահալէ իրան ջարիւլերով էկաւ
գետի վրէն քէճ էնկու: Ձիաւոր էն գետի խաղ մը կը թալի.

Այ մարդ, մարդի դիմաց,
Սեւահալէի աղախիներով բոլորը
սպիտակ վարսով են:

Սեւահայէ, թիւ վաւարս, քաւսս ս-
վա սար քրդս, հազ քիւհա:

— Հեարե սուտո՛, մեապէ Թլըս-
խաւսե վոչե սե շեաւսա շեաւսա:

Դա թիւ վաւարս ղեալիկ իւր սեկեա
նօրս քեարե մեալիկ նեաւս:

Քեաւսաքի մեյրարե սեա, քաւսե սեա
քրնիւսայ:

Էդ որ ըսկնա սաւաց, Միրզա Մէհմէտ սաւաց. — Աստուած իմ
տուն աւելբայ. իմ տուն, իմ տեղ, իմ էլած, չէլած Թողեցի, իմ էր-
կիր ըսկնայ աղջիկ էլիկիւր: Վոլա, էն աղջիկ ընձի հարկաւոր չի:
Չիու գլուխ կը դարձուցի, դե ուր իւր էրկիր դայ: Աղջիկն կի-
րիչկայ ձիաւորի մօտ, մօտանիք մօտ կը ճանաչի, էն գեալս խաղ
կը Թալի:

— Հեարե սուտո՛, սուարե քոզ ա,
Տիւ Խոսե դրցի, թիւ Խոսե դրնարիւնի:

Դիզգինա քոզէ չա ուս վաւարս:

Էազէ քաւսաքի ալիս սար քը դարսե
ուարսե ալ քը դարս:

Քը դարսե մեալիկ քը ճաւա քը
քեաւսաքի քեաւսա:

Միրզա Մէհմէտ տեսաւ աղջիկ խաղ ասիկէն ընկեաւ քեաւսալ,
սաւաց. — Նալիք դայ էար, կայնեմ, տեսնամ ինչ կասայ:

Կայնի, կը խաւսնի. ջուր կուտայ: Որ ջուր կը խմիկտի:

— Ես քեզի համար էկայ, դու ինչ կասես:

Էս խեղ էդի կասի. — Տեսաւ, Միր Մահմուտէ Միրի Բառա.
զան էս վեց տարի կայ որ իմ խօր խովըլութուն կանի. մնացեր է
էրկու տարի որ ժամանակ քըմի. իսկ իմ խէրս ինչ կասի. ինչ մարդ
որ մի արչին կայրանէ Համուտի բերէ, Սեահաջէն կըտամ ընդըման.
աւ քեզ խինդ դուռու, գնա, գնալ բեր, որ ընձի տանես:

— Այ տեսաւ չէլած, կասի. իմ խովըլուն լիք ոսկի է, ինչ անեմ
խինդ դուռու:

Ասաց. — Ա՛, որ իմ խօսք տեղ բռնէ:

Առաւ, քցեց ջիբին, սաւաց. — Ո՞ր երկիր էրթամ:

— Ասում ին Մուսուր Զէմինայ քաղաք կայ, չըմ գիտեր, ասում ին:

Առաւ, քաղաք-դընեայ էլաւ, քցեց իր ձին, գնաց. գնաց մի
քաղաք դուս էլաւ. տեսաւ էնտեղ լիք միլլաք էն, գնաց մեյրարե
մէջտեղ կայնաւ, մզալիս գարկեց գեալին, ձիու դարձուր լիւրայ
Թեք ընկաւ, մտածեց ուր խամար: Միլլեք բոլոր կը քաշուին, էդ

Սեահաջէ, դու տարի, մի թաս
ջուր տուր, էս ծարաւ եմ:

— Այ ձիաւոր, Թլըսխաւսի գեալը
կըդայ լիք-լիք:

Դու արի, քո բերան մօցուր
ջուրը, ինչպէս մեր որձ էլը:

Ոչ ոք քեզի ու քո հօր ծա-
ռան չէ:

— Այ ձիաւոր, քոզ ձիաւոր,
Դու Աստուած կը սիրես, Աս-
տուած կը ճանաչես:

Բօզի սանձը մէկ մը բռնէ,

Ես մի թաս սաւը ջուր աջ ձեռ-
քով տամ,

Ձախ ձեռքով քեզ համար բարե
բռնեմ:

մինակ կը մնայ մեյրարե մէջտեղ: Տեսաւ մէկ պառաւ էն կողմից
էկաւ, սաւաց.

Հեարե սուարե քրնի, սուարե քրնի,
Օրքա մեյրարե սեալիկ ոյե քը

քրնի:
Ա գանք, դեարե դրչե սեա ոյե
ժը լի ա.

Ա գանք, էս թիւ դը քեմի ոյե
քալ մըն ա.

Հակեար թիւ քաւար նալի, հալիկ լի
դրնի հազ, քոչա խոհա:

Հակեար թիւ պըս դրնի, քոչա սի
սեա սի խոհա ա.

Գազալի կայրանի Համուտի ոյե լը
քալ մըն ա:

— Հեարե դայէ, հազմ սուարե
քրնի, սուարե քրնի:

Օրքա մեյրարե սեալիկ ոյե քը
քրնի:

Քեաւսաքի խոչաւս խեք քրնի կա,
Ոկի քեմ դեարե դրչե սեա լի կա:

Որ ասէ քու սրտիդ ցաւը ինչ է:

Էդ որ սաւաց, պառաւ պառաւ, գնաց տուն. Միրզա Մէհմէտ
խալիք եռտուն քիսա տուեց էդոր. պառաւ առաւ փարէն, Հա-
մուտի կայրան չափեց, կտրեց, տուեց էդոր. էդի դրեց ջիբ, ձին
խեծաւ, խալս ուղեց, գնաց: Կուգայ-կուգայ, էլման կը խաւսնի
մօտ աղջիկ:

Աղջիկ կասի. — Բերեցիր: Կասի. — Խա, բերեցիր:

Կայրանի Համուտի կուտայ աղջկան, աղջիկ կը տանի, կեր-
թայ խօր դիւանի մէջ. դիւանի մէջ մեծամեծ մարդիկ լցուեց ին.
կասի.

— Հեարե քաւո՛, հաքեա վոչարե
մա քոչարեալի հալիկ:

Գազա կայրանի Համուտի դրսայ պեմն
դուռուքա դրսայ պեմն:

— Հեարե դիւա մըն, թիւ քը մըն,
դար նմ միւնի:

Չալան նալա վի դիւանի դեարեա-
լի քոչարեալի կըրի:

Բընայե կայրանի Համուտի շեալ
սըս սի խոհա կա:

Դեաւ ալ մընիւնա վիյա:

Այ ձիաւոր, մեհակ ձիաւոր,
Հրապարակի մէջ կանգնած մե-

հակ ձիաւոր:
Ես գիտեմ, քու սրտի ցաւը
ինչ է.

Ես գիտեմ, այն որ դու կը մը-
տածես, ինձ մօտ է.

Եթէ դու չես հաւատար, այդ
չինոզը էս ու իմ հարսն ենք.

Եթէ դու կհարցնես, ադոր գինը
հարիւր երեսուն քաւ է.

Կանդուն մը Համուտի երկըն
ինձ մօտ է:

— Այ մայրիկ, էս եմ մեհակ ձիա-
ւոր, ձիաւոր մեհակ,

Հրապարակի մէջ կանգնած եմ,
էս մեհակ.

Բարեաց տէր մէկ մը չկայ,
Որ ասէ քու սրտիդ ցաւը ինչ է:

Այ հայրիկ, մեր հայրենիքը ե-

կաւ մի արդար վաճառական,
Համուտի երկրի կանդունը 5

դրչ. սպիտակ փողի կըտայ:

— Այ իմ աղջիկ, դու մեհակ,
երբէք չապրիք:

Դու ինչպէս գիտես մէջ այդ-
պէս սոքա մը ճանեցիր:

Համուտի կայրանի գին վեց
հարիւր երեսուն քաւ է,

Տասը ջրաղաց տնօր աւետիսն է:

Եզի որ ասաց խէր, աղջիկ խանեց ջեբեց դեցեց խօր առաջ. խէրն որ տեսաւ, էգսր պատասխանեց.— Աղջի, էզի ով բերեր ի, քեզ տամ էն մարդուն, ես գիտեմ, քու սիրտ էն մարդուն ի:

Աղջիկ կերթայ Միրզա Մէհմէտին կը բերի, կուգեայ աղջկայ խօր ձեռ կը համբուրի. խէր աղջիկ կուտայ Միրզա Մէհմէտին:

Լաճն կը խնդրուի խօր մօտէն.— Մեզի պատրաստի որ էրթանք: Խէրն կասի.— Խն, չուտ առ գնա, որ մեր խովիւ չակխի, էս-քան տարի մեզ խովուլթեն արե, որ ակխաւ, կուիւ կանի:

Խեծան ձիանք գնացին. գնացին խասան խովուլ մօտ. կը տեսնան խովիւ քներ ա: Աղջիկն կասի.— Միրզա Մէհմէտ, դու էս տեղ կաց, ես մի խաղ տուի խովիւն վրէն:

Միրզա Մէհմէտ ասաց.— Քներ ա, Սեհաջէ, գործ չունիս խո-վիւն մօտէն, անցնինք:

Բըսդըրին, հա բըսդըրին, իրօ շը-

վանի ըտաքան ըտուըշիյա,

Հաշէ խո դըգրի.

Իսալ հաժը սալ ա շըվանի Սեհա-

հաշէ ըմխոռա դեասաւ կըրի.

Սալա իսալ խաշիկ դեասալի քեշի

հաքի լեհայ ըմխոռա բըրի.

Այլ քեպեաժօ դըլօ, խաշիքօ դըլօ:

Խաղ ասող, հա խաղ ասող, այ-

սօր խեղճ հովիւը նստեր է.

Իր վիճակին վրայ կողբայ:

Այս տարի եօթը տարի է հովիւը

Սեհաջէն ուղեր է իր համար.

Այս տարուան տարին աշխարհի

գեղեցկագոյնը եկաւ, զար-

կեց, իր համար տարաւ.

Վանի սպառուած սիրտ, վանի

պանդուխտ սիրտ:

Խովիւ կը զարթնի, կը տեսի Սեհաջէն, Միրզա Մէհմէտ ձիով գլխու վրէն կանգնած. տեսնել ու անցնիլ մէկ կըլնի:

Միր Մահմուտ Միրի Բարազան ինչ որ կը տեսնայ էդոնք պատրաստուած անցան, գնացին, էլաւ ինչ արաւ: Զին էլաւ մէկ տեղ շտկեց, ոչխար մէկ տեղ շտկեց, ինչ որ ունէր, թողեց, գնաց Բարազոց մէջ ուր երկիր:

Եզ Միրի Բարազան եօթ տարի ձիաւոր կը ժողվի:

Միրզա Մէհմէտ Սեհաջէն կը բերի. քանի տարի կը մնայ Սեհաջէն մէկ աղջիկ կը բերի:

Առւեր մէկ Միրզա Մէհմէտ առաւօտուն չուտ կելլի որ նըմեծ անի. կըլլի կը տխնայ իրենց տան ընդր բուներ են, շահեներ զար-կեր են, նստեր են. կը դառնայ տուն, Սեհաջէն կասի.— Սեհ-հաջէ, էս ինչ ձիաւոր ա, մի դուռման չկայ:

Կասի.— Էսի անպատճառ Միր Մահմուտ Միրի Բարազան կըլլի:

— Պա ինչ անենք:— Գնա, կանչէ, բեր տուն պատի:

Միրզա Մէհմէտ կելլի, գիշերուան հագուստով, առանց սիլահի դուզ կերթայ ձիաւորներաց մէջէն կընցնի, Միր Մահմուտ Միրի

Բարազանի մօտ, բարե կուտայ, կասի.— Արի, էրթանք մեր տուն:

Կասի.— Ես եկեր եմ խեւ քե կուիւ, ես չըմ իգեայ, ես, դու դուռման ենք:

Ասաց.— Խնդրեմ, դուռման թող դուռման ըլլենք. արի գնանք, մեր տան մէ խաց ուտենք, մի կայծա խմենք, նորէն գեանք, կը-ուիւ անենք, թող քու ձիաւորներ ըստե նստեն:

Միր Մահմուտ նամարսութեն շանի, կըլլի, կերթայ:

Որ կերթայ, խաց կը պատրաստեն, բերեն, խաց կուտեն, կելլին որ լուացուին՝ աղջիկ կուգեայ. ջուր կը լըցի Միր Մահմուտի Միրի Բարազանի ձեռաց:

Միր Մահմուտ շուարած կիրիչկայ աղջկայ էրեսին մէջ, կը մնայ մտածելով. Միրզա Մէհմէտ կը պատասխանի.— Միրի Բարա-զան, ինչու շուարած կիրիչկայ աղջկայ էրեսին մէջ:

Կասի.— Միրզա Մէհմէտ, քու տուն աւեր չըլլի, դու մարդ չես, թէ որ դու մարդ ես, կեցցես դու ու քու մարդութեն. մինչև էսօր դու Սեհաջէն հալա աղջիկ ես պահեր, կիրիչկամ հալա աղ-ջկայ գեօն ի:

Կասի.— Դու հաւանեցիր ինոր:

Կասի.— Խի չեմ հաւանիր, Սեհաջէն ի:

Կասի.— Զէ, Սեհաջէն չի, ինոր աղջիկն ի:

Կասի.— Զեմ հաւատար, Սեհաջէն կանչէ, տխնամ:

Կը կանչէ բիրի, կուգեայ էնտեղ, կը տխնայ Սեհաջէն էն չի, չըմէի աղջիկն էլ Սեհաջէի կըլլողին էր:

Միրի Բարազան ասաց.— Կը հաւանիմ Սեհաջէի աղջկան:

Էնտեղ կը բարբոյն, դուռմանութեն մէջտեղից կը խանեն, էլ կուիւ չէղնի: Միրի Բարազան Սեհաջէի աղջիկ կուռնի, կերթայ ուր երկիր:

24

ՀԱՄՈՒՏԷ ԾԱՆԿԷ*

Համուստ Ծանկէի շտման պատմութիւնը
 խոյր մա բու. (կրկնել).
 Վոյ սրպէ կոնկ խո բար կրի,
 մա Վոյա, դանի բու բրիտիք դր
 մա ետրան.
 Սրպէյա, սրպէկի զուսայ, շուսպիկի
 մախէր է ծր մընա հարիյա,
 Դր բեծըն, բաշանկ Համուստ Ծանկէ
 դր իշրըն բէ խոյ բէ խոսանայ.
 Հեարէ դայէ, հաւ խաւ շոխոռա
 մակա, մա բեօ խաւայ.
 Հարի կնաւ դանկէ կոռէ սա բր
 հիւսիյա.
 Թեօնար սար բաշանկ սայ մայէ.
 Սրպէյա, սրպէկի զուս ա Դայեկայ
 Համուստ Ծանկէ բաշիյէ խո հրշանի,
 Դեարեփարի սերի բանի բաշիկի խո
 հուրիկ-մուրիկ ճոռսի.
 Դեմայ խո սայ մեանկէ ծորիւն շուս-
 մէ Համուստ Ծանկէ ծոր դայ դէ հա-
 տար ու գաղիա.
 Պագի դրկէ, հեարէ շուսանօ, շուս-
 մօ, սեիպսանօ.
 Ջար կէ բրկէս պրշաղիմայ ֆանկ մաւ
 լի հաւար հա.

Համուստ Ծանկէի սիրտ իր ազ-
 գականներէն պաղիւր է.
 Այս առաւօտ իր վրանը բար-
 ձաւ, չէ Աստուած վկայ, դրեց
 ոչ բարեկամի դէմը.
 Առաւօտէ, առաւօտ մը շուտ,
 անբաղդ լուր մը ինձ համար
 եկաւ.
 Կասեն, Համուստ Ծանկէի աւա-
 լը կը քաշեն, ամենին անտէր ու
 անտիրական.
 Այ մայրիկ, այս քեզ համար
 հոգ մի անէր՝ մի հոգ չէ.
 Ամեն ով որ քու որդու ձայն
 լսած է,
 Երբէք քու աւարի վրայ չի գար.
 Առաւօտ է, առաւօտ շուտ Հա-
 մուստ Ծանկէի մայրիկը իր առ-
 ջկանը առաւ.
 Ելաւ ամենիքի վրայ, իր առ-
 ջկանը մանար-մանար կը մանէ.
 Նայեց, տեսաւ. վերին սարերէ
 Համուստ Ծանկէի հովիւր կը
 գոռար, օղնուլթիւն կը պօռար:
 Կը կանչէ.—Այ հովիւ, հովիւ,
 շանորդի.
 Անգամ մի շտապէ, տես այդ
 ինչ օղնուլթիւն կանչել է.

* Պատմած է Ազիզ Թումանյան

Հովիւ կուգայ Համուստ Ծանկէի մօր մօտ մէր կասի.—էդ
 ինչ պախս է. կասի.—

Իրո սէ ոտմա, սէ շաւ ա,

Այս օր երեք օր է ու երեք
 դիշեր,

Թաշանկ Համուստ Ծանկէի դր իշ-
 նըն պէ խոյ. պէ խոսանան:
 Ժեմայ Համուստ Ծանկէի կօր.—Հարէ
 Դայի, բրշա հեօկեմէ Համուստ
 Ծանկէի բր իշեմըն, ամէ պաշիկ
 շուսայ հեօկեմէ Համուստ Ծանկէի
 բրկըն կօշ ու դաշիյա.

Համուստ Ծանկէի աւարը կը տա-
 նեն անտէր, անտիրական.
 Համուստ Ծանկէի կնիկը ասաց.
 —Այ մէրո, Համուստ Ծանկէի
 ոչխարը թող քաշին, տանեն,
 մինք աշուսքը ոչխարի տեղ Հա-
 մուստ Ծանկէն կանենք միս ու
 խորոված.

Համուստ Ծանկէն էդ խօսաց վրէն կը զարթնի, կասի.

—Հարէ դայի, բրկէս բաղիմա.
 Դայի բաշախանկ բր իշիմայ.
 Դանկ ու սար դու դանկ բր շրիմայ.
 Ընամէ մազարի օրայ մըր բր ճրկի-
 նայ.
 Ետէր ֆօսա Մարի մըն հազր կէս.

—Ով մայրիկ, շուտ արա,
 Լայլէն ախորից քաշիր.
 Մի փօրքայ երկուսի վրայ պըն-
 դացուր.
 Նազարի տէգը ուսերու մէջ տեղ
 միէ.

Կրտսէ զրիս սեար զին վորկէս.
 Ազր սուար բըմ, ֆանկ հաւ լի հա-
 վալ հա.
 —Հեարէ շաօ, մա շաղմի վոյի
 բաշանկ միմէս.
 Հաւա բաշ խաշի խո մընարի
 բրկէս.
 Ջանս պաղակի շոխոռա բիմա շու-
 մայ պաղէ դայա.
 —Հեարէ դայի. հազ կարա խոյի
 գոռէ մաշըմ կեարի պաղէ խաշի
 խոռա վա մն կօ հեդըմ.
 Սուար դրպէ, դրկէս միվա շոշա.
 Կրտսէ զրիս բիշ ճրկէս.

Իմ քօսա Մարի թուրս պատ-
 լաստէ
 Ջրահէ շաղիկը թամբի վրայ
 հազու,
 Ես հեծենմ, տեսնեմ այս ինչ
 եղիւլթիւն է:
 —Այ որդի, մեզ այլ ես այն ա-
 տարը պէտք չէ,
 Դեա քու քեռու մօտ հանգանա-
 կուլթիւն արա.
 Քանի մը ոչխար քեզ համար
 բեր քու ոչխարներու տեղ:
 —Այ մայրիկ, ես իմ բորոտ ուլի
 ականջը չեմ վորսէր քեռու ոչ-
 խարի հօտի հեա.
 Կը հեծնի, կիւլթայ ճանապարհի
 կէսը.
 Ջրահէ շաղիկը կը մոռանայ.

1 Քրդական սովորութիւն է մընիքին, երբ մի երեւելի մարդի փորձանք
 պատահի, վնասուի (իւր ցեղի մէջ) առաջի վիճակին կը հասցնեն.

հոսեց, վակեառը մայ նա քեա.

Վեա նակեառը, նակեա,
ձալիկ դայիս մըն կօր րը քեա.
Էազը նակեա հառը, կեառի շը մըն
պրե հազար ե.

Կերթայ վարատեղ, ոչ ոչխար կը տեսնայ, ոչ բան. կասի,
—Վոչա, իրօ սե ոծա, սե շաւ ա.

Թալանի Համուսե Ծանկե որ քը շի-
նըն քե խոյ, քե խոսանայ.
Համուսե Ծանկե հարս նիվրօ պե-
շի քաշանի վա որ կեստիս ա.

Դը ծայ քեառ ձալիկ խո դուրիս ա,
Գազի որ կեա.—Հարե Դըսան զեայ.
դեառ քը քեանեա, դեառ քը հընայ

Էսվ քաշանե քե. քե խոյ, քե խո-
սանայ, տը ըծխոսա որ քի, որ չի

Լայիկ կոնե խո խուզ որ կեա,
Սեառե մեյսանի դեառ որ քեանեա.
Սաս մեռ քաւամ որ կեա.

Էն (Դոտան զէրան) կը կանչի.

Գազի որ կեա, հարե Համուսե Ծան-
կե. կօնա մըն պըշո կօնա դայ քու.
Մը կօ. «դայե քաշանե դա նն քու»

Մը կօ. դայե քաշանե մըքը պան քու

Մը ըծխոսա անի հարիյա.

Համուսե Ծանկե, վոռն շանս պա-
զան քըդայ մա նամուսա պեան
սըս մեռան ա.

Թալանե խո խեռ ու շանի քա կեա-
նիկա շը մայայ

Համուսե Ծանկե որ քեա, ահս ու

—Աստուած, դառնամ տուն չի
լինիլ.

Ձի դառնամ, չի լինիլ,
Իմ մօր աչքեր կուրանայ.

Նա հիմա կերթամ, եթէ լինիմ
հազար կտոր.

Աստուած, այս երեք օր, երեք
գիշեր է,
Համուսե Ծանկե աւարը տն-
տէր ու անտիրական կը քչեն.

Համուսե Ծանկե մինչև կէս
օրին աւարի առաջ յետ դար-
ձուց.

Դիտակը իր աչքի առջև դրաւ.
Կը կանչէ.—Սյ Դոտան զէտայ
(Աւելի առամ.) ծիծաղ ըերան,
հինոտ ձեռ,

Այդ աւարը մեմն է, անտէր,
անտիրական է որ դու քեզ հա-
մար կառնես, կերթա.

Լայիկ իր ախանջը կը սըրէ.
Հարապարակի գլուխ դուրս կգայ.
Հարիւր մարդ կը վերջացնէ.

Կանչեց—Համուսե Ծանկե, իմ
վրանը քու վրանի ետեն էր,
Նա ասացի. կարելի է քու աւարը
չէր.

Նա ասացի. թերեւ քնջուներու
աւարն է,
Նա ինձ համար առած, բերած
եմ.

Համուսե Ծանկե. արի, բանի
ոչխար մեզի տուր, ի սլաաիւ
հինգ հարիւր մարդու.

Գու աւարը ուրախութիւնով
դարձաւ տուն.

Համուսե Ծանկե ասաց.—Ուրախ

դարը շանե մը քաշքեա. հազ
կօնե կարեա կե խո խուս նակը.
Լայիկ գոնե խո խուզ որ կեա.

Սեառի մեյսանի դար որ քեանեա.
սեառ մեռ քաւամ քը կեա:
Սարակե հարսան, գազի որ կեա.

—Կեալի ասկարան, հոռն քըշըն
վեդայ
Էազ, Համուսե Ծանկե ամե նեառն
սեառ հըմեմի կվարի.

Համուսե Ծանկե ու Դըտան Զէտան կերթան նըմծի. Հա-
մուսե Ծանկե թեւեր կը քչաի, որ սլաի լուացուի. Դըտան Զէտան
կերթիկայ որ գըրվալի շապիկ վրան չէ, կասայ.—Համուսե Ծանկե,
ես ու դուն մինչև մահ աղբէր դառնաք. Ասաց.—Դառնաք:

Դըտան Զէտան երեք անուն ունէր, մէկ Դըտան Զէտայ. մէկ
Դէտագ բը հընայ, մէկէլ Դէտով բը քեանայ.

Դըտան Զէտան նըմծ չուտ կանի, կելնի, ուր ձին կը խեծի.
ուր մըրազ կը բռնի ձեռ, դալօն կը լցի. Կուտայ Համուսե Ծան-
կին, կասի.—Համուսե Ծանկի, վեք կաց, ձին խեծի.

—Համուսե Ծանկե փոյե խո դանի
զանկիյե.

Դասեակ ավեր լը դիզիկայ Լայիկ.
Դըսան Զէտայ պըշոյը Համուսե Ծան-
կե քաշեայ.

Ուտակի օրոյ մըրի Համուսե Ծան-
կի որ միկիկայ.
Համուսե Ծանկե վնր որ կեստըմայ
մըշայ.

Լայիկ դեալի խո դալեմա.

Համուսե Ծանկե դալեմա սեառ զի-
նայ.

Վոյայի դալեմա, վոյայի որ քեանեա.

Դիրե, խոյ մըն դեառսը մըն լոյա.
Դըսան Զէտա գազի քեա.
—Կեալի սուտան, քը գիծըն, Լայ-
իկ քը գըրըն

Լայիկ վոյ նակա չուտակ կե քը կեա
քընե քաշիյե միկիկ.

լինի իմ հոգուն, ես մի ուլի
ախանջի արիւն չի հանեմ.
Լայիկ իր ախանջը սրեց.

Հարապարակի գլուխ դուրս եկաւ,
հարիւր մարդ վերջացուց.
Աւագակտեա կանչեց.

—Ո՛վ զինուորներ, դուք մի
կողմ քաշուէք,
Նա, Համուսե Ծանկե երթանք
երեկոյեան աղօթքի.

Համուսե Ծանկե ու Դըտան Զէտան կերթան նըմծի. Հա-
մուսե Ծանկե թեւեր կը քչաի, որ սլաի լուացուի. Դըտան Զէտան
կերթիկայ որ գըրվալի շապիկ վրան չէ, կասայ.—Համուսե Ծանկե,
ես ու դուն մինչև մահ աղբէր դառնաք. Ասաց.—Դառնաք:

Դըտան Զէտան երեք անուն ունէր, մէկ Դըտան Զէտայ. մէկ
Դէտագ բը հընայ, մէկէլ Դէտով բը քեանայ.

Դըտան Զէտան նըմծ չուտ կանի, կելնի, ուր ձին կը խեծի.
ուր մըրազ կը բռնի ձեռ, դալօն կը լցի. Կուտայ Համուսե Ծան-
կին, կասի.—Համուսե Ծանկի, վեք կաց, ձին խեծի.

—Համուսե Ծանկե փոյե խո դանի
զանկիյե.

Զեռքը ձգեց Լայիկ սանձը,
Դըտան Զէտան Համուսե Ծան-
կի քաշեայ կառնի.

Տէգ մը Համուսե Ծանկի ու-
սերու մէջ միկեց.
Համուսե Ծանկե կը շըլի դե-
տին.

Լայիկ իր բերան ձգեց,
Համուսե Ծանկե նեառն թամ-
քի վերայ.

Սյս կողմէն կը նեառ, այն կող-
մէն կընկնի.

Կասէ.—Իմ ձեռնէն զնաց.
Դըտան Զէտան կանչեց.

—Ո՛վ ձիաւորներ, հասեք, Լայիկ
բռնէք.

Լայիկ հիմայ լուր կը տանի
խոբանդր-հարաւային ներքին
կողմեր.

Դրսան շկեսի՝ ժիմա Համուսե Ծան-
կի ու քեմ ֆոֆա մեռան մա քր
դալիման.

Դորա Լայլի բուհա յիբա

Լայլե ասսե կրքն դարե մազի,

Լայլե խո շեայ նալա ֆոմա աւ-
ֆարի.

Բեարի խո դայ քրնի բառիյե ժերիմ.

Դայլի Համուսե Ծանկե դարֆեար
սեար բանի,

Դը նեռայ Լայլե ժորդայ դե բառիայ
խոնայ.

Կըլլի, կը տիսնայ, խարսին կասի.—Դու վրագն էիր Համուտի
Ծանկի սպանուելու վրայ. ել, տե՛ս, Լայլեն էկաւ. տեղն ու տեղ
արուն ի:

Կասի.—Քրննի խո վեալոհրոսնդ
նաքու սուար բու Լայլե
Ձուկն բաղիմայ. խեապար բրքըն.
Դրսան շկեսի ըռա քեթըն, Համուսե
Ծանկե կոջընայ,

Խապար կտան Դըտան Շկեստին ու Համուտի Ծանկի կնիկ կը
խեծնին. մէկ տեղ կերթան դեպ բալան:

—Իր սե ոծա, սե շաւ ա բաշա-
նէ Համուսե Ծանկե դը ֆըրըն քե
խոյ ա քե խոսանան.

Հարայ նիվ ըրօ պեշեյա բալանի
վեա դը կեառիներն,

Հօյա գօրակե բոհարե քր ֆեալա նաւ
կեարի՝ պազա.

Ույալի դը կուծա, ույալի վար դը-
կեառիմայ.

Շաւոյ² քր նաւոյայ, գեալի քր
գեալիյայ.

Դըտան Շկեստին ու Համուտե
Ծանկէի կինը կուգան, մեր մար-
դոց արմատը կաղանցեն,

Լայլի բոլոր չիթի պէս շրջա-
պատեցին.

Լայլեն կըթնցուցին կաղնի ծա-
ռին.

Լայլեն գինք դարկեց ամբողջ
գօրքի մէջ.

Իւր երեսը արաւ ի հարաւ ցած
կողմեր.

Համուտե Ծանկէի մայրը ելաւ
տանիքի վրայ.

Կը նայի Լայլեն վերեանց կգայ,
բոլորովին արիւնաթաթախ.

Իր շորեր փոխեց. ելաւ, Լայլեն
հեծաւ.

Շուտ արէք, լուր տարէք,
Կոտրած ատամին ասէք, Հա-
մուտե Ծանկէն սպանուած է.

Սյս օր երեք օր երեք գիշեր է
Համուտի Ծանկի աւարը անտէր,
անտիրական կը քշեն:

Մինչև կէս օր աւարի առաջը
դարձուցին,

Ինչպէս մի գարնան գայլ ընկ-
նի ոչխարի հօտի մէջ.

Մէկ կողմէն կսպանէր, մի կող-
մէն կը դլորէր:

Ծմակ ծմակներով, ձոր ձորերով:

1 Կեարի կը նշանակէ հօս, կսիւր կասեն Մէնմանայ երկիր, որ Սարա մեծ
գիւղաբաղաւ ունի.

2 Անջուր ձոր:

Անթիւ կը կոտորեն, մի փեր էլթիյար կուգեայ, ուր կըթալի
Լայլէի ձեռ ոտի վրէն, կասի.—Մենք մեղք էնք, մեզ ընչի կը կո-
տորէք, ձեր դուռնան ցոյց կտամ.

Համուտե Ծանկէի կնիկ պատասխանեց:

—Վորն, քեզն ըմբռնա ըռապիյա. —Սրէք, ինձ համար ճիշդն ասէք.
Ուս Համուսե Ծանկե գօրպարի կուշ-
օյա.

Հակար ուս գօրպարի կուշօյա խո-
նա վի հալայ պե.

Հակար խապանդիյա կուշօյա, դի-
սայ ըմբռնա քեծա.

—Կոշը մալա խոյե Համուսե Ծանկե
ֆեարի.

Մա Համուսե Ծանկե գօրի դը հարայ
կուշն, գօրի դը հարայ գըրքըն,

Կոշը մալա խոյե Համուսե Ծանկե
ֆեարի

Բը գօրի դը հարայ դեաւոյ,
Անիմ, խափաճըն, բրքըն սեար
ալի, կրքն նըմի իվարե,

Դայլուն դանայ դեաւայ.
Դեաւակ ալիքի դիվիմայ Լայլայա.

Փիյեա խոսանէ ըր գանկիյա.
Դրսան գեայ ուրմակե օրայ մըլե
դը ձըլիմա.

Սեա Հայիմա Համուսե Ծանկայա,
Հարիւր ափսոս Համուտե Ծան-
կէին.

Կասի.—Պա էն մարդ ինչ էլաւ, որ Համուտե Ծանկ սպանեց.
—Հըք, էն տեղն ի. ջանդկներ կոլոներ, մտեր է տակ յախու:

Կերթան, ջանդկներ կը թալեն, կը տիսնան Դըտան Ձէտան ի,
ձեռներ խինոտ, բերան ծուռ. ժամանակով խեա Համուտի Ծանկի
նայեար էր:

Համուտի Ծանկի կնիկ. Դըտան Շկեստին էլ ասկեարին բան
չեն ասէր. կը հրամայեն որ ասկեար սար, ձոր ընկնեն, փէտ հա-
ւաքեն, գէգ շինեն, կը բերեն Համուտե Ծանկ նալանդ. Համուտե
Ծանկի կնիկ թրով մի եան կը ճգէ, բերան կը դնի ճղածի մէջ, ա-
րուն կը ծըծէ:

Դըտան Ձէտայի ձեռ ոտը կը կտան, կը թալեն գէղի դլօլ,
կըակ կուտան ինե, կը վառուի:

Կասի.—Խիյանաթ մարդու տեղ էս ի:

ՀԱՄԷ ՄՈՒՍԷ*

Պրիկ մընէ ուս դը բէյա,
Աղայէ մըն տաքնէս դարէ դը կօնիս,
Կըրի գազի Այշիյա,
Այշի գօ Նուրիյա,
Նուրի գօ Բասիյա,
Դիւս ուսքս սէսը փէյա:
Հընգըղի մէսիմէ դը ասիյա,
Խոս ասիքի սէսը չիք ու փարսէյա:

Էշիքի գրան ժէշէ սէյա,
Համէ, ուսքս ժը խաւէյա,
Միմա բագրկան, բագրկան բաշիյա:

Հասու շը պէշի, հընգըղի բաշիյա:

Մէշիվանօ, մէշիվանօ,
Օրդի գըրանօ, օրդի բօզանօ,
Ղիմ բարմանօ, զնմի խըռանօ:

Ղասարի բան սէս սուսի մէրանօ,
Շառը դըլէս, փէսը Եհա իքը բու
մէրանօ:

Գօ. — Համէ, ուսքս ժը խաւէյա:
Էշա մըն կշափ ընէնիմա,
Ղամայէ մըն դամափ շիշիմա,
Ղմիշ բիմա, դէսիկ խուշը շիշիմա:

Սուսարի մէրէն սէյա,
Ձի սուսարի դըռանիմա,
Շաշը հէշիմա, արա դը մըլանա:

Իմ սիւս տաքնէս օր կըգայ,
Իմ տէրը վրանի դուռ կանդնած է,
Կանչեց Այշիէին,
Այշէն ալ տաքնէս Նուրիէին,
Նուրէն ալ տաքնէս Բասիէին,
Դուռ ելիւ տաքնէս վրայ:
Վերցուց ջրի շունիտը,
Ձինքը ձգեց չիքի և վարադայի
վրայ:

Մեծ էլ մը ներքեւէն կգայ,
Համէ, ելիւ քնէն (գարթիւր):

Կը նմանի կարաւանի ու կարա-
վանապետի,

Գնա առաջը, գիմադրէ, առ առա-
բարածինը:

Հիւր, ով հիւր,
Ծանր բանակ, աւերող բանակ,
Լարանոց թրի տէր, չղթայ կո-
տորդ:

Հինգ հարիւր ձիաւորի դահիճ,
Կուր կանէ, հոգ չունի երբէք
մի մարդէ:

Ասաց. — Համէ, ելիւ քնէն:
Իմ էլը գանաղան տեսակ էլ մէ,
Իմ գաշոյնս քաղցը գաշոյն մէ,
Կողպանք բեր, խուրճու բերան
գարկ (կըզէ):

Ձիաւոր մը ներքեւէն կըգայ,
Ի՜նչ մի գարգաւուն ձիաւոր,
Վարաիկը կանաչ, ապան ուսե-
րուն,

*) Համէ Մուսէն երգած է մի վանեցի՝ որ շուս ընդարձակ էր, ասկայն
շուս անկարգ ու խառնափնթոր երգելուն, անցեքը կարգաւ եւ յաջող չլուս-
մելուն մեծ մասը դուրս ձգեցի:

ձեակիր վաղայինս՝
Շառը դըլէս . . .
Կեալս վերանա, կեալս շին ա,
Էսգը ջուսքէ բըշաշիմը,
Բըլա քօփէ մեազըն ժուրա բըշիմա:

Իրօ սէ ընօժ ա, սէ շաւ ա,
Շառը դըլէս . . .
Դիւս հիւ շաւէ շըմըն խըռիմէս,
Շարէ, իմ ուսքս բաշա ջգիկ խո
բիւիմէս,
Մեքս բրփէս գէսուիկա,
Սըլօ դըռնափիմըն, բրփէս խաւա դը
ժէրիմէս,
Բանէ, իմ դըմարա, իմ դըմիմա:

Օրդի գըրանօ, օրդի բօզանօ,
Ղիմ բարմանօ, զնմի խըռանօ,
Ղասարի բան սէս սուսի մէրանօ,

Դաշաւ Առաւանի, դաշաւ Բանայի,
Էսգէ ջուսքէի բըշաշիմը,
Բըլա քօփափի ժը մըն ընա բըշիմա:

Իրօ սէ ընօժ ա շաւ դըլէս,
Փափի մաքըր բու մէրանօ,
Սուսարի մէրէն սէս սուսի մէրանօ,

Ձի սուսարի դըռանիմա:

Շալ հէշիմա, արա դը մըլանա,

Էվար էս, մադարաշէս,
Շալ շը մըլանը շընգի դըլիմէս:

Բօփափէս մէրէն սէս շիփէս էս,
Լագըս սէս բը շիփիմէս:
Հասարի մաշա բաւէ մըն իմաշիկէս,
Բեւաշիկէ արաւանա բաւաշիկէ
գըրէղան էս:

Բագիկ շորիքը քշտած՝
Կուր կանէ . . .
Աւեր բերդ կանաչ բերդ է:
Ես պատասխան պիտի դըլէմ,
Թող մեծ թնդանօթը ինձ հա-
մար ուղարկէ:
Սյուսը երեք օր, երեք դիշեր է:
Կը պատերազմի . . .
Կէս գիշերին տըլորը ինձ վրայ
ձայն տուեց:
Շարէ, դու ելիւ, քու ծանր
կօշիկը հան,
Ուշադրութիւն դարձուր կրճին,
Սլօն կը փախցնեն, դու ցածը
հոգ արա,
Տեսնենք, ով կը մեռնի, ով
կապրի:
Ծանր բանակ, բանակ ցրուող:
Լարանոց թրի տէր, չղթայ կո-
տորդ:
Հինգ հարիւր ձիաւոր մարդու
դահիճ:

Երևանի ու Բանայի դաշտը,
Ես լուր մը պիտի դըլէմ,
Թող ինձ համար մի թնդանօթ
դըլէ:

Սյուսը երեք օր պատերազմ կանէ,
Երկիւղ երբէք չունի մարդէ:
Ձիաւոր մը ցածէն շտապելով
կըգայ:

Ինչ ուժեղ-քաջամարտիկ ձիա-
ւոր մ'է,

Վարաիկը կանաչ է, արան ուսե-
րուն:

Երեկոյ՝ մութ ժամանակ է,
Ուսին շալը գարշապարին կը
զարնէ:

Բո շուն մարդը կատկածով է,
Դու շուտ արա, շտապեցուր:
Իմ հօրս տան ձին նժոյգ է,
Արարական նժոյգը ձիանոցը
կատուած է:

Ժր քաշախանե սեա քրջինեա,
 Խոռոճը զեռան գրաւեա սեա քաշ-
 յինեա,
 Տեանկ քը սեանկի քը շրդինեա,
 Նաւ քեշնեա մըն սեա քը շրդինեա.
 Որմի Եազարե դեաւսե խո քը գեա-
 ճինեա.
 Շեառ սե սընաքե ժըմաշի դեաւսին եա
 Ակեաւ հաւառեալի սեաւ մեա
 զը դաւառման.
 Դեա շուռնե շեառնե ֆօխալի ճինեա.
 Շամիշի հարա շամե խարեաւ Եա-
 դեա դեաւե ջամիե,
 Խարեաւ զը գիմեա քըժը շամե:
 Լօ սուառօ, փա խոսե քեշի,
 Սաշըդե սուառե մաշա քարե մըն
 Եա դաշի:
 Ռաքան, ջոշարեա մըրընե ջոշարեա
 սաւ եա,
 Էարեա մընե ֆուր եա,
 Թափառա մընե դար եա,
 Էալար եա, մեադրեաքանիշի,
 Ճալե մըն սիւղան լընկե սեաւե.
 Քօփալի մերե սեա շիքար եա,
 Էլար եա, մընա, կոշաւ շոսախեա,
 քաշի դանի.
 Խոզկա վի շալի դեաւսե խո գեաւ-
 դան գեա վոռանի,
 Հաւդի զըլան զըլ հարանի.
 Ռոսեալ գօշ գեառանի,
 Խոսե մաշա սեաքաքֆեաւս խոռո-
 քին,
 Դեաւսը աշմաւսե ժըմըն դարանի.
 Հեաւ չի եաւա եա զը գոնդան,
 Շեաւե, ոսթե խաւ զը զըլան,
 Կեալի, քաւսե, մաւե սեա եա
 կոշըն ալըր քընդան,
 Չի քըլմ մաշա զըլան,

Դու ախոռաւանից քաշե,
 Ոսկու ծանր խոռոճինը վրան
 զըլ,
 Փորքաշները իրար հեա աւրա-
 ցուր,
 Իմ մէջը ու քու մէջը աւրացուր,
 Քո ձեռքը հասուր նազարի տէ-
 զին,
 Կալը երեք ժամ տնէն հեռու.
 Թէ որ օգնութիւն պատահի
 մը վրայ
 Եթէ կուտի տեղ շնութիւն չը
 լինի,
 Շաքաթէ մինչև շաքաթ չիտի
 մղկիթի դուռը.
 Լուրը կը հասնի ծուռ Համէին:
 Ո՛վ ձիաւոր, դու Աստուծով ասա.
 Դու իմ հօր տան ձիաւորէն տե-
 դեկութիւն չեա տար.
 Ելիք, մեռնելու խօսքը սառը
 խօսք է.
 Իմ գետինը խոր է,
 Իմ դադաղս վայտ է,
 Իրիկուն է, մութն եկած է,
 Իմ աչքս քու ոտքի ուղունքնե-
 ներուն է.
 Քո շուն մարդը կասկածով է.
 Երեկոյ է, ճրագ վառէ, թաղեք
 ձգէ, բարձը դիր,
 Երանի այն տղին, իր ձեռքը
 վզի ոսկուն կը փաթաթէ.
 Երկու սրտի սիրտերը պաշտել
 տուցե:
 Բագը լճի մէջ կը պաւառէր,
 Աստուած պատճառ եղողին
 տունը քանդէ,
 Յակինթէ ձեռքը ինձմէ կտրեցիր:
 Այն սիրտականին, որի սիրտնին
 գիւղերու մէջ է,
 Գիշեր ցերեկ ցաւը սրտի մէջ է.
 Շան աղջիկ, աչքերդ ինձ սպա-
 նեց, կրակի տակ եմ,
 Ի՞նչ անեմ յաշտարհի դոյքը,

Սեա հաշիման: Ժընե սպանի քի
 ֆեալի դեաւսե մեր ֆօրի,
 Դեաւսե զըլ մըն գանի.
 Մեր մն միւս մեր քարի,
 Բեալս ու դար մնաւ միւս
 մեր քարի,
 Բեալս ու դար աղաւթի վի գա-
 մանի,
 Դեաւսե զըլ փըն չեալին ա.
 Մեր չի ելա քարի սափման,
 Հեա չի եաւա եա զը գոնդան,
 Շալի, ոսթե, խաւ զըլան.
 Չալան սիւրի վաշա ալըր քընդան,
 Կեալի քարաս, չալան
 Տեա եազ կոշը մըն:

Հարիւր անգամ ախոռս՝ սպիտակ
 գեղեցիկ կինը, որ կընկնի վատ
 մարդու ձեռք.
 Իմ սրտի ցաւը չըգիտես,
 Մարդը չի նմանիւ առաջուայ
 մարդին,
 Առաջի մարդու երախտագիտու-
 թիւնն ու խոստումը չմնացիր.
 Երախտագիտութիւնն ու խոս-
 տումը դարուս աղաներուն.
 Սրտի ցաւը շատ դժուար է.
 Մարդը չի առաջ կանգնած.
 Այն սիրտականին, որի սիրտնին
 գիւղերու մէջ է,
 Գիշեր ցերեկ երազը սրտե-
 րու մէջ.
 Ինչպէս դատարկ աղինձը՝ կը-
 րակը տակին,
 Թարաւ աղջիկ, ինչպէս
 Դու ինձ սպանեցիր:

26

ՆԱԶԱՐ ՕՂԼԻ*)

Մ է թագաւոր կըլի, յինք ու ուր կըլին է. Տղաւ-մղայ չը-
 կայ, երկիր բիրտն էնդրա ձեռն ա: Յինք ու ուր կըլի մէ գիշեր
 նստին, կասան.

— Ախ մէ տղայ չունինք, մեր տեղ թագաւոր ըլի:
 Կերթայ ավ-նեջիր. մէ դուրի կը տանայ, մշկըներին կասայ.
 — Գնացեք, էդ դուրին բերեք, տեանք, ինչ կայ մէջ:
 Կերթան դուրին կը բերեն. մէ տղայ կայ մէջ:
 Կը տանայ տուն, ուր կըկան կասայ.

*) Սոյն հեքիաքը հայերէն պատմած է Եզսի Մհօն, որը Վան. Բայազիտ
 եւ Իզմիր մնալով խառն բարբառով մի ասած է:

— Էս դուքին գտեր ենք, Աստուած մեզի տղէ մի տուեց:
Կնիկ շապկից ընցուց, էղաւ տղայ:
Կասայ. — Անուն զնինք Նաչար օղլի. նաչարից մեր ձեռ անցաւ:
Դրինս մէ տարի, էրկու տարի արանքից կընցնի:
Էն թագաւորի կնիկ, Աստուած կը յաջողայ, մէ տղայ կը բերայ:
Ընդրա անուն էլ կը զնեն Միրզա Մէհմէտ:
Մէ օր՝ Նաչար օղլին շատ դվարով կեղնի. կը խառնի էդ լէհի
մէջ կը խաղայ:

Տղոցը ձեռիցը կը բռնայ, կը թալայ: Չանդակ կեթայ, ձեռ
ձեռաց մէջ կը մնայ:

Էն շահաւրին մէջ մէ պառաւ՝ էն պառաւին էլ մէ տղայ կըլլի:
Պառաւի տղի ալինջից կը բռնայ, կը թալայ: Ականջը կը մնայ ձեռ,
ջանդակ կեթայ:

Պառաւ կասայ. — Էս յուսա ա, էս օյին կը խանայ մեր գլխին:
Էս խեղի կեթայ, կասայ պառաւ. — Դու, Նաչար օղլի, թա-
գաւորի տղայ չիս, նախընտ տղայ իս. — Ընչի՞ Էսինց օյին կը խա-
նես մեր գլխին:

Նաչար օղլին կը դառնայ, կեթայ դարս ուր մօր կուշտ, կասայ.

— Պառաւ ընձի էսինց-Էսինց տասց:

Թուր կը խանի, մօր կասայ. — Քեզի կսպանիմ:

— Ես քու մէրն իմ, ընձի կսպանիս, ընչի՞:

— Եան իմ խէր, Եան իմ մէր կասիս ընձի, Եան քեզի կսպանիմ:

— Որ չունի ընձի կսպանիս, չօլից դտեր ինք բերեր ինք, կասայ:

Տղէն կեթայ քաւլախանէն:

Ուրին խամար մէ ձի կը քաշայ, Աստուած կը կանչայ, կեթայ:

Նաչար օղլին կեթայ, Միրզա Մէհմէտ կըգայ, էնդրան կհարցու.

— Յո՛ւր ա իմ աղբէր. — Դնայ, կասան:

— Ո՛ր ճանփով գնաց. — Հա, երկուստ ա, կասայ:

Էն էլ մի ձի կը խեծնի, կեթայ Նաչար օղլու ետև:

Նաչար օղլին կը տնայ ուր աղբէրն ա, կասայ:

— Աղբէր ջան, դո՛ր կըգաս:

— Դու դո՛ր կեթաս, ես էլ քու խեղ կուգամ:

— Ես թագաւորի տղէն չեմ, դու թագաւորի տղէն ես, ընչի՞

կուգաս:

— Դու իմ աղբէրն իս, ընձի սպանիս, քու քարկ չիմ խառն, կուգամ:

Շատ քիչ կեթան, Աստուած գինայ:

Կեթան մէ մեռի ըռասք կըգան: Յուրա կըլլի, կրակ չկայ:

Միրզա Մէհմէտ կը քնի, Նաչար օղլին իմաց կը մնայ: Տեսնի մեռի
օրթալախ կրակ ա վառում. կասայ. — Էթամ, մէ կրակ առնիմ, գամ:
Չանէ ու կեթայ:

Տեսնայ օխթը դե, դագան դրած կրակի վրէն քնած ա:
Օխթը դոմէշ միւթած՝ լցած ա դագնի մէջ, էվում ա: Էնի
դագան կը դնայ գէն, կրակ կառնի:

Էլի դագան կը դնայ վրէն, կառնի, կեթայ:

Էն դից մէկը իմաց կըլլի:

Էդի որ կեթայ, ուր աղբէրներն իմաց կըտայ, կասայ.

— Մէ մարդ էկաւ, դագան վերցրեց, կրակ առաւ, տարաւ:

Էդ օխթը դե կընկնին էդ աղի յետև, կեթան:

Նաչար օղլին էլ ուր խամար կրակ կը վառայ:

Կը գանչին էդ Նաչար օղլուն:

— Էս մեր տեղն ա, դու ինչ բան ունիս ման գալ էս մեռէն:

— Ես ղոնախ եմ էկեր:

— Մենք ղոնախ չենք ճանչնար, ասաց մէկը:

— Իմ մէ ատամը ընկեր ա, քեզի կը վերցեմ, դնեմ էն ատամի-

տեղ:

— Աստուած օղորմած ա, իսկի դամ չիմ քաշի:

Դեի ձեռ մէ ջաղջի քար կըլլի, կը դարկայ տղի գլխին:

Նաչար օղլին քարի գէմից կը փախնի, գետնից քօզ ու դու-

ման կըլլի:

Էս խեղի դե կը դառնայ ուր աղբէրներն կասայ:

— Տես, հողից էր, հող արեցի:

Նաչար օղլին կասայ.

— Քեզի մի հպարտցի, մէ սուր որ կը վարկայ, օրբլլաէն կանէ

էրկու կտոր:

Էն մէկէլ գեներ կը տնան. — Դու մեր աղբէրը սպանիր, կասան:

Վերցնեն թուրեր կերթան դարս Նաչար օղլին:

Էն մէկէլ գեն առաւ ջաղջի քարը էկաւ:

Նաչար օղլին մէ թուր էլ էնդրա դարկաւ:

Էն մնացողին էլ էգենց սպանեց, գոխքը թալեց: Գնաց ուր

կրակ վառաւ: Աղբէր նլա քնուկ ա: Էլաւ, կրակի գէմ նստաւ:

Ղուս բացուաւ: Աղբէրն էլ էկաւ, կրակի գէմ նստաւ:

Միրզա Մէհմէտ էլաւ գնաց ման գալաւ:

Չանդակներուն ըռասք էկաւ: Որ Չանդակներ տեսաւ, դժաց,

սլուկը ճաւա:

Նաչար օղլին կասայ. — Ինչո՞ւ կը վախենաս, ինչ կայ, որն դի-

նայ ու է սպանէ, բան չկայ:

Խըլուսուն կեղին, Աստուած կը դանչին, կերթան:

Էնդոնց խէրը խարցրեց. — Էս իմ օխթը տղէն որն ա սպաներ:

Չէն կընկնի դուս, կը խե օր Նաչար օղլին ա սպաներ:

Էնդրա բօլը մէ թիզ ա, մուրուք էրկու թիզ:

Գիշեր, ցերեկ ընկեր ա Նաչար օղլու յետև որ հայրն հանայ։
Նաչար օղլին, Միրզա Մէհմէտ կեթան։ Տեսնին մէ մարդ
էղեր ա Արազի վրէն կարմունջ։ Սէլեր, ձիաւորներ, վերակց կեթան,
խսկի քալաւը չէ։

Նաչար օղլին էնդրա բարև կտայ։

—Աստըծու խեքն ու բարին, բարով գաս, կասայ։

—Բեզի քնչ դար ղվաք ա, էլեր իա կարմունջ, խեղճ ես, էս
քնչ ա։

—Իմ ղվաք, իմ մարդութեն քնչ ա։ Մարդութեն-տղամարդու-
թեն Նաչար օղլուն ա։ Էն օխթը դեր սպանեց։ Բեաւեկա Նաչար
օղլին տենայինք, Աստուած իմ խոգին առնէր։ Էնդրա անուն լը-
սեր իմ, կարմունջ էղեր իմ, օր տեսնամ։

—Նաչար օղլին ես իմ։

Էդի կը թռնի, ոտը կը պաչայ։

—Ես քու խեա աղբէր կըլլեմ, կասայ։

Կըլլեն իրեք աղբէր, կեթան ճանփով։

Շատ-քիչ Աստուած դինայ, մէ մարդու ըռասք կիգան։

Էրկու քարը չլկեր, մէ մեծ դեղի բոլոր ման կիգայ. կասեն.

—Բարև քեզի, դու Աստըծուց չեմ վախենայ. իմալ էս քարերը
չլկեր, ման կիգաս։

Իմ ղվաք, իմ մարիֆաք քնչ ա. մարդութեն Նաչար օղլուն ա.
Օխթը դեր մինակ սպանեց. քարերը չլկեր ման կիգամ, օր ընցնի
տեսնամ։

—Նաչար օղլին ախր ես եմ։

Բարերն կը թալայ, կասայ. — Ես քեզի ժուռ կիգամ, ըլլինք
աղբէր։

Կըլլեն չորս աղբէր. էլի կեթան մէ սարի գլօխ, կասան.

—Էստեղ մեզի մէ տուն չիքենք. Չորս աղբէր ինք, մէկ դօրով
մնայ տուն. մեզի խաց սկատրաստայ, մենք էթանք ման գալու։

Եսօր ջաղջի քար չլկողի դօրն էր. էնի մնաց տուն, խաց
պատրաստեց։

Էն դեբրի խէր ախր էգոնց խարցնում ա։

Կիգայ էգոնց ղոնախ կըլլի, կասայ. — Բարև քեզ. — Այ, խեքն
ու բարին։

—Կանամ մէ քֆայ փլաւ, էրկու խաց տաս ընձի, ես ճամբորդ
իմ. էթամ։

—Նաչար օղլին սաղ ըլլի, կուտամ, ասաց։

Չորս խացի մէջ փլաւ լիք լցեց, տուեց էգ մարդին։

Էդի չորս խաց, փլաւ կանէ մէ փրթուն։

—Ախր քաղցած իմ, կասայ, էդի մէ բան չէ։

—Խօ յըմեն չեմ խտար քեզի, քու փայը տուեցի։

Դեբրի խէրը մէ սիլլա լիք դարկայ օր, ուչքը կերթայ, կընկնի։

Էդի ինչքան փլաւ, խաց կայ, կուտայ, կեթայ։

Էդի ուչքը գլօխը կիգայ, կը տենայ զաւ-բան չկայ։

—Վահ, իմ էրես սե էլաւ, իմ աղբօր քնչ ջուաք տամ։

Յիրկուն ա. փշում անժուռ վռիկ կը չեայ. Նաչար օղլին կի-
գայ, կասայ. — Աղբէր, քաղցած եմք. բան չկայ։

—Գլօխ ցաւում էր, բան չկարցայ էփեր, անժուռ չորվայ իմ
էփեր։

Նաչար օղլու աղբներն էն դիշեր քաղցած մացին։

Էն մէկել աղբէր օր էլեր էր կարմունջ. — Դուք գացէք, ասաց.
յէսօր ես մնամ, իմ խաս աղբօր խամար էնեց խաց պատրաստեմ։

Էդի մնաց տուն, մէ տաշտ խաց թխեց. Մէ ղազան փլաւ

հազրաւ, էլի էն մարդը էկաւ ղոնախ։

—Բարև քեզի, ասաց. — Աստըծու խեքն ու բարին։

—Կանամ էրկու խաց, մէ քֆայ փլաւ տաս ընձի, ուտեմ, էթամ։

—Նաչար օղլին սաղ ըլլի, ասաց։

Էն էլ չորս խացի մէջ փլաւ լցեց, տուեց. Արաւ մէ փրթուն։

—Խաց տուր, քաղցած իմ, ասաց։

—Յըմեն չեմ խտար, ջանք։

Մէ սիլլա դարկեց, էդի յընկաւ. ուչքը գնաց. էնի խաց յը-
մեն կերաւ։

Էդի յիլաւ, տեսաւ զաւ չկայ, ասաւ ուրին-ուրին. — Իմ աղբօր

գլօխ էգոնց օլին էկեր ա։

Յիրկուն էլի Նաչար օղլուն ասաւ. — Գլօխ ցաւում էր. փշում
վռիկ չեցի։

Էն մէկել օր Միրզա Մէհմէտ մնաց. էն խալիւրը էլի էկաւ։

—Բարև քեզի, Միրզա Մէհմէտ, ասաց։

—Աստըծու խեքն ու բարով գաս։

Խաց ուզեց. չորս խաց, փլաւ տուեց։

Էլի էրեց մէ բերան. ուզեց, չտուեց էլի։

Էլի մէ սիլլա դարկեց, աղի ուչքը գնաց. Փլաւ-մլաւ ինչ որ

կէր, կերաւ սրբեց, գնաց ուր բանին։

Էն մէկել օր Նաչար օղլին մնաց տուն. էլի էն մարդ էկաւ,

ասաց. — Բարև քեզի. — Աստըծու խեքն ու բարին։

—Դուն Նաչար օղլին ես, կասայ. — Խա, ես եմ։

—Ղոչախ մարդ մեք (առատաձեռն) կըլլի. կանամ խաց, փլաւ

տաս, ուտեմ, էթամ։

Խինդ խաց լցեց, դրեց առաջ։

Վերցրեց արաւ մէ փրթուն, ասաց. — Խաց տու, քաղցած իմ։

— Ենդուց աւել լինչ տամ. իմ աղբէրներս անօթի են: Ես էրկու իրեք օր խաց չեն կերած, քու փայն էր, տուեցի:

Սիլլեն կը վերցնէ օր զարկայ՝ Նաչար օղլին կը խասնի, բող-
զից կը բռնայ: Պատէպատ կը զարկայ, խա էն պատ, խա էս պատ
կը զարկայ: Եդ խալիւոր Խաբալու կըլի, ձեռնից կը սլոծնի ու կը
փախնի: Մէ ծառ կըլի, ծառ ֆօհան կանէ: Իհերի խէր կառնէ
յուս ու կը փախնի:

Նաչար օղլին լարում ա յետե: Դնաց մէ խորունդ քաւի մէջ
ծակ կայ, ծառը թալեց ցածր, ընկաւ մէջ:

Նաչար օղլին էլաւ, մէ խորիւր քար զրեց իրար վրայ, արաւ մէ
դուչկա, օր չկորուսի տեղը, չուրի առաւօտ տեսնանք լիմալ կեղնի:

Աղբրներ յիրկուն էկան. խաց փաւ քաշեց, կերան: Աղբօրնե-
րին բան չտաւ, ընդոնք միտք կենէն:

— Ետաւայ, էդ մարդ էկաւ, չեկաւ ըսդու կուշտ, կըլի չեկաւ:

— Առաւօտը չորսն էլ մէ տեղ կեթանք, ասաց Նաչար օղլին,
դործ ունիմ:

Չորս աղբերով դնաց, էդ ծակի վրէն կայնաւ. աղբրներին տաւ.

— Մէ խալիւոր կայ, Խաբալու եմ արեր, էստեղն ա, որ կեր-
թայ, կը բերայ:

Կարմունջ կապողը հալարացաւ, ասաւ. — Ես կեթամ, որը
սլտի էթայ:

Շիրիս կապեցին էնդրա մէջք, զրին խորի մէջ. կախեցին էդի-
օր կախեցին՝ վախեցաւ, ասաց.

— Եաման, ընձի փրթում են, վառում են, խանէք:

Են մէկել ջաղջի քարով ման դալողն կիջըցնեն. էդ էլ կը դանչայ.

— Եաման, սէրն Ասաըծու, ընձի խանէք:

Միրզա Մէհմէտ կիջըցնեն, էն էլ կը դանչայ, էնդրան էլ կը
խանեն:

Նաչար օղլին կասայ. — Ընձի փրթին, քրթին, մի քաշէք, կեթամ:

Նաչար օղլին կը կախեն կեթայ, կասայ. — Տեղ մի դնացէք,
չուրի ես գամ:

Ինքը իջաւ ցած, տեսաւ էն խալիւոր քներ ա. մէկ աղջիկ կայ
էնտեղ, ոչ ուտեա, ոչ խմեա էնդրա քամաւա էնիւ: Եդ խալիւոր
գլօխ գրեր ա էդ աղջկայ շոքի վրէն. քներ ա:

Եդ աղջիկ կասայ. — Դրդի, ետ դարձիր, ափսոս իմ, զարի Խա-
բալու ա, որ իմցաւ, կը փրթայ:

— Ո՞րն ա արեր ողբան Խաբալու, կասայ:

— Դու փախի, գնա, քու լինչ սլէտքն ա:

Նաչար օղլին կը զարկայ էդոր ոտաց, կասայ. — Էլի, ես քու
դուստանն իմ:

Թունի օր Նաչար օղլին գլխի վերե կայներ ա. դուստուր կը
կոտորի:

Եդի կը խասնի, Խալից կը բռնայ, թալայ խանչարի դէմ,
կը փրթայ:

Աղջիկ կասայ. — Եաման, դու լինչ մարդ ես, դու բոլոր Սար-
գիսն ես, դու խորունակն ես, իմ Խալիսն էլ պրծու: Ես թաքա-
ւորի աղջիկ եմ, զօղովէն բերած ա. էսի թուր Խալիւր ա, ինչ դա-
սար մալ, դուլար կայ առ, ընձի խան դուս, լուս աշխարհ:

Աղջիկ գիշերը տեղ կը դցէ. Նաչար օղլին թուրը կը դնէ
մէջտեղ, կը պառկին:

— Դու ընձի չխաւնար, կասայ աղջիկ:

— Դու իմ քուրն իս, կասայ Նաչար օղլին, քեզի կը տանեմ իմ
աղբօր:

— Մէ օղա ընդի վեր կայ. էդ լինչ դուստ ա, խաբարաց Նաչար
օղլին:

— Եդ էլ մէ դե ա, էդ դեի թղէն ա մէջ քներ ա:

— Կեթամ, էնդրան էլ կըսպանիմ, կասայ:

— Խեղճ իս, կասայ, էնդրան չարա չըմբ:

Դուռը կը բանայ, կեթայ. կը տեղայ մէ աղջիկ, դանա ըն-
դունց պրծուն: Դեկ գրեր ա շոքի վրէն ուր գլօխը, քներ ա:

— Դարձիր, կասայ աղջիկ, Ասաըծու սիրուն, կըսպանայ քեզի էդի:

Եդի կեթայ ոտը կը դանայ, կասայ. — Էլի, ես քու դուստանն իմ:

Եդի թունի կը կայնի. — Կայ, էսի կասայ, իմ խօր վրից էկեր
ա, Խալիքի քի իմ խէր սպաներ ա: Մէ ջաղջի քար վերուց, զարկեց
էնդրա գլխի վրէն. էնի դէմից կը թունի մէ թուր կը թալայ, գեը
էրկու կոտր կանէ:

Եդ աղջիկ տեղ գցեց որ էրկուով մէ տեղ պարկեն. թուրը էլի
դրեց օրթըլալը չուր լուսը բացուաւ:

Աղջիկը ասաց. — Դու ընձի չխաւնար:

— Դու իմ քուրն իս, իմ խարսն իս. ընձի էնեց մէ աղբէր կայ՝
խսկի էնդրա կիսու բարա չիմ ըլի, քեզի կը տանիմ էնդրան:

Եդի զարկեց էն մէկել գեի օղի դուռը բացեց, տեսաւ գեը
գլօխ գրեր մէ աղջկայ ծնկայ վրէն, քներ ա:

Աղջիկն ասաւ. — Եաման, դուս էկար, քեզի կոտանայ:

— Ասաըծու կամբով ես էկեր իմ որ սպանիմ, կասայ. — Ին, դե,
էլի, ասաց, ես քու դուստանն իմ, էկեր իմ քու ջանին:

Եդի մի ջաղջի քար վերցրեց, Խաբալու էդրա գլխին զարկեց,
քօզ, դուստան սպաներից էլաւ: Նաչար օղլին փախաւ մէ Խանի վրէն:

Դեւը ասաց.— Խողից ես, արի՛ խող էլի:

Էս խեղճի ու տղէն Աստուած դանչեց, մէ թուր թաւեց, օրըր-լըխից արաւ էրկու կտոր:

Եդ աղջիկ էլ տեղ դցեց. թուրը էլի մէջը դրեց տղան:

— Դու իմ քուրն իս, ասաց էնդրան էլ. ընձի մէ լաւ աղբէր մի կայ, քեզի կտամ էնդրան:

Խըլուսուն զնաց, էն մէկել դուռը բացեց, տեսաւ էնտեղ էլ դեւը ուր գլխը դրեր ա սիրուն աղջկան չոփին:

Աղջիկ կասայ.— Դե քեզի կտանայ, չարա չկայ. էսի մէկել դեւերու նման չէ, էսի խկի սպանութեն չեւիլի:

— Եկեր իմ, ասաւ, իմ դուստան ա, կուիս պտի անեմ:

— Օր թուրը կը գանես, մէ դրալ դարկ, կասայ. օր մէկ էլ դար-կեցիր՝ կը սաղնայ, կեւէ մէ ջաղջի քար կը գարկայ:

Եդի մէ թուր կը գարկայ, դիօխ կը կտրի, կը թռնի կեթայ էն տեղ:

Դե կասայ.— Դըդի, մէկ էլ դարկ, մէկ էլ գարկ:

Նաչար օղլին կասայ.— Մեր տան աղաք մէ դրալ ա, դարկի զնաց:

Եդ դե կը մեռնի, դիւնից ըռնաք կըլի, կեթայ էն դիւնէն:

Նաչար օղլին կը վերցնէ ինչ դրը մալ, խազինա կայ, աղ-ջիկն էլ, կեթայ էն մէկել աղջիկներ էլ կառնի կեթայ ծակի վրէն. աղբըներին կը դանչայ:

— Դու էդտեղ հա՞գր էք:

— Թէ մէ ամիս, թէ մէ տարի, քու քարկ չենք տար, կայներ ինք:

— Դէ, Երիս պարդէք, շատ խազինա, աղջիկ բերեր եմ, քաշէք, հանէք դուս:

Երիս կը պարզեն, յըմեն քաշեն կը հանեն:

Էն սիրուն աղջիկ կասայ Նաչար օղլուն.— Դու ավալ էլի, օր ընձի խանեցին դուս, քեզի ծակին մէջ կը թողնին:

Դու յէլի, իմ աղբըներ էնեց աղբէր չեն, օր ընձի թողնեն:

— Ես դիւնամ, քեզի կը թողնին. մէ վասիաք կայ, էնիմ: Երկու դոչ կայ. կիրականց կերակի կիգան, կը կուռին, մէկ սիւտակ ա, մէկ սե. թէ թալիւր քեզի սիւտակի քամկին՝ քեզի կը թալայ լուս աշխարհ. չչկըռար, ընկար սիւ վրէն՝ օխթը քապաղա կեթաս գետ-նի տակ, մութ աշխարհ:

Եդի աղբըներ թողին ծակին մէջ. Աղջիկներն տփին, առին գացին ուրանց գելա:

Նաչար օղլին մնաց չիւար, խեղճ ու կրակի Դարձաւ զնաց յօդէն, օր դոչեր կուռ կանին:

Եդի արաւ ուրին թալէր սիւտակին վրէն, չչկըռաւ, ընկաւ թուխին վրէն. թուխ դօշը էդի թալեց օխթը քապաղա էլ զնաց գետնի տակ, մութ աշխարհ. Զեռը ժժխեց, ձեռը ընկաւ մէ դռան վրէն. բացեց, մտաւ ներս, տեսաւ մի պառաւ նստեր ա. զնաց կուշար, ասաւ պառաւին:

— Նանէ, ես էլ քո տղէն իմ, ընձի մէ ջուր տամ:

— Որդի, դու էս երկրից չես, օր ջուր ես ուղում. ջուր յճատ ա, օր ես ջուր տամ քեզի:

— Նանէ, ընչի ջուր չկայ ձեր երկիր:

— Զանրմ, մէ վիշապ կայ, ջրի գէմը բռնեւ ա, չթողայ մարդ էթայ ջուր բերայ. օրը մէ աղջիկ էնգրա քային (բաժին) ա, յեսօր էլ թագաւորի աղջկայ դուրն ա, պտի թալի վիշապ ուտայ, ջրի առ-ջից ելլայ:

— Նանէ, կասայ, օր թագաւորի աղջիկ տարան, ընձի էլ տար օր ջուր բերեմ:

Թագաւորի աղջիկ տարան. պառաւ ջուրաք բերեց աղին. տղէն թուրը զափուրի տակ առած կեթայ խեղճերը. կեթայ աղջկայ կուշտ, աղջիկ կասայ.

— Վիշապ կուգայ, ախր ընձի կուտայ. ախր մեղք իս, խեղճ իս, դու ընչի էկար:

— Ես դիօխս պտի գնեմ քո ծնկան վրէն, քնեմ, կասայ. ընձի էլ թող ուտայ, պէտք չէ:

Եդի գլօխ կը դնէ աղջկան չոփի վրէն. կը տեսնայ օր վիշապ կուգայ աղջկան ուտայ: Նաչար օղլին թուրը կը քաշայ, էդի ըռըշ-տայ ըռըշտայ կը փրթայ. աղջկան կասայ.

— Էս խեղ զնա, քեզի սպառ էրի:

Աղջիկ ձեռներ արնի մէջ կը թաթխայ, կը գարկայ էնգրա մէջքի վրէն, կեթայ:

Թագաւոր կասայ.— Դու ընչի փախար էկար, իմ երկիր խա-րապ կըլի:

— Թագաւոր ասարած, վիշապը մէ տղայ սպանեց:

Կեթան, կը տեսնան օր աղջկայ խօսք օղորդ ա:

— Աղջի, դու էն տղէն կը ճանչնաս, կասայ թագաւորը:

Ինչ դրաւ երկրին մարդ կայ, յըմէն կը ժողնուին, աղջկայ վշտից կընցնին. տղէն չկէր. թագաւոր կը հարցրցէ.

— Էն պառաւին մէ տղայ մնացեր ա, կասան:

— Դացէք էնգրան դանչէք, կասայ թագաւոր:

Էն տղէն օր կուգայ, աղջիկ կասայ.

— Իմ նշան էլ վրէն ա, էս տղէն ա:

— Շղայ, կասայ թագաւոր, քո սիրտ ինչ կայ, ուգայ:

— Թողաւոր աղբրած, ընձի պտի խանես լուս աշխարհ:

— Զեքի՛ն բան ուղիք, մէ բան կայ. էս վիշապի քայլը կայ, դուռ մի կայ, կեթայ դէ ձագերը կուտայ. էն վիշապը սպանիր, էն դուռը քնդի կը հանայ լուս աշխարհ:

Տղէն կեթայ, հողք կը շքայ ծառի տակ. կը տենայ օր վիշապ ըլլում ա փեաից օր ձագերն ուտայ: Աստուած յաջողութեն կիտայ. թուր կը դանայ կենայ ընդշտայ, կը թալայ միս ձագերին, ձագեր կուտեն. կը փախնի, կը մտնայ ծառի տակ, կը տափի:

Տայրէ Սըմըր արնէ խոտ կառնէ. ուղում ա էդ տղին դանայ, սպանայ. ձագեր կասան.

— Նամա՛ն, էդ տղից վագն արի, էդի մեզի պըծընց:

Էդի կիջնայ, տղի վրէն թեւեր կը բանայ, կենայ հով. տղէն օր քնուց էլաւ.

Ասաց. — Դու իմ մուրազ կատարիր. ասա, քու մուրազ ինչ ա:

— Իմ մուրազ էն ա, օր ընձի էցկես լուս աշխարհ:

— Դէ, դնա օխթը կուծ ջուր, օխթը դմակ բեր:

Կեթայ թագաւորից դմակ ու ջուր կը բերայ. կը նստի Տայրէ Սըմըրի (Սիմօնահաւք կասեն հայեր) վրայ, կը թռնին: Հաւքը օր բուշ կասայ՝ տղէն ջուր էկտայ. ուշ կասայ՝ դմակ կտայ: Դմակնեւրուն մէկը ընկաւ. հաւքը էլաւ էլաւ, մնար մէկ ուշ ասել օր էլէք լուս աշխարհ, ուշ ասաց, տղէն ուր հուռը կտրեց, դրեց հաւքի բերանը: Հաւքը կը տենայ թթու ա, չուտեր, բերանը կը պայա. կը խանայ լուս երկիր, կասայ.

— Դէ, դնա, Աստուած քեզի խեռ:

— Դու գնա, կասայ տղէն, ես էլ կեթամ:

— Դուն էլի՛ դնա, իմ աչք տեսնէ, ես էլ կեթամ:

Ղուռ կը տենայ, ուր էդի կաղըմա:

— Տղայ, կասայ. արի:

Բերնից կը խանայ ճուր միսը, կը դնայ տեղն: Աստըծու հրամանքով կը սաղնայ:

Էս խեռի դուռը կեթայ. Նաչար օղլին կեթայ դաւա աղբրներ. մութը կընկնի. իրեք աղբուր յօնախ կըլլի. կը տենայ օր իրեք աղջիկ առեր են, սիրուն աղջիկ մացեր ա, էնդրա վրէն են. էն ասըմ ա՝ իմն ա, էն ասըմ ա՝ իմն ա: Էն աղջիկն էլ ասըմ ա. — Ընձի կսաղանիմ, չեմ թողեր մօտկընաք:

— Յս էլ դարիայ մարդիմ իմ, կասայ Նաչար օղլին, էդ ինչ դաւի ա:

Ընդրան կասան, ինչ որ պատահեր ա:

Ասաց Նաչար օղլին. — Դու էն ծակը՝ որ աղջիկ խանեցիք, ընձի նշանց տուեցէք, ես ձեր դիվան կանեմ:

Խըլուսուն դարկին, կեթան ծակի վրէն:

Նաչար օղլին կեթայ մէ չէնք ծակի էս եանը, մէ չէնք էն եանը կը թալէ, կայնի: Էն էրկու աղբէր կեթայ մէկ եանը, էն մէկը մէկ եանը կը կայնին:

Նաչար օղլին կը բռնայ էն էրկու աղբուր դիօխ կը դարկայ. իգոր էլ կը թալայ խոր, կասայ.

— Յս Նաչար օղլին եմ, գացէք, էլ աղջիկ կայ, խանէք:

Կեթայ ուր աղբուր կուշտ կասայ. — Յս Նաչար օղլին եմ:

Ինչ դրր մալ, բան կէր, կը բառնան, կեթան ուրանց երկիր:

Ուրանց խէր ու մէր գէմ կիգան, կառնին կը տանին. օխթը օր, օխթը գիշեր խարսնիս կանեն, կը պսակուին:

Ընդոնք խասան ուրանց մուրազին, դու էլ խասնիս քու մուրազին:

ՅԻՒՍԷՓ ՈՒ ԶԱԼԵՆ

(Մական բարձրագույն) *

Յակուբըն տասուներկու տղայ կէր. առաջ մէկ մօրէ, էն էր—
Կուս մէկ մօրէ:

Մէկի անուն Յիւսէփ, մէկն էլ Բենիամ:

Յիւսէփ տասներեկիցն էլ խորոտ էր:

Եղա ասա տղէք ամեն օր կերթէն նեչիր:

Օրէն մէկ տասն էլ ուրինց խուսք էրըն մէկ.

— Երթանք տուն, մի խէր Յիւսէփ մի խիտ չը գնի՝ մինք չընք
իգեայ նեչիր: Մի խէր, Յիւսէփ քեանց մի շատ կուզը, զՅիւսէփ
բիրինք կուրըսինք:

Եկըն տուն. առաւուտուն էսաց միծ տղէն. — Յիւսէփ չընի՞ս
խըտ մի, տղէք չըն իգեայ էրթանք նեչիր:

Խէր էսաց. — Չըմ իտայ դեայ զՅիւսէփ:

Յիւսէփ էսաց. — Տ'երթամ:

Խէր էսաց. — Այ որդի, մ'երթայ:

Յիւսէփ էսաց. — Չէ, տ'երթամ:

Աղբէրքիր էլան, ձիանք բիրին, խիծան, դեացըն սար նեչըր.
դուրինց նեչըր էրըն չիւր կէսօրին, ծառուացան:

Մինծ աղբէր էսաց. — Երթանք խորու վերէն, ջիւր քեչինք,
խմինք, նուր կգեանք:

Եկան վար խորուն. մինծ աղբէր էսաց. — Ըզը կախեցէք, իս
էրթամ, ջիւր քեչիմ:

Յիւսէփ էսաց. — Իս տ'երթամ, դիւ մենծ աղբէր իս, չընը:

Յիւսէփ մտաւ խուր, ջիւր էլան, աղբէրքիր խման. ձիանքն էլ

*) Պատմած է Զատիկ Խեղոյեանց, որ իր աստիով զբից երբէք լսած չէ
Յովսէփ Գեղեցկի պատմութիւնը, այլ իրեն նեչիր: Ամբողջ այս անցըր Բրդէն
երգով կատար. ինքն ես զիտը, սակայն զբի առնելու միջոց չեմ ունեցած:

խման: Սալ քեչեցըն վար խուրու բերնին. Յիւսէփ թուղըն խուրու մէջ:

Յիւսէփն էլ նստաւ վար աթուռն, աթուռ վար ջրուն. լիւս կամար կայնաւ վերէն:

Աղբբբիւն էլ ըսիցըն.— Մի խօր պատասխան ինչիւ ալ տանք յիրիկուն:

Մինձ աղբբ էսաց.— Էրթանք, բանձ սպանինք, անիւ ծուցը քեաֆիկ թաթխինք մանջ էրընին, տանընք տանք մի խօր, ըսընք.— Յիւսէփ մէ մօտէն հեռու էր, մինչև մենք խառանք՝ գէլիւ կերան, ծուցը քեաֆիկ մնակ էրընի մէջ մնացեր էր:

Գեացըն, լաւարակմ սպանեցըն, գանու քեաֆիկ թաթխըցըն մանջ էրընին. յըրըկուն առըն, բիրըն տուն:

Յակուր էսաց.— Հայ տղէք, գիւ էկըք, Յիւսէփ ինչ էլաւ:

Մինձ աղբբ էսաց.— Յիւսէփ մի մօտէն հեռացաւ, մինչև մինք գեացընք, տըսանք, գէլիւ կերած են, անիւ քեաֆիկ մանջ էրընին մնացիւ էր. էլ բանձ չկէր:

Էրընթըթախ քեաֆիկ թըցըն յեռջիւ խօր:

Խէրն էլ էլաւ, գաղբաւ տանըն. կանչից գէլիւրին:

Գէլիւր ժողվան էկըն:

Էսաց.— Իմ Յիւսէփը մըս վարձի բերնըն, գիւ ինչու գիւ Յիւսէփ կերաք:

Գէլիւրին մինձ էսաց.— Մինք ախախ չունընք Յիւսէփը մօտէն, գիւսէփ չընք տըսի:

Յակուր էսաց.— Զէ իմ տղէկներ կըսըն՝ «գէլիւ կերան»:

Էսաց.— Գիւ տղէկներ սուտ կըսըն, գիւս աչք քիւ Յիւսէփը չընկի:

Յակուրն էլ օխնից գէլիւրին, էսաց.— Զի տտամբիւ քեանց թուր սուր ընը. ձի աչքիւ լիւսով ընը. ձի կամար ամին օր ընը. ձի նէշըն էլ գիւր-գիւր ընը—մէկ ընը, մէկ չընը¹⁾:

Գէլիւրին էսաց.— Գեացէք: Գեացըն:

Գեանք Մարրայ Զալիսին (թագաւորի դուստր):

Մարրայ Զալիս Մարր էրաղ տիսու.— «Յիւսէփ աթուռ դըր վար ջրին՝ խուրու մէջ, նստի վերէն, լիւս կամար կայնի վար գլխին:

Մարրայ Զալիս էսաց.— Վճով էրթայ Յիւսէփ ձը խամար բիւրի, յեռջի Յիւսէփն վուսկը կը կշռիմ, տամ անիւ բիրողըն:

1) Մկայ էլ Ասուած մանանայ կայ ուրից կամար. նէշըն էլ շաքաթն օրմ չընը. անիւնց աչքն էլ արնցկուն լուսով ի՛ բուս մաբն մանջ խեկըն գաւնան գեւ սար գլխից կը զըսնան:

Բագրկեան էսաց.— Խաղար Յիւսէփ գեառնարածն, գեառ կերիծան.

Խաղար Յիւսէփ խուլընին, ուխար կերէծան.

Խաղար Յիւսէփ նախուրդ ին, նախիւր կերէծան.

Իս չըմ գըտի սր մէկ Յիւսէփ բիրիմ քի խամար:

Էսաց.— Իս չըմ ըսը խաղար Յիւսէփ գեառնարած ըն, խաղար Յիւսէփ խուլիւ ըն, խաղար Յիւսէփ նախուրդ ըն: Իս կըսըմ ան Յիւսէփ, ինչ խուրու մէջ աթուռ դըր, վար ջրուն նստը, լիւս կամար գաղբը վար գլխին. Իս ան Յիւսէփ կուզըմ:

Բագրկեանն էլ էլաւ, ուր բիւնիր բունից, էրարձ, գնաց, Թա օրմ, Թա քսան օր գնաց: Գնաց մանջ գաշտըն ծորաւ-ցաւ. գեացըն վար խուրուն, գիւսը տըսան:

Էսաց.— Սալ տարէք գեն, Թը ջիւր կայ մանջ խուրուն՝ քեչինք, խմինք:

Սալ տարըն գեն. տըսան մարդմ, աթուռ դըր վար ջրուն, նստը վերէն, լիւս կամար գաղբը վար գլխին:

Բագրկեան էսաց.— Գնտանք էն մարդ, ինչ Մարրայ Զալիս կըսըր:

Յիւսէփ խանըցըն գիւս, խեծըցըն վար ձըուն:

Բագրկեան գուր քառուան էլմ յիտ դարձուց գնաց Մարր:

Տարաւ գիւսէփ էտու Մարրայ Զալիսին:

Մարրայ Զալիսն էլ իրի յեռջի Յիւսէփըն վուսկը կշռից, էտու քառկեանըն:

Յիւսէփ առըց տարաւ, էսաց.— Յիւսէփ, ըզձը տ'առնըս:

Էսաց.— Իսկի չըմ առնը:

Էսաց.— Ի՞նչիւր ըզձը չըս առնը, Իս յեռջի քի վուսկը կշռի-ուր իմ, առնը իմ քիւ բիրողըն. ըզքի առնը իմ, գիւ ըզձը առնիս:

Յիւսէփ էսաց.— Վուսկը տառ-չտառ, ըզքի չըմ առնը:

Աղջըկ գինաց, Թագաւորըն խաղաւ խուս էսաց.— Նա մարդիւ յեռջի Իս վուսկը կշռուր իմ, առնը իմ քառկեանըն, քա-գրկեանը մօտէն գենը իմ, ըզձը առնը. մկայ ըզձը չառնը, Թըրիս-բոնատուն:

Յիւսէփ տարըն, Թըցըն բոնատուն:

Բոնատուն էլ մէկ խէմ կայ, մէկ էլ ջհիւս:

Օրէն մէկ առաւուտուն էրկուս էլան վի:

Խէն էսաց.— Էրաղմ իմ տըսի ասօր:

Ջհիւս էսաց.— Ի՞նչ էրաղ Իս տըսի:

Խէն էսաց.— Իս տըսայ՝ ըզձը տարըն վար կարմնջին, իմ վըզ-կարըցըն:

Ջհիւս էսաց.— Իս տըսայ՝ Թագաւորըն ըզձը տարաւ, էրաւ ուր վուզիւ:

Խէն էսաց.—Քիւ երազ աղէկ ի:

Ջհիւտ էսաց.—Չէ, քիւն աղէկ ի:

Յիւսէփ էսաց.—Ձի երազքիւր փութիցէք:

Խէն ուր երազ խառ ջհիւտին, ջհիւտ ուր երազ խառ խայուն:

Յիւսէփ էսաց.—Ան ժամանակ ինչ կը կանչին խայուն, ջհիւտ թը երթայ, ինչ ջըհաւն կը կանչին, խէն թը երթայ:

Խայուն կանչըցըն, ջհիւտ զնաց:

Ջջհիւտ տարըն վար կարմնջին վըզ կտրիցըն:

Յիւսէփ զըտիր խայուն էսաց.—Էսա ջհիւտը վըզ տը կտրըն, ըզըն տանըն, էնըն վուզիր. ըզձը չըմոռանաւ:

Կանչիցըն զիւն, աւըն տարըն, էրըն վուզիր:

Մէկ ժամանակ վերէն ընցաւ. թագեաւուր երազմ տըսաւ, էսաց.—Մարդմ կողզըն, գեայ, իմ երազ խանը:

Մարդայ քաղաք էլ մարդ չմնաց, գնաց, զթագեաւուրը երազը չէխան. մարդ չգըտցաւ թագեաւուր յինչ երազը տըսի:

Վուզիր թագեաւուրըն էսաց.—Թագեաւուր ապրած, թը Յիւսէփ քիւ երազ խանը. Յիւսէփ չխանը՝ մարդ չխանը. ան ժամանակ մինք ինչ բռնատուն ինք, իս, ջհիւտ երազ տըսանք. իս տըսայ ըզձը տարըն վար կարմնջըն, իմ վըզ կտրիցըն. ջհիւտ տըսաւ՝ զան տարըն, էրըն վուզիր. իս ըսըցը՝ քիւ երազ աղէկ ի, ան էսաց՝ քիւն: Յիւսէփ էսաց՝ ձի երազքիւր փութիցէք: Մինք փութիցընք. զջհիւտ տարըն վըզ կտրիցըն, իսն էլ էլայ վուզիր:

Թագեաւուր էսաց.—Քիւ տուն չաւրրը, մկայ Յուսէփը վուսկուրքիւն էլ փթիր ի—Չէ, սաղ ի, էսաց վուզիր:

Թագեաւուր խրկից, աւից իրի, էսաց.—Իս ինչ երազ իմ տըսի էսաց.—Քիւ տըսար ձիմ ծուլէն էլաւ, էկաւ չուրային ձիմ կլնից, զինաց մտաւ ծուլ:

Քիւ տըսար էրընջ մի ծուլուց էլաւ, էդի չուրային էրընջ մի կլնից, զինաց մտաւ ծուլ:

Քիւ տըսար խաչքմ ծուլուց էլաւ, էդի չուրային խաչքմ կըլնից, զինաց մտաւ ծուլ:

—Թագեաւուր, էսաց, քիւ երազ ան չէր:

Թագեաւուր էսաց.—Խն, ան էր, Յիւսէփ, էսաց, ինչ տընը ան էրադ:

Էսաց.—Սուլ տընը (չըսաց թէ սուլ քինէ տընը):

Յիւսէփ զըտէր ինչ ժամանակ սուլ տընը:

Իրի, խառմ մուխըն, մէկ էլ խուղէ չընից, մէկն էլ խըզըն քեփուրէ չնից խաց. ըրըկուն ան իրիք խաց լղի ծուց, ինք թը թագեաւուր գեացըն զիւան: Կէս սահար վերէն ընցաւ. թագեաւուր իրի, Յիւսէփը ախանջ խուսաւ, էսաց.—Աստըծու սիրուն ընը, իս սուլու մեռայ:

Յիւսէփ էսաց.—Թագեաւուր ապրած կենա, աստե Յուսէփ կայ, խաց չկայ:

Թագեաւուր էսաց.—Չընը, ճարըմ զընաի: Յիւսէփն էլ մուխըն խաց կըսից, էտար. էդա թագեաւուր կիրաւ: Քիւ էլ մնաց, էլմ.—Յիւսէփ, Աստըծու սիրուն ընը, իս սուլու մեռայ:

Կըսից, կտուրմ էլ քեփուրէ խաց էտու: Տաս բապէ վերէն չընցաւ, էլմ.—Աստըծու սիրուն, իս սուլու մեռայ:

Կըսից, կտուրմ էլ խուղէ խացէն էտու. էն էլ կիրաւ:

Քիւ մնաց, էսաց.—Յիւսէփ, իրի, երթանք:

Էլան էկըն ուրից տեղ:

Էսաց թագեաւուր.—Յիւսէփ, իս ինչ մորէ մեկնիր իմ, մինչիւ ասոր ընցկուն անու խաց իս չէր կիրի. ան ինչ խաց էր, զիւ տը-

ւըր ձի, իս կերայ:

Յիւսէփ մուխըն կտուր էլան զիւս, էսաց.—Յառաջ կտուր ինչ տուր՝ առկից էր, զքեփուրէ կտուրն էլ էլան զիւս, էսաց՝ էսա ի:

Երկուրդ էս ա. յեաքըն էլ էլան զիւս, էսաց՝ էսա ի:

Ինչ թագեաւուրըն էսաց, թագեաւուր էնտեղ ըզգեաւ:

Սուլ անու փութէն էլաւ, ընկեաւ ախշար:

Յիւսէփ նստաւ թագեաւուրու թին, բաշըկից խաց ժողվիլը, իրի Մարը իւլից:

Յիւսէփ զըտէր թանկութիւն տընէր ախշարք:

Սուլ ընկեաւ ախշար, ալ տեղ խաց չմնաց, քեանց Մարը յաւեր:

Ախշար՝ բուրուր կգեան Մարայ խաց կը տանըն:

Յիւսէփայ աղըրքիւն էլ էկըն խացը:

Յիւսէփ զանիւնց բեռ բռնից, խաց, կերակուր էտու կիւսան:

Էսաց — Կերթէք, մի անգամ էլ ինչ կգէք, ձի պզտի աղըրքմ կայ, չըրէք խիտ ձի, փաց չըմ խաց:

Բեռնիր տարըն, գեացըն տուն:

Խը լուսին խուր տըրցըն.—Մարայ թագեաւուր կըսը.—Ձի պզտի աղըրքմ կայ, ձի պզտի աղըրքը չըրէք խիտ ձի, խաց չըմ խաց:

Էսաց.—Յիւսէփ տարաք, կուրտուցըք. ձի աչ մնացը զտգտը աղըրքն էլ տանըր կուրտուցըք. քաղաք. ամին սուլու մեռըն, իս չըմ խաց:

Մէկ, էրկու, փրեք օր վրէն ընցաւ, էլ քաղաք սուլու ճար չտուրն. Յակուրն էլ էսաց.

—Քիւ գըտիր, ձի Աստուած, Յիւսէփ տարաք կուրտուցըք, աս էլ տարէք, ինչ կէնէք, էրէք:

ԶԲԵՆԻԱԺՆ ԷՆ ԽՈՐՆ ԽԻՄ ՈՒՐԻՆԵՑ, գեաղըն:

Գեաղըն խառն Մարը. գեաղըն թագեաւորը սարը առաջ:

Թագեաւոր էսաց. — Նա մարդիւր տանէք, խաց, կիրակուլ կըտէք ուտըն, բեռնիր կը բռնէք, բիրանքտիր չկարէք, իս գեաւմ, նուր բիրանքտիր կարէք:

Տարըն խաց, կիրակուլ տուըն զանիւնց:

Բեռնիր բռնըցըն, խապար տուըն թագեաւորըն:

Թագեաւոր էրի վար բեռնիրիւն: Ուր ծուցը քաւ ուր ծուցէն էխան, խուրից պղտը աղբոր բեռան մէջ. զուր ծուցը բեռնիրին էլ քսըց ուր բրտընք, իգի մինծ աղբոր բեռան մէջ:

Բեռնիր կարըցըն, գրեռնիր բառըն, քեաղքէն ընկեան գիւս, գեաղըն:

Թագեաւոր մարդ խրկից խիւ. — Ան մարդիւր ինչ գեաղըն, անիւնց բեռնիր ունկ կենէք. իմ թաւ գեղցած, տարած. որու բեռ կը տեսնէք, զան մարդ բռնէք, բիրէք:

Գեաղըն, էրկու, իրիք բեռան բիրան բացըն, բան չտըսան. աղտը աղբոր քեակիցըն, կան էկըն, քաւ միջէն խանըն:

Ձմարդ տուըն, տարըն թագեաւորըն:

Թագեաւոր էսաց. — Նա մարդ կը տանէք համամ, կը լեղաւընէք, ձեռք մղէկ շուր կը բիրէք խագիւցէք, տարէք, գրէք յեռն. լիւս, դոճեկ կըտէք, չուրս գան անիւ կիրակուլ կը տանէք, Խառնանք վար աղբէրբիրուն:

Աղբէրբիր էրկու աւոր ճանտալարն կար մինչև խառնէն գեղ:

Յակուր կնկեան էսաց. — Կնըկ, էսաց. Յիւսէփը խուտ կգեայ:

Կնըկ էսաց. — Աստուած քիւ տուն աւըրը խա քիւ աղբըն:

Միայ Յիւսէփը վուսկուրբիր փըթը, գիւ կըսըս Յիւսէփը խուտ կգեայ:

Մնաց, վրէն ընցաւ էրկու իրիք սահաք. էսաց.

— Կնըկ, Յիւսէփը խուտ կը մօտանայ, կը չառանայ:

Կնըկ էլմ չխառնաց:

Բեռնիր բիրըն, թըլըն յեռջիւ գեաւ:

Յակուր գինաց վար բեռնիրուն, խուտ էրաւ, գինաց վար բեռամ գաղբաւ:

էսաց. — Նա բեռ քեակըցէք, Յիւսէփը խուտ նա բեռնէն կգեայ:

Բեռ քեակըցըն, մանջ բեռան կան էկըն, ծուցու բեռնիրիւր գնտան մէջ, տուըն Յակուրըն:

Յակուր աւըր, խուտ էրաւ, քսից ուր աչքիր:

Ուր քսից ուր աչքիր, աչքիր լուսաւորուան:

— Կնըկ, էսաց. իս չըսը, Յիւսէփը խուտ կգեայ. առ, քսը քիւ աչքիր:

Կնըկ տուըն, քսից յիւր աչքիր:

Կնիկն էլ քսից, աչքիր լուսաւորուաւ:

Յակուր էսաց. — Դիւ էկըք, Բեռնիր ինչ էրաւ:

էսաց. — Բեռնիր թագեաւորը քաւ գեղցիր էր, գրիր էր մանջ ուր բեռան. մինք քեաղքէն ընկեանք գիւս, մարդ իրի յիտէն, բեռնիր էթալ գեաղըն, զըմին ունկ էրաւ, Բեռնիր բեռան մէջ քաւ տըսաւ, գիւսիւր բռնըցըն, աւըն տարըն:

— Յակուր էսաց. — Բան չկայ, թըխ տանըն:

Խաց կիրան, խըլըսան. գիւրընց հեղ էրըն, էրթան խացը:

Խէր, մէր ըսըցըն. — Մինք էլ տը գեաղ:

էլան, խա աղէնիրուն գեաղըն:

Գեաղըն Մարայ քեաղաք, յեռջիւ թագեաւորը սարըն կանգնան:

Թագեաւոր էսաց. — Նա մարդ, նա կնըկ տարէք, խաց, կիրակուլ տուէք, թը ուտըն. տարէք համամ, լեղաւըցէք, մէմէկ քամիք ձեռք լաթ տուէք խաքըն, տարէք յեղէն գրէք: Նա մէկիւ մարդիւր տարէք, խաց կիրցըցէք, չիւր իս գեաւ:

Զիւր, գմէր տարըն համամ, լեղաւըցըն, մէմէկ ձեռք շուր տուըն ու խաքեան, տարըն յեղէն գրըն:

Աղբէրբիրն էլ խաց տուըն, տարըն յեղէն գրըն:

էսաց. — Դէ, կանչեցէք ան մարդ, ան կնըկ թը գեաւ:

Կանչըցըն, խէր, մէր տարըն:

էսաց. — Դէ, կանչեցէք ան տաւ մարդն էլ թը գեաւ:

էսաց. — Նա յառաջի մարդն ինչ բեռնիր էր, բիրէք ըսգայ:

Ձաղբէրն էլ տարըն անտե:

Աղբէր գինաց թագեաւորըն ձեռ. խէր, մէրն էլ գեաղըն թագեաւորըն ձեռ. թագեաւոր ձեռ չէտու. ինք գիւսըն ձեռ պաղնից,

գմօր գիւս:

էսաց. — Իս ձի Յիւսէփն իմ, իս ձի որդին. գիւ գեաղ իմ ձեռ պաղնիք:

Խէր, մէրն էլ գեաղըն Յիւսէփը գիւս պաղնըցըն:

Յիւսէփ աղբէրբիրուն էսաց. — Դիւ խա ձը էրըք, իս խա ձի ձըմ ընը. գիւ գըտիւք, ձի Աստուած. էլիցէք, մատըցէք ձի քեանըմ ցուրըն կըսը, առէք, գեաղէք ձի քեաղաք. գիւ գըտէք, ձի Աստուած:

Աղբէրբիր էլան, զուրինց ցուրըն բառըն, գեաղըն ուրինց քեաղաք:

Յիւսէփ ուր խէր ուր մէր, ուր աղբէր մնացըն Մարայ քեաղաք. Մարայ քեաղաք Յիւսէփ Մարայ թագեաւորը:

ՄՈՒՍԻՍ ՍԱՅՐԱՆ *

1. Մայրան դուրբան, սօլա փե կեայ, ա՛մ հառնա օդէ,
նա մըն զօ. սինկ ու բարե Սայրան մալա բաշտեկեայ քաւրեկ
սեարե լօտէ, դինե կման . . .
Էամ դինե կման, հաճք ալ բամամ, չը կիւեայ ճեա մամ, դինե կման . .
2. Սայրան դուրբան, ժը Մուշուշե հարանի Հմայե,
նա մըն զօ, յի պեյեանկե Սայրանայ մալա չաւ ա ժը գմանե, լե լե
դինե . . .
3. Սայրան դուրբան, բաժնա զոալ քը զօրնե,
կուզի դապրե Սայրանե մալա քը գրանա, բանկնա կաւ չարուշե
ժոթրնե,
Մընե բըղայ ընե՛ շիրին մալե դընե, լե լե լե դինե . . .
4. Սայրան դուրբան, եազ խոշաւան սայ ղի դաւի,
Բըրա սինկե մըն սինկե Սայրանե մալա քը փաւա,
Հարա սարե գշաւ դալե յըրեա Էրեկ ու զալի, դինե կման . . .
1. Սայրան դուրբան, սօլեր հագիր, մենք դնանք օդէն.
Չէ, ես սաացի, Սայրանի կուրծ ալնալէս սալիտակ է, ինչպէս՝
դեզի զլիւի ձիւնը.
Մենք ծաւնք ալ, եթ տարի ամբողջ քու յուսով մնացի.
ալս ծուռ, ալս ծուռ.
2. Սայրան դուրբան, Մուսուլէն մինչև Համայի
Չէ ես սաացի, Սայրանի մատներ ինչպէս մօլի տան ճրագը
— Համային.
3. Սայրան դուրբան բարակ հասակիդ սաացին,
Երանի Սայրանի ձեռքէն բռնէին, բերէին չուկալի մէջ ծա-
խէին,
Ես կտաի քաղցր հոգիս — և աշխարհի դոյքը, լե-լե . . .
4. Սայրան դուրբան, ես մշակ եմ քու այգ բերնին.
Թող իմ կուրծքըն Սայրանին կուրծքին վերայ բնկնի.
Մինչև գլուխ . . .

* Սոյն սրահարական երգը երգած եւ պատմած է Իսրայել Միքայէան,
որ ընդունակ է ոտանաւորներ գրելու, քէն առանց արհեստի. գրած ունի շատ
մը ոտանաւորներ Բագրեւանդայ Խաւսուր գիւղի երկրագործական կեանքէ:

ՔՐԴԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

ԶԱՅՆԱԳՐԵՑ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Mélodies kurdes

RECUEILLIES

PAR

Archimandrite COMITAS.

Imprimerie de musique de P. Jurgenson à Moscou.

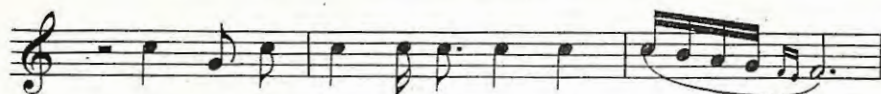
На основании определения Совета Специальных классов Лазаревского Института восточных языков от 22 декабря 1903 г. печатать дозволяется. Директоръ В. Миллеръ.

1. Դանդիլի Սիափուշ.
Ghandili Siapusch.

M. M. ♩ = 120.

Չու - մա Դանդիլի Սիափու - շա - ն
Tschu - ma Ghandi - le Sia - po - scha - n

այ քե - շի դե - շո Լա դե - յի
ai we khe - schi detscho la de - i

չու - մա Դանդիլի Սիափու - շա - ն ֆեք - ռի -
tschuma Ghandi - le Si - a - po - scha - n fekh - ri -

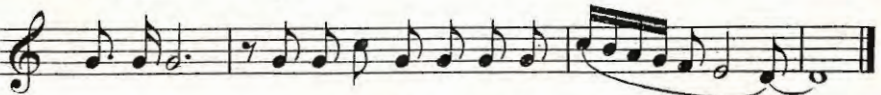
մե Լե բեր - ջու բա - դա - նան մար - թուր
me le ber - dju - ba - da - nan marthub

դե - ռի - Լեյ - Լու - նա - հա - ռ ման բա - Լա - րա
dje - ri lei - lu - na - ha - r man ba - wa - ra

ժը փատ - շա - հի ջա - բա - ռ համ - զա դը բա - ռի
je - patscha - hi dja - ba - r hamza de ba - ri

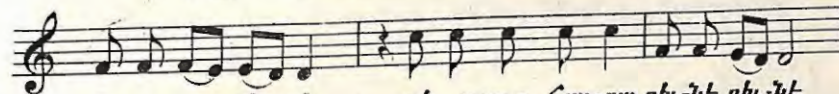
սադ հա - զար դիւ Են - կա - հա դը - Լե մե - նե
sad hazar dü en - ka - ha de - le me - ne

2. Լեյլի Մեջնում.
Leili Medjnum.

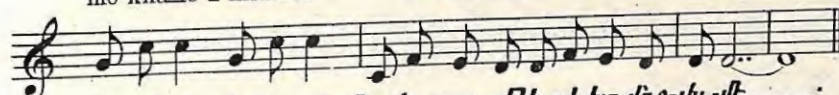
M. M. ♩ = 160.

Ախ Զը դիւն - եա - յի դե - թա ԸԼ
Ach Tche dune - a - i de - tha el

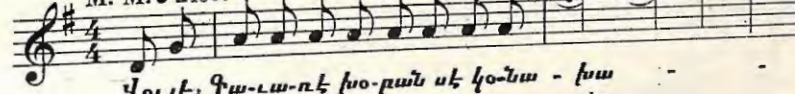
մե քա - Լե - քիւ - ռե դիւ աշուղ հա - րա բիւ - նե բիւ - նե
me kha - le - khü - re dü aschugh haw - ra bü - ne bü - ne

ե - քի Լեյ - լի եա - դե մա - լիք շա - Լո - թի Ըժ Խո միջ - լի - մե
e - khi Lei - li ea - de malikh schawothie jcho Midj - lü me.

3. Զամբալիե.
Djanbalie.

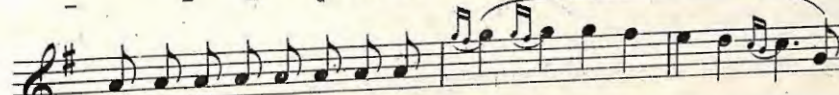
M. M. ♩ = 160.

Վոյ Լե. Գա - Լա - ռե Խո - բան սե կո - նա - խա
Woi le. Ga - wa - re choban se ko - na - cha

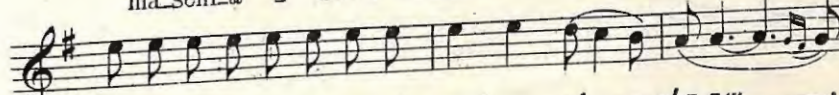
ն ժը մա - Լա - Լե - զա - վոյ Լե
n je ma - la we - da woi le.

Զամբա - լի - ա մե - նե Խա - մի - լի
Djam - ba - li - a me - ne cha - mi - li

մա - շի - ա - բե - զա - վոյ Լե
ma - schi - a - be - da woi le

Զամբա - լի - ա մե - նե ա - զիզ շա - նա - Լե - բե - ռ Բե - զա
Djam - ba - li - a me - ne a - ziz schwan - le - be - r bez - da

Վոյ լէ մը նէ մը - չըլ խո-կէ-ր.
Woi le me ne me_tchel cho_ke_r.

Ջամ-բա-լի - ա մը-նէ շու-նա քու-ր-քու կա-պու-տան ըլ կու լաւ
Djam_ba_li_a me_ne schu_na khur_khu ka_pu_tan el ku law

խո - կէր. Ջամ-բա-լի-ա մը-նէ շու-ան բիւ մը-նաս նա -
cho - ker. Djam_ba_li_a me_ne schuan bü me_nas na -

կէր. Եար եար եա - ր Ջամ-բա-լի-ա մը-նէ եար-
ker. Iar iar ia - rDjamba_li_a me_ne ia - r.

4. Հասամ աղա.

Hasam agha.

M. M. ♩ = 120.

Ախ մը-նա-թա սադ մը-նա-թա ախ
Ach me_na_tha sad me_na_tha ach

Ժը մը-նա-թա վի բա-յէ վի
je me_natha wi ba_ie wi

բա-լա - յէ քո-ֆի-ա լէյ-լէ խա-նէ դա-լալ
ba_la - ie kho_fi_a lei_le chane da_lal

է հու
e hu.

5. Միրզա աղա.
Mirza agha.

M. M. ♩ = 160.

Դա-րի Թամ-բու-րէ դա - րէ - դա - րա - դըն-եա դըն-եա
Dari tham_bu_re da_re - da_ra - den_ia den_ia

չի մըթ-րըբ-շաշ-ու - փա - րա - դըն-եա դըն-եա.
tschi meth_reb_schash_u - pa - ra - den_ia den_ia:

6. Գուլլեգ Գեարո.

Khulleg Giaro.

M. M. ♩ = 104.

Հա-րէ դա Թո Հա-րէ բա -
Ha_re da tho ha_re ba -

Վո Ա - մեր ա - դա դի - ւա - նէ գրան դա -
wo A_mer a_gha di_wa_ne gran da -

նի գա-զի է - լա Գի-գան Մլան գրա-նիֆին-ջա-նի ֆէր-
ni ga_zi e_la Gi_gan Mlan gra_ni fin_dja_ni fer -

Ֆու-րի լը օր-թա դի - ւա - նէ դա-նի Հա - ջի-գիա-սի ֆին-
fu_ri le or_tha di_wa_ne da_ni ha_dji_gia_si fin -

ջա - նէ ֆէր - ֆու - րի սեր Թա - ջա զէ - րին Տը -
dja_ne fer_fu_ri ser tha_dja ze_rin he -

լի - նէ Հա ոա Հաս-բէ Բէ - ջա - նէ Ժը մի - րէ Ա -
li_ne ha_ra has_be Be_dja_ne je mi_re A -

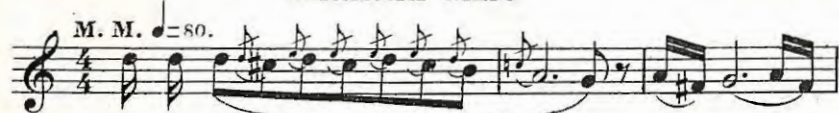
րա-բան ու-րի-նա բէ Փէ-րի-շա-նէ ժը խո-րա հը-լի - նէ - հէ
ra-ban ra-bi-na be Fe-ri-schane je cho-ra he-li-ne-he

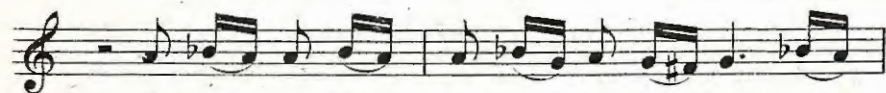
վի - վի - հէ վի - վի - հէ վի վի
wi-wi-he wi-wi-he wi wi

7. Բիւլլեք Գիարօ.

Khullekh Giaro.

Դէ եօ եօ եօ - եօ
De eo eo eo

Ա - մար ա - ղա - խէ - րէ նա բի - նա վի -
A-mar a-gha-che-re na bi-na wi-

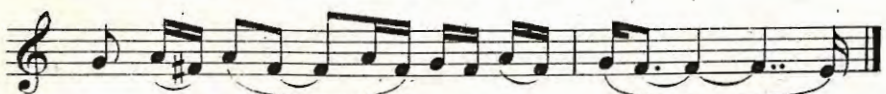
վի - վի - սէ-կու-ռէ խօ սար - թախ - տա -
wi-wi-se ku-re cho sar-thach-ta-

կի - հը-լի-նա վի - վի - վի - չա - ւա-տու գու-ռէ-
ki-he-li-na wi-wi-wi-tscha-wa-tugure-

մըն վու-լա-թէ - խա-րի-րա - դը շի - նա
men wu-la-the-cha-bi-ba-de schi-na

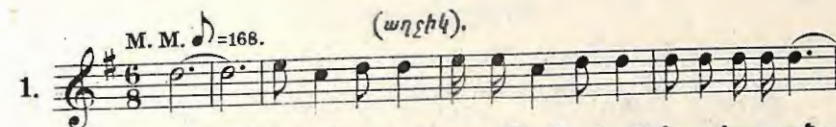

հայ վի - վի հայ վի - վի
hai wi-wi hai wi-wi

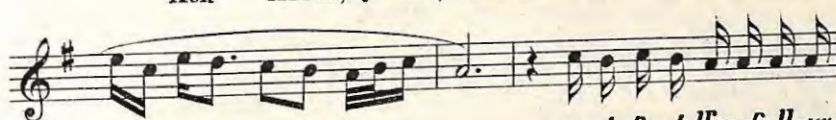
8. Մամզին.

Mamzin.

(աղջիկ).

Ախ - Արֆան, Զաքան, Զարա-Միրթաժ-դին հար սէրը-րա-նա
Ach Arfan, Djakhan, Ghara Mirthaj din har se bera-na-

աւէ մաւրէ Մա-մօ Ա-լա-
awe maie Mamo A-la-

նէ ne է e

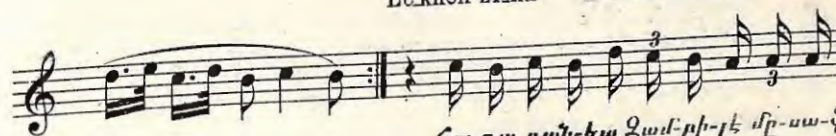

Հայ - Գիա-լի խո-լամ-խը-մաթ-քեա-րան
Hai Gia-li Cholamchezmathkhea-ran

Բէքեն-բէ-լա - զի - նան
Bekhen-bela-zi-nan

Բօ-րի Բէքշեն-դա-րա
Bo-ri bekhschenda-ra

Լէքեն-զի-նա չա-րա
Lekhen zi-na za-ra

Հա-դա գան-եա Զամ-րի-լէ մը-սա-ֆա-
ha-da gania Zambi-le me-sa-fa-

րա ra ա a

9. Դարվիշի Աւդի.
Darwischl Awdi.

M. M. ♩ = 132.

Է - Լէ ջար-դէ, ջար-դէ մա չու-նա ջար-դէ
E - le djar - de, djar.de ma tchu-na djar - de

ջար-դէ մա չու-նա ջար-դէ
djar.de ma tchu-na djar - de

ճէ Աւ-դի Լա-ւան դէ շա-րէ - չի-շագ գէ -
sche Aw-di la-wan de scha-re - tschitschagge

սը-վա-րա դա-լալ լէ - մա-լէ - դա-նա -
se-wa-ra da-lal ie - ma-le - da-na -

վայ Լ՞ - վայ Լ՞ - վայ Լ՞ - վայ Լ՞ - վայ Լ՞ -
wai lo - wai lo - wai lo - wai lo - wai lo -

վայ Լէ դայ Լ՞ մըն փոր-դո-րէ ճէ սը - րէ
wai le dai le men por-go - re oe se - be

խո-զի դանդաղաբար մըն բար գուշտնէ բա
chozi danzda - bra. ie men bar gushtne ba

ճէ սը - րէ շանդդա բըսմա-մէ մըն հա-յա բար շուստնէ
oe se - be schanzda besma.me men haia bar schustne.

բա _____ ճէ սը - րէ
ba _____ oe se - be

բի-րա դա-լը-գէ հա-յա բար մըն-նէ բա
bi-ra ga - le-ge ha-ia bar merne ba

ճէ սը - րէ ջա - Լէ մըն ջա - Լէ
oe se - be dja - we men dja - we

Դաւ-րի-շէ Աւ-դի - Լա-ւան դէ - շա-րէ - չի - շագ գէ -
Dawri-sche Aw-di - la-wan de - scha-re - tschitschagge -

սը-վա - րա - դա-լալ լէ - մա-լէ - ջա-բը-քա-թա հա-սէբ
se-wa-ra - da lal. ie - ma-le - dja-be - kha. tha ha-seb

գա-նէ հա-մի սաղ-բի ռը դուն-եա - յէ
ga - ne - ha - mi sagh-bi re dun-ia - ie

դուն-եա-յէ դուն-եա-յէ վայ դուն-եա-յէ վայ
dun-ia - ie dun-ia - ie wai dun-ia - ie wai.

10. Սեւահաջէ. Sewahadjē.

M. M. ♩=116.

Հա - րէ - զաւրէ մընէ ի - շաւ խաւ - դէ -
Ha - re - da - ie me - ne ischaw chawge -
Լօ խո - ծի - զի - բու - Հա -
lo cho - ji - di - bu ha -
րէ զաւրէ խո - զի մընէ բը - զաւրի - ա ու - ա բա - ժա - ուէ
re da - ie cho - zi me - ne be - za - ni - a ri - a ba - ja - re
Թըլըսխամսէ ուէ լը քու - յա վայ դը - Լօ վայ դը - Լօ խա - ռի - բօ
theleschamse oe le khu - ia wai de - lo wai de - lo cha - ri - bo
վայ դը - Լօ Թա - լա - ֆօ, վայ դը - Լօ, վայ դը - Լօ, վայ դը - Լօ,
wai de - lo thala - fo, wai de - lo, wai de - lo, wai de - lo.

11. Համըղէ Շանդէ. Hamede Schange.

M. M. ♩=144.

Հա - մը - դէ Շան - դէ Ժը - մամ բըս - մա -
Ha - me - de Schan - ge Je - mam bes - ma -
մէ խօ զըլ մա - յա - Հա - մը - դէ Շան -
me cho del ma - ia Ha - me - de Schan -

գէ Ժը - մամ բըս - մա - մէ խօ զըլ մա - յա -
ge Je mam bes - ma - me cho del ma - ia -
- ուէ սը - բէ գօ - նէ խօ
oe se - be go - ne cho -
բար գրի տա - նի Թխու - բէ դը նա եա - րան - վայ
bargri ta - ni thchube de na ia - ran - wai
Լօ վայ Լօ
lo. wai lo.

12. Համէ Մուսէ. Hame Muse.

M. M. ♩=120.

Դը - Լէ մը - նէ վո դը բէ - յա ա - զա - յէ
De - le me - ne wo de be - ia a - gha - ie
մըն սա - քի - նի դա - րը դը գօ - նի - ա
men sa - khi - ni da - re de go - ni - a
Դը - բի գա - զի Այ - շի - ա Այ - շի - գօ նու - ռի - ա
ge - ri ga - zi Ai - schi - a Ai - schi - go nu - ri - a -
նու - ռի - կօ - բա - սի - ա դա - րա - բա - սար - բէ - ա.
nu - ri - ko - ba - si - a da - ra - ba - sar - be - a.

„ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ“

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ.

ՀԱՏՈՐ Ա. Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից. մասն ա. Ժողովրդ. զրականութեան տեսակներ — Հէքեաթ, առակ, առած, հանելուկ ևն: Մասն Բ. Հաւատք և սնտախաղաղութիւն, ժողովրդական սովորոյթ, կենցաղ և զբաղմունք: Յաւելում. Շիրակի բարբառի համառօտ բառարան: Հաւաքեց Ա. Միխայէլեան. Մոսկուա — Ալէքսանդրապոլ. 1901 թ. էջ ԺԴ + 338. Գինը 1 ռ. (2 ֆռ. 50 սանտ.):

ՀԱՏՈՐ Բ. Ժողովրդական վէպ (6 հատ) և Հէքեաթ (42 հատ) — Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: Հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մասն առաջին: Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1901 թ. էջ Ժ + 447. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Գ. Թուրքերէնի ազգեցութիւնը հայերէնի վրայ և Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պոլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Դարաբաղի և Նոր-Նախիջևանի բարբառներում: Գրեց Յ. Աճառեան. Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ Զ + 381. Գինը 1 ռ. 50 կ. (4 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Դ. Ժողովրդական Հէքեաթ (48 հատ) — մեծ մասամբ Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: Մասն երկրորդ: Յաւելում. երկու ձիւղ «Դաւիթ և Մհեր» ժողովրդ. դիւցազնական վէպի: Հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ Ը + 462. Գինը 1 ռ. 25 կոպ. (3 ֆռանք):

ՆԵՐԿԱԹ ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՆՆ Է

1 ռ. 50 կ. (4 ֆռանք):

Հինգ հատորը միասին առնողները վճարում են 5 ռուբլի:

ԴԻՄԵԼՈՒ Է. ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ. ՄՈՍԿՈՒԱ.

Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie).

385

58

568
58 ✓

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0236114

55.397

